

שבוע פרשת תולדות

כ"ו מרחשוון – ב' כסלו תשע"ד (15 November 14 – 8)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְרֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַדְךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לִבְּךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶּךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לִבְכֶּם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסוֹרַתְם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּי־מִי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּנָפְיָם בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצֻוֹתַי, וְהִייתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעְדָּה בְּמוֹד
מִצְוָה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמַתְחֵלָה
לִימֵי הַחוֹדֶשׁ.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה'") בצירוף ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך "לחדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז: ב היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו:
ג הים ראה ויגס הירדן יסב לאחור: ד ההרים רקדו כאילים גבעות כבניצאן: ה מהלך
הים פי תגוס הירדן תסב לאחור: ו ההרים תרקדו כאילים גבעות כבניצאן: ז מלפני ארון
חולי ארץ מלפני אלוה יעקב: ח ההפכי הצור אגם מים חלמיש למעיניו מים:

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שבו שלא יתחלל:

א לא לנו | יהוה לא־לנו פִּילִשְׁמוֹךְ תֵּן כְּבוֹד עַל־חֲסִדְךָ עַל־אֲמֹתֶךָ: ב למה יאמרו הגוים
אֵי־הָיָא אֱלֹהֵיהֶם: ג ואלהינו בשמים כל אשר־חפץ עשה: ד עצביהם כסף וזהב מעשה
ידי אדם: ה פה־להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו: ו אונים להם ולא ישמעו אף להם
ולא יריחונו: ז ידיהם | ולא ימישון רגליהם ולא יהלכו לא־יהגו בגרונם: ח במוהם יהיו
עשיהם כל אשר־בטח בהם: ט ישראל בטח ביהוה עזרם ומגנם הוא: י בית אהרן בטחו
ביהוה עזרם ומגנם הוא: יא יראי יהוה בטחו ביהוה עזרם ומגנם הוא: יב יהוה זכרנו יברך
יברך את־בית ישראל יברך את־בית אהרן: יג יברך יראי יהוה הקטנים עם־הגדלים: יד יספ
יהוה עליכם עליכם ועל־בניכם: טו ברוכים אתם ליהוה עשה שמים וארץ: טז השמים
שמים ליהוה והארץ נתן לבני־אדם: יז לא המתים יהללו־יה | ולא פל־ירדי דומה:
יח ויאנחנו | נברך יה מעתה ועד־עולם הללו־יה:

נקודות משיחות קודש – מזמור קיד מתוך "תהילות מנחם"

א – בצאת ישראל ממצרים. קיח, כט – הודו להוי' כי טוב כי לעולם חסדו

חירות נצחית

א. הוראה מיוחדת יש (בנוסף להוראות הכלליות מאמירת מזמורי הלל¹), מהתחלת השיעור (דיום כ"ד בחודש²) "בצאת ישראל ממצרים", ומסיומו ב"הודו להוי', כי טוב כי לעולם חסדו":

"בצאת ישראל ממצרים": על כל יהודי לזכור תמיד שבנ"י היו במצרים והקב"ה הוציאם משם, כמ"ש³ "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". ומכיון שהקב"ה הוציאם לחירות מכל הענינים הבלתי רצויים – עניני מצרים, והעמידם במצב של חירות – "גוי קדוש"⁴, ובזה גופא "צבאות ה'"⁵, הרי אין זה מתאים להיכנס שוב לעניני מצרים, המשך בעמוד קצ

(1) ראה "תהילות מנחם" קיג, א. קיח, כט. עיי"ש.

(2) כתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר, נדפס בקובץ מכתבים שבסוף ספר תהלים "אהל יוסף יצחק". וכן בסוף "תהילות מנחם" ח"א.

(3) פסחים קטז, ב – במשנה. וראה תניא רפמ"ז.

(4) יתרו יט, ו.

(5) בשלח יב, מא.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין.....	ב) מסכת סוטה עם ביאורים
ב) מזמורי תהלים קיד, קטו.....	ג) מדף יג עד דף יט..... קסו
ג) מאמר ד"ה ואלה תולדות	ד) מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
ה) שבת פרשת תולדות, ב' כסלו ה'תשכ"ה.....	ה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
ו) שיחת שבת פרשת תולדות, ב' כסלו ה'תשכ"ה.....	ו) אדמו"ר הזקן..... קצה
ז) לקוטי שיחות – פרשת תולדות	ז) שולחן ערוך הלכות שבת
ח) (בלה"ק) כרך טו.....	ח) לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן..... קצה
ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	ט) לקוטי תורה
י) המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....	י) אדמו"ר הזקן..... קצח
יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תולדות.....	יא) שערי תשובה
יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תולדות.....	יב) אדמו"ר האמצעי..... ר
יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תולדות.....	יג) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו
יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)	יד) אדמו"ר ה"צמח צדק"..... ר
יז) לשבוע פרשת תולדות.....	יז) תורת שמואל תרל"ב
יח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תולדות.....	יח) אדמו"ר מוהר"ש..... רא
יט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....	יט) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
כ) שיעורי רמב"ם	כ) אדמו"ר מוהרש"ב..... רב
כא) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תולדות.....	כא) ספר המאמרים קונטרסים – חלק א
כב) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תולדות.....	כב) אדמו"ר מוהרי"צ..... רג
כג) – ספר המצוות לשבוע פרשת תולדות.....	כג) ספר השיחות הי"ת-תש"א בלה"ק
כד) נביאים וכתובים	כד) אדמו"ר מוהרי"צ..... רד
כה) ישעיה פרק יד, משלי פרק כב.....	כה) אגרות קודש
כו) משניות – מסכת מקוואות	כו) אדמו"ר מוהרי"צ..... רה
כז) ביאור קהתי.....	כז) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת תולדות.....
כח) עין יעקב מסכת יומא.....	כח) לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות.....
	כח) ריד
	כח) לב) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש..... רטו

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת תולדות, ב' כסלו, ה'תשכ"ה*

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם, אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק¹.
וַיְדוּעָה הַקּוֹשֵׁיָא בְּהָ, בְּמַרְשֵׁי הַתּוֹרָה וּבְתוֹרַת הַחֲסִידוֹת דְּמֵאַחַר
שְׁכָרָה נֶאֱמַר "יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם", לָמָּה חוֹזֵר הַקְּתוּב וְכּוֹפֵל
"אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק"
וּלְכַאוּרָה הָרִי זֶה כְּפִילוֹת מִיּוֹתֶר?
גַּם צָרִיךְ לְהַבִּין מִדּוּעַ נִזְכָּרוּ
בַּקְּתוּב אֲבִרְהָם וְיִצְחָק
בְּשִׁמוֹתֵיהֶם שְׁתֵּי פְעָמִים?
וּמִכֹּאֵר בְּזֶה בְּתוֹרָה אִיר²
לְאִדְמוֹרִי הַזֶּקֶן וּבְתוֹרַת חַיִּים³
לְבָנו אִדְמוֹרִי הָאֲמֻצִּי (דִּי
חֲסִידֵי יֵשׁע סִדְרָה פֶּרֶשֶׁת הַשְּׁבִיעַ
הַחֲסִידוֹת), שְׁ"אֲבִרְהָם" הוּא
בְּחִינַת 'מִין דְּכוּרִין', וְזָכְרִים
אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא, הַתַּעְרוּרוֹת
מִלְמַעְלָה וְ"יִצְחָק" הוּא בְּחִינַת
'מִין נוֹקְבִין' נֻקְבִּיִּים,
אֲתַעְרוּתָא-דְּלַתְמָא הַתַּעְרוּרוֹת
מִלְמַטָּה. כְּלוּמַר בְּדֶרֶךְ כָּלל הַשְּׁפָעָה
בָּאָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, וְהוֹכֵר מִסְמַל אֵת
בְּחִינַת הַמִּשְׁפִּיעַ, וְהוֹקְבָה מִסְמַל אֵת
בְּחִינַת הַמִּקְבָּל, וְהַשְּׁפָעָה הִיא הַמִּשְׁכָּה
שֶׁל 'מִין דְּכוּרִין', אֵךְ יֵשׁ גַּם הַתַּעְרוּרוֹת
וְהַשְּׁפָעָה בְּדֶרֶךְ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה וְהִיא
הַתַּעְרוּרוֹת וְהַעֲלָאָה שֶׁל 'מִין נוֹקְבִין',
וְעַל כֵּךְ מְבוּאָר כַּאֲן שֶׁעֲבוּדַת ה' שֶׁל
אֲבִרְהָם הִייתה בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה,
וְשֶׁל יִצְחָק הִייתה בְּדֶרֶךְ מִלְמַטָּה
לְמַעְלָה.
וַיֵּשׁ בְּזֶה שְׁנֵי עֲנִינִים שׁוֹנִים,
וְלִכְּן לֹא מִיתּוּ שֶׁל דְּבַר אֵין בַּפְּסוּק
כְּפִילוֹת. עֲנִין הָרִאשׁוֹן הוּא
הָאֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא הַתַּעְרוּרוֹת
(הַמִּשְׁכָּה) מִלְמַעְלָה שְׁמַעְוֶרֶת
אֲתַעְרוּתָא-דְּלַתְמָא הַתַּעְרוּרוֹת
מִלְמַטָּה, וְזֶהוּ "יִצְחָק בֶּן
אֲבִרְהָם", שְׁהֵאֲתַעְרוּתָא-
דְּלַתְמָא ("יִצְחָק") הִיא
בְּבִחִינַת 'בֶּן', שְׁנִלְקַחַת וְנוֹבַעַת
יִרְאָה תַּתְמָא, אֲהֶבָה זִוטָא, אֲהֶבָה רַבָּה וְיִרְאָה

מֵהָאֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא ("אֲבִרְהָם"). וְעֲנִין הַשְּׁנִי הוּא
הָאֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא הַתַּעְרוּרוֹת מִלְמַעְלָה, בְּחִינַת אֲבִרְהָם, שְׁ"בָאָה
לְאַחֲרֵי הָאֲתַעְרוּתָא-דְּלַתְמָא הַתַּעְרוּרוֹת מִלְמַטָּה (וְנוֹתַנָּה כַּחַ
בְּאֲתַעְרוּתָא-דְּלַתְמָא שְׁיִהִיָּה כְּתוּצָא מִמֶּנָּה עֲנִין שֶׁל
הוֹלָדָה⁴, וְזֶהוּ עֲנִין "אֲבִרְהָם
הוֹלִיד אֶת יִצְחָק"⁵ הֵינּוּ
הַתַּעְרוּרוֹת מִלְמַעְלָה שְׁעִלִידָה
הַתַּעְרוּרוֹת לְמַטָּה 'מוֹלִידָה', מִבִּיָּאָה
פִּירוֹת וְתוּצָאוֹת.

וְעוֹד בָּאוּר בְּזֶה⁶, דְּהִנֵּה,
אֲבִרְהָם הוּא בְּחִינַת חֶסֶד,
אֲבִרְהָם עֲבַד אֵת ה' בְּמִידַת חֶסֶד
שֶׁכִּנְשָׁה אָדָם (הַמִּשְׁתַּלְשֵׁל וּמִקְבִּילָה
לְמִידַת חֶסֶד בְּסִפְרוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת)
וּבְעֲבוּדַת הָאֲדָם עֲבוּדַת ה'
הַרוּחָנִית הוּא עֲנִין הָאֲהֶבָה
אֲהֶבַת ה'. וְיִצְחָק הוּא בְּחִינַת
גְּבוּרָה, יִצְחָק עֲבַד אֵת ה' בְּמִידַת
הַגְּבוּרָה שֶׁכִּנְשָׁה אָדָם (הַמִּשְׁתַּלְשֵׁל
וּמִקְבִּילָה לְמִידַת הַגְּבוּרָה בְּסִפְרוֹת
הַעֲלִיּוֹנוֹת) וּבְעֲבוּדַת הָאֲדָם הוּא
עֲנִין הִירְאָה יִרְאָה ה'. וְכִיּוֹן
שְׁשֵׁנִי הָעֲנִינִים דְּאֲהֶבָה וְיִרְאָה
נִחְלָקִים בְּכָלִלוֹת לְשִׁתִּי
מִדְּרָגוֹת בְּכָל אֶחָד מִשְׁנֵי הָעֲנִינִים,
אֲהֶבָה זִוטָא וְאֲהֶבָה רַבָּה
אֲהֶבָה 'קֻטְנָה' וְאֲהֶבָה 'גְּדוּלָּה', יִרְאָה
זִוטָא וְיִרְאָה עֵילָאָה יִרְאָה
'קֻטְנָה' וְיִרְאָה 'עֵלִיּוֹנָה' (נְעִלִית), לְכֵן
נֶאֱמַר בַּפְּסוּק שְׁתֵּי פְעָמִים
"אֲבִרְהָם" לְהוֹרוֹת עַל שְׁתֵּי דְרָגוֹת
שֶׁל אֲהֶבָה וּשְׁתֵּי פְעָמִים
"יִצְחָק" לְהוֹרוֹת עַל שְׁתֵּי דְרָגוֹת שֶׁל
יִרְאָה.

וְהִנֵּה, סִדְרֵי הָעֲבוּדָה מְדֻרָּגָה
לְדֻרְגָּה הוּא - שֶׁבִּשְׁלֹב רִאשׁוֹן,
בְּהַתְחַלָּה צְרִיכָה לְהִיטֵּת הַדְּרָגָה שֶׁל
יִרְאָה תַּתְמָא, אֲהֶבָה זִוטָא,
אֲהֶבָה רַבָּה וְיִרְאָה עֵילָאָה
שֶׁהִיא הַדְּרָגָה הַנְּעִלִית בִּיּוֹתָר. וְכֵן

(* ע"פ לקו"ש ח"ה ע' 366 ואילך. 1) ריש פרשתנו. 2) יז, ג-ד. 3) קמג, ג ואילך. קמח, סע"ב ואילך. 4) בדוגמת מ"ד ומ"ן בגשמיות, אשר (א) הזרעת האשה היא ע"י התעוררות הזכר, וגם (ב) בירור טיפת מ"ן (שע"ז נעשה ההולדה) הוא מהמשכנת מ"ד (סד"ה ואלה תולדות בתו"א (יז, סע"ג ואילך) ותו"ח (קמח, סע"ב ואילך)). 5) וזהו גם מה שנרמז בתחילת הפסוק תולדות יצחק בן אברהם, אשר התולדות דיצחק הוא להיותו בן אברהם (תו"ח שם (קמח, ד ואילך)). 6) אוה"ת פרשתנו קלו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ולפי שני ביאורים הנ"ל מבארת מעלת יצחק על אברהם
(ש'לכן הגה לעתיד לבא יאמרו ליצחק דוקא "פי אתה
אבינו"¹¹ כמאמר חכמינו ז"ל בגמרא: "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר
רבי יונתן: מאי דכתיב 'כי אתה אבינו, כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירונו
אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך'.
לעתיד לבוא יאמר לו הקדוש-ברוך
הוא לאברהם: בניך חטאו לי! אמר
לפניו: ריבונו של עולם! ימחו על
קדושת שמך. אמר: אימרו ליה ליעקב,
דהוה ליה צער גידול בניו, אפשר
דבעי רחמי עליהו, אמר ליה: בניך
חטאו! אמר לפניו: ריבונו של עולם!
ימחו על קדושת שמך! אמר: לא כסבי
טעמא, ולא בדרדקי עצה.
אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי! אמר
לפניו: ריבונו של עולם! 'בני ולא
בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה
לנשמה קראת להם בני בכורי ישראל,
עכשיו בני ולא בניך? ... פתחו ואמרו
'אתה אבינו...'. לביאור
הראשון: פיון שההעלאה
דגבורות מלמטה למעלה
היא ללא הגבלה, מה-שאין-
פן המשכת החסדים
מלמעלה למטה היא
בהגבלה¹² כמבואר בתורה אור
פרשתנו: "לעתיד לבוא כתיב כי אתה
אבינו שיעקר הצחוק והשמחה יהיה
מבחינת יצחק שהוא ממטה למעלה
אשר בחינה זו אין קץ ותכלית כר'
מה-שאין-כן (אברהם) בבחינת ממעלה
למטה יש לה גבול המשכה למטה
ולכן באברהם כתיב ב' פעמים אברהם, אברהם הא' הוא המשכה שיתהווה
בחינת חכמה ובינה דאצילות ואלוקי אבותינו כנוכר לעיל. והמשכה ב'
בבריא-יצירה-עשיה. מה-שאין-כן יצחק בבחינת ממעלה למטה בחינת אין
קץ ותכלית והכל יורמוך סלה. ומוזה נהווה עיקר הצחוק כי גמירי משמאי
מיהב יחבי משקל לא שקלי כו' מיהב הוא בבחינת השתלשלות מאין ליש כו'.
אבל עבודת האדם הוא ההיפוך והוא להיות ביטול היש לאין והוא בבחינת
יצחק צחוק ונתנוג גדול". ולביאור השני - פי יראה¹³ מידתו של
יצחק היא למעלה מאהבה¹⁴ מידתו של אברהם.

הוא סדר ארבע אותיות שם הוי' מלמטה למעלה⁷. וכפי
שמוכא בחסידות (מהוהו) שהי"ד של שם הוי' היא "דחילו", יראה. וה"א
(הראשונה) היא "דחמיו", אהבה. הוא"ו היא "דחמיו" וה"א (האחרונה) היא
"דחילו", וסדר הדברים הוא שהתחלה היא ביראה תתאה, אחר כך שתי בחינות
של אהבה, אהבה זוטא ואהבה רבה
(רמז לדבר: "ואהבת" בגימטריא ב'
פעמים "אור", ואחר כך באים לבחינת
יראה עילאה שלמעלה מאהבה רבה.
וכן הוא גם הסדר בעבודת
התפלה (שעליה נאמר⁸
סולם מוצב ארצה וראשו
מגיע השמימה - היינו סדר
העבודה בתפילה הוא מהארץ לשמים,
מלמטה למעלה), ש'לכל-
לראש השלב הראשון בעבודת
התפילה הוא ענין יראה תתאה,
שצריכה להיות קודם
התפלה⁹ בתור הכנה לתפילה
(כפידוע¹⁰ בתורת החסידות
שהחדוש דעבודת התפלה
שהיא עבודה מיוחדת של התבוננות
המעוררת את הרגש הוא ענין
האהבה, ואילו ענין היראה
צריך להיות במשך כל היום
ולא רק בעת עבודת התפילה).
ואחר-כך בעת התפלה עצמה,
צריך לעורר את האהבה,
תחלה אהבה זוטא ואחר-כך
בהמשך התפילה, ככל שמוסיפים
להתעמק בהתבוננות ולעורר את הרגש,
צריך להגיע לדרגה נעלית יותר באהבת
ה', אהבה רבה. ואחר-כך
בתפלת 'שמונה-עשרה' שהיא השיא של עבודת התפילה באים
ליראה עילאה, הדרגה הגבוהה ביראה (הנעלית יותר מאהבה רבה)
ביטול במציאות ביטול מוחלט של המציאות האישית.
וזהו סדר הפתוח לפי ביאור זה בענינים הפנימי של אברהם ויצחק
"יצחק (פן) אברהם, אברהם (הוליד את) יצחק", דהיינו
- סדר הדברים בעבודת ה' הוא יראה (תתאה), מידתו של יצחק
אהבה (זוטא), מידתו של אברהם אהבה (רבה) שגם היא מידתו
של אברהם, יראה (עילאה) שגם היא מידתו של יצחק.

(7) תו"א מקץ מ, ד. לקו"ת בלק עג, א. 8) לשון הכתוב - ויצא כח, יב. וראה זח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. ת"ז תי' מה.
(9) ובלקו"ת שם, שיראה תתאה היא בפסוקי דזמרה. (10) קונטרס העבודה פ"ג. (11) שבת פט, ב. (12) תו"א שם יז, ג. תו"ח
שם קמה, ד. (13) וגם יראה תתאה (שבגילוי היא למטה גם מאהבה זוטא) שרשה ביראה עילאה (שלמעלה גם מאהבה רבה)
- לקו"ת ראה לא, א. וראה בקונטרס העבודה שם, שאהבה היא בבחי' גילויים, ויראה, גם יראה תתאה, היא בבחי' עצמות.
(14) אוה"ת שם. וראה גם תו"ח שם קמז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ב) וְהָיָה בְּאֶחָד הַבְּיכְלָאף כַּךְ שֶׁל מֵאֲמָרֵי חֲסִידוֹת בִּכְתָב יֵד שִׁינְאוֹ
2 לְאַחֲרֵיכֵן לְחִירוֹת¹⁵ (בדרך כלל הכוונה לכתבים שהיו ברוסיה והגיעו
3 ליד הרבי), יִשְׁנֶנּוּ מֵאֲמָר חֲסִידוֹת שֶׁל הַצִּמְחָה צֶדֶק' עַל הַפְּסוּקָה
4 "וְאַלֶּה תוֹלְדוֹת יִצְחָק", וְבוֹ מִבָּאֵר, שֶׁעֵיקָר הַמַּעֲלָה דִּיצְחָק
5 עַל אֲבִירָהּ הִיא לְעֵתִיד לְבוֹא.
6 בִּימֹת הַמֶּשִׁיחַ דְּוָקָא. וְהִינוּ, 1
7 שְׁגָם עֲכָשׁוּ בִּזְמַן הַגּוֹלוֹת יֵשׁ 2
8 מַעֲלָה בְּגִבּוֹרָה מִיִּדּוֹת שֶׁל יִצְחָק 3
9 עַל חֶסֶד מִיִּדּוֹת שֶׁל אֲבִירָהּ 4
10 (כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל מַעֲלַת הַהֶעֱלָא מִלְּמַטָּה 5
11 לְמַעֲלָה עַל הַחֲמִשְׁכָּה מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה), 6
12 אָבֵל בִּזְמַן הַזֶּה בְּכַדִּי שֶׁתְּהִיָּה 7
13 מַעֲלַת הַגְּבוּרָה, צִרִיכָה 8
14 הַגְּבוּרָה לְקַבֵּל מִהַחֶסֶד מְקוֹר 9
15 הַהֶשְׁפָּעָה. מִה־שְּׂאִין־כֵּן לְעֵתִיד, 10
16 לֹא תִצְטָרֵף הַגְּבוּרָה לְקַבֵּל 11
17 מִהַחֶסֶד¹⁶ וְלֹכֵן דּוּקָא לְעֵתִיד לְבוֹא 12
18 מַעֲלַת הַגְּבוּרָה תְּבוֹא לִידֵי בִּיטוּי. 13
19 וְעַל־פִּי־זֶה מִבָּאֵר הַסְתִּירָה 14
20 לְכַאֲוָרָה בֵּין הַמִּבָּאֵר בְּכַמָּה 15
21 מְקוֹמוֹת בְּקִבְלָה וְחֲסִידוֹת 16
22 שֶׁחֲסִידִים הֵם לְמַעֲלָה 17
23 מִגְּבוּרָתוֹ, וְבֵין הַמִּבָּאֵר בְּכַמָּה 18
24 מְקוֹמוֹת בְּעֵנִין מַעֲלַת הַזֶּהב 19
25 (גְּבוּרָה) עַל הַפְּסָף (חֶסֶד) כִּפִּי 20
26 שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמִפְטֵר. דִּהְיָה יָדוּעַ¹⁷ 21
27 בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּעֵנִין מַחְלֻקָּת 22
28 קִרְחָה עַל כְּהִנּוּת אֶהְרֹן, שֶׁרָצָה 23
29 קוֹרָה שֶׁהַגְּבוּרָה לֹא יִהְיֶה 24
30 טְפִלוֹת לְחֲסִידִים אֲלֵא הַגְּבוּרָה 25
31 יִהְיֶה עֵיקָר (בְּדוּגְמָה דְּלְעֵתִיד, 26
32 שְׂאֵז יִהְיֶה הַגְּבוּרָה עֵיקָר), 27
33 אֲבֵל הָאֵמֶת הִיא שְׂעֵד שֶׁלֹּא נִשְׁלַמָּה 28
34 "עֲבוּדַת הַבִּירוּרִים" אִי אִפְשָׁר שֶׁהַגְּבוּרָה 29
35 יִהְיֶה הָעֵיקָר. 30
36 וְעַל זֶה נִצְנֵשׁ קוֹרָה, כִּי עַל־יָדֵי 31
37 שֶׁהַפְּרִיד (וְאַתְפָּלָג נַחֲלֵק וְנִפְרֵד) 32
38 הַגְּבוּרָה מִהַחֲסִידִים, גֵּרָם 33
39 חֲסִירוֹן בְּשִׁנְיָהּ, הֵן בְּחֶסֶדִים 34
40 וְהֵן בְּגִבּוֹרָה (שְׂזָהוּ פִּירוּשׁ 35
41 נוֹסֵף בְּיִתְפָּלָג, שֶׁהוּא עֵנִין 36
42 שֶׁל מַחְלֻקָּת וְחֲסִירוֹן בְּכָל 37

(15) באב. מס' 31 (נדפס לאחר באוה"ת בראשית כרך ד תתיח, ב). (16) ראה גם סד"ה ואלה תולדות בתו"ח שם. (17) לקו"ת קרח נד, ב. ובכ"מ. (18) תניא פכ"ד. (19) סנהדרין קי, א. (20) קרח טז, ל-לג. (21) אבות פ"ה מ"ז. (22) שמו"ר פט"ו, כו. (23) מלכים"א י, כא. זח"א רנ, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 התקרבו זו לזו, אמר מה עושה הימין והרי אינה אלא לקרב, מיד אין כסף
2 נחשב בימי שלמה. אמר לו הקדוש ברוך הוא: אתה דחית את הימין (צד
3 החסד), חייך שתצטרך לחסד בני אדם ולא תמצא. מיד סטתה השמש מכנגד
4 הירח והירח התחיל להחשיך, והיה שלמה מחזר על הפתחים ואומר 'אני
5 קהלת' ולא היה מי שיעשה איתו חסד,
6 כי הוא דחה את הימין ולא החשיב
7 אותו.
8 ולְכַאוֹרָה לא מובן מה החיסרון בכך
9 שהכסף, היינו החסד, לא נחשב, הרי
10 כֵּן הוּא בְּאֵמָת, וְכַמְבָּאֵר
11 בְּכֶמֶה מְקוֹמוֹת (וּבְקִיצוֹר
12 בַּתְּנִיא²⁴) הַעֲנִין דְּכַמְעָלָת
13 הַזֶּהָב מִידֵּת הַגְּבוּרָה עַל הַכֶּסֶף
14 מִידֵּת הַחֲסֵד?
15 וְכַמְבָּאֵר ה'צִמְח צֶדֶק',
16 שֶׁבְּשִׁבְלֵי הַבִּירוּרִים של הטוב
17 מִהֲרַע יֵשׁ צוּרָה בְּחֲסִידִים,
18 וְדוֹקָא עַל-יְדֵיָּהּ יְכוּלִים
19 הַגְּבוּרֹת לְהִיּוֹת כְּדָבְעִי. וְלִכְּנֹן,
20 הִנֵּה עֲתָה בִּזְמַן הַגְּלוּת בִּזְמַן
21 הַבִּירוּרִים, צְרִיכִים הָלוֹים
22 שְׁעִינִים גְּבוּרֹת לְהִיּוֹת טְפִלִּים
23 לְכַתְּבִים²⁵ שְׁעִינִים חֲסֵד. וְדוֹקָא
24 לְעִמִּיד בִּימֹת הַמַּשִּׁיחַ, לְאַחֲרֵי
25 גָּמַר כָּל הַבִּירוּרִים, כַּאֲשֶׁר כָּבַר
26 לֹא תִהְיֶה מְצִיאוֹת של רע, כִּי יִקְוִים
27 הַיְעוֹד "אֵת רוּחַ הַטּוֹמָאָה
28 אֲעִבִיר מִן הָאָרֶץ"²⁶,
29 וְהַעֲבֹדָה תִּהְיֶה בְּקִדּוּשָׁה
30 בְּלִבָּהּ, אֲזִי יִהְיֶה הַגְּבוּרֹת
31 לְמַעַלָּה לְגַמְרֵי מִהַחֲסִידִים.
32 (ג) וּבְעֵנִין מַעְלָת הַגְּבוּרֹת עַל
33 הַחֲסִידִים - מְבָאֵר ה'צִמְח
34 צֶדֶק' שָׁם, שְׁנֵהוּ עַל-דֶּרֶךְ
35 מַעְלָת ה'מְסִירוֹת נִפְשׁ'
36 (הַעֲלָאָה) עַל עֶסֶק הַתּוֹרָה
37 וּמַצּוֹת (הַמְשָׁכָה), שְׁעַל-יְדֵי
38 תּוֹרָה וּמַצּוֹת נַעֲשֶׂה יְחִיד
39 חִיבוֹר וְהַמְשָׁכָה פְּנִימִית של ו"ה
40 הָאוֹתִיּוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת של שם הוי',
41 הַמִּידוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת (זַעִיר אֲנִפִּי)
42 וְהַמְלָכוֹת, וְעַל-יְדֵי מְסִירוֹת-נִפְשׁ³²
- נַעֲשֶׂה יְחִיד ו"ה²⁷, הָאוֹתִיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת של שם הוי' הַנְּעִלּוֹת יוֹתֵר
שְׁעֵנִינוּ של 'יחוד' זה הוּא הַתְּגַלּוּת 'עֲתִיק' בְּחִינַת 'עֲתִיק יוֹמִין'
שֶׁבְּבִחֵי ה'כֹּהֵן' שְׁלֹמֶעֱלָה מַעֲשֵׂה הַסְּפִירוֹת, שְׁלִכְנֹן אֵין טַעַם הַמּוֹכֵן
וּמוֹשֵׁג בְּשִׁכּוֹל עַל מְסִירוֹת-נִפְשׁ, כִּינֹן שְׁנֵהוּ עֲנִין הַקָּשׁוֹר עִם
בְּחִינַת 'עֲתִיק' שְׁלֹמֶעֱלָה
מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת (וּבְנִפְשׁ הָאָדָם,
הָרִי זֶה בְּחִינַת עֶצֶם הַנִּפְשׁ
שְׁלֹמֶעֱלָה מִכַּחוֹת פְּנִימִיִּים²⁸
הַמְּלוּבָשִׁים בְּגוֹף לִפִּי עֵרֶכּוֹ וִיכּוֹלֵת
הַקְּלִיטָה שְׁלֹ). וְזֵהוּ גַם מֵה
שְׁמַצִּינוּ שְׁכָאֲשֶׁר ה'בֵּית'
יוֹסֵף' לֹא זָכָה לְאַתּוֹקְדָא עַל
קִדּוּשֵׁת שְׁמִיָּה רַבָּא, לְהִשְׁרֹף עַל
קְדוּשַׁת הַשֵּׁם הַגְּדוֹל, הִינּוּ לְמַסּוֹר אֵת
נִפְשׁוֹ עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, הִנֵּה אֵף
שְׁעַל-יְדֵיָּהּ קִיָּם יוֹתֵר תּוֹרָה
וּמַצּוֹת, הָרִי זֶה נִחְשָׁב לְעֵנִין
שֶׁל עוֹנֶשׁ²⁹ וְהַעֲדֵר הַזְּכוֹת לְגַבִּי.
וְזֵהוּ גַם דִּיּוֹק לְשׁוֹן הַזֶּהָר³⁰
"גּוֹפָא דְּלֹא סָלִיק בֵּיהּ נְהוּרָא
דְּנִשְׁמָתָא מְבַשְׂטִין לִיהּ וְסָלִיק
בֵּיהּ נְהוּרָא, גּוֹף שְׁלֹא עוֹלָה [נִגְדֵּל
וּמֵאִיר] בּוֹ אִוֵּר הַנִּשְׁמָה, מְבַשְׂטִים אוֹתוֹ
וְעוֹלָה בּוֹ הָאוֹר, סָלִיק דִּיקָא,
חֻוּהָר מְדִיִּיק וְאוֹמֵר "סָלִיק", כְּלוּמֹר
עוֹלָה, הִנֵּנוּ, שְׁלֹא מְסַפִּיק שֵׁישׁ
בּוֹ אִוֵּר, אֲלֹא הָאוֹר צָרִיךְ
לְהִיּוֹת "סָלִיק בֵּיהּ", בְּדֶרֶךְ
הַעֲלָאָה וְלֹא רַק בְּדֶרֶךְ הַמְשָׁכָה.
וְיֵשׁ לְקָשֶׁר זֶה עִם מֵה שְׁכָתוֹב
בְּפִרְשָׁתָנוּ³¹ וְיִתְּן-לָךְ הָאֱלֹקִים
גּוֹ', שָׁם אֱלֹקִים דִּיקָא, הַכְּתוּב
מְדִיִּיק וְאוֹמֵר שֶׁהַבְּרָכָה תְּבוּא מִשֶּׁם
אֲלוֹקִים, מִידֵּת הַגְּבוּרָה, כִּינֹן
שְׁדוֹקָא עַל-יְדֵי הַגְּבוּרֹת
נִמְשָׁף תּוֹסֶפֶת אִוֵּר, כְּנֻזָּר
לְעִיל בְּשִׁיחוֹת שְׁנֵאמְרוּ בַּהַתּוֹעֲדוֹת זוֹ
בְּאֵרוֹכָה³².

(24) פ"נ. (25) ראה גם לקו"ת שם, ג. (26) זכר' יג, ב. (27) ראה גם לקו"ת אמור לג, ג. בלק עה, ב. (28) ראה גם תו"א מג"א צט, ב. לקו"ת ויקרא ד, ג. (29) מגיד מישרים ר"פ בראשית סד"ה הלא לך למינדע. פ' אמור ד"ה אח"כ פ' לי. פ' בחוקות ד"ה ביום הנזכר. ובכ"מ. (30) ח"ג קסח, א. (31) כז, כח. (32) בשיחות שלפני המאמר - ס"ט (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 289 ואילך).

בס"ד. שיחת *ש"פ תולדות, ב' כסלו, ה'תשכ"ה.

- א. על הפסוק¹ "ואלה תולדות יצחק", מפרש רש"י: "יעקב ועשו האמורים בפרשה". ואחר-כך מפרש רש"י מה שכתוב "אברהם הוליד את יצחק" - שלכאורה הרי זה מיותר, שהרי כבר נאמר לפני זה "יצחק בן אברהם" - "על-ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם, הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק".
- הביאור בדברי רש"י²: כיון שנאמר בפסוק "ואלה תולדות יצחק", ולא נתפרשו תולדותיו (מיד על אתר) - לכן אומר רש"י, שהכוונה ב"תולדות יצחק" היא ל"יעקב ועשו האמורים בפרשה", דאף שאין זה בסמיכות, בפסוק זה, הרי זה בפרשה זו.
- [ועל-פי-זה יומתק לשון רש"י "האמורים בפרשה", ולא "האמורים למטה", כלשון הרמב"ן, כי "האמורים למטה" יכול להתפרש גם בפסוק זה או בפסוק הבא; ואילו רש"י מדייק, שלמרות שיעקב ועשו רק "אמורים בפרשה", מכל-מקום, כוונת הפסוק ב"תולדות יצחק" היא ליעקב ועשו].
- אבל על-פי-זה נשאלת השאלה: למה הפסיק הפסוק בענין אחר, ואינו מפרש תיכף מי הם התולדות - ולכן מבאר רש"י: "על-ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם, הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק".
- אך צריך להבין: מהו הכרחו של רש"י לפרש שהכוונה ב"אלה תולדות יצחק" היא לתולדות כפשוטו (ובמילא צריך לתרץ למה הפסיקה התורה בענין אחר) - הרי יכול לפרש ש"תולדות יצחק" הם המעשים והמאורעות של יצחק³, כפי שמפרש בעצמו על פסוק⁴ "אלה תולדות יעקב יוסף", כפירוש הירושלמי⁵ על הפסוק⁶ "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", ועוד?
- ב. ויובן בהקדם המדובר בשבתות שלפני-זה⁷, אשר שם הפרשה אינו רק מצד התחלת הסדרה בתיבה זו, אלא בשם זה מרומז התוכן של כל הסדרה. ואדרבה: מצד זה שתוכן הסדרה מרומז בתיבה זו, לכן נקבע שתיבה זו היא תחלת וראש הפרשה.
- וראיה מוכחת לזה - מפרשתנו⁸:
- אין לומר שהסדרה נקראת בשם "תולדות" (רק) מצד ההתחלה, שהרי גם התחלת פרשת נח היא "אלה תולדות נח", ואף-על-פי-כן נקראת "נח", ולא "תולדות".
- ואין לומר, שפרשת נח לא נקראת בשם תולדות בכדי להבדיל אותה מהסדרה שלנו, שהרי איפכא מסתברא: פרשת נח שהיא הסדרה הראשונה שהתחלתה בתיבת "תולדות", היתה צריכה להיקרא בשם "תולדות", ואילו השינוי (בכדי להבדיל בין סדרה אחת לחברתה) היה צריך להיות בסדרה השנייה, שהיתה צריכה להיקרא בשם "יצחק".
- יתירה מזה: ישנם כמה סדרות ששמותיהן בני שתי תיבות, כמו "חיי שרה", ואם-כן, היתה סדרה אחת יכולה להיקרא "תולדות נח", וחברתה "תולדות יצחק"⁹ -
- ובהכרח לומר, ששם הסדרה קשור עם תוכן כל הסדרה. ולכן נקראת פרשת נח (לא בשם "תולדות", כיון שתוכנה אינו התולדות (בנים) של נח - שכבר נאמר בפרשת בראשית, אלא) בשם "נח", לפי שתוכן הסדרה הוא: "נח", שענינו - כשמו: "ינחמנו"¹⁰, נחת, נייחא דרוחא¹¹.

(7) שיחת ש"פ לך-לך בתחלתה (תורת מנחם - התוועדיות חמ"א ע' 213) וש"פ חיי שרה ס"ב (שם ע' 264).

(8) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 58 הערה 10. ח"ז ע' 25 הערה 40. חכ"ה ע' 126. ח"ל ע' 176 הערה 2. ועוד.

(9) וכן הוא להרמב"ם בסדר תפלות שלו (שביד החזקה) קרוב לסופו.

(10) בראשית ה, כט ובפרש"י.

(11) תו"א ר"פ נח. וראה זח"א ס, א.

(*) מכאן עד סוסכ"ד - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באדיית), ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ה ע' 354 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) ריש פרשתנו.

(2) מפרשי רש"י כאן. וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 112 ואילך.

(3) כפי' הספורנו.

(4) וישב לו, ב.

(5) ברכות פ"א ה"א.

(6) בראשית ב, ד.

- 1 - וה"נייחא דרוחא" נעשה על-ידי עניני כל הסיפורים שבפרשת נח: מי המבול לטהר את הארץ¹²;
- 2 "וירח¹³ את ריח הניחוח"¹⁴; ברית עם נח כו'; לידת אברהם אבינו¹⁵, עד לפסוק האחרון שבסדרה: "וימת
- 3 תרח בחרן", שנסתיים חרון אף של מקום בעולם¹⁶ -
- 4 ואילו פרשתנו - תוכנה הוא תולדות יצחק (כדלהלן), ולכן נקראת בשם "תולדות".
- 5 ולכן מפרש רש"י: "אלה תולדות יצחק - יעקב ועשו האמורים בפרשה" (ולא שתולדות יצחק הם
- 6 המאורעות של יצחק) - לפי שתוכן הסדרה הוא "תולדות" כפשוטו.
- 7 ג. כיון שרש"י מפרש פשוטו של מקרא, צריך לומר, שיש לרש"י הכרח לפירושו גם מפשוטו של
- 8 מקרא:
- 9 התחלת הפרשה היא: "ואלה (תולדות גו') - בוא"ו. וידוע ש"ואלה" מוסיף על הראשונים¹⁷. ובמילא
- 10 אי אפשר לומר שפסוק זה מדבר אודות מעשיו ומאורעותיו של יצחק, שהרי מעשי יצחק אינם שייכים
- 11 לכתובים שלפניו: סיום הפרשה הקודמת הוא "ואלה תולדות ישמעאל גו"¹⁸, וישמעאל ויצחק אינם
- 12 שייכים זה לזה (וכפי שנחלקו בפרשה הקודמת גופא, שליצחק נתן אברהם את כל אשר לו, ואילו "לבני
- 13 הפלגשים וגו' נתן אברהם מתנות¹⁹ וישלחם מעל יצחק"²⁰); ולכן מפרש רש"י שתולדות יצחק הם יעקב
- 14 ועשו, וזהו ההמשך לפרשה הקודמת, כיון שעשו היה רשע כמו תולדות ישמעאל²¹ (ואף-על-פי
- 15 שישמעאל עצמו עשה תשובה²², הרי כאן נוגע תולדות ישמעאל).
- 16 ועל-פי-זה מובן החילוק שהתחלת פרשת נח היא "אלה" (ללא וא"ו), ואילו התחלת פרשת תולדות
- 17 היא "ואלה" (בוא"ו) - כי, פרשת נח לא באה בהמשך לפרשת בראשית, ואדרבה: "אלה פסל את
- 18 הראשונים" - דור המבול²³; בפרשת בראשית מדובר אודות העולם כפי שהיה קודם הטהרה, שלכן
- 19 "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ"²⁴, ואילו תוכן פרשת נח הוא ההיפך מזה - "לא אוסיף גו"¹³,
- 20 "עולם חדש"²⁵, נייחא דרוחא. מה-שאינ-כן פרשת תולדות באה בהמשך לסיום פרשת חיי שרה, כנ"ל.
- 21 ד. על-פי-זה יש לתרץ קושיא נוספת:
- 22 הצורך לומר (כאן) "אברהם הוליד את יצחק" בשביל לשלול טענתם של ליצני הדור, הוא רק מפני
- 23 שנאמר "יצחק בן אברהם", וכדפירש רש"י: "על-ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזק לומר כו'".
- 24 ואינו מובן: אדרבא, גם התיבות "בן אברהם" מיותרות כאן, לכאורה, שהרי כבר יודעים זאת מהפרשיות
- 25 הקודמות, ובמילא אין גם צורך להבהיר שאברהם הוליד את יצחק, אלא לספר מיד אודות תולדות יצחק
- 26 - "ויהי²⁶ יצחק בן ארבעים שנה גו"²⁷?
- 27 ועל-פי הנ"ל יובן:
- 28 כיון ש"ואלה תולדות יצחק" בא בהמשך ל"ואלה תולדות ישמעאל", ובישמעאל נאמר "ישמעאל בן
- 29 אברהם"

(19) ראה שיחת ש"פ חיי שרה ס"ה ובהערה 48 (תורת מנחם - התועודיות חמ"א ע' 268).

(20) שם, ו.

(21) שמו"ר פ"ל, ג (הובא באוה"ת פרשתנו קלו, ב). ובאוה"ת (שם): "ומזה יובן פרש"י על ואלה תולדות יעקב ועשו האמורים בפרשה".

(22) ראה שיחת ש"פ לך-לך סט"ז ואילך (תורת מנחם - התועודיות חמ"א ע' 226 ואילך), ובהנסמן שם.

(23) ב"ר פ"ל, ג. שמו"ר שם.

(24) בראשית ו, ו.

(25) ב"ר פ"ל, ח.

(26) כה, כ.

(27) וכמו שהקשו מפרשי רש"י כאן.

(12) ראה זבחים קיג, א. תו"א שם.

(13) נח ח, כא.

(14) ראה שיחת ש"פ וירא הערה 120 (תורת מנחם -

התועודיות חמ"א ע' 256).

(15) כי עד אברהם (גם אחרי הטהרה שע"י המבול) לא הי' עדיין אמיתית נייחא דרוחא, שהרי העולם מתנהג באפילה (ב"ר פ"ב, ג). ועדיין הם שני אלפים ותוהו (ע"ז ט, א). וראה סה"ש תש"ב ע' 30: "פ' נח איז דער מבול, עס איז אַ קאַלאַמוטנע וואָך, אָבער עס איז אַ פריילעכער סוף וואָך, עס איז געבאָרן געוואָרן אברהם אבינו".

(16) רש"י ס"פ נח. וראה זח"א קמז, א.

(17) ב"ר פ"ב, ג. וש"נ.

(18) כה, יב.

- 1 - ובנוגע לישמעאל בהכרח לומר "בן אברהם": כשלומדים "ואלה תולדות ישמעאל גו'", כפי שהיה
2 בהתפשטות כזו - שנים עשר נשיאים וכו' - מתעוררת תמי' גדולה: מנין באה לישמעאל התפשטות כזו? !
3 וענין זה מבהיר הפסוק באומרו "ישמעאל בן אברהם": אין זה משלו חס-ושלום, אלא בגלל ש"לישמעאל
4 שמעתיך גו' (ולכן) שנים עשר נשיאים יוליד גו'²⁸, והיינו, שמקבל זאת מאברהם; מצד מדת חסדו של
5 אברהם (נתן מקום גם לישמעאל, ו)אמר "לו ישמעאל יחיה", ויתירה מזו: "יחיה לפניך"²⁹ - חסד
6 שלמעלה (הנקראת "גדולה"), שהוא בלי-גבול (עד כדי כך, שכ"ו דורות ברא הקב"ה כו' וזן אותם
7 בחסדו³⁰), וכמבואר בחסידות³¹ שהחסד דאברהם (קודם המילה) היה בדוגמת בחינת גדולה -
8 לכן, גם לגבי יצחק הוצרך הפסוק לומר "בן אברהם" - שהרי אי אפשר לייחס לאברהם את ישמעאל,
9 ולא את יצחק.
10 וכיון שנאמר "יצחק בן אברהם", מוסיף הכתוב ומבאר "אברהם הוליד את יצחק", בכדי: (א) לשלול
11 טענת ליצני הדור, כדפירש רש"י. (ב) להורות, שלמרות שהתורה מייחסת את שניהם (ישמעאל ויצחק)
12 לאברהם, הנה היחס של יצחק לאברהם הוא באופן אחר לגמרי: יצחק הוא לא רק בן אברהם, אלא
13 "אברהם הוליד את יצחק"³²; בזה היה אברהם "מונח", ובוזה התבטא כל ענינו של אברהם, וכמו שכתוב³³
14 "כי ביצחק (דוקא) יקרא לך זרע".
15 ה. ויש³⁴ ענין עמוק יותר בכך שהפסוק מוכרח לייחס את יצחק לאברהם, על-ידי שייחס את ישמעאל
16 לאברהם:
17 ידוע³⁵ החילוק בין אברהם ליצחק, שאברהם היה מרכבה למדת החסד, ולכן היתה עבודתו בגמילות
18 חסדים והכנסת אורחים. ויצחק היה מרכבה למדת הגבורה, ולכן היתה עבודתו חפירת בארות - להסיר
19 את הרפש והאבנים המכסים, ולגלות את ה'מים חיים' הנובעים מלמטה למעלה.
20 ולכן³⁶ יש גם חילוק ביניקת החיצונים מקו החסד דאברהם, או מקו הגבורה דיצחק: אברהם - יצא
21 ממנו ישמעאל³⁷, חסד דקליפה. ויצחק - יצא ממנו עשו³⁷, גבורה דקליפה.
22 ועל-פי-זה נמצא, שבגילוי נראית בישמעאל שייכות גדולה יותר לאברהם מאשר ביצחק - שהרי
23 ישמעאל הוא בקו החסד (כמו אברהם - אלא שהוא בקליפה³⁸, ואופן המשכתו מאברהם הוא בדרך "יצא
24 ממנו"³⁹), ואילו יצחק הוא בקו הגבורה, היפך מקו החסד - ולכן הוכרחה התורה לומר גם ביצחק שהוא
25 "בן אברהם", ולהוסיף "אברהם הוליד את יצחק", היינו שאדרבה - יצחק הוא עיקר זרעו של אברהם.
26 ו. על-פי-זה יובן גם מה שכתב רש"י "מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם",
27 שמזה מוכח שהיתה בזה עשיה מיוחדת מהקב"ה. ולכאורה, הרי על-פי טבע דומה הבן לאביו⁴⁰ (אלא
28 -אם-כן יש סיבות שמצדם אינו בדומה). ואם-כן, למה כאן היה צורך בנס⁴¹?
29 ועל-פי הנ"ל יובן: הדמיון של הבן לאביו, הוא מפני שהבן נלקח מן האב מגופו ומנשמתו - הוא
30 דומה לו בגופו ובתכונות הנפש⁴². אך כיון שמצד תכונות הנפש היו הפכיים, שנשמת אברהם היתה
31 ממתת החסד, ונשמת יצחק ממתת הגבורה, ולכן היו חלוקים גם בשכלם (כידוע⁴³ בענין בית-שמאי

דישמעאל אינו כחסד שאר האומות, ו"יש לו צד אחיזה ממש בפנימיות המוחין" דאברהם.

(39) לקו"ת שם. שה"ש ט, ד.

(40) ראה עדיות פ"ב מ"ט ובפירוש הרמב"ם שם.

(41) באגדת בראשית פל"ז: "ציווה הקב"ה למלאך כו' אל תצור אותו דומה לאמו אלא לאביו". - וג"ז צריך ביאור למה לולא הציווה ה" דומה לאמו ולא לאביו.

(42) ראה בפירוש הרמב"ם שם: "לפי שכשהוא קרוב לו במזגו כו'".

(43) תניא אגה"ק סי"ג. לקו"ת שה"ש מח, ג. וראה זח"ג רמה,

א.

(28) לך-לך יז, כ.

(29) שם, יח.

(30) פסחים קיח, א.

(31) אוה"ת וירא צג, ב. וראה תו"א יב, א. קיט, ד.

(32) ספורנו. ראה גם כלי יקר עה"פ (ובאוה"ת כאן).

(33) וירא כא, יב.

(34) מכאן עד סוס"כ - נדפס לאח"ז גם בלקו"ש ח"כ ע' 100 ואילך.

(35) תו"א ותו"ח ריש פרשתנו.

(36) ראה לקו"ת ואתחנן ה, א.

(37) פסחים נו, א. ויק"ר פל"ו, ה.

(38) ובפרט לפי המבואר בתו"ח פרשתנו (ד, ב ואילך) שחסד

1 ובית-הלל, שמצד החילוק בנשמותיהם היו חלוקים בשכלם, שבית-שמאי היו נוטים לחומרא ובית-הלל
2 (לקולא), הרי על-פי טבע היו צריכים להיות חלוקים - ובאופן הפכי - ובפרט בקלסתר פניהם⁴⁴, כי מראה
3 הפנים הוא לפי אופן השכל, וכמו שכתוב⁴⁵ "חכמת אדם תאיר פניו"⁴⁶. ולכן היה צורך בכך ש"צר קלסתר
4 פניו של יצחק דומה לאברהם".

5 ז. על-פי הנ"ל יובן גם מדוע מספרת התורה ש"צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו
6 הכל אברהם הוליד את יצחק" בפרשת תולדות, שבה רק נזכר "יצחק בן אברהם", ולא בפרשיות
7 הקודמות, כשמסופר אודות לידת יצחק⁴⁷ - דלכאורה, היו צריכים להזכיר שלילת טענת ליצני הדור מיד
8 בלידת יצחק?

9 והענין בזה על-פי חסידות: אף-על-פי שיניקת הקליפות היא הן ממדת החסד והן ממדת הגבורה -
10 אברהם יצא ממנו ישמעאל ויצחק יצא ממנו עשו - מכל-מקום, תוקף יניקתם הוא מהגבורה (צמצום
11 והעלם) דוקא⁴⁸. ולכן גרועה קליפת עשו מקליפת ישמעאל⁴⁹, דאף-על-פי ששניהם לא קבלו את התורה⁵⁰,
12 הרי עיקר הצרות הם מעשו.

13 על-פי פשוט: בשעה שרואים שתולדות יצחק הוא עשו (למרות שרבה היתה צדקנית), ועיקר עבודתו
14 היא חפירת בארות (היפך מעיקר עבודת אברהם) - הנה אז בא תוקף טענת ליצני הדור, שיצחק אינו
15 שייך לאברהם.

16 ועל-פי-זה יתורץ, שלכן שוללת התורה טענת ליצני הדור בענין "תולדות יצחק - יעקב ועשו" (וגם
17 "תולדות" - מאורעות, חפירת בארות), כיון שתוקף טענת ליצני הדור "מאבימלך נתעברה שרה" הוא
18 מצד מדת הגבורה והצמצום, מצד זה שתולדות יצחק - עשו (וחפירת בארות).

19 ח. היחוס של יצחק לאברהם, ש"אברהם הוליד את יצחק" - אף-על-פי שיצחק הוא בקו הגבורה,
20 היפך קו החסד (אברהם) - הרי זה לפי שסיבת ומקור הגבורה היא - מחסד: מדת החסד רוצה שהשפעה
21 תוכל להתקבל - פעולה שיכולה להיעשות על-ידי הגבורות (צמצום השפע) דוקא⁵¹. ויתירה מזה: על-ידי
22 גבורות דוקא נעשה ריבוי ותוספת בהשפעה⁵². וכידוע בפירוש "גבורות גשמים"⁵³. וזהו "אברהם הוליד
23 את יצחק", שהגבורות דיצחק נמשכות מבחינת חסדים דאברהם.

24 [וזהו נוסף לכך, שללא חסד, לא שייך מדות בכלל (וגבורה בכללם, אפילו אם כוונת הגבורה לא
25 היתה בשביל הגילוי), שהרי ענין המדות הוא גילוי לזולתו, וכללות ענין השייכות לזולת הוא מצד מדת
26 החסד. וזהו הביאור במה שכתוב בזהר⁵⁴ על מדת החסד, שהיא "יומא דאזיל עם כולהו יומין"].

27 וזהו גם תוכן המדובר לעיל⁵⁵, שתחילה צריכה להיות התנועה ד"ימין מקרבת", ואחר-כך התנועה
28 ד"שמאל דוחה" - אף-על-פי שלשון הגמרא⁵⁶ הוא "שמאל דוחה וימין מקרבת" - כי בגמרא מדובר
29 אודות הסדר בעשיה בפועל; אצל הזולת המקבל ובפועל - ההתחלה היא ב"שמאל דוחה", אבל הסיבה
30 והמקור ל"שמאל דוחה" הוא - ה"ימין מקרבת". ונמצא, שבסדר מדות המשפיע ונותן, ההתחלה היא
31 ב"ימין מקרבת".

(51) לקו"ת ואתחנן יג, ג. ביאור"ז יב, ב.
(52) ביאור"ז שם. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות בסופו. -
ולכן עיקר ומקור כל הברכות המשיך יצחק דוקא (סידור שם).
(53) לשון המשנה ריש מס' תענית. לקו"ת שם. ובכ"מ.
(54) ראה זח"ג קג, א"ב. קצא, ב. וראה לקו"ת ד"ה האזינו
(השלישי) פ"ו. - הל' יומא דאזיל כו' מצאתיו בע"ח שער כה
דרוש ב'. פ"ח שער חה"ס פ"א. שער מאמרי רשב"י פ' יתרו,
תרומה ואמור (וממ"ש שם יש להעיר למ"ש בלקו"ת שם. עיי"ש).
ועוד.
(55) שיחת שבת שובה בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות
חמ"א ס"ע 30).
(56) סוטה מז, א. סנהדרין קז, ב.

(44) ובהו יומתק לשון הגמרא (ב"מ פז, א): "נהפך קלסתר
פנים כו", כי קודם לזה ה' קלסתר פני יצחק בהיפך מקלסתר
פניו של אברהם. ולאגדת בראשית הנ"ל, דומה לשרה, שעלי
אמר"ל (ב"מ שם) "האשה צרה עיני", גבורות.
(45) קהלת ח, א.
(46) ובפרט בהאבות שהן הן המרכבה (ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב,
ו), הרי בודאי שגופם (מראה פניהם) ה' לפי אופן נשמתם.
(47) ובפרט, אשר גם בפועל, צר קלסתר פניו בעת יצירתו או
ביום הגמלו (ראה חדא"ג מהרש"א שם).
(48) ראה ד"ה וישב יעקב עת"ר (סה"מ עת"ר ע' צה), שמקו
הימין משתלשל רק קליפת נוגה.
(49) אוה"ת וירא צג, ב. וראה ספרי האזינו לב, ט.
(50) מכילתא יתרו כ, ב. ספרי ברכה לג, ב.

ט. כשם שכללות ענינו של יצחק - גבורות - הוא בשביל הגילוי, כך גם ב"תולדות יצחק - יעקב ועשו",¹
 שמצד (גבורות ד') יצחק יצא ממנו עשו (שגרוע מישמעאל, כנ"ל), הכוונה בזה היא - תוספות האור
 (גבורות גשמים, כנ"ל), שנעשה על-ידי הברורים.²
 וזהו גם מה שכתוב "ואלה תולדות יצחק", "ואלה מוסיף על הראשונים" - שתולדות יצחק, שקאי
 גם על עשו (שלכן נאמר תולדות חסר, ללא וא"ו⁵⁷), מוסיף על הראשונים, שפועל תוספת אור.³
 על-פי-זה מובן גם שכללות הפרשה נקראת "תולדות", כיון שכללות הפרשה עוסקת בבירור הניצוצות
 שהיו צריכים לברר מעשו, שלכן הוצרך יעקב ללבוש בגדי עשו ולילך במרמה (דרכי עשו), שדוקא
 על-ידי-זה קיבל יעקב את הברכות (שמצד עצמו לא היה יכול לקבלם) - "ויתן לך האלקים"⁵⁸, תוספת
 האור שנמשך על-ידי הגבורות דשם אלקים דוקא⁵⁹.
 יו"ד. על-פי הנ"ל יובן גם קישור ב' הפירושים ב"תולדות יצחק": (א) "תולדות" - בנים, שקאי על
 יעקב ועשו, כדפירש רש"י. (ב) ענינו ומאורעותיו של יצחק,
 - והרי ב' הפירושים הם אמת, אלא שפירוש אחד הוא העיקר, והשני בדרך טפל. ובדוגמת מה
 שכתוב⁶⁰ "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", שאף-על-פי שהפירוש הפשוט שם הוא - מאורעות,
 מכל-מקום, מפרש שם המדרש⁶⁰ "תולדות" מלשון בנים, כי מזה שלא נקט הכתוב תיבה שיש בה רק
 פירוש אחד, אלא "תולדות" שכולל גם הפירוש בנים, מוכרח שהכוונה גם לבנים, הנה כן הוא
 בנידון-דידן: מזה שהפסוק נקט "תולדות", ולא בנים, מוכח, שכוונתו גם למעשים ומאורעות -
 כי ענינו של יצחק הוא - התוספת וריבוי אור שבא על-ידי ענין הברורים. וכמו שכתוב⁶¹ "וארבה
 את זרעו ואתן לו את יצחק", שענינו של יצחק הוא "וארבה את זרעו" - ריבוי האור שבא על-ידי ריבוי
 זרעו כפשוטו, לא רק יעקב, אלא גם עשו, אשר דוקא על-ידי-זה שיעקב מברר את עשו, נמשך ריבוי
 האור.
 ויומתק ביותר (השייכות ד' תולדות יצחק" ביחס לענינו של יצחק עם "תולדות" מלשון בנים), על-פי
 המבואר בחסידות⁶², שענין ההולדה קשור עם גבורות, כי בכדי שתהיה הולדה, צריך להיות "יורה כחץ"
 (וכמאמר רבותינו ז"ל⁶³ כל זרע שאינו יורה כחץ אינו מוליד), והרי החמימות, וגם כללות המשכת הטיפה
 הנמשכת מהמוח לאברים תחתונים, הוא ענין של גבורות וצמצומים.
 יא. וההוראה מזה בעבודתנו:
 ישנם כאלו שרוצים לעסוק רק בענינים הכי נעלים. כאשר תובעים מהם "להשפיל" את עצמם
 ולהתלבש בענינים "פחותים", טוענים הם: מה לי וכו'.
 אך צריך לידע, שאדרבה: תוספת וריבוי אור באים על-ידי הגבורות וצמצומים דוקא. ולמרות שלא
 תמיד רואים על-אתר את ה"תולדות" - צריך לדעת, שישנם ה"תולדות", הם "אמורים בפרשה", ובשעה
 שעושים את העבודה, מקבלים סוף-כל-סוף גם בגילוי את ה"ויתן לך האלקים וגו'"⁵⁸ וכל הברכות
 הנאמרים בפרשה.

* * *

יב. לשון רש"י "מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו כו'", הוא בדרך שאלה ותשובה (שהרי רש"י היה
 יכול לומר מיד "צר קלסתר פניו כו'", ללא התיבות "מה עשה הקב"ה"): רש"י מקשה "מה עשה הקב"ה"
 (בתמיהה), מה היתה העצה שעשה הקב"ה בכדי לשלול את טענתם של ליצני הדור; ורש"י מתרץ דבר
 חידוש - "צר קלסתר פניו כו'".

(60) ב"ר פי"ב, ז.

(61) יהושע כד, ג. וראה סידור שם.

(62) סידור שם.

(63) זח"ג ערב, א. וראה גם חגיגה טו, א.

(57) שמו"ר שבעה עשר 21.

(58) פרשתנו כו, כח.

(59) ראה בכ"ז תו"א סוף פרשתנו. סידור שם. ד"ה פדה

בשלוש תש"ג (סה"מ תש"ג ע' 185 ואילך). לקו"ש ח"ג ע' 795 ואילך.

- 1 כלומר: הפעולה שיהיה ניכר בגילוי שאברהם הוליד את יצחק - היא ענין של "קושיא", קושי, גם
2 למעלה כביכול (ובשביל זה היה צורך בחידוש מיוחד - צר קלסתר פניו כו').
- 3 ובדוגמת לשון רז"ל⁶⁴ על כמה ענינים: "קשה כקריעת ים-סוף", היינו, שגם לגבי הקב"ה הרי זה קשה
4 כביכול.
- 5 יג. ביאור הקושי כביכול שקלסתר פניו של יצחק יהיה דומה לאברהם (וכמו כן ב"קשה" שבכמה
6 ענינים), יובן מהדוגמא דקריעת ים-סוף גופא:
- 7 עצם העובדה שהים נצב כמו נד - לא בזה מתבטא עיקר ה"קשה". ובפרט לפי המבואר בתניא⁶⁵,
8 שהפלא שבקריעת ים-סוף הוא פחות מבריאת שמים וארץ, ואם-כן בודאי לא שייך לומר על זה הלשון
9 "קשה";
- 10 ורק בזה שבקריעת ים-סוף היו שני הפכיים⁶⁶, "רפוא לישראל ונגוף למצרים"⁶⁷ (שהרי אם לא היה נבקע
11 הים, לא היו המצריים נכנסים לים), בה בשעה שמדת הדין טענה "מה נשתנו אלו מאלו, אלו עובדי
12 עבודה-זרה ואלו עובדי עבודה-זרה"⁶⁸ - בזה מתבטא הענין ד"קשה"⁶⁹, כי על-פי סדר השתלשלות יש
13 להתחשב במדת הדין, ובשעת קריעת ים-סוף לא התחשבו במדת הדין, בהגבלות וסדרי ההשתלשלות⁷⁰.
- 14 יד. על-פי-זה יובן גם בעניננו:
- 15 כיון ש"האבות הן הן המרכבה"⁷¹, ובמרכבה העליונה "פני אריה" ו"פני שור" הם נפרדים והפכיים
16 זה מזה, "פני אריה אל הימין (אברהם) ופני שור מהשמאל" (יצחק)⁷² - הרי לא יכולים להיות שני הפכים
17 ביחד: קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, ואף-על-פי-כן מרכבה של ד' רוחות.
- 18 ולכן מתעוררת הקושיא: "מה עשה הקב"ה"; מהי העצה לשלול טענת ליצני הדור, כיון שמצד כל
19 סדר ההשתלשלות, עד למרכבה עליונה, חסד וגבורה הם ב' קוים הפכיים.
- 20 טו. אף-על-פי-כן, כיון שליצני הדור טענו "מאבימלך נתעברה שרה", לא התחשב הקב"ה בהגבלות
21 וסדרי ההשתלשלות, וצר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם. מה עורר וגרם פעולה זו - "לפי שהיו
22 ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה".
- 23 כאשר ליצני הדור, קליפות, נמצאים במקומם - הנה כן הוא מצד סדר ההשתלשלות, שהרי גם הם
24 נבראו; אבל כאשר הם דוחקים עצמם ("שפאָרן זיך") לתחום הקדושה, ומתחילים להתערב ולחוות דעתם
25 אודות יצחק, וטוענים שהוא שייך בכלל לאבימלך - ולא רק שענינים פרטיים שלו נלקחים מאבימלך,
26 אלא שכללות ההולדה שלו, עצם מהותו, שייך לאבימלך - הרי זה "נוגע" ("דערנעמט") למעלה, ובגלל
27 זה מבטלים כל סדרי ההשתלשלות.
- 28 טז. וההוראה מזה בעבודתינו:
- 29 ידוע⁷³ הטעם לכך שאברהם יצחק ויעקב נקראים "אבות", לפי שהם שורש ומקור כל נשמות ישראל;

(70) שמטעם זה, מכת בכורות שהיתה נגוף ורפוא כאחד, הוצרכה להיות מהקב"ה בכבודו ובעצמו, כמבואר בלקו"ש ח"ג ע' 866 (ובהנסמן שם), אבל לא נאמר בזה קשה (לגבי הקב"ה), כיון שדמ הפסח (שחיתת הע"ז דמצרים) הבדילם מהללו עו"ז כו'.

(71) ב"ר שבהערה 46.

(72) יחזקאל א, יו"ד.

(73) שלכן "אין קורין אבות אלא לשלשה" (ברכות טז, ב), כי בחי' השבטים יש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומדריגות אלו, משא"כ בחי' האבות צריך להיות בכל אדם (תו"א ורא נה, א. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1068 הערה 12. תורת מנחם - התוועדיות חל"ו ע' 279 ואילך).

(64) פסחים קיח, א. סוטה ב, א. - ובזח"ב קע, א: "קשין .. קמ"י קרב"ה".

(65) ח"ב פ"ב.

(66) וכ"ה בכל הענינים שנאמר עליהם הלשון קשה. וכמו "קשה לזווגין" (סוטה שם), שהוא חיבור ב' הפכיים, דכר ונוקבא. וכן "קשין מזונותיו" (פסחים שם), שהמשכת מזונות הוא מבחי' מול שלמעלה מהשתל, כמבואר בביאור"ז שם.

(67) ראה ישעי' יט, כב. זח"ב לו, א.

(68) ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. ילקוט ראובני שם, כז.

(69) וכמש"כ בזח"ב שם: "קשה קמ"י למעבר על דינא". ובד"ה החודש תרנ"ד ס"ב (סה"מ תרנ"ד ע' קלג), שהקושי הוא מצד שבק"ס ה"י חיבור למעלה מהשתלשלות והשתלשלות.

1 בחינת האבות היא ירושה לבניהם אחריהם בכל דור ודור, היינו, שבכל אחד מישראל צריכים להיות כל
2 עבודות האבות.

3 ומזה מובן, שגם הענין ד"צר קלסתר פניו כו", התכללות חסד וגבורה, יכול וצריך להיות בכל אחד
4 ואחד מישראל. ומזה נעשה גם הענין ד"בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא
5 דא", כמו שכתוב בתניא⁷⁴.

6 והרי ענין זה הוא למעלה מהגבלת הטבע וסדר ההשתלשלות, כאמור לעיל, שמצד סדר ההשתלשלות
7 הנה חסד וגבורה הם ב' קוים הפכיים, ואינם יכולים להיות יחדיו. ולכן איתא בספרי⁷⁵, שאהבה ויראה
8 ביחד יכולות להיות במדת הקב"ה בלבד (רק בעבודת ה', ולא בעניני העולם).

9 [אלא שיש בזה שתי מדרגות⁷⁶: (א) שהמרירות תהיה בליל שישי, והשמחה בשבת. (ב) שהמרירות
10 והשמחה יהיו ביחד, בבת אחת. וכיון שכל איש ישראל הוא "יורש" של האבות, שיורש הכל, במילא
11 יכול כל אחד (על-כל-פנים לפעמים, או גם לתמיד) לבחור האופן שרוצה, ולקבוע סדר עבודתו באופן
12 זה].

13 יז. עוד הוראה מהנ"ל:

14 בכדי שהכל יעידו שאברהם הוליד את יצחק, היה הקב"ה יכול לעשות שקלסתר פניו של אברהם
15 יהיה דומה ליצחק⁷⁷. אך בפועל היה להיפך - "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם"⁷⁸.

16 וההוראה מזה לכל אחד:

17 בשעה שעומדים בפני ב' הקוין, קו החסד או קו הגבורה, ויש ספק באיזו דרך לבחור - צריך לבחור
18 בקו החסד.

19 וכמבואר בתניא⁷⁹, שבשעה שמקריבים יהודי, הנה לבד זאת ש"לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים",
20 הרי "כולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה'".

* * *

21 חי. ענין הנ"ל - שבגלל טענת ליצני הדור, נתבטלו סדרי ההשתלשלות ונעשה קלסתר פניו של יצחק
22 דומה לאברהם - קשור גם עם "יפוצו מעינותיך חוצה"⁸⁰, שהתחיל בעיקר ב"ט כסלו⁸¹ (ולכן, פרשת
23 תולדות חלה לעולם בחודש כסלו⁸² (או בשבת מברכים⁸³ כסלו) - חודש הגאולה, שבו נפעל הענין
24 ד"יפוצו מעינותיך חוצה"):

25 איתא בזהר⁸⁴, שבתורה יש גופי תורה - גליא דתורה, ונשמתא דאורייתא - רזין דאורייתא.

26 על-פי סדר ההשתלשלות, הנה נשמתא דאורייתא וגופי דאורייתא הם ב' ענינים נפרדים, לכאורה. אי
27 אפשר לעשות מנשמה גוף ומגוף נשמה (ב"עבודה", ישנו ענין כזה, אבל בתורה, גוף התורה ונשמת
28 התורה הם לכאורה ב' ענינים בפני עצמם). ולכל אחד מהם יש האופן שלו: גופא דאורייתא - בגילוי,
29 ונשמתא דאורייתא - בהעלם (וכמובן מהשם "רזין" - סודות, וכאשר מגלים זאת - שוב אין זה סוד).

(80) מענה המשיח להבעש"ט שאז יבוא. - נסמן ונתבאר
בלקו"ש ח"ד ע' 1119. תורת מנחם - התוועדויות חל"ג ע' 84.
ובכ"מ.

(81) סה"ש תורת שלום ע' 112.
(82) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א) וז"ל:
"המועדים של כל השנה .. בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות
שחלות בהן".

(83) שכולל כל ימי החודש, כדלעיל בשיחת ש"פ חיי שרה
הערה 20 (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 265).
(84) ח"ג קנב, א.

(74) ספל"ד.

(75) ואתחנן ו, ה.

(76) ראה תניא אגה"ת פ"י ורפי"א.

(77) מכיון שההעדאה הוצרכה להיות על שייכות יצחק
ואברהם (כי על זה הי' הטענה).

(78) וכמו"כ בבחי' עתיק, שהיא הסיבה והנתינת כח לצר
קלסתר כו' (כדלהלן סי"ט) כולא ימינא.

(79) פרק לב. וראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 133 ואילך. תורת
מנחם - התוועדויות ח"א ע' 37 ואילך. קונטרס אהבת ישראל
(קה"ת תשל"ו). וש"נ.

- 1 אמנם, י"ט כסלו בא ומכריז: "יפוצו מעינותיך חוצה". יש להמשיך את המעינות של פנימיות התורה, ובאופן של הפצה - גם ב"חוצה".
- 2
- 3 - נוסף לכך שחסידות חב"ד המשיכה פנימיות התורה בהבנה והשגה, חכמה בינה ודעת (בעוד שלפני
- 4 אדמו"ר הזקן, ואפילו אצל אדמו"ר הזקן גופא - לפני פטרוברג, לא היתה ההתלבשות בהשגה כל-כך⁸⁵),
- 5 ועד כפי שכותב כ"ק מו"ח אדמו"ר⁸⁶, שחסידות חב"ד תובעת שילמדו חסידות בהשגה באותו אופן
- 6 שלומדים סוגיא בנגלה - ה"חוצה" של הלומד עצמו - הנה נוסף לזה, תובעים להפיץ המעינות גם
- 7 ב"חוצה" כפשוטו, לזולת שנמצא בחוצה -
- 8 ויתירה מזה: "חוצה" סתם, בלי הגבלות. כלומר, שאפילו בחוצה היותר תחתון צריך להפיץ את
- 9 המעינות.
- 10 ולכאורה, הרי זו תמיהה גדולה ביותר: אפילו על נגלה דתורה ישנן הגבלות, וכמו שכתוב⁸⁷ "ולרשע
- 11 אמר אלקים מה לך לספר חוקי", ואם-כן, איך אומרים "יפוצו מעינותיך חוצה"?
- 12 אך על זה באה ההוראה, שבשעה שזה נוגע במהותו של יהודי, שמושרש בעצמותו יתברך, אזי לא
- 13 מתחשבים בהגבלות סדר ההשתלשלות, והקב"ה מהפך קלסתר פניו של יצחק שיהיה דומה לאברהם,
- 14 והיינו, שגם פנימיות התורה, שמצד סדרי ההשתלשלות היא בהעלם (גבורה, יצחק) - תבוא בגילוי (חסד,
- 15 אברהם).
- 16 וכמשל הידוע⁸⁸ של אדמו"ר הזקן, מבין מלך שחלה ביותר, עד שלא נותרה עצה אלא לשחוק אבן
- 17 טובה שהיתה רק בכתר המלך - אשר באבן טובה זו היה תלוי כל יופי הכתר, "נזר העטרה המכתירה"
- 18 - ולתת לו לשתות, ואמר המלך, שמבלי הבט על היוקר של כתר המלכות, הרי זה כאין וכאפס לגבי חיי
- 19 בנו.
- 20 - על-פי דין, המשתמש בכתר המלך חייב מיתה⁸⁹. וכאן מאבדים את הכתר לגמרי בשביל בן המלך
- 21 (שעם היותו בן המלך, הרי אינו המלך⁹⁰; אין מלך אלא אחד), כי ענין שנוגע במהותו ועצמותו של בן
- 22 המלך, נוגע גם במהותו ועצמותו של המלך עצמו - ואז סרים כל החשבונות.
- 23 ואדמו"ר הזקן מוסיף בזה עוד ענין נפלא ("א גוואלדיגן ענין"): אפילו בשעה שמצבו של בן המלך
- 24 הורע עד כדי כך שספק אם יקבל את מי הרפואה, מכל-מקום, כדאי לשחוק את האבן הטובה, שרובה
- 25 תלך לאיבוד, שמא תכנס טיפה אחת לתוך פיו של בן המלך.
- * * *
- 26 יט. בפירוש רש"י הנ"ל ישנו דיוק נוסף:
- 27 לשון רש"י הוא "והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק". - לא "וידעו" וכדומה, אלא "והעידו".
- 28 ואחר-כך חוזר רש"י ואומר: "עדות יש שאברהם הוליד את יצחק".
- 29 ולכאורה, מה מדגיש רש"י - ושני פעמים - את ענין העדות?

לשמה", הרי בנוגע פנימיות התורה, הבטיחו רז"ל (איכ"ר בתחלתו. ירוש' חגיגה פ"א סה"ז) המאור שבה (שזוהי פנימיות התורה - קה"ע שם) מחזירו למוטב.

88 "התמים" ח"ב ע' מט [עב, א]. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד.

89 סנהדרין כב, א (וברמב"ם הל' מלכים רפ"ב: "ולא בכרתו") וביותר בכרתו (ראה מפרשים למגלת אסתר ו, ט).

90 בסנהדרין שם: "אסורה לאדוני".

85 סה"ש תורת שלום ע' 114 (וראה לקו"ד ח"א כב, א ואילך).

86 ראה קונטרס: "תורת החסידות", "לימוד החסידות". ובכ"מ.

87 תהלים נ, טז. - אבל, נוסף על שגם בנגלה דתורה אמרו (פסחים נ, ב) "לעולם יעסוק כו' שלא לשמה" - (שכוונתם בזה, גם בדרגות הכי פחותות ב"לא לשמה" - תניא ספ"ט. הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג עיי"ש) - כי "מתוך שלא לשמה בא

ויוכן על-פי המובא ב'אור התורה'⁹¹ מספרי קבלה, שהתכללות חסד וגבורה, אברהם ויצחק, היא ¹ מבחינת הדעת, כי דעת כולל חסד וגבורה. ומביא שם ש"דעת" אותיות עדות⁹², עיין שם. ²

- ומתאים גם עם הענין המדובר לעיל (סעיף יד ואילך), שההתכללות דאברהם ויצחק נלקחת מלמעלה ³ מהשתלשלות - כי דעת הוא קו האמצעי שעולה עד פנימיות הכתר, עתיק⁹³. והרי עתיק הוא למעלה ⁴ מהתחלקות חסד וגבורה, דלית שמאלא בהאי עתיקא, כולא ימינא⁹⁴ - ⁵

ועל-פי-זה יובן הדיוק של רש"י: "והעידו", "עדות" - כי, כאמור⁹⁵, יש בפירוש רש"י ענינים של ⁶ סודות התורה, קבלה, ולכן כותב רש"י הלשון "והעידו" ו"עדות", לרמוז לבחינת הדעת. ⁷

כ. עוד ענין בזה: ⁸

עדות - היא על דבר הנעלם דוקא. על דבר הגלוי, ואפילו על מילתא דעבידא לאגלויי, לא צריכים ⁹ עדות⁹⁶. כלומר, שעל-ידי עדות נמשך ענין שמצד עצמו הוא למעלה מגדר גילוי. וברוחניות - הוא ענין ¹⁰ המשכת בחינה שלמעלה מהשתלשלות⁹⁷. ¹¹

וענין זה מרמז רש"י בהדגשת ענין העדות - שהענין ש"אברהם הוליד את יצחק", התכללות חסד ¹² וגבורה, הוא מצד המשכת בחינה שלמעלה מהשתלשלות: בשכל - אין מקום לדבר, אלא ש"עדות יש ¹³ כאן" - בדוגמת ביאת עדים האומרים שהם בעצמם ראו זאת, שאז חייבים להאמין להם. ¹⁴

כא. האמור לעיל הוא דוגמא לכללות הענינים שבפירוש רש"י, שבכל ענין טמונים סודות התורה. ¹⁵ וכמו שכתב השל"ה⁹⁸, שבפירוש רש"י ישנם ענינים מופלאים. ¹⁶

ישנם הסבורים שלימוד חומש עם פירוש רש"י הוא עבורם ענין של ירידה (חס ושלום). - אך צריך ¹⁷ לדעת, שאדרבה, וכפי שהשל"ה, ה'רקנטי' ו'לבוש האורה' מאריכים במעלת לימוד פירוש רש"י. וכאשר ¹⁸ לומדים - כתקנת רבותינו נשיאינו - בכל יום פרשה חומש עם רש"י כפשוטו, אזי סוף כל סוף, כמאמר ¹⁹ רז"ל⁹⁹, לאחר ארבעין שנין "קאי אדעתיה דרביה", ²⁰

- (וגם ענין זה מרומז במה שכתוב בפרשתנו²⁶: "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה", ²¹ שזהו מצד הענין ד"בן¹⁰⁰ ארבעים לבניה"¹⁰¹) - ²²

"יקחו" סוף-כל-סוף גם את הפנימיות. ²³

וכשם שהדברים אמורים בנוגע לפירוש רש"י, שאף-על-פי שזהו לימוד שלומדים גם עם ילדים, הנה ²⁴ דוקא על-ידי-זה "לוקחים" את הסודות שבתורה, כן הוא גם בנוגע לענינים של מעשה בפועל, ²⁵ שאף-על-פי שכח המעשה הוא כח היותר תחתון, שלכן ישנם כאלה שאינם רוצים לעמוד במצב של ²⁶ ירידה כזו, הנה דוקא על-ידי-זה "לוקחים" עצמותו יתברך. ²⁷

כב. בדוגמת הנ"ל, הוא גם הענין ד"ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ וגו'" - שנאמר ²⁸ בפרשתנו⁵⁸ - שיש בזה ב' פירושים (הפכים): (א) "מטל השמים ומשמני הארץ וגו'" כפשוטם, שהרי ²⁹ "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"¹⁰². (ב) "מטל השמים זו מקרא, ומשמני הארץ זו משנה וכו'"¹⁰³. ³⁰

וב' פירושים אלו הם בפסוק אחד¹⁰⁴, כי מצד עצמותו יתברך, נמנע הנמנעות, הרי הוא נושא הפכים, ³¹ רוחניות וגשמיות יחדיו. ³²

(91) ריש פרשתנו.

(92) כן הלשון (דעת בלא וא"ו) באוה"ת ובכ"מ; ובלקו"ת פקודי (ד, ב) ובכ"מ: "דעות (בוא"ו) אותיות עדות". ולהעיר מתקו"ז תס"ט בתחלתו. קה"י מערכת דעות.

(93) ראה לקו"ת שלח נ, א. ובכ"מ.

(94) זח"ג קטט, א. וראה שם רפט, א.

(95) שיחת ש"פ נח בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 192).

(96) ראה ר"ה כב, ב. ד"ה ויקם עדות, ש"ת (סה"מ ה'ש"ת

ע' 51 ואילך).

(97) ראה לקו"ת ד"ה אלה פקודי (נסמן באוה"ת שם) ס"ד.

(98) מס' שבועות קפא, א.

(99) ע"ז ה, ריש ע"ב.

(100) אבות ספ"ה.

(101) אוה"ת שם קלז, א.

(102) שבת סג, א. וש"נ.

(103) ב"ר פס"ו, ג.

(104) ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. וראה גם תורת מנחם -

התוועדויות ח"מ ע' 7. וש"נ.

- 1 וכיון שעצמותו יתברך "שייך" לגשמיות (גוף) דוקא¹⁰⁵, במילא נמשכים ממנו הברכות "מטל השמים וגו'" גם כפשוטו בגשמיות. אלא שזה צריך "לעבור" דרך "מטל השמים זו מקרא וכו'", כי כל ההמשכות
2 הן על-ידי תורה.
3

* * *

- 4 כג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ואלה תולדות יצחק בן אברהם גו'.

* * *

- 5 כד. כשם שישנם בפירוש רש"י ענינים בקבלה (כנ"ל), כך יש בו גם עניני הלכה. ולדוגמא בפרשתנו:
6 על הפסוק²⁶ "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה", מפרש רש"י, שכאשר נולדה רבקה,
7 בזמן מיתת שרה, היה יצחק בן 37 שנה, והמתין ג' שנים עד לחתונתו עם רבקה.
8 ולכאורה יוקשה: בפרשת חיי שרה¹⁰⁶ נאמר "ויקח את רבקה גו' וינחם יצחק אחרי אמו", והיינו,
9 שרק לאחר ש"ויקח את רבקה" אזי "וינחם אחרי אמו". ולפי פירוש רש"י, ש"ויקח את רבקה" היה ג'
10 שנים לאחר מיתת שרה, יוקשה: הרי אסור להתקשות על המת יותר מדאי, ואפילו על אביו ואמו אסור
11 להתאבל יותר מי"ב חודש¹⁰⁷?
12 ואין לתרץ, שהדין שאסור להתקשות נתחדש במתן תורה, כי: (א) זהו ציווי שכלי: "אי אתם רחמנים
13 יותר ממני" (מהקב"ה)¹⁰⁷. (ב) "קיימו האבות כל התורה עד שלא ניתנה"¹⁰⁸ (ובפרט דיני אבלות וניחום
14 אבלים - שמפורש שהיו קודם מתן תורה¹⁰⁹), (ג) על הפסוק "וימאן להתנחם"¹¹⁰, איתא¹¹¹, שזהו בגלל
15 שיוסף היה באמת חי, אבל לולא זאת, הנה (גם קודם מתן תורה) לא שייך להתאבל יותר מי"ב חודש¹¹².
16 והביאור בזה - על-פי מה שאמרו רז"ל, שבמשך הזמן שבין העקידה עד לחתונתו, הלך יצחק לבית
17 מדרשו של שם ועבר¹¹³. ולדעה נוספת, הלך לגן-עדן¹¹⁴.
18 - ולהעיר, שלפי הדעה השניה מתורץ עוד פירוש רש"י בפרשתנו¹¹⁵:
19 על הפסוק¹¹⁶ "ויגדלו הנערים", מפרש רש"י: "כיון שנעשו בני י"ג שנה, זה פירש לבתי מדרשות
20 וזה פירש לעבודת אליילים". ומקשים בזה: רש"י עצמו פירש¹¹⁷ שהקב"ה קיצר ה' שנים משנותיו של
21 אברהם (שהיה ראוי לחיות 180 שנה, ולפועל חי רק 175 שנה), בכדי "שלא יראה את עשו בן בנו יוצא
22 לתרבות רעה". ולפי הנ"ל, שעשו פירש לעבודת אליילים בגיל 13 שנה, נמצא, שבמשך שנתיים ראה
23 אברהם את עשו יוצא לתרבות רעה (שהרי "ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם"¹¹⁸, ואם-כן, במלאת 13
24 שנה ליעקב ועשו, היה יצחק בן 73. ובמילא, היה אברהם אז בן 173 שנה (כי "ואברהם בן מאת שנה
25 בהולד לו את יצחק בנו"¹¹⁹) - והרי חי עד גיל 175 שנה)?

שם הוא דלא כמ"ד (הובא בפירש"י) דחכה יצחק ג' שנים כדי שתהא ראוי לביאה, ולא מפני אבל שרה.

113 (תיב"ע וירא כב, יט. חיי שרה כד, סב. וראה ב"ר פנ"י, יא.)

114 מדרש (הובא בריב"א כאן. חזקוני ח"ש כד, סג. מאמר אם כל חי (בספר עשרה מאמרות) ח"ג סעיף כט"ל).

115 ראה גם שיחת ש"פ תולדות, מבה"ח וער"ח כסלו תשי"ד ס"ג (תורת מנחם - התוועדות ח"י ע' 162 ואילך). תורת מנחם - התוועדות חל"ה ריש ע' 213. "רשימות" חוברת כא ע' 15. לקר"ש ח"כ ע' 114 הערה 41.

116 פרשתנו כה, כז.

117 שם, ל.

118 שם, כז.

119 וירא כא, ה.

105 ראה סה"ש תורת שלום ע' 12. ע' 120.

106 כד, סז.

107 מו"ק כז, ב.

108 יומא כח, ב. קדושין פב, א (שאברהם קיים) - וראה תו"א סז, ד, שלימד גם ליצחק, ויצחק לימד ליעקב ובניו. ובכ"ר פצ"ה, ג: "והי" - אברהם - משמר דקדוקי תורה והי" מלמד את בניו". וראה רמב"ם עה"פ (פרשתנו כו, ה).

109 ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ח (וראה ג"כ בבלי מו"ק כ, א). סוטה יד, א.

110 וישב לז, לה.

111 ב"ר פפ"ד, כא. פרש"י עה"פ.

112 ומ"ש בפדר"א (פל"ב) ר' יוסי אומר שלש שנים עשה יצחק אבל על שרה אמו כו' - (א) א"א לפרש כפשוטו, כי הוא היפך הדין כנ"ל (ולא יתר על הדין, כלשון הרד"ל שם). (ב) ר"י

ב'דעת זקנים מבעלי התוספות¹²⁰ מתוך, ש"שנתיים (שאברהם היה עדיין חי) מרד במטמוניות". אבל
 תירוצו זה אינו מובן: אם היתה אפשרות שיחטא שנתיים במטמוניות, הרי היה אפשר שיחטא עוד חמש
 שנים במטמוניות, ולא יהיה צורך לקצר חמש שנים מחיי אברהם?
 אבל לפי הנ"ל, שיצחק היה משך זמן (שנתיים) בגן עדן, מתרצים פירוש רש"י זה¹²¹ - שבשעה שעשו
 יצא לתרבות רעה, היה זה כבר לאחר פטירת אברהם, כי הזמן שיצחק היה בגן-עדן, אינו עולה לחשבון
 חיי יצחק (כי גן-עדן הוא למעלה מהזמן - שנשתנו מעשי בראשית). ובמילא, כשאברהם היה בן 162
 שנה, הנה למרות שחלפו 62 שנה מלידת יצחק, היה יצחק רק בן 60 שנה. וכאשר "ויגדלו הנערים",
 שיעקב ועשו הגיעו לגיל 13 שנה, ויצחק היה אז בן 73 שנה, הגיע כבר אברהם לגיל 175 שנה -
 ועל-פי-זה מובן, שאף-על-פי שחלפו כבר ג' שנים מפטירת שרה, התאבל יצחק - כי מקודם לכן לא
 ידע מפטירתה (כיון שהיה בבית מדרשו של שם ועבר, או בגן-עדן¹²²), ובשעה שנודע לו, נהג אבילות
 כדין שמועה רחוקה, ומיד - "וינחם יצחק אחרי אמו"¹²³.

* * *

כה. (במהלך ההתוועדות אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א):
 מצד "והייתם נקיים מה" ומישראל¹²⁴ (ככל פרטי הענינים הקשורים בזה שנתבארו במסכת שקלים¹²⁵)
 - ברצוני להבהיר:
 כיון שיש תרעומת על העובדה שישנם כאלו שישנים באמצע ההתוועדות¹²⁶, חשבו ב"ועד המסדר"
 על "המצאה" - לבטל את מקומות הישיבה¹²⁷, ועל-ידי-זה להכריח את כל הקהל לעמוד על רגליו,
 ובמילא לא תהיה אפשרות לישון...
 [מצינו אמנם בנוגע לשמחת בית השואבה שהיו ישנים בעמידה¹²⁸, אבל זוהי מציאות רחוקה כו'].
 ובכן: להוי ידוע שלא היתה זו המצאה שלי, ואדרבה, זהו היפך כוונתי והיפך רצוני וכו'.
 - אינני יודע אם "בכדי שיעשה" לסדר שיוכלו לישב תיכף ומיד, אבל מכאן ולהבא יסודר הענין. -
 לא יתכן לצער יהודים חסו-שלום שיצטרכו לעמוד על רגליהם משך זמן ארוך;
 מוטב שימשיכו לישון "געזונטערהייט..." [בגלל שלא איכפת להם אם לשון רש"י הוא "האמורים
 בפרשה" או "האמורים למטה"¹²⁹, וכמו כן לא איכפת להם אם ירשמו שתחילה צריך להיות "ימין
 מקרבת" ואחר-כך "שמאל דוחה", אף-על-פי שלשון הגמרא הוא "שמאל דוחה וימין מקרבת"¹³⁰, וכיוצא
 בזה. ענינים כאלו אינם מבבלים אותם משנתם, וגם לא יחלמו אודותם...], ובודאי לא תהיה קפידא
 עליהם, ובלבד שלא יכריחו אותם להצטער חסו-שלום ולעמוד על רגליהם במשך זמן ארוך.

המשך בעמוד קד

(120) שם כה, כו (בשם הירוש').

(121) ריב"א שם.

(122) ואף שממ"ש רש"י כאן "המתין לה כו' ג' שנים" (וכן רש"י לך-לך טו, יג. פרשתנו כח, ט), בהכרח שחולק על תירוצו הריב"א, דלשיטת הריב"א עברו ה' שנים משעת העקידה עד נשואי יצחק, שאז ה' בן ארבעים שנה - ותירוצו הריב"א הוא על פירש"י שעה"פ ויגדלו הנערים - מ"מ, הכתוב במדרש אשר יצחק ה' בג'ע לאחר העקידה, גם רש"י ס"ל כן (ורק שסובר אשר גם ב' שלמות ויותר מעט - שהם מקוטעות ג') שנים אלו נמנים במנין שנותיו).

במדרש שבס' ע"מ ובחזקוני, שה' יצחק בג'ע, ומשם יצא "לשוח בשדה" (חיי שרה כד, סג) ופגש ברבקה כו'. ואולי נוסח אחר מצא הריב"א.

(123) השיחה האחרונה - לא הגיעה לידינו לע"ע (המור"2).

(124) מטות לב, כב.

(125) פ"ג ה"ב.

(126) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שכבר עורר על זה פעם, פעמיים ושלוש פעמים, וללא הועיל כו'.

(127) בהמשך השיחה, כשדובר אודות הענין ד"קשה בקריעת ים סוף", שזה "קשה" גם לגבי הקב"ה כביכול (לעיל סי"ב) - אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת-שחוק: כאשר עושים פעולה מסוימת כדי שלא יוכלו לישב על יד השולחן - אין זה דבר "קשה", והראי', ש"ועד המסדר" הצליח לעשות זאת!...

(128) סוכה נג, א.

(129) כנ"ל ס"א.

(130) כנ"ל ס"ח.

לקוטי שיחות פרשת תולדות כרך טו

א.

שקבלו ברכה מה', האריכו ימים יותר ממאה ועשרים
ושלוש שנים?

לפיכך אומר רש"י שדאגת יצחק נובעת מהגיעו
לגיל, שהוא חמש שנים לפני פטירת אמו, ובאומרו
"הנה נא זקנתי" הוא לא התכוון לסתם זקנה, אלא לגיל
המסויים, המתקרב ל"פרק אמו".

אך אפשר לתמוה: כיצד מתאים כאן כלל זה, בעוד
אשר יצחק חי מאה ושמונים שנה⁶, הרבה יותר מאשר
חמש שנים "סמוך לפרקה" של אמו? – כדי להסביר
זאת מציין רש"י, שיש כאן מספר אפשרויות: חמש
שנים לפני או אחרי "פרק אבותיו", וב"פרק אבותיו"
אפשר שהכוונה היא לפרק אמו או לפרק אביו. אצל
יצחק, שחי מאה ושמונים שנה, התקיימה למעשה
האפשרות של חמש שנים לאחר פרק אביו⁷.

ג.

השאלה: היכן תוספת השנים הנובעת מברכת
ה'?

לכאורה, גם לאחר הסברו של רש"י נשאר עדיין
הקושי: ברכת הקב"ה ליצחק הביאה בודאי לתוספת
בפרטי חייו, ובודאי תוספת לחייו עצמם – הוספה
באריכות ימים, למעלה ממה שצריך היה לחיות לפי
הטבע. והנה, אפילו באופן טבעי יכול אדם להגיע לגיל
הסמוך לפרק אבותיו, וברכת ה' ליצחק צריכה היתה,
אפוא, להוסיף לו יותר מאשר חיי אבותיו, ונשאלת
השאלה:

א) מדוע לא חי יצחק יותר ממאה ושמונים שנה?
אם זהו הגיל שאפשר לחיות לפי דרך הטבע, היכן היא
התוספת הנובעת מברכת ה'⁸?

ב) אותה שאלה ניתנת להישאל על כך, שבהיותו
בן מאה ועשרים ושלוש שנים, כבר אמר יצחק "לא

דברי רש"י על "לא ידעתי..." והקשיים עליהם

על המילים "לא ידעתי יום מותי" שבפרשתנו¹
אומר רש"י²: "אמר ר' יהושע בן קרחה אם מגיע אדם
לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניהם וחמש שנים
לאחר כן, ויצחק היה בן קכ"ג³, אמר שמא לפרק אמי
אני מגיע, והיא בת קכ"ז מתה, והריני בן חמש שנים
סמוך לפרקה. לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי,
שמא לפרק אבא".

יש להבין:

9 (א) מדוע מחפש רש"י סיבה לדברי יצחק "לא
ידעתי יום מותי" בעוד אשר יצחק בעצמו אמר לפני-כן
את הסיבה: "ויאמר הנה נא זקנתי"?

12 (ב) לשם מה מציין רש"י את שמו של בעל
המאמר⁴? מהו הדבר שאינו מובן בפירושו, ואשר ניתן
להבינו באמצעות הידיעה, שאלה הם דברי ר' יהושע
15 בן קרחה?

ב.

רש"י מסביר כאן שאלה המתעוררת לאור
האמור בפרשה הקודמת

16 ההסבר לכך הוא: בפרשה הקודמת⁵ נאמר "ויברך
אלקים את יצחק", ורש"י מסביר "נתיירא (אברהם)
17 לברך את יצחק, מפני שצפה את עשו יוצא ממנו, אמר:
18 יבוא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו, ובא
20 הקב"ה וברכו".

21 אם כך מתעוררת בפסקנו השאלה: מדוע הררה
22 יצחק על יום מותו בהיותו בן מאה ועשרים ושלוש
23 שנים? והרי בקבלו את הברכה מאת הקב"ה בעצמו,
24 בעל הברכות, היא בודאי כללה גם אריכות ימים ולא
25 היה יצחק צריך לדאוג בגיל זה, שהרי אברהם ושרה

(6) וישלח לה, כח. הובא כבר בפירש"י פרשתנו כה, ל.

(7) כי משמע ד"פרק" דכאן הכוונה אפילו באם ה' מאורע וסיבה
בחייו שלא האריך ימים יותר כמו – בשרה שמתה מפני בשורת העקדה
(פרש"י כג, ב).

(8) לכאורה אפ"ל, שמצד הטבע נקבע ליצחק ה' שנים פחות מאביו,
או (יתירה מזה) לפי פרק אמו (ובזה גופא – ה' שנים פחות מאמו) –
והברכה הוסיפה עד ה' שנים יותר מאביו – שלימות הטבע,
אבל דוחק גדול הוא לומר שברכת ה' (בעל הברכות) היתה רק
במדה שמתאימה גם ע"פ טבע, ולא יותר.

(1) כו, ב.

(2) מב"ר פס"ה, יב.

(3) כן הוא בכ"מ "קכג", וכן לקמן בפרש"י בסוף הסדרה (ממגילה
יז, א) דיעקב ה' אז בן סג. ולכאורה ה' צריך לדאוג בהיותו בן קכב.
וכמו שחי יצחק ה' שנים סמוך לפרק אביו וה' זה קפ שנים. ולהעיר
מקרא לאדה"ז ריש ה' ת"ת שלו.

(4) כמדובר כמה פעמים שע"ד הרגיל אין רש"י מציין שם בעל
המאמר, וע"ד שבפסוק הקודם אינו כותב שפירושו הם בתנחומא וכו'
כאן.

(5) כה, יא.

וללא הברכה) רק שמונים וחמש שנים (בחמש שנים
פחות מאמו), וכשם שלאמו הוסיפה הברכה שלושים
ושבע שנים, החל יצחק לדאוג לאחר מאה עשרים
ושתיים שנים – בהיותו בן מאה עשרים ושלוש.

ה.

הקושי שמתורץ ע"י שם בעל המאמר

אך עדיין נשאר קושי: לפני כן¹³ כותב רש"י,
שאברהם נפטר חמש שנים לפני זמנו, בגלל ברכתו
השניה של ה' לאברהם "תבוא... בשיבה טובה", כדי
שלא יראה את עשו יוצא לתרבות רעה. ואם אברהם
צריך היה לחיות בזכות ברכת ה' הראשונה מאה
ושמונים שנים, יוצא, שיצחק, אשר צריך היה לקבל
ברכה זו בתוספת חמש שנים על פרק אביו, היה צריך
לחיות מאה ושמונים וחמש שנים, ולא מאה ושמונים
בלבד?

לתשובה לכך רומז רש"י בצינו "אמר ר' יהושע בן
קרח":
47

בגמרא¹⁴ מסופר אודות מספר תנאים, ששאלו
אותם "במה הארכת ימים", וכל אחד מהם ציין מספר
דברים שהוא הקפיד עליהם במיוחד, ואשר בזכותם
הוא זכה לאריכות ימים. שאלה זו שאלו גם את רבי
יהושע בן קרח, והוא ענה על כך: "מימי לא נסתכלתי
בדמות אדם רשע".

מכאן רואים, שרבי יהושע בן קרח סובר,
שההישמרות מהסתכלות בפני אדם רשע שקולה כנגד
מספר ענינים המביאים לאריכות ימים. ומכלל הן אתה
שומע לאו: כאשר מסתכלים בפני אדם רשע, נגרם
קיצור באריכות הימים.

ולפיכך מובן מדוע חי יצחק רק מאה ושמונים
שנה: הוא לא נמנע מלהסתכל בדמותו של עשו. אמנם,
הוא לא ידע שהוא רשע, אך בכל זאת גרמה
ההסתכלות¹⁵ לכך, שממאה ושמונים וחמש השנים
שהוא היה צריך לחיות, ירדו חמש שנים (סמוך לפרק
אביו), וברכת ה' הביאה לכך שהוא יאריך ימים כ"פרק
אביו"¹⁶.

ידעתי יום מותי"; הרי זוהי כמות השנים המינימלית,
שהוא היה צריך לחיות לפי הטבע (חמש שנים פחות
מ"פרק אבותיו" הקצר יותר), וברכת ה' בודאי הוסיפה
משהו לשנים אלו – ואם כך, מדוע אמר יצחק כבר
בגיל זה "לא ידעתי יום מותי"?

ד.

לפי הטבע - נקבעו לאברהם מאה שנים

ההסבר לכך:

כאשר היה אברהם בן קרוב למאה שנים, ושרה בת
קרוב לתשעים שנים, הם כבר היו "זקנים", ואף "באים
בימים"⁹ – כבר באו אל תוך כל ימיהם, כל הימים¹⁰
שנקבעו להם¹¹, והעובדה שהם חיו יותר נבעה מברכת
ה' להם.

לפי זה יוצא, שלפי הטבע, אילולא ברכת ה', הגיע
יצחק כבר בגיל מאה וחמש שנים לאריכות הימים
המרביית בהתאם ל"פרק אבותיו", בחמש שנים יותר
ממאת השנים שנקבעו לאביו (שהרי ב"פרק אבותיו"
הכוונה היא לשנים שהם פרק האבות¹² ללא ברכת בעל
הברכות).

ואם כך, הן לפי האמת, והן לפי דעתו של יצחק,
הוסיפה ברכת ה' שנים רבות ליצחק – אותו מספר
שנים שהוסיפה ברכת ה' לאביו:

יצחק חי מאה ושמונים שנה, ובכך הוסיפה לו
ברכת ה' שבעים וחמש שנים על מאה וחמש השנים
שהוא היה צריך לחיות באופן מירבי בדרך הטבע
(בחמש שנים יותר ממאת השנים שנקבעו לאביו) –
ואותו מספר שנים בדיוק הוסיפה הברכה לאברהם
אביו, שחי מאה ושבעים וחמש שנים: בשבעים וחמש
שנים יותר מן המאה שנקבעו לו, כדלעיל.

וכך גם לפי דעתו של יצחק, שחשש שמא יחיה
בחמש שנים פחות מ"פרק אמו": הברכה כבר הוסיפה
לו אותו מספר שנים שהיא הוסיפה לאמו, כדלקמן:
לשרה נקבעו תשעים שנים, ובאמצעות הברכה היא
חיתה מאה עשרים ושבע שנים – בשלושים ושבע
שנים יותר; וכך גם היה יצחק צריך לחיות (לפי דעתו,

(14) מגילה כז, ב ואילך.

(15) ראה מגילה שם (כח, א. ועד"ז בתנחומא וכו' עה"פ): "ר"א אמר
ענינו כהות שנאמר ויהי כי יצן יצחק ותכהין ענינו מראות משום דאסתכל
בעשו הרשע" – אף שיצחק לא ידע כו'.

(16) להעיר מפרש"י בריש הסדרה "צר קלסתר פניו של יצחק דומה
לאברהם", ומפרש"י כה, ל.

(9) וירא יח, יא.

(10) ובזח"א (רכד, א) מוסיף שנחלבש בכל הימים. וראה תו"א פ' ח"ש. ובכ"מ.

(11) וצע"ק ממש"נ באברהם פעם ב' בא בימים (ח"ש כד, א).

(12) כולל גם מאורעות וסיבותיהם שבחייהם – ראה הערה 7.

(13) לך טו, טו. פרשתנו שם.

ו.

"יינה של תורה"

1 בפירוש רש"י יש גם "יינה של תורה"¹⁷:

- 2 הסיבה לחששו של יצחק שהוא יחיה חמש שנים
3 פחות מ"פרק אמו" – הגיל הנמוך ביותר לפי הטבע
4 (ועוד: גם ב"פרק אמו" החשיב יצחק רק את מאה
5 עשרים ושבע השנים שהיא חיתה למעשה, ללא
6 התחשבות בכך שחיייה התקצרו, כי עקב העקידה
7 "פרחה נשמתה"¹⁸) – היא, היות יצחק בדרגה של קו
8 הגבורה. ולכן הוא הביט על כל הענינים ומדד אותם
9 לפי מדת הגבורה.
10 כך היה נוהגו של יצחק רק כלפי עצמו, אבל כאשר
11 הוא בירך את הזולת, היתה ברכתו באופן הנעלה ביותר

- 12 של היפך הגבורה והצמצום: היא כללה הן את הענינים
13 של "שמים", והן את הענינים של "ארץ", ואף בהם
14 עצמם הוא כלל "מטל השמים ומשמני הארץ"¹⁹ –
15 ברכות הנעלות אף מברכת יעקב לבניו ומברכת משה
16 לישראל²⁰.
17 וזוהי ההוראה לעבודתו של כל יהודי, אשר יצחק
18 הוא אחד מאבותיו, ויש בו ענינים משל יצחק²¹: גם
19 כאשר יהודי נוהג לפי קו הגבורה, ולפיכך הוא מחמיר
20 וכדומה, צריך הוא לנהוג כך רק כלפי עצמו. אך כאשר
21 נוגע הדבר ליהודי אחר, עליו לנהוג לפי קו החסד,
22 להתקרב אליו במדת הטוב, ולהשפיע עליו רוב טובה
23 ביד רחבה, ללא צמצומים והגבלות, עד למידה
24 המירבית – "מטל השמים" ו"משמני הארץ".

(משיחת ש"פ תולדות, ש"פ וישלח תשכ"ח)

לך. אוה"ת שם. ובכ"מ.

(20) סידור שער התקיעות (רמז, ב).

(21) תו"א ר"פ וארא.

(17) היום יום ע' כד.

(18) פרש"י ח"ש כג, ב.

(19) פרשתנו כז, כח. וראה תו"א ד"ה ראה ריח בני. תו"ח ד"ה ויתן

המשך ביאור למסכת סוטה ליום רביעי עמ' ב

- 18 שנאמר "ונתן מים חיים אל כל"י" הוא בְּדוֹקָא - שצריך לעשות
19 כסדר זה דוקא ואם נתן קודם את האפר פסול. ומה שנאמר 'עליו',
20 בא ללמד שאין די בנתינת האפר על המים מלמעלה, אלא צריך
21 לְעַרְבָן - לערב את האפר בתוך המים. שואלת הגמרא על רבנן,
22 מדוע דרשו שהנאמר 'אל כל'י' בא ללמדנו שיעשה דוקא כסדר זה
23 ו'עליו' בא לומר שיערבם יחד, וְאִימָא להיפך, שמה שנאמר 'עליו'
24 דוֹקָא - ללמדנו שצריך לתת תחילה את האפר לכלי ריק ועליו יתן
25 את המים, ומה שנאמר 'אל כל'י' ללמדנו שְׁתֵּהא חיותן בְּכָלִי -
26 ללמדנו שלא יטול המים מהמעין בכלי אחד ויעבירו לכלי שבו
27 עושה את המי חטאת, אלא צריך ליטול המים מן המעיין באתו כלי
28 שעושה בו את המי חטאת. מתרצת הגמרא, סוברים רבנן שיש
29 לדרוש שנותנים תחילה את המים ועליהם את העפר, שכן מִיָּה
30 מְצִינֵי בְּכָל מְקוֹם - לגבי מי סוטה, שתחילה נותן את המים, ואת
31 המְבַשֵּׁר - את העפר נותן לְמַעְלָה. ולכן מסתבר ללמוד שֶׁאֵין בָּאֵן
32 - לגבי פרה, דינו כן שֶׁמְבַשֵּׁר לְמַעְלָה - שנותן את המים תחילה
33 ועליהם את האפר, ולכך דרשו מ'אל כל'י לעכב בסדר הנתינה,
34 ומ'עליו' שצריך לערב המים והאפר יחדיו.

- 1 צריך שיתן עֹפֶר על גְבִי מִים - ולא מים על העפר, אֵין בָּאֵן -
2 באפר פרה אדומה צריך שיתן העֹפֶר על גְבִי מִים. ומאותה גזרה
3 שזה נלמד גם דין סוטה מדין אפר פרה אדומה, וְיָמָּה בָּאֵן - באפר
4 פרה אדומה, אין דין זה לעיכובא, אלא אם הִקְדִּים את העֹפֶר לְמִים
5 בְּשֵׁר, אֵין לְחֵלּוֹן - לגבי סוטה, אם הִקְדִּים את העֹפֶר לְמִים, בדיעבד
6 בְּשֵׁר. שואלת הגמרא, וְהָתָם - באפר פרה, מִנְּלֵן שאם הקדים את
7 האפר למים בדיעבד כשר. ומישבת, תִּרִי קְרָא' בְּתִיבֵי בפרה אדומה
8 שלכאורה סותרים זה את זה, בְּתִיב "ונתן עליו מים חיים", אֵלִמָּא
9 - משמע שנותן את האֹפֶר בְּרִישָׁא ועליו נותן את המים, וְבְתִיב
10 'מִים חִים אֵל כָּלִי', אֵלִמָּא - משמע שנותן את המִים בְּרִישָׁא אל
11 הכלי, ואין דבר בכלי החוצץ בין המים לכלי בשעת נתינתם. הָא
12 בְּיַצֵּד מקיימים את שתי המשמעויות הללו, אם רָצָה ליתן תחילה
13 זֶה - המים נוֹתֵן, ואם רָצָה ליתן תחילה זֶה - האפר, נוֹתֵן וכשר.
14 אלא שלומדים בגזירה שזה מסוטה שלכתחילה יתן את המים ועליו
15 יתן את האפר. מבארת הגמרא, וְרָבִנָּן הסוברים לגבי מי סוטה שאף
16 בדיעבד אם הקדים ליתן עפר למים פסול, סוברים שגם לגבי אפר
17 פרה אדומה הדין כן. ומיישבים את סתירת הפסוקים באופן זה, שמה

ב' פעמים אלקים כמ"ש בלקוטי תורה להאריז"ל פרשת⁸ תולדות בפסוק זה ע"ש, ודינים הם בחי' אחוריים⁹ כידוע. הנה מה שבינה היא בחי' דינים הוא באחוריים שלה, אותיות¹⁰ מ"ס שר של שכחה¹¹, כמ"ש בעץ חיים¹² שער

(8) וז"ל: ב' פעמים אלקים גי' עקב וכו', וזהו עקב אשר שמע אברהם בקולי, פי' אברהם תיקן מציאת העקב הזה והמתקן, וזהו שכתוב בן עק"ב שנה הכיר אברהם את בוראו, כי אחר שתקן עק"ב זה, הכיר את בוראו וכו'.

(9) ראה לקוטי תורה מהאריז"ל דניאל ד, יד (בפסוק גזירת עירון) וז"ל: הנה כל סוד אחוריים סוד דינים ע"ש. וכן בעץ חיים שער אנ"י פ"ג.

(10) בעץ חיים שער (טו) הזווגים פ"ו (המצויין כאן), מבאר דבבחי' בינה יש ב' דרגות: (א) בינה, (ב) תבונה, והחילוק הוא (עיין לקוטי שיחות ביאורים בלקוטי לוי יצחק על אגרת התשובה סימן ח' – עמוד 82), ד"בינה" הוא עצם הכנת הענין לעצמו, ו"תבונה" (אותיות בן ובת – שהוא אהבה ויראה) הוא דרגת השכל כפי שיוורת להוליד מדות – תולדות ההתבוננות.

וזהו הב' אותיות מ"ס, אות מ' הוא "תבונה", ואות ס' הוא בינה, וענין זה מבואר בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס סוף עמוד רצט וז"ל: בחי' חכמה הוא בחי' אור בכלל, שאין שם בחי' כלי ולבוש לכסות. וכידוע שחכמה הוא בחי' חייהי בכלל כמ"ש והחכמה תחי', שהוא בחי' אור בכלל, וגרמוהי בחי' כלים ולבושים מתחיל מבינה ולמטה, ועיין בלקו"ת בהביאור* דשבת שבתון ע"ש. וכינה היא בחי' כלי ולבוש לכסות על אור דחכמה, כי בבינה יש בחי' אותיות (ועיין בלקו"ת בד"ה ושאתם מים** בששון ע"ש) שאותיות הן מכסות על האור שבתוכן. והיינו אותיות מ"ס הוא בחי' תבונה וכינה כידוע, ה' ראשונה שבשם קאי על בינה בכלל, שבהקדם** ה' לה', הנה מהכאת ה' על ד' נעשה מ', ומהכאת ה' על ו' נעשה ס'...

כי באמת הכלי והלבוש לכסות על האור וקרני ההוד דחכמה הוא רק בינה בכלל שהיא המכסה ומעלים על האור דחכמה. ומהיכן היא נעשית המ"ס דבינה, הוא מצמצום והתעבות האור דחכמה גופא, כי מצמצום והתעבות האור, דהיינו מבחי' האחרונה שבו בכלל, נעשה הכלי ולבוש, ועיין באגה"ק פכ"ט בד"ה א"ח עט"ב ע"ש. זהו מה שאותיות מ"ס שהם ה' וה' דה' ראשונה הם מהכאת ה' דחכמה על ה' ו', והוא ע"ד שמהאור מצמצומו והתעבותו נעשה הכלי...

שבחי' מ"ס דבינה הוא בהעלם עדיין, ע"ד כמו שמחשבה הוא בהעלם, ואין משם עדיין יניקה ללעו"ז בחי' עץ החיים שכולו טוב, ומל' היא בחי' גבורות והעלם, שם ב'ין, שמהגבורות יש יניקה ללעו"ז, והיא בחי' עה"ד שממנו יש יניקה ללעו"ז, והוא כי מ"ס דבחי' בינה, שבינה היא הוי' בניקוד אלקים שמינה דינין מתעדין בסופה, בעצמה היא רחמים, אך הדין מתעדין בסופה ע"ש.

וראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי עמוד נב, א. ספר הערכים אותיות "סמך" עמוד רלח ואילך.

(*) לקוטי תורה דרושים ליום הכפורים עמוד נ, ג.

(**) שם דרושים לטובות עמוד פ, א.

(***) פירוש: מהאות "ה" (שהוא בוח' "בינה" – אגרת התשובה פ"ד) נעשה ב' אותיות, אות ד" ואות ו", (הרגל השמאל הוא כמו אות ו'), והאות ד' הוא קודם האות ו', והנה אות ה"י הקודם להאות "ה" הוא בוח' חכמה (שם), ועי' הכאת "ו" (חכמה) על ה"ד" (בחינה תבונה) 10 × 4 = 40 נעשה אות מ', ומהכאת אות "ו" (חכמה) על האות "ו" (בינה) 10 × 6 = 60, אות ס", ביחד אותיות "מס".

(11) ראה שיחות קודש ה'תשמ"א פרשת תצוה סעיף כה. כו. וראה הערה 9.

(12) וז"ל בעץ חיים שם: אב ואם בבחי' הפנים שלהם שהם הוי"ה*

בראשית כו, ה - עקב אשר שמע אברהם בקלי' וישמר משמרתו מצותי חקותי ותורתו

עק"ב בגי' ב' פעמים אלקיים בחי' גבורות, ואברהם איש החסד ממתיק את העקב וכו'

מ"ש עקב אשר שמע אברהם בקולי, אברהם הוא ממתק את העקב, שהם דינים קשים וכמ"ש בלקוטי תורה להאריז"ל בפרשת תולדות¹ דפסוק זה ע"ש, והוא כמ"ש² בשמרם עקב רב, שצריך לשמור את העקב רב, עקביים תבונה³.

ובסנהדרין דף ע. ויחל נח איש האדמה ויטע כרם אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כו' א"ל הקב"ה לנח נח לא ה' לך ללמוד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין כו' ע"ש.

אמר זה דוקא רב חסדא אמר מר עוקבא, מר עוקבא הוא מלשון עק"ב, גי' ענבים, ורב חסדא שהוא בחי' חסד כשמו, הוא ע"ד אברהם איש החסד, א"כ רב חסדא אמר מר עוקבא הוא ע"ד עקב אשר שמע אברהם כו', ולא כמו אדם הראשון שלא שמע ושתה מהיין דעקב.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד תלט

רמזו בתיבת "עקב", אותיות "עב" (בגי' חסד) סונב ומקף אות "ק" (בגי' "מס" שהוא שם שר ש"ל שכחה) שממתיק אות, וזהו "אברהם" (בחי' חסד) הוא תיבות ב"ר מא"ה, ורמזים בזה

מדת החסד היא מדתו של אברהם אבינו ע"ה כמ"ש⁴ חסד לאברהם. ועל אברהם עקב אשר שמע אברהם בקולי כי מספר עק"ב⁵ שנה שמע אברהם. והנה עי"ז המתיק אברהם את העקב דבינה⁶, שהם בחי' דינים קשים מספר⁷

(1) מבואר שם דעק"ב בגי' ב' פעמים "אלקים" בחי' גבורות, ע"ש.

(2) תהלים יט, יב.

(3) ראה גם סימן רטו.

(4) מיכה ז, כ. ראה גם זהר חלק א' דף מז, ב. תניא – אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד'. וש"נ.

(5) ראה נדרים לב, א: א' וא"ר אמי בר אבא בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו שנא' עקב אשר שמע אברהם בקולי חושבני מאה ושבעין ותריין. (רש"י: מאה ושבעין ותריין, דהכי משמע עקב כמנין עק"ב שנים שמע אברהם בקולי וכל שנותיו היו קצ"ה, אלא בן שלש שנים הכיר את בוראו).

(6) פירוש: מבואר בחסידות, דבחי' חכמה (אמונה) "היא בחי' אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו (תניא פרק לה בהגהה), דברדגא

זו מאיר אלקות בפשיטות, בחי' ביטול בתכלית. (ראה לקמן הערה 7. לעיל סימן קצו הערה 5. קצו הערה 11). וזהו שכתוב (איוב ד, כא) ימותו ולא בחכמה, דבחי' דין וגבורה מסתעף מבחי' בינה דוקא.

והטעם בזה מבואר, דמבחי' בינה מתחיל בחי' "אותיות", ויכול להעלים על ה"אור" דחכמה (ראה הערה 7), ומבינה גופא רק דינין מתעדין (פי' נשתלשל) מיני' (בחי' תבונה), וזהו שמבאר כאן דאברהם ממתיק בחי' אחוריים דבינה (ראה גם לקמן סימן רלז), וכל זה מרומז בתיבת ובאותיות "עקב" כדלקמן.

(7) ב' פעמים אלקיים (86 × 2) = 172, וכן עקב = 172.

ילקוט לוי יצחק על התורה

הזיווגים פ"ו ע"ש.

זהו¹³ עק"ב שהוא¹⁴ אַחֲרֵי הַרְגֵל, רג"ל הוא ע"ב קס"א¹⁵ הפנים דאב ואם, שהוא חכמה בכלל, ואחורי

אהי"ה, והאחוריים הוא, רבוע דהוי"ה יודי"ן והוא גימטריא קפ"ד**, ורבוע דאהי"ה*** עולה תקמ"ד.

והנה כשנצרף ב' שמות האלו יהיו גימטריא תשכ"ח, כי הנה אלו הם אחוריים העליונים כנ"ל, ונמצא שיש בהם בחי' בינה ותבונה נקרא מ"ס, וזהו הטעם ששר של שכחה נקרא מ"ס כי אלו השמות שהם גימטריא תשכ"ח הם בבניה ותבונה הנקרא מ"ס ומשם יש שכחה לפי שהם אחוריים, והקליפות הנקרא מ"ס אוחזין בהם, וזהו סוד שארז"ל (חגיגה ט:) אינו דומה שונה פרקו ק' פעמים לשונה פרקו ק"א פעמים לפי שעד ק' פעמים יש לו שליטה כמנין מ"ס ולא יותר, ואמנם הפנים של אב ואם הם עולים גימטריא רג"ל כנזכר והם גימטריא*** זכור, ומשם בא הזכירה שהם אותיות זכ"ר י"ה שהם אב ואם הנקרא י"ה לפי ששם אין קליפה נאחזת. ע"ש.

(* פירושו: שם הוי' במלוי יודי"ן הוא בחכמה. אות יו"ד (ראה אגרת התשובה פ"ד). ושם אהי' בבניה (ראה סידור ענן דא"ח עמוד קנח, ד. תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשנ"ט עמוד ר). וא' העננים בזה כי שם "אהי" ברבוע כזה: א', א"ה, אהי', אהי"ה, בגי' דם (44), וכמו שה"ד"ס הוא חיות הגוף. כן "בינה" הוא חיות המדות.

ראה לקוטי תורה פרשת פקודי ז, ד וז"ל "שם אהי' במילוי יודי"ן שהוא פנימיות בינה, והענין כי הנה הדם הוא הנפש והוא המחי' לכל האברים והוא מבחי' בינה, וגם שם אהי' בריבוע גימטריא דם כמ"ש בע"ח" (שער הארת המוחין פ"ו).

(**) פירושו: הוי' במילוי יודי"ן בריבוע בגי' קפ"ד, והוא: יו"ד (20) + יו"ד, ה"י (35) + יו"ד, ה"י, וי"ו (57) + יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י (72) = 184, קפ"ד. (***) פירושו: ריבוע דאהי' דיודי"ן בגי' תקמ"ד, והוא: אל"ף (111) + אל"ף, ה"י (126) + אל"ף, ה"י, יו"ד (146) + אל"ף, ה"י, יו"ד, ה"י (161) = 544, תקמ"ד.

וביחוד, היינו 184 + 544 = 728, מספר "תשכח" כדלקמן. (****) וזהו רמז (דברים כה, יז-יט) "זכור... אל תשכח" ע"ש.

(13) מבואר כאן דבתיבת "עקב" מרומז ד' דברים, המורה על בחי' דינים, שאברהם בחי' "חסד" ממתיקם.

(א) עק"ב בגי' ב' פעמים "אלקים" כנ"ל.

(ב) האות "ק" באמצע תיבת "עקב" בגי' האותיות "מס", ו"מס" הוא שם שר של שכחה, ושכחה הוא מבחי' אחוריים ודינים (ראה תניא קונטרס אחרון ד"ה דוד זמירות – עמוד קסא, א), והאותיות "עב" מסביב הוא בגי' חסד, הממתיק את ה"ק".

(ג) עק"ב במילואו בגי' תשכ"ח.

(ד) פירוש תיבת "עקב" – שהוא אחורי הרגל – מרמז על אחוריים.

(14) זהו "עקב" שהוא אחורי הרגל, רמז לבחי' אחוריים, ובחי' "רגל" הוא בחי' ה"פנים" הוא בכללות בחי' חכמה, ומשם אין יניקה לחיצונים (כנ"ל הערה 3), ובחי' אחוריים – "עקב" בכללות נק' בינה, כדלקמן.

(15) פירושו: שם ע"ב (בחכמה – אב) הוא מילוי שם הוי' ביודי"ן, כזה: יו"ד (20) + ה"י (15) + וי"ו (22) + ה"י (15) = 72.

שם אהי' (בבינה – א) במילוי יודי"ן בגי' קס"א כזה: אל"ף (בגי' 111) + יו"ד (20) + ה"י (15) + יו"ד (20) = 161, קס"א.

נמצא ה"פנים" – היינו המילוי – דאב (חכמה) ואם (בינה) הוא בגי' שם עב קסא, וביחוד (72 + 161 = 233) הוא בגי' רג"ל, וכן בגי'

הרגל הוא האחוריים דאו"א שעל שם בינה יחשבו, כי בינה שהוא נוקבא לגבי חכמה הוא בחי' אחוריים לגבי חכמה. וזהו עק"ב שבמלואו עי"ן קו"ף ביי"ת¹⁶ הוא מספר תשכ"ח שהוא האחוריים¹⁷ דע"ב קס"א. והוא ג"כ בחי' מ"ס שמספרו ק' שהוא שר של שכחה כנ"ל.

הנה אברהם בחי' חסד, המתיק את העקב, שהמתיק את הדינים (דאחוריים¹⁸ דבינה) שהם ק' מספר מ"ס, ונרמז זה ג"כ במלת עקב, שע"ב מספר חס"ד סובבים ומקיפים את אות ק' שממתיקים אותו. ונרמז זה בשמו אברהם שהוא תיבות ב"ר מא"ה, להורות שהמתיק המאה¹⁹ דיני, וכתוב²⁰ מי מל"ל לאברהם, מל"ל מספרו ק' והוא שהמתיק הק' דיני ע"ד מ"ש²¹ מי ימלל גבורות ה', שפירוש ימלל הוא ריכוך²² והמתקה.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס סוף עמוד קע

זכור"ר.

נמצא ה"פנים" של השמות בגי' "זכור", וה"אחוריים" – היינו הריבוע של השמות – הם בגי' תשכ"ח כנ"ל בהערה 9.

וזהו עק"ב, מרמז על אחורי הרגל, שמרמז על השכחה.

(16) עקב שבמלואו עי"ן קו"ף ביי"ת הוא מספר תשכ"ח – עיין עוד בזה לעיל סימן סא. קכט. לקמן סימן רלט.

(17) ראה בענין שכחה מבחי' אחוריים: אור התורה בראשית עמוד 492. שמות עמוד א'תקנ"ס. דרך מצותיך עמוד 80 ואילך.

(18) בתורת לוי יצחק כאן מוסיף וז"ל: "וי"ל עוד מה שהדינים דאחוריים דבינה הוא במספר ק'. הוא, כי האותיות שאחר שם* ס"ג שהם כזה, ו"כ, זכ"ז, ו"כ, מספרם ק', ועיין בספר תפארת ישראל למהרי"ח החריף ז"ל זיע"א והובא אצלי ברשימה ע"פ טובל בשמן רגלו ע"ש.

(* פירושו: כידוע שם ס"ג הוא בבניה, כזה, יו"ד, ה"י, וא"ה, ה"י (בגי' סג), והאותיות שאחר אותיות שם ס"ג הוא בגי' ק'. האותיות אחר יו"ד הוא "כזה" (32). אחר ה"י הוא ו"כ (26). אחר וא"ו הוא זכ"ז (16). אחר ה"י הוא ו"כ (26) = 100.

(19) ראה בפנים בתורת לוי יצחק, שמבאר הגמ' סנהדרין ז. ההוא דהוה קאמר ואזיל טובי' דשמע ואדיש [רש"י: ששומע חרפתו ושותק ומרגיל בכך, ואדיש כמו דדש דש (גיטין דף נו:)], חלפון בישתי' מאה [רש"י: הלכו להם בשתיקתו מאה רעות שהיו באות עליו על ידי התגרן], א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב (משלי יז, יד) פוטר מים ראשית מדון [רש"י: פוטר מים, המתחיל ופותח בקטטה ראשית מדון הוא. מדון, נוטריקון מאה דיני, לישנא אחרינא מדון בגי' מאה].

ומבאר שם בתורת לוי יצחק וז"ל: קרא כתיב פוטר מים ראשית מדון ריש מאה דיני, פירוש מים הוא מדת החסד דאברהם כמ"ש זכור אב נמשך אחריו כמים, הנה מים בחי' דאברהם פוטר דהיינו שמסלק ריש מאה דיני, ריש מאה דיני הוא האחוריים דבינה שהם הריש והמקור להק' דיני כי בינה היא פועל גבורות, הנה מים חסד דאברהם פוטר את הק' דיני (ור"ת פוטר מים ראשית מדון הוא מספר ה"פ חסד, כי יש ה' חסדים כמו ה' אצבעות דיד ימין). ע"ש. ראה לעיל סימן קכט.

(20) בראשית כא, ז.

(21) תהלים קו, ב.

(22) ראה עד"ז גם לעיל סימן ל. מט. עג. קכט. לקמן סימן רכה.

באמת הוא שורש החיים, ולכן הוא חסר א' ממספר מת לרמז על זה שאינו מת אמיתי ולהפך בגוף החיים הוא כמו כן רמאי מפני שלא נרגש בו שום שינוי מכל שאר חלקי הגוף שהם נהנים מאכילה והוא נראה כמורמה אותם במה שבאמת אינו נהנה כלל מהמזון כאילו הוא מת, וזה מחמת מקשיותו ונצחיותו.

וכן ע"ד זה נקרא לזו, שהוא ג' דם עם הכולל שממנו חיות האדם, ולכן י' פעמים דם ג' מת כמש"ל, וכן זה הוא עיקר חיות האדם (וככה שם העיר שאין אנשים מתים בה לזו) אמנם נחסר ממנו ג"כ א' במספר להורות על זה כי הוא חי אצל המות ומת אצל החי, וזהו שקראוהו עוד נסכו מל' כי נסך עליהם ה' רוח תרדמה, שנראה כנרדם, וג' קום, כי אחרון על עפר יקום וישיג הגוף התחי' על ידו.

אמנם הוא נהנה מסעודה שאין בו אכילה גמורה דהיינו סעודת מוצאי שבת שהיא נאכלת על השובע ואין אוכלים אותה אכילה גמורה באופן שאין הנאה מגעת לעצמות האחרים כי אם לזה, כי לא לאכילה הוא צריך, רק מכוונת המצוה הוא נהנה ולא מגשמיית האכילה שאיננה נמצאת בכאן, ואינה נעשית כי אם לשם מצוה בלבד, וע"כ היא סעודת דוד המלך עליו השלום שלא הי' לו חיים בעולם הזה כנודע, ונקרא חי וקיים, ודי בזה לנבון.

סודר בית יעקב – לר' יעקב עמדין ז"ל – זמירות למוצאי שבת

כה, כד – וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה

ב. רש"י "והנה תומים" ומפרש "חסר", ובתמר² מלא לפי ששניהם צדיקים אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע".

יש לומר הטעם (הפנימי) שכבר אצל רבקה מרומז הכתוב ע"ד לידת תמר "ששניהם צדיקים" – כי ביטול הרע של עשו (שזהו תיקונו של עשו) יבוא בפועל על ידי "תולדות פריץ" (בן תמר), משיח צדקנו, כשיקויים היעוד³ "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה"⁴, במהרה בימינו ממש.

לקוטי שיחות חלק ל עמוד 115

(1) ראה ספר זכרון על פירוש רש"י כאן, שהכוונה לחסרון היו"ד ולא האל"ף. ע"ש. וראה גם חזקוני ורד"ק כאן, אבל בפירוש המיוחס לרש"י (לכ"ר פפ"ה, יג): בלא אל"ף (ובא' מכת"י רש"י שתח"י הגירסא כאן "חסר אלף"). וכ"ה בזה"ב עה, ב. – וראה בעה"ט ופנחס רזא כאן, "חסר א' וחסר י' כתיב". ע"ש. ואכ"מ.

(2) וישב לה, כז.

(3) עובד' א, כא.

(4) ולהעיר שמשיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא (לקוטי תורה שמיני עצרת צ, ב. שיר השירים ג, סוף עמוד ב. ועוד. וראה זהר חלק ג קנב, ב. – וראה לקוטי שיחות חלק ל עמוד 188).

כה, כ – ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה

א. אמר יעקב, מעודי הייתי משתאה משתומם על המראה, כשראיתי בספרים מדברים אודות העצם הלז לזו של שדרה, ויש קראוהו נכסוי, שאינו נהנה משום אכילה כי אם מזו הסעודה של מוצאי שבת, ואמרו שממנו בנין גוף האדם ואך הוא לבדו נשאר בקבר, אחר ריקבון עצמות הגוף, כי ממנו תתחיל התחי' לעתיד, שהוא כשאור לגוף כידוע ולא נודע מה טיבן של שמות הללו שנתנו לו, ומדוע אינו נהנה רק מזאת האכילה בלבד.

יותר מזה גדלה הפליאה כשלמדתי במדרש הנעלם פרשת תולדות שנקרא בתורת רמאה ואמרו דהוא רמאה מכל שאר גרמי, לפי שאינו סובל טעם מזונות כמוהם ובג"כ הוא תקיף מכל שאר גרמי, והוא ליהוי עיקרא דגופא אתבני מנ"י. ומי הרואה מאמר זה ולא יפלא ממנו מה ענין שם בתואל, ומה דבר הרמאות ומ"ט אהני ל' לרמאה רמאות' כולי האי, צער גדול הי' לי ע"ד זה, ובדקתי בספרים פורש אין להם.

ועתה בהיותי עוסק בענין הראוני מן השמים שכל ג' שמות הללו אחד אחד, וכל דברי העצם אחת הן, הענין הוא שידעו חכמי האמת אחר שבעלי ההוי' עלולים להפסד וכל מורכב מתפרד, אם הי' כל גופו של אדם מורכב בשוה הי' מקבל הזנה כולו כא', אז בבוא קצו יתפרד כולו אל חלקיו, ולא ישאר ממנו כלום שיקבל צורת התחי' בגוף הקודם, אע"פ שהשם יתברך בעל היכולת לבדו אדם מחדש, אבל באופן כזה פנים חדשות הי' נחשב, ואין זה הוא הגוף שסבל צער המיתה, כי הוא כלה בעשן ואבק דק, ואם יתהווה עוד גוף, אחר הוא.

ע"כ בהכרח יש עצם קטן הנשאר בגוף שאינו תחת יד הרקבון, ואינו כלה ובלה בקבר כי הוא יסוד קיים בו מתחלת שורש היצירה, לא נתהוו מהרכבה, ומשתלשל מאב לבן, על כן אין ההפסד שולט בו ועל כרחק אינו ניזון מן המזונות כדרך שאר העצמות, משא"כ בהעדרם הי' נפסד כמותם, כי מעת שאבדו מזונותם ואינם מושכים לחיותם, היו הלך וחסר עד הפרד חלקיהם כטבע המורכב הנפסד ופושט צורתו, משא"כ בזה העצם הקיים, שאין צריך למזון לפי שאינו מורכב כי הוא עצם פשוט ספירי כעצם השמים לטוהר, לפיכך הוא חזק הקיום, ואינו צריך למשוך מזון להשלים הנחסר בהתכה כי כולו מקשה הוא ואינו ניתן ולא מתפעל מהאיכיות.

וזה שנקרא בתואל, ג' מת עם הכולל אבל הוא רמאה, כי אע"פ שנראה כמת בגוף המת, כשאר חלקיו, אבל

♦ יום ראשון כ"ו מרחשון ♦

כה (יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק:

יט וְאֵלֶּיךָ תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם
אוֹלִיד יִתְּ יִצְחָק:

כ"ט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק • יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמֹרִים בְּפָרְשָׁה. אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק • (לאחר שְׁקָרָה הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ אַבְרָהָם, אֲחֵרֶיךָ הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, דְּבַר אֲחֵר:) עַל־יְדֵי שְׁכֵתָב הַכְּתוּב: "יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם", הִזְקַק לוֹמַר: "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק", לִפִּי שְׁהִי לַצִּנִּי הַדּוֹר אוֹמְרִים: 'מֵאַבְרָהָם נִתְעַבְּרָה שָׂרָה, שְׁחֵרִי כְּמָה שָׁנִים שֶׁהָתָה עִם אַבְרָהָם וְלֹא נִתְעַבְּרָה הַיָּמִינוּ, מָה עָשָׂה הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא? צָר קִלְסָתָר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמָה לְאַבְרָהָם, וְהַעֲדִיר הַכֹּל: "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק", וְזֶהוּ שְׁכֵתָב כָּאן: "יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם" (תהי), שְׁחֵרִי עֲדוּת יֵשׁ שֶׁ"אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק".

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוּת קוּדֶשׁ ~ (שיחות ש"פ תולדות, מבה"ח וער"ח כסלו, התשכ"ח)

זֶהוּ עֵיקַר עֲנִינָה שֶׁל הַפָּרֶשָׁה - שֶׁלֹּכַן נִקְרָאת בְּשֵׁם "תּוֹלְדוֹת" {כִּידוּעַ (ראה שיחת שבת פרשת חיי שרה, ממכרים החדש כסלו תשכ"ה ס"ב (תורת מנחם חלק מ"א ס"ע 264 ואילך. ושם נבאר)) שֶׁהֵשֶׁם מוֹרָה עַל תּוֹכָן הָעֵנִין ("שְׁמָא מִלְתָּא הִיא"), וּבִפְרָט שְׁמוֹת הַסְּדוּרוֹת, שְׁמוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁנִּקְבְּעוּ עַל־יְדֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וּפּוֹסְקִים בִּישְׂרָאֵל. וְכִינּוּ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא הוֹרָאָה, הֵרִי מוֹכֵן, שֶׁגַּם קִרְיַת הַפָּרֶשָׁה בְּשֵׁם "תּוֹלְדוֹת" הִיא הוֹרָאָה, וְעַד שֶׁגַּם כָּל שְׂאָר הַהוֹרָאוֹת שֶׁבִּפְרָשָׁה בָּאִים עַל־יְדֵי הָעֵנִין דִּ"תּוֹלְדוֹת". וְהֵינּוּ, שְׂאָף שֶׁתּוֹכְנָה שֶׁל פָּרְשָׁה זוֹ הִיא אוֹדוֹת יִצְחָק (ולא כְּמוֹ הַפָּרֶשָׁה שֶׁלְפָנֶיהָ, שְׂאָמֵן נִזְכָּר בָּהּ אוֹדוֹת יִצְחָק, אֲבָל עֵיקָרָה אוֹדוֹת אַבְרָהָם, וְעַל־דִּרְגוֹתָהּ הַפְּרָשִׁיּוֹת שֶׁלֹּאֲחֵרֶיָּהּ, שֶׁנִּזְכָּר בָּהֶם אוֹדוֹת יִצְחָק, אֲבָל עֵיקָרָם הוּא אוֹדוֹת יַעֲקֹב), מְכַל־מְקוֹם, נִקְרָאת בְּשֵׁם "תּוֹלְדוֹת", שֶׁהַפִּירוּשׁ הַפְּשוּט בָּזָה הוּא - לֹא "מַעֲשִׂים טוֹבִים" (כְּפִי שֶׁמְפָרֵשׁ רַש"י בְּפָרֶשֶׁת נח), אֲלָא (כְּפִירוּשׁ רַש"י) {שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, "יֵינָה שֶׁל תּוֹרָה" (ראה לקמן סעיף ד). - וְעַל־פִּיָּהּ יוֹקֶשֶׁה יוֹתֵר, אִיךְ שִׁיף לוֹמַר מִצַּד פְּנִימִיּוֹת הָעֲנִינִים שֶׁגַּם עָשׂו נִכְלָל בִּ"תּוֹלְדוֹת יִצְחָק", וְהֵינּוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בְּלִבְד שֶׁהַתּוֹרָה מְסַפֶּרֶת אוֹדוֹת עָשׂו [דְּכִינּוּ שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה לְמֹטָה דִּוְקָא, "לְמַצְרִים יִרְדָּתָם כו" (שבת פח, סע"ב), בְּעוֹלָם הָזֶה הַתַּחֲתוֹן שְׂאִין תַּחֲתוֹן לְמֹטָה הַיָּמִינוּ, הֵרִי צְרִיכִים לִידַע אוֹדוֹת מְצִיאוֹת הַתַּחֲתוֹן, בְּכַדִּי לְבָרוּר כו'], אֲלָא שֶׁ(גַּם) עָשׂו הוּא עֵיקַר עֲנִינּוֹ שֶׁל יִצְחָק". יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמֹרִים בְּפָרְשָׁה - לֹא רַק יַעֲקֹב, אֲלָא גַּם עָשׂו, שֶׁסּוֹתֵר וּמִנְגֵּד לִוְחָם עִם יַעֲקֹב, כְּמוֹ שְׁכֵתָב (פֶּרֶשְׁתָּנוּ כה, כג ובפֶּרֶשׁ"י) "וְלֹאִים מְלֹאִים יִצְחָק", "כִּשְׁזָה קָם זֶה נוֹפֵל", וְ"לֹא נִתְמַלְאָה צוּר אֲלָא מִחוּרְבָּנָה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם", וְעַד הַיּוֹם הָזֶה נִמְצָאִים הַשְׂכִּינָה וּבְגִי יִשְׂרָאֵל בְּגִלוֹת אֲדוּם, הוּא עָשׂו.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוּת קוּדֶשׁ ~ (לְקוּשִׁי שִׁיחוֹת כֶּרֶךְ כ. עמ' 101)

הַמְפָּרֵשִׁים הַקָּשׁוּ, שֶׁלְכַאוּרָה הֵיחָה הַתּוֹרָה צְרִיכָה לְרַמֵּז אֶת הַמַּעֲשֶׂה לְטַעֲנַת לִיצְנֵי הַדּוֹר לְעִיל, בְּפָרֶשֶׁת וַיְרָא, שֶׁבָּהּ מְסוּפָּר עַל לִידָתוֹ שֶׁל יִצְחָק.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׁחֵרִי יְדוּעַ כִּי יִצְחָק הִיָּה מְרַכְּבָה לְמִדַּת הַגְּבוּרָה, שֶׁלֹּכַן עֶסֶק בְּחִפְיִת בְּאֵרוֹת, הוֹרֶדֶת הָעֶפֶר וְהָאֲבָנִים הַמְכֻסִּים עַל הַמַּעֲנֵן וְגִילּוֹי הַמִּים הַחַיִּים הַנוֹבְעִים מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה. יִצְא מִמֶּנּוּ עָשׂו, גְּבוּרָה דְקָלִיפָה. מוֹכֵן אֶפְסָא, שֶׁדוֹקָא בְּפָרֶשֶׁתְנוּ, כְּשֶׁלּוֹמְדִים שִׁיִּצְחָק הוֹלִיד אֶת עָשׂו (גְּבוּרָה דְקָלִיפָה), וְעֵיקַר עֲבוּדָתוֹ (מְאוּרְעוּתוֹ) הִיָּה בְּחִפְיִת בְּאֵרוֹת (קו הַגְּבוּרָה) - אֲזַ מִתְעוֹרֵר תּוֹקֶף הַטַּעֲנָה, שְׂאִין לוֹ קֶשֶׁר עִם אַבְרָהָם (שֶׁמִּדָּתוֹ מִדַּת הַחֶסֶד), וְיֵשׁ צוּרָף לְשָׁלוֹל טַעֲנָה זוֹ.

* * *

מִדּוּעַ הוֹצֵרָה הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא לְצוּר בְּאוֹפֵן מִיּוֹחַד אֶת צוּרָת קִלְסָתָר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק בְּדוּמָה לְשָׁל אַבְרָהָם, וְהוֹלֵא טִבֵּעַ הַדְּבָרִים שֶׁבֶן דּוּמָה לְאַבְיּוּ?!

אֲלָא אַבְרָהָם הִיָּה מְרַכְּבָה לְמִדַּת הַחֶסֶד, וְאֵילוֹ יִצְחָק הִיָּה מְרַכְּבָה לְמִדַּת הַגְּבוּרָה. הֵרִי שֶׁהָאֵב וְהַבֵּן הִיוּ בְּעֵלֵי תְכֻנוֹת אוֹפִי מְנוּגָדוֹת. הַדְּבַר אֲמוּר הִיָּה לְהַתְבַּטֵּא גַּם בְּקִלְסָתָר פְּנִיָּה, שְׁחֵרִי בְּפָנִים מִשְׁתַּקְפּוֹת תְּכֻנוֹת הַנֶּפֶשׁ, כִּידוּעַ. לָכֵן הוֹצֵרָה הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא לְצוּר אֶת קִלְסָתָר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק בְּדוּמָה לְשָׁל אַבְרָהָם, בְּנִיגוּד לְטִבֵּעַ.

דַּעַת וְקִנִּים מִבְּעֵלֵי הַתּוֹסֶפֶת - עוֹז וְהֵדֵר

(יט) יִצְחָק בֶּן [אַבְרָהָם] אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק. הוֹלִיד בְּגִימָטְרִיָּא 'דּוּמָה', שֶׁהִיָּה קִלְסָתָר פָּנָיו דּוּמָה לְאַבְרָהָם (ראה ב"מ פז. תנודות א: תורה כ)

(כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחָתוֹ אֶת־רֵבְקָה בֶּת־תּוֹאֵל הָאֲרָמִי מִפֶּדֶן אָרֶם אֲחֹת לָבָן הָאֲרָמִי לֹא לְאִשָּׁה:

כַּוְנָה: יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִין שָׁנִים בְּדַ נָסִיב יֵת רֵבְקָה בֶּת תּוֹאֵל אֲרָמָא מִפֶּדֶן אָרֶם אֲחֵתָהּ דְּלָבָן אֲרָמָא לָהּ לְאִנְתָּהּ:

כ"ו – בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה • שְׁהָרִי כְּשָׁבָא אֲבָרְהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, נִתְבַּשֵּׁר שְׁנוּלְדָה רֵבְקָה, וַיִּצְחָק הָיָה בֶּן ל"ז שָׁנָה, שְׁהָרִי בּוֹ בְּפָרָק מֵתָה שָׁרָה, וּמִשְׁנוּלְד יִצְחָק עַד הֶעֱקְדָה שְׁמֵתָה שָׁרָה, ל"ז שָׁנָה. וּבֵת צ' הָיְתָה כְּשֶׁנוּלְד יִצְחָק וּבֵת כ"ז כְּשֶׁמֵּתָה, שְׁנָאָמַר: "וַיְהִי חַיִּי שָׁרָה וְגו'", הָרִי לְיִצְחָק ל"ז שָׁנִים, וּבּוֹ בְּפָרָק נוּלְדָה רֵבְקָה. הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתָּהָא רְאוּיָה לְבִיָּאָה, ג' שָׁנִים, וּנְשָׂאָהּ. בֶּת־תּוֹאֵל מִפֶּדֶן אָרֶם אֲחֹת לָבָן • וְכִי עֲדִין לֹא נִקְמַב שֶׁהָיָה בֶּת תּוֹאֵל, וְאֲחֹת לָבָן וּמִפֶּדֶן אָרֶם? אֵלָּא לְהַגִּיד שְׁבָחָהּ, שֶׁהִיָּתָה בֶּת רָשָׁע וְאֲחֹת רָשָׁע וּמְקוּמָהּ אֲנָשִׁי רָשָׁע, וְלֹא לְמַדָּה מִמַּעֲשֵׂיהֶם. מִפֶּדֶן אָרֶם • עַל שֵׁם שְׁשֹׁנִי אָרֶם הָיוּ: אָרֶם נְהָרִים וְאָרֶם צוּכָה, קוֹרָא אוֹתוֹ 'פֶּדֶן' לְשׁוֹן 'צָמֵד בָּקָר', וְתַרְגּוּם 'פֶּדֶן' – 'תּוֹרִין', וַיֵּשׁ פּוֹתְרִים: "פֶּדֶן אָרֶם", כְּמוֹ: שָׂדֶה אָרֶם, שְׁבָלְשׁוֹן יִשְׁמַעְאֵל קוֹרִין לְשָׂדֶה: "פֶּדֶן".

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (ספר השיחות תש"נ כרך א, עמ' 155)

סִיפּוֹר דְּבָרֵי יָמֵי חַיָּיו שֶׁל יִצְחָק בְּפָרָשָׁתּוֹ מִתְחִיל בְּהִיּוֹתוֹ בֶּן אַרְבָּעִים, שְׁאֵז לָקַח אֶת רֵבְקָה לְאִשָּׁה, וְסִפּוֹר זֶה מִשְׁמַשׁ הַקְדָּמָה לְעִיקַר הַסִּיפּוֹר – הוֹלֵדֶת יַעֲקֹב וְעֵשָׂו. וְזֹאת, אֲפִי שְׁבָמִשְׁוֹן אַרְבָּעִים שָׁנוֹת חַיָּיו לְפָנֵי נִשְׁוֹאִיו אָרְעוּ לוֹ דְּבָרִים רַבִּים, וּבִרְאִשָּׁם – נִסְיוֹן הֶעֱקְדָה, וּכְמוֹ־כֵן שֶׁהִיָּתָה בְּגוֹרְעָן בְּשִׁלּוֹשׁ הַשָּׁנִים שֶׁבֵּין הֶעֱקְדָה לְנִשְׁוֹאִיו. לְמַדָּר, שֶׁתְּכַלִּית הַכּוֹנֶה אֵינָה מְסִירַת נֶפֶשׁ (הֶעֱקְדָה), אוֹ הַעֲלִיָּה לְגוֹרְעָן, אֵלָּא בִּירוֹר הָעוֹלָם, עֲשִׂית דִּירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַחֲתוֹנִים. וּבִירוֹר זֶה קָשׁוּר בְּהוֹלֵדֶת יַעֲקֹב, כְּנָאָמַר (בְּרֵאשִׁית א, כח) "פָּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ".

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (על"פ לקוטר שיחות כרך ה, עמוד 369 ואילך – מנחם 'לקראת שבת)

אַבְלוֹת לִג' שָׁנִים?

וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחָתוֹ אֶת־רֵבְקָה

כְּשָׁבָא אֲבָרְהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, נִתְבַּשֵּׁר שְׁנוּלְדָה רֵבְקָה. וַיִּצְחָק הָיָה בֶּן ל"ז שָׁנָה, שְׁהָרִי בּוֹ בְּפָרָק מֵתָה שָׁרָה. . וּבּוֹ בְּפָרָק נוּלְדָה רֵבְקָה, הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתָּהָא רְאוּיָה לְבִיָּאָה ג' שָׁנִים, וּנְשָׂאָהּ (כח, כ). וּבִפְרוּשׁ רש"י מְפֹרֵשׁ רש"י זֶה נִמְצָא שֶׁיִּצְחָק נִשָּׂא אֶת רֵבְקָה ג' שָׁנִים אַחֲרֵי פְטִירַת שָׁרָה אִמּוֹ.

וְהִנֵּה בְּפָרָשַׁת חַיִּי שָׁרָה (כד, טז) כְּתוּב "וַיִּקַּח אֶת רֵבְקָה. . וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ", דַּעַד נִשְׁוֹאִיו לְרֵבְקָה עֲדִין הִתְאַבֵּל יִצְחָק עַל פְּטִירַת שָׁרָה אִמּוֹ.

וְלִכְאוּרָה יִקְשֶׁה: הָרִי הַדִּין הוּא שְׁאֵפִילוֹ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ אֲסוּר לְהִתְאַבֵּל יוֹתֵר מִי"ב חֳדָשׁ (מוֹעֵד קָטָן כז, ב), וְהָאֲבוֹת קִיְּמוּ כָּל הַתּוֹרָה עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פֶּרֶשָׁה ז, ג וְעוֹד), וְאִם־כֵּן אֵיךְ הִתְאַבֵּל יִצְחָק עַל פְּטִירַת שָׁרָה ג' שָׁנִים?

וַיֵּשׁ לְיִשָּׁב עַל־פִּי פֶּרוּשׁ הַחֲזָקוֹנִי (חיי שרה כד, סג. הוֹבָא גַם בְּרִיב"א פֶּרֶשְׁתָּנוּ בְּשֵׁם מִדְרָשׁ) עַל הַפְּסוּק (חיי שרה שם) "וַיִּצָּא יִצְחָק" – "מֵהֵיכָן יֵצֵא מִגּוֹרְעָן, שֶׁהָיָה שָׁם מִשְׁעַת הֶעֱקְדָה עַד עֲכָשׁוֹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים".

וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא שֶׁלֹּא שָׁמַע יִצְחָק מִפְּטִירַת אִמּוֹ מִשְׁעַת הֶעֱקְדָה עַד ג' שָׁנִים לְאַחֲרֵי־זֶה, כִּי הָיָה בְּגוֹרְעָן. וְכִשְׁמַע נִהָג אַבְלוֹת זְמַן קָצֵר כְּדִין שְׁמוּעָה רְחוּקָה, וּמִיָּד "וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ".

דַּעַת זְקֵנִים מִבְּעֵלִי הַתּוֹסֵפוֹת – עוֹז וְהִדָּר

(כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה. פִּירֵשׁ רש"י, שְׁנָשָׂא יִצְחָק אֶת רֵבְקָה כְּשֶׁהִיָּתָה בֶּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים. וְקִשְׂיָא, דְּכִשְׁלָהִי סְפָרִי (בְּרַכָּה שְׁנוֹ) מְסִיק שְׁלֹשָׁה שְׁנוֹתֵיהֶן שְׁוִין, קָהָת וְרֵבְקָה וְכֵן עֲזָאִי, וְאִם בֶּן חֵתָהּ רֵבְקָה מֵאָה וְשִׁלְשִׁים וְשִׁלֹשׁ שָׁנִים, כְּמוֹ קָהָת (שְׁמוֹת ו יח). וְאִם לֹא הָיְתָה כִּי־אִם בֶּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים כְּשֶׁנְּשָׂאָהּ יִצְחָק, תִּמְצָא שֶׁחֲסַר מִשְׁנוֹתֵיהֶם י"א שָׁנִים, כִּי־צַד, בֶּת שְׁלֹשׁ וְשָׁרָה, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר, וְעֲשָׂרִים שָׁנָה שִׁמַּשׁ בְּבֵית לָבָן, וְשִׁתִּי שָׁנִים נִשְׁתַּהֲבָה בְּדָרָה, וּבְאֹתוֹ פָּרָק נִתְבַּשֵּׁר עַל מִיתַת אִמּוֹ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח גְּבִי אֶלּוֹן בְּכוֹת נְשָׂאָהּ, וּבֵת עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ הָיְתָה כְּשֶׁיִּלְדָה, וְאִם בֶּן כְּשֶׁיִּלְדָה יַעֲקֹב הָיְתָה בֶּת (כ"ב) [עֲשָׂרִים וְשִׁלֹשׁ], וַיַּעֲקֹב בֶּן שְׁשִׁים וְשִׁלֹשׁ כְּשֶׁנִּתְבָּרַךְ, כְּדִפְרִישׁ רש"י בְּסוּף הַסֵּדֶר הַזֶּה (מֵלֶךְ כח ט), וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶ

(כא) וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לַיהוָה לִנְכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָה
הוּא וַיַּעֲתֵר לוֹ יְהוָה וַתֵּהָר רַבְקָה אִשְׁתּוֹ:

כא וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לִנְכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָה
הוּא וַיַּעֲתֵר לוֹ יְהוָה וַתֵּהָר רַבְקָה אִשְׁתּוֹ:

כ"א וַיַּעֲתֵר • הרבה והפציר בתפלה. וַיַּעֲתֵר לוֹ • נתפצר ונתפסס ונתפתה לו. ואמר אני: כל לשון 'עתר', לשון הפצרה ורבויה הוא, וכן: (יחזקאל ח) "ועתה ענן הקטרת", מרבית עלית העשן. וכן: (שם לה) "והעתרתם עלי דבריכם", וכן: (משלי כז) "ונעתרות נשיות שונא", דומות למרביות והנם למשא, אנקריש"ר א בלע"ז. לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (יבמות סד). וַיַּעֲתֵר לוֹ • לו, ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע. לפיכך, 'לו' ולא לה.

(כב) וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה
זֶה אֲנִי וַתִּלְךְ לָדֹרֵשׁ אֶת־יְהוָה:

כב וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה
זֶה אֲנִי וַתִּלְךְ לָדֹרֵשׁ אֶת־יְהוָה:

כ"ב וַיִּתְרַצְצוּ • על פרקדן המקרא הזה אומר דרשני, שסתם מה היא רציצה זו, וכתב: "אם־כן, למה זה אנכי"? רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרסם לצאת. עוברת על פתחי עבודת אלילים, עשו מפרסם לצאת. דבר אחר: מתרועעים זה עם זה, ומריבים בנחלת שני עולמות. ותאמר אם־כן • גדול צער העבור. למה זה אנכי • מתאזה ומתפללת על ההריון. ותלך לדרש • לבית מדרשו של שם. לדרש את־ה' • שייגיד לה מה תהא בסופה.

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנָךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים
מִמֶּעֶיךָ יִפְרְדוּ וְלֹא־מִלֶּאם יֵאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צִעִיר:

כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנָךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים
מִמֶּעֶיךָ יִפְרְדוּ וְלֹא־מִלֶּאם יֵאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צִעִיר:

כ"ג וַיֹּאמֶר ה' לה • על־ידי שליח, לשם נאמר ברוח הקדש, והוא אומר לה. שני גוים בבטנך • גוים כתיב, כמו (המז) גאים, אלו אנטוניוס ורבי, שלא פסקו מעל שלחנם לא צנון ולא חזרת, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים (ע"ז יא). ושני לאמים • אין 'לאם' אלא 'מלכות'. ממעיך יפרדו • מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתמו. מלאם יאמץ • לא ישוו בגדלה, כשהיה קם זה נפל. וכן הוא אומר: (יחזקאל כב) "אמלאה החרבה", לא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים.

(כד) וַיִּמְלְאוּ יְמִיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמָם בְּבִטְנָהּ:

כד וַיִּמְלְאוּ יְמִיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמָם בְּבִטְנָהּ:

כ"ד וַיִּמְלְאוּ יְמִיהָ • אבל בתמר כתיב: "ויהי בעת לדתה", שלא מלאו ימיה כי לז' חדשים ילדתם. והנה תומם • חסר, ובתמר "תאומים" מלא, לפי ששניהם צדיקים, אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע.

(כה) וַיֵּצֵא הָרֹאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כְּלוֹ בְּאֶדְרֵת שַׁעַר וַיִּקְרָאוּ
שְׁמוֹ עֲשׂוֹ:

כה וַיֵּצֵא הָרֹאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כְּלוֹ בְּאֶדְרֵת שַׁעַר וַיִּקְרָאוּ
שְׁמוֹ עֲשׂוֹ:

כ"ה אֲדָמוֹנִי • סימן הוא שיהא שופך דמים (בראשית רבה). כְּלוֹ בְּאֶדְרֵת שַׁעַר • מלא שער, כטלית של צמר

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז וחדר

שנולדה [ו]כבר עבר אחת עשרה שנים. ועל זה הקשה הרב משה שלמה בר אברהם המכונה אנסימא"ן מאי האי דאמרין נותנין זמן לבתולה שנים עשר חודש (כתובות נז). וזלפי לה מקרא, דכתיב (לעיל כז) תשב בהערה וכו', והיאך מצינו למילף מרבקה שנולדה [ו]בגרת היתה באותו זמן, ואמרין התם (כתובות נז) דלבוגרת אין נותנין כ"אם שלשים יום כמו לא למנה, וצריך עיון: תורה כא (כא) לנזכח [אשתו]. אשתו בגימטריא 'אש' וקש', רמז שתלך יעקב, שנאמר בו (עובדיה יח) והיה בית

יעקב אש, ועשו שנאמר בו (שם) ובית עשו לקש: תורה כב (כג) ורב יעבד צעיר. פירוש, והרבה יעבד צעיר, כלומר זמן גדול, כמו יש לי רב (להלן לג ט). תורה כד (כה) ויצא הראשון אדמוני. מדרש, כשראהו אביו אמר עדיין לא נבלע בו

שיעור יומי ראשון כ"ו מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – כה – פרשת תולדות

המלאה שער, פלוקיר"א בלע"ז. ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו בן, לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה.

(כו) וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וַיְדוּ אֶחָד בְּעֶקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם:
כו וְאַחֲרֵי כֵן נִפְקַד אֶחָיו וַיְדוּ אֶחָד בְּעֶקֶב אֲחִידָא בְּעֶקֶב דַּעֲשֹׁ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּר שְׁתֵּין שָׁנִין בִּד יְלִידַת יְתֵהוּן:

ז"ל וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְגו'. שְׁמַעְתִּי מְדַרְשׁ אַגָּדָה, הַדּוֹרְשׁוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ: 'בְּדִין הָיָה אוֹחֲזוּ בּוֹ לַעֲקֹב, יַעֲקֹב נּוֹצֵר מִטְּפָה רִאשׁוֹנָה וְעֵשָׂו מִן הַשְּׁנִיָּה, צָא וּלְמַד מִשְׁפּוֹפֶרֶת שְׂפִיָּה קִצְרָה, תֵּן בָּהּ שְׁתֵּי אֲבָנִים, זֶה תַּחַת זֶה. הַנִּכְנָסֶת רִאשׁוֹנָה, תֵּצֵא אַחֲרֶיהָ, וְהַנִּכְנָסֶת אַחֲרֶיהָ, תֵּצֵא רִאשׁוֹנָה. נִמְצָא, עֵשָׂו הַנּוֹצֵר בְּאַחֲרֶיהָ, יָצָא רִאשׁוֹן, וַיַּעֲקֹב שֶׁנּוֹצֵר רִאשׁוֹנָה, יָצָא אַחֲרָיו, וַיַּעֲקֹב כָּאֲלֵכֶּם שֶׁיֵּהָא רִאשׁוֹן לְלֶדֶת כְּרִאשׁוֹן לַיִצְרָה, וַיִּפְטֹר אֶת רַחֲמָה וַיִּטַּל אֶת הַבְּכוֹרָה מִן הַדִּין. בְּעֶקֶב עֵשָׂו. סִימָן שֶׁאֵין זֶה מִסְפִּיק לְגַמֵּר מַלְכוּתוֹ, עַד שֶׁזֶּה עוֹמֵד וְנוֹטֵלָה הֵימָנוּ. וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב. הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא (ס"א אָמַר: 'אַתֶּם קְרִיתִין לְבְּכוֹרֶם שֶׁם, אִף אֲנִי אֶקְרָא לְבְנִי בְּכוֹרִי שֶׁם. הֵדָּא הוּא דְּכַתִּיב: "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב"). דְּכָר אַחֵר: אָבִיו קָרָא לוֹ יַעֲקֹב, עַל שֶׁם אֲחִיּוֹת הַעֲקֵב. בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה. י' שָׁנִים מִשְׁנֵשְׁאָה עַד שְׁנַעֲשִׂית בֵּת י"ג שָׁנָה וַיְרֹאֶיָּה לְהַרְיוֹן, וַי' שָׁנִים הָלָלוּ, צָפָה וְהִמַּתִּין לָהּ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אָבִיו לְשָׂרָה. כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה, יָדַע שֶׁהִיא עֹקְרָה וְהַתְּפַלֵּל עָלֶיהָ. וְשִׁפְחָה לֹא רָצָה לִישָׂא לְפִי שֶׁנִּתְקַדַּשׁ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה לְהִיּוֹת עוֹלָה תְּמִימָה (יבמות סד).

(כו) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תֵּם יֹשֵׁב אֹהֶלִים:
כו וַיִּרְבּוּ עוֹלָמִיָּא וַהֲוָה עֵשָׂו גִּבּוֹר נַחֲשִׁירָכָן גִּבּוֹר נָפֵק לַחֲקָלָא וַיַּעֲקֹב גִּבּוֹר שְׁלִים מְשֻׁמֵּשׁ בֵּית אוּלְפָּנָא:

ז"ל וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו. כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים, לֹא הָיוּ נִכְרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְאֵין אָדָם מְדַקְדָּק בָּהֶם מֵה טִיבָם, כִּיּוֹן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְנֵי י"ג שָׁנָה, זֶה פֶּרֶשׁ לְבַחִי מְדַרְשׁוֹת וְזֶה פֶּרֶשׁ לַעֲבוֹדַת אֱלֹהִים. יָדַע צִיד. לְצוּר וּלְרֵמוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו וּשְׁוֹאֲלוֹ: 'אָבָא, הֵיאָךְ מַעֲשִׂיִן אֶת הַמְּלַח וְאֵת הַתֵּבָן? כִּסְבוֹר אָבִיו שֶׁהוּא מְדַקְדָּק בְּמַעֲוֹת (תנחומא). אִישׁ שָׂדֶה. כְּמַשְׁמַעוֹ, אָדָם בָּטֵל וְצוֹדָה בְּקִשְׁתּוֹ חַיּוֹת וְעוֹפּוֹת. תֵּם. אִינוֹ בָּקִי בְּכָל אֵלֶּה, כְּלָבּוֹ כֵּן פִּיו. מִי שֶׁאִינוֹ חָרִיף לְרֵמוֹת, קְרוּי 'תֵּם'. יֹשֵׁב אֹהֶלִים. אֶהְלֹו שֶׁל שֵׁם וְאֶהְלֹו שֶׁל עֶבֶר.

דעת זקנים מבדלי התוספות – עוז והדר

דְּמִיוֹ וְלֹא רָצָה לְמוֹל לְשִׁמוּנָהּ יָמִים, כְּדֹאמְרִינָן גְּבִי מַעֲשָׂה דְּשְׁתֵּי נָשִׁים שְׂבָאוֹ לְפָנֵי נֶתָן הַבְּבִלִי וְכו' (שבת קלד), כְּשֶׁעָבַר שָׁנָה אוֹ שְׁנָתִים וַיִּרְאֶה יִצְחָק שֶׁלֹּא הִחְלִיף מִקְרִיתוֹ יָדַע שֶׁזֶה תּוֹלְדֵיתוֹ, וְאֶפִּילוֹ הָכִי לֹא מִלֹּא אוֹתוֹ, אָמַר הוּאִיל וְלֹא מִלְּתִי אוֹתוֹ לְשִׁמוּנָהּ כְּמוֹנִי, אֲמַתִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כְּמוֹ יִשְׁמַעֲאֵל אָחִי וְאֶמוּל אוֹתוֹ, וְכִשְׁהִיָּה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הוּא עֵיכָב בְּעֶצְמוֹ וְלֹא רָצָה לְמוֹל. וְהִינּוּ דְּכַתִּיב (יחזקאל לה ח) אִם לֹא דָם שָׁנֵאתָ וְדָם יִרְדֹּפֶךָ: תוֹרָה כּו (כו) וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב. אוֹתִיּוֹת יַעֲקֹב אֲרָבַע, כְּנֶגֶד אֲרָבַע עֲטוֹת שְׁעֵתֵי־דִין בְּנִיו לְעֹטֵר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, יו"ד כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, עי"ן כְּנֶגֶד שְׁבָעִים וָשָׁנִים, קו"ף כְּנֶגֶד הֵיכַל שְׁבָנוּ

לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, שְׁנָאֲמַר בּוֹ (יחזקאל מב ח) וְהִהִיכַל מֵאָה אֲמֹה, בִּי"ת כְּנֶגֶד שְׁתֵּי לוֹחֹת. וּבִזְכוּת יַעֲקֹב נִגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שְׁנָאֲמַר (תהלים קה י) וַיַּעֲמִידָהּ לַיַּעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל וְגו'. וְאֶלְמָלָא יַעֲקֹב לֹא נִפְדָּה אֲבָרְהָם מִן הַכְּבִשָּׁן, שְׁנָאֲמַר (ישעיה כט כב) כֹּה אָמַר ה' אֵל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבָרְהָם (תנחומא שְׁמוֹת ד). דְּכָר אַחֵר, דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סנהדרין יט) שֶׁפָּדָא מִצַּעַר גִּידוּל בָּנִים: תוֹרָה כּו (כו) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים. פִּירַשׁ רַש"י, כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים לֹא הָיוּ מַעֲשִׂיִן נִכְרִי, כִּיּוֹן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְנֵי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה זֶה פִּירַשׁ לְבֵית הַמִּדְבָּר וְזֶה פִּירַשׁ לַעֲבוֹדַת־זָרָה. מִשָּׁל לְנַעֲצוּצִיּוֹת וְהָדַס שֶׁהֵן גְּדִלִין זֶה עִם זֶה, כָּל זְמַן שֶׁהֵם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרך כה עמ' 116)

לְצוּד וּלְרְמוֹת אֶת אָבִיו בְּפִי (רש"י כה, כז)

הקשו המפרשים, מה ראה רש"י להוציא את המלים "יודע ציד" מידי פשוטן (צדת בעלי חיים). ויש לומר, דאלו היתה הפננה לציד פשוטו, צריך היה הכתוב להקדים "איש שדה" ל"יודע ציד", שהרי קודם יוצא אדם לשדה ושם עוסק בציד. ומכך שנאמר "יודע ציד" תחלה, מוכן שהפננה ל'צידה' המתרחשת בבית, לפני הוצאה לשדה; ולכן מפרש שעשו היה 'צד' ומרמה את יצחק בפי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות נרך כה, עמוד 116 ואילך – מתוך 'לקראת שבת)

היאך מעשרין את המלח ואת התבן

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה

יודע ציד – לצוד ולרמות את אביו בפי, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות (כה, כז. ובפירוש רש"י)

ב'משפיל לדוד' כאן הקשה א"ר רמה עשו את אביו להחשיבו כמדקדק במצות כששאלו "איך מעשרין את המלח והתבן", הרי "בשאלתו זאת היה מורה שהוא עם הארץ, ושאנו יודע הדין דתבן פטור ממעשר. ואין זו ערמה, דאדרבה יאמר אביו שאינו נותן לבו לשמוע בלמודים, דאם לא כן הנה ידע מה חייב ומה פטור?"

עוד הקשה ברבי עובדיה מברטנורא על פרוש רש"י כאן, דלכאורה מה שאלה היא זו, הרי "אם באנו לעשרן נוציא מהן אחד מעשרה כשאר הדברים המתעשרים, ומה טעם לשאלה זו?"

ויש לבאר זה על-פי מה שפרש רש"י על הכתוב (לוי יד, כ) "ויתן לו מעשר מכל" – "ויתן לו אברהם מעשר מכל אשר לו", דבארנו המפרשים (ריב"א וגור אריה שם) דכונת רש"י להשמיענו שהפריש אברהם מעשר מכל נכסיו, ולא רק משלל המלחמה.

ועל-פי זה יש לומר דגם כאן פונת עשו היתה למעשר כספים מכל נכסיו, ולא למעשר זרעים וכיוצא בזה. והנה מלח ותבן אין להם חשיבות בפני עצמם, וכשמעריבים אותם עם דברים אחרים, יש להם חשיבות גדולה. דמלח נותן טעם באוכלין, ובתבן משתמשים לעשית לבנים לבגין וכו'.

ועל-פי זה יש לפרש שאלת עשו, דכונתו היתה לשאול, שמשמעריכים שווי כל נכסיו כדי להפריש מעשר, איך מעריכים את שווי המלח והתבן. האם לפי חשיבותם בפני עצמם, או לפי השווי שלהם כשישתמש בהם בפעל על-ידי ערובם בדברים אחרים, שאז נתוסף בשוים. ומישב על-פי זה מה שסבר אביו שהוא "מדקדק במצות".

(כה) וַיֵּאָהֲב יִצְחָק אֶת־עֵשׂוֹ פִּירֵי־צִיד בְּפִי וּרְבֵקָה אֶהָבֵת אֶת־יַעֲקֹב:
כח ויהם יצחק את עשו ארי מצידה הנה
אכיל ורבקה רחמית את יעקב:

כ"א • בפיו • פתגמו: בפיו של יצחק. ומדרשו: בפיו של עשו, שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת תולדות, מברכים החודש וערב ראש חודש כסלו, התשנ"ח)

ישנם דבריו של האריז"ל – שגם שמו יצחק – בפירוש הפסוק "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו": "מה שאהב אותו היה בשביל האור שהיה בפיו של עשו", "שצדה ולקח מן הקדושה (ניצוצות הקדושה) כו".

(כט) וַיִּזְדַּר יַעֲקֹב נֶזֶד וַיִּבֹּא עֵשׂוֹ מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיָף:
כט ובשיל יעקב תבשילא ואמא (נ"א ועל)
עשו מן חקלא והוא משלהי:

כ"א • ויזר • לשון בשול, פתגמו. והוא עיף • (כ"ד) ברציחה, כמה דתימא: (ירמיה ד) "כי עיפה נפשי להורגים".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

עשו בן חמש עשרה שנים בשמת בירושלמי פריך לה הכי, ומשני בצנעה, אבל לאחר מותו מרד אברהם, אם בן מרד שתי שנים בחייו. שנתים מרד במטמוניות, פירוש בפרהסיא: תורה כח

(ל) וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֶל־יַעֲקֹב הֲלַעֲיִמְנִי נָא מִן־הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה כִּי עָיַף אֲנִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֲדָוִם:

לְוָאֶמֶר עֲשׂו לַיַּעֲקֹב אֲטַעֲמֵנִי כְעַן מִן סִמּוּקָא סִמּוּקָא הָדִין אָרִי מְשַׁלְּחִי אֲנָא עַל בֵּן קָרָא שְׁמָה אָדָוִם:

כ"י – הֲלַעֲיִמְנִי • אֶפְתַּח פִּי וּשְׁפָךְ הַרְבֵּה לְתוֹכוֹ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ: 'אֵין אוֹבְסִין אֶת הַגָּמֶל, אָבֵל מִלַּעֲיִטִין אוֹתוֹ'. מִן־הָאָדָם הָאָדָם • עֲדָשִׁים אֲדָמוֹת, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵת אֲבָרְהָם, שְׁלֹא יָרָאָה אֶת עֲשׂו בֶּן בְּנוֹ, יוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְאֵין זֶה שָׂכָה טוֹבָה שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. לְפִיכָךְ קָצַר הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא ה' שָׁנִים מִשְׁנוֹתָיו, שֶׁיִּצְחָק חֵי ק"פ שָׁנָה, וְזֶה קַע"ה שָׁנָה, וּבִשְׁל יַעֲקֹב עֲדָשִׁים לְהַבְרוֹת אֶת הָאָבֵל. וְלָמָּה עֲדָשִׁים? שְׁדוּמוֹת לְגַלְגַּל, שֶׁהָאָבֵלוֹת גָּלְגַּל הַחוּזָר בְּעוֹלָם. (וְעוֹד, מָה עֲדָשִׁים אֵין לָהֶם פֶּה, כִּף הָאָבֵל אֵין לוֹ פֶּה, שְׁאִסּוּר לְדַבֵּר, וּלְפִיכָךְ הִפְנִיג לְהַבְרוֹת אֶת הָאָבֵל בְּתַחֲלָת מֵאָבְלוֹ בִּיצִים, שֶׁהֵם גָּלְגַּל וְאֵין לָהֶם פֶּה, כִּף אָבֵל אֵין לוֹ פֶּה כְּדָאֲמַרְיָן בְּמוֹעֵד קֶטֶן: אָבֵל, כִּל ג' יָמִים הִרְאִשׁוּנִים אֵינוֹ מְשִׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם, וְכָל־שָׁכֵן שְׂאִינוֹ שׂוֹאֵל בְּתַחֲלָת. מִג' וְעַד ד', מְשִׁיב וְאֵינוֹ שׂוֹאֵל וְכו', בְּרַשִׁי יָשׁוּן) •

(לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכַרָּה כְּיוֹם אֶת־בְּכֹרְתָךְ לִי:

לֹא וָאֶמֶר יַעֲקֹב זִכְרִין כְּיוֹם דְּלֵהֵן יֵת בְּכֹרִיתָךְ לִי:

כ"י – מְכַרָּה כְּיוֹם • כְּתַרְגוּמוֹ כְּיוֹם דְּלֵהֵן, כְּיוֹם, שֶׁהוּא בְּרוּר, כִּף מְכַר לִי מְכִירָה בְּרוּרָה. בְּכֹרְתָךְ • לְפִי שֶׁהַעֲבוּדָה בְּבָכוּרוֹת, אָמַר יַעֲקֹב: 'אֵין רִשְׁעָה זֶה כְּדָאי שֶׁיִּקְרִיב לְהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא'.

(לב) וַיֹּאמֶר עֲשׂו הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וְלָמָּה־זֶּה לִּי בְכֹרָה:

לְבָוָאֶמֶר עֲשׂו הָאָ אֲנָא אֲזַל לְמָקָם וְלָמָּה דָּנֵן לִי בְּכֹרִיתָא:

כ"י – הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוֹת • (מִתְנַדֶּדֶת וְהוֹלֶכֶת הִיא הַבְּכוּרָה, שְׁלֹא תִהְיֶה כָּל עֵת הַעֲבוּדָה בְּבָכוּרוֹת כִּי שָׁבֵט לָרִי: יִשְׁל אוֹתָהּ, וְעוֹד) אָמַר עֲשׂו: 'מָה טִיבָה שֶׁל עֲבוּדָה זֹאת? אָמַר לוֹ: 'כִּמָּה אֲזַהְרוֹת וְעֲנָשִׁין וּמִיתוֹת תְּלוּיִין בָּהּ', כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: (סְתֵרִין סג) 'אֵלוֹ הֵן שְׁבִמִיתָה: שְׁתוּיִי יֵין וּפְרוּעֵי רֹאשׁ', אָמַר: 'אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוֹת עַל יְדֵהּ, אִם בֶּן מָה חִפְץ לִי בָּהּ? •

(לג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְׁבַּעָה לִּי בְּיוֹם וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמָּכֶר אֶת־בְּכֹרְתוֹ לַיַּעֲקֹב:

לִג וָאֶמֶר יַעֲקֹב קָיָם לִי כְּיוֹם דְּלֵהֵן וְקָיָם לָהּ וְזִכְרִין יֵת בְּכֹרִיתָהּ לַיַּעֲקֹב:

(לד) וַיַּעֲקֹב נָתַן לַעֲשׂו לֶחֶם וּגְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתַּי וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ וַיָּכֻז עֲשׂו אֶת־הַבְּכֹרָה:

לִד וַיַּעֲקֹב יָהֵב לַעֲשׂו לֶחֶם וְתַבְשִׁיל דְּטִלְפָּחִין וַאֲכַל וַשְׁתִּי וְקָם וַאֲזַל וְשָׁט עֲשׂו יֵת בְּכֹרִיתָא:

כ"י – וַיָּכֻז עֲשׂו • הַעִיד הַכְּתוּב עַל רִשְׁעוֹ, שֶׁבָּזָה עֲבוּדָתוֹ שֶׁל מָקוֹם.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

שֶׁהָרִי אִם תָּמוֹת בְּחַיֵּי אָבִא לֹא תִירָשׁוּ וְלֹא תוֹעִיל לָךְ הַבְּכוּרָה כְּלוּם: תוֹרָה לִב (לִב) וַיֹּאמֶר עֲשׂו הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוֹת. פִּירוּשׁ, בְּכָל יוֹם וְיוֹם אֲנִי מְסַתֵּפֵן בִּיעָרִים וּכְפֹשֶׁע בֵּינִי וּבֵין הַמָּוֶת, וְסִפֵּק גְּדוּלָּה אִם אִירֹשׁ אֶת אָבִא, וְלָמָּה זֶה לִי בְּכוּרָה, מוֹטָב שֶׁאֲמַכְרָנָה לָךְ כֶּאֱשֶׁר אֲמַרְתָּ בְּטוֹבַת הַנָּאָה: תוֹרָה לִג

(לד) וַיָּכֻז עֲשׂו וְכו'. פִּירוּשׁ, מִכְּבָר הָיָה מְכֹרָה אוֹתָהּ, וְעַל כֵּן לְקַחְהָ יַעֲקֹב מִמֶּנּוּ. וְנִמְצָא בְּסִפְר רַבִּי יְהוֹדָה הַחֲסִיד (ספ

לְצוּר בְּשָׂדֶה מִצָּאָו נִמְרֹד שֶׁהָיָה גְבוּר צִיד, וְאָמַר לוֹ שְׂאִין שׁוּם אֲדָם רִשְׁאִי לְצוּר בְּשָׂדוֹת אֶלָּא הוּא, וְלִקְחוֹ יוֹם מִלְחָמָה, וּבָא עֲשׂו וְנָטַל עֲצָה מֵיַעֲקֹב, וְאָמַר לוֹ, כֵּל זֶמֶן שִׁיְהִיָּה נִמְרֹד לְבוּשׁ בְּגָדָיו הַחֲמוּדוֹת לֹא תוּכַל לוֹ, אִךְ תֹּאמַר לוֹ שֶׁיִּפְשִׁיטֵם אֲזַ תוּכַל לוֹ, וְכֵן עָשָׂה [וְ]הָרָג נִמְרֹד, וְלִכְף אָמַר בִּי עֵינִי אֲנִי, כְּדִכְתִּיב (יִרְמִיָּה ד לא) כִּי עֵינִיפָה נִפְשִׁי לְהַרְגִּים: תוֹרָה לֵא

(לֵא) מְכַרָּה כְּיוֹם. כִּמָּה שֶׁהִיא שׁוּה הַיּוֹם, דִּהְיִינוּ בְּטוֹבַת הַנָּאָה דְּכָר מוֹעֵט,

(ל) הֲלַעֲיִמְנִי נָא וְכו' עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָוִם. (פְּשִׁיטָא) [פְּשִׁטָא] דְּעַל כֵּן מְשַׁמֵּעַ שֶׁקָּרָא אֲדָוִם מִשׁוּם הַלְעָטָה שֶׁל מַעַט עֲדָשִׁים, וְיֹתֵר הָיָה לוֹ לְקִירוֹת אֲדָוִם מִפְּנֵי שֶׁיִּצָּא אֲדָמוֹנִי. לְכֵן נִרְאָה לְפָרֶשׁ קָרָא הָכִי, הֲלַעֲיִמְנִי נָא מִן תַּבְשִׁיל זֶה אֲדָוִם, לִי שְׂאִנִּי אֲדָוִם, לְשׁוֹן נֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן, עַל כֵּן, שֶׁהוּא קָרָא עֲצָמוֹ אֲדָוִם עַל שֶׁיִּצָּא אֲדָמוֹנִי, קָרָא שְׁמוֹ אֲדָוִם:

כִּי עָיַף אֲנִי. שְׁאוֹתוֹ הַיּוֹם הָרָג נִמְרֹד שֶׁנִּלְחַם עִמּוֹ, כִּי כֶּאֱשֶׁר הִתְחִיל עֲשׂו

א וְהָיָה כִּפְנָא בְּאַרְעָא בְּרַמְפְּנָא קְדָמָא דִּי
הָיָה בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וְאַזְל יִצְחָק לְוֹת
אַבְיִמֶלֶךְ מִלְכָּא דְּפִלְשְׁתִּי לִגְרָר:

כו (א) וְהָיָה רָעַב בְּאַרְץ מִלְכָּד הָרָעַב הָרֹאשֹׁן אֲשֶׁר
הָיָה בְּיָמֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אַבְיִמֶלֶךְ מִלְכָּד
פְּלִשְׁתִּים גִּרְרָה:

ב וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶל־תֵּרֶד מִצְרֵימָה שָׁכֵן
בְּאַרְץ אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיךָ:

(ב) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶל־תֵּרֶד מִצְרֵימָה שָׁכֵן
בְּאַרְץ אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיךָ:

כז"י" אֶל־תֵּרֶד מִצְרֵימָה. שְׁהִיָּה דַעְתּוֹ לְרֵדָת לְמִצְרַיִם כְּמוֹ שִׁירָד אָבִיו בְּיָמֵי הָרָעַב, אָמַר לוֹ: "אֶל־תֵּרֶד
מִצְרֵימָה", שְׁאֵתָה עוֹלָה תְּמִימָה וְאִין חוּצָה לְאַרְץ כְּדָאי לָךְ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 201)

שְׁאֵתָה עוֹלָה תְּמִימָה, וְאִין חוּצָה לְאַרְץ כְּדָאי לָךְ (רש"י כו, ב)

בְּרַש"י מְדַגֵּשׁ הַחֲסִירוֹן שֶׁבְּחוּץ לְאַרְץ, וְאַלּוּ בְּמִדְּרַשׁ מְדַגֵּשׁת מַעֲלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (שְׁהִיא דּוֹמָה לְמָקוֹם הַמְּקֻדָּשׁ): "מָה עוֹלָה,
אִם יֵצֵאת חוּץ לְקָלְעִים, נִפְסָלָה, אִף אֶתָּה, אִם יֵצֵאת חוּץ לְאַרְץ, נִפְסָלָתָּ". וְנֵשׁ לּוֹמֵר, שֶׁהַמִּדְּרַשׁ סְבוּר שְׁעַל־יְדֵי הַבְּטָחַת
הָאֶרֶץ קִנְיָה אוֹתָהּ אַבְרָהָם בְּפֶעֱל, וְכִבֵּר אִזְ הָיְתָה שׁוֹנָה וּמִיחֲדָת; וְלִכּוֹן מְדַגֵּשׁ אֶת מַעֲלָתָהּ. אָבֵל לְדַעַת רַש"י לֹא הָיְתָה
עֲדוּן קִנְיָה לְאַבְרָהָם בְּפֶעֱל, וְהִיא הָיְתָה אֶרֶץ כְּמוֹ כָּל הָאֲרָצוֹת; וְלִכּוֹן מְדַגֵּשׁ רַק אֶת הַחֲסִירוֹן שֶׁבְּחוּץ לְאַרְץ. וְהוּא חֲסִירוֹן
זֶה - כֶּתֶב רַש"י לְעִיל (חיי שרה כד, ז): בְּחוּץ לְאַרְץ לֹא הָיוּ עוֹלָם מִפְּיָרִים בָּהּ, וְשִׁמּוֹ לֹא הָיָה רָגִיל בְּאַרְץ.

ג דוּר בְּאַרְעָא דְּדָא וְהָיָה מִימְרֵי בְּסַעֲדָךְ
וְאַבְרָהָם אָרִי לָךְ וְלִבְנֶךָ אֶתָּן יָת כָּל אֲרַעְתָּא
הָאֵלִין וְאַקָם יָת קִנְיָא דִּי אַבְרָהָם
אַבְרָם:

(ג) גֹּר בְּאַרְץ הַזֹּאת וְאֶהְיָ עִמָּךְ וְאַבְרָהָם כִּי־לָךְ
וְלִזְרַעְךָ אֶתָּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצַת הָאֵל וְהַקְמַתִי אֶת־
הַשְּׁבַעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:

כז"י" אֵל הָאֵל • כְּמוֹ הָאֵלָה.

ד וְאַסְגִּי יָת בְּנֶךְ סִגְיָאִין כְּכּוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְאַתָּן
לִבְנֶךָ יָת כָּל אֲרַעְתָּא הָאֵלִין וְיִתְפָּרְכוּן כְּדִיל
בְּנֶךְ כָּל עַמְמֵי אֲרַעָא:

(ד) וְהִרְבִּיתִי אֶת־זֶרְעֶךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לִזְרַעְךָ
אֶת כָּל־הָאֲרָצַת הָאֵל וְהִתְפָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹי
הָאֲרָץ:

כז"י" וְהִתְפָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ. אָדָם אוֹמֵר לְבָנוֹ: "יְהֵא זֶרְעֶךָ פִּזְרֵנוּ שֶׁל יִצְחָק", וְכֵן כָּל הַמְּקָרָא, וְזֶה אָב לְכָלִּן:
"כֶּךָ יִכְרֹךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר שִׁמְךָ וְגוֹ'", וְאַף לְעִנֵּן הַקְּלָלָה מְצִינוּ בֶּן: "וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאֵלָה", שֶׁהַמְּקָלָל
שׁוֹנָאוֹ, אוֹמֵר: "תֵּהָא כְּפִלּוֹנִית", וְכֵן: "וְהִנַּחְתָּם שְׁמֶכֶם לְשִׁבּוּעָה לְבַחֲרִירִי", שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹמֵר: "אֵהָא
כְּפִלּוֹנִי, אִם עֲשִׂיתִי כֶּךָ וְכָד'!".

ה חֲלַף דִּי קַבִּיל אַבְרָהָם בְּמִימְרֵי וְנָטַר
מִשְׁרַת מִימְרֵי פְקוּדֵי קִנְיֵי וְאוֹרִיָּתִי:

(ה) לָקַב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלִּי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֵרָתִי
מִצּוֹתִי חֻקּוֹתִי וְתוֹרָתִי:

כז"י" שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלִּי • כְּשִׁנְסִיתִי אוֹתוֹ. וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֵרָתִי • גְּזֵרוֹת לְהִרְחָקָה עַל אֲזַהְרוֹת שְׁבַתוֹרָה,
כְּגוֹן: שְׁנִיּוֹת לְעִרְיוֹת וּשְׁבוּת לְשִׁבַּת (יבמות כא). מִצּוֹתִי • דְּבָרִים שְׁאֵלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ, רְאוּיִין הֵן לְהַצְטוּת, כְּגוֹן:
גִּזְל וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים. חֻקּוֹתִי • דְּבָרִים שִׁיָּצַר הָרַע וְאִמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם, כְּגוֹן: אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת
שַׁעֲטָנִי, שְׁאִין טַעַם בְּדָבָר אֵלָּא גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ וְחֻקּוֹתָיו עַל עֲבָדָיו. וְתוֹרָתִי • לְהַבִּיא תוֹרָה שְׁבַע־לִפְנֵי הַלָּכָה
לְמִשְׁחָה מְסִינִי (כ"ח).

דעת וקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

חסידים כת"פ פאראמ סי' תתתרנ"ג) מְכַאֵן אֶתָּה לְמוֹד שְׁאִם יֵשׁ בְּיַד רִשְׁעֵי סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ מִצְוָה אַחֲרַת, דְּמוֹתֵר לְצַדִּיק לְרִמּוֹתוֹ וְלִיטְלוֹ
מִמֶּנּוּ: תוֹרָה א

♦ יום שני כ"ז מרחשון ♦

(ו) וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֵרָר:

ו ויתב יצחק בגרר:

(ז) וַיֵּשְׂאוּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אַחֲתִי הוּא כִּי יֵרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן־יִהְיֶה לִּי אֲנָשִׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מְרֵאָה הוּא:

ז וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחתי היא ארי דחיל למימר אתתי דלמא יקטלגני אנשי אתרא על רבקה ארי שפירת חיזו היא:

כז"י ◀ לאשתו • על אשתו, כמו: (לעיל כ) "אמר לי אחי הוא".

(ח) וַיְהִי כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיִּשְׁקֶף אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעֵד הַחֲלוֹן וַיֵּרָא וְהִנֵּה יִצְחָק מִצְחֶק אֶת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:

ח והיה כד סגיאוו לה תמן יומיא ואסתכי אבימלך מלכא דפלשתאי מן חרפא וחזא וקא יצחק מחייד עם רבקה אתתה:

כז"י ◀ כִּי־אָרְכוּ • אמר: מעתה אין לי לדאג, מאחר שלא אנסוה עד עכשו', ולא נזהר להיות נשמר. וַיִּשְׁקֶף אַבְיִמֶלֶךְ וַיֵּרָא • שראוהו משמש מטתו.

(ט) וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אֵךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הוּא וַאֲיִךְ אִמְרַתְּ אַחֲתִי הוּא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אִמְרַתִּי פֶן־אָמוֹת עָלֶיהָ:

ט ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר אך הנה אשתך הוא ואיך אמרת אחתי הוא ויאמר אליו יצחק כי אמרתי פןאמות עליה:

(י) וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתְ לָנוּ כְּמַעַט שָׁכַבְתָּ אִתָּהּ אֶת־אִשְׁתְּךָ וְהִבַּאתְ עֲלֵינוּ אֲשָׁם:

י ואמר אבימלך מה דא עבדת לנא כזער פון שכיב דמיחד בעמא עם אתתך ואיתתא עלנא חובא:

כז"י ◀ אחד העם • המיחד בעם, זה המלך. וְהִבַּאת עֲלֵינוּ אֲשָׁם • אם שכב, ככר, הבאת אשם עלינו.

(יא) וַיֵּצֵא אַבְיִמֶלֶךְ אֶת־פְּלִהֶעַם לֵאמֹר הִנֵּנִי בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מֵוֹת יוֹמָת:

יא ופקיד אבימלך ית כל עמא למימר דינזק בגברא הדין ובאתתה אתקטלא יתקטל:

(יב) וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהוּא וַיִּמְצָא בִּשְׁנָה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

יב וזרע יצחק בארעא ההיא ואשפח בשתא ההיא על חד מאה בדשערוהי וברכה יי:

כז"י ◀ בָּאָרֶץ הַהוּא • אף-על-פי שאינה חשוכה בארץ ישראל עצמה, בארץ שבעת הגוים (כ"ד). בִּשְׁנָה הַהוּא • אף-על-פי שאינה בתקנה, שהיתה שנת רעבון (כ"ה). בָּאָרֶץ הַהוּא בִּשְׁנָה הַהוּא • שניהם למה? לומר שהארץ קשה והשנה קשה. מֵאָה שְׁעָרִים • שאמדה כמה ראוייה לעשות, ועשתה על אחת שאמדה - מֵאָה. וַיְבָרְכֵהוּ אָמְרוּ: 'אֵמֶד זֶה, לְמַעֲשֵׂוֹת הָיָה'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ תולדות, תשכ"ז)

על הפסוק "וַיִּזְרַע יִצְחָק... מֵאָה שְׁעָרִים" מבאר כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", שבאופן כללי ישנם חמישים שערים, ובשערים אלו עצמם יש שתי דרגות ואפשרויות: כפי שהם נמצאים בכיוון של השפעה מלמעלה למטה, וכפי שהם נמצאים בכיוון של העלאה ממטה למעלה. וכך נוצרים "מאה שערים".

אחד ההבדלים בין שתי דרגות אלו הוא: הדרגה של "חמישים שערים" כפי שהם בכיוון של השפעה מלמעלה, כיון

שמהותה היא ורידה למטה, הרי שה"מטה" תופס אינשהו מקום לגבי דרגה זו. ולכן, אף כאשר נמשך מאור זה גם שמעל הטבע, יש צורך שתהיה לגם אחיזה כלשהי בטבע. לעומת זאת, הדרגה של "מאה שערים" כפי שהם בכיוון של העלאה, אינה קשורה למגבלות העולם, אלא להיפך: תכלית ה"העלאה" היא להתרומם ולצאת מן העולם. ולפיכך, הניסים מדרגה זו הם באופן של שידוד הטבע.

וזהו ההסבר של שני הפירושים של רש"י ל"מאה שערים" בפנימיותם: מצד חמישים השערים (מתוך "מאה שערים") שבכיוון של המשכה, יש לבאר שההכרח שרתה בעת צמיחת התבואה – במגבלות הטבע. ואילו מצד חמישים השערים בדרגה השנייה יוצא, שההכרח שרתה לאחר הצמיחה ולאחר המדידה המדויקת של התבואה, פי הניסים הנובעים מדרגה זו, הם באופן של שידוד הטבע. ודרגה זו של העלאה הושגה על-ידי שיצחק מדד את התבואה לצורך מעש, כי גם תכלית המעש היא העלאה מלמטה למעלה, ולכן גם האור הנובע על-ידי עבודה זו היה בכיוון של העלאה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ תולדות תשכ"ז)

בדברי רש"י "אומד זה למעשרות ה'ה" יש ענין נוסף: כיון שמצוות מעשר נקבעה באופן שההלכה דורשת למדוד את התבואה ועשירית ממנה היא המעשר – יוצא, שעצם ה"אומד" הוא מציאות של תורה, מדידה של תורה: התורה פוסקת וקובעת שכמות התבואה היא כן וכן. ובכל זאת, התבואה "יצאה" מאומד זה והכפילה את עצמה פי מאה. אפילו המדידה של התורה התבטלה.

מתעוררת השאלה: כאשר מדובר על מדידה של המציאות, אפשר להבין זאת. אף כיצד ייתכן שיחול שינוי במדידה הנקבעת לפי 'תורת אמת'? על-כך אומר רש"י "ורבותינו אמרו": "רב" הוא גדול, בעל הבית (=אדון). וזוהי המשמעות של "ורבותינו אמרו", שאמרו זאת גדולים, אדונים על הכל, שהם יכולים לשנות גם מדידה של תורה.

כאשר יהודי לומד תורה באופן שהתורה מתאחדת עמו ונעשית "תורתו" שלו, אשר כמובן, גם לפי פשוטו, רק אז הוא יכול להיות לאחד מ"רבותינו", להיות בעל הבית על התורה, כביכול, ועליו אמרו חז"ל "מאן מלכי? – רבנו, שרבנו הם האדונים והמלכים, וכפי פסיקתם, כך היא המציאות.

כמאמר חז"ל על הפסוק "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", אפילו כאשר רבנו "אומרים לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין". כלומר, אפילו ענין אשר 'תורת אמת' מגדירה שהוא שמאל, וחז"ל אומרים על-כך שהוא ימין, פוסקת התורה עצמה: "לא תסור..." – יש לשמוע להם.

ויש לומר, יותר מכך, שעל-ידי-זה שחכמים אומרים על שמאל שהוא ימין – הוא נעשה ימין. כאשר התורה, 'תורת אמת', פוסקת "לא תסור", אין הפננה לומר שהדבר עצמו אכן נשאר "שמאל" ובכל זאת ציונה התורה שלמעשה נהגו להיפך, כי חכמים אומרים שהוא "ימין", שהרי באמת לא ייתכן ש'תורת אמת' תצוה לפעול בניגוד לאמת, אלא הפננה היא, שלמרות שדבר זה מוגדר מצד 'תורת אמת' "שמאל", הרי התורה עצמה העניקה לרבנו את הפח לשנות, שעל-ידי פסקם, ישתנה הדבר שהיה, לפני פסקם, שמאל, להיות באמת "ימין".

בדומה לנאמר בתלמוד הירושלמי על הפסוק "לא-ל גומר עלי", שעל-ידי פסק-דין של בית-דין בענין קידוש החודש ועיבור השנה משתנים הטבע והמציאות, והרי ייתכן שפסק הדין יקבע גם על-ידי ביטול העדות שנתקבלה לפני כן, ואשר לפיה נפסק אחרת (מציאות של תורה) וכדומה.

זהו ההסבר לדברי הגמרא "כמה טפשיא שאר אינשי דקיימי מקמי (=אשר קמים לפני) ספר תורה, ולא קיימי מקמי גברא רבה (=ואינם קמים לפני אדם חשוב), דאילו בספר תורה פתיב ארבעים, ואתו רבנו בצרו חדא (=ובאו חכמים והפחיתו אחד)" – שחכמים הם בעלי הבית על התורה. התורה העניקה להם פח לבטל, כביכול, את המדידות של התורה. וכשם שאומרת זאת הגמרא שם לגבי הענין של "סור מרע", שבכוחם של חכמים להפחית את היסורים, את המפה הארבעים, של יהודי, אפילו יסורים הפתובים בתורה, כך גם לגבי "נעשה טוב", שבכוחם של "רבותינו" לעזור השפעה מלמעלה בכמות עצומה ולבטל את כל המדידות, אפילו את מדידת התורה בברכה – שיגיע רב טוב בבני חיי ומזוגי, ובכולם – וריחי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 123)

שהארץ קשה והשנה קשה (רש"י, כו, יב)

יש לשאל, מאחר שכבר פרש את החסרונות של הארץ ("אינה חשובה") והשנה ("אינה פתוקה") כל אחד בפני עצמו, לשם מה חזר ומפרש את שניהם יחד. ויש לומר, שהקשה לו כפל לשון הכתוב: בארץ **היא** .. בשנה **היא** (ולא בארץ ובשנה היא). ומתרץ, שבא ללמדנו ששני החסרונות השפיעו לרעה זה על זה. כלומר: החסרון של השנה השפיע לרעה

שיעור יומי ליום שלישי כ"ח מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת תולדות לה

גם על הארץ, שהפכה מ"אינה חשוכה" סתם, ל"קשה" ממש; והחסרון של הארץ השפיע לרעה גם על השנה, שהפכה מ"אינה פתקונה" סתם, ל"קשה" ממש.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' חלק ה עמ' 47 – מותר 'לקראת שבת')

מדוע "חס-ושלום" לומר שיצחק זרע דגן?

על הפסוק "ויזרע יצחק" (כו, יב) איתא בפרקי דרבי אליעזר (רפ"ג) "וכי יצחק זרע דגן חס-ושלום, אלא לקח את כל מעשר ממונו וזרע צדקה לגניים".

ולכאורה תמוה, מהו גודל הפלא בזה שיצחק זרע דגן, עד כדי כך שאומרים על זה "חס-ושלום"?
יש לבאר זה על-פי מה שכתוב בספר התנ"א (פכ"ג) על האבות הקדושים ש"הן הן המרפבה, שכל איברייהם היו קדושים ומובדלים מעניני עולם הזה. . כל ימיהם".

ובספר 'תורת חיים' (לכ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע) מבאר שמטעם זה היו האבות רועי צאן וזקא, כי "אין בעסק זה שום טרדא כלל, וכל היום יוכל להיות פנוי מכל מחשבה בלתי לה' לבדו". מה שאין-כך "בעבודת האדמה יש טרדא ודאגה בחרישה וזריעה וקצירה" (תורת חיים ויחי קב, ב).

ולכן מתמה במדרש "וכי יצחק זרע דגן חס-ושלום", והיינו, דהאף אפשר להיות שיצחק שהיה קדוש ומובדל מעניני עולם הזה, התעסק ב"זריעה וקצירה" חס-ושלום!

ועל זה מתרץ, שזריעת יצחק גם היא היתה "בלתי לה' לבדו", כי לא זרע "דגן" פ"אם "זרע צדקה לגניים", ולכן אין בזריעתו את הדגן ענין גשמי, אלא "רצון העליון לבדו".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ תולדות, מבה"ח כסלו ה'תשכ"ז)

דמזה שנאמר ויברכהו ה', לאחר וימצא גו' מאה שערים, משמע שויברכהו ה' הוא ענין נוסף על זה שמצא מאה שערים.

♦ יום שלישי כ"ח מרחשון ♦

(יג) ויגדל האיש וילך הלוח וגדל עד פיגדל מאד: יג וירבא גברא ואזל אזיל (נ"י סג"י) ורבי עד די רבא לחדא:

נ"י • פיגדל מאד • שהיו אומרים: זבל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהבו של אבימלך (כ"ה) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ תולדות, מבה"ח כסלו ה'תשכ"ז)

שעל-ידי ויזרע יצחק גו' נעשה הגדלה ביצחק עצמו, ויגדל האיש גו'.
ויגדל האיש וילך הלוח וגדל עד פיגדל מאד, שאומר כאן הלשון גדל ג' פעמים. ויש לומר, שג' הגדילות הם כנגד ג' הענינים דויזרע וימצא ויברכהו. ויגדל האיש, היא ההמשכה שלפי ערך האתערוותא דלתתא (ויזרע), שבכללות היא המשכת אור ה"ממלא". וילך הלוח וגדל, היא ההמשכה שלא לפי ערך האתערוותא דלתתא (וימצא), שבכללות היא המשכת אור ה"סובב". ולכן נאמר הלוח וגדל, דענין ההליכה היא באור ה"סובב" שלמעלה מהשתלשלות. גדל מאד, היא ההמשכה במקום שאין אתערוותא דלתתא מנעת לשם (ויברכהו ה'), דבכללות הוא המשכת העצמות. ולכן נאמר גדל מאד, דאמיתית ענין הבליגבול (מאד) הוא בעצמותו יתברך.

(יד) ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו אתו פלשתים: יד ויהוה ליה גיטי ענא וגיתי תורין ופלחנא (נ"י ועבודה) סג"י וקניאו בה פלשתאי:

נ"י • ועבודה רבה • פעלה רבה, בלשון לע"ז אוברוינ"א, עבודה משמע עבודה אחת, עבודה משמע פעלה רבה.

(טו) וכלהבאר את אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמים פלשתים וימלאום עפר: טו וכל פירין די חפרו עבדי אבויי ביומי אברהם אבויי טמונין פלשתאי ומלאונו עפרא:

נ"י • סתמים פלשתים • מפני שאמרו: 'תקלה הם לנו, מפני הגיסות הבאות עלינו'. 'טמונין פלשתאי' לשון סתימה, ובלשון התלמוד: מטמטם את הלב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת לך לך, ח' מרחשון ה'תשמ"ה)

מבואר בכמה מקומות שהענין ד"פֿלשתיים" יכול להשתלשל מהענין ד"פֿלשתיים" דקדושה, וזאת - למרות שפֿלשתיים דקדושה היא בחינה נעלית ביותר, "התגלות השמחה בדביקות ה' בפילוש ובגלוי ובהתרחבות לאין קץ", באופן ד"ואתהלכה ברחבה", אף-על-פי-כן בהעדר הזהירות כו' יכול לבוא מזה שמחה של הוללות, בחינת פֿלשתיים ד'לעומת-זה'. ולכן מצינו שהבאות שחפר אברהם, סתמום פֿלשתיים אחרי מות אברהם, היינו, שבהסתלקות האהבה דקדושה (בחינת אברהם), יכול להיות ניקה לחיצונים - בחינת הוללות ושמחה דקליפה, והעצה לזה - החפירה ד'יצחק, מדת היראה, שעל-ידיה שוללים את ניקת החיצונים כו'.

(מז) וַיֹּאמֶר אַבְימֶלֶךְ אֶל-יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ פִּי-עֲצָמָתָּ מִמָּנוּ מֵאֵד:

(יז) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיֵּחַן בְּנַחֲל־גֶרַר וַיֵּשֶׁב שָׁם:

(יח) וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת-בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיָמֵי אֲבִרָהָם אָבִיו וַיִּסְתָּמוּם פִּלְשֹׁתַיִם אֲחֵרֵי מוֹת אֲבִרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת בְּשֵׁמוֹת אֲשֶׁר-קָרָא לָהֶן אָבִיו:

ז"ל וַיֵּשֶׁב וַיַּחְפֹּר • את הבאות אשר חפרו בימי אברהם אביו ופֿלשתיים סתמום, וקדם שנסע יצחק מגרר חזר וחפרו.

(יט) וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי-יִצְחָק בְּנַחֲל וַיִּמְצְאוּ-שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ תולדות, מבה"ח כסלו ה'תשכ"ו)

עבודתו של יצחק - שזהו פֿללות ענין העבודה מלמטה למעלה - התבטאה בחפירת בארות, שענינה הוא הסרת העולם וההסתגר כו', ומה גם שפֿללות ענין הבאר הוא באופן שגביעת המים היא מלמטה למעלה. וזהו ענין "מעשה אבות סימן לבנים" - שעבודתו של יצחק בחפירת הבאות מהוה נתינת כח לכל אחד ואחד מישראל, שלא יטען שאין ביכלתו להגיע לאור הנשמה, בה בשעה שהיא בהעלם והסתגר מצד התלבשותה בגוף ונפש הבהמית שמכסים ומעלימים על אור הנשמה, כי יצחק פתח וסלל כבר את העבודה של הסרת העולם וההסתגר על-ידי חפירת הבאות, ועל-ידיה נתן גם לו את הכח להסיר את ההעלמות וההסתגרים על אלקות, וכדברי המשנה במסכת עדיית: "האב זוכה לבן כו'" (בהמשך דברים), וכמו-כן מורשיים ה'אבות' את כל עניניהם לבניהם אחריהם, ועל-דרך מה שכתב רבינו הזקן ב'תנא' בנוגע למשה רבינו, ש"אפס קצוהו ושמן מנהו" שיהיה גם לכל אחד ואחד מישראל, וכן הוא גם בנוגע לעניני ה'אבות' (אף-על-גב שרבינו הזקן מדבר אודות משה רבינו שהוא מ"שבעה רועים", והרי אין זה ענינם של ה'אבות').

ונוסף על ה'נתינת כח' - הרי זה מהוה גם הוראה: כשם שיצחק שלח את עבדיו לחפור בארות - כך צריך כל אחד ואחד מישראל לשלוח את "עבדיו", כחות נפשו, הכח של מסירות נפש וקבלת עול, ולהסיר על-ידם את כל ההעלמות וההסתגרים של הגוף ונפש הבהמית. וכשם שאצל יצחק היה תחילה מעמד ומצב של מריבה, ו"יריבו גו", אבל לבסוף נעשה מעמד ומצב ש"לא רבו עליה", ולא עוד אלא שסייעו לו, ונרתו עמו ברית, באמרום "אתה עתה ברוך ה'" - כך גם אצל כל אחד ואחד מישראל, שאף-על-פי שבתחילה יש לו מנגזדים, הנה לבסוף מתהפכים גם הם ומסייעים לו.

שיעור יומי ליום שלישי כ"ח מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כו - פרשת תולדות לו

(כ) וַיִּרְיֻבוּ רֵעֵי גֵרָר עִם־רַעִי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֶשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ:

כו וַיִּרְיֻבוּ רֵעֵי גֵרָר עִם־רַעִי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם
לְמִימַר דִּי לָנָא מֵיָא וַיִּקְרָא שְׁמָא דְּבִירָא
עֶסְקָא אַרִי אֲתַעֲשִׂיקוּ עִמָּה:

כז י"א עֶשֶׂק • עֶרְעוּר. כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ • נִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ עָלֶיהָ בְּמִרְיָהּ וְעֶרְעוּר.

(כא) וַיַּחֲפְרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיִּרְיֻבוּ גַם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שְׁטָנָה:

כא וַיַּחֲפְרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיִּרְיֻבוּ גַם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא
שְׁמָהּ שְׁטָנָה:

כז י"א שְׁטָנָה • נושמן ט בלע"ז.

(כב) וַיַּעֲתֶק מִשֶּׁם וַיַּחֲפֹר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עָתָה הָרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאַרְצָן:

כב וַיַּעֲתֶק מִשֶּׁם וַיַּחֲפֹר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ
וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עָתָה הָרְחִיב יְהוָה
לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאַרְצָן:

כז י"א וּפְרִינוּ בְּאַרְצָן • כְּתַרְגוּמוֹ: וְנִפְּוֹשׁ בְּאַרְעָא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 73)

וְנִפְּוֹשׁ בְּאַרְעָא (רש"י כו, כב)

את הפרוש של תבת "וְנִפְּוֹשׁ" כבר כתב רש"י לעיל (בראשית ב, יא) שהוא לשון רבוי וגדלה: "ועל שם שמימיו מתברכין וקרא פישון". ואף כאן, הכונה היא שיצחק יתרגם ויתגדל (כפיתוב לעיל "ויגדל האיש"). ואין לפרש "ופרינו" לשון הולדת ולדות, שהרי לא היו ליצחק ולרבקה רק שני בנים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י פרשת תולדות)

"וינה של תורה" שבפירוש רש"י זה: רש"י מעתיק לשון התרגום "וְנִפְּוֹשׁ בְּאַרְעָא" - היינו שבפסוק ישנם ב' ענינים: (א) "כי עתה הרחיב ה' לנו" - הוא ענין הבא מלמעלה. (ב) "וְנִפְּוֹשׁ בְּאַרְעָא" - הוא ענין עבודת האדם. ומרמז רש"י שהתכלית של "הרחיב ה' לנו" היא - "וְנִפְּוֹשׁ בְּאַרְעָא", שהאדם יעבוד, תכלית פונת בריאת העולם והאדם על-ידי הקב"ה ("הרחיב ה'") היא שהאדם יתגעגע ויעבוד בזה, וכמו שכתוב "אדם לעמל יולד". ואופן העבודה הוא: "וְנִפְּוֹשׁ בְּאַרְעָא", שהאדם יעבוד עם העולם ועניניו עד שמגיע לדרגה שהאדם כפוף מוסרית ("וְנִפְּוֹשׁ") על הבריאה כפי שהיא נבראה על-ידי הקב"ה - היינו שמגלה אלקות (על-ידי תורה ומצוות) גם במקום כזה שמצד הבריאה אין אלקות בגילוי שם, וכמאמר רבותינו ז"ל "נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" [ויתרה מזה, אמרו חז"ל "מה הקב"ה בורא עולמות, אף אביכם בורא עולמות"].

אמנם יש מקום לטעון: איך אפשרי הדבר? מכיון שהקב"ה ברא את העולם, והוא בראו בהגבלות אלו, איך יכול בן-אדם או מלאך - נברא - להוסיף בזה?

הנה גם זה מרמז תחלה בכתוב: "כי עתה הרחיב ה' לנו", היינו שגם הכח על זה שיוכל האדם ("לנו") להרחיב ולהוסיף בבריאה, בא מהקב"ה, שהרחיב ונתן לבני ישראל כח שלמעלה ממדידות והגבלות, ולכן ביכלתם (ובמילא - תפקידם) לבטל הגבלות העולם ולהרחיבו ברוחניות, ובמילא גם בגשמיות - כי על-ידי זה מוסיפים ברכה "ונתנה הארץ יבולה" גו', וארץ הקודש היא כפצי שהמקום הגשמי מתפשט כו' עד ש"וְנִפְּוֹשׁ בְּאַרְעָא".

ה. והנה ענין זה מרמז גם במה שכתוב "אנכי ה' אלקיך המעלה מארץ מצרים הרחב פיה ואמלאהו" - דגם כאן ב' ענינים: (א) "אנכי ה' אלקיך המעלה מארץ מצרים" - הוא ענין הבא מלמעלה. (ב) "הרחב פיה (ואמלאהו)" - האדם צריך לעשות - להרחיב את הפה יותר מכפי שהוא מצד הבריאה (וכנ"ל שהאדם צריך להוסיף ולהרחיב את הבריאה).

וגם בזה צריך להבין: מכיון שהקב"ה ברא את הפה באופן מוסרי, וכמו שכתוב "מי שם פה לאדם וגו' הלא אנכי ה' - איך אפשר שגוראדם ירחיב את הפה?

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כו (כא) וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שְׁטָנָה. בלומר, מן היראשון (פסוק ט) אקראי הוא, אכל מזה ודאי שטנה הוא: תורה כב

על זה בא התירוץ ב(תחלת) הפתוב: "אנכי ה' אלקיך המעלה מארץ מצרים": "ארץ מצרים" היא ארץ של מצרים וגבולים וכו', והקב"ה "העלה" את בני ישראל ממצרים וגבולים אלו - (ואדרבא ופרינו בארץ) - שמדיק ואינו פותב "המוציא" (כברוב המקומות), אלא "המעלה", היינו **שהעלה** אותם הקב"ה **למעלה** מהגבלות, ולכן יכול וצריך להיות "הרחב פיה" (והעולם) - לבטל את ההגבלות.

זהו **רצונו** של הקב"ה בבריאת העולם שבני ישראל יוסיפו עליה על-ידי עבודתם, והוא הנותן להם כח על זה, כנ"ל. [וזהו גם הביאור (בפנימיות הענינים) בטענת טורנוסטרופוס הרשע "אם אלקיכם אוהב עניים, מפני מה אינו מפרנסם וכו' (ונתינת הצדקה) מחיבתו לגיהנם", ותשובת רבי עקיבא על זה: "ואנן קרוין בנים וכו'" - היינו שהוא טען, דמפיון **שהקב"ה** ברא את העניים באופן דעניות, איך יתכן שמישהו יוסיף בזה (על-ידי נתינת הצדקה), ועל זה ענה לו רבי עקיבא שבני ישראל הם **בניו** של הקב"ה, (שעל-ידי זה מובן: א) שצריך לתת צדקה - כפשוטו הש"ס, ב) איך **יכולים** לשנות סדר הבריאה, (כי) הם "חלק אלקה ממעל ממש כו' כמו **שהבן** כו'", ויש לבני ישראל כח שלמעלה מהגבלות, ובמילא (לא רק שאין זה היפך רצונו, אלא) זהו רצונו, ואדרבה: **הוא** הנותן הכח על זה].

ומפורש בכתוב זה שהקב"ה מבטיח ונותן עוד יותר: לא רק שנותן כח לפני העבודה, אלא שמסייע הוא גם אחר-כך, שהעבודה תעשה פרי ותגיע לתכליתה, שתפעל הוספה בעולם - כדמסים: "ואמלאהו" - על-ידי שהאדם יעשה את חלקו "הרחב פיה", מובטח הוא כי "ואמלאהו", שהקב"ה **ימלא** "פיו".

וגם ענין זה מרמז בכתוב דפרישתנו: "ופרינו בארץ" אינו לשון של תפלה או בקשה וכיוצא בזה (שספק אם יהיה כן בפועל), אלא היא לשון **ודאי** - כי כנ"ל מובטחים, שאם ממלאים רצונו של הקב"ה ועובדים את העבודה שהוא דורש, **בודאי** מגיעים לתכלית, ופועלים לא רק "ופרינו בארץ" - בלשון הקודש, כי-אם גם **כתרגומו** וניפוש בארעא, וכמבואר בענין שלשון תרגום הוא חול ולא קודש, ובגדוד-דין - פועלים הרבה והוספה לא רק בעולם כפי שהוא בלשון הקודש (שגם זה - עולם מלשון העולם), אלא גם בעניני חול וכו' של העולם "בארעא" - לשון תרגום - שגם בהם נעשה דירה לו יתברך.

וכשתושלם עבודה זו, יתקיים היעוד ד"ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר".

♦ יום רביעי כ"ט מרחשון ♦

(כג) ויעל משם באר שבע:

כג ואסתלק מתמן באר שבע:

כד ואתגלי לה יי בלילא ההוא ואמר אנא אלהה דאברהם אבון לא תדחל ארי בסעדך מימרי ואברכך ואסגי ית בנך בדיל אברהם עבדי:

(כד) וירא אליו יהוה בלילה ההוא ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך אל-תירא כי-אתך אנכי וברכתיו והרביתי את-זרעך בעבור אברהם עבדי:

כה ובנא תמן מדבחה וצלי בשמא דיי ופרס תמן משכנה וכו' תמן עבדי יצחק בירא:

(כה) ויבן שם מזבח ויקרא בשם יהוה ויט-שם אהלו ויכרו-שם עבדי-יצחק באר:

כו ואבימלך הלך אליו מגרר ואחזת מרעהו ופיכל שר-צבאו:

(כו) ואבימלך הלך אליו מגרר ואחזת מרעהו ופיכל שר-צבאו:

כז וואחזת מרעהו • כתרגומו: • וסיעת מרחמוהי, סיעת מאוהביו. ויש פותרין מרעהו מ' מיסוד התבה, כמו: (שופטים יד) "שלשים מרעים" דשמשון, כדי שתהיה תבת וואחזת דבוקה, אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן, סיעת אוהביו. שאם כן, כל סיעת אוהביו הוליד עמו, ולא היה לו אלא סיעה אחת של

שיעור יומי ליום חמישי ל' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת תולדות

לט
אֲחֵיהֶם. לָכֵן יֵשׁ לִפְתָּרוֹ כְּלִשׁוֹן הָרֵאשׁוֹן, וְאֵל תַּתְמָה עַל תִּי"ו שֶׁל 'אֲחֵזָה', וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינָה תְּבִה סְמוּכָה, יֵשׁ דְּגֻמָּתָהּ בְּמִקְרָא: (תהלים ס) "עֲזָרְתָּ מִצָּר". (ישעיה נא) "וּשְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיָּין". אֲחֵזָה • לִשׁוֹן קִבְצָה וְאֶגְדָּה, שְׁנֵאֲחֵזִין יַחַד.

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִצְחָק מְדוּעַ בָּאתֶם אֵלַי
וְאַתֶּם שִׁנְאתֶם אֹתִי וַתִּשְׁלַחְנִי מֵאַתְכֶּם:

(כח) וַיֹּאמְרוּ רָאוּ רָאִינוּ כִּי-הָיָה יְהוָה עִמָּךְ
וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אֵלָהּ בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ
וְנִכְרַתָּה בְרִית עִמָּךְ:

כ"י • רָאוּ רָאִינוּ • רָאוּ בְּאֵבֶיךָ, רָאִינוּ בְּךָ. תְּהִי נָא אֵלָהּ בֵּינוֹתֵינוּ וְגו' • הָאֵלָה אֲשֶׁר בֵּינוֹתֵינוּ מִימֵי
אָבִיךָ, תְּהִי גַם עִתָּהּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ' 267)

הָאֵלָה אֲשֶׁר בֵּינוֹתֵינוּ מִימֵי אָבִיךָ, תְּהִי גַם עִתָּהּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ (רש"י כו, כח)
מִשְׁמַע, שְׁמִינִי שְׁבוּעַת הָאֵב על הַבְּנִים. וְכֵן מִשְׁמַע מִמָּה שְׁנֵאֲמַר (וירא כא, כג) "אִם תִּשְׁקַח לִי וּלְבָנַי וּלְנָכְדִי" (וראה רש"י
בראשית ז, טו). אָבֵל בְּפִרְשֵׁת בְּשִׁלַּח (יג, יט) כָּתַב "הַשִּׁבְעָה הַשְּׁבִיעִי, הַשְּׁבִיעִים שֶׁיִּשְׁבִּיעוּ לְבָנֵיהֶם" - מִשְׁמַע שֶׁלֹּא מִהֲנִי. וְכֵן
הוּא עַל-פִּי הַלֵּכָה: "וְאִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁבִּיעַ הַנּוֹלָדִים לְאַחֵר זָמָן" (שו"ע יו"ד סי' רכח סל"ה). וְרָאָה 'גּוֹר אֲרִיָּה' בְּשִׁלַּח שָׁם. אֲבִרְבָּנָא
וְרַמְבַּ"ן עַל הַפְּסוּק (נִצְבִּים כט, יג) וְלֹא אֶתְכֶם לְבַדְכֶם וְגו'.

(כט) אִם-תִּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כְּאֲשֶׁר לֹא נִגַּעְנוּךָ
וּכְאֲשֶׁר עֲשִׂינוּ עִמָּךְ רַק-טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם אֵתָּה
עִתָּה בְּרוּךְ יְהוָה:

כ"י • לֹא נִגַּעְנוּךָ • כְּשֶׁאֲמַרְנוּ לְךָ: "לֵךְ מֵעַמָּנוּ". אֵתָּה • גַּם אֵתָּה (ספרים אחרים: עִתָּה) עֲשֶׂה לָנוּ כְּמוֹ כֵּן.

♦ יום חמישי ל' מרחשון ♦

(א) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתָּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:

(לא) וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַחֲם
יִצְחָק וַיִּלְכוּ מֵאֵתָּה בְּשָׁלוֹם:

(לב) וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֵאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ
עַל-אֲדֹת הַבָּאָר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצָּאֵנוּ
מַיִם:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז וחדר

(כט) כְּאֲשֶׁר לֹא נִגַּעְנוּךָ וּכְאֲשֶׁר
[עֲשִׂינוּ עִמָּךְ רַק טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם]
וְגו'. מִשַּׁל לְאֲרִי שֶׁהָיָה לוֹ עֵצָם בְּגִרְוֹנוֹ,
אָמַר: כָּל מִי שֶׁיָּבֵא וְיִטְלֶנּוּ, יַעֲשֶׂהֲנוּ
הַמֶּלֶךְ עוֹשֶׁר גָּדוֹל. בָּא עוֹף אֲחֹד שֶׁשְּׁמוֹ
'אֶגְרוֹן', שֶׁצָּנְאוּ אֲרוֹף, אָמַר אֲנִי
אֶטְלֶנּוּ. הַבְּנִים הָעוֹף רָאשוֹ בְּגִרְוֹן הָאֲרִי
וְהוֹצִיא הָעֵצָם. לְאַחֵר שֶׁהוֹצִיאוֹ שָׂאֵל
שָׂכְרוֹ, אָמַר לוֹ הָאֲרִי: לֹא דִּיִּיךְ
שֶׁשְׁלַחְתִּיךָ בְּשָׁלוֹם וְלֹא אֲכַלְתִּיךָ
כְּשֶׁהִכְנִסְתָּ רֹאשְׁךָ בְּגִרְוִנִי, אֵלָּא שֶׁדִּיִּין
אֵתָּה שׂוֹאֵל שָׂכָר, כִּי אָמַר לוֹ אֲבִימֶלֶךְ
לְיִצְחָק, חֲסֵד גָּדוֹל עָשִׂינוּ מִמָּה
שֶׁשְׁלַחְנוּךָ בְּשָׁלוֹם, כִּי דִּרְכְּנוּ לְהוֹצִיךָ כָּל
הַבָּא (ראה ב"ר ד' טו) תורה ל

(לג) וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שִׁבְעָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

כז"י • שִׁבְעָה • עַל שֵׁם הַבְּרִית.

לג וַיִּקְרָא יְתֵהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שֵׁם אֶתְתָּא
בְּאֵרָא דְשִׁבְעָה (נ"י בְּאֵר שִׁבְעָה) עַד יוֹמָא
הַדִּין:

לד וַיְהִי עֲשׂוֹ בֶן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיָּקַח אִשָּׁה אֶת־
יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי חַתָּאָה וַיֵּת בְּשִׁמַּת בַּת
אֵילֹן חַתָּאָה:

(לד) וַיְהִי עֲשׂוֹ בֶן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיָּקַח אִשָּׁה אֶת־
יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי חַתָּאָה וַיֵּת בְּשִׁמַּת בַּת־אֵילֹן
הַחַתִּי:

כז"י • בֶן־אַרְבָּעִים שָׁנָה • עֲשׂוֹ הָיָה נִמְשָׁל לַחֲזִיר, שְׁנָאָמֶר: (תהלים ט) "וַיִּכְרַסְמֶנָּה חֲזִיר מִיֶּעֶר", הַחֲזִיר הַזֶּה
כִּשְׁהוּא שׁוֹכֵב פּוֹשֵׁט טְלָפִיו, לֹמֵר: 'רָאוּ שְׂאֲנֵי טְהוֹר', כִּף אֱלוֹ גּוֹזְלִים וְחוֹמָסִים וּמִרְאִים עֲצָמָם כְּשָׂרִים.
כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה, הָיָה עֲשׂוֹ צַד נָשִׁים מִתַּחַת יָד בְּעֲלִיָּהֶן וּמַעֲנָה אוֹתָם. כִּשְׁהָיָה בֶן אַרְבָּעִים, אָמֵר: 'אֲבָא בֶן מ' שָׁנָה
נָשָׂא אִשָּׁה, אִף אֲנִי בֶן'.

לה וַתְּהִיֵּן מֵרַת רוּחַ לִיצְחָק וּלְרִבְקָה:
וּרְבָקָה:

(לה) וַתְּהִיֵּן מֵרַת רוּחַ לִיצְחָק וּלְרִבְקָה:

כז"י • מֵרַת רוּחַ • לְשׁוֹן הַמֶּרְאָת רוּחַ, כְּמוֹ: (דברים ט) "מִמְרִים הָיִיתָם", כָּל מַעֲשֵׂיהֶן הָיוּ לְהַכְעִים וּלְעֲצֹבוֹן.
לִיצְחָק וּלְרִבְקָה • שָׁהִיו עוֹבְדוֹת עֲבוֹדַת אֱלִילִים (ב"ר).

א וַיְהִי כִּד סִיב יִצְחָק וְכִתְּיָא עֵינוֹהִי
מִלְמַחֲזֵי וַיִּקְרָא יֵת עֲשׂוֹ בְּרָה רַבָּא וְאָמֵר לָהּ
כִּדִּי וְאָמֵר לָהּ הָא אָנָּא:

כז (א) וַיְהִי כִּי־יִזְקֹן יִצְחָק וַתִּכְתְּהֵן עֵינָיו מִרְאֵת וַיִּקְרָא
אֶת־עֲשׂוֹ בֶּנּוּ הַגָּדוֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הַגָּדֹל:

כז"י • וַתִּכְתְּהֵן • בְּעֶשְׂנָן שָׁל אֱלוֹ (שְׁהִיו מַעֲשָׂנוֹת וּמִקְטִירוֹת לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים). דְּבָר אַחֵר: כִּשְׁנַעֲקֵד עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה
אֲבִיו רוֹצֵה לְשַׁחֲטוֹ, בְּאוֹתָהּ שַׁעֲה נִפְתָּחוּ הַשְּׂמִים וַיֵּרְאוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרַת וְהָיוּ בּוֹכִים, וַיִּרְדּוּ דְמַעֲוֹתֵיהֶם וַיִּנְפְּלוּ
עַל עֵינָיו. לְפִיכָּה, כְּהוּ עֵינָיו. דְּבָר אַחֵר: כִּדִּי שְׂיִטֵּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כֹּרֶךְ טו עמ' 215)

כִּדִּי שְׂיִטֵּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת (רש"י כז, א) יֵשׁ לְשָׂאֵל, מִדּוּעַ הָיָה הַקֶּבֶ"ה צָרִיף לְהַכְהוֹת אֶת עֵינָיו שֶׁל יִצְחָק, וְהָרִי הָיָה
יָכוֹל לְגַלּוֹת לוֹ שֶׁעֲשׂוֹ רָשָׁע. וַיֵּשׁ לֹמֵר, שֶׁלֹּא רָצָה הַקֶּבֶ"ה לְדַבֵּר לְשׁוֹן הָרַע עַל עֲשׂוֹ. וְהָגַע בְּעֶצְמוֹ: אִם עַל עֲשׂוֹ הָרָשָׁע
נִמְנָע הַקֶּבֶ"ה מִלְּדַבֵּר סָרָה (אִף שֶׁפְּתוּצָאָה מִכָּף הָיָה יִצְחָק כְּלוּא בְּבֵית וְהָיָה כְּמוֹת בְּמִשְׁפָּחָה חֲמִשִּׁים וְשִׁבְעָה שָׁנִים),
עַל־אֲחַת־כֶּפֶה־וְכֶפֶה שֶׁיֵּשׁ לְהִתְרַחֵק בְּיֹתֵר מִכָּל דְּבוּר שֶׁל לְשׁוֹן הָרַע עַל אֲדָם מִיִּשְׂרָאֵל!

דעת וקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

שְׁנִבְרָתָא מִן הָעֲצָם כְּמוֹ כּוֹ, לֹא הָיִיקוּ
לָהּ מַעֲשָׂה כְּלוּתִיָּה:
וַיִּקְרָא אֶת עֲשׂוֹ בֶּנּוּ הַגָּדוֹל. מִכָּאן
שֶׁמִּחְנִיפִין לְרָשָׁעִים בְּשַׁעֲתָן. דְּבָר אַחֵר,
לְפִי שֶׁהָעוֹלָם בִּידוֹ קָרָאוּ גְדוֹל (תְּנִיחוּמָא
שם: תוּרָה ב

גַּם בֶּן עֵינֵי רִבְקָה. וְאָמֵר בְּמִדְרָשׁ
(תְּנִיחוּמָא שם), מִשָּׁל לְמִקְיֵשׁ כְּלִי עֲצָם
בְּכִלֵּי חֶרֶשׁ – הַכְּלִי חֶרֶשׁ מִשְׁתַּבֵּר,
אֲבָל מִקְיֵשׁ כְּלִי עֲצָם לְכִלֵּי עֲצָם אֵין
מִשְׁתַּבֵּר זֶה מִזֶּה, כִּף יִצְחָק נִבְרָא מִן
הָאֲדָמָה לְכָף הָיִיקוּ לוֹ מַעֲשָׂה כְּלוּתִי
שְׁנִבְרָאוּ מִן הַצֵּלַע, אֲבָל רִבְקָה

כז (א) וַתִּכְתְּהֵן עֵינָיו מִרְאֵת. מִשּׁוּם
שֶׁאֲהָב עֲשׂוֹ כִּי צִיד בְּפִיו (לְעִיל כַּה כח),
וְכִתְּיָב (שְׁמוֹת כג ח) כִּי הִשְׁחִיד יַעֲזָר (ב"ר
סו ז). דְּבָר אַחֵר, כִּדִּי שְׂבָא יַעֲקֹב
וַיִּטּוֹל אֶת הַבְּרָכוֹת (תְּנִיחוּמָא ח). וְלָהּ אֵל
דְּפִיֶּרֶשׁ רִשְׁ"י שֶׁכְּהוּ עֵינָיו מַעֲשָׂן
עֲבוֹדַת־זָרָה, קָשָׁה קִצַּת לָמָּה לֹא כְּהוּ

הטעם שנתעור יצחק

וַיְהִי כִּי-זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מֵרְאָת

ותכהינן – בעשן של אלו שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת אלילים (כו, א. ובפירוש רש"י) צריך להבין: הן אמות שעשן מזיק לעינים (ויכמו שכתוב (משלי י, כו): וכעשן לעינים), אף אף אפשר לומר שמזיק עד כדי עיון, דלפיה, גם נשי עשו היו צריכות להתעורר מקר? הבאור בזה: מה שאצל יצחק היה "ותכהינן עיניו מראות", לא היה רק מצד העשן גופא, אלא מצד שזה היה עשן של עבודה זרה, והיות שיצחק היה "טהור עינים מראות ברע", לא היה יכול לסבל ענין של עבודה זרה, ועד כדי כך ש"ותכהינן – נתיסם בעיניו".

ובדגמת המספר אודות הרב הקדוש רבי מנחם נחום מטשערנאביל, שקרה פעם והביאו לפניו חלב עכ"ס, והוא לא ראה את החלב, ואחר כך הסביר זאת על פי המשנה "חלב שחלבו עכ"ס ואין ישראל רואהו", שהפירוש ב"אין ישראל רואהו" הוא – שפניו שחלבו עכ"ס, יהודי אינו רואה אותו, כי מה שלא צריך לראות, הוא אינו יכול לראות.

(ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי: בואמר הן סביבת לית אנא ידע יומא דאימות:

ש"י – לא ידעתי יום מותי. אמר רבי יהושע בן קרחה: 'אם מגיע אדם לפרק אבותיו, ידאג חמש שנים לפנייהם וחמש שנים לאחר בן', ויצחק היה בן קכ"ג (פי יעקב בן ס"ג בשנתברך, דוק ברש"י סוף הסדר), אמר: 'שמא לפרק אמי אני מגיע והיא בת קכ"ז מתה, והריני בן חמש שנים סמוך לפרקה'. לפיכך: "לא ידעתי יום מותי", שמא לפרק אמי, שמא לפרק אבא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות כרך טו, פרשת תולדות)

הסיבה לחששו של יצחק שהוא יהיה חמש שנים פחות מ"פרק אמו" – הגיל הנמוך ביותר לפי הטבע (ועוד: גם ב"פרק אמו" החשיב יצחק רק את מאה עשרים ושבע השנים שהיא חיתה למעשה, ללא התחשבות בכך שחיה התקצרו, כי עקב העקידה "פרחה נשמתה") – היא, היות יצחק בדרגה של קו הגבורה. ולכן הוא הביט על כל הענינים ומדד אותם לפי מדת הגבורה.

כך היה נהגו של יצחק רק כלפי עצמו, אבל פאשר הוא ברך את הוולת, היתה ברכתו באופן הנעלה ביותר של היפך הגבורה והעצום: היא כללה הן את הענינים של "שמים", והן את הענינים של "ארץ", ואף בהם עצמם הוא כלל "מטל השמים ומשמני הארץ" – ברכות הנעלות אף מברכת יעקב לבניו ומברכת משה לישראל. וזוהי ההוראה לעבודתו של כל יהודי, אשר יצחק הוא אחד מאבותינו, ויש בו ענינים משל יצחק: גם פאשר יהודי נהג לפי קו הגבורה, ולפיכך הוא מחמיר וכדומה, צריך הוא לנהוג כך רק כלפי עצמו. אף פאשר נוגע הדבר ליהודי אחר, עליו לנהוג לפי קו החסד, להתקרב אליו במדת הטוב, ולהשפיע עליו רוב טובה ביד רחבה, ללא צמצומים והגבלות, עד למדה המרבית – "מטל השמים" ו"משמני הארץ".

(ג) וַעֲתָה שְׂאֵנָא כְּלִיד תְּלִיד וְקִשְׁתָּךְ וְצֵל הַשָּׁרָה וְצוּדָה לִי צִיד: גיבצן סב פצן זינך סיפך וקשתך ופוק לחקלא וצוד לִי צידא:

ש"י – תליד, תרפך, שדרך לתלותה. שאנא – לשון השחזה, פאותה ששנינו: (ביצה כח) 'אין משחזין את הספין, אבל משיאה על גבי חברתה'. חדד ספינך ושחט יפה, שלא תאכילני נבלה (ב"ר). וצוּדָה לִי – מן ההפקר ולא מן הגזל.

(ד) וַעֲשֵׂה-לִי מִטַּעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהֵבִיֹּאתָ לִּי
וְאָכְלָה בַעֲבוּר תְּבָרְכָךָ נַפְשִׁי בְּטָרֵם אָמוֹת:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי-שיחות כרך טו, עמוד 197 ואילך – מתוך 'לקראת שבת)

ברכת יצחק לעשו דוקא

בעבור תברכך נפשי בטרים אמות: (כז, ד)

בפרשתנו מספר בפרטיות איך שיצחק רצה לברך את עשו לפני מותו.

וידועה התמיהה, מדוע רצה יצחק לברך את עשו, האם לא ידע את רשעותו הגדולה?

ומבאר הוא על-פי מה שכתוב בתורת החסידות, שעבודת יצחק בכללות ימי חייו היתה בחפירת בארות. ותכנה - שאף במקום שנראה רק עפר וצורות, הרי על-ידי חפירה בעמק האדמה, גלה יצחק שגם במקום שהוא נמצאים "מים חיים". והינו, שעבודת יצחק היתה לגלות שגם במקום שנראה ריק מקדושתו של הקב"ה, הנה על-ידי חפירה בעמק, מגלים גם שם ניצוצי קדושה.

ועל-פי-זה יובן זה שברך את עשו, משום שכונתו היתה לגלות שגם אצל עשו שבחיצוניות נראה שרוח הוא לגמרי מעבודת ה', הנה על-ידי "חפירה" ועבודה קשה, יכולים לגלות שבפנימיות נפשו הרי הוא קשור לעבודת הבורא.

ומזה הוראה אלינו, שאם גם אצל עשו הרשע עסק יצחק לגלות את פנימיות נפשו ולקשרו לעבודת ה', הרי דברים קל-וחמור שצריכים לעבד גם עם אלו הנראים כרוחקים מתורה ועבודת ה', ולגלות את פנימיות נפשם – "מים חיים", שישבו לדרך אבותינו.

(ה) וּרְבֵקָה שִׁמְעַת בְּדַבַּר יִצְחָק אֶל-עֵשָׂו בֶּנוֹ וַיֹּלֶךְ
עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לְצוּד צִיד לְהָבִיא:

כ"ח ~ לצוד ציד להביא • מהו 'להביא', אם לא ימצא ציד, יביא מן הגזל.

(ו) וּרְבֵקָה אָמְרָה אֶל-יַעֲקֹב בְּנָה לֵאמֹר הִנֵּה שִׁמְעֵתִי
אֶת-אֲבִיךָ מְדַבֵּר אֶל-עֵשָׂו אַחִיךָ לֵאמֹר:

(ז) הֵבִיֹּאתָ לִּי צִיד וַעֲשֵׂה-לִּי מִטַּעַמִּים וְאָכְלָה
וְאִבְרַכְכָּה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי:

כ"ט ~ לפני ה' • ברשותו, שיספים על-ידי.

(ח) וַעֲתָה בְנִי שִׁמַּע בְּקוֹלִי לְאֲשֶׁר אֲנִי מְצֹוֶה אֹתָךְ:

(ט) לֶךְ-נָא אֶל-הַצֹּאן וְקַח-לִּי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים
טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מִטַּעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהַב:

כ"י ~ וקח-לי • משלי הם ואינם גזל, שכן כתב לה יצחק בכתבתה: 'לטל שני גדיי עזים בכל יום' (כ"ח).
שני גדיי עזים • וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק? אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים, ב'פרקי דרבי אליעזר'. כַּאֲשֶׁר אָהַב • כי טעם הגדי בטעם העזי.

(י) וְהִבֵּאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בַּעֲבֹר אֲשֶׁר יְבָרְכָךָ לִפְנֵי
מוֹתִי:

י'תתי (נ"י ותעל) לאביו ויכול בדיל
דיברכך קדם מותה:

(יא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רַבֵּקָה אִמּוֹ הֵן עָשׂוֹ אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאַנְכִי אִישׁ חָלָק: כִּי־אִישׁ שָׂעִר • בָּעַל שָׂעִר.

יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְרַבֵּקָה אִמּוֹ הֵא עָשׂוֹ אָחִי גִבֹר שְׂעִרן וְאַנָּא גִבֹר שְׂעִיעַ:

(יב) אוֹלִי יִמְשְׁנִי אָבִי וְהֵייתִי בְּעֵינָיו בְּמַתַּעַתָּה וְהִבֵּאתִי עָלַי קָלְלָה וְלֹא בִרְכָה: כִּי־יִמְשְׁנִי • כְּמוֹ: (דברים כח) "מִמַּשֵּׁשׁ בִּצְהָרִים".

יב מֵאִים יִמְשְׁנִי אָבִי וְהֵייתִי בְּעֵינָיו בְּמַתַּעַתָּה וְהִבֵּאתִי עָלַי קָלְלָה וְלֹא בִרְכָה: לְטִיָּן וְלֹא בִרְכָּן:

(יג) וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלֶי קָלְלָתְךָ בְּנִי אֲךָ שְׂמַע בְּקוֹלִי וְלֹא קַח־לִי:

יג וַתֹּאמֶר לָהּ אִמּוֹ עָלֶי אֶתֵּאֶמֶר בְּנוֹבָאָה דְּלֹא יִיתוֹן לְטִיָּא עָלֶךָ בְּרִי בְרַם קַבֵּל מִנִּי וְאַזִּיל סָב לִי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך א, עמוד 56 – מתוך 'לקראת שבת)

הפלי לברכות יצחק

וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלֶי קָלְלָתְךָ בְּנִי (פרשתנו כז, יג) לְכַאוּרָה זֶה דּוֹרֵשׁ בְּאוּר, אִיזוֹ נִחְמָה הִיא ז? כָּל בֶּן, וּבִפְרָט כְּמוֹ יַעֲקֹב, דּוֹאָג לְאִמּוֹ, וְאִם־כֵּן מוֹהֵי הַתּוֹעֵלֶת בְּמַעֲנָה "עָלֶי קָלְלָתְךָ בְּנִי"?

וַיִּבֶן זֶה בְּהַקְדִּים הַטַּעַם שֶׁהַבְּרָכוֹת הָיוּ צְרִיכוֹת לְבֹא לַיעֲקֹב בְּדֶרֶךְ "מִרְחָה" דְּזָקָא: אֵיתָא בְּגִמְרָא "שׁוּפְרִיָּה דַּיַּעֲקֹב מַעֲיִן שׁוּפְרִיָּה דַּאֲדָם הָרָאשׁוֹן" שְׂיַעֲקֹב הָיָה דּוֹמָה לַאֲדָם הָרָאשׁוֹן, וְהוּא פָּעַל תַּקוּן עַל חֲטָאוֹ. וְלִהְיוֹת שְׁחָטָא עִי־הַדַּעַת בָּא עַל־יַדֵּי הַמֶּרְמָה שֶׁל הַנַּחֲשׁ, דְּעַל־יַדֵּי "וְהַנַּחֲשׁ הָיָה עֵרוֹם" נָפְלוּ נִיצוּצֵי הַקִּדּוּשׁ לְמִטָּה מִטָּה; לָכֵן גַּם אִפֵּן הוֹצֵאת הַנִּיצוּצוֹת וְהַחֲזָרָתָם לְתַחוּם הַקִּדּוּשׁ – הוּא עַל־יַדֵּי מֶרְמָה דְּזָקָא, כְּדֻכְתִּיב: עִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתֵּל. וְהִנֵּה, כְּדִי שִׁיְהִיָּה הַמִּקְבֵּל כְּלִי רְאוּי לְקַבֵּל בְּרָכוֹת אֵלֶּה, הֲרִי זֶה לֹא עַל־יַדֵּי עֲבוּדָה שְׂעִל־פִּי חֲשׁוֹבֹן וְשָׁכַל, אֲלֹא דְּזָקָא כְּשֶׁתְּהִיָּה עֲבוּדָתוֹ בְּאִפֵּן שְׁלִמְעָלָה מִטַּעַם וְדַעַת (שֶׁהֲרִי כָּללוֹת אוֹרוֹת אֵלֶּה שְׁנִמְצָאִים אֲצֵל עֲשׂוֹ עַל־יַדֵּי חֲטָא עִי־הַדַּעַת, אִינִים שִׂיכִים לְטַעַם וְדַעַת).

וְזֶה הָיָה מַעֲנָה רַבָּקָה לַיעֲקֹב, "עָלֶי קָלְלָתְךָ בְּנִי" – שֶׁהַפְּלִי לְקַבֵּל בְּרָכוֹת אֵלֶּה הוּא דְּזָקָא עַל־יַדֵּי שְׁמוּכָנִים לְתַנוּעָה שֶׁל מְסִירוֹת־נֶפֶשׁ. וְלָכֵן הִדְגִּישָׁה שֶׁהִיא מְקַבֵּלַת עַל עֲצָמָה מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, כְּדִי לְפַעַל הַתַּעוּרוֹת מְסִירוֹת־נֶפֶשׁ גַּם אֲצֵל יַעֲקֹב.

(יד) וַיִּלְךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אָהָב אָבִיו:

יד וַיִּזְאֵל וַיִּסִּיב וַאֲיִתִּי לְאִמּוֹה וַעֲבַדַת אִמּוֹה מִכְּשִׁילִין כְּמָא דְּרַחֵם אֲבוּהִי:

(טו) וַתִּקַּח רַבֵּקָה אֶת־בְּגִדֵּי עָשׂוֹ בְּנֵהּ הַגְּדֹלֹת הַחֲמֹדֹת: אֲשֶׁר אֶתָּה בְּבֵית וַתִּלְבַּשׂ אֶת־יַעֲקֹב בְּנֵהּ הַקָּמֹן:

טו וַיִּסְבִּיב רַבָּקָה יֵת לְבוּשֵׁי עָשׂוֹ בְּרַה רַבָּא דְּכִנְיָא דִּי עַמָּה בְּבִיתָא וְאַלְבִּישַׁת יֵת יַעֲקֹב בְּרַה זְעִירָא:

כִּי־הַחֲמֹדֹת • הַנִּקְיוֹת, כְּתַרְגוּמוֹ: 'דְּכִנְיָא'. דְּכָר אַחֵר: שְׁחֵמֵד אוֹתָן מִן נִמְרָד. אֲשֶׁר אֶתָּה בְּבֵית • וְהִלָּא כְּמָה נָשִׁים הָיוּ לוֹ, וְהוּא מְפָקִיד אֲצֵל אִמּוֹ? אֲלֹא שֶׁהִיא בְּקִי בְּמַעֲשֵׂיהֶן וְחוֹשְׁדֵּן.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז וחדר

(ראה פרקי דר"א פכ"ד). וְלִמְדָרְשׁ זֶה קֶשֶׁה, לָמָּה הִלְבִּישׁוֹן לַיעֲקֹב, וְנִרְאֶה שֶׁרַצְתָּה (לְהַתְנַדְרוֹ) [לְהַתְדַמּוּתוֹ] לְגִמְרִי לְדַמּוּן עָשׂוֹ: תורה טו

(טו) הַחֲמֹדֹת. שְׁחֵמֵד מְנַמְרָד, וְחֲמוּדִין הָיוּ, שֶׁהָיוּ מְצוּיִרִין עֲלֵיהֶם כָּל הַחַיּוֹת וְעוֹפוֹת שְׂבָעוֹלָם, וְנִרְאִין בְּאֵלּוּ הֵן חֲיִין, וְכִשְׁהֵיָּה בְּשׂוּדָה הָיוּ הַחַיּוֹת וְהָעוֹפוֹת בְּאִין אֲצֵל וְנִיצוּדִין מְאֻלְיָהוּ

(יג) עָלֶי קָלְלָתְךָ בְּנִי. פִּירוּשׁ, לֹא יִקְלָל אוֹתָךְ כִּי־אִם אוֹתִי, שְׁכֵן דְּרָךְ הָעוֹלָם, כְּשֶׁהַיְלָדִים עוֹשִׂין שְׁלֹא בְּדַת, שְׁמַקְלִין אֲבִיהֶן וְאִמָּן וְאוֹמְרִים אֲרוּר שְׁנֵה גִדֵּל (ראה סנהדרין נב). תורה יד

(מז) וְאֵת עֶרְתָּ גִדְיֵי הָעֵזִים הַלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֻלְקֵת צִוְּאָרָיו:

(יז) וְתַתֵּן אֶת־הַמַּטְעָמִים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנֵה:

(יח) וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי מִי אֵתָּה בְּנִי:

(יט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עָשׂוּ בְכוֹרְךָ עֵשָׂי וְכָאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי קוֹם־נָא שָׁבָה וְאֶכְלָה מִצִּידִי בַּעֲבוּר תִּבְרַכְנִי נַפְשְׁךָ:

כז"י אָנֹכִי עָשׂוּ בְכוֹרְךָ • אָנֹכִי, הוּא הַמְּבִיא לָךְ, וְעָשׂוּ הוּא בְכוֹרְךָ. עֵשִׂי וְכָאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי. שָׁבָה • לְשׁוֹן מִיִּסָּב עַל הַשְׁלָחַן, לְכֹךְ מִתְרַגֵּם 'אֶסְתַּחֲרֹךְ'.

(כ) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בָּנָו מִה־זֶּה מִהֵרַת לְמַצָּא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי:

(כא) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גִּשָׁה־נָּא וְאִמְשֻׁךָ בְּנִי הֵאֱתָה זֶה בְּנִי עָשׂוּ אִם־לֹא:

כז"י גִּשָׁה־נָּא וְאִמְשֻׁךָ • אָמַר יִצְחָק בְּלָבוֹ: 'אִין דְּרָךְ עָשׂוּ לְהִיּוֹת שֵׁם שְׁמַיִם שְׁגוּר בְּפִיו, וְזֶה אָמַר: "כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ".'

(כב) וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשָׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים יָדֵי עָשׂוּ:

כז"י קוֹל יַעֲקֹב • שְׁמִדְבַּר בְּלִשׁוֹן תַּחֲנוּנִים: "קוֹם־נָא", אָבֵל עָשׂוּ בְלִשׁוֹן קִנְטוֹרִיא דְּבַר: "יָקוֹם אָבִי".

(כג) וְלֹא הִפִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו בִּידֵי עָשׂוּ אַחִיו שְׁעָרַת וַיִּבְרַכְהוּ:

(כד) וַיֹּאמֶר אֵתָּה זֶה בְּנִי עָשׂוּ וַיֹּאמֶר אָנִי: כז"י וַיֹּאמֶר אָנִי • לֹא אָמַר: 'אָנִי עָשׂוּ', אֶלָּא "אָנִי".

מְקֻרָב. אָבֵל הַקּוֹל לַיַּעֲקֹב, בְּתַפְלָה מְכֻלָּה כָּל הַמְּרָעִין וְאֶפִּילוּ מְרָחֻק: תוֹרָה כג

הַקְרָה לְפָנָי בְּשִׁבְלֶךְ (בִּיר סה יט): תוֹרָה כא (כב) הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים יָדֵי עָשׂוּ. אוֹמֵר בְּמִדְרָשׁ (תַּנְחוּמָא יֶשֶׁן טו) הַיָּדִים לַעֲשׂוֹ, שְׁאִין בּוֹ כַּח אֶלָּא בְּיָדִים לְהוֹיֵק

(כ) כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי. כְּשֵׁם שֶׁהַעֲבָד שֶׁהָלַךְ לְבָקֵשׁ לָךְ אִשָּׁה אָמַר הַקְרָה נָא לְפָנָי הַיּוֹם (לעיל כד יב), וְגַם הָאִיל שְׁנוּדָמוֹן בַּעֲקִידָתְךָ לְפִי שְׁעָה, כִּךְ

כַּה וְאָמַר קָרִיב קָדְמִי וְאִיכּוֹל מִצֵּידָא דְּבָרֵי
בְּדִיל דִּי תִבְרַכְנָךְ נַפְשִׁי וְקָרִיב לָהּ וְאָכַל
וְאֵיתִי (נ"י וְאַעֲלִי) לָהּ חֲמֵרָא וְשֵׁתִי :

כּוּ וְאָמַר לָהּ יִצְחָק אָבוּהִי קָרִיב כְּעַן וּנְשָׁק
לִי (נ"י וְשָׁק לִי) בְּרִי :

כֹּזֵב וְנִשְׁקָה לָהּ וְאַחַת יֵת רִיחָא דְלְבוּשׁוּהִי
וּבְרַבָּה וְאָמַר הֵוּ (נ"א חֲזִי) רִיחָא דְבָרִי
פְּרִיחָא דְחֻלָּא דִּי בְרַבָּה יי :

הַיְיטָא וַיֵּרֶחַ וְגו' • וְהָלֹא אֵין רֵיחַ רַע יוֹתֵר מִשְׁטַף הָעֵזִים, אֶלֶּא מִלְּמַד שְׁנֹכְנֶסָה עִמּוֹ רֵיחַ גִּין-עֵדֶן. כְּרִית שְׂדֵה אֲשֶׁר פָּרְכוּ ה' • שְׁנָתָן בּוֹ רֵיחַ טוֹב וְזֶהוּ שְׂדֵה תְּפוּחִים, כִּן דְּרִשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה (תענית כט:).

♦ יום שישי א' בסלו ♦

כח ויתן לך יי מטלא דשמיא ומטובא דארעא וסגיאות (נ"י וסגיות) עיבור וחמר:

(כח) וַיִּתֵּן לָהּ הָאֱלֹהִים מִפֶּלֶל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ
וְלֶב דָּגָן וְתִירֵשׁ:

כִּי יִתֵּן-לָךְ • יִתֵּן וַיַּחֲזֹר וַיִּתֵּן (בִּדְר). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, מוֹסֵב לַעֲנִין הֶרָאשׁוֹן: "רְאֵה רֵיחַ בְּנִי", שְׁמֹתָן לוֹ הֶקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "כְּרִית שְׂדֵה וגו'", וְעוֹד יִתֵּן לָךְ: "מִטַּל הַשָּׁמַיִם וגו'". מִטַּל הַשָּׁמַיִם • כְּמִשְׁמַעוֹ, וּמִדְרָשׁ אֲגָדָה יֵשׁ לְהִרְבֵּה פָּנִים. (דְּבָר אַחֵר, מִהוּ הַאֲלֹהִים; בְּדִין, אִם רָאִי לָךְ, יֵת לָךְ. וְאִם לֹא, יֵת לָךְ, אֲבָל לַעֲשׂוֹ אָמַר "מִשְׁמַעֲנִי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשְׁבֵךְ", בֵּין צָדִיק בֵּין רָשָׁע יֵת לָךְ, וּמִכְּנֹג לְמַד שְׁלֵמָה, כְּשֶׁעָשָׂה הַבַּיִת סֹדֵר תַּפְלָתוֹ, יִשְׂרָאֵל שְׁהוּא בַּעַל אֲמוֹנָה וּמִצְדִּיק עָלֵיו אֵת הַדִּין לֹא יִקְרָא עֲלִיד תִּגְרָ. לְפִיכָּךְ: (מַלְכִים ח) "וְנִתְּתָה לְאִישׁ כָּכָל דְּרָכָיו אֲשֶׁר תַּדַּע אֵת לִבָּבוֹ", אֲבָל נִכְרִי, מַחֲסֵר אֲמוֹנָה, לְפִיכָּךְ אָמַר: "אִתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וגו'" עֲשִׂיתָ כָּכָל אֲשֶׁר יִקְרָא אֲלִיד הַנִּכְרִי", בֵּין רָאִי בֵּין שְׂאִינוֹ רָאִי, יֵת לוֹ, כִּדִּי שְׁלֹא יִקְרָא עֲלִיד תִּגְרָ, בְּרַשׁ"י יֵשׁן מִדְרָגָה •

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ תולדות, מבה"ח וער"ח כסלו, ה'תשכ"ח)

יְקוֹנִיִּים בּוֹ מִה שֶׁכָּתוּב בְּעֵקֶב "וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹקִים מַטְל הַשָּׂמַיִם וְגו'", הֵן לִפִּי פִירוּשׁ הַמִּדְרָשׁ דְּקָאֵי עַל עֲנִיגֵי הַתּוֹרָה, מִקְרָא מִשְׁנָה וְתַלְמוּד, וְהֵן כְּפִשְׁטוֹ (שְׁהַרִי "אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִיַּד פִּשְׁטוֹ"), הֶרְחַבָּה בְּגִשְׁמִיּוּת, וְשִׁנְיָהּ יַחַד כְּפִי שֶׁשְׁשׁוּרִים זֶה בָּזֶה (כַּמּוּבָן מִזֶּה שֶׁב' הַפִּירוּשִׁים הֵם עַל אוֹתָם תִּיבּוֹת), בְּהִתְאֵם לַתְּכֵלִית הַכּוֹנֶה - לַחֲבֵר רוּחָנִיּוּת עִם גִּשְׁמִיּוּת, וּבִאֲפֹן דִּי'וֹפְרָצֵת יָמָה וְקִדְמָה וְצִפּוֹנָה וְנִגְבָּה", וְעַד לִבְנֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי - "כִּיעֲקֹב שֶׁקָּרָא בֵּית", בְּגִאוּלָּה הָאֲמִיתִית הַהִשְׁלִימָה, "קָהַל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה", בְּבִיאַת מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לה טו) וְיֹאמְרוּ אֲנִי [וגו'] אֵלֶּהי אֲבֹרְךָ
 אֲבִיר (ולחן מז א). וְכֵן אֲבֹרְךָ יִתְבָּרֵךְ
 בְּשֶׁבַע בְּרָכוֹת, וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גָּדוֹל וְגוֹ
 (ולחן יב א). וּבִנְיָדָן שְׂבָעָה מוֹעֲדוֹת בְּשָׁנָה,
 שֶׁבֶת, פֶּסַח, שְׁבוּעוֹת, רֵאשׁ הַשָּׁנָה, יוֹם
 הַכַּפּוּרִים, סוּכּוֹת, שְׁמִינִי עֲצָרָה.
 וְשֶׁבָעָה כּוֹכָבִים רוֹעִים וּמִשְׁמָשִׁים אֶת
 הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת הַיָּרֵחַ, וְשֶׁבָעָה אֵינָם
 רוֹעִים, וּשְׁמָם כְּסִיל, וְשֶׁבָעָה כּוֹכָבִים
 שֶׁל בִּימָה, בְּעַת שֶׁהִיא שׁוֹקֵעַת הַיָּמִיעַ
 וּמִן הָאֶרֶץ לְזֵרוֹעַ, וּבִשְׁהִיָּא עוֹלָה הַיָּמִיעַ
 עַת הַקָּצִיר (ראה מדרש תרשא פ"ה ט): תורה כט

גְּבִי יִשְׂרָאֵל אָמַר (מַלְכִּים א' ח ט) וְעִשְׂתִּי
 וְנִתְּתָה לְאִישׁ בְּכָל דְּרָכָיו, לְפִי שְׁלֹא
 יִקְרָא תִּגְר, וְגִבִּי נָכְרִי וְעִשְׂתִּי כָּל אִשָּׁר
 יִקְרָא אֵלָיו הַנִּכְבְּרִי וְגו' (שֵׁם פֶּסוּק מו), שְׁאִם
 לֹא בֵן יִקְרָא תִּגְר וְיִטְיִחַ דְּבָרִים כָּלפִּי
 מַעֲלָה (תַּחֲנוּמָא יִשְׁן יד).

וְכִן אֵתָּה מוֹצֵא עֲשָׂרָה בְּרִכּוֹת בְּנִגְדִי
 עֲשָׂרָה מֵאֲמֵרוֹת שְׁבָדוֹן נִבְרָא הָעוֹלָם,
 וּבִנְגֵד עֶשֶׂר הַדְּבָרוֹת. וּבִשְׁבָעָה מִקּוֹמוֹת
 נִתְבָּרָר, כָּאֵן, וְלִקְמֹן (כח א) וְאֵל שַׁדִּי
 יִבְרָךְ אֲתָם, וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו (שֵׁם פֶּסוּק
 יג), וְיֹאמַר לֹא אֲשַׁלְּחֶי כִּי־אִם בְּרִכְתָּנִי
 (וְלִחֲלֹץ לֵב כו), וְיִרְאֵ אֱלֹהִים אֶל עֵקֶב (וְלִחֲלֹץ

(כח) וַיָּבֹא לוֹ יֵינָן, מֵהִיכָן הָיָה לוֹ יֵינָן,
שֶׁלֹא מְצִינוּ שְׁמִטָּה לֹא אִמּוֹ יֵינָן, אֲלֵא
שְׁמִיכָאֵל הֵבִיא לוֹ יֵינָן מִזֶּן עֶדֶן. וְאִי
אֶתָּה מוֹצֵא [יֵינָן] שֶׁל טוֹבָה וּבִרְכָה אֲלֵא
זֶה וְשֶׁל אֲבִרְהָם, שְׁנָאֲמַר (לעל ד יד יח)
וּמִלְכֵי עֶדֶן מֶלֶךְ שֶׁלם הוֹצִיא לָחֶם וַיֵּינָן,
גַּם זֶה בֵּינוֹן שֶׁשְׁתֵּיהֶם בִּרְכוּ (תנחומא יט
טז) תורה כו

(כח) וַיֵּתֶן לָדָּ הָאֱלֹהִים. זוּ מִדַּת הַדִּין,
כְּלוּמַר אִם אֶתָּה רֹאיוֹ לְכָךְ. וְאֵלּוּ גְבִי
עֲשׂוֹ כְּתִיב (פסוק טז) הִבֵּה מִשְׁמֵנִי הָאֶרֶץ
יִדְּיָה מוֹשֶׁבֶךְ, בֵּין רֹאיוֹ בֵּין אֵינוֹ רֹאיוֹ.
וְכֵן מְצִינוּ בַּתְּפִלַּת שְׁלֹמֹה עָלָיו הַשְּׁלוֹם,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ תולדות, מבה"ח כסלו התשכ"ו)

"ויתן לה האלקים גו", ומפרש רש"י, "יתן ויחזור ויתן":

לכאורה אינו מובן: מהו הצורך ש"יחזור ויתן" - הרי גם הנתנה הראשונה היא באופן ש"כל הנותן בעין יפה הוא נותן", ובפרט כאשר מדובר אודות הנתנה מלמעלה, שאינה כמו הנתנה למטה, שמצד כמה מניעות והגבלות אינו יכול ליתן לכתחילה כל מה שרוצה ליתן, מה שאין כן למעלה שאין מניעות ועיכובים כלל, שהרי "מי יאמר לה מה תעשה", כך שבנתנה הראשונה ניתן כבר הכל, ומהו הצורך ש"יחזור ויתן"?

אף הענין הוא - שהנתנה הראשונה היא באופן של 'אור ישר', שכל זה הוא מצד סדר השתלשלות, ולאחר־זה ישנו גם הענין ד"יחזור ויתן", שבא על־ידי עבודת התשובה, שחוזר מדרך הרעה, עד ש"זדונות נעשו לו פזיות", שעל־ידי־זה ממשיכים 'אור חזר' מבחינה שלמעלה מסדר השתלשלות, למעלה מאור ישר, כך שזוהי נתנה חדשה ("יחזור ויתן"). וכאמור, זהו גם ענינה של פנימיות התורה. ולכן, כאשר פנימיות התורה תהיה באופן של הפצה, אזי קא אתי מר, דא מלכא משיחא.

(כט) **יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים הוה גביר**
לאחריך וישתחוו לך בגי אמך ארריך ארור ומברכך
ברוך:

כ"ט • **בגי אמך** • יעקב אמר ליהודה: "בגי אביך", לפי שהיו לו בנים מפמה אמהות, וכאן שלא נשא אלא אשה אחת, אמר: "בגי אמך". **ארריך ארור ומברכך ברוך** • ובבלעם הוא אומר: "מברכך ברוך וארריך ארור" (במדבר כד ט). הצדיקים תחלתם סורים וסופן שלום, וארריהם ומצעריהם קודמים למברכיהם, לפיכך יצחק הקדים קללת אוררים לברכת מברכים. והרשעים תחלתן שלום וסופן יסורין, לפיכך בלעם הקדים ברכה לקללה.

(ל) **ויהי כאשר בלה יצחק לברך את־יעקב ויהי**
אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו
אחיו בא מצידו:

כ"ט • **יצא יצא** • זה יוצא וזה בא.

(לא) **ועשו גם־הוא מטעמים ויבא לאביו ויאמר**
לאביו יקם אבי ואכל מציד בנז בעבר תברכני
נפשך:

(לב) **ויאמר לו יצחק אביו מיאתה ויאמר אני בנך**
בכרך עשו:

(לג) **ויחרד יצחק חרדה גדלה עד־מאד ויאמר**
מיאפוא הוא הצד־ציד ויבא לי ואכל מפל בטרם
תבוא ואברכהו גם־ברוך יהיה:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ל) **ויהי אך יצא יצא** • זה נקנס וזה יוצא, ויעקב שהיה בדרך ראה עשו נקנס שהיה במקום (תורה) [אורה], וטמן עצמו אחורי הדלת עד שראה עשו נקנס, ועשו לא ראהו לפי שהיה בחוץ (תחומא יא): תורה לא

(לג) **ויחרד יצחק חרדה וגו'** • שתי חרדות חרד יצחק, אחת בשעקד ואחת כפן, ולפך הכתוב שזו היתה

כ"י • וַיַּחֲרֵד • פְּתַרְגוּמוֹ: 'וַתְּהוֹה', לְשׁוֹן תְּמִיּהָה. וּמִדְרָשׁוֹ: רָאָה גֵיהֶנּוּם פְּתוּחָה מִתַּחְתֵּי. מִי־אִפּוֹא • לְשׁוֹן לַעֲצֹמוֹ, מְשַׁמֵּשׁ עִם כְּמָה דְּבָרִים. דְּבַר אַחֵר: אִיפּוֹא, אֵיךְ פֶּה, מִי הוּא וְאִפּוֹא הוּא הַצֵּד צִיד? • וְאִכְל מִכָּל • מִכָּל מִטְעָמִים שֶׁבִּקְשָׁתִי לְטַעַם, טַעַמְתִּי בּוֹ (כ"ה). גַּם־בְּרוּךְ יְהִיָּה • שְׁלֹא תֹאמַר: 'אֲלוּלָא שְׂרָמָה יַעֲקֹב לְאָבִיו, לֹא נָטַל אֶת הַבְּרָכוֹת', לְכֹף הַסְּכִים וּבְרַכּוֹ מִדַּעְתּוֹ (כ"ה).

(לד) בְּשִׁמְעַע עֲשׂוֹ אֶת־דְּבָרֵי אָבִיו וַיַּעֲקֵק צַעֲקָה גְדוֹלָה וַיֹּמְרָה עַד־מָאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי:
(לה) וַיֹּאמֶר בָּא אַחֲרַי בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתִּי:
כ"י • בְּמִרְמָה • בְּחֻכְמָה.

(לו) וַיֹּאמֶר הֵכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבנִי זֶה פַעַמִּים אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עֹתָה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֶצְלָתָ לִי בְרָכָה:

כ"י • הֵכִי קָרָא שְׁמוֹ • לְשׁוֹן תִּימָה הוּא, כְּמוֹ: (לִקְמוֹן כט) "הֵכִי אַחִי אֶתָּה"? שְׁמָא לְכֹף נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, עַל שֵׁם סוּפוֹ, שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲקֹבנִי. תַּנְחוּמָא: לָמָּה חָרַד יַצְחָק? אָמַר: 'שְׁמָא עוֹן יֵשׁ בִּי שֶׁבְּרַכְתִּי קֵטָן לִפְנֵי גְדוֹל וְשִׁנִּיתִי סֵדֶר הַיְחָס? הֵתְחִיל עֲשׂוֹ מַצָּעַק: "וַיַּעֲקֹבנִי זֶה פַעַמִּים", אָמַר לוֹ אָבִיו: 'מָה עָשָׂה לָךְ'? אָמַר לוֹ: "אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח", אָמַר: 'בְּכֹף הַיְחָסִי מִצָּר וְחָרַד, שְׁמָא עֲבַרְתִּי עַל שׁוֹרֵת הַדִּין. עֲכָשׁוּ, לְבָכוֹר בְּרַכְתִּי: "גַּם בְּרוּךְ יְהִיָּה". וַיַּעֲקֹבנִי • פְּתַרְגוּמוֹ 'וּכְמִנִּי, אֲרַכְנִי. וְאָרַב, 'וּכְמִן'. וַיֵּשׁ מִתַּרְגֻּמִּין: 'וּכְמִנִּי', נִתְחַפֵּס לִי. אֶצְלָתָ • לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה, כְּמוֹ "וַיֹּאצֵּל" (סְפָרִים אֲחֵרִים: "וַיִּצֵּל").

(לז) וַיַּעַן יַצְחָק וַיֹּאמֶר לַעֲשׂוֹ הֵן גְּבִיר שְׁמִתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֲחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירָשׁ סִמְכִתִּיו וְלִכְּה אִפּוֹא מָה אַעֲשֶׂה בְּנִי:

כ"י • הֵן גְּבִיר • בְּרָכָה זוֹ שְׁבִיעִית הִיא, וְהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ רֵאשׁוֹנָה? אֵלָּא אָמַר לוֹ: מָה תוֹעֵלֶת לָךְ בְּבִרְכָּה? אִם תִּקְנֶה נְכָסִים, שָׁלוֹם הֵם, שְׁחָרִי גְבִיר שְׁמִתִּיו לָךְ, וּמָה שֶׁקֵּנָה עָבַד, קֵנָה רַבּוֹ. וְלִכְּה אִפּוֹא מָה אַעֲשֶׂה • אֵיךְ, אִפּוֹא, אֲבַקֵּשׁ מָה לַעֲשׂוֹת לָךְ?.

(לח) וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל־אָבִיו הַבְּרָכָה אַחַת הִוא־לָךְ אָבִי בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיֵּשֶׂא עֲשׂוֹ קִלּוֹ וַיִּבֶךְ:

כ"י • הַבְּרָכָה אַחַת • ה"א זוֹ מְשַׁמֵּשֶׁת לְשׁוֹן תִּימָה, כְּמוֹ: (במדבר יג) "הַבְּמַחְנִים"? "הַשְּׁמִנָה הִיא"? (שמואל ב ג) "הַבְּמוֹת נָבַל"?

דעת וקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

גְּדוֹלָה (תַּנְחוּמָא יא). וַעֲבָשׂוּ מִמָּה חָרַד, לְפִי שְׁאֵמָר בְּלָבוּ מָה עוֹן וּמָה מִכְשׁוֹל הָיָה בְּיָדִי שֶׁבְּרַכְתִּי הִקְשָׁן לִפְנֵי הַגְּדוֹל. וְהֵתְחִיל עֲשׂוֹ גוֹנֵן וְאָמַר וכו', בְּדִפְרִישׁ רַשִׁי ו'ל' (פסוק לו):
מִי (אִפּוֹא) [אִפּוֹא]. שְׁאֵל יַצְחָק מִי יְהִיָּה (אִפּוֹא) [נִאָּפָה] בְּגִיּהֶנּוּם. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבוֹ הוּא הַצֵּד צִיד, כְּלוּמָר עֲשׂוֹ (ב"ד סו ג). וְהִינֵנוּ דֹקְאָמַר לִיָּה יַצְחָק לַעֲשׂוֹ וְלִכְּה אִפּוֹא מָה אַעֲשֶׂה בְנִי (פסוק לו), כְּלוּמָר אֶתָּה עֲתִיד לְהִיּוֹת (אִפּוֹי) [אִפּוֹי] בְּגִיּהֶנּוּם, אִם כֵּן מָה אַעֲשֶׂה לָךְ: תוֹרָה לֹא (לו) וְלִכְּה אִפּוֹא. וְלִכְּה כְּתִיב בְּה"א, מְלֹא. אָמַר לוֹ יַצְחָק לַעֲשׂוֹ: לֹא־אֲחֵר שִׁיעֲבָרוּ חֲמִשָּׁת אֱלֹפִים אִזּוּ יִמְלוֹךְ. מָה אַעֲשֶׂה לָךְ, שְׂאֵל יִתְּן הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ הוּא נִקְמוֹתוֹ בְּאֲדוֹם: תוֹרָה לֹא

(לט) וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנִּי הָאָרֶץ
וְיִהְיֶה מוֹשְׁבִיךָ וּמִטְלַח הַשָּׁמַיִם מֵעַל:
כז"י • מִשְׁמַנִּי הָאָרֶץ וְגו' • זוֹ אֵיטְלִיאָא שֶׁל יוֹן (כ"ה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יט)

זו איטליא של יון (רש"י כז, לט)

לרש"י הקשה: איך נתן יצחק לעשו את שמני הארץ, והרי כבר אמר ליצחק "ויתן לך האלקים... ומשמני הארץ". ומתרגם, שהפונה לאיטליא של יון, שעדיין לא היה בעולם ולא נכללה בברכתו של יעקב. וכפי שאמרו רז"ל (שבת נו, ב): בפשה שנסא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים... וזהו איטליא של יון.

(מ) וְעַל־חֲרָבְךָ תַּחֲיָה וְאֶת־אֲחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כְּאִשְׁרֵךְ
תָּרִיד וּפְרָקֶתָ עָלָיו מֵעַל צוֹאֲרֶךְ:
כז"י • וְעַל־חֲרָבְךָ • כְּמוֹ 'בְּחֲרָבְךָ'. יֵשׁ 'עַל' שְׁהוּא בְּמָקוֹם אוֹת ב', כְּמוֹ: "עֲמַדְתֶּם עַל חֲרָבְכֶם", בְּחֲרָבְכֶם. (שמות ו) "עַל צְבָאוֹתֵם", בְּצִבְאוֹתֵם. וְהָיָה כְּאִשְׁרֵךְ תָּרִיד • לְשׁוֹן צֶעַר, כְּמוֹ: "אָרִיד בְּשִׁיחִי", כְּלוּמָר, כְּשִׁיעֲבְרוֹ יִשְׂרָאֵל עַל הַתּוֹרָה וְיִהְיֶה לָּךְ פֶּתַח חוֹן פֶּה לְהַצְטַעַר עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּטַּל "וּפְרָקֶתָ עָלָיו וְגו'".

מא ונטר עשו דבבו ליצחק על ברכתא די
ברכה אבוהי ואמר עשו בלבה יקרבון יומי
אכלי דאבא ואקטול ית יעקב אחי:

(מא) וַיִּשְׁטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְכוּ
אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יָמַי אֲבָל אֲבִי וְאַחֲרָהּ
אֶת־יַעֲקֹב אֲחִי:
כז"י • יִקְרְבוּ יָמַי אֲבָל אָבִי • כְּמִשְׁמַעוֹ, שֶׁלֹּא אֶצְעַר אֶת אַבָּא. וּמְדַרְשֵׁי אַגְדָּה, לְכַמְּה פָּנִים יֵשׁ.

(מב) וַיַּגֵּד לְרַבֵּקָה אֶת־דְּבָרֵי עֵשָׂו בְּנֵה הַגָּדֹל וְתִשְׁלַח
וְתִקְרָא לַיַּעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן וְתֹאמַר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו
אֲחִיךָ מֵתַנַּחֵם לָךְ לְהַרְגֶּךָ:
כז"י • וַיַּגֵּד לְרַבֵּקָה • בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הִגִּיד לָהּ מַה שֶּׁעֵשָׂו מֵהִרְהַר בְּלִבּוֹ. מֵתַנַּחֵם לָךְ • נָחַם עַל הָאֲחִיחָה לְחַשֵּׁב מִחֻשְׁבָּה אַחֲרַת, לְהַתְנַכֵּר לָךְ וּלְהַרְגֶּךָ. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: כְּבָר אֵתָּה מֵת בְּעֵינָיו וְשִׁתָּה עֲלֶיךָ כּוֹס שֶׁל תְּנַחוּמִים. וּלְפִי פְשׁוּטוֹ: לְשׁוֹן תְּנַחוּמִים, מֵתַנַּחֵם הוּא עַל הַבְּרָכוֹת בְּהִרְגָתָךְ.

מב ואתחנה לרבקה ית פתגמי עשו ברה
רבא ושלחת וקרת ליצחק ברה ועירא
ואמרת לה הא עשו אחיך קמן לך
למקטלך:

(מג) וְעָתָה בְּנֵי שָׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לָךְ אֶל־לִבָּן
אֲחִי חֲרָנָה:
כז"י • וְעָתָה בְּנֵי שָׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לָךְ אֶל־לִבָּן • מִגַּד וְכַעַן בְּרִי קָבֵל מִנִּי וְקוּם אֲזִיל לָךְ לִנְתָן לִבָּן אֲחִי לְחָרָן:

(מד) וַיֵּשְׁבֶת עִמּוֹ יָמִים אַחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֶמֶת
אֲחִיךָ:
כז"י • אַחָדִים • מוֹעֲדִים.

מד ותתיב עמה יומין זעירין עד דיתוב
רוגזא דאחיהך:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(מ) וְהָיָה כְּאִשְׁרֵךְ תָּרִיד. לְשׁוֹן וַיִּרְדַּ
מִיַּעֲקֹב (במדבר כד יט), וְהָיָה כְּאִשְׁרֵךְ
תִּמְשִׁילָהּ עֲלֶיךָ, שֶׁתַּעֲבֹדָהּ בְּרָצוֹן
נִפְשָׁךְ, וּפְרָקֶתָ עָלָיו, פִּירוּשׁ, כִּי בָּהּ
(מ) וְהָיָה כְּאִשְׁרֵךְ תָּרִיד. לְשׁוֹן וַיִּרְדַּ
מִיַּעֲקֹב (במדבר כד יט), וְהָיָה כְּאִשְׁרֵךְ
תִּמְשִׁילָהּ עֲלֶיךָ, שֶׁתַּעֲבֹדָהּ בְּרָצוֹן
נִפְשָׁךְ, וּפְרָקֶתָ עָלָיו, פִּירוּשׁ, כִּי בָּהּ
אֲגָרוֹם שִׁיקְרָבוּ יָמַי אֲבָל אָבִי אִם
אֲהַרְגָה אֶת יַעֲקֹב אֲחִי, וּלְפִיכָךְ אֲנִיחַ
מְלַהֲרָגוֹ עַד שִׁמּוֹת הָאָב:

(מה) עַד־שׁוּב אֶף־אֲחִיד מִמֶּךָ וְשָׁכַח אֶת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לִּי וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשֵּׁם לָמָּה אֲשַׁבֵּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:

כ"י◀ לָמָּה אֲשַׁבֵּל • אֶהְיֶה שְׂכוּלָה מִשְׁנֵיכֶם. לָמַד עַל הַקּוֹבֵר אֶת בְּנָיו שֶׁקְרוּי שְׂכוּל, וְכֵן בִּיעָקֹב אָמַר: "כָּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי, שָׁכַלְתִּי". גַּם־שְׁנֵיכֶם • וְאִם יָקוּם עָלֶיךָ וְאַתָּה תַּהַרְגֶנּוּ, יַעֲמְדוּ בְּנָיו וְיַהַרְגוּךָ. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִזְרָקָה בָּהּ וְנִתְּנַבָּא שְׁפִיּוֹם אֶחָד יָמוּתוּ, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּפֶרֶק 'הַמִּקְנָא לְאַשְׁתּוֹ' (סוּטָה יב) •

(כו) וַתֹּאמֶר רַבֶּקָּה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְּחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חַת אִם־לָקַח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חַת כְּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים:

כח (א) וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיִּצְוֵהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:

(ב) קוּם לֶךְ פְּדִנְגָה אֲרָם בֵּיתָה בְּתוּאֵל אָבִי אִמְךָ וְקַח־לָךְ מִשֵּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לְבֶן אַחִי אִמְךָ:

כ"י◀ פְּדִנְגָה • כְּמוֹ לְפָדוֹן. בֵּיתָה בְּתוּאֵל • לְבֵית בְּתוּאֵל, כָּל תְּבָה שֶׁצָּרִיכָה לָמַד בְּתַחֲלִיתָהּ, הִטִּיל לָהּ ה' אֶבְרָהָם בְּסוּפָהּ (יְבֻמוֹת יג) •

(ג) וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ אֹתְךָ וַיְבָרֶךְ וַיְרַבֶּךְ וַהֲיִיתָ לְקַהֲל עַמִּים:

כ"י◀ וְאֵל שְׂדֵי • מִי שְׂדֵי בְּבִרְכוּתוֹ לְמַתְּכִין מִפִּי, יִבְרָךְ אוֹתְךָ.

(ד) וַיִּתֵּן־לָךְ אֶת־בְּרִכַּת אֲבֹרָהֶם לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֹתָךְ לְרִשְׁתָּךְ אֶת־אֶרֶץ מִגְרִיד אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:

כ"י◀ אֶת־בְּרִכַּת אֲבֹרָהֶם • שָׁאֵמַר לוֹ: "וְאַעֲשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל", "וַיַּהֲבִרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ", יִהְיוּ אוֹתָן בְּרָכוֹת הָאֲמוּרוֹת לָךְ, בְּשִׁבְלֶךָ, (מִקֵּד) יֵצֵא אוֹתוֹ הַגּוֹי וְאוֹתוֹ הַזֶּרַע הַמִּבְרָךְ.

• יום שבת קודש ב' כסלו •

(ה) וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיִּלְךְ פְּדִנְגָה אֲרָם אֶל־לְבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אַחִי רַבֶּקָּה אִם יַעֲקֹב וַעֲשׂוּ:

כ"י◀ אִם יַעֲקֹב וַעֲשׂוּ • אֵינִי יוֹדֵעַ מֶה מִלְּמַדְנוֹ.

הַיִּשְׁלַח יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וְאֵל לְפָדוֹן אֲרָם לְבָן בֶּן בְּתוּאֵל אֲרָמֶאָה אַחִיהָ דְּרַבֶּקָּה אִמָּה דְּיַעֲקֹב וַעֲשׂוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבת פרשת תולדות, מברכים החדש וערב ראש־החדש כסלו התשנ"ח; התועודיות תשמ"ח, כרך א עמ' 498-504)

– תרגום מיידיש –

השליחות ד' וישלח יצחק את יעקב היתה כדי שילך לחרן, לבית לבן, "לקחת לו משם אשה". וכפי שהיה והתברר אחר־כך בפועל – הרי דוקא בחרן ("חרון אף של עולם") העמיד יעקב את משפחתו וקיים את הציווי ד' "פרו ורבו גו", ובאופן של "מיטתו שלימה".

ונוסף לכך ששם העמיד את משפחתו, עשה שם גם דירה לו יתברך **בתחתונים**, על־ידי ההתעסקות בצאן לבן, עד שנהיה אצל יעקב (בחרן) צאן רבות וגו', ובלשון החסידות – שבירר והעלה ניצוצות הקדושה שהיו בצאן לבן. ועד שגם בלכתו בדרך, עוד בטרם בואו לחרן (מקום שליחותו) – "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו", הינו שלקח אבנים (דומם, נברא הכי תחתון) ופעל בהם עליה, ועד ש'והאבן הזאת גו' יהיה בית אלקים".

וזוהי גם ההוראה לכל אחד ואחד מישראל – ששליחות נשמתו, אשר ירדה למטה בעולם הזה הגשמי (חרן, חרון אף של מקום בעולם) היא – לפעול "פרו ורבו גו'", הן כפשוטו והן ברוחניות, להשפיע בעניני יהדות על עוד יהודי ועוד יהודי על־ידי מצות, ותורה בפרט (והרי "המלמד את בן חבירו תורה פאילו ילדו"), וכן להשפיע על אומות העולם (תושבי חרן) שיקימו שבע המצוות שלהם, ועד – לעשות את כל העולם כולו, גם החלק שלמטה מסוג המדבר, ועד הדומם (אבני המקום) לדירה לו יתברך.

ויש להוסיף, אשר על־ידי "וישלח יצחק את יעקב" – שיעקב יצא ממקומו של יצחק והלך דוקא לפדן ארם "לקחת לו משם אשה" – נפעל ענין שלא היה גם במקומו של יצחק וגם לא אצל יצחק:

יצחק היה עולה תמימה, ובמילא, העבודה של הפיכת הסטרא־אחרא, אנשים שהם היפך מקדושה – לקדושה, לא היתה שיכת אצלו [דלא כאביו ואמו ש'אברהם היה מגיר את האנשים ושרה מגירת את הנשים"].

אמנם, על־ידי "וישלח יצחק את יעקב" לפדן ארם, הנה מלבד הבירורים שבירר בחוץ לארץ – היתה "מיטתו שלימה", ועד אשר אלה תולדות יעקב יוסף, שענינו של יוסף הוא – "יוסף ה' לי בן אחר", לעשות גם את ה"אחר" ל"בן", היינו, שגם אלו שהם לעת־עתה בבחינת "אחר" – יתהפכו, ובפרט על־ידי־זוהי שמגלים שהם באמת בבחינת "בן", ועד – בנו יחידו של הקדוש־ברוך־הוא, עד ל"בנימין" – "בן ימין", בן ארץ ישראל, ארץ אשר עיני ה' אלקיה בה (אלקות), עד ארץ **שרצה** לעשות רצון קונו.

והנה, מלבד ההוראה שיש ללמוד מ"וישלח יצחק את יעקב" אודות שליחותו של כל אחד ואחד מישראל, ישנה הוראה מיוחדת לשלוחים בפשטות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – בנוסף לכך שתוכן השליחות שלהם הוא כשליחות יעקב – שגשגו למקומות רחוקים, רחוקים ברוחניות, פדן ארם, ולפעמים גם חרן [נוסף לזה שעולם־הזה בכלל הוא חרן, הרי מקומות אלו הן חרן שעולם־הזה גופא] כדי לפגש יהודים "אחרים" לפעול בהם את כל הנ"ל (בנוגע לעצמם, בנוגע לשאר בני־ישראל ובנוגע למצות בני נח, כנ"ל) – הרי הדבר מודגש במיוחד בשמו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: שמו (השני) הוא "יצחק" – "וישלח יצחק את יעקב", ושמו הראשון הוא – "יוסף", על־שם "יוסף הו' לי בן אחר". והרי זוהי מטרת שליחותם של השלוחים המשתתפים בכנס זה – על־מנת שאיש את רעהו יעזרו ויקבלו החלטות טובות איך להוסיף ולהרחיב את עבודת וקיום השליחות ד' וישלח (יוסף) יצחק את יעקב.

ויש להוסיף ולהדגיש, שהעבודה בכל הנ"ל צריכה להיות בתור **שלוחים**, היינו לא רק מצד קבלת־עול (עבודת עבד), אלא בתור דבר **שלחם** (שליח), שאז עוסקים בדרך בחיית אחרת לגמרי.

ואף־על־פי שבקבלת־עול (עבודת עבד) ישנה מעלת הביטול – הרי בשעה שעוסקים בשליחות כדבר פרטי, העבודה היא בתוספת חיות (כנ"ל), וזה **מוסיף** גם בקיום השליחות בפועל. ולכן, רצונו של המשלח הוא שיעסקו בזה בתור דבר פרטי, ובמילא – הנה מצד הביטול בקבלת־עול גופא, נדרש שהעבודה תהיה (לא רק בתור עבד, אלא) בתור שליח.

ואף־על־פי שעבודת השלוחים צריכה להיות במסירות־נפש, אשר מסירות־נפש קשורה (לקאורה) ב'ביטול' – הרי רואים בפועל שפעמים רבות המסירות־נפש קשורה דוקא בתוקף המציאות:

כאשר המציאות היא בחלישות, אזי כאשר מילוי רצונו קשור בקשיים, ועל־אחת־כמה וכמה בסכנה, הדבר ימנע אותו מלמלא את רצונו; אבל כשהוא בתוקף המציאות – שום דבר לא ימנע בעדו מלהשלים את רצונו, ויפעל לשם כך בכל המצבים, אפילו כשיצטרך לזה מסירות־נפש.

נוסף על האמור לעיל אודות כללות ענין השליחות, הרי, גם מסדר השליחות ד' יצחק אפשר ללמוד הוראה ולימוד בסדר השליחות של "וישלח יצחק" שבדורנו:

לפני שיצחק שלח את יעקב לחרון – ברכו "וַיִּתֵּן" לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש וגו'". והברכה היא שלא על דרך הרגיל כלל – "וַיִּתֵּן", "יתן ויחזור ויתן":

דהנה בדרך כלל מברכים את עקר הברכה, ולאחרי זה מוסיפים על העיקר, אבל ברפת יצחק היתה באופן כזה שמלכתחילה התחיל בהוספה ("מלכתחילה אריבער") – "וַיִּתֵּן", בנא"ו **המוסיף** לפני "יתן".

וגם: תוכן ברפת יצחק הוא "עיקר ומקור כל הברכות לעולם", מפיו ש"עיקר ההשפעה בריבוי אור וחיית ביותר" הוא דוקא על-ידי יצחק, בחינת גבורות, "לפי שיש בהם תגבורת אור וחיית בכל עצום יותר כו'".

והברכות הם לכל-לראש בגשמיות העולם – "וַיִּתֵּן-לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש וגו'" **בפשוטות**, אין מקרא יוצא מידי פשוטו.

ונוסף לזה (אבל כמובן שזהו עיקר) – ברכות אלו כוללות את כל הפירושים שבזה במדרשי חז"ל, ולדוגמא: "מטל השמים זו מקרא, ומשמני הארץ זו משנה, דגן זו תלמוד, תירוש זו אגדה", **ועוד**.

וגם: נוסף לברכות שביקר יצחק את יעקב לפני שליחותו לחרון, הרי תיכף לאחר השליחות עצמה חזר וביכרו מיד עוד ועוד, "וַיִּקְרָא יצחק אל יעקב וַיִּבְרַךְ אותו גו' וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ אותך וַיִּפְרֹךְ וַיִּרְבֶּךְ וְהִיִּית לָקָהֹל עַמִּים, וַיִּתֵּן לך אֵת בְּרַפְת אֲבִירָה לך וְלִזְרַעךָ אֶתְּךָ לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מִגְדֹּנִיךָ וגו'".

ולאחרי זה, גם בהתחלת השליחות בפועל – מקבל יעקב את ברכות הקדוש-ברוך-הוא: "וְהִנֵּה זֶרַעךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרֻצַּת יָמָה וְקִדְמָה וְצִפּוֹנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בך כל משפחות האדמה ובזרעך, והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וגו'", ועד שהדבר פעל מיד ביעקב – "וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב רִגְלָיו, מִשְׁנֵת בָּשָׂר בְּשׁוּרָה טוֹבָה שֶׁהוֹבִטַח בְּשִׁמְרָה נָשָׂא לְבוֹ אֶת רִגְלָיו וְנַעֲשֶׂה קָל לָלֶכֶת", עד ש"כחו גדול".

מכך אפשר ללמוד גם בנוגע ל"וישלח יצחק" בדורנו זה – בקשר לכנוס השלוחים הנוכחי:

לפני ש"יצחק" שבדורנו שולח שליח – הרי הוא מברך אותו, ובברכות שלמעלה ממדידה והגבלה – "יתן ויחזור ויתן", ובברכות הכי גדולות – "מקור כל הברכות לעולם".

ולכל-לראש – ברכות בגשמיות, "וַיִּתֵּן-לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש וגו'", שיתברכו בפרנסה בהרחבה, "וַיִּפְרֹךְ וַיִּרְבֶּךְ וגו'" – בבני, חיי ומזוני רוחי וכלכלם רוחי.

ולאחרי זה – הברכות כוללות ברכות בעבודתו הרוחנית של השליח, בלימוד התורה, נגלה ופנימיות התורה, וקיום המצוות, ובעיקר – ברכות בקיום שליחותו בפועל בהפצת התורה והיהדות והפצת המענינות חוצה.

וכן בעת מינוי השליח – מקבלים עוד פעם את ברפת "יצחק", וגם כשיצאים בשליחותו, מקבלים מיד ברכות נוספות מהקדוש-ברוך-הוא – "וְהִנֵּה זֶרַעךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרֻצַּת יָמָה וְקִדְמָה וְצִפּוֹנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בך כל משפחות האדמה ובזרעך, והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וגו'", ש"יצלחם בקיום השליחות ד"ופרצת וגו'" – הפצת המענינות חוצה.

כלומר: נוסף לך שהמשלח, נשיא דורנו, אמר והורה שקיבל את הנשיאות מאביו בתנאי שכל הענינים יהיו בחסד וברחמים, וכמובן שהדבר חל על כל שלוחיו (שהם "כמות" דהמשלח) – מברך המשלח את כל אחד ואחד לפני שיוצא בשליחותו, בעת מינוי השליחות, ואחר-כך גם בהתחלת השליחות.

והברכות נמשכות על כל משהו זמן השליחות, וגם ל"זרעך" עד סוף כל העולם.

וכפי שרואים בפועל בקיים ברכות אלו – אצל השלוחים שנתמנו לפני עשר שנים, עשרים שנה (וכיוצא בזה) – שכולם הסתדרו, ברוך ה', והעמידו משפחות בבנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות, בבני, חיי ומזוני רוחי וכלכלם רוחי, ונוסף לזה – רואים את הברכות שלמעלה מדרך הטבע בהצלחת השלוחים במילוי שליחותם בהפצת התורה והיהדות והמענינות חוצה.

והרי, ברכות אלו הן ברכות הכי גדולות, אלא, שמצד הרגילות, לפעמים לא שמים לב לזה כדבעי, וטועים לחשוב שלא מקבלים מהמשלח את כל הברכות הדרושות.

ומכאן מענה לשלוחים השואלים ומבקשים ברכות בענינים שונים, החל מפרנסה בגשמיות, כדי שיוכלו למלא את שליחותם במילואה ללא בלבולים צדדיים:

המשלח מברך את כל אחד ואחד מהשלוחים עוד לפני צאתו לשליחותו, וממשיך ומברך אותו בכל הברכות הדרושות לו, עד לברכות הגדולות ביותר שיכולות להיות: "וַיִּתֵּן-לך – יתן ויחזור ויתן – האלקים מטל השמים ומשמני הארץ וגו'", וכמה וכמה מברכות אלו כבר התקיימו בפועל – די אם יתבונן בחיי הפרטיים, בחיי בני ביתו ובהצלחה שהיתה בעבר בקיום השליחות שלו למעלה מדרך הטבע – ויראה את ריבוי ברכות המשלח שבה.

ועוד והוא העיקר: פגת כל הברכות היא – להוסיף כוחות ומרץ בקיום השליחות בפועל, אשר "נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת", ו"כוחו גדול" בשליחותו בעולם, מבלי הבט על כל ההעלמות והסתרים ומניעות ועיכובים שמסביבו. ואדרבה: על-ידי העבודה בקיום השליחות ב"חרון אף של עולם" – יהיה "ויפרוץ האיש מאוד מאוד ויהי לו צאן רבות", החל מעשירות בגשמיית, וגם – עשירות ברוחניות: עד כמה שהיה "כוחו גדול" בקיום שליחותו עד עתה – הרי תמיד הולך ומוסיף "מעלין בקודש" ו"מי שיש לו מנה רוצה מאתים, מאתים רוצה ד' מאות", וכן הלאה.

(ו) וַיֵּרָא עֲשׂוֹ כִּי־בִרְךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשָׁלַח אוֹתוֹ פָּדְנָה אֹרֶם לְקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אוֹתוֹ וַיֵּצֵאוּ עֲלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת בְּנֵעֵן:

(ז) וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פָּדְנָה אֹרֶם: וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב • מִחֶבֶר לַעֲנָן שֶׁל מַעֲלָה: "וַיֵּרָא עֲשׂוֹ כִּי בִרְךְ יִצְחָק וְגו'" וְכִי שָׁלַח אוֹתוֹ פָּדְנָה אֹרֶם, "וְכִי שָׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְהָלַךְ פָּדְנָה אֹרֶם, וְכִי רָעוּת בְּנוֹת בְּנֵעֵן, וְהָלַךְ גַּם הוּא אֶל יִשְׁמָעֵאל."

(ח) וַיֵּרָא עֲשׂוֹ כִּי רָעוּת בְּנוֹת בְּנֵעֵן פָּעִינִי יִצְחָק אָבִיו: (ט) וַיֵּלֶךְ עֲשׂוֹ אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מַחֲלָת | בַּת־יִשְׁמָעֵאל בִּן־אֲבִרְהָם אַחֹת נָבִיּוֹת עַל־נָשָׁיו לֹא־אִשָּׁה:

כ"י אַחֲרוֹת נָבִיּוֹת • מִמִּשְׁמַע שְׁנָאֲמַר "בַּת יִשְׁמָעֵאל", אִינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אַחֲרוֹת נָבִיּוֹת? אֵלָּא לְמַדְנוּ שֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל מִשְׁיַעֲדָה לַעֲשׂוֹ, קִדְּם נִשְׁוֹאִינִי, וְהִשְׁיֵאָה נָבִיּוֹת אַחִיָּה. וְלְמַדְנוּ שֶׁהִיא יַעֲקֹב בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק בֶּן ס"ג שָׁנִים, שֶׁהָרִי יִשְׁמָעֵאל בֶּן ע"ד שָׁנִים הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב, שִׁי"ד שָׁנָה הָיָה גְדוֹל יִשְׁמָעֵאל מִיִּצְחָק, "וַיִּצְחָק בֶּן שָׁנִים שָׁנָה בְּלִדְתָּ אוֹתָם", הָרִי ע"ד, וְשִׁנּוּתוֹ הָיָה קל"ז, שְׁנָאֲמַר: "וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגו'". נִמְצָא, יַעֲקֹב כְּשֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן ס"ג שָׁנִים הָיָה, וְלְמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁנִּשְׁטַמֵּן בְּבֵית עֶבֶר י"ד שָׁנָה, וְאַחֲרֵי־כֵן הָלַךְ לְחָרָן, שֶׁהָרִי לֹא שָׁהָ בְּבֵית לָבָן לִפְנֵי לִדְתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵלָּא י"ד שָׁנָה, שְׁנָאֲמַר: (לִקְמָן ל) "עַבְדְּתִיךָ אֲרַב־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִאֲנֶךָ", וְשֶׁכֵּן הֵצֵאן מִשְׁנּוֹלַד יוֹסֵף הָיָה, שְׁנָאֲמַר: (לִקְמָן ז) "וַיְהִי כֹאֲשֶׁר יָלְדָה רַחֵל אֶת יוֹסֵף וְגו'", וְיוֹסֵף בֶּן ל' שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁמָּלַךְ, וּמִשָּׁם עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם ט' שָׁנִים, ז' שָׁל שִׁבְעַ וּב' שָׁל רַעֲב, וְיַעֲקֹב אָמַר לְפָרְעָה: (לִקְמָן מו) "יָמֵי שְׁנֵי מַגּוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה", צֹא וְחָשַׁב: י"ד שָׁנָה שֶׁלִּפְנֵי לִדְתָּ יוֹסֵף וְשְׁלֹשִׁים שָׁל יוֹסֵף, וְחָשַׁע מִשְׁמָלָךְ עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב, הָרִי נ"ג, וְכִשְׁפָּרַשׁ מֵאֲבִיו הָיָה בֶּן ס"ג, הָרִי קִי"ו וְהוּא אוֹמֵר "שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה", הָרִי חֲסִרִים י"ד שָׁנִים, הָא לְמַדְתָּ, שְׁאֲחֵר שֶׁקָּבַל הַבְּרָכוֹת נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר י"ד שָׁנִים (אֲבָל לֹא נִעֲנַשׁ עֲלֵיהֶם, בְּזִכְרוֹת הַתּוֹרָה. שֶׁהָרִי לֹא פָּרַשׁ יוֹסֵף מֵאֲבִיו אֵלָּא כ"ב שָׁנָה, דִּהְיִנּוּ מִי"ז עַד ל"ט, כִּנְגֵד כ"ב שָׁפָרַשׁ יַעֲקֹב מֵאֲבִיו וְלֹא כִּבְדּוֹ, וְהֵם כ' שָׁנִים בְּבֵית לָבָן וּשְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁשָּׁהָה בְּדֶרֶךְ, כְּדִכְתִּיב: (לִקְמָן לב) "וַיָּבֶן לוֹ בֵּית וַיִּלְמְקְנֵהוּ עֶשֶׂה סְכוּת", וּפָרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוּנוֹם לְבִרְכָּה מְזֶה הַפְּסוּקָה, שֶׁשָּׁהָה י"ח חֲדָשִׁים בְּדֶרֶךְ, דְּבֵית הוּא בִּימּוֹת הַגִּשְׁמִים וְסְכוּת הוּא בִּימּוֹת הַחֶמֶה. וְלִחְשָׁבוֹן הַפְּסוּקִים שֶׁחֲשַׁבְנוּ לַעֲלִיל, מִשְׁפָּרַשׁ מֵאֲבִיו עַד שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם שֶׁהָיָה בֶּן קל" שָׁנָה, שִׁשָּׁם אָנוּ מוֹצְאִים עוֹד י"ד שָׁנִים, אֵלָּא וְדָאִי נִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר בְּהִלְיָכְתּוֹ לְבֵית לָבָן לְלַמֵּד תּוֹרָה מִמֶּנּוּ, וּבִשְׁבִיל זְכוּת הַתּוֹרָה לֹא נִעֲנַשׁ עֲלֵיהֶם, וְלֹא פָּרַשׁ יוֹסֵף מִמֶּנּוּ אֵלָּא כ"ב שָׁנָה, מִדָּה כִּנְגֵד מִדָּה. עַד כָּאן מִצְאֵתִי בְּרִשִׁי יִשְׁן). עַל־נָשָׁיו • הוֹסִיף רִשְׁעָה עַל רִשְׁעָתוֹ (רָצָה לומר: מְרִשְׁעָה עַל מְרִשְׁעוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ כְּבָר, וְקָל לְהִבִּין), שֶׁלֹּא גָרַשׁ אֶת הָרָאשׁוֹנוֹת:

~ נִקְדּוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לִקְוִי שִׁיחוֹת כִּדְךָ הַ עַמ' 165)

וַיֵּלֶךְ עֲשׂוֹ אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מַחֲלָת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֲבִרְהָם (כח, ט) וְשֶׁ לְהִבִּין, מִדּוּעַ מִצִּיּוֹן הַפְּתוּב אֶת הִלְיָכְתּוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ אֶל יִשְׁמָעֵאל. וְיֵשׁ לומר, שֶׁכִּנְגֵת הַפְּתוּב הִיא לְהוֹדִיעַ עַד כִּמְהָ הַשְׁתַּדֵּל עֲשׂוֹ לְהַרְאוֹת כְּלָפִי חוּץ כֹּאֵלּוּ הוּא מַעֲוִיָּן

שיעור יומי ליום שבת קודש ב' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – כח – פרשת תולדות

לעשות נחת רוח לאבי, ולכן הוא הולך לשאת דוקא את בת ישמעאל. לכן מדישה התורה "וילך עשו אל ישמעאל": כדי להראות את צדקותו הטריח עשו את עצמו וכתת רגליו אל מקומו של ישמעאל. ושם לקח את מחלת בת ישמעאל **בן אברהם** – כוננתו היתה להראות שלקח אשה מיחסת, נכדתו של אברהם.

חסלת פרשת תולדות

ססס ק"ו פסוקים, על"ו סימן

הפטרה לפרשת תולדות לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור נדפסה בעמ' רי

אגרות קודש

ב"ה, ר"ח כסלו, ה'תשל"ב

ברוקלין, נ.י.

כבוד המתפללים ובראשם הגבאים דבית הכנסת

חב"ד ליובאוויטש אהבת ישראל, בני ברק

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם ובשמחה קבלתי הידיעה על דבר חגיגת סיום כתיבת ספר תורה והכנסתו לביהכ"נ.

ומגלגלין זכות ליום זכאי, שהחגיגה תיערך בעשרה בכסלו יום הגאולה של כ"ק אדמו"ר האמצעי, ובתהלוכה ובשמחה רבה כיאות לגודל הענין וחשיבותו.

ולהעיר ולהאיר אשר ידוע כי גאולת כ"ק אדמו"ר האמצעי היתה על דרך גאולת כ"ק אדמו"ר הזקן אשר מילא מקומו, שנתבשרו אודותה כשאמרו הכתוב בתהלים פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי, וכמסופר באגרת הקודש דאדה"ז.

אלא שבנוגע אדמו"ר האמצעי ה' זה בשיעור תהלים חדשי שאמר, ובנוגע לרבנו הזקן – בהחוספה מה שאמר גם שיעור השבועי ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב, שהקביעות היתה אז כמו בשנה זו.

וידוע פירוש חכמינו ז"ל על הכתוב: מאי פדה בשלום נפשי, אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומה"ע (ברכות תחילת דף השמיני).

והרי בהכנסת ספר תורה לבית הכנסת שלשת הענינים בזה: מתפללים עם הציבור, שזהו ענין בית הכנסת, גמילות חסדים – שהספר תורה נעשית לקריאה בו של כמה וכמה, ספר תורה דרבים, ועוסק בתורה, וביתר שאת וביתר עז, כידוע אשר בקריאה בתורה, גם זה שלא ידע מאי קאמר מקיים בזה מצות תלמוד תורה.

ויהי רצון אשר בקרוב ממש יקויים סיום פירוש חכמינו ז"ל האמור, ובפועל – פדאני לי ולבני מבין אומות העולם.

בכבוד ובברכה לבשורות טובות בהנ"ל ובברכת חג הגאולה,

מ. שניאורסאהן

שיעורי תהלים לשבוע פרשת תולדות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ו מרחשון פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	יום רביעי - כ"ט מרחשון מפרק קמ עד סוף פרק קמד
יום שני - כ"ז מרחשון מפרק קכ עד סוף פרק קלד	יום חמישי - ל' מרחשון פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ
יום שלישי - כ"ח מרחשון מפרק קלה עד סוף פרק קלט	יום שישי - א' כסלו פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
שבת קודש - ב' כסלו פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ו מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 304, לב ברכ' ה' חילם... עד עמ' קנג, תדרשנו.

אגרת הקדש

לב ברכ' ה' חילם ופועל ידם ירצה לרצון

להם לפני ה' תמיד כה יתן וכה

יוסף ה' לאמץ לבם בנבורים ונדיב על נדיבות יקום

להיות גדול המעשה בכל עיר ומנון ותחשב לו לצדקה

ועל העושה נאמר צדקתו עומדת לעד עומדת לשון

נקבה שמקבל התעוררות לבו הטהור מגדול המעשה

אעפ"כ עומדת לעד. פי' שכל הצדקה והחסד

שישראל עושין בעוה"ז מנדבת לבם הטהור הן הנה

חיות וקיימות בעוה"ז הגשמי עד זמן התחי' שאז

הוא זמן גילוי אלקות ואור א"ס ב"ה מבחי' סובב כל

עלמין בעוה"ז וכמ"ש באריכות במכתב ראשית

וצריך להיות כלי ומכון להתלבש בו אור א"ס ב"ה

כמו הגוף הנשמה עד"מ כמ"ש הלא כה דברי כאש

מה אש אינה מאירה בעוה"ז אלא כשנאחות ומתלבשת

בפתילה כו' כמ"ש במ"א. והגוף והכלי לאורו ית'

ההתעוררות ה"מעשה", נאמר⁶⁴: "צדקתו עמדת לעד" -

"עמדת" לשון נקבה, ש"מקבל התעוררות לבו הטהור

מגדול המעשה", - לא שהוא מתעורר בעצמו לתת הצדקה,

שאו הוא "משפיע", אלא הוא מקבל את ההתעוררות

מה"מעשה", ובנוגע להתעוררות זו הוא בבחינת "נקבה" שהיא

"מקבלת", אף-על-פי-כן "עמדת" - הצדקה שלו, לעד,

פרוש, - מדי הכוונה שהצדקה שלו עומדת (נשאר) לעד?

שכל הצדקה והחסד ששישראל עושין בעולם הזה מנדבת

לבם הטהור - הן הנה חיות וקיימות בעולם הזה הנשמי

עד זמן התחי', - של תחיית המתים, שאז - בזמן תחיית

המתים, הוא זמן גילוי אלקות ואור אין-סוף ברוך-הוא

מבחינת סובב כל עלמין בעולם הזה, - "אור אין סוף"

שבבחינת "סובב" ו"מקיף" ולמעלה מכל העולמות - אור זה

יאיר בהתגלות בעולם הזה בזמן תחיית המתים, וכמו שנתבאר

באריכות במכתב דאשתיקד⁶⁵. וצריך להיות כלי ומכון

להתלבש בו אור אין-סוף ברוך-הוא, כמו הגוף הנשמה

על-הדרך-משל, - הגוף הוא כלי מתאים לקבלת הנשמה,

והנשמה מתלבשת בגוף - כך צריך להיות כלי לקבלת

ההתגלות של "אור אין-סוף" ברוך-הוא, ה"סובב כל עלמין",

שיתגלה בתחיית המתים, כמו שכתוב⁶⁶: "הלא כה דברי

כאש" - מה אש אינה מאירה בעולם הזה אלא כשנאחות

ומתלבשת בפתילה כו', - כך, כדי שאלקות יאיר בעולם

1 לב. אגרת זו, סימן ל"ב, היא האחרונה בסדר "אגרת הקודש"

2 שסידרו בני הגאון המחבר, וכשם שהאגרת הראשונה פותחת בברכה,

3 "פותחין בברכה", שבאה כתוצאה מ"שמועה טובה" שהגיעה אל רבנו

4 הזקן על השלמת הש"ס ברוב עיירות ומנייני אנ"ש - כך גם האגרת

5 האחרונה ב"אגרת הקודש"

6 מתחילה בברכה, "ברך ה'

7 חילם"; כפי הנראה מתוכן 1

8 האגרת, היא באה גם כן 2

9 משמועה טובה שבעיירות 3

10 ומנייני אנ"ש הונהג ענין 4

11 הצדקה לארץ ישראל, בסדר 5

12 של גאבי-צדקה - "מעשה", 6

13 המעורר את ה"עושים", 7

14 ורבנו הזקן נותן את ברכתו 8

15 על כך גם ל"מעשה" וגם 9

16 ל"עושים", ומסביר את 10

17 המעלה הנוספת שישנה 11

18 כשהתעוררות לצדקה באה 12

19 מהאדם עצמו, על-ידי 13

20 "עבודתו" העצמית, לגבי 14

21 ההתעוררות כשהיא באה 15

22 באמצעות אדם שני.

23 הרבי כותב באחד ממכתביו, שקיים גם קשר בין האגרת הראשונה

24 לאגרת האחרונה. בכך שבשתייהן מדובר על העליונות והפעולה של

25 עבודת התפלה בכוונה: באגרת הראשונה מדובר אודות "כוונת התפלה

26 מעומקא דלבא כו' עד מיצי הנפש כו", ומה שזה פועל בענינים רוחניים,

27 לחזק את השכל המתבונן בגדלות ה' ובחיוק של אהבה ויראה, ובאגרת

28 האחרונה מדובר אודות עבודת התפלה בהתעוררות של אהבת ה'

29 בקריאת שמע ו"למסור נפשו באחד" ו"בכל מאדך" כפשוטו, כשהיא באה

30 בפועל בנתינת הצדקה, שיש בה המעלה הנוספת כשהתעוררות

31 לצדקה באה מהעבודה העצמית בעבודת התפלה.

32 ברכ' ה' חילם ופועל ידם ירצה, - כלשון ברכתו של משה

33 רבנו לשבט לוי, שבהתאם לחכמינו ז"ל⁶⁷ זה מוסב על העבודה

34 בבית המקדש, וב"אבות דר' נתן"⁶⁸ הרי כתוב: "יש לנו כפרה

35 אחת שהיא כמותה", שבזמן הגלות יש לנו דבר המכפר בדוגמת

36 העבודה בבית המקדש, והוא - גמילות חסדים, שצדקה

37 וגמילות חסדים הן כמו ענין העבודה בבית המקדש, ויש לומר,

38 שלכן מתחיל רבנו הזקן את הברכה לעושי הצדקה, בלשון זו,

39 לרצון להם לפני ה' תמיד, - יכול להיות שהכוונה היא,

40 שכשם שעל-ידי נתינת צדקה, למרות שנותנים "חומש" בלבד,

41 מעלה ה"חומש" את "ארבע הידות", ארבעת החלקים הנותנים

42 מרווחיו, שגם הם יעלו להו', כפי שמוסבר בסוף פרק ל"ד

43 ב"תניא", כך גם בנדון דידן, ש"פועל ידם", לא רק של מצות

44 הצדקה, אלא של כל היגיעה והפעולות - יהיו "לרצון להם

46 בְּחִינֹת הַכִּלִּים דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּאַצִּילוֹת, – שהם "חד", דבר
47 אחד עם "אור אין סוף" שבאצילות, כמובא לעיל, ב"אגרת
48 הקדוש" סימן כ', וְכַל־שֶׁבֶן וְקַל־יְחֻמֵּר אִי־סוֹף בְּרוּךְ
49 הוּא הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין – שהוא מְלַמְעֵלָה מְעַלָּה מִבְּחִינַת
50 אֲצִילוֹת. – שהוא

51 למעלה לגמרי מעולמות,
52 והוא יתלבש ויתגלה בזמן
53 התחיה של תחיית
54 המתים. אם הכלי ל"אור
55 אין סוף" שיתגלה בכלים
56 של הספירות
57 שב"אצילות", הוא באופן
58 שהוא בטל ומאוחד לגמרי
59 ב"אור אין סוף", עד שהם
60 "חד", דבר אחד – הרי
61 כל־שֶׁבֶן וְקַל־יְחֻמֵּר
62 שגילוי "אור אין סוף"
63 ה"סובב כל עלמין",
64 שלמעלה לגמרי
65 מעולמות, מן ההכרח
66 שיהיה "גִּרְמוּהִי חֵד", כלי
67 לקליטת אור זה
68 בפנימיות, – וזהו ענין
69 הצדקה. וְלִפְיָכָּךְ – ולכן,
70 נִקְרָאת צְדָקָה לְשׁוֹן
71 נִקְבָּה, "צְדָקָתוֹ עֲמִידַת
72 לְעַד", – הרי ש"צדקה"

73 היא לשון נקבה, שִׁמְקַבֵּלַת הָאֶרֶץ מֵאֹר אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב
74 כָּל עֲלָמִין, הַמְתַּלְבֵּשׁ – ומתגלה, בְּתוֹכָהּ בְּעוֹלָם הָזֶה
75 הַנִּשְׁמִי בְּזֶמַן הַתְּחִיָּה. – של תחיית המתים. הרי זו הוספה
76 למה שנאמר לעיל, ש"עומדת" לשון נקבה הוא במי שמקבל
77 התעוררותו מאדם אחר, ולכן הוא מצויין בלשון נקבה, מפני
78 שהתעוררותו לצדקה אצלו היא בבחינת נקבה, מקבל – אלא
79 הצדקה עצמה היא בבחינת נקבה ומקבל, מפני שהיא כלי
80 "לקבל" בו את "אור אין סוף" ה"סובב", היא כלי לקבלה, אֲבָל
81 – הפסוק¹⁷: "צִדֵּק לְפָנָיו יִתְלַךְ" הוּא לְשׁוֹן זָכָר, – "צדק"
82 ו"יהלך", היא מִדַּת הַחֶסֶד הַמִּתְעוֹרֶרֶת כָּלָּה הָאֵדָם מַעֲצָמוֹ,
83 – שלא על־ידי ההתעוררות של "מעשה", על־ידי הַתְּעוֹרֶרֶת
84 אֲהֶבֶת ה' בְּקִרְיָתָא שְׁמַע, וְלִדְבָקָה בּוֹ, וְלִמְסוֹר נַפְשׁוֹ
85 בְּ"אֶהֱרָ", ו"כָּבֵל מֵאֲדָר" בְּפִשּׁוּמוֹ וְכוּ'. – כלומר בכסף
86 שלך¹⁸, שמאהבת ה' ומסירות נפשו לה' – באה ההתעוררות
87 למתן צדקה, וְכִ"אֲתַעְרֻתָּא דִּלְתַּתָּא", – בהתעוררות
88 שלמטה, מן האדם ומסירות נפשו ורצונו הפנימי להקדוש
89 ברוך הוא, וְכַמּוֹם הַפְּנִים לְפָנִים בֵּן לֵב אָדָם הַעֲלִיּוֹן כּו'
90 – שעל הכסא – "אֲתַעְרֻתָּא דִּלְעִילָא", – ההתעוררות

1 הזה, וְקוֹקִים ל"כלי" בו יֵאָחַז האלקות וישמש כ"פתילה",
2 המתבטל וכלה לגמרי באש האלקי, כְּמֹו שֶׁנֶּתְפָּאֵר בְּמָקוֹם
3 אַחֲרָיו, וְהַגּוֹף וְהַכִּלִּי לְאֹדוֹ יִתְבַּרֵּךְ, – ל"אור אין סוף", היא
4 מִדַּת הַחֶסֶד וְנִדְיַבֶּת הַלֵּב, לְתֵן וּלְהַשְׁפִּיעַ חַיִּית לְמֵאֵן דְּלִית
5 לִיָּה כּו', – למי שאין לו

6 משל עצמו, הרי שמדת
7 החסד ונדיבות הלב –
8 הנתינה בסבר פנים יפות
9 ובהרגשת העני – הם כלי
10 לאורו יתברך, כְּמֹו
11 שֶׁבְּתוֹב בְּתַקְנִים¹²:
12 "וְכִמְה גּוֹפִין תְּקִינַת לֹו",
13 – וכמה גופים תיקנת להם
14 – לקבלת האורות של
15 הספירות, וְאֲתַקְרִיאוּ
16 בְּתַקְנֵינָא דָא חֶסֶד דְּרוּעָא
17 "יְמִינָא", – והם נקראים
18 ב"תיקון" זה: חסד – הדורע
19 דימנית, וכשם שלמעלה,
20 חסד היא "דרועא ימינא"
21 (דורע ימנית), כך מדת
22 החסד של האדם היא כלי
23 לימין וגילוי של מעלה,
24 וְכָל הַגּוֹף נִכְלָל בְּיָמִין, –
25 "ימין" הוא כל עיקרו של
26 הגוף, וְכָךְ אִמֵּר הַפְּסִי־
27 "לְבוּשׁוֹ צְדָקָה"¹⁴. –

28 שצדקה היא לבושו – סתם – של כל ה"גוף" – של הקדוש ברוך
29 הוא, לקבלת ההתגלות של "אור אין סוף". וְזֶהוּ שֶׁאִמְרוּ
30 רַ"י¹⁵: "אֵין הַצְדָקָה מִשְׁתַּלְמֵת אֱלָא לְפִי חֶסֶד שְׂבֵה,
31 שֶׁנֶּאֱמָר¹⁶: "וְרָעוּ לָכֶם לְצַדִּיקָה, תִּצְרוּ לְפִי חֶסֶד"; – ששכר
32 הצדקה הוא בהתאם לחסד שבאותה צדקה, כפי החסד ונדיבות
33 הלב שהיו בנתינת הצדקה – כך הוא הקצירה והשכר לאותה
34 צדקה. מדוע נקראת צדקה "זריעה" והשכר "קצירה"? שֶׁהַקְצִיר
35 – של התבואה, הוּא גִּלּוֹי הַזְרִיעָה הַטְּמוּנָה בְּאֶרֶץ, וְכָךְ הוּא
36 הַצְדָקָה וְהַחֶסֶד שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין בְּזֶמַן הַגְּלוּת, הִיא טְמוּנָה
37 וְנִסְתָּרֶת עַד זְמַן הַתְּחִיָּה, – עד תחיית המתים, כשם שהזריעה
38 טְמוּנָה וְנִסְתָּרֶת בְּאֶרֶץ, שִׁיתְלַבֵּשׁ – בזמן תחיית המתים, וְיֵאִיד
39 אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָם הָזֶה הַנִּשְׁמִי, – ההתלבשות
40 וההתגלות הן הקצירה והזריעה של צדקה. באיזה אופן תהיה
41 ההתלבשות וההתגלות של "אור אין סוף"? – יסביר רבנו הזקן
42 להלן שזה על־דרך ועוד יותר, מאשר ההתלבשות וההתגלות
43 בכלים של הספירות בעולם ה"אצילות". ובלשון רבנו הזקן:
44 וְיֵאִידוּ וְגִרְמוּהִי חֵד, – ומה שהוא, "אור אין סוף" שבאצילות,
45 ו"גִּרְמוּהִי", הכלים, הם דבר אחד – הם – הרי זה מוסב על

11. תניא ח"א פנ"ג. 12. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 13. כפיט "אתה הוא אלקינו" שכתפלת שמו"ע דר"ה. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מאגה"ק ס"ג עיי"ש". 15. סוכה מט, ב. 16. הושע י, יב. 17. תהלים פה, יד. 18. ברכות נד, א.

- 1 מלמעלה, שבהתאם להתעוררות שלמטה, וכמידת מסירות
2 "פנימיות" רצונו להקדוש ברוך הוא, שהתבטאה בענין של
3 עשיה גשמית, בנתינת צדקה – כך גם הוא המְשַׁכֵּת
4 אור־אֵין־סוף בְּרוּךְ־הוא הַסּוֹבֵב־בְּלִעְלָמִין לְמַטָּה מִטָּה
5 בְּעוֹלָם הַהַנְשָׁמִי
6 בְּבַחֲנֵית גִּלּוֹי בְּזִמָּן
7 הַתְּחִיָּה, – של תחיית
8 המתים, כְּמִכְאֵל בְּמִקְרָב
9 דְּאֶשְׁתָּקֵר בְּאֵרֵיכּוֹת. –
10 הרי כשהתעוררות
11 לצדקה באה מעצמו,
12 מעבודתו בתפלה – היא
13 נקראת "צדק", לשון זכר. שכן, הוא "משפיע" וממשיך את
14 האור ה"סובב כל עלמין", וכפי שיסביר רבנו הזקן להלן, הוא
15 ממשיך את ה"פנים" והפנימיות של האור ה"סובב כל עלמין".
- 16 אך, כשהתעוררות באה מאדם אחר, אז זה רק בבחינת
17 "מקבל", כלי לקבלת האור ה"סובב" והמדובר בהארה בלבד
18 מ"אור הסובב". וְהָיוּ – מזה שלגבי "צדק" הוא אומר "לְפָנָיו
19 יִתְלַךְ", שְׂמוּלִיךְ וּמִמְשִׁיךְ "פָּנִים" הָעֲלִיּוֹנִים – הפנימיות של
20 "אור אין סוף", מִלְמַעְלָה
21 מִהַאֲצִילוֹת עַד עוֹלָם
22 הָעֲשִׂיָּה. וְכַעַת עַת
23 לְקֶצֶר, וְכָל טוֹב מֵהֶם
24 לֹא יִבְצֵר, "הַטִּיבָה ה'
25 לְטוֹבִים – הנותנים
26 נתינות גדולות לצדקה,
27 וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם"¹⁹, –
28 הרוצים לתת יותר – אלא שאין ידם משגת, בְּנִפְשָׁם תִּדְרָשְׁנוּ:
29 – כברכת ותפלת הדורש טובתם – הכוונה לרבנו הזקן, כותב
30 אגרת קודש זו.

יום שני כ"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנג, להבין איך הקורא... עד עמ' 306, דוקא.

- 31 קוֹנְטֵרַס אַחֲרוֹן עַל כְּמָה פְּרָקִים
32 עֲנֵנוּ בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים – "תניא" – חֶלֶק א פָּרֶק מ
33 שם מוסבר ש"רחילו ורחימו" (יראה ואהבה) הן "גדפין"² (כנפיים) בלבד,
34 כמו למשל כנף עוף, שעל ידו מתרומם העוף ועף למעלה, אך אין
35 הכנפיים העיקר של העוף,
36 כפי הראיה שמובאת בהלכה,⁶
37 ש"ניטלו אגפיו כשרה"³, אם
38 ניטלו הכנפיים של העוף –
39 הוא כשר. שכן, העיקר הוא
40 הראש והגוף, והכנפיים
41 משמשים רק כדי לעוף בהם;
42 כך גם בנמשל, שהיחוד למעלה נעשה על־ידי התורה והמצוות עצמן,
43 ואילו האהבה והיראה הנקראות "גדפין" (כנפיים) משמשות רק כדי
44 להעלות את התורה והמצוות למקום ולמדרגה השייכים לאותו יחוד,
45 ושם מתגלה בתורה ובמצוות "אור אין סוף" ברוך־הוא שלא היה יכול
46 להתגלות בהן כשהן בעולם הגשמי.
47 הרי, מצד אחד, אומרים, שכדי לפעול היחוד למעלה, אין האהבה
48 והיראה פועלות זאת, מפני שהן ענין של "הרהור" וכוונה בלבד – שהן
49 כשלעצמן אינן פועלות יחוד זה; ומצד שני אומרים, שעל־ידי הכוונה
50 דוקא מתעלות התורה והמצוות לעילוי שבכוחן להתעלות, ושעל ידן
51 יהיה היחוד למעלה והתגלות "אור אין סוף" ברוך הוא שעל־ידי אותו
52 יחוד.
53 לְהַבִּין, אִיךְ הַקּוּרָא בְּסִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא מְקַשֵּׁר
54 בְּחִכְמָה עֲלֵאָה – חכמה עליונה. כשיהודי לומד תורה בשכל
55 והבנה – הוא מבין הלכה בתורה – מובן הדבר שהוא מקושר
56 ב"חכמה עילאה" (עליונה) – הספירה העליונה ביותר ב"עולם
- האצילות" – , שכן, ההלכה היא הרי "חכמתו ורצונו של הקדוש
ברוך הוא": השכל של ההלכה הוא חכמתו ושכלו של הקדוש
ברוך הוא, ופסק ההלכה הוא רצונו של הקדוש ברוך הוא. כפי
שרבנו הזקן אומר בפרק ה' בחלק הראשון של ספר ה"תניא",
שכן עלה ברצונו של
הקדוש ברוך הוא,
שכשיטען ראובן כך וכך
ושמעון כך וכך (למשל)
יהיה פסק ההלכה כך וכך.
וגם אם זה לא יאירע אף
פעם, שיובא לפני בית־דין סכסוך בין שני אנשים בטענות כאלו
– הרי כיוון שכן עלה ברצונו של הקדוש ברוך הוא, שכן יהיה
פסק הדין – הרי עצם ידיעת פסק ההלכה – הוא ידיעת רצונו
של הקדוש ברוך הוא; אך, כשקורא סיפורי מעשיות שבתורה
בלבד, הרי אם כי אמות הדבר שבסיפורים אלה גלומים רמזים
על ענינים רוחניים למעלה, ואו להיפך – העיקר הם הענינים
הרוחניים למעלה, אלא שהם גם מרומזים בלבד בענינים
הגשמיים של הסיפור כפי שאירע למטה, ככתוב בספרים:
"התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים", אך כיוון שאין
הוא יודע לגמרי מהענינים הרוחניים שבעולמות העליונים,
ידיעתו בסיפור התורה היא רק בענינים הגשמיים שאירעו
בסיפור המעשה כאן למטה (ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו") –
כיצד, איפוא, נעשה אדם מקושר על־ידיה ל"חכמה עילאה"?
ולמשל, רבנו הזקן מסביר בפרק מ"ה בחלק הראשון של ספר
ה"תניא" ענין המשכת רחמים רבים ממקור הרחמים למעלה,
שלמעלה ממדת הרחמים שב"אצילות", כפי שיעקב ממשיך על

19. תהלים קכח, ד. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נישט (לא) 'ראה'". 2. ר"ח בשם היחודים פ"א. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר": "במשנה (חולין נו, ב): נשתברו גפיו, דין דניטלו אגפיו בבי"ח וט"ז שו"ע יו"ד ר"ס נג". וראה גם לעיל פרק מ הערה 13. 4. עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג פכ"ב.

- 1 "מקור נשמות ישראל" ועל נשמות ישראל, דבר המרומז בפסוק
 - 2 "וישק יעקב לרחל ויברך" (יעקב היינו מדת הרחמים ד"אצילות",
 - 3 ורחל – "כנסת ישראל", מקור נשמות ישראל, וכו'). אך, כשאין
 - 4 הוא יודע מהענינים הרחניים למעלה – הוא יודע רק את
 - 5 הסיפור כפי שהוא מופיע
 - 6 בפשוטו של העולם
 - 7 הגשמי, כיצד הוא – מבלי
 - 8 שידע את הענינים
 - 9 הרחניים המרומזים
 - 10 בספירים – מקושר
 - 11 ב"חכמה עילאה"? הדרב
 - 12 יובן – על"פי מה שכתוב
 - 13 ב"ספר הפנינות" דף טז
 - 14 עמוד ב: כמו שהאדם
 - 15 עוסק – בתורה, למטה, כך – גם עוסק בתורה, דיוקן – דמות,
 - 16 האדם העליון – "אדם העליון", למעלה בו, – כפי שמסביר
 - 17 רבנו הזקן להלן ("ב'קונטרס אחרון") זה מוסב על שורש הנשמה
 - 18 של האדם (שהשורש הוא בספירות למעלה הנקראות "אדם
 - 19 העליון" – פרצוף של מוחין ומדות (כמו שזה בעשר הספירות)
 - 20 נקרא "אדם"), ו"אדם העליון" עוסק בתורה למעלה – הרי
 - 21 על-ידי כך, שהאדם עוסק בתורה למטה, אפילו בספירי
 - 22 מעשיות שבתורה בלבד – הוא מקושר ב"חכמה עילאה" –
 - 23 על-ידי שה"דיוקן" שלו למעלה מקושר ב"חכמה עילאה". מזה
 - 24 הרי יוצא, שהעיסוק בספירים כאן למטה, אין לו, כשלעצמו,
 - 25 קשר ל"חכמה עילאה", שהרי אין זה עולה למעלה, לשורש
 - 26 שממנו תורה באה, מ"חכמה עילאה", אלא מפאת שה"דיוקן"
 - 27 של ה"אדם העליון" למעלה עוסק בתורה – מצד זה הוא מקושר
 - 28 ב"חכמה עילאה". רבנו הזקן יסביר להלן, שהדברים אמורים רק
 - 29 בשעה שעיסוקו בתורה הוא בהרהור בלבד (במחשבה) באותיות
 - 30 הכתובות בתורה שבכתב; ואילו כשהוא מבטא את האותיות
 - 31 בדיבור, הרי מצד הקול המתהווה מהדיבור, עולות האותיות
 - 32 שהוא לומד כאן למטה – למעלה. וזה יכול להיות גם במדריגה
 - 33 העליונה ביותר – בעולם ה"אצילות". וכן יש לומר – רק
 - 34 בהרהור – שהוא חושב באותיות הכתובות. – בתורה
 - 35 שבכתב, כלומר, מה שנאמר לעיל, שהקשר בין יהודי שעוסק
 - 36 בתורה למטה עם "חכמה עילאה" הוא רק מצד ה"דיוקן" האדם
 - 37 העליון" שעוסק בתורה למעלה – הרי זה רק כשעיסוקו בתורה
 - 38 מתבסס על הרהור בלבד, אבל הדיבור – כשהוא מבטא את
 - 39 אותיות התורה בדיבור, יש לומר דבוקע וסליק – ועולה
 - 40 לאצילות ממש, – כלומר, לא רק בספירות ומדריגות שהן
 - 41 בחינת "אצילות" בעולמות אחרים – אלא ב"אצילות ממש", כך
 - 42 הדבר באלה שעבודתם היא בבחינת "מרכבה", והם הצדיקים
- הגדולים הבטלים לגמרי להקדוש-ברוך-הוא כמו ה"מרכבה" 43
הבטלה לגמרי לרוכב עליה (כפי שמוסבר בפרק ל"ט, בחלק 44
הראשון של ספר ה"תניא", שבאלה, תורתם ועבודתם עולות 45
ב"אצילות"), או – שהדיבור בתורה עולה לבריאה – 46
כשהדיבור בא בדיבור 47
ורחימו – מיראה ואהבה, 48
שכללים, – הבאות 49
מהשכל ומהתבוננות 50
בגדלות ה', אז, עולה 51
הדיבור בעולם ה"בריאה", 52
שהוא עולם ההשגה, כפי 53
המוסבר בחלק הראשון 54
של ספר ה"תניא", פרק 55
ט"ז, או – שהדיבור 56
בתורה עולה ליצירה – כשהדיבור בא בדיבור ורחימו – 57
מיראה ואהבה, טבעיים, – יראה ואהבה הקיימות בטבע בנפשו 58
של יהודי, והיא האהבה המסותרת הכוללת בתוכה גם יראה, 59
והמקום והמדריגה ששם עולות התורה והעבודה הבאות על- 60
ידי יראה ואהבה טבעיות הוא בעולם ה"יצירה", שהוא עולם 61
ה"מדות", כפי המוסבר בפרק ט"ז בחלק הראשון של ספר 62
ה"תניא", וב-לימוד מקרא – בדיבור, סליק – זה עולה מעולם 63
הזה לעשר ספירות דעשיה, – כאשר הוא רק אומר אותיות 64
התורה, והמקום אליו זה עולה מצד קבלת עול – הוא בעולם 65
ה"עשיה", משום דבוקע אורו? וכו'. – האורים שבין העולם 66
הזה הגשמי ועולם העשיה הרחני, מה שאין כן בהרהור, – 67
כשהוא רק חושב באותיות בהרהור של מחשבה – אז אין זה 68
עולה לעולמות העליונים האמורים, אלא ה"דיוקן" שהוא 69
שרש נשמתו וכו'. – גם הוא עוסק למעלה בתורה, ומצד זה 70
הוא מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה). ומה שכתוב בזהר 71
חלק ג דף קה דהרהור לא עבד מידי בו, – שהרהור 72
(מחשבה) אינו פועל שום דבר, והינו אפילו לטב, – גם 73
כשהרהור הוא מחשבה וכוונה טובה, הרי אם חסרה 74
ה"אתערותא דלתתא", ההתעוררות מלמטה, של מעשה או 75
דיבור אין ההרהור כשלעצמו פועל שום דבר. בוחר שם, 76
כשהוא מדבר אודות הרהור, הרי זה לגבי הרהור שאינו פועל 77
שום דבר לא טוב, שכן הוא מדבר שם, במה שנאמר לגבי שבת: 78
"ממצוא חפץ ודבר דבר", שבאם יהודי מדבר בשבת ענינים 79
של חול – הוא עושה פגם, שכן הדיבור עולה למעלה ומביא 80
חולין בקדושת השבת שלמעלה. ברם, זה רק כשהוא מדבר 81
בדיבור ענינים של חול, אך אם הוא רק מהרהר במחשבה, אין 82
ההרהור והמחשבה פועלים שום פגם למעלה. הרי שמדובר כאן 83
ש"הרהור" אינו פועל שום ענין לא טוב, שום פגם, לכן מוסיף 84

5. דפוס ונציא ש"פ. 6. או שאפשר ללמוד, שהעליה היא בהתאם לענין התורה שהוא לומד: אם הוא לומד קבלה, שקבלה אינה מתפשטת למטה מעולם ה"אצילות" – אז העליה היא ב"אצילות", ואם הוא לומד תלמוד, שהוא ב"בריה" – העליה היא ב"בריה", ואם הוא לומד משנה – זה ב"צירה", ו"מקרא" – ב"עשיה", כפי שהוא אומר בסוף פרק מ' בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בהגה"ה שם. וכפי שאומר שם, שכולם הם ב"אצילות" אלא ההתפשטות של מקרא היא עד עשיה, ושל משנה עד יצירה ושל תלמוד עד בריאה, וקבלה מתפשטת בעולם האצילות בלבד, וכפי הביאור בזה ב"תורה אור" דף י"ז בתחילת עמוד א'. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן הוא גם באתהלך. וצ"ע כי בכ"מ (בכ"א פ"מ, בוח"ג המסומן שם ועוד) רקיעין. וצ"ע בדפוסים וכת"י". 8. ישעי' נח, יג.

1 רבנו הזקן, שהדבר אמור גם לגבי ענין טוב, שאם זה ענין של
2 הרהור בלבד, כשחסר ענין הדיבור או המעשה – אין ההרהור
3 כשלעצמו פועל שום דבר גם לא בדבר הטוב שהיה פועל אילו
4 זה היה בדיבור, ענין – בזהר שם ופ' – וזהר חלק ג' דף לא
5 עמוד ב – כך מסתבר –
6 שזה גם לטוב, שאין
7 ההרהור פועל שום דבר –
8 כשמעניינים בזהר שם,
9 שכן מדובר שם אודות
10 "ימים טובים", שכדי
11 "לקבל" קדושת ושמחת
12 "יום טוב", מן ההכרח
13 שתהיה "אתערותא"
14 דלתתא" (התעוררות)
15 מלמטה, על-ידי מעשה
16 או דיבור, הממשיכים
17 "אתערותא דלעילא"
18 (התעוררות מלמעלה),
19 (ו"תיפח רוחי" של מי שאומר שלא זקוקים למעשה או דיבור),
20 ולאחר מכן מביא בזהר שם שהדיבור בשבת בענינים של חול,
21 פוגם למעלה, מה שאין-כן הרהור. הרי מובן מזה, שכוונת
22 הוזהר שם, שההרהור אינו פועל גם בנוגע לפגם וגם בנוגע
23 לענין של טוב, אלא דוקא מעשה או דיבור. כך גם בזהר חלק
24 ג' דף לא עמוד ב', שם מדובר ש"בעובדא דלתתא אתער
25 עובדא דלעילא", שעל-ידי פעולה למטה מתעוררת פעולה
26 למעלה, אם הפעולה היא בקדושה – מתעוררת קדושה
27 שלמעלה ונמשכת ושוכנת עליו, ואם הפעולה היא מצד
28 הטומאה ר"ל – היא ממשיכה רוח הטומאה על האדם רחמנא
29 ליציל, והוזהר מסיים שם, שמה שתלוי במעשה – הוא במעשה,
30 ומה שתלוי בדיבור – הוא בדיבור. מזה גם מובן, שגם ללא טוב
31 וגם לטוב, פועלים רק הדיבור או המעשה, ולא ההרהור. על-כל-
32 פנים יוצא מהוזהר, שהרהור ומחשבה אינם פועלים מאומה –
33 ואילו כאן אמרנו, שעל-ידי קריאה (גם) במחשבה בלבד בסיפורי
34 מעשיות שבתורה – פועל הדבר, שה"דיוקן" של ה"אדם העליון"
35 עוסק בתורה, ועל-ידיהז הוא מקושר ב"חכמה עילאה"
36 (עליונה)? יסביר רבנו הזקן, שכוונת הוזהר היא, שההרהור אינו
37 פועל למעלה כדי להמשיך למטה, אין זה "אתערותא דלתתא"
38 (התעוררות מלמטה) להמשיך (למטה) "אתערותא דלעילא"
39 (התעוררות מלמעלה); אך למעלה פועל ההרהור. ואדרבה,
40 ה"העלאה מלמטה למעלה", להעלות למעלה גם את המעשה
41 והדיבור של תורה ומצוות שיעשו למעלה את היחוד העליון –
42 הרי זה דוקא על-ידי הרהור – מחשבה וכוונה. ראוי לציין,
43 שבספר המאמרים "אתהלך ליאונא" עמוד ק"ס (שם מובאים
44 פרקים אלה של "קונטרס אחרון"), לא כתוב "ומה שכתוב בזהר",
45 בוא י", שזה המשך למזה שכתוב לפני זה, אלא "מה שכתוב בזהר"

קונטרס אחרון

אפי' לטב ע"ש וברל"א ע"ב י"ל דהיינו לאתערא לעילא
שיומשך משם לתתא רק מחשבתו נשארה שם
ומוסיפה שם אור גדול בתוספת וריבוי האור באצי'
ע"י מקרא ומצות מעשיות שבעשי' שעיקר היחוד הוא
למעלה רק הפירות בעוה"ז ע"י המשכת אור מעט
מועיר למטה ע"י הדבור ומעשה משא"כ בהרהור
לא נמשך כלום ולכן לא יצא ידי חובתו מה שירדה
נשמתו לעוה"ז רק להמשיך אורות עליונים למטה
כמ"ש בע"ה שכ"ו להמשיך אור אבל להעלות ממטה
למעלה הוא דוקא ע"י מחשבה טובה דכלא דו"ר

– כלומר, שהוא מתחיל כאן ענין חדש, כפי שהרבי מציין בצינוניו
שם, כך, שאין זו קושיא על הנאמר לפני זה, שהקריאה בהרהור
ומחשבה פועלת ב"דיוקן האדם העליון למעלה", אלא, רבנו הזקן
מתחיל להסביר את הוזהר, שמה שכתוב בזהר ש"הרהור לא
עביד מידי" הכוונה שאין
הוא ממשיך למטה, ואילו
העלאה מלמטה למעלה –
הוא כן פועל וכו'. י"ש
לומר דהיינו לאתערא
לעילא – לעורר למעלה,
שיומשך משם לתתא, –
למטה, זאת אין ההרהור
פועל, רק מחשבתו –
העולה למעלה, נשארה
שם, ומוסיפה שם אור
גדול, בתוספת וריבוי
האור באצילות, על-ידי
– לימוד מקרא – בדיבור,
ומצות מעשיות שבעשי', – לימוד המקרא ומצוות מעשיות
מוסיפים ריבוי אור ב"אצילות", שעקר היחוד – בספירות
שב"אצילות" הנעשה על-ידי לימוד מקרא ועל-ידי מצוות
מעשיות, הוא למעלה, – ב"אצילות", רק ה"פירות" – שמהיחוד
הנעשה למעלה, הם בעולם הזה, על-ידי המשכת אור מעט
מועיר – מעט מן המעט, למטה – האור הנמשך למטה,
ה"פירות", הוא על-ידי הדבור ומעשה, – מלימוד המקרא וקיום
המצוות המעשיות – שהם "אתערותא דלתתא" (התעוררות
מלמטה) להמשיך "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה),
מה שאין-כן בהרהור – בלי דיבור, לא נמשך כלום, – למטה,
אלא למעלה, – הרי במקום ובמדרגה שבהם נעשה היחוד שעל
ידי תורה ומצוות – שם מוסיף ההרהור ריבוי אור, ולכן –
מהרהר בלבד באותיות קריאת שמע, ואיננו מבטא אותן
בדיבור, לא יצא ידי חובתו, – "חובתו" – היינו מה שצריך
נשמתו לעולם הזה רק להמשיך אורות עליונים למטה, –
שהאורות של העולמות העליונים יומשכו למטה בעולם הזה,
כמו שכתוב ב'עץ חיים' שער כו – שירידת הנשמה למטה היא
כדי להמשיך אור. – לא למען עצמה, שכן אין היא זקוקה
לתיקון, כיוון שעליה לתקן את הגוף והנפש הבהמית, על-ידי
המשכת אורות עליונים דוקא למטה בעולם הזה, וכיוון
שהמשכת אור למטה היא דוקא על-ידי מעשה או דיבור, הרי
בשעה שהרהר בלבד ולא ביטא בדיבור – לא ביצע חובה זו ולא
יצא ידי חובתו. כל האמור הוא בנוגע להמשכת אור למטה –
אבל להעלות מלמטה למעלה, – שהתורה שהוא לומד
והמצוות שהוא מקיים תעלה למעלה, הוא דוקא על-ידי
מחשבה טובה, – על-ידי כוונה של אהבת ה' ויראת ה' –
הנקראת "מחשבה טובה", דכלא דחילו ורחימו – בלי יראה

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בד"ה להבין איך הקורא כו' (וח"א פל"ח) לפעמים "מח" ולפעמים "הרהור". והבי': מח' – כולל כל הדרגות שבמח' (ראה סוף אגה"ק ס"ט) או – בפרט (בנוגע להרהור) – מח' שבמח', משא"כ הרהור: שמחשכ (1) איך לדבר, (2) באותיות הכתובות או המדוברות. ראה ביאורו בתחלתו סד"ה להבין כו' פתח ר' חזקיהו."

הזקן: תנינו "דקיעין" דוקא, שהן ה"היכלות" וה"בתים", – 33
של ה"אדם העליון", החיצוניות של ה"אדם העליון", ולא בגוף 34
ה"אדם העליון", – אין זה עולה בגוף של ה"אדם העליון", 35
שהוא עשר הספירות של אותו עולם, וכל־שכן – שאינו עולה, 36
בנפש־הרוח־נפשמה – של 37
ה"אדם העליון", שהן 38
האור של "אצילות" 39
המאיר באותו עולם, 40
אפילו – לא, ב"אדם – 41
העליון" דעשיה", שהן 42
עשר ספירות: אורות 43
וכלים. – גם שם לא יכול 44
לעלות דבר שחסרה בו 45
הכוונה של יראה ואהבה. 46
וזהו 47
ב"תקונים" 10, דכלא 48
דחילו ורחימו – בלי יראה ואהבה, לא יכלא לסלקא ולמיים 49
קדם ה' דוקא: – אין זה יכול לעלות ולעמוד לפני הוי' דוקא, 50
בעולם שלמעלה זה יכול לעלות, אך "קדם ה'", לפני האלקות 51
שבאותו עולם, הספירות שבאותו עולם – שם אין זה יכול 52
לעלות בלי יראה ואהבה. מה שרבנו הזקן אומר כאן שעשר 53
הספירות אורות וכלים גם של עשיה נקראים "קדם ה'", וב"אגרת 54
הקודש" סימן כ' (ד"ה איהו וחיה) הוא אומר, שהאורות נפש 55
ורוח, ומה גם הכלים של עשר ספירות של בריאה־יצירה־עשיה, 56
הם "ראשית היש הנברא", שנבראו "יש מאין" מאור הנשמה, 57
ואילו כאן הוא קורא לכך "קדם ה'" – יש לומר שאף־על־פי־כן 58
אין זה דומה כלל לנבראים של בריאה־יצירה־עשיה. ואולי יש 59
לומר, שזה על־דרך ההיכלות של "אצילות" וגופי המלאכים של 60
"אצילות", כפי שנראה שם קצת, והם מתאחדים עם אור 61
הנשמה שזה האלקות של הכלים של "מלכות דאצילות". וכך 62
הוא הרי אומר שם, שמזיווג "זו"נ" ד"ב"ע" נברא מ"אין" ל"יש" 63
כל הנבראים נוצרים ונעשים – על־ידי אור הנשמה שבהם. 64

1 ואהבה, הרי התורה שהוא לומד וכן המצוות שהוא מקיים לא
2 פרחא לעילא, – אינן פרחות (אינן עולות) למעלה, וכמו
3 שכתוב ב"שער הנבואה" פרק ב': "והמחשבה טובה בו". –
4 היא מעלה את התורה והמצוות למעלה. ומה שכתוב – בוזהר
5 האמור, ד"בקע רקיעין
6 וכו'", – שזה בוקע
7 רקיעים – שקול התורה,
8 דיבור, בוקע רקיעים
9 ועולה למעלה, והינו
10 אפילו – כשהקול של
11 דיבור התורה הוא פלא
12 דחילו ורחימו, – בלי
13 יראה ואהבה, בנפש־שכן
14 מדברים בטלים – אם
15 לגבי דברים בטלים אומר
16 שם בוזהר, שכשהוא
17 מהרהר בדברים בטלים של עניני חול בשבת – אין זה פוגם, אך
18 כשהוא מבטא דיבורים אלה בדיבור – זה עולה למעלה ועושה
19 שם פגם, הרי אם דברים בטלים עולים – על־אחת־כמה־וכמה
20 שדיבורים של קדושה – עולים [זה אינו, דגם שם יש איזו
21 תאונה – אין זו ראייה, שהרי גם שם – בדברים בטלים – ישנה
22 איזו שהיא תאונה, שהוא מתאונה לדבר דיבורים אלה, במילא
23 אין זה גשמייות בלבד, מה־שאינ־כן גשמייות בלבד, יש לומר,
24 אינו יכול לעלות בעולם רוחני – אלא יש בזה גם משהו
25 מרוחניות המחשבה – התאונה שבכך, בנסח אחר ליתא תבות
26 אלו], – בנוסח אחר (בכתב־יד אחר) המלים "זה אינו שגם שם
27 יש איזו תאונה" – אינו, דמדה טובה – ענין טוב, מרבה, –
28 ופועלת במדה מרובה יותר מאשר מדה הפוכה. הרי, אם לגבי
29 ענין לא טוב אומרים שדיבור עולה ופוגם למעלה, על־אחת
30 כמה־וכמה במדה טובה – ענין של קדושה – בודאי שזה עולה
31 למעלה. על־כל־פנים השאלה היא שהרי מסתבר שגם בלי
32 יראה ואהבה זה בוקע רקיעים ועולה למעלה – מתרץ רבנו

קונטרס אחרון

לא פרחא לעילא וכמ"ש בשער הנבואה פ"ב והמחשבה
טובה כו' ומ"ש דבקע רקיעין וכו' והיינו אפילו בלא
דו"ר במכש"כ מדברים בטלים [ז"א דגם שם יש איזו
תאונה. בנ"א ליתא תבות אלו] דמדה טובה מרובה היינו
רקיעין דוקא שהן ההיכלות והבתים ולא בגוף האדם
העליון וכמ"ש בנר"ן אפי' באדם דעשיה שהן י"ם
אורות וכלים וז"ש בתקונים דכלא דו"ר לא יכלא
לסלקא ולמיים קדם ה' דוקא:

יום שלישי כ"ח מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 306, עיין ע"ח שער... עד עמ' קנד, כנודע:

75 ו"מלכות" נקראת "שכינה" ששוכנת בעולם – הרי היחוד של
76 ז"א ומלכות פועל שתומשך התגלות אלקות בעולם, הרי
77 בשעה שהם נאצלו ונתגלו ממקורם (ספירות חכמה ובינה), הנה
78 כיוון שאדם הראשון עדיין לא נברא ולא היה עדיין ענין קיום
79 המצוות, הרי אם זעיר
80 אנפין ומלכות היו ביחוד
81 של פנים בפנים, שהיתה
82 נמשכת המשכה פנימית
83 מזעיר־אנפין במלכות –
84 היו הקליפות יכולות לקבל או יניקה יותר מאשר נקבע להן

65 עין עי' חיים' שער הנקודות שער ח פרק ו, שאין החזרת
66 פנים בפנים בריאם על־ידי מצות מעשיות דוקא. – שם
67 ב"עץ חיים", הוא אומר לפני זה, שהספירות "ז"א" ו"מלכות"
68 שב"אצילות" ("ז"א" נקרא "דכר", זכר ומשפיע, ו"מלכות"
69 נקראת "נוקבא", נקבה
70 ומקבל, וכשנעשה היחוד
71 בין שניהם – זה נקרא
72 "יחוד קודשא־ברוך־הוא"
73 ושכינתו"1, שכן "ז"א"
74 הוא "קדוש" ו"מובדל", למעלה מהעולם (הקדוש ברוך הוא).

קונטרס אחרון

עיין ע"ח שער הנקודות ש"ח פ"ו שאין החזרת פכ"פ
כ"א ע"י מצות מעשיות דוקא. וטעם הדבר כי

דבר זה להביא לבירור הדברים הגשמיים הדורשים בירור
ותיקון, להוציא את הטוב ולהעלותו לקדושה. ומה שכתוב
שם - ב"עץ חיים", שאדם הראשון תקן נס-בן על-ידי
תפלה, - הרי, שלא רק על-ידי מצוות מעשיות יכולים לפעול
זאת, אלא גם על-ידי

תפלה? - תינו על-ידי

אותיות הדבור, - לא

על-ידי הכוונה הרוחנית

שבתפלה, כי-אם על-ידי

אותיות הדבור, דעקימת

שפתיו הו' - היא,

מעשה, - הרי שגם בזה

ישנו ענין של עשיה, כי

הן - אותיות הדבור הן

מנפש החיונית שבגוף

ודמו אשר שרשן -

דחיותן, מנחה. - כפי

שמוסבר בחלק ראשון של

ספר ה"תניא", בפרק ל"ז,

שאין בכוח הנפש האלקית

לבטא מילות התורה או

התפילה (שיש לבטא

בשפתיים, פה, לשון ושיניים גשמיים) - רק על-ידי הנפש

החיונית המלוכשת באברי הגוף ממשי. על-כל-פנים, יש כאן הרי

גם "העלאת מין" של "נוקבא דעשיה", כפי שהדבר במצוות

מעשיות. והנה, תברורים דעשיה - שמבררים על ידי מצוות

מעשיות, עולין ליצירה על-ידי שם ב", ומיצירה לבראה

ולאצילות, כמו שכתוב ב' - "עץ חיים" שער מין דרוש יא

סימן ז. וכן יוכן - הנאמר בזהר (חלק ג' קה, א), כנוכר

בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", דהרחור - מחשבה בלבד,

מבלי לבטא בדיבור, לא עביר מיד, - אינו פועל שום דבר,

כי בלי העלאת מין נוקבין מה"מלכים" שכתוב ב"גנה", -

"העלאת מין" זו היא דוקא מענינים של עשיה, כנוכר לעיל, אי

אפשר להמשיך טפין מלמעלה לזווג ועיר-אנפין ונוקבא,

- כדי שיהיה יחוד וזווג ז"ל, "א ר"מלכות", הוא על-ידי

ההמשכה שנמשך אור עליון שלמעלה משניהם, על-דרך כמו

שהוא ביחוד "דכר" (זכר) ו"נוקבא" (נקבה) למטה, הרי כתוב:

"זכר ונקבה ברא אותם ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים

פרו ורבו", שצריכה להיות ברכה והמשכה מכוח עליון בשביל

היחוד והתולדות הבאים מהיחוד - ואי אפשר להמשיך את

ה"טיפין" - ההמשכה מלמעלה - אם אין "העלאת מין" של

הבירורים מ"נוגה", כי - "ז"א, רוצה לינק מאמו - מ"בינה",

ולא להשפיע למטה, - "ז"א רוצה לקבל מ"בינה", - שממנה

היא באה - ולא להשפיע ב"מלכות". רק על-ידי "העלאת מין"

מ"נוגה" דוקא, ממשיכים מלמעלה אור עליון, דבר שפועל

1 (לינוק מקדושה), לכן הם היו אז ביחוד של "אחור באחור"

2 בלבד, כלומר, שנמשכה רק החיצונית של זעיר-אנפין ומלכות,

3 כדי שלא תהיה יניקה לקליפות. אלא, אחרי שנברא אדם

4 הראשון והוא קיים מצוות - דבר הפועל "כיסוח וקיצוץ

5 הקוצים" (מפסיק את

6 יניקת החיצונים), היה

7 יכול להיות אז שזעיר-אנפין ומלכות יהיו שוב

8 ביחוד של "פנים בפנים".

9 בלשון אחרת, היינו, שכדי

10 שתהיה התגלות אלקות

11 בעולם (ושקליפות לא

12 תוכלנה לקבל יניקה

13 ממנה) הרי זה דוקא

14 כשמקיימים מצוות

15 מעשיות. ופעם הדבר, -

16 אומר ב"עץ חיים", שם, כי

17 על-ידי מעשים טובים

18 גורם - האדם, וזוג

19 העליון וכו'. - ונעשה

20 ההחזרה של "פנים בפנים"

21 בזעיר-אנפין ומלכות.

22 וכן, אמאי "מעשיות" דוקא? - מדוע על-ידי מצוות

23 מעשיות דוקא גורמים את הזיווג העליון והחזרה של "פנים

24 בפנים", ולא על-ידי מצוות אחרות? וכן משה שכתוב ב' - "עץ

25 חיים" שער מין ומד, כי צריך תחלה להעלות מין נוקבין

26 דנוקבא דזעיר אנפין, - לפני הזיווג העליון - מן ההכרח

27 שתהיה לפני זה העלאת מין מנוקבא דז"א, ו"מין נוקבין

28 דנוקבא" הן בחינת עשיה, כמו שכתוב שם פרק א. -

29 כלומר, שמן ההכרח שתהיה לפני זה "העלאת מין" מעניני

30 העולם, שהענינים של "העולם" (ששרשם מ"מלכות" (נוקבא

31 דז"א)) יתעלו למעלה בקדושה - שזאת, על-ידי מצוות מעשיות

32 הנעשות בדברים גשמיים של העולם, ורק אז יכול להיות הזיווג

33 העליון ושתימשך התגלות אלקות בעולם. להלן יסביר רבנו

34 הזקן, כיצד מבטיחים, שבשעה שישנה התגלות אלקות בעולם

35 לא תוכלנה הקליפות לינוק תוספת יניקה מקדושה: והנה,

36 המעשים טובים - של המצוות המעשיות, נקראים - ב"עץ

37 חיים", "כפוח וקיצוץ הקוצים", - שבכרם, הנאחזים ב' -

38 בבחינת אחורים, שהן בחינת עשיה, כמו שכתוב ב' - "עץ

39 חיים" שער מן פרק ה, - הרי שעל-ידי המעשים הטובים,

40 נעשה "כיסוח וקיצוץ" של ענינים אלה שיש בכוחם לתת יניקה

41 לחיצונים - על-דרך-משל מזמירת הקוצים שבכרם שלא יפריעו

42 לצמחים שבכרם, והינו על-ידי העלאת הטוב הננוז בהם -

43 בענינים של עשיה, המלכש במצוות מעשיות - למקורו, -

44 של הטוב, שהוא לקדשת האצילות שכתב הרבה. - יכול

- 1 ש"ז"א" יהיה במצב של המשכה וירידה כדי להתייחד ולהזדווג
2 עם "מלכות", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ- "עץ חיים" שֶׁעַר מִן דְּרוֹשׁ
3 ב. וְעֵין זֶהר פְּרִשְׁת
4 פְּקוּדֵי דָף רמד עמוד
5 ב: דְּאִית סְדוּרָא בּו' 1
6 לְאֶסְתָּכְלָא בּו', - שקיים 2
7 סדר (של תפלה ודיבור, 3
8 וקיים גם סדר של תפלה 4
9 על-ידי כוונה) והסתכלות, 5
10 עד למעלה מעלה ב"אין
11 סוף, וְהֵן - מפרש רבנו הזקן, כְּוִנּוֹת הַתַּפְּלָה וְיַחְוּדִים
12 עֲלִיוֹנִים לְיִדְעִים וּמְשִׁינִים לְאֶסְתָּכְלָא בּו', - למסתכלים,
13 עד "אין סוף", בהם יכול להיות הענין של לפעול בעולם על
14 ידי כוונות בלבד - בלי דיבור, בִּי נִפְשֵׁירוֹחַ נִשְׁמָה שְׁלָהֶם
15 עֲצָמָן הֵן - העלאת "מִן נוֹקְבִין", בְּמִסְדֵּית נִפְשָׁם עַל
- הַתּוֹרָה, וּבְנִפְּלִית אִפִּים, - של תחנון, בו אומרים "אליך ה'
נפשי אשא", שהוא ענין של מסירות נפש, כְּנֻדָּע: - הרי כיוון
שהנפש, רוח ונשמה
שלם, הן כשלעצמן,
על-ידי מסירות נפשם,
העלאת מ"ן" - יש
בכוחם "לפעול" גם
כשחסר ענין הדיבור
(והעלאת המ"ן הנעשה
על-ידי דיבור), אך, דבר
זה אמור ביחודי סגולה, ואילו הסדר בכל בני ישראל הוא -
שעל-ידי "העלאת מ"ן" של עשיה הנעשה על ידי מצוות
מעשיות או על-ידי דיבור - דוקא על-ידיה ממשכים היחוד
"פנים בפנים" של ז' ומלכות, היחוד של קודשא-ברוך-הוא
ושכינתו, וזה ממשיך התגלות אלקות בעולם.

יום רביעי כ"ט מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנד, להבין מ"ש בשער... עד עמ' 308, יאות כו'

- 1 בפרקים ל"ט ומ' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", הסביר רבנו הזקן,
2 מקום ומדרגת העולם שבו עולות הנשמות על-ידי תורתן ועבודתן,
3 והסביר, שזה תלוי באיזו כוונה (של אהבה ה' ויראת ה') נעשו תורתן
4 ועבודתן: אם הן היו באהבה ויראה (שכליות) שנצטוו משכל והתבוננות
5 בגדלות ה' - הן עולות
6 בעולם ה"בריאה" שהוא
7 עולם ההשגה; ואם האהבה
8 והיראה הן טבעיות (שזן)
9 בטבע בבני ישראל) - הן
10 עולות בעולם ה"יצירה" שהוא עולם המדות.
11 כן אמר רבנו הזקן, שהתורה והעבודה עצמן עולות בספירות, שהן בחינת
12 האלקות של העולמות. אך, כל זה הוא כשהתורה והעבודה באות מתוך
13 כוונה לשמה - מצד אהבה ויראה - הרי בהתאם לכוונה כך היא העליה
14 - בעולם ה"בריאה" או בעולם ה"יצירה" וכו'; אך, כשהתורה איננה
15 לשמה, כשחסרה הכוונה לשמה (למרות שאין זה "שלא לשמה", לשם
16 פניה (שהפניה מתלבשת בתורה ואינה מאפשרת לה לעלות). אלא
17 שחסר ה"לשמה" של אהבה ה' ויראת ה' (שהוא לומד סתם, כי כך
18 הרגילו אותו), אין הלימוד שלו עולה בספירות של העולמות,
19 שהספירות הן אלקות ו"בלא דחילו ורחימו לא יכלא למיקם קדם הוי"
20 (בלי אהבה ויראה אין זה יכול לעמוד לפני ה', שיעלה לאלקות), אלא
21 הוא עולה בחיצוניות העולמות, מקומם של המלאכים. על כך הביא רבנו
22 הזקן מרבי חיים וויטאל, שאומר ("שער הנבואה" פרק ב'), שעל-ידי
23 תורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ועל-ידי מצוות
24 שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"עשיה". "בלי כוונה" היינו בלי
25 כוונה לשמה הבאה מצד אהבה ויראה, אך אין זה שזה בלי מחשבה
26 וכוונה כלל, כפי שרבנו הזקן מציין זאת שם במלים "וכל המלאכים הם
27 בעלי חומר וצורה", שבהתאם לביאורו של אבי הרבי, הגאון הצדיק
28 המקובל הרב ר' לוי יצחק נשמתו-עדן הכוונה היא, שכיוון שהמלאכים
29 הם בעלי חומר וצורה, הרי זה מורה, שהתורה שממנה נבראו המלאכים,
- יש בה גם "חומר" וגם "צורה", כלומר, הלימוד בדיבור יש בו גם מחשבה
וכוונה (שהן ה"צורה"); אלא "בלי כוונה" היינו, בלי כוונה "לשמה"
הבאה מאהבה ויראה.
על-כל-פנים, הרי מתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם
ה"יצירה". היינו, שהתורה
עולה" בעולם ה"יצירה",
ומעליה זו של התורה
נבראים שם מלאכים. על
כך נשאלת השאלה: בתפלה
אין אנו מוצאים כך: כשהתפלה היא בלי כוונה - היא נדחית למטה,
כיצד, איפוא, בשעה שהתורה והתפלה הן בכוונה - משתוות תורה
ותפלה במדרגה בה הן עולות (שם הכוונה היא כזו שיש לה
שייכות לעולם ה"בריאה" - העליה גם של תורה וגם של תפלה
היא בעולם ה"בריאה"; ואם הכוונה היא כזו שיש לה שייכות
ל"יצירה" - העליה היא ב"יצירה"). ואילו כשהן שלא בכוונה, קיים
הבדל בין תורה לתפלה, שבתורה היא עולה בעולם ה"יצירה"
ונבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ובתפלה שלא בכוונה היא
נדחית למטה? בנושא זה דן רבנו הזקן ב"קונטרס אחרון" שנלמד
להלן:
לְהִבֵּין מַה שֶׁכָּתוּב בְּ"שֶׁעַר הַיְחְוּדִים" פֶּרֶק ב, - "שער
היחודים" של רבי חיים וויטאל (כפי שנדרס ב"שמונה שערים"
המצויים בידנו) הוא חלק מ"שער רוח הקודש". וכפי שהעיר
הרבי (באחת משיחותיו הקדושות), כתוב בהקדמת "שער
היחודים" שהוא מתחלק לכמה "שערים" ("שער הנבואה",
"שער רוח הקודש" ו"שער תיקון עוונות"). והרבי העיר על דיוקו
של רבנו הזקן, שבפרק מ' ב"תניא" הוא מציין על ענין אחד
(שהוא מביא מ"שער היחודים") שזה ב"שער הנבואה", ועל ענין
שני - שהוא ב"שער היחודים". בהתאם לכך, נדרשת הסברה,
מדוע בפרק מ' וכשהוא מדבר על הענין שמ"תורה שלא לשמה"

רמה עמוד ב: "גו רְקִיעַ תִּתְּנָהּ כו' – כשהתפלה אינה "יאה"
 (בלשון הזוהר), כלומר, שהיא בלא כוונה, היא נדחית ב"רקיע
 תתאה" (תחתון) מהרקיעין תתאין ש"מדברין גו עלמא". וכפי
 שאומר שם להלן בזהר: דְּאֶקְרִין צְלוֹתִין פְּסִילָאן כו", –
 הנקראות תפלות פסולות, וְעִין שֵׁם פְּרָשֶׁת וַיִּקְהַל
 דָּף רָא עֲמוּד ב: – שם
 אומר הזוהר, "אִי הָיָא
 מְלָה בְּדָקָא יָאוֹת כו".
 – אם המלה (של תפלה)
 היא כדבעי (כלומר,
 התפלה היא בכונה –
 הממונה "נשיק לה"
 (מנשק אותה) ומעלה
 אותה למעלה). מכך מובן, שרק כשהיא "כדקא יאות" (כדבעי
 – בכונה) היא עולה למעלה, אך כשהתפלה היא שלא בכונה
 – אין היא עולה למעלה. נשאלת הרי השאלה, כיוון שעם
 כוונה משתוות התורה והתפלה, מדוע, איפוא, כשחסרה
 הכוונה, נבראים מהתורה מלאכים בעולם ה"יצירה" (שכן
 באותו עולם עולה התורה), ואילו התפלה נדחית למטה, ברקיע
 תתאה?

1 נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה" – הוא מביא זאת מ"שער
 2 הנבואה" פרק ב', דְּעַלְיָי תוֹרָה שְׁלֹא בְּכוּנָה נִבְרָאִים
 3 מְלָאכִים בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְשֵׁם הַבֵּיא מְהוּרָה פְּרָשֶׁת שְׁלָח:
 4 – שמשם מסתבר, "דלית קלא דאֶתְאֲכִיד כו' – אין קול
 5 הנאבד מהעולם, אלא
 6 באיזה מקום שהוא נשאר
 7 הקול, וכפי שהוא מביא
 8 שם מזהוהר, שאפילו
 9 הקול של הכאה במקל יש
 10 לו להשפעה, עד להשפעה
 11 על קול אחר שנשאר
 12 באיזה שהוא מקום
 13 בעולם, כִּי קָלָא
 14 דְּאוֹרִיתָא וְצְלוֹתָא
 15 דְּסִלְקִין וְבִקְעִין כו". – להוציא קול התורה והתפלה שעולה
 16 ובוקע את הרקיע, הרי שאין קול התורה והתפלה נשאר למטה
 17 – אלא הוא עולה למעלה. וְהִנֵּה, מִכּוּנַת הַתַּפְּלָה נִבְרָאוּ
 18 מְלָאכִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה כִּמוּ מִכּוּנַת הַתּוֹרָה, – משתוות
 19 הרי תורה ותפלה בענין העבודה והכוונה, ששתיהן עולות
 20 באותה מדרגה – בעולם ה"בריאה", ובלא כוֹנֵה נְדָחִית –
 21 התפלה, לְמַטָּה לְנִמְרִי, כִּמוּ שְׂכָתוֹב בּוֹהֵר פְּרָשֶׁת פְּקוּדֵי דָף

יום חמישי ל' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 308, אך ההפרש... עד עמ' 308, פקודי):

מהשמש, כִּמוּ שְׂכָתוֹב ב – זוהר פְּרָשֶׁת וַיְחִי דָף רכג עמוד
 64 ב, – שמה שהפסוק אומר: "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול
 65 תחת השמש", אין הכוונה לעמל התורה ש"לעילא מן שמשא",
 66 למעלה מן השמש. לאחר מכן הוא אומר שם, שאפילו "עמלא
 67 דאורייתא" (עמל תורה),
 68 אם זה "בגין יקרא דילי"
 69 (בשביל יוקרו וכבודו
 70 העצמי), הוא גם כן "תחת
 71 השמש", שכן, אין זה
 72 עולה למעלה, וְהִינֵנו
 73 מְשֻׁם שְׂמַחֲשֻׁבְתוֹ
 74 וְכִנְיָתוֹ – שהוא עושה
 75 זאת לשם פניה של כבוד
 76 וכדומה, הֵן מְתַלְשָׁוֹת
 77 בְּאוֹתִיּוֹת הַדְּבָר –
 78 בדברי התורה שביטא
 79 בדיבורו, וְאֵינִן מְנִיחוֹת אוֹתָן לְסִלְקָא לְעִילָא. – לעלות
 80 למעלה – הפניה שבאה מצד ה'קליפה' עוצרת את אותיות
 81 הדיבור של תורה מלעלות למעלה, וְהִבֵּי נְמִי – וכן גם כאן
 82 בְּתַפְּלָה שְׁלֹא בְּכוּנָה, – דפיה"מ – אבל זה לא מושה אותה
 83 צלולת פסילאה – כיון דיש אצלו כוונתו הכללית – לשמים.
 84

43 אֲךְ הַהִפְרָשׁ בֵּין תּוֹרָה – שלא בכונה, לְתַפְּלָה שְׁלֹא בְּכוּנָה
 44 מוֹכֵן מְאֹלִי, כִּי לְמוֹד הַתּוֹרָה – כשאומרים שהוא שלא
 45 בכונה, היינו ש-הוא מְכִין וְיֹדֵעַ מַה שְׁלוֹמֵד, דְּבִלְאוּיֵהָבִי לֹא
 46 מִיקְרִי לְמוֹד כָּלָל, – בלי זה אין זה נקרא לימוד כלל, רק –
 47 לימוד שלא בכונה הוא,
 48 שְׁלוֹמֵד סֵתָם, בְּלֹא כוֹנֵה
 49 לְשִׁמָּה – הבא מֵאֲהַבַת ה' –
 50 שְׂבָלְבוּ בְּכִינִית גִּלּוּי, –
 51 שכן צריך להיות לימוד
 52 התורה לשמה – שמצד
 53 האהבה הגלויה שבלבו
 54 להקדוש-ברוך-הוא – הוא
 55 לומד תורה, אך אצלו אין
 56 הדבר כך, רַק מֵאֲהַבָה
 57 הַמְסִתֶּרֶת הַמְּבֻעֵית, –
 58 אהבה זו בלבד שוררת
 59 אצלו בשעה שהוא לומד תורה, אך חסרה בו אהבה שתהיה
 60 גלויה בלבו, שאהבה זו תביא אותו ללמוד את התורה שהוא
 61 לומד, אֲךְ אֵינּוּ לּוֹמֵד שְׁלֹא לְשִׁמָּה מְשֻׁם – שהלימוד יהיה
 62 מצד פניה לְהַתְנַדֵּל – שיקראו לו "רב" וכדומה, כו', דְּהָא לֹא
 63 סִלְקִין לְעִילָא מִן שְׂמֻשָּׁא, – סוג לימוד כזה אינו עולה למעלה

22 פנים, הרי, שתורה שלא בכוונה, היא למעלה בפרט אחד, מאשר
23 תפלה שלא בכוונה, שמתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים
24 בעולם ה"יצירה", ואילו תפלה שלא בכוונה נדחית למטה. מצד
25 שני, כאשר ה"שלא בכוונה" של תורה מבוסס על ענין שאינו
26 מאפשר לה לעלות
27 למעלה (שזוהי פניה) –
28 היא אז למטה מתפלה
29 שלא בכוונה. שכן,
30 בתפלה – כשהוא מתפלל,
31 לאחר מכן, תפלה בכוונה,
32 כולל גם תפלה אחת
33 מלוקטת מתפילות שנה
34 שלימה – עולה שוב התפלה למעלה; ואילו בתורה הרי גם
35 כשהוא חוזר עליה בכוונה לשמה, אין זה מועיל לתורה שלמד
36 מתוך פניה – אלא עליו לעשות תשובה, ועד שהוא עושה
37 תשובה – התורה היא בגלות ב'קליפה' שממנה באה הפניה.
38 אלא, כיוון שכל יהודי הרי סוף כל סוף יעשה תשובה, שהרי "לא
39 ירח ממנו נדח" – לכן, "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות שלא
40 לשמה" (כולל "שלא לשמה" של פניה), כי הרי סוף-כל-סוף
41 יהיה "בא לשמה", כשיעשה תשובה, כפי שמסביר רבנו הזקן
42 בסוף פרק ל"ט ב"תניא".

1 וזהו דממשיך ומבאר³ – שְׁמַחְשֵׁב מַחְשְׁבוֹת זָרוֹת – שלא
2 מפיה"מ – דמ"ז זו מתלבשת בהדבור וממשיכו למקומה כו'
3 למטה כו'³ – כלומר, בלי הכוונה של פירוש המילות, שאינה
4 עושה את התפלה – פסולה, כיוון שיש לו הכוונה הכללית,
5 שהוא מתפלל לשם
6 שמים, אלא שמחשב
7 מחשבות זרות, כלומר,
8 מחשבות שלא מפירוש¹
9 המילות – הרי מחשבה²
10 זרה זו מתלבשת בדיבור³
11 ומורידה אותו למטה –
12 מחשבות זרות אלו אינן
13 מאפשרות לאותיות התפלה לעלות למעלה, (אֵלָּא מִפְּנֵי
14 שְׁכֻנָּתוֹ לְשָׁמַיִם, – הוא הרי מתפלל להקדוש ברוך הוא, אלא
15 שמתערבבות מחשבות זרות בתפלתו, לְכָךְ – לכן, יֵשׁ לָהּ תִּקְוָן
16 בְּכָל לְחֹזֶר וְלַעֲלוֹת, – מהמקום שאליו נדחתה, בְּשִׁמְתַּפְלָל
17 בְּכוּנָה אֲפִלּוּ תִּפְלָה אַחַת מְלֻקֶּטֶת מִתְּפִלּוֹת כָּל הַשָּׁנָה, –
18 ביום אחד התפלל חלק אחד מהתפלה בכוונה, וביום שני – חלק
19 שני, וכו', הרי כשמתאספות יחד, מכל התפילות שבמשך שנה
20 שלימה, תפלה אחת בכוונה – עולות אז⁴ כל התפילות של כל
21 השנה, בְּמוֹ שְׁכֻתוֹ בְּמִקְדָּשׁ מְלֻךְ פְּרָשֶׁת פְּקוּדֵי. – על כל

יום שישי א' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 308, ומ"ש בפ' פקודי... עד עמ' קנה, האצי'.

63 ויקהל שבזוהר, הן ד"עיר אנפין" דעשיה, בְּמוֹ שְׁכֻתוֹ בְּעֵין
64 חיים" שְׁעַר הַשְּׁמוֹת פָּרָק ג' גְּבִי "ד"עיר אנפין" דעשיה, עֵין
65 שָׁם. – אפשר ללמוד, שבשאלה היתה הסברה, שה"רקיע
66 תתאה" שבזוהר פרשת פקודי הוא גם המקום והמדריגה של
67 "רקיע דלעילא" אשר
68 בזוהר פרשת ויקהל, שהרי
69 גם "רקיע תתאה" הוא
70 "לעילא מן שמשא",
71 למעלה מן השמש, ואילו
72 בתירוצו הן שתי מדריגות
73 נפרדות, בזוהר פרשת
74 פקודי הוא "מלכות
75 דעשיה" ובפרשת ויקהל

43 ומה שְׁכֻתוֹ בְּ – זוהר פְּרָשֶׁת פְּקוּדֵי: – דף רמ"ה עמוד ב',
44 הנזכר לעיל, שתפלה שלא בכוונה נדחית "גו רְקִיעַ תִּתְּאָה",
45 – לרקיע התחתון, הרי על-כל-פנים התפלה עולה ב"רקיע
46 תתאה", וְכֵן – זוהר פְּרָשֶׁת וַיִּקְהַל – דף ר"א עמוד ב' הנזכר
47 לעיל, מִשְׁמַע דְּרוּקָא אִי
48 אִיהִי מְלָא בְּרָקָא יָאוֹת
49 סְלִקִין עִמָּה עַד אֲוִירָא⁵
50 דְּרִקִיעַ דְּלַעֲלִיא כו' –⁶
51 שדוקא אם זו מלה כדבעי⁷
52 (אם התפלה היא בכוונה),⁸
53 היא עולה איתה עד⁹
54 לאויר הרקיע העליון,¹⁰
55 הרי, מתי היא עולה
56 לרקיע? – דוקא כשזה "מלה כדקא יאות", כשהיא בכוונה, כיצד
57 זה תואם, איפוא, למה שאומר בפרשת פקודי, שגם כשהתפלה
58 היא שלא בכוונה היא עולה על-כל-פנים ברקיע תתאה
59 (התחתון)? לֹא קָשִׁיָּא מִיָּד; – לא קשה כלל, דְּרִקִיעַ תִּתְּאָה
60 – התחתון, מֵאִינִין רְקִיעִין דְּמַדְבְּרִי גו עֲלֵמָא שְׁבַפְרֶשֶׁת
61 פְּקוּדֵי – מאותם רקיעים המנהיגים בעולם, הֵן דְּמַלְכוּת
62 דְּעֵשִׂיָּה, וְדְּפְרָשֶׁת וַיִּקְהַל – הרקיע אודותו מדובר בפרשת

קונטרס אחרון

ומ"ש בפ' פקודי גו רקיע

תתאה ובפ' ויקהל משמע דדוקא אי איהי מלה כדקא
יאות סלקין עמה עד אוירא דרקיע דלעילא כו'. לק"מ
דרקיע תתאה מאינן רקיעי' דמדברי גו עלמא שבפ'
פקודי הן דמלכות דעשי' ודפ' ויקהל הן דז"א דעשי'
כמ"ש בע"ח שער השמות פ"ג גבי ז"א דעשייה ע"ש.

76 הוא "ז"א דעשיה", שם עולה התפלה כשהיא "כדקא יאות",
77 כדבעי, ומשם – למעלה יותר באלקות של עשר הספירות של
78 "יצירה" ו"בריאה" – כנזכר לעיל, אלא בעיקר הוא רוצה
79 "להודיע" את הדיוק, שבאם אין זה "כדקא יאות", כדבעי, אין
80 היא עולה אף לא "ב"ז"א דעשיה" – כ"אם ב"מלכות דעשיה".
81 יכולים להסביר בזה, שבתפלה שלא בכוונה, כשהתפלה נדחית
82 ל"רקיע תתאה", אין זה ענין של עליה של תפלה לפעול

3. הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מל' הזוהר שם משמע שצריך להתפלל "צלותא אחרא זכאה" ו"כד סלקא" מעלין עמה (כיון שיש תפלה נלקטת כו') התפלות שנדחו. ופי' המק"מ דכתב "הרב" שא"צ בתפלה זו כל הי"ח ברכות בכוונה. וצע"ק (בכל אופן) הל' במק"מ. וכדאי לברר להשוות הדפוסים דלכאורה יש טה"ד".

45 – מדגיש – שייכותם להיכל ה', אף שהן – מעשה המצוות
46 ובמילא הלבושים לנשמה הנעשים ממעשה המצוות, הן כגון
47 עֲדָן הַתַּחְתּוֹן דְּעֵשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם – בְּזוּהַר דָּף ר"י. –
48 כיצד, איפוא, אומרים שבהיכל ה' שבעולם ה"בריאה" ישנו
49 הממונה או הלבושים
50 שממעשה המצוות? אלא,
51 כאמור לעיל, מהות
52 העליה אינה דומה,
53 ובמילא מובן, שמבלי הבט
54 על כך שהמקום
55 והמדריגה למצוות
56 המעשיות הוא בגן-עדן
57 התחתון של עולם
58 ה"עשיה" – אין בכך
59 סתירה למה שאומרים
60 שהנשמה עולה בהיכל
61 ה' של עולם ה"בריאה"
62 ואשר משם באים
63 הלבושים לנשמות
64 ממעשה המצוות – שכן,
65 "מהות" העליה אינה
66 דומה, מה שאומרים
67 שהעליה היא עד עולם ה"בריאה" על ענין שיש לו שייכות
68 למעשה המצוות – אין זו העליה הנעשית ממעשה המצוות
69 עצמן בגן-עדן התחתון של עולם ה"עשיה", ולכן, למרות
70 שהמדריגה ממעשה המצוות עצמן היא בגן-עדן התחתון של
71 עולם ה"עשיה", אין זה סותר למה שהנשמות יכולות לעלות
72 בעולם ה"בריאה" ואשר משם באים הלבושים ממעשה המצוות,
73 שכן עליה זו איננה עליה ממש כפי העליה שממעשה המצוות
74 עצמן. והנה, תפלה פסולה – תפלה עם מחשבות זרות,
75 עדיפה – עדיפה, מתורה שלא לשמה ממש, – מאשר תורה
76 מתוך פניה של כבוד וכדומה, שהיא – תורה שלא לשמה ממש,
77 היא תחת השמש – כלומר, שאין היא עולה כלל למעלה,
78 כנזכר לעיל מהזוהר שתורה היא "לעילא מן שמשא", למעלה
79 מן השמש, אך כשהוא "עביד בגין יקרי", כשהוא לומד מתוך
80 פניה של כבוד וכדומה, היא "תחת השמש", והתפלה – גם
81 תפלה פסולה, היא גו רקיע כו'. – היא ברקיע תחתון, כנזכר
82 לעיל, הרי שבפרט זה תפלה פסולה היא למעלה מתורה שלא
83 לשמה ממש, אבל תורה סתם שאינה שלא לשמה רק
84 מאהבה מסתרת טבעית – להקדוש-ברוך-הוא, שיש בכל
85 יהודי בטבע, שכן, גם כשהוא לומד תורה סתם, מפני שכך
86 הרגילו אותו ללמוד תורה – אבל הרי בפנימיות יש בזה האהבה
87 המסותרת שבטבע כל אחד מישראל להקדוש-ברוך-הוא, לא
88 גרעא – אינה גרועה, מהכל פיהן של תינוקות של בית רבן,

1 הפעולה שעל התפלה לפעול, שכן, כדי לפעול מילוי הבקשות
2 שבתפלה – צריך הרי להימשך מלמעלה מהעולם – בעולם,
3 לפעול רפואתו של חולה או ברכת השנה וכדומה, הרי בשעה
4 שהתפלה נדחית עד "מלכות דעשיה" – הרי זה המקום
5 והמדריגה שמהם מקבלים
6 כל עניני העולם חיות, אי
7 אפשר הרי שתהיה משם
8 המשכה למלא ענין החסר
9 בעולם, ואילו בשעה
10 שהעליה היא ב"ז"א
11 דעשיה" (וזאת על-ידי
12 תפלה בכוונה) שמשם
13 יכולה להימשך המשכה
14 בעולם למלא את הבקשה
15 בענינים החסרים בעולם.
16 והא דמשמע – ומה
17 שנראה לבאורה בפירוש
18 פקודי – בזה, דגם
19 תפלה פסולה – תפלה
20 שלא בכוונה, שמחשבות
21 זרות מתערבבות בה,
22 עולה עד היכל הראשון
23 ששמנו נדחית למטה, והוא ב"זעיר אנפין" דבריאה –
24 ה"היכל הראשון" הוא ב"ז"א דבריאה. הרי, שאפילו תפלה
25 פסולה עולה לכתחילה עד זעיר-אנפין דבריאה? – לא קשיא
26 מיד, – לא קשה כלל, שהרי אפילו כל העונות ממש קלות
27 ותמורות עולות לשם אפילו עד היכל ה', כמו שכתוב –
28 בזהר שם, דף רנב עמוד א, אלא ודאי שאין מהות העליות
29 שוות, ואין צורך ודמיון ביניהם – בין ה"עליות", אלא
30 בשיתוף השם בלבד, – שכולן נקראות בשם "עליה", ודי
31 למכין. – כלומר, העליה של הענינים הטובים, היא עליה
32 שהדבר מתעלה שם במדריגה עליונה יותר בקדושה, ופועל מה
33 שהוא צריך לפעול; ואילו בעליה של עונות – הדבר הפוך, היא
34 פועלת שם – במדריגה העליונה יותר שבקדושה – פגם.
35 על-דרך-זה מה שאומרים שתפלה פסולה עולה עד "היכל
36 הראשון", אין זה ענין העליה שבתפלה בכוונה. וזהו וכן
37 נסבין מה שכתוב שם – בזהר דף רמז, שבהיכל ה' [אולי
38 צריך להיות: אודמן הממונה. ואולי צריך להיות: קיימין
39 הלבושים] ממונה על הלבושים שמלבישים הנשמה
40 ממעשה המצוות, – מובאות כאן גירסאות שונות שרבנו הזקן
41 מעתיק כאן מהזוהר: או "אודמן הממונה", הממונה נמצא
42 במזוהר, או "קיימין הלבושין", עומדים שם הלבושים, הוספת
43 כ"ק רבינו: וואס אודמן או קיימין איז בהיכל ה' – מדגיש
44 זייער שייכות צו היכל ה' – [אודמן וקיימין הוא בהיכל ה']

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה'". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה' על הלבושין". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצע"ק דלכאורה יותר מזה איתא שם – הלבוש איתעביד בהאי היכלא ע"י מעשה המצווה".

- 1 - ילדי ה"חרר" שלומדים תורה, דְּסָלִיק לְעִילָא, - שעולה
2 למעלה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הֵבֵל שְׁאִין בּוֹ חָטָא, וְסָלִיק לְעִילָא -
3 הבל הפה של תינוקות של
4 בית רבן עולה למעלה,
5 אָף אִם הוּא שְׁלֵא
6 לְשִׁמְהָ מִמֶּשׁ, - כי אם,
7 מִירֵאת הָרִצּוּעָה שְׁבִיד
8 הַסּוֹפֵר, - ה"מלמד", הרי,
9 שלימודם, במקרה זה,
10 הוא רק מפני פחד
11 הרצועה - ואף-על-פי-כן
- זה עולה למעלה, כיוון שאין בזה שום חטא, כך גם כשלימוד
התורה הוא סתם - לא שלא בכוונה, הרי שאין בלימוד זה שום
חטא (שלא כפי שהדבר
בלימוד תורה שלא
לשמה, לשם פניה), ולכן
זה עולה למעלה, וְעֵינִן
שָׁם - בזה, דָּף רְנָה
עָמוּד בִּי, שֶׁהַמְלָאכִים
הֵם מַעֲלִים הֶהְבֵּל שֶׁל
תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן
עַד הָאֲצִילוֹת:

קונטרס אחרון

לעילא מפני שהוא הבל שאין בו חטא וסליק לעילא
אף אם הוא שלא לשמה ממש מיראת הרצועה שביד
הסופר וע"ש דרנ"ה ע"ב שהמלאכים הם מעלים ההבל
של תינוקות שב"ר עד האצי':

שבת קודש ב' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנה, לחבין מ"ש בפע"ח... עד עמ' 310, דז"א כו'.

- 23 לְהַבִּין מַה שֶּׁתּוֹכַח בְּפִי עֵץ חַיִּים¹, דְּבִזְמַן תּוֹרָה² - בדורות
24 האחרונים, עֵקֶר הַבִּירוֹר - הוא, עַל-יְדֵי הַתַּפְלָה דְּקָא, -
25 בירור הניצוצות דתהו שנפלו בקליפת "נוגה" מצד "שבירת
26 הכלים" שהיתה בתהו, שבני ישראל (נשמות בגופים) מבררים
27 אותם מה'קליפה' ומעלים
28 אותם לשורשם הנעלה
29 שבתהו, דבר הנעשה גם
30 על ידי קיום מצוות
31 מעשיות שעושים בדברים
32 גשמיים שחיותם היא
33 מקליפת "נוגה", וגם על
34 ידי לימוד התורה
35 שנתלבשה בדברים
36 גשמיים, ויהודי לומד אותה בפיו ובשפתיו הגשמיים, וגם על ידי
37 תפלה שהיא עבודה רוחנית שהנפש האלקית "פועלת" על
38 הנפש הבהמית (שחיותה היא מקליפת "נוגה"), שתתברר ותגיע
39 לאהבת השם יתברך - אומר ב"פ עץ חיים", שבזמן הזה, עיקר
40 בירור ניצוצות התהו, הוא על ידי ענין התפלה דוקא, אָף
41 שֶׁתִּלְמֹד תּוֹרָה לְמַעַל מִתַּפְלָה. - שהרי "ותלמוד תורה
42 כנגד כולך"⁴, למעלה גם מ"ענין תפלה", מדוע, איפוא, עיקר
43 הבירור הוא על ידי תפלה דוקא? - הָעֵנִין הוּא, שְׁעַל-יְדֵי
44 תּוֹרָה וּמִצְוֹת מוֹסִיפִין אֹרֶךְ חַיִּיּוֹת כו', - הרי ישנה
- ההמשכה שב"סוד שורש", כמה שקבע הקדוש-ברוך-הוא
שיומשך גילוי "אור אין סוף" ואלקות בעולמות, וישנה
ההמשכה ש"בסוד תוספת", מה שעל ידי עבודה ממשית
הוספה בזה, וד"תוספת" - "מרובה על העיקר", למעלה מעלה
מכפי שזה נמשך "בסוד
שורש". הרי שעל ידי
תורה ומצוות ממשית
"בסוד תוספת", הוספה
באור של עולם
ה"אצילות". פְּרוֹשׁ -
ממשיכים אֹרֶךְ חַיִּיּוֹת
פְּרוֹדֵה הוּא בְּכָלִים -
וספירות דְּאֲצִילוֹת; עַל-
- יְדֵי תִלְמוֹד תּוֹרָה - ממשית "אור אין סוף" בְּפִנְיָמִית, דְּהֵינִי
הַמְשָׁכָה הַמְּחִין; - שכשם שלימוד התורה הוא הרי במוחין
והשגה (של האדם הלומד), כך הוא פועל למעלה המשכת
מוחין בספירות (ומוחין הם הרי פנימיות הספירות), וּבְקִיּוֹם
הַמְּצִוֹת - ממשית "אור אין סוף" בְּחִיצוֹנִית הַכָּלִים, שֶׁהֵם
בְּחִינּוֹת: נִצְחָה-הוֹדִי-סוֹד, שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת "זְעִיר אֲנִפִּין"
שְׁפָאֲצִילוֹת; - "זעיר אנפין", ששת המדות, הן הרי "פרצוף"
שלם שיש בו עשר ספירות, הרי שב"נצח-הוד-יסוד" (חיצוניות
ה"ז"א") שהן "לבר מגופא"⁵ (מחוץ לגוף "פרצוף" ז"א) - נמשך

8. שבת קיט, סע"ב. וראה להלן בהוספה. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש ש"א פ"ז". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה משנת לקמן הטעם הוא לאו דוקא בזמה"ז. ומש"כ (קסב, ב) "משא"כ בדורות הראשונים" - היינו שאז נתברר כרגע, אבל ג"כ ע"י ק"ש כו' ופסד"ז - (אבל לא מזכיר תפלה - שרק היא משנה ומרפא החולה וכו') ולא תומ"צ. ואולי גם כאן הפי' כן (דלא כרגע) ובפע"ח שם שקודם חורבן ביהמ"ק "היו זו"ן פכ"פ כו' ולא היו צריכין אל תפלתנו כו' כי מעולם לא היו מסתלקין המוחין מהם" - שעפ"ז מובן שכשהסתלקות גדלה יותר (- בזמה"ז) מוכרחת התפלה יותר. ועייג"כ אגה"ק ספ"ה וס"ט בנוגע לצדקה לגבי תורה - ומהאי טעמא מובן ג"כ בתפלה לגבי תורה. וא"ת הרי תפלה (בקשת ריפוי החולה כו') היא מ"ע מה"ת גם בדורות הראשונים - ול"ק כי זהו ענין בפ"ע, ואינו שייך לנדוד: איך הוא בירור הניצוצות שהיא תכלית ירידת הנשמה כו'". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחלת קו"א (ד"ה הא' והב') - דמ"ן דנוקבא ה"ז מצוות מעשיות דוקא (ותפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעיקמת שפתיו הוי מעשה) - ואולי הבי' דשם - כשצ"ל החזרת פכ"פ כו' משא"כ כאן (בזמה"ז) כשצריך להמשיך למטה מטה כו' שהעיקר ההמשכה מלמע' מעלה ומאד העליון - העיקר בכל מאדך, כוונת התפלה (ביחד עם הניצוצות דעשי' - כדלקמן קסב, בהנ"ל). ועיין מאמר הצ"צ שבסו"ס תו"א (קה"ת) ספ"ב". 4. פאה פרק א' מ"א. 5. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").

ובכוחו לשנות ממצב אחד בעולם הזה למצב אחר, ממצב של
חולה למצב של ריפוי החולה, ושירד גשם כדי שהארץ תצמיח,
וְהַלֵּךְ, - ולכן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ יָמֵיךָ בְּרֹדְךָ הוּא
לְמַטָּה, - בעולם הזה אִי־אֶפְשָׁר בְּלִי הַעֲלָאת "מִן נֹקְבִין"
מְלַמְטָה דְּנֹקָא. -

שהאדם שלמטה מעלה

מ"ן" ועושה "אתערותא

דלתתא" (התעוררות

מלמטה) בעבודתו בתפלה

להמשיך "אור אין סוף"

למטה, וכפי שיסביר רבנו

הזקן מיד להלן, שזו

עבודה בבחינת בלי גבול

של האדם, שהיא בלי

להמשיך הבלִי־גבול

שלמעלה ובמה מתבטא

ה"העלאת מ"ן". מִזֶּה

שְׂאִי־בֶן לְתַלְמוּד תּוֹרָה

שְׂפָאֲצִילוֹת, - לפני

שההמשכה נמשכת על

ידי לימוד התורה,

שהמשכה זו היא, כאמור לעיל, בעיקר ב"אצילות", הַמְיֻחָדָת

- התורה מייוחדת בְּלֹא־הֶי' - בין כך, בְּפִאֲצִיל בְּרֹדְךָ הוּא.

ב "אור אין סוף" שהאציל עולם ה"אצילות". וכיוון שאין על

המשכה זו להיות המשכת "אור אין סוף" למטה - לא נדרשת

"העלאת מ"ן" מלמטה. הוספת כ"ק רבינו: "ואיך זה מ"ן

(ושייכות) לאא"ס - ע"ז מבאר" - וכיצד זה יכול להיות "מין

נוקבין" (ושייכה לה שייכות) ל"אור אין סוף" - על כך מסביר

רבנו הזקן להלן: וְהַעֲלָאת "מִן נֹקְבִין" בְּמַחוּ לְבֹשֶׁת אָדָם,

הִיא בְּחִינַת - אהבת "רִשְׁפִי אֵשׁ" בְּלִי גָבֹל, - כמו "אין סוף",

וְ- אהבה בלי גבול זו נִקְרָאת "מֵאֲדָר", - האהבה שהיא "בכל

מאדך", בלי גבול של האדם. למרות שזה "מאדך", "מאד" שלך,

שבאדם אחד זה בלי גבול ובאדם שני זה בבחינת גבול, ובנוסף

על כך שהאדם כולו הוא הרי מוגבל, ואפילו הבלִי־גבול שלו

הוא גם כן גבול, בכל זאת מספיק הדבר - כְּדֵי לְעוֹרֵר בְּחִינַת

אִי־סוּף, - ובלי גבול. בלי גבול שלמעלה - בלי גבול אמיתי,

שהרי ה"העלאת מ"ן" צריכה להיות מעין בחינת ואופן האור

שעליה להמשיך, ובשעה שזה בבחינה של בלי־גבול באדם -

הרי זו "העלאת מ"ן" להמשיך ה"בלי גבול שלמעלה" - אין סוף,

וְהֵינּוּ עֲלֵי־יְדֵי גְבוּרָת דִּשְׁם ס"ג, שֶׁהֵן הֵן הַרְפָּח" - 288

נִיצוּצִין בּוֹ. - האהבה וה"רצוא" של "בכל מאדך" בעבודת

התפלה שלו, נעשות באדם על ידי ההמשכה מגבורות של שם

"ס"ג", השם שהוא מקור לרפ"ח ניצוצות התהו, הבאים מכלים

דתה, שספירות דתהו היו ב"רצוא" בלי הגבלה, כך גם

1 בהן "אור אין סוף" על ידי שמקיימים מצוות במעשה בכוח
2 העשיה של האדם, שהוא הרי החיצוניות שבאדם (הרי עיקר
3 ההמשכה שממשיכים "אור אין סוף" - על ידי תורה ומצוות -
4 הוא ב"אצילות"), וְכֵן שְׂמַת־לְבָשִׁים בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיהָ,
5 בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת הַגִּשְׁמִיִּים
6 שְׂפָעוּלָם הֵזֶה. -

7 מהמשכת המוחין הנמשך

8 ב"אצילות" - נעשה

9 התלבשות בתורה

10 שבעולם הזה,

11 ומההמשכה שבחיצוניות

12 הכלים של "ז"א

13 דאצילות" - נעשה

14 התלבשות במצוות

15 שבעולם הזה - הרי זה

16 פועל רק בגשמיות של

17 התורה והמצוות - אך לא

18 בגשמיות העולם. אֲכָל

19 הַתַּפְּלָה הִיא הַמְשָׁכָת

20 אֹרֶךְ יָמֵיךָ בְּרֹדְךָ הוּא

21 לְבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיהָ

22 דְּנֹקָא, לֹא בְּדֶרֶךְ הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּלִבְדָּה, - שהאור מתלבש בדבר

23 אחר ואותו דבר נמשך בעולם הזה, כפי שהדבר בתורה, וְכֵן

24 הָאֹרֶךְ - של "אין סוף" מִמַּשֶׁה, - פועל בעולם הזה, לְשִׁנּוֹת

25 הַנִּבְרָאִים מִבְּמִוֹת שֶׁהֵם, שְׂתִירְפָּא הַחוּלָה, - על ידי בקשת

26 "רפאינו" שבתפלה, וְיִרְדֵּה הַנֶּשֶׁם מִשְׁמִים לְאָרֶץ וְיִוִּלְדָה

27 וְיִצְמִיחָהּ. - על ידי ההמשכה של "ברכת השנים", הרי שהאור

28 פועל שינוי בנבראים הגשמיים. מִזֶּה־שְׂאִי־בֶן בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת,

29 שְׂאִי שְׁנֵי בְּקִלְפֵי הַתַּפְּלִין - שעליהם נכתבו פרשיות התפילין,

30 עֲלֵי־יְדֵי הַנִּחְתָּן - של התפילין, בְּרִאשׁ וּבְזֵרוֹעַ. - על ידי הנחת

31 התפילין על הראש, לא מתהווה שינוי בקלף התפילין מצד

32 המשכת המוחין ושיעבוד המוח הנמשך על ידי התפילין

33 שבראש, ועל ידי הנחת התפילין על היד לא מתהווה שינוי

34 בקלף התפילין על ידי ההמשכה של תפילין של יד והשפעתה

35 לשעבר הלב. וְגַם בְּמִצְוֹת שְׂעִשְׁתָּן הוּא נִגְמַר מִצְוֹתָן - שלא

36 כפי שהדבר בתפילין, שבתחילה ישנן התפילין ולאחר מכן

37 מניחין אותן על הראש ועל הזרוע, אלא אפילו המצוות

38 שעשייתן היא השלמתה של המצוה (כמו למשל כתיבת ספר

39 תורה, או הקמת סוכה (בהתאם לדיעות שעשיית הסוכה עצמה

40 יש בה משום מצוה) - כאן יש כבר שינוי בדבר עצמו

41 כשהמצוה נעשית - אך, הרי הַשְּׁנֵי - שמתהווה בדבר, הוּא

42 עֲלֵי־יְדֵי אָדָם, וְלֹא בְּיַד שְׁמִים בְּתַפְּלָה, - שהתפלה פועלת

43 שינוי בעולם, בחולה שיתרפא וכו', שֶׁהַתַּפְּלָה הִיא הַמְשָׁכָת

44 הַחַיּוֹת מֵאִי־סוּף בְּרֹדְךָ הוּא, שֶׁהוּא לְבִדּוֹ בְּלִי יָכוֹל; -

6. ע"פ לשון הכתוב - ישע' נה, י. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מקדים ראש לזרוע - בתש"י רק ביד (מדות) ולא בראש (מוחין), ואולי י"ל הטעם, כי הנחת תש"י בענינו - היא ממוצע בין הנחתן "בראש" (שאינן בה עשי' כלל בעת ההנחה) ל"מצוות שעשייתן הוא גמר מצותן", כי בהנחת תש"י צ"ל וקשרתם". 8. שו"ע אדה"ז ר"ס תרמא. וש"נ.

עשיה, הרי זו חיות העולמות שיש בהם ענין הזמן. הרי כיוון
שעל ידי תפלה ממשיכים המשכה בבריאה-יצירה-עשיה, וזאת
על ידי ספירת ה"מלכות", מקור בריאה-יצירה-עשיה – לכן
נקראת תפלה "חיי שעה", וְתוֹרָה – נקראת "חיי עולם"²⁰, –
שבספירות, "עולם" הוא
וְיָעִיר אֲנָפִין¹⁰, בִּי
רמ"ה פְּקוּדֵי – 248
מצוות-העשה של תורה,
הן מתחלקין בְּעֶשֶׂר
כִּלְיִם דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת
דְּיָעִיר אֲנָפִין כו'. –
ו"ז"א" היא הרי ספירות שב"אצילות", וב"תורה אור" סוף פרשת
תרומה כתוב שז"א היא סוף עולמות האין-סוף, למעלה לגמרי
מבריאה-יצירה-עשיה.

קונטרס אחרון

התפלה חיי שעה היא מלכות היוודת בב"ע ותורה
חיי עולם הוא ז"א כי רמ"ה פקודין הן מתחלקין ב'
כלים דע"ס דז"א כו'.

ה"רצוא" והאהבה של הנשמה הוא בבחינת "בכל מאדך", בלי
הגבלה. וְלִכֵּן נִקְרָאת הַתַּפְלָה "חַיֵּי שָׁעָה"⁹, הִיא – "שעה"
היא מְלֻכּוֹת הַיּוֹדֶדֶת בְּבְרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה, – הפירוש
הפשוט של "חיי שעה" הוא, שתפלה היא בקשה על עניני
העולם הנתונים תחת גדר
הזמן: בקשה לרפואה,
שלום ומוזנות, כפי שרש"י
מפרש. כאן מפרש רבנו
הזקן כפי שהדבר הוא
בשורש, בספירות
העליונות, שספירת
ה"מלכות" היא הרי מקור הזמן, שכן, ב"מלכות" ישנו הענין של
מֶלֶךְ מֶלֶךְ יִמְלוֹךְ, "מֶלֶךְ" בהוה, "מֶלֶךְ" בעבר ו"יִמְלוֹךְ" בעתיד,
ובמיוחד כפי ש"מלכות" יורדת להחיות עולמות בריאה-יצירה

9. שבת י, א. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל שע"י תומ"צ ממשכין מוחין וכו' בי"ס דז"א".

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ראשון עמ' ב

השמעת הקול בעת פטירת משה היה שְׁנִים עָשָׂר מִיַּל עַל שְׁנִים
עָשָׂר מִיַּל, שהוא כְּנֶגֶד שיעור מִחֲנֻנֵּה יִשְׂרָאֵל, והיתה הַבַּת קוֹל
מְשֻׁמֵּעַ וְאוֹמֵר וְיָמָת מִשָּׁה סִפְרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים
שֶׁלֹּא מֵת מִשָּׁה כָּלֵל, אֵלָּא עֲלָה גּוֹפוֹ לְשָׁמַיִם כְּאַלְהִיָּה, והוכיחו כן
מדִּבְרֵי הַקָּא לְשׁוֹן וְיָמָת שָׁם, וּבְרֵיבִי הָתָם לִגְבֵי הָאֲרֻבֵּעִים יוֹם
שֶׁהִיָּה מִשָּׁה בְּשָׁמַיִם, וְיָהִי שָׁם עִם ה', ולמדו, מִה לְהֵלֵךְ בְּאוֹתָם
אַרְבָּעִים יוֹם, הִיָּה מִשָּׁה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵי ה', אַף כָּאֵן בְּעֵלְיָתוֹ
לֵהֵר לֹא מֵת מִשָּׁה, אֵלָּא עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ הוּא לִפְנֵי ה'.
עוד דרשו על המקרא וְיִקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי בְּאֵרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית
פְּעוֹר, אָמַר רַבִּי בְּרַבְּיָהּ, בְּמִקְרָא זֶה נֵאמְרוּ סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן –
סִימָנִים רַבִּים הֵיכָן הוּא מְקוֹם קְבוּרָתוֹ שֶׁל מִשָּׁה, גִּיא, אֶרֶץ מוֹאָב,
וּמוֹל בֵּית פְּעוֹר, וְאֶפְיָלוֹ הָכִי נֵאמַר וְיָלֵא יַדָּע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ,
שְׂאִישׁ אֵינּוּ יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא מְקוֹם קְבוּרָתוֹ. וּבְכָר שְׁלָחָה פֶּעַם אַחַת
מִלְּבוֹנֵת רוּמֵי הָרְשָׁעָה, אֶצֶל

גד, והוא דבר שאלמלא היה מוכח כן מהפסוקים, אי אפשר היה
לאומרו מעצמנו.
אומרת הגמרא, וּמִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים בְּהַסְפִּידִם אֶת מִשָּׁה, שֶׁעֲלִיו
נֵאמַר "צִדְקָתָהּ ה' עֲשִׂיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ עִם יִשְׂרָאֵל". וְהַקּוֹדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא
אוֹמֵר עַל מִשָּׁה אַחֵר פְּטִירָתוֹ, "מִי יָקוּם לִי עִם מְרָעִים מִי וְיִתְּצֵב
לִי עִם פְּעָלֵי אֱוִין" – מִי יָקוּם עֲתָה לְהוֹכִיחַ הַמְרָעִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם,
לְהוֹכִיחֵם לְשָׁמַיִ. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר שֶׁהַסְפִּידוֹ הִקְבֵּה כָךְ, "מִי בְּהִתְחַבֵּם,
וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשַׁר דָּבָר" – מִי יִהְיֶה כְּמִשָּׁה לִפְשָׁר בֵּינָם לֵאבִיחִם
שְׁבֻשָּׁמִים כְּמוֹתוֹ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שֶׁהַסְפִּידוֹ הִקְבֵּה בְּאוֹמְרוֹ,
"הִתְחַבֵּם מֵאֵין תִּמְצָא", לאחר פְּטִירָתוֹ שֶׁל מִשָּׁה. וְרַב נַחֲמָן אָמַר
הַסְפִּידוֹ שֶׁל הִקְבֵּה הִיָּה בְּאוֹמְרוֹ וְיָמָת שָׁם מִשָּׁה עֲבַד ה' וְגו',
שְׁמִיתָת מִשָּׁה הִיא הַעֲדָר גְּדוֹל לְדוּרוֹ. סְמִלִיּוֹן – שֶׁם חֲכָם אָמַר,
שֶׁהַסְפִּידוֹ הִיָּה בְּאוֹמְרוֹ וְיָמָת שָׁם מִשָּׁה, שֶׁהִיָּה סִפְרָא רַבָּה
דְּיִשְׂרָאֵל. עוֹד דְּרָשׁוּ עַל כֵּךְ, תִּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, שִׁיעוֹר

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שני עמ' ב

וּמְשַׁמֵּנָה – ומשמע שהקומץ הוא ממקום שיש בו ריבוי שמן.
עוד מבואר בברייתא וְנִזְתָּנוּ לְתוֹךְ כִּלְיֵי שָׁרֵת וּמִקְדָּשׁוֹ בְּכָלִי שָׁרֵת.
שואלת הגמרא לָמָּה לִי לְהַנִּיחוֹ שׁוֹב בְּכָלִי שָׁרֵת שִׁיקְדוֹ הָאֵל קִדְּשָׁה
הָאֵל וְיָמָא – הרי כבר נתקדשה כל המנחה בהנחתה בכלי שרת
להיות קדושה בקדושת הגוף. עונה הגמרא מִיָּדֵי דְהִתּוּ אֲדָם –
עוֹשִׂים כֵּן מִשּׁוֹם שְׁדִין הַקּוֹמֵץ כִּדִּין דָּם הִבְהֵמָה הוּא, דָּם אֵף עַל גִּב
דְּקִדְּשִׁיתִּיהּ סְכִין בְּצוּאָר בְּהֵמָה, הֲדָר מִקְדָּשׁ לִיָּה בְּכָלִי שָׁרֵת,
כֵּשֶׁם שֶׁלִּגְבֵי הָדָם – אֵף שֶׁכָּבֵר הַתְּקַדֵּשׁ בְּשַׁעַת הַשְׁחִיטָה עַל יְדֵי הַסִּכֵּן
שֶׁהוּא כָלִי שָׁרֵת, מְכַל מְקוֹם צִרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְקַבֵּל אֶת הָדָם בְּכָלִי שָׁרֵת
כִּדִּי לְקַדְּשׁוֹ שְׁנִית, הָקָא נָמִי לֹא שָׁנָא – אֵף קוֹמֵץ הַמִּנְחָה דִּינוֹ כֵּן
שֶׁצִּרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְקַדְּשׁוֹ אֵף שֶׁכָּבֵר קִדְּשׁ בְּכָלִי.
עוד מבואר בברייתא וּמִלְקֵט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנִזְתָּנָה עַל גְּבִיּוֹ. מְבֹאֵר
הַגְּמָרָא שֶׁלְמַדּוֹ כֵּן מִדִּבְרֵיבִי "אֵת כָּל הַלְּבָנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה" –
דְּהִינּוּ שֶׁהַלְּבָנָה נִמְצָאָה עַל הַמִּנְחָה, כְּלוֹמֵר עַל הַקּוֹמֵץ הָעוֹמֵד
לְהַקְטִירָה, שֶׁהִיָּה מִקְטִיר הַקּוֹמֵץ וְהַלְּבָנָה יָחִיד. וּמִעֲלָהּ

הַכִּלִּי בְּמוֹצָב. שואלת הגמרא וְאִימָא הָכִי נָמִי – מִנֵּיין לְתַנָּא שֶׁל
הַבְּרִייתָא שֶׁהָדִין כֵּן, אוֹלִי בְּאֵמַת צִרִיךְ לְהַגִּישׁ אֶת הַמִּנְחָה עֲצֻמָּה אֶל
קִיר הַמִּזְבֵּחַ. וּמִשִּׁיבָה, אָמַר קָרָא וְהַקְרִיבָה אֶל הַכֹּהֵן וְגו' וְהַנִּיִּשָּׁה
אֶל הַמִּזְבֵּחַ, הוֹקֵשָׁה הַגִּשְׁתְּ הַכֹּהֵן לְמוֹצָב לְהַקְרִיבָה הַבְּעִלִּים לְכוֹהֵן,
מִה הַקְרִיבָה אֶצֶל כֹּהֵן בְּכָלִי אֵף הַנִּשָּׁה אֶצֶל מוֹצָב בְּכָלִי. – שֶׁכֵּשֶׁם
שְׁנִיתִית הַמִּנְחָה לְכוֹהֵן הוּא בְּכָלִי, אֵף הַגִּשְׁתְּ הַכֹּהֵן לְמוֹצָב יַעֲשֶׂה בְּכָלִי.
עוֹד מְבֹאֵר בְּרִייתָא וּמִסְלֵק אֶת לְבוֹנָתָה לְצַד אַחֵר. מְבֹאֵרָת
הַגְּמָרָא שֶׁעוֹשֶׂה כֵּן כִּי הֵיכָי דִּילָא תִקְמוֹץ בְּהִדֵּי מוֹנָח – כִּדִּי
שֶׁכְּשִׁיקְמוֹץ אֶת הַמִּנְחָה לֹא יִטוֹל בְּקוֹמְצוֹ מִשָּׁה מִן הַלְּבָנָה, בְּרִתְּנֵן
קָמִין וְעָלָה בְּיָדוֹ צִירוֹר אוֹ גִּרְרֵי מִלַּח אוֹ קוֹרֵט לְבוֹנָה פְּסוּל – אִם
נִתְעַרַב בְּקוֹמֵץ הַמִּנְחָה מִשָּׁהוּ מִהַלְּבָנָה הַמִּנְחָה פְּסוּלָה, מִפְּנֵי
שֶׁהַקּוֹמֵץ צִרִיךְ לְהִיטוֹת שְׁלָם מְסוּלָת הַמִּנְחָה, וְכִשִּׁישׁ בּוֹ מִשָּׁהוּ לְבוֹנָה
חֲסֵר בּוֹ טוֹלָת כְּשִׁיעוֹר הַלְּבָנָה.
עוֹד מְבֹאֵר בְּרִייתָא וְקוֹמֵץ מִמֶּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שְׁמִנָּה. שואלת
הַגְּמָרָא מִנֵּיין שֶׁהָדִין כֵּן, וּמִשִּׁיבָה, דְּבִרְיֵיב "קוֹמֵץ מִשֶּׁם מִלָּא קִמְצוּ
מִסְלָתָהּ וּמְשַׁמְנָה", וְכֵן נֵאמַר וְהַקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אוֹכְרָתָהּ מִגִּישָׁה

ב"ה, כ"ז חשוון, ה'תשל"ב
ברוקלין, נ.י.

לכבוד מר ש.מ. תמיר (קצנלסון)

ת.ד. 1889 תל אביב

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל הספר **כחש** לבן הכט, וכיון שרואני שההקדשה נכתבה בשנת תש"ל, והוא פלאי, רצוני לאשר הקבלה תיכף, מתאים להכתוב והייתם נקיים מה' ומישראל.

והנני מביע תודתי הלבבית למר עבור שימת לבו לשלוח לי הספר, שמהספר אפשר להכיר מקרוב את המחבר ואת גיבוריו הראשיים שבעלילה, נוסף על פגישתנו האישית במסיבת התועדות.

ובודאי לדכותי דמר למותר להדגיש שעדיין רב הצער והכאב, ולא כדעת הטועים החושבים שכיון שהיטלר מת וימח שמו זה מכמה שנים גם כל התופעות הכרוכות בו כלו ועברו. ולא היא, כי למרבה הצער הרי השאיר אחריו תלמידים ההולכים בעקבותיו והם חיים ופועלים גם בימינו ובשטחים השונים ומשונים, עם כל התופעות המצערות והמכאיבות הקשורות בזה, כולל פגיעה אנושה ("קריפלינג" בלע"ז) בגופם ובנפשם של כמה וכמה מאחינו בני ישראל.

הנני מוצא חובה לעצמי לא להחמיץ הזדמנות זו בנוגע ענין הבא להלן, כיון שלדעתי הוא ענין חיוני ונוגע לקיום עמנו בני ישראל בכל מקום שהם, בארץ הקודש ובתפוצות, כוונתי להפרשה האיומה דמיהו יהודי.

ולפלא אשר לא שמעתי עד עתה מחאת מר בענין זה, מחאה בסגנונו החרף והמודגש והקולע אל הנקודה. שהרי אין לי ספק כלל יחסו של מר לענין זה. וכפי שאמרתי בהזדמנות אחרת, חוק אומלל זה הוא מהחוקים הנדירים שצריך לחפש מי נהנה ממנו (לבד אולי ממחוללי החוק שיכולים לומר דידן נצח) ומיום ליום מתרבים הניזוקים על ידו. ומעולם לא הי' כדבר הזה, אשר ממשלה תכריז על עצמה גלוי לעיני כל, אשר תעודה הניתנת על ידה אין להתחשב בה כלל וכלל, ומה שרשום בה, יהודי או נוצרי וכו', אין זה אלא בשביל מירשם התושבים בלבד, וזולתי זאת אינה ולא כלום, אף שמשרד הפנים נותן תעודה זו בשם ובתור בא-כח הממשלה. וכפי ששמעתי אך ימים אלו שמנהיג ציוני מפורסם בעיר גדולה התאונן לפני ב"כ הממשלה, ובלשונו, אַז דאָס איז דער גרעסטער פאַטש וואָס ער האָט באַקומען ממשלת ישראל בעקבות חוק האמור, שמוכרח לומר להבאים אליו שאל יתחשבו כלל וכלל בדרכון ישראלי ובהכתוב בו, כי איש כל הישר בעיניו יעשה לצוות להפקיד כיצד לרשום אותו ואותה, והפקיד בתור ב"כ הממשלה כותב וחותם.

איני בא כאן לגולל כל פרשת ההיזק שבחוק זה מנקודה דתית, מנקודה לאומית, מנקודה בטחונית, וכו' וכו', שבודאי ידועים הם למר, וכבר נכתב ונדבר עליהם כמה וכמה. וכנראה, כמו שיש נס לטובה כך, למרבה התמהון, יש "נס" לעומת זה, והוא עצם קבלת חוק זה, ואשר עדין בתוקפו למרות שכבר עברו קרוב לשנתיים ימים וההיזק הולך וגדול והחוק עומד בעינו.

מובן שאין כוונתי בזה להתאונן ולצעוק על העבר, כי אם בתקוה שינצל מר את הכשרונות שחונן בהם וההשפעה שיש לו בחוגים ובכל מקום שידו מגעת, להגיב על החוק המשונה האמור, המחבל ומזיק ומתנכר לעצם קיום עמנו בני ישראל בכל מקום שהם.

אומרים בשם היטלר י"ש שהי' רגיל לומר אשר שקר קטן סופו להתבטל ודוקא שקר גדול ומוחלט אפשר שיהי' לו קיום לשנים ולדורות. ואין צורך להאריך בדבר שהוא נגד אמונת ישראל בבורא עולם ומנהיגו, ולא עוד אלא נגד האמונה בעם ישראל, אשר סוף סוף יתנערו מכבלי המפלגתיות וינצלו החוש הבריא בו חונן "עם חכם ונבון", ויבטלו חוק זה מעיקרו עם כמה חוקים הדומים לו.

אשמח לשמוע מכ' בכל האמור לעיל ות"ח מראש.

בכבוד ובברכה.

יום ראשון

יום רביעי

כו חשוון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: להבין איך . . . ה' דוקא.

הדרך האמתי הוא שצריכים לדעת מהות עצמו, בהכרח אמתית בחסרונות עצמו ובמעלות עצמו. וכאשר יודעים את החסרונות – לתקנם בעבודה בפעל, ולא לצאת ידי חובתו באנחות בלבד.

יום שני

יום חמישי

כז חשוון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: ככ"ד.
תניא: עיין ע"ח . . . אפים כנודע.

ר"א הלוי מהאמלי סיפר: כשבאתי לליאזנא מצאתי מזקני החסידים שהיו מחסידי הה"מ והרה"ק הרמ"מ מהאראדאק, והוה מרגלא בפומייהו: האב האלט א אידען, וועט השי"ת דיך האלט האבען, טו א טובה א אידען, וועט השי"ת דיר א טובה טאן, זיי מקרב א אידען, וועט השי"ת דיר מקרב זיין.

רבי אייזיק הלוי מהאמלי ספר: כשבאתי לליאזנא מצאתי מזקני החסידים שהיו מחסידי הרב המגיד והרב הקדוש הרב מנחם מענדל מהאראדאק, והוה מרגלא בפומייהו [והיו רגילים לומר]: "אהוב יהודי, ה' יתברך יאהבך. עשה טובה ליהודי, ה' יתברך ייטיב לך. קרב יהודי, ה' יתברך יקרבו".

יום שלישי

יום ששי

כח חשוון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קלה-קלט.
תניא: להבין מ"ש . . . 308 פקודי.

ענין ההשגחה פרטית הוא, דלא זו בלבד דכל פרטי תנועות הנבראים למיניהם הם בהשגחה פרטית, והיא היא חיות הנברא וקיומו, אלא עוד זאת דתנועה פרטית של נברא יש לה יחס כללי לכללות פונת הבריאה... דבצרוף ואחוד כל הפעלות הפרטיות... נשלמה פונה העליונה בסוד הבריאה כלה.

ויתבונן האדם: ומה אם תנועת עשב באה בהשגחה פרטית ונוגעת להשלמת פונת הבריאה, מין המדבר בכלל וישראל עם קרובו בפרט על-אחת-כמה וכמה.

יום רביעי ויום חמישי

שבת

כט חשוון

ה'תש"ד

מברכים ראש חדש כסלו. אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התעודות.
שיעורים. חומש: תולדות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ"ג.
תניא: ומ"ש בפ' פקודי . . . האצי'.

עבודה הקדושה באמירת תהלים בצבור, אין די באר גדל הזכות של המשתתפים בזה, וגדל הנחת רוח של מעלה כמבאר בספרי קדש, ואפס קצהו בקנטרס "תקנת אמירת תהלים ברבים"

(קבץ מכתבים, א), ואשריכם ישראל, ובגלל זאת תתברכו אתם נשיכם בנשיכם ובנותיכם, ה' עליהם יחיו, בבריות נכונה ובפרנסה בהרחבה גדולה, ולרגליכם יושעו כל עדת ישראל שיחיו במחנכם הטהור בתוך כלל אחינו בני ישראל, בהדרוש להם בגשם וברוח.

ה'תש"ד

א כסלו, ראש חדש

יום ראשון

יום
שישי

שיעורים. חומש: ויצא, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: להבין מ"ש בפע"ח . . . 310 דו"א כו'.

בא ר' יקותיאל ליעפלער (דעם אלטען רבי'ס א חסיד) איז געווען צייטען, וואס ער האט געדאווענט שחרית מנחה און מעריב איינע נאך די אנדערע, עס איז ניט געווען קיין זמן מפסיק זיין.

אצל ר' יקותיאל ליעפלער (חסידו של אדמו"ר הזקן), היו זמנים שהיה מתפלל שחרית מנחה וערבית בזה אחר זה, לא היה זמן להפסיק.

ה'תש"ד

ב כסלו

יום שני

שבת
קודש

שיעורים. חומש: ויצא, שני עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: והנה במ"א . . . 310 שבבי"ע דוקא.

אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] באר פעם במאמר, הא ד"ר אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי" [=נתן פרוטה לעני ואחר כך התפלל], כי הרי התפלה צריכה להיות בחיות, ועל ידי שנותנים צדקה לעני קדם התפלה ומחיים אותו, נחוסף חיות הרבה בתפלה. ונענע בידו ממטה למעלה לרמוז שהרבו בהפלאה. - וכמה פעמים קדם התפלה היה אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] מחזיר אחרי עני לתן לו לאכל.

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד מ"ח, תשכ"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

... לכתבו שישתדל ככל האפשרי שלא יצטרך להשאר בהקעמפ, לא כזה משמע מהוראות רבותינו נשיאנו אפילו באם לא היו צריכים להשתדלות בזה, והרי פשוט שאם ניתן לאיש הישראלי הזכות דחינוך על טהרת הקדש ב... הרי זה מצוה דהוראה זוהר בה טפי, ומי יאמר עוד להשתדל בזה שלא להשתתף?! ואפילו את"ל שימצא מסייע ועוסק, נוסף - בערך שנה העברה - הרי העבודה גדולה ומתרחבת וקשה לשער מראש עד כמה יתרגל ויסתגל איש חדש בזה עכ"פ חדש בתפקידו שיוטל עליו, ואין כדאי כלל להכנס בספק בענין שאינו אלא פעם אחת בשנה, ותוצאותיו יש להן השפעה במשך כל השנה וק"ל.

מענה על מכתבו הקודם בודאי כבר קבל.

בברכה לבשו"ט מתוך בריאות הנכונה.

מדוע יש הבדל בין דאורייתא לדרבנן? יום ראשון כ"ז חשוון ה'תשע"ו

ויש לומר: כאשר יש ספק עם מי הדין אין זה בכלל 'ועשית ככל אשר יורוך', כי 'הוראה' קיימת רק כאשר הדבר ברור לשומע, אך כשאנו יודע למי לשמוע אין זו הוראה (קונטרסי שיעורים קדושין כד, ב).

ויש מבארים: החובה לקיים דברי חכמים מצד 'לא תסור' אינה דומה לשאר מצוות התורה: בשאר המצוות המכוון הוא המעשה, אך ב'לא תסור' המצוה היא לשמוע לדברי חכמים, וכאשר יש שתי דעות בין החכמים אינו עובר על ציווי זה, שהרי שומע לקול המיקל (דרכי דוד ב"ק פ"ז).

ויש שהוסיפו לחדש מצד סברא זו, שבשונה מאיסור תורה שהעובר עליו אפילו בשוגג צריך כפרה, העובר על איסור דרבנן בשוגג אינו צריך כפרה כי באיסור תורה האיסור הוא בעצם המעשה. אך באיסור דרבנן האיסור הוא המרידה בחכמים ובשוגג אין מרידה.

(נתיבות המשפט סי' רל"ד סק"ג, תורת חסד ח"א סי' לא)

הלכות ממרים פרק א, הלכה ב: בל מי שאינו עושה כהוראתו - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תסור (מכל) הדרך אשר יגידו לך".

הרמב"ן (בהשגות לסהמ"צ שורש א') האריך להשיג על דברי הרמב"ם שהכתוב 'לא תסור' מחייב לשמוע לכל דבריהם. והקשה: אם כן, מדוע ספק תורה להחמיר ובדרבנן להקל, והלאו אלו ואלו מהתורה!

ולדעת הרמב"ם יש לומר: אמנם אין הבדל בין תוקף דברי חכמים למצוות מהתורה, אלא שמלכתחילה כשתיקנו חז"ל את תקנותיהם קבעו שיחולו רק במקום ודאי ולא במקום ספק (רמב"ן שם. דרשות הר"ן דרוש ה).

אלא שביאור זה יתכן בספק בגוף המעשה, אך הרי כלל הוא שבמחלוקת בהלכה מדרבנן מקילים (ראה להלן ה"ה), ובזה אין לומר שתיקנו מלכתחילה להקל בספק, שהרי לדעת האוסר הרי זה איסור ודאי (שכ שמעתתא ש"א פ"ג).

כבוד אב רשע יום שני כ"ז חשוון ה'תשע"ו

חייבים להחזירו.

ויש מתרצים: כאשר האב בחיים, יש לכבדו אפילו אם הוא רשע, כי יתכן שיחזור בתשובה, אך לאחר מותו, כאשר שוב אינו יכול לתקן את מעשיו, לכן אין חיוב לכבדו (רדב"ז. לחם משנה).

וה'אור החיים' (ויקרא יט, ג) הקשה מדברי הרמב"ם לעיל (פ"ה ה"ב): 'היו אביו ואמו רשעים גמורים אסור לו להכותם' ומשמע שרק להכותם אסור אך אינו חייב לכבדם, ואילו כאן כתב שחייב בכבודם!

ותירץ: לעיל מדייק הרמב"ם וכותב 'היו רשעים גמורים', היינו שעוברים על כל העבירות הבאות לידם, ובנידון זה אסור לבזותם ולהכותם אך גם אין חובה לכבדם, אך בהלכה זו באב ואם השומרים על מקצת מצוות ועוברים על מקצתן ואינם עוברים להכעיס אלא לתיאבון, ולכן חייבים בכבודם.

הלכות ממרים פרק ו, הלכה יא: אפלו היה אביו רשע ובעל עבדות, מכבדו ומתירא ממנו.

הטור (יו"ד סי' רמ) חולק על הרמב"ם וסובר שאם אביו רשע אינו צריך לכבדו והביא ראיה מדברי הגמרא (ב"מ סב, ב) שאדם שנטל חפץ בריבית ומת - אם עשה תשובה קודם מותו ולא הספיק להשיב את החפץ חייבים הבנים להחזירו, אך אם לא עשה תשובה אינם חייבים, הרי שאם אביו רשע ולא עשה תשובה אינו חייב בכבודו! וה'כסף משנה' מיישב את הרמב"ם:

חובת כיבוד אב היא גם כלפי אב רשע, אך הבן אינו חייב להוציא ממון עבור כיבוד האב כפי שנפסק לעיל (ה"ה), ולכן אין הבנים חייבים להשיב את החפץ שנטל בריבית שהרי כבר ירשו אותו ואינם חייבים לוותר עליו למען כבוד האב, אך כאשר האב חזר בתשובה קודם מותו מן הסתם היה בדעתו להחזירו וכאילו לא הורישו כלל לבניו, ולכן

קבורת קרובים על ידי כהן יום שלישי כ"ז חשוון ה'תשע"ו

הקבורת לקבור מתו הוא משום ש"לאחר הקבורה כשחזרו על הקברים מוסיף לו טומאה, לפיכך משפחות כהונה עושין להן שכונה בסוף בית הקברות שלא יטמאו בקברים אחרים". כלומר: האיסור לכהן להיכנס לבית הקברות ולקבור את מתו הוא רק משום שעלול להיטמא לאחר שיסיים את קבורת מתו, אבל אם יוכל לחזור באופן שלא ייטמא אין איסור בדבר.

והרמ"א (שם ס"ז) פסק כדברי הטור, אך הב"ח (יו"ד שם) כתב שיש להחמיר כדברי הרמב"ם ועצם ההליכה אסורה כיון שמוסיף טומאה על טומאתו, מאחר שיכול לקבורו

הלכות אבל פרק ב, הלכה טו: הַטְּמֵאָה לְקִרְוִים דְּחִיּוּתָא הֵיא, וְלֹא הִתְרַח לְבַל לְפִיָּה, אִסּוּר לְבָחַן לְהִטְמֵא לְמַת, אִפְּלוּ בְּעַת שְׁמִיטַמָּא לְקִרְוֵי... לְפִיָּה, בְּחַן שְׁמֵת לֹא מַת - צָרִיךְ לְהִתְרַח וּלְקַבְּרוֹ בְּסוּף בֵּית הַקְּבֻרֹת, בְּרִי שְׁלֹא יִגְשֶׁה לְבֵית הַקְּבֻרֹת, וְלֹא יִטְמֵא בְּקְבֻרֹת אַחֲרֵים בְּשִׁיקְבָּר מַתוּ.

מלשון הרמב"ם נראה שאפילו בזמן שנטמא לקרוביו אסור לכהן להיטמא למת אחר, אך הטור (יו"ד סי' שעג) כתב, שכאשר הכהן עוסק במתו מותר לו להיטמא לאחרים ורק כאשר סיים להתעסק במתו נאסר עליו להיטמא לאחרים ו'להוסיף' על טומאתו. ולדעת הטור האיסור להיכנס לבית

בסוף בית הקברות.

אמנם יש מפרשים (רדב"ז כאן ושבת הלוי ח"ה סי' קפב) שאף הרמב"ם אינו חולק על הטור שכהן ההולך לקבור את מתו רשאי להיטמא גם למתים אחרים, ומה שכתב הרמב"ם שאסור להיטמא לאחרים אפילו בעת שנטמא לקרוביו,

כוונתו לאחר שכבר סיים את קבורת קרוביו, ומה שכתב "לפיכך צריך להיזהר ולקבור בסוף בית הקברות" היינו כדי שלא יטמא בחזרתו. ולפי זה אם יוכל לשוב מהקבורה בלא להיטמא לאחרים, גם לדעת הרמב"ם מותר ללכת לקבור את קרובו.

מצבה על קברי צדיקים

יום רביעי כ"ט חשוון ה'תשע"ו

וה'כתב סופר' (שו"ת, יו"ד סי' קעח) ב"אר (בעת הקמת המצבה לאביו ה'חתם סופר') על פי דיוק הלשון 'בונין' (נפש) על הקבר' ולא אמרו 'ציון' (כלשון הפסוק). שהתועלת בבנין ציון הקבר כפולה: לתועלת הנפטר – כדי שיתפללו בעד נשמתו, ולתועלת החיים – היודעים את מקום מנוחת הצדיק ומתפללים על קברו. והנאמר 'אין בונים להם נפש' היינו מצבה לתועלת הנפטר עצמו כדי שלא יסתכן מן הלב וכדי שיתפללו בעדו, כי לצדיק אין צורך בזה, ובנין הציון אינו 'להם' – לתועלת נפשם, אלא לתועלת החיים.

ויש שכתבו, שהדברים אמורים בצדיקים בעלי דרגה גבוהה, כדוגמת רבינו הקדוש שהיה מוציא אחרים ידי חובתם בקידוש לאחר פטירתו, אף שנאמר 'במתים חפשי', שהם פטורים מהמצוות ואין הפטור יכול להוציא את החייב – כי צדיקים גמורים נחשבים כחיים ממש גם לאחר פטירתם (גליין הש"ס כתובות קג, א), ואין להקים להם מצבה שנועדה להורות כי עדיין יש אחיזה מסוימת של הנפש בגוף, ואילו הם נחשבים כחיים. ולכן לא הביאו הפוסקים הלכה זו למעשה, כי מדרגה גבוהה זו אינה מצויה בדורותינו (שכט הלוי ח"ג סב).

הלכות אבל פרק ד, הלכה ד: ובנין נפש על הקבר והצדיקים, אין בונים להם נפש על קברותיהם – ודבריהם הם זכרונם.

נאמר בגמרא (מ"ק ה, ב): "רמז לציון קברות מן התורה מנין? תלמוד לומר: וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון". ואם כן, יש לתמוה: מדוע אין לעשות כן לצדיקים? ועוד: מפורש בכתוב לגבי רחל אמנו "ויצב יעקב מצבה על קבורתה", וענינו רואות שבנו מצבות על קברי גדולי עולם הקדמונים!

והביאור:

שני ענינים בהקמת המצבה: א) לכבודו ולזכרו של הנפטר שיישאר שמו בין החיים. ב) לכבודה של הנפש, כמובא בשם האריז"ל (שער המצוות פ' ויח) שהמצבה היא צורך גדול "לשרות עליו האורות המקיפים של הנפש", ובזהר (פ' לך לך) נאמר שאף אחרי י"ב חודש מהפטירה כאשר הנשמה אינה יורדת עוד לעולם, אין היא נפרדת ממקום הקבר.

והנאמר שאין בונים נפש לצדיקים הוא שאינם זקוקים למצבת זיכרון כי דבריהם הם זיכרונם, אך מכל מקום יש להקים מצבה לכבוד הנפש (גשר החיים ח"ב סי' כד).

שיעורו של 'מקום קרוב'

יום חמישי ל' חשוון ה'תשע"ו

רגלית של בני אדם ואין להתחשב באפשרויות שתחדשו בימינו, ש"אם לא כן ישתנו דרכי התורה מדי יום ביום". ומביאים ראיה ממי שהיה בערב פסח בדרך רחוקה (חמישה עשה מיל) מירושלים ולא היה יכול להגיע לשחיטת הפסח שפטור מלעשות פסח ראשון (פסחים צד, א). ושואלת הגמרא: האם מי שהיה יכול להגיע לשחיטת הפסח על ידי רכיבה ב"סוסים ובפרדים" ולא עשה כן יתחייב כרת על ביטול הקרבת הפסח? ומשיבה: התורה אומרת "ובדרך רחוקה לא היה", היינו שקובעים על פי הדרך והמרחק נמדד לפי הליכה רגלית.

אך יש חולקים וסוברים שאם יש אפשרות להגיע לבית האבלים באותו יום בתחבורה מהירה, גם אם הגיע ממרחקים נחשב כבא מ'מקום קרוב' (שדי חמד שם).

ולגבי הראיה מקרבן פסח כתב ה'חלקת יעקב' (ח"ג סי' סו) לחלק, שבקרבן פסח הפטור למי שהיה בדרך רחוקה אינו משום שאין לו אפשרות להקריב את הפסח, כי גם אם יתאמץ להגיע במהירות או ימנה שליח להקרבת הפסח גזירת הכתוב היא שיידחה לפסח שני כי הימצאותו ב'דרך

הלכות אבל פרק ז, הלכה ד: מי שמת לו קרוב, ולא ידע עד שגא - אם היה במקום קרוב שהוא מחלף עשר פרסאות, שאפשר שיבוא ביום אחד - אפילו בא ביום השביעי, אם מצא מנחמים אצל גדולי חבית... עולה לו, ומונה עמהם תשלום שלשים יום.

וכן נפסק ב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שע"ה ס"ח), שהקרוב שהגיע לבית האבלים שגדול הבית יושב שם, מצטרף אל האבלים ויושב עימם את הימים שהם יושבים ואינו צריך למנות שבעה לעצמו, וזאת בתנאי שבעת הקבורה היה "במקום קרוב", היינו במרחק של עד מהלך יום אחד, עשרה פרסאות, ממקום הקבורה.

ובזמנינו שביים אחד אפשר להגיע ברכב או במטוס ממרחק רב, האם הקרוב יכול להצטרף אל האבלים שבבית גם אם בא ממרחק מאות פרסאות, או שמא השיעור של 'עשרה פרסאות' קבוע ולא השתנה?

ונחלקו בזה הפוסקים:

יש סוברים (שואל ומשיב ח"ג סי' קג ועוד, הובא ב'שדי חמד' מע' אבילות סע"ג) שהשיעור 'מקום קרוב' נקבע על פי הליכה

ויכול לבוא בתחילת האבילות חשבין ליה כמו דאתא", ולא משנה באיזה אופן הוא יגיע.

רחוקה פוטרת אותו, מה שאין כן באבלות - האפשרות להגיע למקום הקבורה ביום הקבורה היא הקובעת, כמו שכתב רש"י (מור"ק כא, ב, ד"ה מונה) "הואיל דבמקום קרוב הוא,

יום שישי א' כסלו ה'תשע"ו

בין שבתות לימים נוראים

ויש לבאר את שתי הדעות:

נחלקו ראשונים בטעם שיום טוב מפסיק אבלות ושבת אינה מפסיקה. התוספות (מור"ק כג, ב) כתבו שהוא מפני שביום טוב נאמרה שמחה מה שאין כן בשבת, ואילו הריטב"א (מור"ק יט, א) כתב שהשבת אינה מפסיקה כי אם לא כן לעולם לא תחול אבלות שבעה ימים, אך הרגל מפסיק כי תיתכן אבלות ללא רגל באמצעה.

ונראה שהמהרי"ל נקט כדעת התוספות שהשבת אינה מפסיקה כי לא נאמר בה שמחה, ומאחר וימים נוראים מפסיקים יש ללמוד מכך שיש בהם שמחה יותר משבת. אך הרמ"א סובר שהשבת אינה מפסיקה משום שלא יתכנו שבעה ימים ללא שבת, ולפי זה יתכן שבשבת יש שמחה יותר מימים נוראים ולמרות זאת השבת אינה מפסיקה וימים נוראים מפסיקים.

(מחנה יוסף שבת ט"ז מ"ח)

הלכות אבל פרק י, הלכה ג: וְכָל הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ אַפְלוּ שְׁעָה אַחַת קֶדֶם הָרָגַל אוֹ קֶדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים - בְּמִקְלָה מִמֶּנּוּ גִזְרַת שְׁבָעָה.

כתב הרמ"א (יור"ד סי' שע"ו ס"ה) שהמנהג הוא שאין אבל עובר לפני התיבה בשבת ויום-טוב, ומקורו מתשובות מהרי"ל (סי' קכ"ח) בשם המהר"ם שהורה כן לגבי שבת ויו"ט, ומכאן למד לימים נוראים. והוסיף, כי אין לומר שהמנהג הוא רק בשבת ויו"ט מאחר ויש בהם שמחה יותר מימים נוראים, שהרי ר"ה ויוה"כ מפסיקים אבלות שבעה ושלשים ושבת אינה מפסיקה. ואם בשבת אין האבל עובר לפני התיבה, כל שכן בימים נוראים.

אך הרמ"א (יור"ד סי' שע"ו ס"ה) הביא את דברי המהרי"ל ונקט דוקא "שבת ויום טוב" והשמיט את דבריו לגבי ימים נוראים. ואמנם הש"ך (שם סק"ד) אסר גם בימים נוראים, אך למעשה הקילו בכך הפוסקים, וכן הורו רבותינו נשיאנו (ראה אג"ק ח"ו ב' רכ"ד).

שבת קודש ב' כסלו ה'תשע"ו

שינה בבית הקברות

הכנסת].

ובספר 'גשר החיים' (ח"ב פ"ד ס"ו) הקשה:

א. אמנם בית הקברות דינו כבית הכנסת אבל יש לומר שהאיסור הוא רק בבית הכנסת היות וישן בתוך בית ונהנה מבית הכנסת ודומה לאיסור להיכנס בו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים (הל' תפילה שם), אבל מנין לנו לאסור גם שינה על קרקע בית הקברות ולא על קבר?

ב. גם תירוצו של ה'חתם סופר' שכשם שהתירו לחכמים אכילה ושתייה בבית הכנסת כך התירו בבית הקברות, צריך עיון: זה כי התירו להם אכילה ושתייה בבית הכנסת כעזר וסיוע ללימודם, כמסופר בגמרא (מגילה שם) שאמוראים עסקו בלימודם וכאשר התחילו לרדת גשמים נכנסו לבית הכנסת כדי שיוכלו ללמוד בישוב הדעת ובצלילות ("שמעתא בעא צילותא") מה שאין כן השתמשות חכמים בבית הקברות, מה תועלת יש לה לתלמודם?

וסיים כי להלכה אין לסטות מדברי ה'חתם סופר', ואין להתיר שינה בבית הקברות.

הלכות אבל פרק יד, הלכה יג: בְּתֵי הַקְּבֻרֹת אִסּוּרִין בְּהִנְיָהּ. בִּיצֵד? אִין אוֹכְלִין בָּהֶם, וְאִין שׁוֹתִין בָּהֶם... בְּלֵלוּ שֵׁל דָּבָר - אִין נֹאֲתִין בָּהֶם, וְלֹא נִוְהִינן בָּהֶם קְלוֹת רֹאשׁ.

וטעם ההלכה הוא משום כבוד המתים (מגילה כט, א). וכתב ב'שלטי הגבורים' (סנהדרין טו, א בדפי הרי"ף) שבתי קברות שהוקצו לכך דינם כבתי כנסיות ש"אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין נאותין בהן..." (הל' תפלה פ"א ה"ה).

וה'חתם סופר' (שר"ת יור"ד סי' שלה) הוסיף שגם אין ישנים בבית הקברות, לא רק על קבר אלא כל המקום שהוקצה לכך דינו כבית כנסת שאין ישנים בו (ראה הל' תלמוד תורה פ"ד ה"ט). ולפי זה הקשה על המסופר בגמרא (ברכות יח, א) שחסיד אחד לן בבית הקברות, ותירץ: כמו שהותר לחכמים ותלמידיהם לאכול ולשתות בבית הכנסת (מגילה כח, א), כך הותר להם לישון בבית הקברות, כי הצורך של לומדי התורה שהוא כבוד התורה עדיף מכבוד בית הכנסת ובית הקברות [ואף שהרמב"ם כתב רק שמותר לחכמים "לאכול ולשתות" בבית הכנסת, הביא ה'שער הציון' (אור"ח סי' קנא סק"ג) מתשובת הרשב"א שכל תשמישי תלמיד חכם מותרים בבית

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ו מרחשון - ספר שופטים - הלכות ממרים עה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ו מרחשון-ב' כסלו תשע"ו

יום ראשון כ"ו מרחשון ה'תשע"ו

הלכות ממרים

שְׁלֵמָה מִפִּי דַעְתָּם בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה
נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן¹⁶, וְנִרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁדָּבָר זֶה כִּףּ הוּא;
וְאַחַד דְּבָרִים שֶׁעָשְׂאוּם סִיג¹⁷ לַתּוֹרָה, וּלְפִי מָה
שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה, וְהֵן הַגְּזֵרוֹת¹⁸ וְהַתִּקְנוֹת¹⁹
וְהַמִּנְהָגוֹת²⁰ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאלוֹ הַשְּׁלֵשָׁה דְּבָרִים
מִצְוֹת עֲשֵׂה לְשִׁמְעַ לֵהֲן, וְהַעֲוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן
- עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה²¹. הֵרִי הוּא אוֹמֵר: עַל פִּי הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר יוֹרֹף - אֵלּוֹ הַתִּקְנוֹת וְהַגְּזֵרוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת,
שִׁיּוּרוֹ בָּהֶם לְרִבִּים כְּדִי לְחֻזַּק הַדָּת וּלְתַמְנֵן הָעוֹלָם;
וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֵאמְרוּ - אֵלּוֹ דְּבָרִים שֶׁיִּלְמְדוּ
אוֹתָן מִן הַדִּין²² בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת
בָּהֶן; מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר נִגִּידוּ לָךְ - זֶה הַקְּבִלָה שֶׁקָּבְלוּ
אִישׁ מִפִּי אִישׁ²³.

(10) בכתוב: מן הדבר. (11) ספרי שם. וכן אמרו שם:
"מִיָּין וּשְׁמַאל - אִפִּילוּ נִרְאִים בְּעֵינֶיךָ עַל שְׁמַאל שְׁהוּא יָמִין,
וְעַל יָמִין שְׁהוּא שְׁמַאל - שְׁמַע לָהֶם". (12) וכלל הוא: אין
לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו
זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, אלא להזהירו על
עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה
ב (מכות יג, ב). (13) שממרה, ובדפוס ויניציאה שי"א:
שמור. (14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני.
(15) שלמידה הקדוש-ברוך-הוא למשה בסיני, ומשה רבינו
לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי
רבינו בהקדמתו. (16) הן שלוש עשרה מידות המנויות
ב"בריייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים".
ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות,
שהתורה נדרשת בהן". (17) גדר. (18) כגון, איסור
אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט.
(19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנו,
כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב,
וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח.
(20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם,
כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים ג,
א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת
הלל בראשי חרשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת
המת בבגדי פשתן לבר, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה
הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בתכריכין טובים) יותר
ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא
רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו
העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות
אבל פרק ד, הלכה א). (21) של "לא תסור מן הדבר" וגו',
וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמיכניהו על לאו
דלא תסור". (22) סנהדרין פז, א "למשפט - זה הדין"
ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה.
(23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך
זקניך ויאמרו לך". והרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות שורש

1 יש בכללן תשע מצות. שלש מצות עשה, ושש
2 מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לעשות על
3 פי התורה שאמרו לנו בית דין הגדול. (ב) שלא
4 לסור מדבריהם. (ג) שלא להוסיף על התורה, לא
5 במצות שבכתב ולא בפרושן שלמדנו מפי
6 השמועה. (ד) שלא לגרע מן הכל. (ה) שלא לקלל
7 אב ואם. (ו) שלא להפכותם. (ז) לכבדם. (ח) ליראם.
8 (ט) שלא יהיה הפן סורר ומורה על קול אביו
9 ואמו.

10 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

11 (1) מתבאר בו, שבית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה
שבעל-פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי
סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינך יודע להיכן הדין נוטה
- בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר
המקיל.

12 א. בית דין הגדול שבירושלים הם עקר תורה
13 שבעל פה³, והם עמודי ההוראה⁴, ומהם חק
14 ומשפט ויצא לכל ישראל⁵, ועליהן הבטיחה תורה⁶.
15 שנאמר: על פי התורה אשר יורף - זו מצות עשה⁷.
16 וכל המאמין במשה רבנו ובתורתו - חייב לסמך
17 מעשה הדת עליהם⁸ ולשען עליהן⁹.

(2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות
סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. (3) שהיא
הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו:
"כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו...
'והתורה והמצוה'. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו
פירושה". (4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש
להוציא ממנו. (5) משה בסנהדרין פו, ב "שממנו יצאה
תורה לכל ישראל". (6) התורה סמכה עליהם, בפירוש
מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. (7) ספרי, שם.
(8) בכתב יד תימן: אליהן. (9) על פירושם. כי רוח ה'
תנהלם לכוון ההלכה, ולא יטעו (מלבי"ם לתורה שם).

18 ב. כל מי שאינו עושה כהוראתן - עובר בלא
19 תעשה, שנאמר: לא תסור מכל הדבר אשר יגידו
20 לך ימין ושמאל¹¹. ואין לזקין על לאו זה, מפני
21 שנתן לאזהרת מיתת בית דין¹²; שכל חכם שמורה¹³
22 על דבריהם - מיתתו בחנק, שנאמר: והאיש אשר
23 יעשה כזדון וגומר. אחד דברים שלמדו אותן מפי
24 השמועה¹⁴, והם תורה שבעל פה¹⁵; ואחד דברים

אָמְרוּ לוֹ; אִם לֹא - הָרִי הַשּׁוֹאֵל עִם אוֹתוֹ בֵּית דִּין
אוֹ עִם שְׁלוֹחָיו עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם³⁰ וְשׁוֹאֲלִין לְבֵית דִּין
שֶׁבְּהָר הַבֵּית³¹. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לֹא - הִפֵּל
בְּאֵין לְבֵית דִּין שָׁעַל פֶּתַח הָעִיר³². אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ
לָהֶן; וְאִם לֹא - הִפֵּל בְּאֵין לְלִשְׁכַּת הַגְּזִית³³ לְבֵית
דִּין הַגָּדוֹל וְשׁוֹאֲלִין. אִם הָיָה הַדָּבָר שְׁנוּלָד בּוֹ הַסֶּפֶק
לִפְלִי יָדוּעַ אֶצֶל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, בֵּין מִפִּי הַקֹּדֶשׁ בֵּין
מִפִּי הַמִּדָּה שֶׁדָּנוּ בָּהּ - אוֹמְרִים מִיָּד; אִם לֹא הָיָה
הַדָּבָר בְּרוּר אֶצֶל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל - דָּנִין בּוֹ בְּשַׁעֲתָן³⁴,
וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּדָבָר עַד שֶׁיִּסְפְּקוּם כָּלָן, אוֹ יַעֲמִדוּ
לְמַנְיָן וְלִכְנֹס אַחֵר הָרֹב, וְיֹאמְרוּ לְכָל הַשּׁוֹאֲלִים: כֶּף
הַלֵּכָה, וְהוֹלְכִין לָהֶן. מִשְׁבֹּטֵל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל רִבְתָּהּ
מִחֲלָקֶת בְּיִשְׂרָאֵל, זֶה מִטְּמֵא וְנוֹתֵן טַעַם לְדָבָריו, וְזֶה
מִטְּהַר וְנוֹתֵן טַעַם לְדָבָריו; זֶה אוֹסֵר, וְזֶה מְתִיר³⁵.

(30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא
שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פח, ב
"ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה
שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך
לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח
התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה).
(31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת
נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). (32) כשעברו עזרת נשים,
ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). (33) שהיא בנוייה בתוך
העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו
הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז).
(34) באותה שעה. (35) בסנהדרין פח, ב אמרו: "משברו
תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות
בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו
לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים
בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום
פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר
רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל
ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... שסברת
כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו
מן העיקרים".

ח. שְׁנֵי חֲכָמִים אוֹ שְׁנֵי פְתִי דִינִין שֶׁנֶּחֱלְקוּ שְׁלֹא
בְּזִמָּן הַסִּנְהֶדְרִין³⁶, אוֹ עַד שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר בְּרוּר
לָהֶן³⁷, בֵּין בְּזִמָּן אֶחָד בֵּין בְּזֶה אַחֵר זֶה, אֶחָד מִטְּהַר
וְאֶחָד מִטְּמֵא, אֶחָד אוֹסֵר וְאֶחָד מְתִיר, אִם אֵינָם
יֹדְעִים לְהִיכֵן הַדִּין נוֹטֵה: בְּשֶׁל תוֹרָה - הֵלֵךְ אַחֵר
הַמַּחְמִיר, בְּשֶׁל סוֹפְרִים - הֵלֵךְ אַחֵר הַמְּקַל³⁸.

(36) משבטל בית דין הגדול. (37) טרם שבית הדין הגדול
סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות
מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר
להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדיון לפני
הסנהדרין. (38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן
קרח. והרשב"א בתשובותיו סימן רנג כותב: "אם נודע
האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב)

ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה
כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא
עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה
לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן
התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל"
(ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו
בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א
"ספיקא דרבנן להקל", ושם קכח, ב אמרו: "ביטול כלי
מהיכנו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא
ודחי דרבנן!" וב"קריית ספר" למבי"ט מתרץ, שהחכמים
התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור
כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון
להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו,
אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה
על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם,
ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד
בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על
גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ
ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו
כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה
ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

ג. דְּבָרֵי קְבָלָה²⁴ - אֵין בְּהֶן מִחֲלָקֶת לְעוֹלָם²⁵. וְכָל
דָּבָר שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מִחֲלָקֶת - בִּידוּעַ שְׁאִינוֹ קְבָלָה
מִמִּשְׁה רַבָּנוּ. וְדְבָרִים שֶׁלְּמִדִּין מִן הַדִּין²⁶, אִם
הַסִּפְּקִימוֹ עָלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל כָּלָן - הָרִי הַסִּפְּקִימוֹ;
וְאִם נֶחֱלְקוּ בְּהֶן - הוֹלְכִין אַחֵר הָרֹב, וּמוֹצִיאִין הַדִּין
אַחֵר הָרַבִּים. וְכֵן הַגְּזִיטוֹת וְהַתְּקִנּוֹת וְהַמִּנְהֻגוֹת, אִם
רָאוּ מְקַצֵּת שְׂרָאוֹי לְגִזֵּר גְּזֵרָה אוֹ לְתַקֵּן תְּקִנָּה אוֹ
שְׁנִיחָיו הָעַם הַמִּנְהֵג הַזֶּה²⁷, וְרָאוּ מְקַצֵּת שְׁאִין רָאוֹי
לְגִזֵּר גְּזֵרָה זוֹ וְלֹא לְתַקֵּן תְּקִנָּה זוֹ וְלֹא לְהַנִּיחַ מִנְהֵג
זֶה²⁸ - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין אֵלָיו כִּנְגֵד אֵלָיו, וְהוֹלְכִין אַחֵר
רַבָּן, וּמוֹצִיאִין הַדָּבָר אַחֵר הָרַבִּים²⁹.

(24) שקיבלו מפי משה מסיני. (25) "שהרי מאז ועד עתה
לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא
עין חבירו - יוציאו את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר
בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר
הכתוב 'פרי עץ הדור' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג;
ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירות
מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה).
(26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת
בהם. (27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. (28) אלא
לבטלו. (29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית
שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום",
ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על
שני פרקים הללו ובטלום", למרות, שכבר נהגו בהם שנים
רבות.

ד. כְּשֶׁהָיָה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל קָיָם, לֹא הָיְתָה מִחֲלָקֶת
בְּיִשְׂרָאֵל. אֲלֹא כָּל דִּין שְׁנוּלָד בּוֹ סֶפֶק לְאַחַד
מִיִּשְׂרָאֵל - שׁוֹאֵל לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ. אִם יָדְעוּ -

הואיל וכל בית דין ובית דין של שבעים ואחד
הוא? ¹⁰ זה מנצח חכמי הדור, שהסכימו וקבלו הדבר
שאמרו בית דין הגדול ¹¹ ולא חלקו בו.

(5) נפצו ונתקבל. (6) שראש הישיבה של בית-דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). (7) שיהיה מנין התלמידים של בית-דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית-דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית-דין האחרון זקן מהראשון. (8) שם. (9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנשותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להתיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף-משנה). (10) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. (11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמם "בכל דור ודור אלפים ורובבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

ג. במה דברים אמורים? ¹² בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות סג לתורה, אלא פשאר ¹³ דיני תורה; אבל דברים שראו בית דין לגזור ולאסרן לעשות סג ¹⁴, אם פשט אסורין בכל [ישראל] - אין בית דין גדול אחר יכול לעקור ולהתירן, אפילו היה גדול מן הראשונים ¹⁵.

(12) שבית-דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית-דין קודמו. (13) בדפוס ויניציאה שי"א: בשאר. (14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבוא לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. (15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "כפל, יכול לבטל בית-דין דברי בי"ד חבירו, חוץ משמונה-עשר דבר (שמונה-עשרה גזירות, שגזרו בית שמאי, והן מנויות בשבת יג, ב - יז, ב), שאפילו יבוא אליהו ובית-דינו אין שומעים לו", וסובר רבינו: חוץ משמונה-עשר דבר וכיוצא בהם, שנעשו סייג לתורה (כסף-משנה). ואם לא פשט איסורם בכל ישראל, יתבאר דינם לקמן ה"ז.

ד. ויש לבית דין לעקר אף דברים אלו ¹⁶ לפי שעה ¹⁷, אף על פי שהוא קטן מן הראשונים; שלא יהו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה, שאפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקור ¹⁸ הוראת שעה ¹⁹. פיצד? בית דין שראו לחזק הדין ולעשות סג כדי שלא יעקרו העם על דברי תורה - מפני ועונשין ²⁰ שלא פדין ²¹; אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כן הוא. וכן אם ראו לפי שעה

ויצא שמו כן, הולכים אחריו... היו שניהם שווים ולא נודע מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

פרק שני

(1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגזרים גזירה, אם רוב הציבור יכול לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

א. בית דין גדול שדרשו באחת מן המדות ² כפי מה שצריך בעיניהם שהדין כן, ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר ³, ונראה לו טעם אחר לסתור אותו - הרי זה סותר, ודן כפי מה שצריך בעיניו. שנאמר: אל השפט אשר יהיה בימים ההם - אינך חזק ללכת אלא אחר בית דין שפדורף ⁴.

(2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. (3) ואפילו אינו גדול מבית-הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. (4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כז, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל-וחומר בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף-משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית-דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

ב. בית דין שגזרו גזירה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג, ופשט ⁵ הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים, ולעקר אותה התקנה ואותה הגזירה ואותו המנהג - אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בהכמה ⁶ ובמנין ⁷. היה גדול בהכמה אבל לא במנין, במנין אבל לא בהכמה - אינו יכול לבטל את דבריו ⁸. אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו - אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהם ⁹. והיאך יהיו גדולים מהם במנין,

אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי"). (30) ע"ז לו, א. שנאמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותי, שאתם נהנים מן הארורים.

- ו. הרי שגזרו בית דין גזרה, ודמו שרב הקהל יכולין לעמוד בה, ואחר שגזרוה פקפקו³¹ העם בה ולא פשטה ברב הקהל - הרי זו בטלה³², ואינן רשאין לכף את העם ללכת בה.

(31) זלזלו, כמו: "שפקפק בטהרת ידים" (עדויות פ"ה, מ"ו), ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בברכות יט, א): שזלזל. (32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר ברכי צדוק, שכל גזירה שבית-דין גוזרים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית-דין לבטלה (לחם-משנה).

- ז. גזרו ודמו שפשטה בכל ישראל, ועמד הדבר בן שנים רבות, ולאחר זמן מרבה עמד בית דין אחר ובדק בכל ישראל וראה שאין אותה הגזרה פושטת בכל ישראל - יש לו רשות לבטל, ואפילו היה פחות מבית דין הראשון בבחמה ובמנן³³.

(33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שבדק עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית-דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית-דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית-דין אחר ומצא טעם לסתרו - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית-דין הראשון (לעיל ה"א), ב) אם גזר בית-דין או תיקן או הנהיג ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית-דין אחר יכול לבטלו אלא-אם-כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין (לעיל ה"ב). ג) גזר בית-דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל ישראל, אין שום בית-דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית-דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

- ח. וכל בית דין שהתיר שני דברים - אל ימהר להתיר דבר שלישי³⁴.

(34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית-דינו: "בית-דין המתיר" (ע"ז לו, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית-דין דשרו (=שמתירים) שלשה דברים, נקרא: בי דינא שריא", וראה עדויות פ"ח, מ"ד: "וקרו ליה אסי שריא".

- ט. הואיל ויש³⁵ לבית דין לגזר ולאסור דבר המתיר ועומד אסורו לדורות³⁶, וכן יש להן להתיר אסורי

לבטל מצות עשה או לעבר על מצות לא תעשה, כדי להחזיר רבים לדת²² או להציל רבים מישראל מלהפשל בדברים אחרים - עושין לפי מה שצריכה השעה. כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה²³, כדי שיתקיה פלו; כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבר על קצת מצות לפי שעה, כדי שיתקממו [כלם]²⁴. בדרךך שאמרו חכמים הראשונים²⁵: חלל עליו²⁶ שבת אחת, כדי שישמר שבתות הרבה²⁷.

(16) שנאסרו משום סייג לתורה. (17) לציין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. (18) בכת"י תימן: לעקן. (19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים כזה: "חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה". ראה כתובות פג, ב (כסף-משנה). (20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. (21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל ה' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזויות בעיניהם) והביאוהו לבית-דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מו, א. וראה רש"י בגיטין ס, א על הפסוק (תהלים קיט, ככו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". (22) כגון להקריב קרבן בחוץ, שיש בו איסור 'עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות-עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא-תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא-תעשה (ראה הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה-זרה (יבמות ז, ב. וסנהדרין ז, א) והשווה הל' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. (23) שלקתה ידו בהרעלת דם. (24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). (25) יומא פה, ב. (26) על החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). (27) "שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

- ה. בית דין שנגזרה להן לגזר גזרה²⁸ או לתקן תקנה²⁹ או להנהיג מנהג - צריכין להתישב בדבר ולידע תחלה אם רב הצבור יכולין לעמוד בהן או אם אין יכולין לעמוד. ולעולם אין גוזרין גזרה על הצבור, אלא אם כן רב הצבור יכולין לעמוד בה³⁰.

(28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרת" - עשו משמרת למשמרתי, והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). (29) בדברים הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו

1 תורה³⁷ לפי שעה, מהו זה שהזהירה התורה: לא
2 תסוף עליו ולא תגרע ממנו? שלא להוסיף על דברי
3 תורה³⁸ ולא לגרע מהן³⁹ ולקבץ הדבר לעולם
4 בדבר⁴⁰ שהוא מן התורה⁴¹, בין בתורה שבכתב בין
5 בתורה שבעל פה⁴². כיצד? הרי כתוב בתורה: לא
6 תבשל גדי בחלב אמו. מפי השמועה למדו⁴³, שזה
7 הפתוב אסור לבשל ולאכל בשר בחלב, בין בשר
8 בהמה בין בשר חיה; אבל בשר העוף - מתר בחלב
9 מן התורה⁴⁴. אם יבוא בית דין ויתיר בשר חיה
10 בחלב - הרי זה גורע⁴⁵; ואם יאסר בשר העוף
11 ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה -
12 הרי זה מוסיף⁴⁶. אבל אם אמר: בשר העוף מתר מן
13 התורה, ואנו נאסר אותו, ונודיע לעם שהוא גזירה,
14 שלא יבוא מן הדבר חובה ויאמרו: העוף מתר מפני
15 שלא נתפרש, כך החיה מתרת שהרי לא נתפרשה;
16 ויבוא אחר לומר: אף בשר בהמה מתרת, חוץ מן
17 העז⁴⁷; ויבוא אחר לומר: אף בשר העז מתר בחלב
18 פרה או הכבשה, שלא נאמר אלא 'אמו', שהיא
19 מינו; ויבוא אחר לומר: אף בחלב העז שאינה אמו
20 מתר, שלא נאמר אלא 'אמו'; לפיכך נאסר כל בשר
21 בחלב, אפלו בשר עוף - אין זה מוסיף, אלא עושה
22 סג לתורה⁴⁸. וכן כל פיוצא בזה⁴⁹.

(35) רשאי. (36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג.
(37) כאמור לעיל ה"ד. (38) אפילו לפי שעה, בצורה
האמורה להלן. (39) מדברי תורה. (40) בדפוס רומי ר"מ,
וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. (41) כלומר, אסור
להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין,
שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג
לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם,
שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי
להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדגיש בביטולו
שזו הוראת שעה בלבד. (42) אפילו דברים שנאמרו למשה
מסיני בעל-פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה
דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון:
"ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף
ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק"
(הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"סידור התשיעי":
"ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב
ולא בתורה שבעל-פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור
"בל תוסיף" אלא במצוות-עשה, כגון לולב ותפילין וציצית,
בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין
שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסף
עליו - מנין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה
מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד-
לומר לא תוסף עליו. ומנין שאין פוחתים מהם, תלמוד-
לומר ולא תגרע ממנו". (43) חולין קטו, ב. (44) שם קיג,
א: שנאמר "בחלב אמו" - יצא עוף שאין לו חלב אם,
וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. (45) מתורה שבעל-פה.

(46) על תורה שבכתב. (47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי"
בלבד. (48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט
ה"ד, כותב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין
בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור
באכילה מדברי סופרים" וכו'. הרי שהשווה דין חיה לדין
עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה
הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וכסף-משנה). אולם המחזור
שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנשיכון, הובא ב"מרכבת
המשנה", שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת
הלכה ד, אלא חזרות אל סוף הלכה ג, וכוונת רבינו לומר:
וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב,
וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה.
והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה,
דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פ"ב, ה"ז: "אחר שנגמר
הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין
להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים
אלה בסוף ההלכה הקודמת... "ועדיין הוא לח אחר
שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז "הכלי מצרף" וכו'. ראה
מבוא לצילום משנה-תורה דפוס רומי ר"מ - להרב י. ל.
מימון עמ' 12. (49) כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם
מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל
דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה
- הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות
אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה,
הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אסור אלא מדברי סופרים,
כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה
לרבינו, בד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו
מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא
שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים,
או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה
ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם
עולים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

פרק שלישי

(1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן
ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

- א. מי שאינו מודה בתורה שבעל פה² - אינו זקן²³
ממרא האמור בתורה³; אלא הרי זה בכלל²⁴
האפיקורסין⁴, [ומיתתו בכל אדם]⁵.²⁵

(2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא
הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב.
ובהקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות
האבן והתורה והמצוה (שמות כד, יב), תורה - זו תורה
שבכתב; והמצוה - זו פירושה... ומצוה זו - היא הנקראת
תורה שבעל-פה". (3) דברים יז, יב. (4) בדפוס רומי, וכן
בכת"י תימן: המינים. (5) בדפוס הנ"ל: ביד כל אדם.
כלומר, אין צורך שבית-דין ידונו, אלא כל אחד מצווה
להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין
פ"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו
ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב
בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או

שכל אחד מהם אמר לסיעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאו יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים ובייתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. (15) בדפוס רומי, וכן בכת"יד תימן: ונולדו במינו, וגידלו אותם עליו. (16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. (17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה (שבת סח, ב. והל' שגגות פ"ב, ה"ו). (18) דינים כאנוסים. (19) לחזק התורה ולתקפה. ובדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימחר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז: נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים בזמננו, אם אפשר בידינו להורידם, היה מצוה להורידם, שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כאנוסים, אלא ככופרים בתורה שבעל-פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו בענין זה.

ד. אָבֵל זָקֵן מִמָּרָא הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה הוּא חָכָם אֶחָד מִחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, שֵׁשׁ בָּיִדוֹ קִבְּלָהּ²⁰ וְזָן וּמוֹרָה בְּדַבְרֵי תוֹרָה כְּמוֹ שֶׁדִּוְנָה וְיוֹרֵי כָל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל²¹, שֶׁפָּאֵת לוֹ מִחֻלָּקַת בָּדִין מִן הַדִּינִים עִם בֵּית דִּין הַגְּדוֹל, וְלֹא חָזַר לְדַבְרֵיהֶם, אֲלֵא חִלַּק עֲלֵיהֶם וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת שְׁלֹא כְּהוֹרָאָתָן - גְּזָרָה עָלֵיו תוֹרָה מִיָּתֶה²². וּמִתּוֹדָה, וַיֵּשׁ לוֹ חִלָּק לְעוֹלָם הַפֶּא²³. אָף עַל פִּי שֶׁהוּא דָן²⁴ וְהָן דָּנִים, הוּא קִבֵּל²⁵ וְהֵם קָבְלוּ - הֲרִי תוֹרָה חֻלָּקָה לָהֶם כְּבֹד²⁶. וְאֵם רָצוּ בֵּית דִּין לְמַחֵל עַל כְּבוֹדָן וּלְהַנִּיחוֹ - אֵינָן יְכוּלִּין, כְּדִי שְׁלֹא יִרְבוּ מִחֻלּוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל²⁷.

(20) שהוא מודה בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. (21) על-פי השמועה, ועל-פי המדות שהתורה נדרשת בהן. (22) דברים יז, יב "ומת האיש ההוא". (23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל המומתין מתוודין, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא", וראה לעיל הל' סנהדרין פ"ג, ה"א ובביאורנו שם. ולא נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב, אבל הכופר בתורה שבעל-פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף-משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ח. (24) בסברתו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. (25) מרבותיו מפי השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך נראה בעינינו שהדין נותן - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פח, א ורכבי אלעזר. (26) ככתוב (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכדברי רבינו בפירוש המשנה, הובאו לעיל בביאורנו אות ד: "ולכן חייבתו תורה מיתה לכבוד בית-דין ומעלתו" וכו'. (27) סנהדרין פח, ב. ובדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

ה. אֵין זָקֵן מִמָּרָא²⁸ חָיִב מִיָּתֶה עַד שֶׁיֵּהָא חָכָם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה סְמוּךְ בְּסִנְהֶדְרִין²⁹, וַיִּחְלַק עַל בֵּית

1 שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית-דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית-דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו" וכו'.

ב. מֵאַחֵר שֶׁנִּתְפָּרְסָם שֶׁהוּא כּוֹפֵר בְּתוֹרָה שְׁבַעל פֶּה - [מוֹרִידִין אוֹתוֹ]⁶ וְלֹא מַעֲלִין⁷. וְהֲרִי הוּא כְּשֶׁאֵר כָּל הָאֶפִיקוֹרְסִין וְהָאוֹמְרִין אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם⁸ וְהַמוֹסְרִין⁹ וְהַמוֹמְרִין¹⁰. שְׁכָל אֱלוֹ אֵינָם בְּכָלל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין צָרִיךְ לֹא עֲדִים וְלֹא תִתְרָאָה וְלֹא דִנָּיִם, [אֲלֵא כָּל הַהוֹרָג אֶחָד מֵהֶן - עֲשֵׂה מִצְוָה גְּדוֹלָה וְהַסִּיר הַמְּכֻשָּׁל]¹¹.

(6) לבור. (7) שאם היה כבור סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"י. (8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. (9) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ט"י, והל' תשובה פ"ג ה"ב. (10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"יד תימן: והשומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בזדון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלם, וכן החזורים לדתי עובדי-כוכבים בשעה שגזורים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). (11) ע"ז שם. ובסנהדרין צט, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל-וחומר זה, מגזירה-שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והשווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"י ה"א, כתב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לבאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאִישׁ שֶׁכָּפַר בְּתוֹרָה שְׁבַעל פֶּה כְּמִחְשֶׁבֶת¹² וּבְדַבְרֵים שֶׁנֶּאֱרָאוּ לוֹ, וְהִלָּךְ אַחֵר דַּעְתּוֹ הִקְלָה וְאַחֵר שֶׁרִירוֹת לְבוֹ¹³, וְכוֹפֵר בְּתוֹרָה שְׁבַעל פֶּה תַחֲלָה, כְּצֹדֵק וּבִיתוֹס¹⁴ וְכֵן כָּל הַתּוֹעִים אַחֲרָיו. אֲבָל בְּגִי הַתּוֹעִים הָאֵלֶּה וּבְגִי בְנֵיהֶם, שֶׁהִדִּיחוּ אוֹתָם אֲבוֹתָם, וְנִלְדּוּ בֵּין הַקְּרָאִים וּגְדְלוּ אוֹתָם עַל דַּעְתָּם¹⁵ - הֲרִי הוּא כְּתִינוּק שֶׁנִּשְׁבָּה בְּיָנֵיהֶם וּגְדְלוּהוּ¹⁶, וְאֵינוֹ זָרִיז לְאַחֲזוֹ בְּדַרְכֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרִי הוּא כְּאֵנוֹס¹⁷. וְאָף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע אַחֵר כֶּף [שֶׁהוּא יְהוּדִי, וְרָאָה יִהוּדִים וְדָתָם - הֲרִי הוּא כְּאֵנוֹס, שֶׁהֲרִי גְדְלוּהוּ עַל טַעְוָתָם]. כֶּף אֱלוֹ שְׁאֲמָרְנוּ, הָאוֹמְרִים בְּדַרְכֵי אֲבוֹתָם הַקְּרָאִים שֶׁטַעְוָה¹⁸. לְפִיכֶךָ רָאוּי לְהַחֲזִיזוֹן בְּתוֹשָׁבָה, וּלְמַשְׁכֵּם בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם, עַד שֶׁיִּחְזְרוּ לְאֵיתָן הַתּוֹרָה¹⁹.

(12) בהכרתו. (13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. (14) שכפרו בתורה שבעל-פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה פ"ג, ה"ח. ובפירוש המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ו מרחשון - ספר שופטים - הלכות ממרים פא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(סנהדרין פח, א.) (45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו, הלוק את יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן אשה נכרית. (46) כדן המוחרם "שאינו שונה לאחרים" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ה). (47) ואם רצו למחול להם - הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חסד-ושלום שעקביא נתנדה" (עדות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני בית-דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה מחלוקת, כמו שבאמת צויה לבנו לפני מותו: "בני, חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט ההוראה").

ח. וְכִיצַד דָּנִין זָקֵן מִמָּרָא? בַּעַת שִׁיפְלֵא דְבָרָא⁴⁸ וְיֹרְהָ⁴⁹ בּוֹ חֲכָם הַמַּגִּיעַ לְהוֹרָאָה, בֵּין בְּדָבָר שִׁירָאָה בְּעִינְיֹו⁵⁰ בֵּין בְּדָבָר שֶׁקָּבַל מִרְבוּתֵי - הָרִי הוּא וְהַחֹלְקִין עִמּוֹ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וּבָאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבֵּית⁵¹. אוֹמְרִים לָהֶן בֵּית דִּין: כָּף הוּא הַדִּין. אִם שָׁמַע וְקָבַל⁵² - מוּטָב; וְאִם לֹא - בָּאִין פֶּלֶן לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הָעֶזְרָה, וְאוֹמְרִים לָהֶם גַּם הֵם: כָּף הוּא הַדִּין. אִם קָבַל⁵³ - יִלְכוּ לָהֶן; וְאִם לֹא - פֶּלֶן בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְלִשְׁכַת הַגְּזִית⁵⁴, שֶׁמִּשָּׁם תּוֹרָה יוֹצֵאת לְכָל יִשְׂרָאֵל. שְׁנָאֲמַר: מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחָר יְיָ. וּבֵית דִּין אוֹמֵר לָהֶם: כָּף הוּא הַדִּין, וְיוֹצֵאִין פֶּלֶן⁵⁵. חֲזֹר זֶה הַחֲכָם לַעֲרֹו וְשִׁנָּה⁵⁶ וְלִמּוֹד⁵⁷ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא לִמּוֹד - הָרִי זֶה פֶּטוּר⁵⁸. הוֹרָה לַעֲשׂוֹת אוֹ שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ - חֵיב מִיתָה, וְאִינוּ צָרִיף הַתְּרָאָה⁵⁹. אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לְדִכְרִיֹו⁶⁰ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁶¹. אֲלֵא בֵּין שְׂבָאוּ עֲדִים שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ אוֹ שֶׁהוֹרָה לְאַחֲרִים לַעֲשׂוֹת - גּוֹמְרִין דִּינוֹ לְמִיתָה בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ⁶², וְתוֹפְסִין אוֹתוֹ וּמַעֲלִין אוֹתוֹ מִשָּׁם לִירוּשָׁלַיִם. וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ, וְלֹא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁיָּצָא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁶³, אֲלֵא מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִירוּשָׁלַיִם. וְעַד הַרְגֵל מִשְׁמָרִין אוֹתוֹ, וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ בְּרִגְלָו⁶⁴. שְׁנָאֲמַר: וְכָל יִשְׂרָאֵל⁶⁵ יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ; מִכָּל שִׁצְרֵיף הַכְּרִזָּה⁶⁶. וְאַרְבָּעָה צָרִיכִין הַכְּרִזָּה: זָקֵן מִמָּרָא, וְעֲדִים זֻמְמִין, וְהַמְּסִית⁶⁷, וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה⁶⁸; שֶׁהָרִי בְּכָל גֵּאֲמַר: יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ.

(48) ייעלם ויסתפק. (49) על-פי הסברה והיקשי ההגיון. (50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. (51) בכת"י תימן: וקיבל מהן. (52) בכת"י: קיבל. (53) שהיתה בנויה מאבנים מפוסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה, מ"ד. ובתויו"ט ובתפא"י שם). (54) משנה בסנהדרין פו, ב. (55) למד שנית. (56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל ה"ו: "ולמד לאחרים". (57) שהרי לא הורה לעשות, וכאמור לעיל ה"ו. (58) סנהדרין פח, ב. (59) לזכות עצמו ולהצלתו. (60) שם. (61) ככל המומתים, שגומרים את דינם בבית-דין של עשרים ושלושה (שם טז, א וברש"י).

1 דִּין בְּדָבָר שֶׁזָּדוֹנוֹ כָּרַת וְשִׁנָּתוֹ חֲטָאת³⁰, או
2 בְּתַפְלִין³¹, וְיֹרְהָ לַעֲשׂוֹת כְּהוֹרָאָתוֹ³² או יַעֲשֶׂה הוּא
3 עַל פִּי הוֹרָאָתוֹ³³, וְיַחֲלַק עֲלֵיהֶן וְהֵן יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַת
4 הַגְּזִית³⁴. אֲבָל אִם הָיָה תַלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה³⁵
5 וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פֶּטוּר³⁶. שְׁנָאֲמַר: כִּי יִפְלֵא מִמָּךְ
6 דְּבָר לְמַשְׁפָּט - מִי שֶׁלֹּא יִפְלֵא מִמֶּנּוּ³⁷ אֲלֵא דְבָר
7 מִפְּלֵא³⁸.

(28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיו". (29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, ש"התקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא". (30) או בדבר הגורם לידי דבר, שחייבים על זדונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב. (31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפילין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי הקבלה", כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופח, ב.). (32) שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון" וגו' - אינו חייב עד שיורה (שם פו, ב.). (33) שם פח, ב. (34) שאם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר להלן ה"ז. (35) בדיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פו, ב. - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. (36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). (37) שלא נעלם. (38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א), "כי יפלא - במופלא (=מומחה) שבבית-דין הכתוב מדבר".

8 ו. הָיָה חֲכָם מִפְּלֵא שֶׁל בֵּית דִּין, וְיַחֲלַק, וְשִׁנָּה³⁹
9 וְלִמּוֹד לְאַחֲרִים בְּדִכְרִיֹו, אֲבָל לֹא הוֹרָה לַעֲשׂוֹת -
10 פֶּטוּר. שְׁנָאֲמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן. לֹא
11 שִׁיאֲמַר בְּזָדוֹן, אֲלֵא יוֹרָה לַעֲשׂוֹת אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא
12 בְּעַצְמוֹ⁴⁰.

(39) וחזר, אחרי ששב מבית-דין הגדול לעירו. (40) שם פו, ב. ופח, ב.

13 ז. מִצָּאֵן⁴¹ חוּץ לְמִקְוֵי⁴² וְהִמָּרָה עֲלֵיהֶן - פֶּטוּר⁴³.
14 שְׁנָאֲמַר: זָקֵן מִתְּוֹעֵלִית אֶל הַמָּקוֹם - מִלְּמַד, שֶׁהַמָּקוֹם
15 גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה. וְכָל אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן שֶׁהֵן פֶּטוּרִין
16 מִן הַמִּיתָה, יֵשׁ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְגִדּוֹתָם⁴⁴ וְלִהְפָּרִישָׁן
17 וְלִהְפּוֹתָן⁴⁵ וְלִמְנָעֵן מִלְּמַד⁴⁶, כִּפִּי מַה שִׁירָאָה לָהֶן
18 שֶׁהִדְבָּר צָרִיף לָכֵן⁴⁷.

(41) את הסנהדרין, חברי בית-הדין הגדול. (42) מחוץ ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. (43) שם יד, ב "מצאם אבית פגיו" וכו', והוא לפנים מחומת ירושלים. ופירשו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת הגזית - נחשב: חוץ למקומם. (44) מרחיקים אותם מן הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו, אלא נידוהו בלבד, כדברי המשנה בעדות פ"ה, מ"ו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נידון כזקן ממרא. (3) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל.
(4) מצד הסבא והעין העצמי. (5) דן והתוכח עימם.
ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן".
(6) שקבלתם עדיפה יותר (שם פח, א), והשווה לעיל פרק ג,
הלכה ד. (7) אכילת חמץ. (8) וחממים גזרו על החמץ
שיאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ
ומצה פרק א, הלכה ט. (9) ולדעת חכמים אינו אסור אלא
באכילה בלבד, כמבואר שם. (10) כיוון שעיקר איסור חמץ
יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו
מביאה לידי איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה
שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר
ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן
החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים
בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת.
וראה ברמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש
ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן
ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה
לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן
דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עברייא" (=מי שעבר על
איסור דרבנן מותר לקרותו עברייא) - הרי שלא הזכירו אלא
את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו
מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם
בעיבור שנה, אם מעברים עד פורים או כל אדר, הרי זה
חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה
מן הגזירות - חייב (קריית מלך).

ב. אחד שִנְחָלְקוּ בְדָבָר שִחִיבִין עַל זִדּוּנוֹ פֶּרֶת וְעַל
שִגְגָתוֹ חֲטָאת, או שִנְחָלְקוּ בְדָבָר הַמְבִיא לִיְדֵי דָבָר
שִחִיבִין עַל זִדּוּנוֹ פֶּרֶת וְעַל שִגְגָתוֹ חֲטָאת. מִיָּצֵד?
נִחְלָקוּ בְּאִשָּׁה זוֹ אִם הִיא עֲרוּהָ¹¹ אִם לְאוּ¹², אִם
מִרְאָה דָם זֶה מִטְמֵא בְּאִשָּׁה אוֹ לֹא¹³, אִם זוֹ טְמֵאָה
לְדָה אוֹ לֹא¹⁴, אִם זוֹ זָכָה אוֹ לֹא¹⁵, אִם חֵלֶב זֶה
אִסּוּר¹⁶ אוֹ מֵת, וְכָל פִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ - הֲרִי חוֹלֵק בְּדָבָר
שִחִיבִין עַל זִדּוּנוֹ פֶּרֶת וְעַל שִגְגָתוֹ חֲטָאת. וְכִיָּצֵד
דָּבָר הַמְבִיא לִיְדֵי דָבָר שִחִיבִין עַל זִדּוּנוֹ פֶּרֶת וְעַל
שִגְגָתוֹ חֲטָאת? בְּגוֹן שִנְחָלְקוּ בְּעֶבֶר שָׁנָה, אִם
מַעֲבִירִים עַד הַפּוּרִים אוֹ בְּכָל אֶדָר - הֲרִי זֶה חֵיב;
שָׁנָה מְבִיא לִיְדֵי חֲמֵץ בְּפֶסַח¹⁷. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּדִין
מִדִּינֵי מְמוֹנוֹת אוֹ בְּמִנְיֵן הַדִּינִין¹⁸ שִׁדְּנִין דִּינֵי מְמוֹנוֹת
- הֲרִי זֶה חֵיב; שִׁהְרִי לְדָבָרֵי שֶׁל זֶה שְׁאוּמֵר שָׁנָה
חֵיב לְזֶה, כֹּל שֶׁנִּטֵּל מִמֶּנּוּ - בְּדִין נִטֵּל, וְעַל פִּי בֵּית
דִּין נִטֵּל; וְלְדָבָרֵי שֶׁל זֶה שְׁאוּמֵר פֶּטוּר, אוֹ שְׁאוּמֵר
שְׁאִין אֵלּוּ רְאוּיִין לְדוּן¹⁹, כֹּל שֶׁנִּטֵּל²⁰ - גָּזֵל הוּא
בְּיָדוֹ, וְאִם קִדַּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אִינָה מְקַדְּשָׁתָּהּ; וְלְדָבָרֵי
הָאוּמֵר שֶׁלּוֹ נִטֵּל²², הַבָּא עָלֶיהָ בְּמִזֵּיד - עֲנוּשׁ פֶּרֶת,
בְּשׁוּגָג - חֵיב חֲטָאת²³; וְנִמְצָא הַדָּבָר מְבִיא לִיְדֵי דָבָר
שִחִיבִין עַל זִדּוּנוֹ פֶּרֶת וְעַל שִגְגָתוֹ חֲטָאת. וְכֵן אִם
נִחְלָקוּ בְּדִינֵי מַפּוֹת, אִם זֶה חֵיב מְלָקוֹת אוֹ אִינוֹ, אוֹ
שִחְלָק בְּמִנְיֵן הַדִּינִים שְׁלוּקִין בְּפִנְיָהֶם²⁴ - הֲרִי זֶה
חֵיב; שִׁהְרִי לְדָבָרֵי הָאוּמֵר אִינוֹ לֹקֶה²⁵ - חוֹבְלִין הֵם

(62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא בבית-דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פי"ד הי"א, ש"אין דנים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית-דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמיענו רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כבית-דין הגדול עדיין היה במקומו בלשכת הגזית, בכל זאת אם יצא בית-הדין אח"כ מירושלים, אין ממיתים אותו. וראה דברי רבינו-תם ב'תוספות' שם ד"ה ולא בבית-דין. (63) בחול המועד, שבי"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פי"א ה"ב), וראה שם פי"ג, ה"ה. (64) ונוסח הכתוב: "וכל העם ישמעו". (65) ומכריזים במקום שהרבים נקבצים שם והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. (66) לעבוד ע"ז. (67) ומדברי רבינו לקמן פי"ז, הי"ג: "כותבים לכל ישראל, בבית-דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה" - משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכריזים עליו מבית-דין שבעירו בכתב. וכן לעיל הל' עדות פי"ח ה"ז לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות שבתוספתא שם פי"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל ארבעתם מעלים לירושלים להמיתם שם ברגל, וראה ב"חסדי דוד" שם. וראוי להעיר, שבהל' ע"ז פ"ה, המדבר בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה, וכנראה שסמך על דבריו כאן.

יום שני כ"ז מרחשון ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) שאינו נעשה זקן ממרא עד שיחלוק על חבריו בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת. דברים המביאים לידי דבר שחייבים עליהם כרת, אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאינה מביאה לידי עונש כרת.

א. זֶה שִחְלָק עַל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּדָבָר שִחִיבִין עַל
זִדּוּנוֹ פֶּרֶת וְעַל שִגְגָתוֹ חֲטָאת², בֵּין שֶׁהָיָה הֵן אוֹסֵרִים
וְהוּא מְתִיר בֵּין שֶׁהָיָה הֵן מְתִירִין וְהוּא אוֹסֵר - הֲרִי
זֶה חֵיב מִיתָה³. אֲפִלּוּ הוּא הָיָה אוֹמֵר מִפִּי הַקְּבֵלָה,
וְאָמַר: כֶּף קְבֵלָתִי מְרֻבּוֹתִי, וְהֵן אוֹמְרִים: כֶּף נִרְאָה
בְּעֵינֵינוּ שֶׁהָיָה נוֹתֵן⁴, הוּאִיל וְנִשְׁאָ וְנִתֵּן⁵ עֲלֵיהֶן
בְּדָבָר, וְעִשָּׂה אוֹ שֶׁהוּדָה לַעֲשׂוֹת - הֲרִי זֶה חֵיב. וְאִין
צָרִיךְ לֹאמַר אִם הֵם מוֹרִים מִפִּי הַקְּבֵלָה⁶. וְכֵן אִם
חָלַק עֲלֵיהֶם בְּגִזְרָה מִן הַגְּזֵרוֹת שֶׁגָּזְרוּ בְּדָבָר שִׁישׁ
בְּשִׁגְגָתוֹ חֲטָאת וְזִדּוּנוֹ פֶּרֶת, בְּגוֹן שֶׁהִתִּיר הַחֲמִיץ⁷
בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִסָּן בְּשַׁעֲה שְׁשִׁית⁸, אוֹ אִסְרוֹ
בְּהִנָּאָה בְּשַׁעֲה חֲמִישִׁית⁹ - הֲרִי זֶה חֵיב מִיתָה¹⁰. וְכֵן
כֹּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(2) סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי ייפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת אף כאן" וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא

דס טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב וראה הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז). (15 כגון "קשתה שלושה ימים (=שראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה), ושפתה מעת לעת (=נחה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה, הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה), רבי יהושע אומר: לילה ויום כלילי שבת ויומו"ר שאפילו שפתה מעת לעת טהורה היא, עד שתשפות לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת (נדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב).

(16 כגון, חלב שעל הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא אסור, אבל אין ענושים עליו כרת (חולין מט, ב והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו), ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא חייב, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר הרי הוא חייב, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו. (17 שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיברו עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). (18 כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני דיינים או שלושה. (19 הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. (20 התובע. (21 שהמקדש בגזל אינה מקודשת (קידושין נב, א). (22 בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלוויה. (23 שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). (24 אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א).

(25 שאינו חייב מלקות. (26 כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). (27 שבית דין של שלושה דין דיני מכות. (28 סנהדרין פז, ב. (29 כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש, וגמר והחליט לשם דמים (שם פח, א). (30 שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שייך לכהן הרי הוא ממונו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממונו. (31 זקן ממרא זה. (32 סנהדרין שם. (33 שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. (34 שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם). (35 שמביאים על מציאת חלל, ולא נודע מי היכהו (ראה דברים כא, א-ג). (36 שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. (37 בכתב יד תימן: בה.

1 בו, וְחִיבִין לְשַׁלֵּם²⁶, וְכָל שְׂטֵטל מֵהֶן - פְּדִין נוֹטֵל;
2 וְלִדְבָרֵי הָאוֹמֵר בֶּן מַלְקוֹת הוּא²⁷, כָּל שְׂטֵטל מֵהֶן -
3 גִּזֵּל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קִדְשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקַדְשֶׁת²⁸.
4 וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּעֶרְכִין²⁹ אוּ בְּחֶרְמִין³⁰, אִם זֶה חַיֵּב
5 לְתֵן אוּ אֵינוֹ - הֵרִי זֶה³¹ חַיֵּב; שֶׁהִרִי לְדְבָרֵי הָאוֹמֵר
6 אֵינוֹ חַיֵּב לְתֵן, אִם לָקָחוּ מִמֶּנּוּ - הֵרִי זֶה גִּזֵּל,
7 וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקַדְשֶׁת³². וְכֵן אִם חָלַק
8 עָלֶיהֶן בְּפִדְיוֹן קֳדָשִׁים, אִם נָפְדוּ אוּ לֹא נָפְדוּ³³ - הֵרִי
9 זֶה חַיֵּב; שֶׁהִרִי לְדְבָרֵי הָאוֹמֵר אֵין זֶה פְּדִיוֹן, אִם
10 קִדְשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקַדְשֶׁת³⁴. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ
11 בְּעִרְיַת הָעֶגְלָה³⁵, אִם אֵלוֹ חַיֵּבִין לְהֵבִיא אוּ לֹא³⁶ -
12 הֵרִי זֶה חַיֵּב; שֶׁהִרִי לְדְבָרֵי הָאוֹמֵר חַיֵּבִים לְהֵבִיא -
13 הֵרִי הִיא אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ³⁷ אִשָּׁה - אֵינָהּ
14 מְקַדְשֶׁת³⁸. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּעֶרְלָה³⁹. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ
15 בְּלִקֻט שִׁכְחָה וּפֹאָה, אִם זֶה לְעֲנִיִּים אוּ לְבַעַל הַבֵּית⁴⁰
16 - הֵרִי זֶה חַיֵּב; שֶׁהִרִי לְדְבָרֵי הָאוֹמֵר לְבַעַל הַבֵּית -
17 הֵרִי זֶה גִּזֵּל בְּיַד הָעֲנִי, וְאִם קִדְשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ
18 מְקַדְשֶׁת. וְכֵן אִם חָלַק עָלֶיהֶן בָּאֵב מֵאֲבוֹת הַטָּמְאָה,
19 בְּגוֹן נִגְעֵי בִּשְׂרָא⁴¹ אוּ נִגְעֵי פִתִּים⁴² אוּ נִגְעֵי בְּגָדִים⁴³
20 - הֵרִי זֶה חַיֵּב; שֶׁהִרִי לְדְבָרֵי הָאוֹמֵר טָהוֹר - מִתֵּר
21 לְהַכְנִס בְּמִקְדָּשׁ וְלֵאכֹלֵל⁴⁴ קֳדָשִׁים; וְלִדְבָרֵי הָאוֹמֵר
22 טָמֵא, אִם נִכְנַס⁴⁵ אוּ אָכַל בְּמִזֵּד - עָנוּשׁ פֶּרֶת,
23 וּבִשְׁוִיג - חַיֵּב חֲטָאת. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּטָהֳרַת מִצְרַע,
24 אִם יֵשׁ לָזֶה⁴⁶ טָהֳרָה אוּ אֵין לֹא. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ
25 בְּהִשָּׁקָאֵת סוּטָה, אִם זֶה צְרִיכָה לְשִׁתּוֹת אוּ אֵינָהּ
26 צְרִיכָה⁴⁷ - הֵרִי זֶה חַיֵּב; שֶׁהִרִי לְדְבָרֵי הָאוֹמֵר
27 צְרִיכָה, אִם מֵת הַבַּעַל קָדָם שִׁתְּשָׁתָה - הֵרִי זֶה אֲסוּרָה
28 לִיבְמָה⁴⁸; וְלִדְבָרֵי הָאוֹמֵר אֵינָהּ צְרִיכָה - מִתִּיבָמָה.
29 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה - צְרִיכִין לְבָדֵק וּלְחַקֵּר אִם הִיָּתָה
30 מִחֲלָקֶת זֶה מְבִיאָה לִידֵי דָבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מְבִיא לִידֵי
31 דָּבָר שֵׁנִי, אֲפֹלוֹ אַחֵר מֵאֵה דְבָרִים, אִם יָבוֹא בְּסוּף
32 לְדָבָר שֶׁזִּדְּוָנוּ פֶּרֶת וּשְׁגָגָתוֹ חֲטָאת, בֵּין שֶׁהִיָּה הַזֶּקֶן
33 מְקַל וְהֵן מִחְמִירִין בֵּין שֶׁהִיָּה הוּא מִחְמִיר וְהֵן מְקַלִּין
34 - חַיֵּב⁴⁹.

(11 אסורה איסור ערווה, שהיא בכרת. (12 כגון, בתו מאנוסתו (=שבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת), שאין איסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבת בתו (סנהדרין עו, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה - הרי זה חייב (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה ו). (13 כגון, שראתה דם ירוק, שהחכמים מטהרים (ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקיבא בן מהללאל מטמא (שם פז, ב). (14 כגון, ששפעה דם מתוך שבועיים (ללידתה, שילדה נקבה) - לאחר שבועיים, שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים - שהם ימי טומאת לידה לנקיבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כשאר ימי טוהר של יולדת נקבה, שהם ישישים ושישה יום (ראה ויקרא יב, ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבועיים, הרי זה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת-איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת-איש ואם יבוא עליה אחר: בחי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנוייה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל. (49) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד".

- 1 ג. ואם לא תביא המחלקת לידי כְּפֻדָּה⁵⁰ - הרי זה
- 2 פְּטוּר. חוץ ממצות תפילין בלבד⁵¹. פיצד? הורה
- 3 להוסיף טוטפת חמישית⁵² בתפילין ויעשנה⁵³ חמש
- 4 טוטפות - הרי זה חייב. והוא שיעשה בתחלה
- 5 ארבעה בתים בהלכתו זה⁵⁴, ויביא חמישית וידבק
- 6 בחיצון; שהבית החיצון שאינו רואה את האויר⁵⁵ -
- 7 תמיד⁵⁶ פסול. וחייב זקן ממרא על דבר זה - הלכה
- 8 מפי הקבלה⁵⁷. אבל אם נחלקו בשאר מצות, כגון
- 9 שחלק בדבר מדברי לולב⁵⁸ או ציצית⁵⁹ או שופר,
- 10 זה אומר פסול, וזה אומר פשר, זה אומר יצא ידי
- 11 חובתו, וזה אומר לא יצא, זה אומר טהור, וזה
- 12 אומר שני לטמאה⁶⁰ - הרי זה פטור מן המיתה⁶¹.
- 13 וכן כל פיוצא בזה.

(50) לידי דבר שחייבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. (51) למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו'. (52) בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפילין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגזרת: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לו, ב דיבור המתחיל לטוטפת. (53) או שהוא בעצמו עשאה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו. (54) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. (55) כגון, זה שהוסיף בציודו דבר אחר, המסתירו מפני האויר שבחוץ. (56) בכתב יד תימן תיבה זו איננה. (57) שכל עניין ראיית הבית את האויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פח, ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירשו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספתו), ואין לנו אלא תפילין" וכו', כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים, שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחרי שנעשו כבר בהכשר - פסול. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף וגורע" אלא גרועה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשית בהכשר. וכל השיטה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פז, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בביריתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת"

(38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). (39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. (40) כמו ששנינו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפריש פאה מן העיסה ונותנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשניו מעשה (סנהדרין פח, א). (41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לכן והוא טמא, או שקדם השיער לכן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטהר (שם פז, ב). (42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זוית (שם). (43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם פח, א). (44) שהרי שני דברים נפרדים הם. (45) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. (46) שאין לו בוחן יד ובוחן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד"ז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא. (47) כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תסתיר עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשתות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיו גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א). (48) כמבואר בסוטה ב, א. והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדין ערוה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מתרץ שבכל זאת יש כאן דבר המביא לידי חיוב כרת. שאם צריכה להתייבם, הרי היא ככל יבמה, שאין קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתיים יקדשנה אחר מן השוק קידושי תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשנה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושי תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, ומעתה אם יקדשנה

המִיחֲדִין⁹; אָבֵל אִם קָלֵלם בְּכַנּוּיָם¹⁰ - פֶּטוּר מִן
הַסְקִילָה¹¹, וְלוֹקָה פֶּדְרָן שְׁלוֹקָה עַל קָלֵל כָּל אָדָם
בְּשָׂר מִיִּשְׂרָאֵל¹².

(9) המיוחדים בזה, שאסור למחקם. ושבעה שמות הם:
"השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ואל, אלוה, ואלהים,
ואהיה, ושדי וצבאות", כדברי רבינו בהל' יסודי התורה פ"ו,
ה"ב. (10) תארי כבוד שמכנים בהם את ה', כגון: חנון
ורחום, ארך אפים, וכדומה. השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב.
(11) משנה בסנהדרין סו, א. וכדעת החכמים, שנאמר (ויקרא
כד, טז) "ונוקב שם ה'..." בנקבו שם יומת", "מה תלמוד-
לומר "שם"? (היה לו לכתוב: בנקבו יומת), לימד על מקלל
אביו ואמו שאינו חייב עד שיקלל בשם". (12) כמבואר
לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג. ומקורו בשבועות לה, א
"המקלל עצמו וחבירו, ככולן עובר בלא-תעשה", וכן
בירושלמי שם פ"ד, ה"י.

ג. וכן המקלל אביו ואביו ואמו - הרי זה כמקלל
אחד משאר הקהלה¹³.

(13) שאינו נסקל אלא לוקה בלבד. ומקורו ב"תורת כהנים"
פרשת קדושים פ"ט "כי יקלל את אביו - ולא את אביו;
ואת אמו - ולא את אבי אמו".

ד. אזהרה של מקלל אביו ואמו מניין¹⁴? ענש
שמענו בפרוש, אָבֵל האזהרה הרי היא בקלל לא
תקלל חרש¹⁵. הואיל והוא מזהר שלא לקלל אדם
מישראל, הרי אביו בקלל ישראל¹⁶.

(14) והלא אין עונשים אלא-אם-כן מזהירין, כמבואר
בסנהדרין נו, ב. (15) ואין לדחות, ששונה חרש שחרשותו
ושפלותו גרמו לו, שלא לקללו ולצערו יותר מדאי, שהרי
בשבועות לו, א למדו אזהרה למקלל את חבירו שהוא לוקה
מ"לא תקלל חרש" - הרי שכוונת הכתוב לומר, שאפילו
חרש זה "שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על
קללתו", כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ו ה"א,
וכביאורו שם. (16) וכן שנינו ב"תורת כהנים" לפרשת
קדושים פ"ג "לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש, מניין לרבות
כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה
נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו
בחיים", וראה במכילתא לשמות פכ"ב, כז: "שאר כל אדם
מנין? תלמוד-לומר: בעמך לא תאור", והשווה לעיל הל'
סנהדרין פכ"ו, ה"ב.

ה. המכה אביו ואמו¹⁷ - מיתתו בַּחֲנֹק; שְׁנֵאמַר:
מִפֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת¹⁸. וְצִרְיָן עֲדִים¹⁹
וְהַתְּרָאָה, בְּשָׂאָר כָּל מְחִיבֵי מִיתַת בֵּית דִּין²⁰. וְאֶחָד
הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטְּמֵטוֹם וְהַנְּדִוְגִינוֹס.
וְהוּא שְׂגִיעוֹ לְקַלֵּל עֲנִשִּׁין. אֵינוֹ חֵיב חֲנֹק עַד
שְׂעִשְׂעָה בֶּהֱן חַבּוּרָה; אָבֵל אִם לֹא עָשָׂה בֶּהֱן חַבּוּרָה
- הֲרִי זֶה כְּמִכָּה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל²¹. וְהַמִּכָּה אוֹתָן
לְאַחֵר מִיתָה - פֶּטוּר²².

(17) שלא הרגם נפש אלא עשה בהם חבורה בלבד.

וכו', אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות
שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה
ורדב"ז). (58) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים
שבולב. (59) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים
שבציצית. (60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג,
הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת,
נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. (61) אבל מכים ועונשים
אותו כפי ראות עיני בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג,
הלכה ז.

פרק חמישי

(1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו
שיטפל בניתוח הוריו. ההבדל בין גר לעבד ביחס לכיבוד
הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לבן
להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לבן
להשביעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האח מהאב
הרוצח.

א. המקלל אביו ואמו - נסקל; שְׁנֵאמַר: אָבִיו וְאִמּוֹ
קָלֵל, דְּמִיּוֹ בֹד². וְאֶחָד הַמְקַלֵּל בְּחִיּוּתָן אוֹ לְאַחֵר
מִיתָתָן - הֲרִי זֶה נִסְקָל³. וְצִרְיָן עֲדִים⁴ וְהַתְּרָאָה,
בְּשָׂאָר כָּל מְחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין⁵. וְאֶחָד הָאִישׁ
וְאֶחָד הָאִשָּׁה⁶, וְכֵן הַטְּמֵטוֹם וְהַנְּדִוְגִינוֹס⁷. וְהוּא
שְׂגִיעוֹ גְּדוּלִים⁸ שְׂהִיעוֹ לְקַלֵּל הָעֲנִשִּׁין.

(2) ונאמר להלן (שם, כז) "באבן ירגמו אותם, דמיהם בם"
- מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה (סנהדרין סו, א).
וכתב הרדב"ז: החמיר הכתוב במקלל יותר מן המכה, שאינו
אלא בחנק (ראה להלן ה"ה), משום שיש בו שתים רעות:
קלון אביו ואמו, וגם הוצאת שם שמים לבטלה (שאין
המקלל חייב עד שיקלל בשם משמות ה', להלן ה"ב),
והדבר ידוע שהסקילה חמורה מהחנק. (3) שנאמר: אביו
ואמו קלל, שהוא מיותר, שהרי כבר כתוב בראש הפסוק:
"איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" וגו' - לרבות לאחר
מיתה (שם פה, ב). אבל המכה אביו ואמו לאחר מיתתם -
פטור, כמבואר להלן ה"ה. וב"ספר חסידים" אות תקעו,
מנמק: כי הקללה מועילה, שיש היזק לאב לנשמתו,
מה-שאיין-כן בהכאה. כי ההכאה אינה אלא מכה גופנית,
ולאחר המוות אין הגוף מרגיש בזה, אבל הקללה היא צער
רוחני, והרוח קיימת גם לאחר המיתה (מהר"ל). (4) שלא
תאמר: הקללה מצויה לרוב בבית ההורים, ואין שם עדים
כשרים להעיד בו, ואם כן יתחייב גם בלא עדים, וכן הוצרך
רבינו להשמיענו דין זה גם במכה אביו ואמו (להלן ה"ג),
הכל מאותו הטעם (כסף-משנה). (5) בניגוד לזקן ממרא,
השנוי לעיל פ"ג ה"ח, ש"אינו צריך התראה". (6) שלא
תאמר: "איש" כתוב בפרשה, להוציא את האשה, תלמוד
לומר: "איש איש" - לרבות האשה, שאין מיעוט אחר
מיעוט אלא לרבות (סנהדרין סו, ט וב'תוספות' שם ד"ה
לרבות). (7) שהם ספק זכר ספק נקבה, ואע"פ
שאנדווגינוס בריה בפני עצמו הוא - בכל זאת חייב (שם).
(8) בני שלש-עשרה שנה שהביאו שתי שערות.

ב. אינו חייב סקילה עד שיקללם בשם מן השמות

15 אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדָּקָה³⁴ אָמוּ וְאָמְרָה: בֵּן פְּלוֹנִי הוּא³⁵
16 - אֵינּוּ נִסְקָל אוֹ נֶחֱנֶק עַל פִּיהָ³⁶. אָבֵל בָּנוּ מִן
17 הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבְדֵת פּוֹכְבִּים - אֵינּוּ חֵיב לֹא עַל
18 אָבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ³⁷. וְכֵן גַּר שֶׁהוֹרְתָו³⁸ שְׂלֵא
19 בְּקִדְשָׁה³⁹, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּדְתוֹ בְּקִדְשָׁה⁴⁰ - אֵינּוּ חֵיב
20 עַל מַכַּת אָבִיו וְקָלְתוֹ⁴¹.

(32) שנוולד לאמו הפנויה, שנתעברה בזנות, ואינו ידוע מיהו אביו, כלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"ב: "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו", ובוודאי שמשתיקים אותו מנכסי אביו, שאינו יורשו, שהרי הבנים מודחים אותו, לומר שאינו אחיהם, ראה כתובות יג, ב. (33) על הכאתו או על קללתו. (34) נשאלה ונחקרה. (35) של איש כשר, שאינו שתוקי. (36) אינה נאמנת לחיבו (ירושלמי יבמות פרק יא הלכה ב) "מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו, אף-על-פי שאינו חייב על אביו". (37) שאינו בנו לשום דבר, ככתוב (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", אין הם מתייחסים אחריו (יבמות כב, ב), וכדברי רבינו בהלכות יבום פרק א, הלכה ד: שזרע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה - גוי, וכאילו אינם". וגם על אמו אינו חייב, שאם נשתחררה ונתגיירה הרי היא כ"קטן שנוולד", ואין כל קרבה ביניהם, ואם לא נשתחררה והוא נשתחרר, הרי אמו גויה, והוא כ"קטן שנוולד" שאין לו כל יחוס עמה (כסף-משנה). (38) הריונו. (39) שהולידו אביו כשהיה גוי. (40) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת, נמצא הבן גר מלידתו. (41) אפילו אם יתגייר אביו אח"כ, שכל "גר שנתגייר, כקטן שנוולד דומה" ואין שום קרבה ביניהם.

21 י. פֶּשֶׁם שֶׁאֵינּוּ חֵיב עַל אָבִיו, כֶּף אֵינּוּ חֵיב עַל אָמוּ.
22 שְׁנֶאֱמַר: וּמִקָּלָל אָבִיו וְאָמוּ. אֵת שֶׁהוּא חֵיב עַל אָבִיו
23 - חֵיב עַל אָמוּ, וְזֶה שֶׁאֵינּוּ חֵיב עַל אָבִיו⁴² - אֵינּוּ
24 חֵיב עַל אָמוּ⁴³.

(42) שאין זה בנו, כאמור לעיל. והשווה הל' עדות פ"ג ה"ב, והל' איסורי ביאה פ"ד, ה"א. (43) ירושלמי יבמות פ"א ה"ב, וב"תורת כהנים" ויקרא כ, א וכרבי עקיבא שם. ובכל זאת חייב השתוקי על אמו, אע"פ שאינו חייב על אביו (ראה לעיל ה"ט)? כי שם הפטור הוא מצד שאינו ידוע מיהו אביו, ואילו היו באים עדים ומעידים שזה אביו היה חייב עליו, אבל גר אע"פ שזה אביו, אינו חייב עליו, ולפיכך פטור גם על אמו (כסף-משנה ורדב"ז).

25 יא. הִגֵּר אֶסּוּר לְקַלֵּל אָבִיו הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וְלַהֲפֹתוֹ.
26 וְלֹא יִבְזֶהוּ. כִּדִּי שְׂלֵא יֵאמְרוּ: בָּאוּ מִקִּדְשָׁה חֲמוּרָה
27 לְקִדְשָׁה קְלָה⁴⁴, שֶׁהִי זֶה מִבְּזֵה אָבִיו. אֲלֵא נִוְהַג בּוֹ
28 מִקְצֵת כְּבוֹד⁴⁵. אָבֵל הָעֶבֶד⁴⁶ - אֵין לוֹ יְחוּס⁴⁷, אֲלֵא
29 הִרִי אָבִיו כְּמִי שֶׁאֵינּוּ אָבִיו לְכָל דְּבָר⁴⁸, אַף עַל פִּי
30 שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָרוּ⁴⁹.

(44) שבהיותו גוי, אסור היה בהכאתו ובקללתו - אלא שאינו הוזרז עליו בעונש, כמבואר בנזיר סא, א. ועכשיו שנתגייר, הותר לו! וכעין זה ביבמות כב, א לענין איסור עריות

(18) וכל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק (סנהדרין פד, ב). ואם הרגו נפש, חייב מיתת סייף, שהיא חמורה מחנק, שאין זה גרוע משאר הורג את חבירו שחייב סייף (מכות ח, ב). וראה סנהדרין שם. (19) ראה לעיל בבבאורנו אות ג. (20) הכל כדיני המקלל, המבוארים לעיל הלכה א. וסובר רבינו: "מקשינן (=משווים ומדמים) הכאה למקלל (שם פה, ב). (21) שאינו אלא באיסור לאו, כמבואר בהלכות חובל פרק ה, הלכה א. וראה לעיל הל' סנהדרין פ"ט ה"ד, אות קלא. (22) שאין חבורה במכה לאחר מיתה (שם פה, ב).

1 ו. מִי שֶׁהִכָּה אֶת אָבִיו עַל אֲזָנוֹ וְחִרְשׁוֹ - חֵיב²³
2 וְנִהְרָג. שְׂאִי אֶפְשָׁר שִׁיעֲשֶׂה חִרְשׁ בְּלֹא חֲבוּרָה, אֲלֵא
3 יֵצֵאת טַפַּת דָּם בְּפָנִים²⁴ בְּאֵזֶן וְנִתְחַרַּשׁ.

(23) מיתת חנק. (24) בבא-קמא פו, א. ובכת"י תימן, וכן בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: אפילו טיפת דם יצאת בפנים וכו'.

4 ז. הַמִּקְזִּי דָם לְאָבִיו²⁵, אוֹ שֶׁהִיָּה רֹפֵא וְחִתָּף לוֹ בִּשְׂר
5 אוֹ אָבִר - פְּטוּר²⁶. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּטוּר, לְכַתְּחִלָּה
6 לֹא יַעֲשֶׂה. אוֹ לְהוֹצִיא סִלּוֹן²⁷ מִבִּשְׂר אָבִיו אוֹ אָמוּ
7 - לֹא יוֹצִיא, שְׂמָא יַעֲשֶׂה חֲבוּרָה²⁸. בְּמָה דְּבָרִים
8 אֲמוּרִים? כְּשִׁישׁ שֵׁם אַחֵר לַעֲשׂוֹת; אָבֵל אִם אֵין שֵׁם
9 מִי שִׁיעֲשֶׂה אֲלֵא הוּא, וְהִרִי הֵן מַצְטַעְרִין - הִרִי זֶה
10 מִקְזִּי וְחִתָּף כְּפִי מִה שִׁירְשָׁהוּ²⁹ לַעֲשׂוֹת.

(25) לרפואה. (26) סנהדרין פד, ב. שנאמר (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה בהמה לרפואה - פטור (=מן התשלומין, שהרי לא הזיקה), אף מכה אדם לרפואה - פטור. (27) קיץ. (28) והרי זה שוגג באיסור חנק (שם). (29) האב, ובדפוסים קדומים: מה שירשוהו. והכוונה, לרשות ההורים.

11 ח. אֲזַהֲרָה שֶׁל מִכָּה אָבִיו מִנֵּין? עֲנֵשׁ שֶׁמַּעֲנֵנוּ,
12 אֲזַהֲרָה לֹא שֶׁמַּעֲנֵנוּ. הוּאִיל וְהוּא מְזַהֵר שְׂלֵא לַהֲפֹת
13 אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל³⁰ - הִרִי אָבִיו וְאָמוּ בְּכָלֵל³¹.

(30) שנאמר (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף, פן יוסיף" וגו', ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכות, ציוה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל-וחומר לשאר כל האדם, כלשון רבינו בהל' סנהדרין פט"ז, ה"ב. (31) מכילתא לשמות כא, טו. ונוכרה בסנהדרין פה, א וכפירוש רש"י שם. וכתב ה"חנינוך" מצוה סט: "מה שאמרו רבותינו: עונש שמענו, אזהרה מנין? הענין הוא, שאם לא תבוא לנו בדבר מניעת האל, אלא העושה דבר פלוני יענש בכך, היה משמע שיש רשות ביד כל הרוצה לקבל העונש... לעבור על המצוה... ויחזור דבר המצוה כגון מקח וממכר, כלומר: הרוצה לעשות דבר פלוני, יתן כך וכך ויעשהו... ואין הכוונה על המצוה בכך, אלא האל לטובתנו מנענו בדברים, והודיענו בקצתם העונש המגיע לנו, מלבד העברת רצונו, שהיא קשה מן הכל" וכו'.

14 ט. שְׁתוּקִי³² - חֵיב עַל אָמוּ, וְאֵינּוּ חֵיב עַל אָבִיו³³.

המבייש, כדון "בייש ישן ומת" שאין גובים, ואם תפסו היורשים - אין מוציאם מידם.

יג. עבר אביו ואמו על עברה שלוקין עליה, והיה
הוא חזן⁵⁵ לפני הדינים - לא יבה אותם. וכן אם
נתחייבו נדוים⁵⁶ - לא יהיה שליח לנדותם. ולא ידחה
אותם ולא יבה אותם בשליחות בית דין, אף על פי
שהן ראויין לכף ולא עשו תשובה⁵⁷.

55 שמש, המכה על-פי הדינים. ראה לעיל הל' סנהדרין
פ"ז, ה"א. 56 על שלא ציית לפסק-דין בית-הדין, או
שבזיה החכם וכדומה, ראה הל' תלמוד תורה פ"ו ה"ב,
והי"ד, שאומרים עליו: "פלוגי יהיה בשמתא" (שם פ"ז,
ה"ב). 57 ולדעת ה'תוספות' ביבמות כב, ב ד"ה כשעשה,
אין איסור לקללם אלא כשעשו תשובה.

יד. לכל אין הבן נעשה שליח להפלות ולקלל, חוץ
ממסית ומדיח⁵⁸. שהרי אמרה תורה: לא תחמול ולא
תכסה עליו⁵⁹.

58 אם היה אביו מסית את חבריו לעבודה-זרה או שהדיח
רוב אנשי העיר לעבדה, ראה דברים יג, יד. 59 סנהדרין
פה, ב. ושם לא הוזכר מדיח, אולם ברי"ף ליבמות פ"ב
(השי"ך לסוגיא של דף כב, ב) מביא: חוץ ממסית ומדיח,
וכן בשאלות פרשת בלק, סוף סימן קלד.

טו. מי שנתחייב שבועה לבנו - כף ראיו בו תמיד,
שאנינו משביעו בשבועת האלה⁶⁰, שהרי זה פא
לקללת אביו, אלא משביעו שבועה שאין בה
אלה⁶¹. וכבר בארנו⁶², שהאב שהרג את בנו - אין
אחד מאחיו של נהרג נעשה גואל הדם⁶³. ולא על
הפאה ולא על הקללה בלבד הקפידה תורה, אלא
אף על הבזיון. שכל המבזה אביו או אמו, אפילו
בדברים ואפילו ברמיה - הרי זה ארור מפי
הגבורה⁶⁴. שנאמר: ארור מקלה אביו ואמו⁶⁵. והרי
הוא אומר: עין תלעג לאב⁶⁶ ותבז ליקהת אם⁶⁷
וגומר. ויש לבית דין להפלות על זה מפת מרדות
ולענש כפי מה שיראו⁶⁸.

60 שבועה שיש עמה קללה, שאומר: "הרי הוא ארור לה",
או ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום" (הל'
שבועות פ"א, ה"ט). 61 הריני נשבע בה... שאני חייב
לזה כלום (שם). וכל זה מתשובת הגאונים סימן רצט. וראה
בט"ז ליו"ד סי' רמא ס"ק ב, שמביא בשמם, שהמנהג לומר
לבן התובע, הקנה תביעתך לאיש אחר, שלא תבוא לידי
קללת אביו. 62 בהל' רוצח פ"א, ה"ג. 63 להמית את
אביו, ומקורו במכות יב, א. 64 הקב"ה, שכל הגבורה
שלו (סנהדרין צח, ב). 65 ומפרש רש"י שם: מקלה -
מזולז, לשון ונקלה אחיו. 66 אפילו ברמיה בעין.
67 לקבוץ הקמטים שבפניה, מלשון: "ולו יקהת עמים"
(בראשית מט, י. וברש"י שם), וסוף הכתוב במשלי שם:
"יקרה עורבי נחל". 68 כמו שמצינו בחולין קי, ב
שכתו על העמוד להלקות, את מי שלא הוקיר כבוד אביו

בגרים. 45 כבימי גיותו, שעליו לנהוג בכבודו, כמו
שאמרו ב'מדרש רבה' (לך-לך פ"ט): "אמר לו הקב"ה
(=לאברהם), לך אני פוטרך מכבוד אב ואם, ואין אני פוטר
לאחר מכבוד אב ואם". 46 עבד כנעני. 47 אינו
מתייחס אחר אביו. 48 כמו שאמרו (יבמות סב, א) "הכל
מודים בעבד שאין לו חיים (=יחוס), דכתיב: שבו לכם פה
עם החמור - עם הדומה לחמור". והשווה הל' אישות פט"ו,
ה"ו: "שהעבד אין לו יחוס". 49 האב והבן ונתגייירו, הרי
הם כ"קטן שנולד", שאין כל יחס קרבה ביניהם. וב"אור
שמח" הביא ראייה לזה, ממה שאמרו (יבמות צט, א) "יש
מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד? ישראל לקח
עבד ושפחה מן השוק ולהם בן, ושחרר את השפחה ונשאה,
ועמד וכתב כל נכסיו לבנה - נמצא זה (=הבן) מוכר את
אביו להגבות לאמו כתובתה" - הרי שמותר לו לבזותו.

יב. מי שהיו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי
עברות, אפילו נגמר דינן להריגה והם יוצאים להרג
- אסור להפלות ולקללם⁵⁰. ואם קלל או חבל בהן
- פטור⁵¹. ואם עשו תשובה - הרי זה חייב, ונהרג
עליהן, אף על פי שהרי הן יוצאין למיתה⁵². במה
דברים אמורים? בבנו; אבל אחר שפא והפיהו
וקללו אחר שנגמר דינו, אף על פי שעשה תשובה
- הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה⁵³. ואם
בישו - חייב בקנס המבייש⁵⁴.

50 כמו שאמרו (סנהדרין פה, ב): "אין הבן נעשה שליח
(שמש בית-דין) לאביו להכותו ולקללו", וכמבואר בסמוך
ה"ג. ובזה פרשת ויצא קסד, ב מציון, שרחל אמנו נענשה
על שציערה את לבן אביה בלקחה ממנו את התרפים,
למרות שנתכוונה להפרישו מעבודת אלילים, ולכן מתה ולא
זכתה לגדל את בנימין בנה (שירי ברכה ליו"ד סי' רמא
סעיף ד). 51 סנהדרין שם ע"א, שנאמר (שמות כב, כז)
"ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך, וזה שעובר
עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ומדמים הכאתו לקללתו.
כשם שבקללתו - פטור, כך בהכאתו. 52 אין זה גרוע
ממקלל אביו לאחר מותו שהוא חייב. ואע"פ שהמכה אביו
לאחר מיתתו פטור - אין זה אלא משום שאינו חייב עד
שיעשה בו חבורה, ולאחר מיתתו אין חבורה, אבל זה חי
הוא אלא שסופו למות (רש"י שם ע"א). 53 והתורה
אמרה: "ונשיא בעמך" - במקומים שבעמך, שראוי
להתקיים, ולא זה שנגמר דינו (שם וברש"י). והשווה לקמן
פ"ז, ה"ט: "שכל מי שנגמר דינו, הרי הוא כהרוג ואין לו
דם". 54 בקנס שחייב כל מבייש לפי גודל הבושה.
וכוונת רבינו שהמבייש חייב לתת הקנס לבנים היורשים,
שהרי גרם להם בושה בביישו את אביהם, וכמו שאמרו
(סנהדרין פה, א) "ביישו ישן ומת (=תוך שנתו) חייב",
שהרי נתביישו בניו, והוא-הדין כאן. אלא שבהל' חובל
ומזיק פ"ג ה"ג, כותב רבינו: "ואם מת בתוך שנתו ולא
הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו, אין גובים בושת זו מן
המבייש, ואם תפסו היורשים אין מוציאם מידם", משום
שזאת היא בעיא שלא נפשטה בבכא-קמא פו, ב. ומספק
אין גובים בושת זו, וזהו שהדגיש רבינו כאן: חייב בקנס

19 וְכִי־יֵצֵא בָּהֶן, בְּכָל לִשְׁוֹן וּבְכָל זְמַן - קוֹרֵא בָּהֶן
20 לְאַחֲרֵיהֶם¹⁸ שְׁלֹא בִפְנֵי, וְאֵין בִּכְף כְּלוּם¹⁹. אֵי זֶהוּ
21 כְּבוֹד? מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה, מִלְּבִישׁ וּמִכֶּסֶה - מִשָּׁל
22 הָאֱבֹת²⁰. וְאִם אֵין מָמוֹן לְאָב, וְיֵשׁ מָמוֹן לְבֵן - כּוֹפִין
23 אוֹתוֹ וְזֵן אָבִיו וְאָמוֹ כְּפִי מָה שֶׁהוּא יָכוֹל²¹. וּמוֹצִיא
24 וּמְכַנֵּס וּמְשַׁמְשׁוֹ בְּשָׂאֵר הַדְּבָרִים שֶׁשְׁמִשְׁמִים
25 מְשַׁמְשִׁים בָּהֶן אֶת הָרֶבֶב²². וְעוֹמֵד מִפְּנֵי כְּדָרָךְ שֶׁהוּא
26 עוֹמֵד מִפְּנֵי רֶבֶב²³.

(11) במקום המיוחד לו, לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו בעצה (רש"י לקידושין לא, ב) או במקום המיוחד לו להתפלל (יו"ד סי' רמ סעיף ב). (12) במקום המיוחד לו להסב בביתו (יו"ד שם). (13) אם היה אביו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יאמר: נראים לי דברי אבא, שנראה כמכריע את דבריו, אלא אם יש לו להשיב על החולק - משיב (קידושין לא, ב וכפירוש הרמ"ה הובא בכסף-משנה). (14) שם. "חכם - משנה שם אביו", ומפרש רש"י: אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו... אומר: כך אמר אבא מורי, וראה לקמן ה"ה. (15) של אחרים, שהשומע יחשוב שקורא את אביו או רבו, ויש כאן זלזול (רדב"ז). ומקור דברי רבינו ב"תשובות הגאונים" הובאו דבריהם ב"הערוך" ערך אביו, וכן בתוספות הרא"ש להוריות יד, א, שרבה קרא לתלמידו בן אחיו: "אביו", אע"פ ששמו האמיתי היא: נחמני - מפני שגם שמו של אבי רבה היה: נחמני, ולא רצה לקרוא בשמו מפני כבוד אביו, וקרא אותו: אביו בלשון ארמית, כאדם שקורא: אבי, ויצא מזה: אביו. ורבה שהיה חבירו של אביו, קרא לו בשמו נחמני, ראה שבת לג, א (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ, ס"ק ז), וראה גיטין לה, ב ברש"י ד"ה והלכתא נחמני. (16) מופלא ומובודל משאר שמות האנשים, כלשון הכתוב (שופטים יג, יח), "הוא פלאי". (17) רגילים. (18) שכן אנו מוצאים (כתובות קג, ב) שרבי אמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", למרות שזה היה שם אביו ורבו. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ה. (19) משמע מזה, שבפניו - אפילו בשמות אלה אסור לקרוא לאחרים, ולא ראינו את העם נזהר בזה? והרדב"ז ממליץ, שכל האיסור אינו אלא שקורא להם בשמם בלא תואר כבוד, אבל אם קורא אותם דרך כבוד, כגון ר' אברהם, או "סידר" אברהם - בערבית, אין בזה שום זלזול לאביו ורבו. (20) קידושין לב, א. וכפסק הרי"ף שם. ואע"פ ששינוי שם: "כבוד את אביו... בחסרון כיס"? - הכוונה לביטול הבן ממלאכתו כדי לשמשו, כמבואר בגמרא שם. (21) בתורת צדקה, שכופים על הצדקה, כמבואר בכתובות מט, ב. ובהל' מתנות עניים פ"ז, ה". ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי יוסי ב"ר בון: "הלוואי והיה כל השמועות ברוורות לי כזו, שכופין על הבן לזון את האב". (22) נדרים לח, ב: "מותר למלאות לו חבית של מים, ולהדליק לו את הנר" וכו' (הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק ט). (23) שחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלוא עיניו, עד שיתכסה ממנו, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ז. ובקידושין לא, ב אמרו: רב יוסף כשהיה שומע קול צעדי אמו, אמר: אקום מפני השכינה שבאה.

ואמו, ואע"פ שהעירו שם שעל 'עשה' שמתן שכרה בצדה (=למען יאריכון ימך) אין בית-דין שלמטה מוזהר עליה, זה רק בנוגע להעדר הוקרה וכיבוד. אבל בבזיון ממש, ודאי שמכים אותו מכת מרדות ("לב אריה" לחולין שם).

פָּרָק שְׁעִי

(1) דיני כיבוד אב ואם ומוראם. כיבוד האב לאחר מותו. החיוב על האב שלא להכביד עולו על בניו, ולדקדק שלא יביאם לידי מכשול. איך להתנהג בהורים שנטרפה דעתם. חיוב הממזר בכבוד אביו. כיבוד אב ואם מי מהם עדיף. כיבוד אשת אביו או בעל אמו.

1 א. כְּבוֹד אָב וָאֵם - מִצְוֹת עֲשֵׂה גְדוֹלָה. וְכֵן מוֹרָא
2 אָב וָאֵם. שְׁקֵל² אוֹתָן הַכְּתוּב כְּכּוֹדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ³.
3 כְּתוּב: כְּבֹד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ, וְכְתוּב: כְּבֹד אֶת יְיָ
4 מִהַרְגֵּז. וּבְאָבִיו וְאָמוֹ כְּתוּב: אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ,
5 וְכְתוּב: אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִירָא. כְּדָרָךְ שֶׁצִּוָּה עַל כְּבוֹד
6 שְׁמוֹ הַגָּדוֹל וּמוֹרָאוֹ, כִּף צִוָּה⁴ עַל כְּבוֹדָם וּמוֹרָאָם⁵.

(2) השוה. (3) ובכת"י תימן: ככבודו וכמוראו. (4) קידושין לב, ב. (5) ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי שמעון בר יוחאי: "גדול כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו, נאמר: כבוד את אביך ואת אמך. ונאמר (משלי ג, ט): כבוד את ה' מהנוך, ממה אתה מכבדו ממה שחננך, מפריש לקט שכחה ופאה... ועושה סוכה ולולב... ומאכיל את העניים ואת הרעבים... אם יש לך, אתה חייב ככולם. ואם אין לך, אין אתה חייב באחת מהן. אבל... כיבוד אם ואם, בין שיש לך הון, בין שאין לך הון - כבוד את אביך ואת אמך, ואפילו אתה מסבב על הפתחים".

7 ב. הַמְקַלֵּל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - בְּסִקְלָה, וְהַמְגַדֵּף⁶ -
8 בְּסִקְלָה. הִנֵּה הַשִּׁנָּה אוֹתָן בְּעִנְשִׁי⁷. הַקָּדִים אָב לְאֵם
9 לְכְבוֹד⁸, וְהַקָּדִים אֵם לְאָב לְמוֹרָא⁹. לְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם
10 שְׁוִים, בֵּין לְמוֹרָא בֵּין לְכְבוֹד¹⁰.

(6) מברך את ה', ראה ויקרא כד, טו-טז. (7) קידושין ל, ב. ושם סיימו: "וכן בדין, ששלשתם שותפים בו... בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליכם, כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". (8) ככתוב: כבוד את אביך ואת אמך. (9) ככתוב: איש אמו ואביו תיראו. (10) אלא מתוך שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הכתוב אב לאם - לכיבוד; ומתוך שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה - הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב (שם לא, א).

11 ג. אֵי זֶהוּ מוֹרָא, וְאֵי זֶהוּ כְּבוֹד? מוֹרָא - לֹא עוֹמֵד
12 בְּמִקְוָמוֹ¹¹, וְלֹא יוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ¹², וְלֹא סוֹתֵר אֶת
13 דְּבָרָיו, וְלֹא מְכַרֵּעַ אֶת דְּבָרָיו¹³. וְלֹא יִקְרָא לוֹ בְּשֵׁמוֹ,
14 לֹא בְּחֵיוֹ וְלֹא בְּמוֹתוֹ, אֲלֵא אוֹמֵר: אָבָא מְרִי¹⁴. הִנֵּה
15 שֵׁם אָבִיו אוֹ שֵׁם רֵבִו כְּשֵׁם אַחֲרִים - מִשְׁנָה אֶת
16 שְׁמֵם¹⁵. יִרְאֶה לִי, שְׁאֵין נִזְהָר בְּכָף אֲלֵא בְּשֵׁם שֶׁהוּא
17 פְּלֵא¹⁶, שְׁאֵין הַכֹּל דָּשִׁין בּוֹ¹⁷; אֲבָל הַשְּׁמוֹת שֶׁקוֹרְאִין
18 בָּהֶן אֶת הָעָם, כְּגוֹן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מִשָּׁה

(40) האיש והאשה. (41) קידושין ל, ב. ובנוגע לנתאלמנה - מקורו בירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ז. עד היכן הוא כבוד אב ואם? אפלו נטלו כס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים - לא יכלימם⁴², ולא יצער⁴³ בפניהם, ולא יכעס כנגדם; אלא יקבל גזרת הקתוב⁴⁴ וישתק. ועד היכן מוראן? אפלו היה לובש⁴⁵ בגדים חמודות⁴⁶ ויושב בראש בפני הקהל, ובא אביו ואמו⁴⁷ וקרעו בגדיו והפוחו בראשו וירקו בפניו - לא יכלימם, אלא ישתק⁴⁸ ויירא ויפחד ממלך מלכי המלכים שצוהו בך. שאלו מלך בשר ודם גזר עליו דבר שהוא מצער יתר מזה - לא היה יכול לפרסם⁴⁹ בדבר; קל וחמר למי שאמר והיה העולם כרצונו.

(42) שם לב, א. ואע"פ שרבינו פסק לעיל ה"ג שכיבוד אב אינו אלא משל האב - בכל זאת אסור לבן לצערו ולהכלימו אפילו כשהכיס הוא שלו. כי הבדל יש בין כיבוד לצער, שאפילו הוא מאבד לו את כל ממנו אסור לבן לצערו (כסף-משנה ורדב"ז). וגירסת רבינו בגמרא שם... "ויוקנו לים בפניו ואינו מכלימו? מכלימו שאני (=שונה), וכי הא דרבה" וכו' (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק יח). ולדעת הלחם-משנה, כוונת רבינו, אחרי שהשליך האב את הארנק אסור לבן לצערו, כי "מה שהיה היה", אבל ודאי טרם שהספיק להשליך את הכיס, מותר לבן להכלימו ולמנעו מלהפסיד את ממנו, כי אינו מצווה על כיבוד שיש בו חסרון כיס, וכן דעת הרמ"ה בטור יו"ד סי' רמ. (43) ובכת"י תימן: יצעוק. (44) שאמר: כבד את אביך ואת אמך וגו'. (45) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציאה ש"א, חסרה כל הפיסקה, ולפיכך הקפתיה בסוגריים. (46) מלשון הכתוב בבראשית כז, טו. (47) בכת"י תימן: או אמו. (48) קידושין לא, א. וכתב הש"ך ביו"ד שם ס"ק א: אבל מותר (לבן) לתבעו בדין. (49) להתלבט ולהתחבט. ובחולין פ"ב, מ"ו: "עד שתפרסם ביד וברגל" - שתענע באבריה.

ח. אף על פי שכתב נצטוינו, אסור לאדם להכביד עלו על פניו⁵⁰ ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול⁵¹, אלא ימחל ויתעלם⁵²; שהאב שמחל על כבודו - כבודו מחולל⁵³.

(50) לדרוש מהם יותר מדאי. (51) שיסרכו לשמוע לו ויבעטו בו. (52) אם פגע בכבודו. (53) קידושין לב, א. ונפטר הבן מעונש, אם לא כיבדו (רדב"ז ח"א תקנד).

ט. והמכה בנו גדול - מגדין אותו⁵⁴, שהרי הוא עובר על ולפני עור לא תתן מכשול⁵⁵.

(54) אומרים לו: "פלוני זה בשמתא", והוא מרוחק מהציבור, ואין יושבים עמו בארבע אמות, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז ה"ב, וה"ד. (55) שגורם שיבעט בו, ובנמוקי יוסף למועד קטן יז, א מפרש: "שמא לא יוכל לעמוד בפני יצר הרע, ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה".

ד. והאב שהיה תלמיד בנו - אין האב עומד מפני הבן²⁴, אבל הבן עומד מפני אביו, אף על פי שהוא תלמידו²⁵. וחיב²⁶ לכבדו בשאר דרכיו בשעת עשיית משאו ומתנו ועשיית חפציו. כיצד? הנשמע בדבר אביו למקום²⁷ - לא יאמר: מהרונני²⁸ בשביל עצמי²⁹! פטרונני³⁰ בשביל עצמי³¹! אלא: מהרונני בשביל אבא³²! פטרונני בשביל אבא! וכן כל פיוצא בזה, לעולם יכלל בכלל דבריו שהוא חושש בכבוד אביו³³ ושמתיירא ממנו.

(24) למרות שהבן הוא רבו. (25) קידושין לג, ב. וכדעת רבינו חננאל, הובאה בר"ן שם. ולדעת הרא"ש שם, הואיל ושתי שאלות אלו הן בעיות שנשאלו בתלמוד ולא נפשטו, הרי זה ספק תורה ולהחמיר, ויעמדו זה מפני זה, ולכן ממשיך הרא"ש: "אמרו על רבינו מאיר מרוטנבורג, שמיום שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבוא אליו". וכן ביו"ד סי' רמ סעיף ז, שיש לחוש לבזיון התורה אם יתבזה הבן בפני האב, ויש להם להתרחק זה מזה. בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: כאן התחלת הלכה. (26) אם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו, וימלאו את רצונו בדברים שיאמר בשמו. (27) סדרו לי מהר את עניני. (28) שחלונני. (29) אע"פ שיודע שיכבדוהו כאביו. (30) שהוא צריך לי, יתלה הכבוד באביו (קידושין לא, ב וברש"י). (31) ולפיכך אם הוא יודע שאינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו, אל יתלה באביו, שאינו לו אלא גנאי (רש"י שם).

ה. וחיב לכבדו אפלו לאחר מותו. כיצד? היה אומר דבר שמועה³⁴ מפיו - לא יאמר: כף אמר אבא; אלא אומר: כף אמר אבא מרי, אני פפרת משכבו³⁵. במה דברים אמורים? בתוך שנים עשר חדש שלאחר מיתתו; אבל לאחר שנים עשר חדש³⁶ - אומר: זכרונו לחיי העולם הבא³⁷.

(34) דבר הלכה. (35) עלי יבוא כל רע הראוי לבוא על נפשו. וכעין זה בנגעים פ"ב, מ"א: "רבי ישמעאל אומר: בני ישראל, אני כפרתם". (36) שכבר קיבל מה שקיבל, שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חודש. (37) שם וברש"י. וביו"ד סי' רמ סעיף ט, מוסיף שיש להחמיר אפילו בכתובה להזכיר כנ"ל. וכתב הט"ז שם (ס"ק יג) שנוסח הגמרא הוא: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא, ולפיכך אלה החותמים: זלה"ה מחסרים הלמ"ד, וצריך לחתום: זללה"ה.

ו. אחד האיש ואחד האשה חיבין במורא ובבוד³⁸; אלא שהאיש יש בידו לעשות, והאשה אין בידה לעשות, שהרי רשות אחרים עליה³⁹. לפיכך, אם נתגרשה או נתאלמנה - הרי שניהם⁴⁰ שוים⁴¹.

(38) שהרי נאמר: "איש אמו ואביו תיראו" - הרי כאן שנים. (39) בעלה, שמושעבדת לו. ואם אין בעלה מקפיד, חייבת בכל דבר האפשרי כמו האיש (ש"ך ליו"ד סי' רמ ס"ק יט).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממזר), נידון הבן כסורר ומורה, אם חטא ולא שמע לקולם, ככתוב: בגנו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו וגו', והרי שם לא עשה אביו תשובה, שהרי אמו נמצאת אצל אביו, ובכל זאת נתחייב אם לא שמע לקולם, והרי כל ענשו מתחייב מצד כיבוד הורים, שהרי אם רצו אביו ואמו למחול, מוחלים לו, ראה לקמן פ"ז ה"ח, ומכאן שגם ממזר מצווה על כיבוד אב ואם. 64) שהרי מצערו בכך, וגם פוגע בכבודו. 65) קידושין לב, א. והוא יבין מצעמו ולא יתבייש (יו"ד סי' רמ סעיף יא).

- 12 יב. מי שאמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין
- 13 שאמר לו לעבר על מצות לא תעשה או לבטל מצות
- 14 עשה, אפלו של דבריהם⁶⁶ - הרי זה לא ישמע לו.
- 15 שנאמר: איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו
- 16 - פלגם חזקין בכבודי⁶⁷.

66) של החכמים, כגון הדלקת נר חנוכה או נר של שבת, ראה הל' שבת פ"ה, ה"א. 67) יבמות ו, א. ובבבא מציעא לב, א הדגישו: "אני ה' אלהים - כולכם חייבים בכבודי". וראה רש"י ליבמות ה, ב ד"ה כולכם. ואפילו מצוות של "דבריהם" - הואיל והתורה צוהה (דברים יז, יב): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", הרי הם כדברי תורה (כסף-משנה), וכלשון רבינו פ"א, ה"ב: "ואחד הדברים שעשאו סייג לתורה... מצות-עשה לשמוע להם, והעובר על כל אחד מהם, עובר בלא-תעשה".

- 17 יג. אמר לו אביו: השקני מים! ויש בידו לעשות
- 18 מצוה⁶⁸: אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים
- 19 - תעשה, ויתעסק בכבוד אביו; שאין מבטלין מצוה
- 20 מפני מצוה. ואם אין שם אחרים לעשותה - יתעסק
- 21 במצוה ויניח כבוד אביו; שהוא ואביו חייבים בדבר
- 22 מצוה⁶⁹. ותלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם⁷⁰.

68) כגון לקבור את המת או ללוותו. 69) קידושין לב, א. וכל זה במצוה שזמנה עובר, שאילו אין זמנה עובר, אפילו אם אין אחרים לעשותה עוסק תחילה בכבוד אביו, ואח"כ הוא מתפנה לעשיית המצוה (כסף-משנה בשם הרא"ש). 70) כמו ששינוי (פאה פ"א, מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". ובמגילה טז, ב אמרו: "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר (י"ד שנים למד תורה בבית עבר), לא נענש" על ביטול כיבוד אביו, כשפירש מאביו, ועל שאר כל השנים שנשתתה בבית לבן נענש (רש"י שם).

- 23 יד. אמר לו אביו: השקני מים! ואמרה לו אמו:
- 24 השקני מים! - מניח כבוד אמו ועוסק בכבוד אביו
- 25 תחלה, מפני שהוא ואמו חזקין בכבוד אביו⁷¹.

71) קידושין לא, א. וכן במשנה כריתות כח, א. וראה הל' אישות פט"ו, ה"כ: "וכן ציוו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו... ויהיה בעיניה כמו שר או מלך". ומובן, שאם נתגרשה מאביו, כבוד שניהם שוה, ולאיהז מהם שירצה יקדים, כמבואר בקידושין שם, וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' רמ, סעיף יד.

וכן עשתה שפחתו של רבי, כשראתה אדם מכה את בנו הגדול, אמרה: יהא אדם זה כשמתא (מועד קטן שם). ואינו נקרא גדול לענין זה, רק אחר כך או כד שנה (רש"י לקידושין ל, א ד"ה משיחסר, וביו"ד סי' רמ סעיף כ). וכשהוא נשוי, אפילו פחות מגיל זה נקרא גדול (רש"י לקידושין שם, סימן סח).

- 1 י. מי שנטרפה⁵⁶ דעתו של אביו או של אמו - משתדל
- 2 לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירחם עליהן. ואם אי
- 3 אפשר לו לעמוד מפני שנטרפו ביותר - ויניחם וילך
- 4 לו⁵⁷, ויצוה אחרים להנהיגם כראוי להם⁵⁸.

56) נחלבבלה. 57) קידושין לא, ב: רב אסי היתה לו אם זקנה, אמרה לו: אני רוצה תכשיטין, עשה לה. אמרה לו: אני רוצה להנשא לגבר, שיהיה יפה כמוך, עזבה והלך לארץ ישראל. 58) מצד המוסר וההגיונות. והראב"ד קובל: אין זו הוראה נכונה, אם הוא ילך ויניחם, למי יצוה לשמרם, והרדב"ז ממליץ על רבינו, שדווקא ביחס לבנה, אינה מתביישת ממנו, וגם אינו יכול לגעור בה, אבל אחרים גוערים בה, ואפשר ע"י הכאה תחזור משטותה, ומעשים בכל יום כיוצא בזה, אבל הבן אי-אפשר לו לעשות פעולות אלו, נמצאו דברי רבינו נכונים וצודקים.

- 5 יא. הממזר⁵⁹ חייב בכבוד אביו ומוראו, אף על פי
- 6 שהוא פטור⁶⁰ על מפתו וקללתו עד שיעשה
- 7 תשובה⁶¹. אפלו⁶² היה אביו רשע ובעל עברות -
- 8 מכבדו ומתירא ממנו⁶³. ראהו עובר על דברי תורה
- 9 - לא יאמר לו: אבא, עברת על דברי תורה⁶⁴! אלא
- 10 יאמר לו: אבא, כתוב בתורה כך וכך? כאלו הוא
- 11 שואל ממנו, ולא פמזהירו⁶⁵.

59) שנולד מאיסור ערוה, כגון שבא אביו על אחותו והוליד את זה. 60) ממיתה. 61) ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך. וזה שבא על ערוה, אינו עושה מעשה עמך - כל עוד שלא עשה תשובה (יבמות כב, ב). 62) בכת"י תימן: שאפילו. 63) וכן פסק הרי"ף ליבמות שם, אע"פ שהבן פטור על הכאתו וקללתו, כשלא עשה אביו תשובה - אבל איסור יש בהכאתו, אפילו כשלא חזר בתשובה, כמו ששינוי (סנהדרין פה, ב): "לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית". וראה לעיל פ"ה הי"ב, ובביאורנו שם אות מט. ואע"פ שבהל' מלוה פ"ד ה"ד, פסק רבינו: "הניח להם אביהם פרה וטלית של ריבית וכל דבר המסוים, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, במה דברים אמורים כשעשה תשובה... אבל אם לא עשה תשובה, אין חוששים לכבודו, ואפילו דבר המסוים אין מחזירים". ומקורו בבבא מציעא סב, א - הרי שאינם חייבים בכבודו? שם מדובר כשמת בלא תשובה, שאינו יכול עוד לתקן את אשר עיוות, וכאן מדובר כשאביו חי, ויש תקוה שיחזור בתשובה, ונמצא הבן עבר למפרע, והדבר ברור, שהחי מצטער (רדב"ז). וב"אור שמח" הביא ראיה לדעת רבינו שממזר חייב בכבוד אביו, שכן בסנהדרין עא, א אמרו: שאם אמו אינה ראויה לאביו, כגון שהיא אסורה עליו בעונש כרת או מיתת בית-דין (שהבן הנולד מהם הוא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ח מרחשון - ספר שופטים - הלכות ממרים צא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החנינוך" מצוה רמח: "משורשי המצוה: לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמך ישרורן ויבעט", וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם לך שתהא מבעטת בי, אלא כרשינך שהאכלתך". ודרך כלל אמרו (שם): מילוי הכרס יביא לחטאים רעים ... שהמזונות הם עיסת החומר, וההתבוננות במושכל וביראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר עיסת החומר, תיחלש עיסת הנפש.. ועל כן תמנענו תורתנו לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה פן יתגבר החומר על הנפש עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...".

ב. אכילה זו שהיא חייב עליה - דברים הרבה⁷ יש בהם⁸, והן פלן הלכה מפי הקבלה⁹. אינו חייב סקילה עד שיגנב משל אביו ויקנה פשוט בזול ויין בזול¹⁰; ויאכל וישתה חוץ מרשות אביו¹¹ בחבורה שפלן ריקנין ופחותין¹²; ויאכל הפשוט חי ואינו חי, מבשל ואינו מבשל, בדרך שהגנבים אוכלים¹³, וישתה היין מזוג¹⁴ בדרך שהגרגנים¹⁵ שותים. והוא שיאכל משקל חמשים דינרין¹⁶ מבשר זה במלוגמא אחת¹⁷, וישתה חצי לג' מיין זה בבת אחת. גנב משל אביו, ואכל אכילה זו ברשות אביו¹⁹; או שגנב משל אחרים²⁰, ואכל אכילה זו המכפרת בין ברשות אביו בין ברשות אחרים - הרי זה פטור²¹. וכן אם גנב משל אביו, ואכל אכילה מכפרת כזו ברשות אחרים, והיתה אכילת מצוה אפלו מדבריהם [או אכילת עברה אפלו מדבריהם] - פטור. שנאמר: איננו שמע בקלנו - שאינו עובר באכילה זו אלא על קולם. יצא זה שעבר בה על דברי תורה²², או שאכלה בדבר מצוה²³. כיצד? אכל אכילה זו המכפרת עם החבורה הרעה שאוכל עמהם בדבר מצוה²⁴, או שאכלו מעשר שני בירושלים²⁵, אפלו אכלו בתנחומי אכלים²⁶ שהיא מצוה מדבריהם - הרי זה פטור. וכן אם אכלה מנבלות וטרפות, שקצים²⁷ ורמשים²⁸, אפלו אכל בתענית צבור²⁹ שהיא עברה מדבריהם³⁰ - הרי זה פטור מן המיתה³¹.

(7) תנאים והגבלות. (8) בכתב יד תימן: בה. (9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני. (10) אבל ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגנוב, וממילא לא ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע, א וברש"י). (11) שאינו פוחד שם מאביו. (12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב וברש"י). (13) שאין להם שהות לבשל כל צרכו, הואיל ועושים מעשיהם בסתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד א) אמרו: "בשר חי", ופירשו: שזה מבושל ואינו מבושל. ולפי זה יש לגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל ואינו מבושל. (14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג ואינו

טו. חייב אדם לכבד את אשת אביו, אף על פי שאינה אמו, כל זמן שאביו קיים; וזה בכלל כבוד אביו⁷². וכן מכבד בעל אמו, כל זמן שאמו קיימת⁷³; אבל לאחר מיתתה - אינו חייב⁷⁴. ומדברי סופרים, שיהיה אדם חייב בכבוד אחיו הגדול בכבוד אביו⁷⁵.

(72) כתובות קג, א, שנאמר: "כבד את אביך" - "את" לרבות אשת אביך. ושם מסופר, שרבינו הקדוש ציוה לבניו לפני מותו: "הזהרו בכבוד אמכם", והתכוון לאם חורגתם, שלאחר מותו אינם מצווים על כיבוד מצד הדין, אלא משום צוואתו. (73) שם, שנאמר "את אמך" - לרבות בעל אמך. (74) וביר"ד סי' רמ סעיף כא, מסיים: "ומכל מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתתה". שהרי רבינו הקדוש ציוה לכבדה אף לאחר מותו, וכנ"ל אות סט (באר הגולה, שם). (75) כתובות שם "ואת אמך" - וא"ו יתירה, לרבות את אחיך הגדול. וביר"ד שם סעיף כב, מציין: "בין שהוא אחי מאביו בין שהוא אחי מאמו". וראה ב"מגילת אסתר" ל"ספר המצוות" לרבינו שרש שני, שדעת רבינו, שהקטן חייב לכבד את אחיו הגדול, אפילו לאחר מיתת ההורים. תדע, שהרי לא התנה רבינו בחיוב כבוד אחיו הגדול שהוא רק בחיי ההורים, כדרך שהתנה באשת אביו. וראוי להעיר שביר"ד שם סעיף כד, אמרו: "חייב אדם לכבד חמיו". ומקורו במדרש 'שוחר טוב' תהלים ז, שכן דוד אמר לשאול חותנו (שמואל-א, כד, יב): "ואבי ראה גם ראה - מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו כאביו".

יום שלישי כ"ח מרחשון ה'תשע"ו

פרק שביעי

(1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה שיתחייב עליה כזולל וסובא, הגיל המדויק של חיוב בן סורר ומורה. בן סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו. אם הבת נידונית כסוררת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג, למי?

א. בן סורר ומורה האמור בתורה², הרי נתפרשה בו סקילה³; ולא ענש הפתוב אלא אם פן הזהיר⁴, והיכן הזהיר? לא תאכלו על הדם - לא תאכל אכילה המביאה לידי שפיכות דמים; וזו אכילת בן סורר ומורה⁵, שאינו נהרג אלא על אכילה מכפרת שאכל. שנאמר: זולל וסבא. מפי השמועה למדו, שזולל הוא האוכל פשוט פרעבתנות, וסובא - השותה יין פרעבתנות⁶.

(2) דברים כא, יח-כא. (3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (שם כא). (4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה, ובביאורנו שם. (5) שם סג, א. ואף על פי שאין לוקים על לאו שבכללות, ולאו זה כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון שהעונש מפורש, לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות" (ספר המצוות לרבינו לא-תעשה קצה). (6) זכר לדבר, שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי בסובאי יין כזוללי בשר

8 **בְּשׂוֹר מְלִיחַ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִלְחָתוֹ³⁷, או שְׂתָה יֵין**
9 **מִגִּתּוֹ³⁸ - פָּטוּר; שְׂאִין אָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ בָּהּ.**

34 בלתי מזוג במים. 35 מקרה, שאין אדם נוהג לאכול
בשר ויין כשהם חיים. 36 שם עמוד א. ואמר החכם
(שער השמים יג): "הדברים המקריים אינם תמידים".
37 שיצא ונחלף טעמו במלחו. 38 כשהוא יוצא מן הגת
ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיין ישן, וכל זמן שהוא תוסס
(=רותח) הוא נקרא "יין מגיתו" ואינו טעים לשתייה
(סנהדרין ע, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר
ומורה" אינו נקרא סובא עד שישתה יין שעברו עליו
ארבעים יום מסחיתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי
מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לעניין
נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתו שלא שהה
ארבעים יום". ומקורו בעדויות פרק ו, משנה א.

10 **ה. לא עֲנֵשׁ הַכֹּתֵב קֶטֶן³⁹ שֶׁלֹא בָּא לְכָלֵּל הַמִּצְוֹת.**
11 **וְכֵן אִישׁ שֶׁגָּדַל וְהָרִי הוּא בְּרִשּׁוֹת עֲצָמוֹ - אֵינוֹ נִסְקָל**
12 **מִפְּנֵי שְׁגָבָה וְאָכַל וְשָׂתָה אֲכִילָה זוּ הַמְכַעֶרֶת⁴⁰. הָא**
13 **פִּיצֵד⁴¹? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוֹ, שְׂאִין דִּין זֶה אֲלֹא בְּכֵן**
14 **שֶׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת,**
15 **עַד שִׁיקִּיף⁴² כָּל הַגִּיד⁴³; וְאַחֵר שִׁיקִּיף הַשְּׁעִיר כָּל**
16 **הַגִּיד - הָרִי הוּא בְּרִשּׁוֹת עֲצָמוֹ וְאֵינוֹ נִסְקָל.**

39 פחות משלוש עשרה שנה. 40 שנאמר: "בן סורר -
בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). 41 מהו הזמן,
שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. 42 בכתב
יד תימן: עד שיקיף השיער. 43 שם, שנאמר: וכי יהיה
לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

17 **ו. כָּל יָמָיו שָׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינָן אֲלֹא שְׁלֹשָׁה**
18 **חֳדָשִׁים מֵאַחֵר שִׁיבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת⁴⁴. לִפִּי שְׂאִפְשֹׁר**
19 **שֶׁתַּחֲעֵבֵר אִשְׁתּוֹ⁴⁵ וְיִהְיֶה עֲבָרָה נֶכֶד בְּשִׁלְשָׁה**
20 **חֳדָשִׁים⁴⁶, וְנֶאֱמַר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה -**
21 **וְלֹא אֶבֶר⁴⁷ סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הָא לְמַדְתָּ⁴⁸, שְׂאֵם הַקִּיף**
22 **הַשְּׁעִיר אֶת כָּל הַגִּיד לְקֹדֶם שִׁישְׁלִים שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים -**
23 **הָרִי זֶה פָּטוּר⁴⁹.**

44 שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני
יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות
אישות פרק ב, הלכה י. 45 ממנו, אחרי שהביא שתי
שערות. 46 לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא,
ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הנה
הרה". 47 סנהדרין סט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו
אב". 48 מכאן אתה למד. 49 שאם נתקבל מפי
השמועה, שאינו נסקל משיקיף כל הגיד, על כורחך, הכוונה
קודם שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים
ממילא אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השיער, שהרי אז הוא
"אב", נמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה
חדשים; מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף
שיער, אינו נעשה סורר ומורה (שם).

24 **ז. פִּיצֵד דִּנִּין בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה? מִבְּיָאִין אוֹתוֹ אֲבִיו**

מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא
מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתייתו (רש"י שם).
15 הסובאים. 16 שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת
שעורים בינוניות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א,
הלכה י"ב: "הדינר שש מעין והמעצה משקל שש עשרה
שעורות". 17 אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא
בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה עד שנתן
השנייה לתוך פיו (רדב"ז). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א,
משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך
פיו כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכו"ל.
18 שהן שתי רביעיות "והרביעית מחזקת מן המים או מן
היין משקל שבעה עשר דינרים וחצי דינר בקרוב" (הלכות
עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה
בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו, הלכה ד. 19 שפוחד
שלא יראנו אביו. 20 אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת.
21 הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול להימשך
ולהתמיד בהם, אין לחוש לו (סנהדרין עא, א), שכל חטאו
של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה
לסוף דעתו, שסופו לכלות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזלול
בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים
ומלסטם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות
חייב" (שם עב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי
האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. 22 שאפילו בקול
אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ח, הלכה ב).
23 "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי
הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה
באכילתו. 24 בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית
מילה, או אכילת קדשים. 25 שגבגב ממעות מעשר שני,
וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו,
ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך
בבקר ובצאן וביין ובשכר". 26 שהיו סועדים בבית
האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה
ח. 27 עופות טמאים, ככתוב (ויקרא יא, יג) "לא יאכלו
שקץ הם". 28 הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין
ע, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב
ובביאורנו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד.
ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. 29 שבית דין גוזר
על הציבור להתענות. 30 כדברי רבינו בהלכות תעניות
פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה
שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים".
31 סנהדרין ע, ב.

1 **ג. אֲכַל כָּל מֵאֲכָל וְלֹא אֲכַל בְּשׂוֹר בְּהֶמָּה, אֵף עַל פִּי**
2 **שְׂאִי אֲכִילָה זוּ מִבְּשׂוֹר הָעוֹף - פָּטוּר. וְאֵם אֲכַל**
3 **אֲכִילָה זוּ מִבְּשׂוֹר בְּהֶמָּה, וְהַשְּׁלִים הַחֲמִשִּׁים דִּינָרִים**
4 **מִבְּשׂוֹר הָעוֹף³² - חַיִּב. שְׂתָה כָּל מִשְׁקָה וְלֹא שְׂתָה יֵין**
5 **- פָּטוּר³³.**

32 כזית ממנו (רש"י שם). 33 שם.

6 **ד. אֲכַל בְּשׂוֹר חִי וְשְׂתָה יֵין חִי³⁴ - פָּטוּר; שְׂתָה קְרִי³⁵**
7 **הוּא, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ בָּהּ³⁶. וְכֵן אִם אֲכַל**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ח מרחשון - ספר שופטים - הלכות ממרים צג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

62) שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר, כמבואר לעיל הלכה ה. (63) משנה בסנהדרין עא, ב.

י. הִיָּה אָבִיו רוֹצֵה⁶⁴ וְאָמֹר אֵינָהּ רוֹצֵה, אָמֹר רוֹצֵה²⁴ וְאָבִיו אֵינֹה רוֹצֵה - אֵינֹה נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה.²⁵ שְׁנֵאֲמַר: וְתַפְּשׁוּ בּוֹ אָבִיו וְאָמֹר. הִיָּה אֶחָד מֵהֶן גִּדָּם אוֹ חָגֵר אוֹ אֶלֶם אוֹ סוּמָא אוֹ חֶרֶשׁ - אֵינֹה נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שְׁנֵאֲמַר: וְתַפְּשׁוּ בּוֹ - וְלֹא גִדָּמִים; וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ - וְלֹא חָגָרִים; וְאָמְרוּ - וְלֹא אֲלָמִים; בְּנֵנוּ זֶה⁶⁵ - וְלֹא סוּמָיִם; אֵינֵנוּ שֹׁמְעֵי בְּקִלְנוֹ - וְלֹא חֶרֶשִׁים⁶⁶.

64) להביאו לבית דין ולהאשימו. (65) משמע שמראים אותו באצבעם. (66) כשהבן אומר להם: איני רוצה לשמוע בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחרי כן, שאינו מקיים מצוותם? - התורה אמרה: איננו שומע בקולנו, משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם (שם עמוד א וברש"י).

יא. גִּזְרֵת הַכְּתוּב הוּא שִׁיִּסְקַל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. אָכֵל הַבֵּת - אֵינָהּ נִדְוֶנֶת בְּדִין זֶה, שְׁאִין דִּרְכָּה לְהַמְשִׁיךְ בְּאֵכִילָה וּשְׂתִיָּה כְּאִישׁ⁶⁷. שְׁנֵאֲמַר: בֶּן - וְלֹא בֵּת⁶⁸, וְלֹא טִמְטוּם וְאֲנִדְרוֹגִינוֹס⁶⁹.

67) ולא תבוא אלסטם את הבריות, כדרך הבן, ראה בביאורנו לעיל הלכה ב. (68) שם ע, א. ושם הנוסח: "אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראוייה להיות כבן סורר ומורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן - ולא בת". (69) שניהם ספק זכר ספק נקיבה, ואין עונשים מספק.

יב. טִמְטוּם שְׁנִקְרָע⁷⁰ וְנִמְצָא זָכָר - אֵינֹה נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שְׁנֵאֲמַר: פִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - עַד שִׁיִּהְיֶה בֶּן מִשְׁעַת הַתְּרָאָה⁷¹.

70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביציו טמונים בגוף (רשב"ם לבבא בתרא קכו, ב). (71) משמע מזה, אילו היה נקרע לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומורה, אולם בדפוס וניצאה ש"א וכן בכתב יד תימן הנוסח: משעת הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומורה, וזה בהתאם לגירסת התלמוד (בבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת הווייה" וכפירוש הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק ב, הלכה ג.

יג. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה צָרִיף הַכְּרָזָה. פִּיצֵד מְכַרְיִזִין עָלָיו? כּוֹתְבִין לְכָל יִשְׂרָאֵל: בְּבֵית דִּין פְּלוֹנִי סָקְלָנוּ פְּלוֹנִי מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה⁷².

72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר

וְאָמֹר תַּחֲלֶה לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה⁵⁰ וְאֹמְרִין לָהֶן: בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וּמִבִּיאִין שְׁנֵי עֲדִים שְׁגֻבֵּי מִשָּׁל אָבִיו, וְקִנָּה בְּשָׂר וְיִזֵּן בְּמָה שְׁגֻבֵּי, וְאָכַל אוֹתָהּ אֲכִילָה הָאֻמוּרָה אַחֵר הַהִתְרָאָה⁵¹. וְזוֹ הִיא עֲדוּת הָרֵאשׁוֹנָה. וּמִלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׂרָה חִיבֵי מִלְקוֹת, שְׁנֵאֲמַר: וְיִסְרוּ אוֹתוֹ⁵² וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם. חֲזֵר וְגֻבֵּי מִשָּׁל אָבִיו וְאָכַל אֲכִילָה זֶה - אָבִיו וְאָמֹר מִבִּיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה וְעֶשְ�רִים⁵³, וּמִבִּיאִין שְׁנֵי עֲדִים וּמַעֲדִין עָלָיו שְׁגֻבֵּי וְאָכַל אֲכִילָה זֶה הָאֻמוּרָה אַחֵר שֶׁהִתְרוּ בּוֹ⁵⁴. וְזוֹ הִיא עֲדוּת אַחֲרוֹנָה. אֲפֹלוּ הִיוּ הַשְּׂנִיִּים הָרֵאשׁוֹנִים⁵⁵ הֵם הָאֲחֲרוֹנִים⁵⁶. וְאַחֵר שֶׁמְקַבְּלִין עֲדוּתָן בּוֹדִקִין אוֹתוֹ שֶׁמָּא הִקִּיף הַשְּׁעָר אֶת כָּל הַגִּיד. אִם לֹא הִקִּיף וְלֹא שָׁלְמוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים - גּוֹמְרִין דִּינוֹ בְּדֶרֶךְ כָּל הַרוֹגֵי בֵּית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. וְאֵינוּ נִסְקָל עַד שִׁיִּהְיֶה שָׁם שְׁלֹשָׁה הָרֵאשׁוֹנִים⁵⁷. שְׁנֵאֲמַר: בְּנֵנוּ זֶה - זֶהוּ שְׁלָקָה בְּפִנְיֵכֶם⁵⁸.

50) המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה ד. (51) שהתרו בו הוריו, בפני עדים אחרים, אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב וברש"י). (52) ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה, וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות (שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). (53) הדין דיני נפשות. (54) אביו ואמו. (55) העדים הראשונים. (56) תוספתא שם פרק י"א, משנה ג' "בננו זה מלמד שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה". (57) הדיינים שחייבווהו מלקות. (58) שם עא, א.

ח. וְאִם מָחֳלוּ לוֹ אָבִיו וְאָמֹר⁵⁹ קָדָם שִׁיִּגְמֵר דִּינוֹ⁶⁰ - פְּטוּר⁶¹.

59) ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח, הלכה ו. (60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין. (61) ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו, אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהרוג, וכמבואר בסמוך. וראוי להעיר, שרש"י בסנהדרין פח, ב מפרש: "אם רצו למחול ולא הביאוהו לבית דין... שהכתוב תלה בהם: ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי הנ"ל (משנה למלך).

ט. בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחֵר כִּף הַשְּׁעָר מִלְמַטָּה - פְּטוּר⁶². וְאִם מִשְׁנֵאֲמַר דִּינוֹ בָּרַח, אֲפֹלוּ הִזְקִין - כָּל עֵת שִׁיִּמְצָא יִסְקָל; שֶׁכָּל מִי שְׁנִגְמַר דִּינוֹ - הָרִי הוּא כְּהָרוּג וְאֵין לוֹ דָּם⁶³.

10 (דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו וייראו" והשווה לעיל
פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז.
11 הַלְכָהּ⁸. וּמִשָּׁה רַבְּנָה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת יָמֵי
אֲבִלוּת וְשִׁבְעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה⁹.

(2) כמבואר לקמן פ"א, ה"ט. (3) בספר שופטים, הדין בתפקידי השופטים וסמכותם. (4) מענין. (5) הנזכרת בהרוגי בית-דין, ככתוב (דברים כא, כג): "כי קבור תקברנו ביום ההוא", וכבר הדגיש רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ו, ה"ח: "ולא הרוגי בית-דין בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא-תעשה", וראה לקמן פ"ד ה"ח, דינים מפורטים בזה. (6) לאכול קדשים ביום אנינותו על מות בנו, ומכיון שנדחת אכילת קדשים, שהיא מצות-עשה של תורה מפני האנינות, סובר רבינו שהאנינות, שהיא אבלות על הקרובים ביום הראשון למותם, היא מצות-עשה מן התורה (רדב"ז). וראה זכחים קא, א שאכילת קדשים באנינות, אסורה בקל-וחומר ממעשר הקל, ומה מעשר הקל אמרה תורה (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו" - קדשים (=החמורים ממעשר) לא כל-שכן. ובספר המצוות עשה לז, כותב רבינו: "שנצטוונו שיתטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה (ויקרא כא, כג)...מצוה זו עצמה היא מצות אָבֵל. כלומר, שכל אדם מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ומחמת חומר חיוב זה, פָּרַשׁ בכהן, שהוא מוזהר על הטומאה, שיתטמא על-כל-פנים כשאר ישראל, כדי שלא יקלו בדיני האבלות... ובפירוש אמרו (מועד קטן יד, ב) "אבל אינו נוהג אבלות ברגל, אִי אבלות דמעיקרא (שמלפני הרגל) הוא - אִתִּי 'עשה' דרבים (=שמחת החג שהיא מוטלת על כל ישראל), ודחי 'עשה' דיחיד". הנה נתבאר שחיוב האבלות הוא דאורייתא, ושהיא מצות-עשה". (7) דעת הגאונים הובאה ברי"ף לברכות פ"ב, וכן אמרו בגמרא שם טז, ב: שנאמר (עמוס ח, י) "ושמתי כאבב יחיד ואחריתה כיום מר", הרי שהאבל והמרירות אינם אלא יום אחד. וראה ברבינו יונה שם, שמביא שיטת "רבי צרפת" שאפילו האבילות של יום ראשון אינה אלא מדברי חכמים, ואע"פ שהאנינות היא דין תורה - אנינות לחוד, ואבילות לחוד. ומה שאסור באנינות - מותר באבילות, דוגמא לכך, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. (8) שאין אבלות אלא יום ראשון בלבד, ואין למדים דבר מקודם מתן-תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג, ה"ה), והשווה שבת קלה, א "ניתנה תורה ונתחדשה הלכה". (9) ירושלמי כתובות פ"א, ה"א. ובירושלמי במועד קטן שם, דרשו: "והפכתי חגיכם לאבל (עמוס ח, י) - מה חג שבעה, אף אבילות שבעה". וכן בבבלי כ, א.

12 ב. מֵאִמְתִּי יִתְחַיֵּב אָדָם בְּאָבֵל? מִשִּׁיִּסְתֶּם הַגּוֹלָל¹⁰.
13 אָבֵל כָּל זֶמֶן שֶׁלֹּא נִקְבַּר הָמָת - אֵינוֹ אֶסוּר בְּדָבָר מִן
14 הַדְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אֶסוּר בְּהֵן¹¹. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה רִחֵץ
15 דָּוִד וְסָדַן כְּשֶׁמָת הַיָּלָד¹² טָרַם שִׁיבָר¹³.

(10) לאחר ששיימו את המת בקבר וימלאו הקבר עפר (מועד קטן כז, א). ובמדרש "שוחר טוב" פט"ז: "לא נקראו (=האבות) קדושים, עד שניתנו בארץ ונסתם הגולל בפניהם, שנאמר: לקדושים אשר בארץ המה". גולל - אבן גדולה שנותנים על הקבר לסתמו, מלשון: "וגללו את האבן" (רמב"ן ב'תורת האדם'). ורבינו בפירוש המשנה

1 יד. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה הָרִי הוּא כָּכָל הָרוּגִי בֵּית דִּין
2 שְׁמֻמוֹנָם לְיִרְשֵׁיהֶן⁷³; שָׁאֵף עַל פִּי שְׁאֲבִיו גֶּרֶם לוֹ
3 סְקִילָה - הָרִי הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נֶכְסָיו⁷⁴.

(73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד להרוגי המלך, שממונם למלך, ראה לקמן הלכות מלכים פרק ד, הלכה ט. (74) ואין חושדים בו שמה ענינו נתן בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו באחאב, אחרי ששמע כי מת נבוא, ויקם "לרדת אל כרם נבות היוזעאלי לרשתו" (מלכים-א כא, טז), ואמר רב יהודה (סנהדרין מח, ב) נבות - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את ירושתו, וכן מצינו (שמואל-ב יד, ז) "ונמיתוהו בנפש אחי אשר הרג ונשמידה גם את היוורש" ומפרש הרד"ק: הם מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבבם על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם ההורג את הרצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח).

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִייעָן

הַלְכוֹת אָבֵל

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן אַרְבַּע מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשְׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאַפְלוּ כֹהֵן מִטָּמֵא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאֵין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הָרוּגִי בֵּית דִּין. וְלִפִּי זֶה בְּלִלְתִּי הַלְכוֹת אֵלּוּ בְּסִפְרָא זֶה², שֶׁהֵן מִצְוֵי³ קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה⁴. (ב) שֶׁלֹּא יִטָּמֵא כֹהֵן גָּדוֹל לְקְרוֹבִים. (ג) שֶׁלֹּא יִכְנֹס עִם הָמָת בְּאֵהָל. (ד) שֶׁלֹּא יִטָּמֵא כֹהֵן הַדְּיוּט לְנֶפֶשׁ אָדָם אֲלֵא לְקְרוֹבִים בְּלֶבֶד.

וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) מתבאר בו המצוה להתאבל על הקרובים ומקורה בתורה. מאימתי יתחייב אדם כאבל קרוביו שמתו, ובהרוגי מלכות שאין מניחים אותם להיקבר. תינוק שמת ביום היוולדו מה דין אבלו. ההבדל בין הרוגי מלכות להרוגי בית דין באבלם ובקבורתם. הפורשים מדרכי ציבור, והמומרים והמוסרים שמתו - מה דינם באבל. המאבד עצמו לדעת - איך מתעסקים עימו ושאר דברי אבלו.

4 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. שְׁנֵאֲמַר:
5 וְאֲכַלְתִּי חֵטְאֵת הַיּוֹם, הֵיטֵב בְּעֵינֵי יִי⁶. וְאֵין אֲבִלוּת
6 מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלֶבֶד, שֶׁהוּא יוֹם
7 הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה⁷; אָבֵל שְׁאֵר הַשְּׂבָעָה יָמִים -
8 אֵינוֹ דִּין תּוֹרָה. אֵף עַל פִּי שְׁנֵאֲמַר בַּתּוֹרָה: וַיַּעַשׂ
9 לְאֲבִיו אָבֵל שִׁבְעַת יָמִים - נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְּחַדְּשָׁה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ח מרחשון - ספר שופטים - הלכות אבל צה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 וְאֵינָם יוֹדְעִים מָתִי יִקְבֵּר - מַעַת שְׁיַחֲזִירוּ פְּנֵיהֶן
11 מִלְּלוֹתָיו מִתְחִילִין לְמִנּוֹת שְׁבַעַה וְשָׁלֹשִׁים וּמִתְחִילִין
12 לְהִתְאַבֵּל.²¹

(20 לעיר. 21) מועד קטן כב, א. וההולכים עמו מונים משיקבר, וראה לקמן פ"ז, ה"ד. וכתב הרדב"ז: אבל אם נקבר בעיר עצמה, אע"פ שהוא חוץ לתחום, אין אבילות נהוגת עד שיחזרו הקוברים וידעו כולם שנקבר.

13 ו. הַנִּפְלִים²² - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן²³. וְכָל שְׁלֹא
14 שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁴ בְּאֶדָם²⁵ - הָרִי זֶה נִפְלֵל²⁶. אֶפְלוּ
15 מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלָיו²⁷.

(22) ולד מת שהפילתו אמו, או שנולד חי ואינו בן קיום, ככתוב (קהלת ו, ג"ד) "טוב ממנו הנפל... ובחשך שמו יכוסה". (23) נדה מד, ב. (24) שלא חי שלשים יום משעת לידתו. (25) בניגוד לבהמה, שאם חי הולד שמונה ימים מותר לאכלו, ואינו נפל (שבת קלה, ב). (26) שנאמר (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה" - עכשיו נתברר שהוא בן קיום ולא קודם לכן (שם וברש"י). (27) שיום שלושים הרי הוא כיום שלפניו (בכורות מט, א), והשווה הל' בכורים פ"א, ה"ז. ואע"פ שבהל' יבום פ"א ה"ה, כתב רבינו: "ואם מת בתוך השלושים... הרי זה ספק נפל, ספק בן קיימא" - אין מתאבלים על הספק (רדב"ז).

16 ז. וְאִם נִדְּעָ בְּיָדָיו שְׁנוֹלֵד לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים
17 גְּמוּרִים²⁸, אֶפְלוּ מֵת בְּיוֹם שְׁנוֹלֵד - מִתְאַבְּלִים
18 עֲלָיו²⁹.

(28) שלא שימשה עם בעלה כל ימי עיבורה, ועברו תשעה חדשים משימשה עד שילדתו (רש"י לשבת קלו, א ד"ה לא נצרכא). (29) נדה מד, א "תינוק בן יום אחד... הרי הוא לאביו ולאמו... כחתן שלם". וביארו בגמרא שם ע"מ ב, שהכוונה לענין אבילות שמתאבלים עליו, וכגון שנודע לנו שגמרו חדשיו. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ו: "אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו... הרי זה נהרג עליו... והוא שכלו לו חדשיו". וכתב הרמ"א באבן-העזר סי' קנו, סעיף ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחודש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה, הרי זה ולד של קיימא, ואע"פ שאמרו (יבמות מב, א): 'יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים (חודש תשיעי חסר) - כבר תמהו על זה רבים, שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר, שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". והשווה 'תוספות' לחולין מז, א ד"ה כל הני; וכן בע"ז כד, ב ד"ה פרה וחמור.

19 ח. בֵּין תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים שְׁנוֹלֵד מֵת, וּבֵין שְׁמוֹנָה שָׁמַת
20 אֶפְלוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְיָמִי שִׁנְיָא מִחֻמָּה אוּ מִרְפָּס³⁰
21 אֶף עַל פִּי שְׁפָלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו - הָרִי זֶה נִפְלֵל; וְאֵין
22 מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן, וְלֹא מִתְעַסְקִין עִמָּהֶם³¹.

(30) מעוץ לרסיסים, כלשון הכתוב (עמוס ו, יא) "והכה הבית לרסיסים". ובכת"י תימן, הנוסח: או מסורס. ואמנם במס' שמחות פ"א ה"ז שהיא המקור לדברי רבינו, כתוב: מחותן מפורט. ופירשו שם: שיצא הפוך מבטן אמו, שאינו

(אהלות פ"ב, מ"ד) אומר: "ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר, כאמרו: "אבן גלל" (עזרא ו, ד) ענינו מתגלגלת". (11) כגון תספורת וכיבוס, רחיצה וסיכה וכו', כמבואר לקמן פ"ה, ה"א. (12) אשר ילדה אשת אוריה לדוד (שמואל-ב יב, טו, כ). (13) שעדיין לא חלו עליו דיני אבילות, אבל דיני אנינות חלים על האונן, משעת מיתת המת עד שיקבר, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ו.

1 ג. הָרוּגִי מַלְכוּת שְׁאֵין מְנַחֵין אוֹתָן לְהִקְבֵּר¹⁴,
2 מֵאִמָּתִי מִתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן וְלִסְפֹּר שְׁבַעַה
3 וְשָׁלֹשִׁים? מִשְׁתַּיָּאשׁוּ לְשֹׁאֵל¹⁵ לְמַלְךְ לְקַבֵּר, אֶף עַל
4 פִּי שְׁלֹא נִתְיָאשׁוּ מִלְּגַב אוֹתָן¹⁶.

(14) מחמת שנאה וכדומה. (15) בכת"י תימן: מלשואל. (16) מתאבלים עליהם, כי נדיר מאד הוא שיצליחו לגנובם (מסכת שמחות פ"ב, ה"א). וכתבו הרמב"ן והרא"ש, הובאו דבריהם בכסף-משנה, אין הדברים אמורים אלא בהרוגי מלכות, שמונעת קבורתם מחמת שנאה, כגון הרוגי ביתר וכדומה, שגזירתה אינה עשויה להבטל, אבל מי שלא הניחו השלטון להקבר עד שיפדוהו בממון הרבה, לא חלה עליו אבילות, כי אפשר שיתפייס השלטון בסכום קטן וירשוהו להקבר. וזהו שהדגיש רבינו: "שאין מניחים אותם להקבר" - שאין הדבר תלוי בממון, אלא בחסדי המלכות לבטל גזירתה הזדונית (כסף-משנה).

5 ד. מִי שְׁטַבַּע בְּנֵהָר¹⁷ אוּ מִי שֶׁאֶכְלָתוּ חֵיהָ רָעָה -
6 מִשְׁנִתְיָאשׁוּ לְבִקֵּשׁ. מִצְּאוּהוּ אֵיבָרִים אֵיבָרִים - אֵין
7 מוֹנִין לוֹ עַד שִׁנְיָאשׁוּ רֵאשׁוֹ וְרֵבּוֹ¹⁸ אוּ יִתְיָאשׁוּ
8 מִלְּבִקֵּשׁ¹⁹.

(17) שמחות שם, ה"ב. וב"העיתור" אות ק מביא בשם תשובת הר"ף שאין חיוב אבילות אלא אם טבע במים שיש להם סוף, כי אז בידוע שהוא מת, כי אילו היה חי היה יוצא מן המים לעינינו, אבל אם טבע במים שאין להם סוף שהוא בחזקת חי, ואין מתירים את אשתו להנשא לאחרים, שמא יצא במקום אחר ולא ראינוהו, כמבואר בהל' גירושין פ"ג הט"ז - אין מתאבלים עליו. כי אם תחמיר להתאבל עליו, יחשבוהו כמת ויבואו להתיר את אשתו להנשא, וכן ביו"ד סי' שעה סעיף ז. ודעת רבינו שתומה בזה, וכנראה שסובר הואיל ואבילות ביום ראשון היא מצות-עשה מן התורה - אין לדחותה משום חשש שמא יבואו להתירה להינשא, ויתכן שגם הר"ף עצמו לא נתכוון אלא בשאר הימים שהאבילות בהם אינה אלא מדבריהם בלבד, ועדיין הדבר צריך הכרע (רדב"ז). (18) שניהם יחד, ומספיק שהראש יצטרף לשיעור הרוב, אבל ראש בלא רוב הגוף או להיפך - אין מתאבלים עליו ('פרישה' ליו"ד שם, אות יט). (19) שמחות שם. ואם נמצא אחר שנתייאשו ממנו, אין הקרובים צריכים לחזור ולהתאבל, אלא הבנים - אם הם שם בשעה שנמצא, מתאבלים אותו היום בלבד, שאין זה גרוע מדין 'ליקוט עצמות אביו', שמתאבל הבן עליהם כל היום, ראה לקמן פ"ב ה"ח (יו"ד שם, סעיף ז).

9 ה. מִי שֶׁדִּרְכָּן לְשַׁלַּח הֵמָּה לְמִדְיָנָה²⁰ אַחֲרַת לְקַבְּרוֹ,

17 בְּרוּךְ הוּא. וְעָלֵיהֶם הַפְּתוּב אוֹמֵר: הֲלוֹא מִשְׁנֵאִיךָ יִי
18 אָשָׁנָא.

(44) מפורש לעיל הל' ממרים פ"ג, ה"ב. (45) שמחות פ"ב, ה"י. וכן נאמר (משלי יא, י) "ובאבוד רשעים רנה". וראה סנהדרין לט, ב. ושם מז, א אמרו: "יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור - יטמא? תלמוד-לומר: לא יטמא בעל בעמיו - בעושה מעשה עמיו". והשווה לקמן פ"ב, ה"ח. וכתב הטור יו"ד סי' שמה: "מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים... וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו". וב'מדרכי' למועד קטן פ"ג אות תתפו, מביא בשם רבי יצחק מוינא, שרבינו גרשום התאבל על בנו שהמיר עם אמו ומת. ובהגהות אשר"י לרא"ש שם פ"ג אות נט מביא: "רבינו גרשון התאבל על בנו כשהמיר דתו, ארבעה עשר יום. קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום", ע"פ דברי התלמוד (בבא-קמא כה, א) "ואביה ירוק ירק בפניה, הלא תכלם שבעת ימים - קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום".

19 יא. הַמֵּאבֵּד עֲצָמוֹ לְדַעַת⁴⁶ - אֵין מִתְעַסְקִין עִמּוֹ לְכָל
20 דְּבָר⁴⁷, וְאֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו⁴⁸, וְאֵין מִסְפִּידִין אוֹתוֹ.
21 אֲבָל עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה⁴⁹, וְאוֹמְרִין עָלָיו בְּרַפְת
22 אֲבָלִים⁵⁰, וְכָל דְּבָר שֶׁהוּא כְּבוֹד לַחַיִּים⁵¹. וְאֵי זָהוּ
23 הַמֵּאבֵּד עֲצָמוֹ לְדַעַת? לֹא שֶׁעָלָה לָגֹן וְנָפַל וּמָת⁵²,
24 אֲלֵא הָאוֹמֵר: הֲרִינִי עוֹלָה לְרֹאשׁ הָגֹן! רְאוּהוּ שֶׁעָלָה
25 מִיַּד דָּרָךְ פֶּעַם, אוֹ שֶׁהִיא מִצָּר⁵³, וְנָפַל וּמָת - הֲרִי
26 זֶה בְּחֻזְקַת שְׂאֵבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת. אֲבָל אִם רְאוּהוּ חֲנוּק
27 וְתִלְוִי בְּאֵילָן, אוֹ הָרוּג וּמִשְׁלָךְ עַל גֹּב סִיפוֹ - הֲרִי
28 זֶה בְּחֻזְקַת כָּל הַמֵּתִים⁵⁴, וּמִתְעַסְקִין עִמּוֹ וְאֵין מוֹנְעִין
29 מִמָּוְנוֹ דְּבָר.

(46) לרצונו ובהכרתו המליאה. (47) לקרוע עליו או ללוותו. (48) שמחות פ"ב ה"א, שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם (בבא-קמא צא, ב). וראה ע"ז יח, א "מוטב שיטלנה מי שנתנה (=הקב"ה), ואל יחבל הוא בעצמו". (49) כשחוזרים מהקבורה, עומדים המלווים סביב לאבלים שורה לפני שורה לנחמם, כדברי רבינו לקמן פ"ג, ה"א. (50) "דברים שאומרים בבית האבל" (לקמן פ"ב ה"ז), והם דברי שבח להקב"ה, ומסיימים בה: "מחיה מתים במאמרו, ברוך אתה ה' מחיה המתים" (כתובות ח, ב). (51) שמחות שם. אבל האבילות עצמה אינה אלא כבוד המתים. ואע"פ שאבילות יום ראשון מן התורה היא? לא חייבה תורה אלא למי שעושה מעשה עמך, ומאבד זה - אינו עושה מעשה עמך (רדב"ז). (52) שמא נפל מאונס ושלל מדעתו, ומתאבלים עליו. (53) שרוי בצער. (54) שמחות שם. הרי זה בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת (טור יו"ד סי' שמה). וקטן המאבד עצמו, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס, כשאל המלך (שירא, פן ידקרוהו הפלשתים ויתעללו בו, והחזיק בחברו ונפל עליה, שמואל-א לא, ד), אין מונעים ממנו כל דבר (יו"ד שם סעיף ג). וכן אמרו ב'מדרש רבה' נח, פרשה לד "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - יכול כשאל?

יכול לחיות, וכן ברי"ף מועד קטן סוף פ"ג, וב'נמוקי יוסף' שם. (31) שאין מתבטלים ממלאכה עבורם (שמחות שם, וראה ב'נמוקי יוסף' למועד קטן שם. וביו"ד סי' שדמ, סעיף ח: "אין מתעסקין להספד וללוות". וכתב הש"ך שם: אבל בצרכי מיטה וקבורה מתעסקים עמהם. והראב"ד משיג, ולדעתו כל בן שמונה חדשים שמת לאחר שלשים יום אינו נפל, הואיל ושהה שלשים יום, הרי זה בן שבעה אלא שנתעכב בבטן אמו עוד חודש וראוי היה לחיות, שהרי כך אמר רבן שמעון בן גמליאל (שבת קלה, ב) "כל ששהה שלשים יום באדם - אינו נפל"! ודעת רבינו, הואיל ובתוספתא (שבת פט"ז, ה"ד) חולקים החכמים עליו, ולדעתם אין שלשים יום מועילים בדבר, אלא חדשי ההריון קובעים בזה, הרי ממילא אין להתאבל עליו, שכבר אמרו (מועד קטן יח, א): "הלכה כדברי המקיל באבל". וכל זה, כשהוא בן שמונה ודאי, אבל אם אינו יודע באיזה חודש נולד, וחי שלשים יום, יצא מתורת נפל ומתאבלים עליו (רדב"ז).

1 ט. כָּל הָרוּגִי מַלְכוּת³², אָף עַל פִּי שְׁנֵהֲרֹגוֹ בְּדִין
2 הַמֶּלֶךְ, וְהַתּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ רִשּׁוֹת לְהִרְגָן³³ - הֲרִי אֵלוֹ
3 מִתְאַבְּלִין עָלָיו³⁴, וְאֵין מוֹנְעִין מִהֵן כָּל דְּבָר³⁵,
4 וּמִמּוֹנֵם לְמַלְכָּה³⁶, וְנִקְבְּרִין בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶן³⁷. אֲבָל כָּל
5 הָרוּגִי בֵּית דִּין³⁸ - אֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו³⁹, אֲבָל
6 אוֹנְנִין; שְׂאֵין אֲנִינוֹת אֵלָּא בְּלִבָּם⁴⁰. וְאֵין נִקְבְּרִין עִם
7 אֲבוֹתֵיהֶן⁴¹ עַד שִׁיתְאַפֵּל הַבְּשָׂר⁴², וּמִמּוֹנֵם
8 לְיִוְרִשְׁיָהֶם⁴³.

(32) שמדרו במלך. (33) ככתוב (יהושע א, יח): "כל איש אשר ימרה את פיו... לכל אשר תצונו יומת". (34) שמחות פ"ב, ה"א. (35) להספידם וכדומה, הואיל ואין חטאם אלא שביו את המלך, אע"פ שנהרגו בדין המלכות - מיתתם היא כפרתם ואסור לבזותם יותר (לחם-משנה). (36) סנהדרין מח, ב. והשווה הל' מלכים פ"ד, ה"ט. (37) שמיתתם כיפרה עליהם (שם מז, ב). (38) על עבירות חמורות, שביט-דין ממת עליהן, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד, הלכה א. (39) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (משנה בסנהדרין מו, ב וברש"י). (40) ואין זה כבוד להרוג, ולפיכך אין כפרתו נמנעת בכך (שם וברש"י). (41) שאין קוברים רשע אצל צדיק. (42) כבר נתכפרו במיתתם ובזיונם, ומלקטים עצמותיהם לקברן בקבורות אבותיהם (שם עמ' א וברש"י), והשווה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד הלכה ט. (43) סנהדרין מח, ב.

9 י. כָּל הַפּוֹרְשֵׁין מִדְּרָכֵי צְבוּר, וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁפָּרְקוּ
10 עַל הַמַּצּוֹת מֵעַל צְוָארָן, וְאֵין נִקְלָלִין כְּכֹל יִשְׂרָאֵל
11 בְּעִשְׂתֵּי הַמַּצּוֹת וּבְכְבוֹד הַמוֹעֲדוֹת וְיִשְׁיבַת פְּתִי
12 כְּנִסִּיּוֹת וּבְתֵי מִדְּרָשׁוֹת, אֲלֵא הֲרִי הֵן כְּכִנִּי חוֹרִין
13 לְעִצְמוֹן, וְכֵן הָאֲפִיקוּרוֹסִין [וְהַמּוֹמְרִים] וְהַמּוֹסְרִין⁴⁴
14 - כָּל אֵלוֹ אֵין מִתְאַבְּלִין עָלֵיהֶן; אֲלֵא אֲחֵיהֶם וְשֶׁאֵר
15 קְרוֹבֵיהֶם לּוֹבְשֵׁין לְבָנִים וּמִתְעַטְפִּים לְבָנִים וְאוֹכְלִים
16 וְשׁוֹתִים וְשִׁמְחִים⁴⁵, שֶׁהֲרִי אֲבָדוּ שׁוֹנְאֵיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרמב"ן על זה ש"לא ידענו לו צד סמך ומקום טענה". וביותר יפלא, הואיל ואנו למדים אבלות מטומאה, כמבואר לעיל בבאורנו פ"א ה"א, אות ה, איך מתאבל עליה דין תורה, והלא אסור לו להטמא אליה, ולהלן ה"ו נביא יישוב לפליאה זו.

- 9 ג. בְּנוֹ אוֹ אָחִיו הַבָּא מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הַנְּכָרִית - אֵינוֹ
- 10 מֵתֹאבֵּל עָלֶיהֶן כָּלֶּל⁹. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְגַּיֵּר הוּא וּבְנָיו¹⁰,
- 11 אוֹ נִשְׁתַּחֲרָר הוּא וְאָמוֹ - אֵין מֵתֹאבֵּלִין זֶה עַל זֶה¹¹.
- 12 וְכֵן אֶשְׁתּוֹ אֲרוּסָה - אֵינוֹ מֵתֹאבֵּל עָלֶיהָ¹² וְלֹא אוֹנֵן¹³,
- 13 וְכֵן הִיא לֹא אוֹנֵנָתָה¹⁴ וְלֹא מֵתֹאבֵּלָת עָלָיו¹⁵.

(9) שבנה כמות, ואין זה בנו או אחיו לשום דבר, וכן שנינו (שמחות פ"ד, ה"ז) "מטמא כהן על הקרובים... חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית", והשווה ה' יבום פ"א, ה"ד: "שזרע הבא מן השפחה - עבדים; והבא מן הגויה - גוים וכאלו אינם". ומקורו ביבמות כב, א. (10) שאין עוד שום קירבה ביניהם, כמו שאמרו (שם): "גר שנתגייר - כקטן שנולד דומה". ובקידושין יז, ב שנינו: "גר את הגר - אינו (=יורש) לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים". (11) שאינו עדיף מגר. ונקט רבינו בעבד: "הוא ואמו" ולא "הוא ובניו", כי עבד אין לו ייחוס כלל, ואין בניו מתייחסים אחריו, כמבואר לעיל ה' ממרים פ"ה ה"א, בניגוד לגוי שבניו מתייחסים אחריו בהיותם בגיותם, כמבואר ביבמות סב, א. ובכת"י תימן, הנוסח: או נשתחרר הוא ובניו. (12) שהרי הכהן אסור לו להטמא לה, כמבואר לקמן ה"ז. ואבילות תלויה בטומאה, כמו שאמרו (מועד קטן כ, ב) "כל... שכהן מיטמא להן - אבל מתאבל עליהן". (13) להאסר באכילת קדשים ביום מיתתה, ולכל שאר הדברים השנויים לקמן פ"ד ה"ו, לענין אנינות (יבמות כט, ב). (14) להאסר באכילת קדשים וכו'. (15) שם, כי התורה אמרה (ויקרא כא, ב) "כי אם לשארו (=אשתו) הקרוב אליו" - ואורסתו אינה קרובה לו. וראה שם מג, ב.

- 14 ד. כָּל קְרֹובִים שֶׁהוּא חֵיב לְהִתְאָבֵּל עָלֵיהֶן - הֵרִי זֶה
- 15 מֵתֹאבֵּל עִמָּהֶם¹⁶ בְּפָנֵיהֶם¹⁷ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים. כִּיצַד?
- 16 הֵרִי שְׁמֵת בֶּן בְּנוֹ אוֹ אָחִי בְּנוֹ¹⁸ אוֹ אִם בְּנוֹ¹⁹ - חֵיב
- 17 לְקַרְעַ בְּפָנָיו בְּנוֹ וְלִנְהֹג אֲבִלוֹת בְּפָנָיו; אָבֵל שְׁלֹא
- 18 בְּפָנָיו - אֵינוֹ חֵיב. וְכֵן בְּשָׂאֵר הַקְּרֹובִים²⁰.

(16) כשמת עליהם קרוב. (17) בנוכחותם, משום כבודם. (18) מן האם, שאחיו המת אינו בנו כלל. (19) שנתגרשה ממנו בחייה, ואינו חייב להתאבל עליה בתורת אשתו. (20) כגון שמת אבי אביו או אבי אמו, וכן בן בתו או בן אחותו (מועד קטן כ, ב וברש"י שם).

- 19 ה. אֶשְׁתּוֹ הַנְּשׁוּאָה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵתֹאבֵּל עָלֶיהָ
- 20 - אֵינוֹ מֵתֹאבֵּל עִמָּה עַל שָׂאֵר קְרֹובִים; אֲלֹא עַל
- 21 אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִשּׁוּם כְּבוֹד אֶשְׁתּוֹ, נוֹהֵג אֲבִלוֹת
- 22 עָלֶיהֶן בְּפָנֶיהָ. כִּיצַד? מִי שְׁמֵת חָמִיו אוֹ חֲמוּתוֹ -
- 23 כּוּפָה²¹ מִשְׁתָּה וְנוֹהֵג אֲבִלוֹת עִם אֶשְׁתּוֹ בְּפָנֶיהָ, אָבֵל
- 24 לֹא שְׁלֹא בְּפָנֶיהָ. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׁמֵת חָמִיה אוֹ חֲמוּתָהּ
- 25 - נוֹהֶגֶת אֲבִלוֹת בְּפָנָיו. אָבֵל שָׂאֵר קְרֹובִים, כְּגוֹן

תלמוד-לומר אך" אין אך, אלא למעט. וביבמות עח, ב תבע הקדוש-ברוך-הוא את כבודו של שאול, "שלא נספד כהלכה", הרי שחייבים בהספדו (ביאור הגר"א שם, ס"ק ה).

פֶּרֶק שִׁנִּי

(1) מי הם הקרובים שחייב להתאבל עליהם דין תורה. הקרובים שהחכמים הוסיפו עליהם. הקרובים שהכהן מיטמא להם. שאין הכהן מיטמא למת חסר. שהטומאה לקרובים דחוייה היא, ולא הותרה לכל, ולפיכך נקברים קרובי הכהנים בסוף בית-הקברות.

- 1 א. אֵלוֹ שְׂאֵדִם חֵיב לְהִתְאָבֵּל עָלֵיהֶן דִּין תּוֹרָה: אָמוֹ
- 2 וְאָבִיו, בְּנוֹ וּבִתּוֹ, וְאָחִיו וְאָחֹתוֹ מֵאִבּוֹ². וּמִדְּבָרֵיהֶם
- 3 שִׁיתֹאבֵּל הָאִישׁ עַל אֶשְׁתּוֹ הַנְּשׁוּאָה³, וְכֵן הָאִשָּׁה עַל
- 4 בְּעָלָהּ, וּמֵתֹאבֵּל עַל אָחִיו וְעַל אָחֹתוֹ שֶׁהֵן מֵאִמוֹ⁴.

(2) כל אלה מפורשים הם בתורה (ויקרא כא, ב-ג) לענין טומאת כהנים, ובמועד קטן כ, ב שנינו: "כל האמור בפרשת כהנים, שכהן מיטמא להם, אָבֵל מתאבל עליהם". וב'תורת כהנים' שם, דרשו: "מה בנו ובתו שהוא יורשו, אף אחיו ואחותו שהוא יורשו, יצאו אחיו ואחותו מאמו, שאינו יורשו", והשווה לקמן ה"ב. (3) סובר רבינו, אע"פ שכתוב: "כי אם לשארו הקרוב אליו", ודרשו (יבמות כב, ב) שארו - זו אשתו, אין זה אלא דרש מדרבנן, ופשוטו של מקרא הוא: לקרובו הקרוב אליו, כתרגום אונקלוס שם, וכן אין רבינו גורס במועד קטן כ, ב "אשתו" עם הקרובים שמתאבל עליהם מן התורה, אלא עם אלה הקרובים המנויים שם ב"הוסיפו עליהם" וכו', שאינם אלא מדבריהם (רדב"ז). והשווה ה' נחלות פ"א ה"ה, ש"הבעל יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים". (4) שכן אמרו (מועד קטן שם): האשה שמת חמיה או חמותה... כופה מיטתה, ונוהגת עמו אבלות" - לכבוד בעלה, וזה בהתאם לכלל האמור שם: "כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו", ואם על בעלה אינה מתאבלת, איך תתאבל על חמיה וחמותה (לחם-משנה). וכן שנינו ביבמות מא, א: "כל הנשים יתאסרו חוץ מן האלמנה, מפני האיבול", הרי שמתאבלת על בעלה, וכדברי הגמרא שם מג, ב "וכמה איבול שלה - שלשים יום" (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שעד). (5) מו"ק שם.

- 5 ב. אֶפְלוּ הַפֶּה, שְׂאֵינוֹ מִטְמֵא לְאָחִיו וְאָחֹתוֹ מֵאִמוֹ,
- 6 וְלֹאֲחֹתוֹ הַנְּשׁוּאָה אָף עַל פִּי שֶׁהִיא מֵאִבּוֹ⁶ -
- 7 מֵתֹאבֵּל הוּא עָלֶיהָ. וְאִם הִתָּה אָחֹתוֹ זֶה הַנְּשׁוּאָה
- 8 מֵאִבּוֹ - הֵרִי הוּא מֵתֹאבֵּל עָלֶיהָ דִּין תּוֹרָה⁸.

(6) ראה ויקרא כא, ג "ולאחותו... אשר לא היתה לאיש, לה יטמא". ולהלן ה"י"ב. (7) מו"ק שם: "ואחותו נשואה, בין מאביו בין מאמו", ומפרש רבינו: או מאביו או מאמו, בניגוד לרבינו יואל שמפרש: בין מאביו בין מאמו - משני הצדדים, אבל מן האב או מן האם בלבד, אינו מתאבל עליה, ועשה מעשה בעצמו שרחץ ביום שנפטרה אחותו נשואה מאמו, להורות הלכה לתלמידים, שאין מתאבלים עליה. וכדברי רבינו, מפורש גם ב'תוספות' שם ד"ה ואחותו (הגהות מיימוניות). (8) דין זה אין לו מקור, וכבר העיר

בתורת מצוה, והוא-הדין לגבי נשים כהנות, שאינן עדיפות בזה מישראלים זכרים, שאינם מצווים להטמא לקרוביהם, שממילא לא יפרשו מהאבילות. וכשם שלא נחבטלה מצות אבילות מישראלים וכהנות, למרות שאינן מצוות על היטמאות לקרוביהם, כך כהן שמתה עליו אחותו הנשואה אע"פ שאינו רשאי להטמאות לה, - כי בעלה חייב בקבורתה, והוא יתעסק בה - אין זה פוטרו מלהתאבל עליה. שאין הוא גרוע מישראלים וכהנות, שמחוייבים להתאבל למרות שלא נצטוו על הטומאה, ולפיכך בצדק פסק רבינו לעיל ה"ב: אחותו הנשואה מאביו, מתאבל עליה דין תורה, כי שלילת ההתטמאות אינה יכולה לשמש עילה להפקעת האבילות.

- 15 ז. אִשְׁתּוֹ שֶׁל בֶּהֱן - מִטְמֵא לָהּ עַל כְּרִחוֹ³¹. וְאִינוּ
- 16 מִטְמֵא לָהּ אֶלָּא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים³². עֲשָׂאוּהָ כְּמַת
- 17 מְצוּהָ³³; כִּינֵן שְׂאִין לָהּ יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא, לֹא תִמָּצֵא
- 18 מִי שְׂחִתְעֶסֶק בָּהּ³⁴. וְאִינוּ מִטְמֵא אֶלָּא לְנִשְׁוּאָה
- 19 בְּלִבָּד; אֲבָל הָאֲרוֹסָה - אִינוּ מִטְמֵא לָהּ³⁵.

(31) "מעשה ביוסף הכהן, שמתה אשתו בערב הפסח, ולא רצה להטמא (כדי שיוכל להקריב קרבן הפסח), ונמנו אחיו הכהנים, וטימאוהו בעל-כרחו" (זבחים ק, א). (32) כבר נתבאר לעיל ה"א, שרבינו סובר שאבילות בעל על אשתו, אינה אלא מדבריהם. תדע, שאינו מיטמא לה מדין תורה, שהרי ביחזקאל (מד, כה) הוא אומר: "ואל מת אדם לא יבוא לטמאה, כי אם לאב ולאם ולבן ולבת לאח ולאחות אשר לא היתה לאיש - יטמאו" - הרי שהוא מונה את כולם ואינו מזכיר את אשתו (רש"ש). (33) שאין לו קוברים, ראה לקמן פ"ג, ה"ח. שאפילו כהן גדול חייב להיטמא לו ולקברו. (34) יבמות פט, ב לגבי נישואי קטנה יתומה, וסובר רבינו שהוא הטעם לגבי אשתו הגדולה (כסף-משנה). (35) שהרי אינו יורשה, ואחיה יורשה יתעסקו בה ויקברו (שם כט, ב), והשווה לעיל ה"ג.

- 20 ח. וְכֵן כָּל אוֹתָן שֶׁאָמְרוּ שְׂאִין מִתְאַבְּלִין עָלֶיהָ, כְּגוֹן
- 21 הָרוּגֵי בֵּית דִּין וְשִׁפְרָשׁוֹ מִדְּרָבִי צִבּוֹר וְהַנְּפִלִים
- 22 וְהַמֵּאֲבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת³⁶ - אֵין הַכֹּהֵן מִטְמֵא לָהֶן³⁷.
- 23 וְעַד מָתִי מְצוּהָ לְהִתְטַמֵּא לְקִרְבּוֹ? עַד שְׂחִתְעֶסֶק
- 24 הַגּוֹלָל³⁸. אֲבָל מֵאַחֵר שְׂחִתְעֶסֶק הַגּוֹלָל - הָרִי הֵן כְּשֶׁאָר
- 25 כָּל הַמֵּתִים, שָׂאֵם נִטְמָא בֶּהֱן - לֹאֲהָ³⁹.

(36) המנויים לעיל פ"א, ה"ר-א. (37) פירשו מדרכי ציבור, שנאמר: "לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו" וגו' - בעושה מעשה עמך (סנהדרין מז, א): נפלים, שנאמר: לאמו ולאביו - מה אמו ואביו בני קיימא, אף בנו ובתו בני קיימא, יצאו הנפלים שאינם בני קיימא (תורת כהנים); הרוגי בית-דין ומאבד עצמו לדעת, הואיל ואין מתאבלים עליהם, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט ו"א, אין להטמא להם, שלא נדחת הטומאה אלא כדי שיתעסק בקרוביו ויתאבל עליהם, כמבואר לעיל ה"ו (כסף-משנה). (38) שיתנו המת בקבר וימלאו הקבר עפר, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורו. (39) שמחות פ"ד, ה"א: "מעשה שמת שמעון בן יהוצדק בלוד, ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל להטמא

- 1 שְׂמַת אָחִי אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּנְהָ²², וְהָאִשָּׁה שְׂמַת אָחִי בְּעָלָהּ
- 2 אוֹ בְּנוֹ - אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה²³. וְכֵן יִרְאֶה לִי,
- 3 שָׂאֵם מִתָּה אִשָּׁת קְרֹבּוֹ אוֹ בְּעַל קְרֹבָתוֹ, כְּגוֹן שְׂמַתָּה
- 4 אִשָּׁת בְּנוֹ אוֹ בְּעַל בָּתוֹ - אִינוּ חַיִּב לְהִתְאַבֵּל עָלֶיהָ²⁴.
- 5 וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בִּנְהָ²⁵.

(21) הופכה, וכמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. (22) מבעל אחר. (23) מו"ק שם. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "שמואל אמר: לא שנו אלא חמיו או חמותו, הא (=אבל) אחד מכל הקרובים - לא". (24) שאינו מתאבל אלא על קירבת שאר משפחה, אבל לא על קירבה הבאה ע"י קידושין, שעלולה להתרחק ע"י גירושין, שאם נתגרשה כלתו ומתה, אפילו בנו אינו מתאבל עליה. (25) כגון אשת אחיו, או בעל אחותו. ובכל זאת, אם מתה אשת אביו בחייו, או בעל אמו בחייה - נוהג אבילות עד מוצאי שבת הראשונה, שהרי אלה חייב בכבודם, כמבואר לעיל ה'ממרים פ"ו הט"ו (פתחי תשובה - ליו"ד סי' שעד ס"ק ב). ויתכן, שזהו הטעם, שמתאבל עם אשתו על חמיו וחמותו, שכן הוא חייב בכבודם בחייהם, כמבואר בביאורנו לעיל ה'ממרים פ"ו, הט"ו. וכן לשון השו"ע שם, סעיף ו: "אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמו, משום כבוד חמיו וחמותו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": כיום נוהגים להקל באבילות עם הקרובים שמתאבלים עליהם, שאין זו אלא משום כבוד האבלים, והיום כל האבלים נוהגים למחול על כבודם, ואדרבה מי שמתאבל עמהם, אינו אלא מן המתמהים ואינו כמכבדם, אלא כלועג להם. וכן ב"יורה דעה" שם.

- 6 ו. כְּמָה חֲמוּמָה מְצוּת אֲבִלוּת, שְׂחִי נִדְחִית לֹ
- 7 הַטְּמָאָה²⁶ מִפְּנֵי קְרֹבּוֹ, כְּדִי שְׂחִתְעֶסֶק עִמָּהּ וְיִתְאַבֵּל
- 8 עָלֶיהָ. שְׂנֵאֲמַר: כִּי אִם לְשֹׂאֲרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו, לֹאֲמוֹ
- 9 וְגוֹמֵר, לָהּ יִטְמָא - מְצוּת עֲשֵׂה; שָׂאֵם לֹא רָצָה
- 10 לְהִטְמָא - מִטְמֵאִין אוֹתוֹ עַל כְּרִחוֹ²⁷. כְּמָה דְּבָרִים
- 11 אֲמוּרִים²⁸? בְּזָכְרִים, שְׂחִיָּהֶוּ עַל הַטְּמָאָה²⁹; אֲבָל
- 12 הַכֹּהֲנֹת, הוֹאִיל וְאֵין מְזַהְרֹת עַל הַטְּמָאָה, כֵּן אֵין
- 13 מְצוּת לְהִטְמָא לְקִרְבָּיִם³⁰; אֶלָּא אִם רָצוּ -
- 14 מִטְמֵאֹת, וְאִם לֹא - לֹא מִטְמֵאֹת.

(26) איסור טומאה האמורה בכהן. (27) כדברי רבי עקיבא, האומר (זבחים ק, א): "לה יטמא - חובה", וכל זה "כדי שלא יקלו בדיני האבילות", כלשון רבינו ב'ספר המצוות' עשה' לו. (28) שהכהנים מצווים להטמא לקרוביהם. (29) שנאמר (ויקרא כא, א) "אמור אל הכהנים בני אהרן...לנפש לא יטמא" - בני אהרן ולא בנות אהרן (קידושין לה, ב). (30) כל שישנו ב"לא יטמא" לזרים, ישנו ב"יטמא" לקרובים, וכל שאינו ב"לא יטמא" - אינו ב"יטמא". וכן ב'ספר המצוות' שם. וב'מרכבת המשנה' מוסיף לבאר זה, שהרי רואים אנו בישראל זכר, שמצווה על האבילות (מועד קטן יד, ב) ובכל זאת אינו מצווה על התטמאות לקרוביו. והטעם, כי אין לחוש בו שיתרשל במצות אבילות, בניגוד לכהן, הואיל והוא מזהר על התטמאות למתים, חששה התורה שאם לא יצטוו להטמא לקרוביו יתרשל מלהתאבל, והוצרכה לחייבו להטמא להם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ח מרחשון - ספר שופטים - הלכות אבל צט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דקריבא ליה ולץ מארסא. ובי"ד סי' שעג סעיף ד, מוסיף: ומיטמא לשומרת יבם. יבמה שנפלה לפניו להתייבם, כיון שירוש כתובתה, וכבר שנינו (כתובות פא, א) "ירורי כתובתה חייבים בקבורתה" והרי היא כמת מצוה, כמבואר לעיל ה"ז (ביאור הגר"א שם, ס"ק יא).

יב. אחיו ואחותו מאמו - אינו מטמא להן. שְׁנֵאמַר: 19
ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו. מה בנו הראוי 20
לירשתו, אף אחיו ואחותו הראויים לירשתו. 21

(52) ואחיו מן האם אינו יורשו ('תורת כהנים' שם).

יג. הספקות - אינו מטמא להן. שְׁנֵאמַר: 22
לְהַטְמִי אֶת הַיָּדָא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא עַל הַסֵּפֶק. 23
לְפִיכָּךְ, הַיָּלְדוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ, 24
שֶׁבָּעָה לְאַחֲרוֹן אוֹ בֶּן תִּשְׁעָה לְרִאשׁוֹן, 25
פְּיֵצָא בֵּהֶן - אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶן מִסֵּפֶק. 26
הַמִּתְגַּרְשֵׁת סֵפֶק גִּירוּשִׁין 27 אוֹ בִּגְט פֶּסוּל 28 - אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶן.

(53) 'תורת כהנים' שם: שהייתי יכול לומר, הואיל והותרה טומאת כהנים מכללה אצל קרובים, תותר גם אצל הספקות, משמיענו הכתוב לאסור (רדב"ז). כי הכינוי "לה" הוא מיותר, אחרי שכבר נאמר: ולאחותו, והוא מוזר בלשון, לפיכך עלינו לדרשו: לה - דוקא (מלבי"ם שם). (54) ואין אחד מהם יודע מי אביו, וכן האבות אינם יודעים מי זה בנם. (55) כגון שלא שהתה אמו אחר מות בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואינו יודע אם בן תשעה חדשים הוא לבעל הראשון, או בן שבעה לבעל השני, שלא היתה מעוברת מהראשון. (56) שמה אינו אביו הוא, ואסור לו להטמא לו (יבמות ק, ב). ושם שאלו: אם אמו נישאה לבעל השני אחרי מות בעלה הראשון, איך אפשר לומר שאינו מיטמא לראשון, והלא אינו קיים מזמן. ותירצו, שלא שהתה אחר בועלה הראשון בזנות, ועדיין הוא קיים ונשאת לבעל אחר. אבל אין לומר שנתגרשה מבעלה הראשון ונשאה לשני, שאם כן מותר לבן להטמא לראשון על-כל-פנים. אם בנו הוא, הרי מותר לו. ואם בן השני הוא, הרי הוא חלל, שנולד מגרושה, וכהן חלל מותר לו להטמא למתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, הי"א. (57) כגון זרק לה בעלה גט, ספק קרוב לו - ואינה מגורשת, ספק קרוב לה - ומגורשת, ראה הל' גירושין פ"ה, הי"ג. ודינה, שלא תינשא, ואם נשאת תצא, שם פ"ה, הי"ג. (58) כגון שיש עליו עדים ואין בו תאריך, ראה שם פ"ה הכ"ה, ודינה לא להנשא לכתחילה, ואם נשאת לא תצא, שם פ"ה, הי"ב. (59) שהרי מן התורה גט כשר הוא, ואסור לו להטמא לגרושתו, שאינה עוד אשתו, וכן בספק מגורשת, שמה גרושה היא ואין מיטמאים לספק.

יד. אין הפהן מטמא לאביו מן החי מאביו, 29
לְעֵצָם מִעֲצָמוֹת אֲבִיו. 30
- אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶן, אֶף עַל פִּי שֶׁהִשְׁדָּרָה 31

(60) שאבר מן החי מטמא במגע ובמשא ובאהל, כמבואר בהל' טומאת מת פ"ג ה"א, והכהן מזהר מלהטמא לו

לו, ובאו ושאלו לחכמים, ואמרו: אל יטמא, אלא יפתחו חצר הקבר ויראה" כנוסח הרא"ש מו"ק פ"ג, סימן לט, וראה מעדני יו"ט להל' טומאה להרא"ש סימן ז אות ג.

מ. אשתו הפסולה 40 - אינו מטמא לה. 41
שֶׁשָּׂמְעָה שְׁמוּעָה שֶׁמֶת בַּעֲלָהּ וְנִשְׁאַת, וְכָא בַּעֲלָה - 2
שְׁנִיָּהּ אֵין מְטַמֵּאִין לָהּ, שְׁהִרִי הִיא פֶּסוּלָה 3
לְשְׁנִיָּהּ. 42
אָבֵל מְטַמֵּא הוּא לְאִמּוֹ אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא 4
חֲלָלָה. 43
אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא פֶּסוּלִין. 44
אָפְלוּ הֵיוּ מִמְּזוֹרִים - 5
מְטַמֵּא לָהֶן. 45

(40) שאסורה לו. (41) שהרי עליו להוציאה, ואינה אשתו (יבמות כב, ב). (42) שם צ, ב "לא יטמא בעל בעמיו להחלו - יש בעל שמיטמא, ויש בעל שאינו מיטמא... מיטמא הוא לאשתו כשרה, ואינו מיטמא לאשתו פסולה. (43) שמכל-מקום אמו היא. ומדובר, שלאחר שנולד בן זה, נתגרשה אמו ונשאת לכהן אחר, ונתחללה. אבל אם נולד כהן זה לאמו חללה, הרי הבן כהן חלל, ומותר לו להיטמא לכל המתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, הי"א. וראה בש"ך ליו"ד סי' שעג ס"ק ו. ולשון השו"ע שם: "ומיטמא לאמו, אפילו נתחללה". וב'תורת כהנים' דרשו: "לאמו ולאביו" - למה נאמר: לאמו, והלא מה אביו שהוא חזקה (רק חזקה, אבל אין זה ודאי שהוא אביו מיטמא לו, אמו ודאי, אינו דין שיטמא לה? אילו כן, הייתי אומר אביו שאינו מתחלל, אף אמו שאינה מתחללת, אמו שנתחללה מנין? תלמוד-לומר: לאמו. (44) חללים, שנולדו מגרושה לכהן. (45) יבמות כב, ב, שהמזור "בנו הוא לכל דבר", והשווה הל' נחלות פ"א, ה"ז.

י. אחותו הנשואה 46 - אינו מטמא לה, אף על פי 8
שֶׁהִיא נִשְׁוּאָה לְכֹהֵן. שְׁנֵאמַר: הַבְּתוּלָה הַקְּרוּבָה 9
אֲלֵיו אֲשֶׁר לֹא הִיָּתָה לְאִישׁ. הַבְּתוּלָה - פָּרֵט לְאַנּוּסָה 10
וּמִפְתָּה. יָכוֹל שְׁאֵנִי מוֹצִיא אֶת הַבּוֹגֶרֶת 47
עֵץ? 48
תִּלְמוּד לֹמַר: אֲשֶׁר לֹא הִיָּתָה לְאִישׁ - מִי 12
שֶׁהָיְתָה בְּיָדֵי אִישׁ. 49
אֲשֶׁר לֹא הִיָּתָה לְאִישׁ - פָּרֵט 13
לְאַרְוֶסָה, שְׁאֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ. 50
אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא 14
אַרְוֶסָה לְכֹהֵן. 15

(46) אפילו כשנכנסה לחופה ולא נבעלה ואפילו כשנתגרשה (רדב"ז). (47) שנתמעטו בתוליה, והשווה הל' איסורי ביאה פ"ז, הי"ג. (48) שהוכתה בעץ באותו מקום, ונשרו בתוליה. (49) יצאו אלו, שאין הוייתן (הפסד בתוליהן) ע"י איש (יבמות ס, א). (50) שנתקדשה לאיש. ש"הויה" לשון קידושין הוא (שם וברש"י).

יא. נתגרשה אחותו מן הארוסין - מטמא לה. 16
שְׁנֵאמַר: הַקְּרוּבָה אֲלֵיו - לְהִבִּיא אֶת הַמְּגִרָשֶׁת מִן 17
הָאָרוּסִין. 51

(51) שנתרחקה ונתקרבה אליו (שם), אבל כשלא נתגרשה נתרחקה ממנו, וכן מתרגם יונתן בן עוזיאל: הקרובה אליו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זו כטומאה אחת, והתורה אמרה: "לא יחלל" - מי שאינו מחולל, שעדיין לא נטמא, יצא זה שהוא מחולל ועומד, שעדיין לא נסתלק מטומאה ראשונה, נזיר מב, ב), פירש, הרי זה לא יטמא". משמע שכל עוד שהוא במגע עם מתו - מותר לו להטמא לאחרים. ואפשר לפרש גם דברי רבינו בכיוון זה, שאינו אסור אלא כשפירש, ומה שכתב: "לאחרים עמה" - לא עמה ממש, אלא עם טומאתה (רדב"ז). (71) רחוק מקברים אחרים. (72) ויחזור, ואחרי שפירש מן הטומאה אסור לו להטמא לאחרים, ומדובר שאין שם דרך להכנס אלא על הקברים, אבל אם אפשר לעבור שם ולא להאחיל על הקברים אין חוששים לזה, וראה ברדב"ז לקמן פ"ג, ה"ג. ולדעת הב"ח ל"טור" י"ד סי' שעג, אפילו בהליכתו לבית הקברות, אסור לו להוסיף טומאה על טומאתו, כיון שאפשר לו לקבור את מתו בסוף בית הקברות, ולדעתו אפילו כשהוא תפוס ועוסק במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אלא שאינו לוקה על זה, כמשמעות לשון התלמוד בנזיר מב, ב: "יכול יהא חייב? תלמוד-לומר ולא יחלל" וכו', חיוב אין כאן, אבל איסור יש בזה, וכן דעת "באר הגולה" שם ס"ק כב בהבנת דברי רבינו, שאפילו בעודו מחובר לטומאת קרוביו, אסור לו להיטמא לאחרים.

יום רביעי כ"ט מרחשון ה'תשע"ו

פרק שְׁלִישִׁי

(1) דין כהן שנכנס לאוהל המת או לבית הקברות בשגגה. שהכהן מיטמא לנשיא ולמת מצוה. שהמת תופש ארבע אמות שלו לטומאה. לאיזה דבר מצוה מותר לכהן לצאת לחוץ לארץ. שכבוד הבריות דוחה איסור טומאה מדבריהם.

- א. פל פהן שְׁנַטְמָא לְמַת, חוץ מְשִׁשָּׁה מְתִים
הַמְּפָרָשִׁים בַּתּוֹרָה² או אֲשֶׁתוֹ³, בְּעֵדִים וְהַתְּרָאָה -
הָרִי זֶה לֹאֶהָ. שְׁנַטְמָא: לְנֶפֶשׁ לֹא יִטְמָא בְּעֵמִיו.
וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בְּמַת או הַמְּאֵהִיל⁴ או הַנּוֹשֵׂא. וְאֶחָד
הַמֵּת וְאֶחָד שְׁאָר הַטְּמָאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת.⁵
שְׁנַטְמָא: לְנֶפֶשׁ לֹא יִטְמָא בְּעֵמִיו.⁶ וְכִבֵּר פִּרְשָׁנוּ
בְּהַלְכוֹת טְמֵאָת מֵת⁷ פֶּל דְּבָרִים הַטְּמָאִין מִן הַמֵּת
מִן הַתּוֹרָה או מִדְּבָרֵיהֶם.⁸

(2) ויקרא כא, א"ג, שמצווה להיטמא להם. (3) שמצווה להיטמא לה מדברי סופרים, ראה לעיל פרק ב, הלכה ז. (4) את גופו על המת, כגון שהמת בחוץ תחת כיפת השמים, והוא סוכך בגופו עליו, אף על פי שלא נגע בו. (5) כגון, רביעית דם מן המת, או כזית מן המת המטמא כמת שלם, וכן אבר הפורש ממנו או עצמות המת שיש בהן כדי רובע הקב. (6) תורת כהנים: "מניין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש, ואומר: כי הדם הוא הנפש, מניין לרבות את הטומאות הפורשות מן המת, תלמוד לומר: ואמרת אליהם - לרבות את הטומאות הפורשות ממנו." (7) פרק ב. (8) כגון דם תבוסה (=תערוכת רביעית דם, שאינו ידוע כמה יצא מן הגוף מחיים, וכמה יצא אחר מיתה), שם הלכה י"ג. ומובן, שאם נטמא לדבר שאינו מטמא אלא מדברי סופרים

אפילו לקרוביו, שנאמר: "לה יטמא - אינו מטמא על אבריה, שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו" (תורת כהנים, וכן בנזיר מג, ב). (61) שאם מצא עצם מעצמות אביו המת - אינו מיטמא לה, שאינו מיטמא אלא לאביו בזמן שהוא שלם, כמבואר להלן ה"ט. (62) אינו נוגע בהן ואינו נושאן, אבל אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, ראה ה' טומאת מת פ"ב, ה"ט. (63) מערכת חוליות לאורך הגב. (64) אין זה מספיק להתיר לו להטמא להן, שאינו מיטמא אלא לגוף אביו שלם, ללא כל חסרון.

1. מו. נִקְטַע רֵאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו - אֵינוֹ מִטְמָא לוֹ.
2. שְׁנַטְמָא: לְאָבִיו - בְּזִמָּן שֶׁהוּא שָׁלֵם, וְלֹא בְּזִמָּן
3. שֶׁהוּא חָסֵר.⁶⁵ וְכֵן שְׁאָר הַקְּרוֹבִים.⁶⁶ הַטְּמָאָה
4. לְקְרוֹבִים - דְּחֻזָּה הִיא⁶⁷, וְלֹא הַתְּרָאָה לְכָל.⁶⁸ לְפִיכָךְ
5. אֲסוּר לִכְהֵן לְהַטְמִיא לְמֵת.⁶⁹ אֲפִלּוּ בְּעַת שֶׁמִּטְמָא
6. לְקְרוֹבִי. שְׁנַטְמָא: לֵהָ יִטְמָא - אֵינוֹ מִטְמָא לְאַחֲרִים
7. עִמָּה. שְׁלֹא יֹאמַר: הוּאִיל וְנִטְמָאֲתִי עַל אָבִי, אֲלֵכֶּט
8. עֲצָמוֹת פְּלוּנִי אוֹ אֶגֶע בְּקִבְרִי פְּלוּנִי.⁷⁰ לְפִיכָךְ, כִּהֵן
9. שְׁמַת לוֹ מֵת - צָרִיךְ לְהַזְהִיר וּלְקַבְּרוֹ בְּסוֹף בֵּית
10. הַקְּבֻרֹת⁷¹, כְּדִי שְׁלֹא יִכְנַס לְבֵית הַקְּבֻרֹת וְלֹא יִטְמָא
11. בְּקְבֻרֹת אַחֲרִים כְּשִׁיקְבֵר מֵתוֹ.⁷²

(65) נזיר מג, ב. ומפרש רש"י: אע"פ שהראש בצד הגוף, הואיל וכבר נקטע אינו מטמא, כי התורה מקפידה שיהא שלם, שלא נתפרדו איבריו זה מזה, וכתב הרדב"ז: אפילו תפר הראש עם הגוף אין זה חיבור, ואינו מיטמא לו. ושם מר, א אמרו: "מעשה שמת אביו של רבי יצחק בגינזק, ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים, ובא ושאל את רבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים שעמו (=להביאו לקברי אבותיו). ואמרו: לאביו - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר", שלאחר שלש שנים, אי-אפשר לו שאינו חסר (רש"י). ואפילו נקטעה רק אצבעו - אין זה שלם, ואינו מיטמא לו, אלא רבינו משמיענו חידוש יותר גדול, אע"פ שקטיעת ראשו ומיתתו באו לו כאחת, הרי זה כאילו נקטע ראשו לאחר מיתה, שאי-אפשר שלא קדמה מיתה לקטיעת הראש, אבל אם נקטע אבר מאביו בחיים ואח"כ מת - הרי זה כשלם ומיטמא לו, כיון שהוא לאחר מיתה באותה שלימות שהיה בה בחיים, הריני קורא בו: "לאביו" (רדב"ז, ורמב"ן הובא ב'בית יוסף' ליו"ד סי' שעג). (66) אינו מיטמא להם כשהם חסרים כל שהוא. (67) נידחת מפניהם בגלל קרבתם. (68) לומר, שאין איסור טומאה קיים לכהנים ביום שנטמאו לקרוביהם, והרי הם כישראל זר שמותר לו להטמא לכל, והשווה ה' ביאת מקדש פ"ד, ה"ט: "שהטומאה לא הותרה בציבור, אלא באיסורה עומדת, ודחיה היא עתה מפני הדחק". (69) לנגוע בו או להאחיל על קברו. (70) 'תורת כהנים' שם. מסגנון לשון רבינו: "אפילו בעת שמתטמא לקרוביו... אינו מיטמא לאחרים עמה" - אפשר להבין, שאפילו בשעה שהוא עוסק ונוגע במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אולם במס' שמחות פ"ד ה"ט, שנינו: "היה עומד וקובר את מתו, עד שהוא עומד בתוך הקבר, מקבל מאחרים וקובר (כיון שהוא עוסק במתו ונוגע בו הרי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי כ"ט מרחשון – ספר שופטים – הלכות אבל קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

על הטומאה ואדם או כלים, נטמא האדם או הכלים אף על פי שלא נגעו בטומאה. (17) אם הטומאה תחתיהם, ואדם או כלים על גביהם, הרי הם מצילים עליהם מלהיטמא, לפי שהם חוצצים בפני הטומאה. וכן אם הטומאה על גבם מבחוץ, מצילים הם על הכלים שתחתיהם מלהיטמא (שם, הלכה ג). (18) כגון, אוהל רעוע אינו חוצץ בפני הטומאה, והכלים שעל גביו מאהילים על הטומאה שמתחתיו, ונטמאו: ומביא את הטומאה מדברי סופרים (שם הלכה ב ופרק י"ב, הלכה א). (19) פרק א, הלכה י"ג. (20) אלא במגע ובמשא בלבד, "הרי הוא אומר במלחמת מדין (במדבר לא, יט) "וכל נוגע בחלל תתחטאו" ולא הזכיר שם אוהל". (21) שאין הקבר מטמא אלא מפני שהוא מאהיל על המת. (22) שהנוגע באהלם לא נטמא (יבמות סא, א) כרבי שמעון בן יוחאי, וכן עשה אליהו הנביא, שהיה עומד בבית הקברות של נכרים, למרות שכהן הוא, וענה לשואליו, קבריהם של גויים אינם מטמאים (בבא מציעא קיד, ב). (23) הלכות טומאת מת פרק א, הלכה י"ב, "ודבר זה קבלה הוא" (שם הלכה י"ג).

ד. כֹּהֵן שֶׁנִּכְנס לְאֹהֶל הַמֵּת או לְבֵית הַקְּבָרוֹת בְּשִׁגְגָה, וְאַחֵר שִׁדְּעָה הִתְרוּ בוֹ: אִם קָפַץ וַיָּצֵא - פְּטוּר; וְאִם יָשָׁב שָׁם כְּדִי הַשְׁתַּחֲוֶיָּה²⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּעֵנֵן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ²⁵ - הֲרִי זֶה לֹקֵה. נִכְנס וַיָּצֵא, וַיְחֹזֵר וַיִּנְכָּנס וַיָּצֵא, אִם הִתְרוּ בוֹ עַל כָּל פֶּעַם וּפֶעַם - לֹקֵה עַל כָּל כְּנִיסָה וּכְנִיסָה. וְכֵן אִם נָגַע בְּמֵת וְהִתְרוּ בוֹ, וּפָרַשׁ וַיְחֹזֵר וַיִּנְגַע וְהִתְרוּ בּוֹ²⁶, אָפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים - לֹקֵה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת²⁷. הִזֵּה נֹגֵעַ וְלֹא פָּרַשׁ, או שֶׁהִזֵּה עֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וַיִּנְגַע בְּמֵתִים אַחֲרֵים, אֵף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בוֹ כְּמֵה פְּעָמִים - אֵינוֹ לֹקֵה אֶלָּא אַחַת; שֶׁהֲרִי מִחֻלָּל וְעֹמֵד כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פָּרַשׁ²⁸.

(24) כדי לקרוא: "ויקראו אפיים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים-ב ז, ג). (25) הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה כ"ג והשווה הלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ט. ואף על פי שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב, בכל זאת, כיוון שבידו לפרוש מהטומאה ואינו פורש, הרי זה כמטמא עצמו בידיים (על פי הריטב"א למכות כא, ב הובא בכסף משנה הלכות כלאיים פרק י, הלכה ל), וראה בביאורנו להלכות נזירות פרק ה יישוב אחר לזה. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א וכן בנזיר יז, א. (26) סמוך לנגיעתו. (27) נזיר מב, א. (28) שם עמוד ב. "ולא יחלל, במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד", שכל זמן שהוא נוגע בטומאה הראשונה, נחשב הכול לטומאה אחת, אבל כשפירש מהטומאה וחזר ונטמא, הרי נסתלקה הטומאה הקודמת, והשנייה חוזרת וחלה (רש"י שם). והתוספות שם הסבירו: בשעה שפירש מן המת וחזר ונגע, יש כאן תוספת טומאה, שבאותה שעה שהוא מחובר למת, כל אדם שיגע בו יטמא שבעת ימים, אבל כשפירש מן המת ויגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב בלבד, נמצא בשעה שהוא נוגע במת והתרו בו אין כאן שום תוספת ואינו לוקה אלא אחת.

אינו לוקה. ובתוספתא מכות פרק ג הלכה י שנינו: "זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה... וכל... שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה" וראה בשמחות פרק ד, הלכה כ"א.

ב. וְכֵן אִם נָגַע בְּהֶהָן בְּקִבְרֵי - לֹקֵה. אֲבָל נֹגֵעַ הוּא בְּבִגְדִים שֶׁנָּגְעוּ בְּמֵת, אֵף עַל פִּי שֶׁמֻּטְמָא בְּהֶהָן טֻמְאַת שְׂבָעָה¹⁰.

(9) והוא הדין אם האהיל עליו, שהקבר מטמא במגע ובאוהל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ב, הלכה ט"ו, שנאמר: "או במת או בעצם אדם או בקבר". ובשמחות שם הלכה כ"ב שנינו: "או שנכנס לבית הקברות הרי זה לוקה". (10) כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג - בכל זאת, הואיל ואין הנזיר מגלח עליהם, ראה הלכות נזירות פרק ז, הלכה ח, אין הכהן מוזהר עליהם, כמבואר לעיל הלכה א. ונקט רבינו: "נוגע הוא בבגדים" כי במשא ובאוהל אינם מטמאים כלל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג.

ג. וְכֵן אִם נִכְנס לְאֹהֶל טֻמָּא שֶׁנִּכְנסָה לוֹ הַטֻּמְאָה - לֹקֵה, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲצָמָה שֶׁל טֻמְאָה בְּבֵית אַחֵר¹¹. וּבְקִבְרֵי בִּאֲרָנוּ¹² כָּל הָאֹהֳלִים שֶׁתִּכְנס לָהֶן הַטֻּמְאָה¹³ או שֶׁתִּצָּא מֵהֶן¹⁴, וְדִין הַסִּכָּכוֹת וְהַפְּרָעוֹת¹⁵, וְכָל הַדְּבָרִים הַמְּבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה¹⁶ וְהַחוֹצְעִין בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה¹⁷, וְאִי זֶה מֵהֶן דִּין תּוֹרָה וְאִי זֶה מֵהֶן מִדְּבָרֵיהֶן¹⁸ - הַכֹּל בְּהִלְכוֹת טֻמְאָת מֵת¹⁹. וְשֵׁם בִּאֲרָנוּ, שֶׁאֵין עֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל²⁰, וּלְפִיכָךְ קְבֻרָתֵיהֶם טְהוּרִים²¹, וּמִתָּר לִכְהֵן לְכַנֵּס לְשֵׁם וְלִדְרוֹךְ עַל קְבֻרָתֵיהֶם²². וְאֵינוֹ אֶסוּר אֶלָּא שִׁינֵּעַ בְּטֻמְאָה או שִׁישְׂאָנָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ שָׁם²³.

(11) שכבר יצאה הטומאה מאוהל זה למקום אחר, שהרי נטמא האוהל ולא נטהר עד שיזו עליו מאפר הפרה, ככתוב (במדבר יט, יח) "והיזה על האוהל" וכו'. והתורה אמרה (שם, יד) "כל הבא אל האוהל... יטמא". (12) בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ב. (13) שאף על פי שיצאה ממנו נטמא האוהל עד שיזו עליו, והם: אוהלים הנעשים מבגד, או שק או כלי עץ (=פשתן הנעשה מעץ, והכתוב קוראו (יהושע ב, ו) "בפשתי העץ") או עור. (14) שאין האוהל טמא מחמת הטומאה שנכנסה לתוכו, ומשיצאה הטומאה ממנו אין האוהל מטמא את הבא אליו, והם: אוהל הנעשה מנסרים של עץ או ממתכות, או שהוא בניין, כל אלה אינם מטמאים את האדם אלא בשעה שהטומאה נמצאת בהם, והאוהל עצמו לא נטמא כלל, וכשיצאה הטומאה ממנו הרי הוא טהור, כשהיה לפני הכנסת הטומאה. (15) סככות - שריגי האילנות הסוככים על הארץ; פרעות - אבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, אם הן בריאות ועומדות, הרי הן מביאות הטומאה, וחוצצות מפני הטומאה; ואם אינן ראויות לקבל מעזיבה בינונית (שעושים מקנים, ושופכים עליהם טיט מועט) אלא הן נופלות - הרי אלו מביאות מדבריהם, ואינן חוצצות (הלכות טומאת מת פרק י"ג, הלכה ב). (16) שאם האהילו

התרו בו משום "לא יבוא" לא ילקה, שאין הוא מוזהר עליו, ואין התראה מועילה, אם לא יזהירו אותו בלאו הראוי לו (רדב"ז), וראה בתוספות מועד קטן, ב, ב דיבור המתחיל משום מאי מתינן.

ח. כִּהֵן שִׁפְעָה בְּמַת מִצְוֶה בְּדֶרֶךְ - הָרִי זֶה מִטְמֵא לוֹ. אֶפְלוּ כִּהֵן גָּדוֹל חֵיב לְהִטְמֵא לוֹ וּלְקַבְּרוֹ? וְאִי זֶהוּ מַת מִצְוֶה? אַחַד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהִיָּה מִשְׁלָף בְּדֶרֶךְ וְאִין לוֹ קוֹבְרִין. דְּבָרִי⁴² זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקְּבִלָּה⁴³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? פֶּשְׁהִיָּה הִכְהֵן לְבָדוֹ וְאִין עֲמֹ אַחֵר, וְאֶפְלוּ קָרָא שֵׁם בְּדֶרֶךְ וְאִין לוֹ עוֹנָה; אֲבָל אִם כְּשִׁיקְרָא אַחֲרִים עוֹנִים אוֹתוֹ - אִין זֶה מַת מִצְוֶה, אֲלֹא יִקְרָא לְאַחֲרִים וְיִבְאוּ וְיַעֲסִקוּ בּוֹ⁴⁴.

(41) משנה בנזיר מז, א. (42) בכתב יד תימן: ודבר. (43) שנתקבל למשה מסיני. וב"תורת כהנים" דרשו: "לנפש לא ייטמא בעמיו (ויקרא כא, א) - בזמן שעמיו שם (=שם אנשים) אינו מיטמא, מיטמא הוא למת מצוה", ובנזיר שם עמוד ב דרשו: "ועל כל נפשות מת לא יבוא (שם, יא) - במה הכתוב מדבר? אי ברחוקים, קל וחומר הוא, ומה כהן הדיוט... אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו מיטמא לקרובים אינו דין... אלא בקרובים הכתוב מדבר, ולאביו הוא דאינו מיטמא, הא מיטמא הוא למת מצוה". (44) יבמות פט, ב "קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה".

ט. הָיָה כִּהֵן וְנָזִיר מִהִלְכִּין בְּדֶרֶךְ וּפָגְעוּ בְּמַת מִצְוֶה - יִתְעַסֵּק בּוֹ הַנָּזִיר, לְפִי שְׁאִין קִדְּשָׁתוֹ קִדְּשָׁת עוֹלָם⁴⁵, וְאֵל יִטְמֵא בּוֹ הִכְהֵן, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא כִּהֵן הַדְּיוֹט. הָיָה כִּהֵן גָּדוֹל וְכִהֵן הַדְּיוֹט - יִטְמֵא הַהַדְּיוֹט⁴⁶. וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַעֲלָה - מִתְאַחֵר בְּטִמְאָה⁴⁷. וּסְגָן⁴⁸ עִם מְשֻׁחַ מִלְחָמָה⁴⁹ שִׁפְעָעוּ בְּמַת מִצְוֶה - יִטְמֵא מְשֻׁחַ מִלְחָמָה, וְאֵל יִטְמֵא הַסְּגָן⁵⁰.

(45) שסתם נזירות אינה אלא שלושים יום, ואפילו היה נזיר מן הבטן ונזירותו נזירות עולם - כנזירות שמשון - אין קדושתו אלא על ידי הנזרת אביו, בניגוד לכהן הדיוט, שקדושתו באה לו מאביו (רדב"ז), ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו "הגע עצמך, שהקדישו אביו מרחם? זו תורה וזו אינו תורה" - קדושת כהן מפורשת בתורה, והדרת נזיר על ידי אביו, אינה אלא הלכה מפי הקבלה. וראה הלכות נזירות פרק ב, הלכה י"ג-י"ד. (46) נזיר מז, א, והשווה הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"ג. (47) ובהלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה י"ט מונה רבינו שמונה מעלות בכהנים: כהן גדול המשוש קודם למרובה בגדים, ומרובה בגדים קודם למשוש שעבר מחמת קרי, והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום, וזה קודם לכהן משוח מלחמה, וזה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקון [=כן כתב רבינו גם בפירוש המשניות (בשקלים פרק ה משנה ב)]. אבל זה אינו בהוריות שם ולמדו רבינו גם ממה שאמרו בירושלמי שקלים פרק ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתליקון וקתליקון נותן לכהן גדול, הרי שקתליקון קודם לאמרכל. והוא בין

1 ה. הַמִּטְמֵא אֶת הַכֹּהֵן: אִם הָיָה שְׁנִיָּהּ מְזִידִין - הָרִי
2 הִכְהֵן לֹוֹקָה, וְזֶה שִׁטְמָאוֹ עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא
3 תִּתֵּן מִכְשָׁל²⁹; הִיָּה הִכְהֵן שׁוֹגֵג, וְזֶה שִׁטְמָאוֹ מְזִיד -
4 הָרִי זֶה שִׁטְמָאוֹ לֹוֹקָה³⁰.

(29) אבל אינו לוקה, שלא זה כולל דברים הרבה, ואין לוקים על לאו שבכללות. ומדובר, שלולא זה שטימאו, לא היה הכהן יכול להגיע לטומאה כלל, אבל אם הטומאה מונחת במקום שהכהן בעצמו יכול להגיע שם, אין חבירו עובר על "ולפני עיוור" וגו', כי אין הוא אלא מסייע, ומסייע אין בו ממש (רדב"ז). (30) שנאמר: לא יטמא, ואפשר לקרוא: לא יטמא שזה מכון למטמא את חבירו, בזמן שאין אתה קורא לא יטמא, כגון שהיה הכהן שוגג, קרא בו לא יטמא את אחרים, ובזמן שאתה קורא בו לא יטמא, שהיה הכהן מזיד, אין אתה קורא בו לא יטמא, אלא עובר הוא על "ולפני עיוור" וגו' (רדב"ז). ומקור הדברים בתוספתא מכות פרק ג, הלכה ז: המטמא את הכהן וכו'.

5 ו. כִּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ מִטְמֵא לְקֹרְבָּיִם; שְׁנֹאֲמַר: לְאֲבִיו
6 וְלֹאֲמֹ לוֹ יִטְמֵא. וְכֵן אֵינוֹ נִכְנָס עִם הַמַּת בְּאַהֲלִי³¹,
7 אֶפְלוּ קֹרְבָּיִ; שְׁנֹאֲמַר: וְעַל כָּל נִפְשֹׁת מַת לֹא יָבֹא³².
8 הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהוּא חֵיב בְּלֹא יָבֹא וְחֵיב בְּלֹא יִטְמֵא³³.
9 כִּיֶּצֶד? נִגַּע אוֹ נֶשֶׁא - לֹוֹקָה אַחַת. נִכְנָס לְאַהֲלִי וְיָשָׁב
10 שָׁם עַד שְׁמַת עָלָיו הַמַּת; אוֹ שֶׁנִּכְנָס לְשֹׁדֶה³⁴ תִּבָּה
11 וּמִגְדָּל³⁵, וְכֹא חֲבֵרוֹ וּפְרַע³⁶ עָלָיו גַּג הַשֹּׁדֶה, שֶׁהָרִי
12 טִמְאָה וּבִיָּאָה בָּאִין פֶּאֶחֶד - הָרִי זֶה לֹוֹקָה שְׁמִיָּם:
13 מְשֻׁחַ מִלְחָמָה וְיָבֹא וּמְשֻׁחַ מִלְחָמָה לֹא יִטְמֵא³⁷.

(31) כשהמת באוהל. (32) בניגוד לכהן הדיוט שלא הוזהר, אלא על "לא יטמא" בלבד. (33) משום "לא יטמא". (34) מרכבה עשויה כעין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נזיר, עגלות צב". (35) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. (36) סתר וגילה. (37) ומדובר, שסייע אף הוא להסיר הגג, והתרו בו שלא יסיר, כי אם לא כן אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה (נזיר מג, א ובתוספות שם דיבור המתחיל כגון שנכנס). ובהלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ח מסיים רבינו: "אבל אם נכנס כדרכו, טומאתו קודמת לביאתו, שמאותו זמן שנכנס חוטמו או אצבעות רגליו נטמא (=שאוהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו נגע חוטמו בטומאה), ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כולו", נמצא שהוא מחולל ועומד משום "לא יטמא" ואין איסור "לא יבוא" חל עליו. וכל זה בכהן גדול, שהוזהר על "לא יבוא", אבל כהן הדיוט שנכנס לאוהל בשירה ופרעו עליו הגג, אינו חייב אלא אחת, שאינו מוזהר אלא על "לא יטמא" בלבד.

14 ז. נִטְמֵא מִקֹּדֶם³⁸ וְאַחֵר כִּהֵן נִכְנָס לְאַהֲלִי, אִם הִתְרוּ
15 בּוֹ³⁹ - לֹוֹקָה אָף עַל הַבִּיָּאָה⁴⁰.

(38) שנגע במת או נשאו. (39) משום "לא יבוא". (40) שמאחר שפירש מהטומאה הקודמת לוקה גם על השנייה, כמבואר לעיל הלכה ד, לגבי כהן הדיוט, אלא, שבכהן הדיוט צריך להתרות בו משום "לא יטמא", כי אם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ט מרחשון - ספר שופטים - הלכות אבל קג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 יִטְמָאוּהוּ⁵⁷. וְאִם בָּא לְהִטְמָא מֵעֶצְמוֹ - אֵין בֵּית דִּין
10 מְצִוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ⁵⁸. אֲבָל אֲבִיו צָרִיךְ לְחַנּוּכוֹ
11 בְּקִדְשָׁהוּ⁵⁹.

57 יבמות קיד, א שנאמר: "ואמרת אליהם" - להזהיר גדולים על הקטנים, שלא יטמאוהו בידיים, כמבואר שם.
58 כלל הוא: קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווה להפרישו (שם). והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י"ז, הלכה כ"ז. 59 בקדושת כהונה וכן בקדושת כל המצוות, משום שנאמר (משלי כב, ו): חנוך לנער על פי דרכו, וכדברי רבינו שם הלכה כ"ח.

12 יג. מֵת תּוֹפֵשׁ אֶרְבַּע אַמּוֹת שְׁלוֹ לְטִמְאַהוּ⁶⁰. וְכָל כֹּהֵן
13 שֹׁנֵכֵס נְתוּךְ אֶרְבַּע אַמּוֹת - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת.
14 וְכֵן אִם נָכַס לְבֵית הַפָּרֶס⁶¹, אוּ יָצָא חוּצָה לְאַרְצָה⁶²,
15 אוּ שִׁנְטָמָא בְּדָם תְּבוּסָה⁶³, אוּ בְּגוּלָל וּבְדוּפָק⁶⁴
16 וְכִיּוּצָא בֵּהֶן - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
17 אַבּוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת טִמְאַת
18 מֵת⁶⁵. אֲבָל אִם נָכַס לְבֵית הַקְּבָרוֹת - לוֹקָה מִן
19 הַתּוֹרָה⁶⁶.

60 מדבריהם. כדי שלא יתרגלו אוכלי טהרות להתקרב לו, ויסברו שלא האהילו, ויש לחוש שמא יפשטו יד ויאהילו ולא ירגישו (סוטה מד, א וברש"י), והשווה הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה ב. והוא הדין לקבר שתופס ארבע אמות, אם לא עשו מחיצות סביבותיו להיכר, כמבואר בסוטה שם (רדב"ז). וראה ברש"י לבבא בתרא יב, א דיבור המתחיל פרץ. 61 שדה שנחרש בה קבר ואבדו עצמות בעפרה, והיא מטמאה מאה אמות מהקבר לכל רוח, שמא התגלגלה עצם כשעורה על ידי החרישה (אהלות פרק י"ז, משנה א). 62 שגזרו טומאה על גושה ועל אווירה (שבת טו, ב והלכות טומאת מת פרק י"א, הלכה י"א). 63 לשון תערובת. שזב דם מהגוף בשעת מיתה מקצת רביעית מחיים (= שאינה מטמאה) והשאר לאחר מיתה (אהלות פרק ב, משנה ב). 64 גולל - אבן גדולה, שסותמים בה פי הקבר מלמעלה; דופק - שתי אבנים גדולות מזה ומזה, שהגולל נשען עליהן, ונקראו כך, על שהן דוחקות ודופקות המת סביב, מלשון "ודפקום יום אחד" (אהלות פרק ב, משנה ד). 65 פרק ב, הלכה י"ג-ט"ז. 66 שהרי הוא מאהיל על הקבר, והקבר מטמא באוהל, ככתוב (במדבר יט, טז) "או במת... או בקבר" וראה הלכות טומאת מת פרק ב, הלכה טו. וכתב הרדב"ז: אין זה אלא כשאין שם דרך להיכנס אלא על הקברות, אבל אם יש דרך להיכנס לבית הקברות ולא יאהיל על הקבר ממש, אינו לוקה דין תורה, ואם עבר בתוך ארבע אמותיו לוקה מדבריהם, ומחוץ לארבע אמותיו לא נטמא כלל.

20 יד. מִתֵּר לִכְהֵן לְהִטְמָא בְּבֵית הַפָּרֶס אוּ בַחוּצָה לְאַרְצָה
21 לְדַבֵּר מִצְוָה, בְּזִמְן שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ אֱלֹא הִיא. כְּגוֹן
22 שֶׁהֵלֶךְ לְשֵׂא אִשָּׁה אוּ לְלַמֵּד תּוֹרָה⁶⁷. אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ
23 שָׁם מִי שֶׁיִּלְמְדוּ בְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל - לֹא מִן הַפֶּל אֲדָם
24 זֹכֶה לְלַמֵּד. וְכֵן מִטְמָא בְּטִמְאַה מְדַבְּרֵיהֶם לְכַבּוֹד

הסגן לאמרכל.], וזה - לאמרכל, וזה - לגזבר, וזה - לראש משמר, וזה - לראש בית אב, וזה קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים. 48 שממנים אותו תחת הכהן הגדול, כמו המשנה למלך, והוא הנקרא סגן וגם ממונה, ועומד לימין הכהן הגדול תמיד (שם הלכה ט"ז). 49 שמושחים אותו בשמן המשחה, ומומנים אותו לדבר אל העם בשעת המלחמה, ראה דברים כ, ב"ד, ולקמן הלכות מלכים פרק ז, הלכה א. 50 שהסגן ראוי לעבודת יום הכיפורים, שאם יארע פסול בכהן הגדול נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ואילו משוח מלחמה עיקר מינויו אינו אלא למלחמה (נזיר מז, ב ובתוספות שם דיבור המתחיל משוח מלחמה).

1 י. נְשִׂיא⁵¹ שְׁמֵת - הַפֶּל מִטְמָאִין לוֹ, אֶפְלוּ כֹהֲנִים.
2 עֲשֹׂאוּהוּ כְּמֵת מִצְוָה לְפָל, מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּל חִיבִין
3 בְּכַבּוּדוֹ⁵². וְכֵן הַפֶּל אוֹנֵינִן עָלָיו⁵³.

51 ראש הסנהדרין, וכדברי רבינו בהלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג: "הוא ראש הישיבה והוא שקוראים אותו החכמים נשיא בכל מקום". 52 פסחים ע, ב "דמית נשיא" ומפרש רש"י: ומצוה לכל ישראל להתעסק בו. ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו: כשנפטר רבי יהודה הנשיא, הכריזו רבי ינאי: "אין כהונה היום". ואפילו על אחותו של נשיא שנפטרה אמרו שם: "במיתתם עשו אותם כמת מצוה", לפי שאין כבוד הנשיא בירושלים וקרובים בלבד, אלא בכל אדם, שכולם כקרוביו (כסף משנה). ובכתובות קג, ב שנינו: "אותו היום שמת רבי בטלה קדושה" ומפרש רבי חיים כהן בתוספות שם, שהכוונה לקדושת כהונה, והיה אומר: "אלמלי הייתי כשנפטר רבינו חם הייתי מיטמא לו". 53 שביום מיתתו עד לקבורתו אין אוכלים בשר ולא שותים יין, כדין האונן המבואר לקמן פרק ד, הלכה ו. ובירושלמי שם, בקשר לתלמידים כהנים שנטמאו לרבם, ואכלו בשר ושתו יין, התפלא רבי חמא ואמר: "אם אבלים אתם למה אכלתם בשר ושתיתם יין"! ואמרו בירושלמי חגיגה פרק ב, הלכה ג: "דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו למחר".

4 יא. בְּנוֹת אֶהֱרֵן לֹא הִזְהָרוּ עַל טִמְאַת מֵת. שֶׁנֶּאֱמַר:
5 אָמַר אֵל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֵן - וְלֹא בְּנוֹת אֶהֱרֵן⁵⁴. וְכֵן
6 הַחֲלָלִים⁵⁵ מִתְּרִין לְהִטְמָא. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֵי אֶהֱרֵן - עַד
7 שִׁיחֵיו בְּכַהֲנֵם⁵⁶.

54 קידושין לה, ב. 55 שנולדו מגרושה לכהן. 56 השווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה י: "אבל חלל... הרי הוא כזר... ומיטמא למתים, שנאמר: אמור אל הכהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו בכיהונם", ומקורו ב"תורת כהנים" שם: "בני אהרן, יכול חללים? תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים, ומניין לרבות בעלי מומים, תלמוד לומר בני אהרן", שהרי הם בכיהונם לעניין אכילת קדשים, ככתוב בויקרא כא, כב, בניגוד לחלל שאסור באכילת קדשים, שהרי הוא "כזר לכל דבר" (הלכות תרומות פרק ו, הלכה ז, וכן בהלכות איסורי ביאה שם). וראה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ח.

8 יב. כֹּהֵן קָטָן - הֵרִי הַגְּדוֹלִים מְזַהְרִים שְׁלֹא

שנב). (6) להעביר ממנו וזהמתו, כדי שלא יקוץ העם בטלולו ('בית יוסף' שם). (7) כדי שיבוא בטהרה למנוחה, כדרך שהיה רגיל לילך בכל שבת לבית הכנסת ('פרישה' שם). ולדעת הרדב"ז קיבל רבינו כל המנהג הזה מהגאונים בתשובותיהם. (8) ובכתב-יד תימן, תיבה זו איננה. (9) ירושלמי כלאים פרק ט הלכה ג, בצוואתו של רבי יאשיה. (10) מועד קטן כז, ב: "עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן". וכתב הרדב"ז: עכשיו נהגו בתכריכין של מנה (=מאה זוז), וסמכו על מה שאמרו (כתובות קיא, ב): "עתידין צדיקים שיעמדו במלבושיהם", ואין חוששים לתקנת העניים, שמי שאין ידו משגת הרי הוא מוטל על הציבור ויקברו אותו לפי כבודו. וב'נמוקי יוסף' למד"ק שם, מדגיש: כל העושה תכריכין נאים למת וחשובים, מכירים בו שהוא מודה בתחיית המתים, ותבוא עליו ברכה. (11) מחמת הבערות, והכוונה לעניים חיים שלא יתביישו (מועד קטן כז, א).

ב. ואסור לקבר בתכריכין של משי ובגדים המזהבין הרקומין, אפלו לנשיא שבִּישְׂרָאֵל; וְשֶׁהָיוּ גִסּוֹת הָרוּחַ, וְהַשְׁחָתָה¹³, וּמַעֲשֵׂה עוֹבְדֵי פִּזְכִּים. וְסוּבְלִין¹⁴ אֶת הַמֵּת¹⁵ עַל הַפֶּתֶחַ¹⁶ עַד בֵּית הַקְּבֻרוֹת.

(12) בכת"י תימן: שזו. (13) השחתת כלים, שכל המשבר כלים וקורע בגדים, עובר ב"לא תשחית", כמבואר לקמן הל' מלכים פ"ז ה". ולשון רבינו לקמן פ"ד, הכ"ה: "מוטב לתתם לעניים ואל ישליכם לרימה ותולעה" וכו'. (14) נושאים. (15) מוטל על מיטתו. (16) ולא על סוסים, כי כן נמצא בדרשות ר"י אבן שועיב, פ' ויחי בשם הרמב"ן, שלא לישא בבהמות כ"אם על כתף, ככתוב (בראשית נ, יג): "וישאו אותו בניו ארצה כנען", כי הצורך לשאתו על סוסים הוא עונש, ככתוב (מלכים-ב יד, כ) "וישאו אותו על הסוסים", וכן בדברי הימים (ב כה, כדכח) "ומעת אשר סר אמציהו... וישאוהו על הסוסים" (צינוי מהר"ן).

ג. וְנוֹשְׂאֵי הַמֶּטֶה אֲסוּרִין בְּנַעֲלֵת הַסַּנְדָּל, שָׂמָא תַּפְסָק רְצוּעָה מִסַּנְדָּלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְנִמְצָא מִתַּעֲכָב מִן הַמַּצְוָה¹⁷.

(17) ירושלמי ברכות פ"ג, ה"א. וזה דוקא בזמנא שהיו להם כתפים מיוחדים לשאת המיטה. אבל בזמננו, שהכל מסייעים לישא, אין איסור בנעילת סנדל (כסף-משנה), וכן ביו"ד סי' שנח סעיף ג.

ד. וְחוֹפְרִין בְּעֶפֶר מַעְרוֹת¹⁸, וְעוֹשִׂין פִּנְיָ¹⁹ בְּצַד הַמַּעְרָה, וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בּוֹ וּפְנֵיו לַמַּעְלָה²⁰, וּמְחַזְרִין הָעֶפֶר וְהָאֲבָנִים עָלָיו. וַיֵּשׁ לָהֶן²¹ לְקַבֵּר בְּאֶרֶץ שֶׁל עֵץ. וְהַמְלִיזִין אוֹתוֹ אוֹמְרִין לוֹ: לָךְ בְּשָׁלוֹם²². שְׁנֵאֲמַר: וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם. וּמַצִּינִין אֶת כָּל בֵּית הַקְּבֻרוֹת²³, וּבוֹנִין נֶפֶשׁ²⁴ עַל הַקְּבֵר. וְהַצִּדִּיקִים אֵין בּוֹנִים לָהֶם נֶפֶשׁ עַל קְבֻרָתֵיהֶם, שְׁדִבְרֵיהֶם הֵם זְכוּתָם²⁵. וְלֹא יִפְנֶה אָדָם לְבַקֵּר הַקְּבֻרוֹת²⁶.

הַבְּרִיּוֹת⁶⁸. פִּיצֵד? אֲבָל שֶׁהָלַךְ בְּבֵית הַפָּרֶס - הַפֶּל הוֹלְכִין אַחֲרָיו שֶׁם לְנַחֲמוֹ. וְכֵן מְדַלְּגִין⁶⁹ עַל גְּבֵי אַרְנוֹנוֹת שֶׁל מֵתִים לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁰. וְאַפְלוּ מַלְכֵי עוֹבְדֵי פִזְכִּים, כְּדֵי לְהַכְחִין בֵּינֵם לְבִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כְּשִׁיחֹזֵר כְּבוֹדָן לְמִקְוָמָן⁷¹. וְכֵן כָּל פִּיצוּץ בָּזָה. וְכֵן מַשְׁמָא בְּטִמְאָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְדוֹן עִם הָעוֹבְדֵי פִזְכִּים וְלַעֲרֹעַר⁷² עֲמָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַצִּיל מִיָּדָם⁷³. וְכֵן כָּל פִּיצוּץ בָּזָה⁷⁴.

(67) עבודה זרה יג, א "מעשה ביוסף הכהן שהלך לצידן ללמוד תורה", וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ללמוד תורה, שאינו מותר לצאת לחוץ-לארץ, אלא כשדעתו לחזור לארץ-ישראל, אבל אם אין דעתו לחזור הרי אמרו (כתובות קיא, א): "אם אחיו של זה (היבם) נשא גויה ומת (שהלך מארץ ישראל לחו"ל, וכאילו נשא גוייה), ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו"? וכן בהלכות מלכים פרק ה, הלכה ט. (68) ברכות יט, ב שגדול כבוד הבריות ודוחה לא-תעשה של דבריהם. (69) קופצים ודורכים, ורש"י שם מפרש: מדלגים מארון לארון. (70) לקבל פניהם ולראות בכבודם. (71) כלשון הגמרא שם: "שאם יזכה יבחין" ומפרש רש"י (שם ט, ב) "שאם יזכה לעולם הבא, לראות גדולתם של ישראל, יבחין כמה הרבה גדולתם יותר על האומות עכשיו". וטומאת ארון אינה אלא מדבריהם, כי דבר תורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושארין בו חלל טפח אינו חוצץ, שנקראת "טומאה רצוצה" ובוקעת ועולה. ורוב ארונות יש בהם חלל טפח, וגזרו על שיש בהם משום שאין בהם, ומשום כבוד מלכים לא גזרו חכמים (שם יט, ב). (72) להגיש ערעור בבית משפטם על נכסים שמחזיק בהם הגוי והם שלו. (73) מציל את שלו, שגזלו ממנו, ולא לעשות סחורה בתחילה (עבודה זרה יג, א וכן בעירובין מז, א). (74) ראה שמחות פרק ד, הלכה כ"ה: "לדיני ממונות ולדיני נפשות, לקדש את החודש, ולעבר את השנה".

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) מתבאר בו מנהג ישראל במתים ובקבורה. שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבר. דין מי שמתו מוטל לפניו ועדיין לא נקבר, דברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון לאבלו.

א. מִנְהַג יִשְׂרָאֵל בְּמֵתִים וּבְקִבּוּרָה כֵּן הוּא: מֵאֲמָצִין² עֵינָיו שֶׁל מֵת³. וְאֵם נִפְתַּח פִּי - קוֹשְׁרִין אֶת לְחָיו. וּפּוֹקְקִין⁴ אֶת נִקְבֵי⁵ אַחֵר שְׁמִדִּיחִין אוֹתוֹ⁶. וְסִכִּין אוֹתוֹ בְּמִינֵי בִשְׁמִים⁷. וְגוֹזְזִין שְׁעָרוֹ. וּמַלְבִּישִׁין אוֹתוֹ תְּכֵרִיכִין תְּפוּרִין בְּחוּטֵם⁸ שֶׁל פֶּשֶׁתָּן לְבָנִים⁹. וְלֹא יִהְיוּ דְמִיָּהּ יָקָרִים. וְנִהְגוּ חֲכָמִים בְּסוּדֵר שׁוֹה זוּז, שֶׁלֹּא לְבִישׁ אֶת מִי שְׂאִין לוֹ¹⁰. וּמִכְסִּין פְּנֵי הַמֵּת, שֶׁלֹּא לְבִישׁ אֶת הָעֵנִיִּים שְׁפָנֵיהֶם מִשְׁחָרִין בְּרַעֲב¹¹.

(2) סוגרים. ולשון המשנה (שבת פכ"ג, מ"ה) מעמצין, מלשון "ועוצם עיניו" (ישעיה לג, טו). (3) כענין שנאמר (בראשית מו, ד) "ויוסף ישית ידו על עיניו". (4) סותמים. (5) שלא יכנס בהם הרוח ויתפח ('פרישה' ל'טור' יו"ד סי'

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ט מרחשון - ספר שופטים - הלכות אבל קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 37. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 38. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 39. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 40. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 41. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 42. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 43. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 44. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 45. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 46. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 47. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 48. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 49. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 50. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 51. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 52. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 53. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 54. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 55. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 56. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 57. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 58. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 59. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 60. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 61. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 62. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 63. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 64. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 65. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 66. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 67. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 68. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 69. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 70. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 71. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 72. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 73. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 74. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 75. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 76. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 77. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 78. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 79. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 80. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 81. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 82. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 83. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 84. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 85. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 86. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 87. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 88. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 89. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 90. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 91. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 92. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 93. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 94. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 95. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 96. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 97. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 98. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 99. וַיֵּינֻן מִבְּרֶךְ 100.

35) שלא יהא נראה כ"לועג לרש" (ברכות יז, ב וברש"י).
36) בדרך המסובים בחשיבות, על צדו השמאלי ועל מיטה (רש"י שם).
37) שעליו לעסוק בצרכי המת וקבורתו, ולא להמשיך באכילה ושתייה יתירה (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל).
38) ברכת המוציא. (39) ברכת המזון.
40) אין צריך שיברכו לו אחרים ברכת המזון. (41) אינו מצטרף על שלשה לברך ברכת המזון בזימון (רש"י לברכות יח, א).
42) אע"פ שמצוות אלו יש בהן קבלת עול מלכות שמים - פטור מהן, הואיל וטורד בקבורת מתו, והעוסק במצוה פטור מן המצוה. (43) שם. ובירושלמי שם פ"ג ה"א, שנינו: "אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעים לו, למה? מפני כבודו של מת, או משום שאין לו מי שישא משאיו". ומפרש ה"פני מת", מפני כבודו של מת: שמראה עצמו שאינו חשוב בעיניו להתאבל עליו. ולפי זה, אפילו יש מי שיעסוק בקבורתו, אסור לו להחמיר על עצמו. ובמסכת שמחות פ"י ה"א, הזכירו רק טעם זה. וראה באו"ח סי' עא סעיף א: "ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו... אין מוחים בידו". ועל זה סומכים האוננים, שהולכים לבית הכנסת ומתפללים, במקום שיש מתעסקים ומשמרים המת (ט"ז שם). (44) שאינו טורד בה בצרכי קבורת המת, שהרי אסור לקברו בשבת, וגם אין מתאבלים בה, כמו שאמרו (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה) "ברכת ה' היא תעשיר - זו ברכת שבת; ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות". (45) שדברים שבצנעה נוהגת בהם אבלות בשבת, כמבואר לקמן פ"י ה"א, ואפילו האונן אסור בתשמיש, שיש בזה משום "שמחה יתירה וחוצפה" (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). כל דיני אבילות מיום המיתה עד לקבורה נקראים: דיני אנינות. ושאר פרטי דיני האנינות, כתבם רבינו בהל' מעשר שני פ"ג, ה"ה-ז. (46) לשנות הרבה לרויה, שמא ישתכר ויסיח דעתו מהאבילות (כתובות ח, ב) "התחילו היו שותים ומשתכרים - החזירו הדבר ליושנו". ומפרש הרמב"ן, שלא ישתו אלא בתוך הסעודה, שאינו משכר.

ז. אין משהין את המת, אלא מדיחין⁴⁸ מטתו מיד. וכל המדיחה מטתו - הרי זה משפח⁴⁹. ועל אביו ועל אמו - הרי זה מגנה⁵⁰.

47) מלקבורו. (48) ממהרים להוציאו. (49) מו"ק כב, א. (50) שם. וכתב הש"ך י"ד סי' שנו סק"א, לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל הרבה על שאר קרוביו, לפיכך יותר כבוד הוא להם שיקברו במהרה, משישתהו הרבה ולא יספדום,

18) ירושלמי מו"ק פ"א, ה"ה: "בראשונה היו קוברים אותו במהמורות", כדי שיתאכל הבשר מהר. (19) חלל מארך וצר בכותל המערה, כמין ארגז (מו"ק פ"א מ"ו, וב"תפארת ישראל" שם). וראה בבא בתרא ק, ב. (20) שם עד, א "וגנו אפרקיד". ובירושלמי נזיר פ"ט ה"ג: איזהו מושכב כדרכו? רגליו מופשטות וידיו על לבו. (21) מותר להם, אבל לכתחילה אין לקברו בארון, ובירושלמי כלאים פ"ט ה"ג, מציינו שרבינו הקדוש ציוה: אל תרבו עלי תכריכין, ויהא ארוני נקוב בארץ, למדנו שמצוה מן המובחר בעפר ממש (רדב"ז). רמז לזה: "הכל היה מן העפר, והכל שב אל העפר" (קהלת ג, כ) וכפירוש הרמב"ן ב"תורת האדם" שהקבורה בקרקע מצוה, ואפילו בחוץ לארץ (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסב ס"ק ג). וביו"ד סי' שסג סעיף א, מעיר: יש נוהגים לתת מעפר א"י בקבר, שעפר א"י מכפר, ככתוב: וכפר אדמתו עמו. וראה מדרש תנחומא פ' ויחי אות ג. (22) מועד קטן כט, א. (23) בדפוס וניציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: את הקברות. סדים את הקברות בסיד, כדי שלא יגשו שם אוכלי תרומה, רמז לדבר (יחזקאל לט, טו) "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" (מו"ק ה, א). (24) מצבה לזכרון, שקלים פ"ב מ"ה. (25) ירושלמי שם, ומפרש ה"פני משה": דבריהם שמוניחים לעולם, מה שחידשו בדברי תורה - הם זכרונם. (26) לפקוד בזה את זכרם, כי אין צורך בזה. הם נזכרים ע"י דבריהם ומעשיהם הטובים (ריב"ש הובא בכסף-משנה).

ה. הגוסס²⁷ - הרי הוא פחי לכל דבר²⁸. אין קושין²⁹ לחייו, ואין פוקקין נקביו, ואין מדיחין פלי מתכות³⁰ וכלי מקר על טבורו שלא יתפח, ולא סכין אותו, ולא מדיחין אותו, ולא מטילין אותו על החל³¹ ולא על המלח, עד ששעה ששמות. והנוגע בו - הרי זה שופך דמים³². למה זה דומה? לגר שמטפטף, גיון שניגע בו אדם יכבה. וכל המאמץ עניו עם יציאת נפש - הרי זה שופך דמים³³; אלא ישא מעט, שמא נתעלה³⁴. וכן אין קורעין עליו, ולא חולצין³⁵ בפת³⁶, ולא מספידין, ולא מכניסין עמו ארון ותכריכין בפית³⁷ עד ששמות.

27) חולה הנוטה למות. (28) שמחות פ"א, ה"א. והרי"ף למו"ק פ"ג מביא ברייתא זו, ומפרש ה'נמוקי יוסף' שם: לכל דבר - ליתן גט, ולמתנה, וכהן רשאי להכנס לביתו, אע"פ שרוב גוססים למיתה. (29) שלא יסריח. (30) שהוא מקרב את מיתתו. (31) שבת קנא, ב. (32) ועדיין חי הוא. (33) "חולץ כתפו ומוציא זרועיו מן הקרע של חלוק, ונמצא זרועו עם כתפו מגולין" (רי"ף למו"ק פ"ג, לדף כב), וראה לקמן פ"ח, הלכה ג. (34) שלא להבעיתו ותתקרב מיתתו (שמחות שם ה"ה).

12) מי שמתו מטל לפניו - אוכל בבית אחר³⁵. אין לו בית אחר - עושה מחיצה ואוכל. אין לו דבר לעשות מחיצה - מחזיר פניו ואוכל. וכן פה וכן פה אינו מסב³⁶ ואוכל, ולא אוכל בפשוט ולא שותה

אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה, הממחר להוציאם הוא מגונה.

ח. הָיָה עָרֵב שָׁבֵת או עָרֵב יוֹם טוֹב, או שֶׁהָיוּ גִשְׁמִים
מִזְלָפִין עַל הַמָּטָה - מָתָּר; שְׁלֹא מָהָר אֶלָּא לְכָבוֹד
אָבִיו וְאִמּוֹ⁵¹. וְכָל הַמֵּלִין אֶת מָתוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא
תַעֲשָׂה⁵², אֶלָּא אִם כֵּן הָלִינוּ לְכָבוֹדוֹ וְלִהְיוֹת
עָרְכִיו⁵³.

(51) שם, ובשמחות פ"ט. (52) של "לא תלין נבלתו על העץ" (דברים כא, כג), ונאמר שם: כי קבור תקברנו - לרבות כל המתים, אפילו אינם הרוגי בית-דין (סנהדרין מו, ב). (53) שם עמ' א. וכתב הרדב"ז בתשובותיו סימן שיא, דוקא אם הלין אותו כל הלילה עד הבוקר עובר בלאו, אבל מקצת הלילה אין בו אפילו איסור, אלא כדי להיות משובח, יש למחר להוציאו. ובזהר פ' אמור דף פח, ב מבואר דשיעור "לא תלין" - הוא כ"ד שעות כשיעור יום ולילה.

ט. הָאָבֵל בְּיוֹם רֵאשׁוֹן בְּלֵבָד⁵⁴ - אֶסּוּר לְהִנִּיחַ תַּפְלִין
וְלֶאֱכֹל מִשְׁלוֹ, וְחַיִּב לֵישֵׁב עַל מְטָה כַּפּוּיָה⁵⁵. וּבִשְׁאָר
יְמֵי הָאָבֵל - מָתָּר לוֹ לֶאֱכֹל מִשְׁלוֹ, וְלֵישֵׁב עַל גְּבִי
מַפִּץ⁵⁶ או קְרָקַע⁵⁷, וּמִנִּיחַ תַּפְלִין. וּמִנֵּין שֶׁהוּא אֶסּוּר
בְּיוֹם רֵאשׁוֹן לְהִנִּיחַ תַּפְלִין? שֶׁהָיָה נֶאֱמַר לִחְזִיקָאֵל:
פְּאָרְדֵּךְ⁵⁸ חֲבוּשׁ עֲלֶיךָ. מִפְּלֵל שֶׁפֶל הָעַם אֶסְוִרִין⁵⁹
וְנֶאֱמַר לוֹ: וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכַל. מִפְּלֵל שֶׁפֶל
הָעַם אוֹכְלִין מִשְׁלַ אַחֲרֵים בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, וְאֶסְוִרִין
לֶאֱכֹל מִשְׁלַ עַצְמָן⁶⁰.

(54) שזהו עיקר האבילות, ככתוב (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחריתיה כיום מר" (מ"ק כא, א). (55) הופך אותה, פניה למטה ורגליה למעלה (שם טו, ובר"ן). וב"טור יו"ד סי' שפז גורס בדברי רבינו: וחייב לישון על מיטה כפוייה. (56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. (57) ואינו חייב לישב על מיטה כפוייה, ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, אמרו: "וישבו אותו לארץ (איוב ב, יג) - על הארץ אין כתיב כאן, אלא לארץ: דבר שהוא סמוך לארץ, מכאן שהיו ישנים על מיטות כפויים". ושוב אמרו שם: "אמר איני כופה את המיטה, הרי אני ישן ע"ג הספסל, אין שומעים לו". וראה בבאורנו לקמן פ"ה ה"ח, מקורות נוספים לכפיית המיטה. (58) פאר - אלו התפילין, ובתרגום יונתן שם: טוטפתן יהוין עלך. (59) מ"ק טו, א. שכן הכתוב מונה שם הרבה דברים, שעליו לנהוג בהם, בניגוד לשאר אבלים, והוא מזהירו: "ולא תספור ולא תבכה... מתים אבל לא תעשה...ונעליך תשים ברגלך". ובכתובות ו, ב פטרו אבל מתפילין, שנאמר בהן: פאר, ומפרש רש"י: "ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו, ואין זה פאר לתפילין". ורש"י לסוכה כה, א מוסיף: "וכשמתפאר, מראה בעצמו שאינו אבל". (60) מ"ק כז, ב. וסובר רבינו, שכל הסעודות של אותו היום אינן משלו, וכן דעת ה'תוספות' שם ד"ה יום ראשון. וב'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שעח מטעים: כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות כמו שמת קרובו, על כן ציוו על שכיניו שיאכילוהו משלהם.

ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "תבוא מאירה (קללה) לשכנים שהצריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה" (לפי נוסח הרא"ש). ולדעת הרא"ש שם אות פט, אין האיסור אלא בסעודה ראשונה, אבל שאר הארוחות שבאותו יום מותר לו לאכול משלו. וכן פסק השו"ע יו"ד סימן שעח, סעיף א. וב"הגהות מיימוניות" הביאו, שרבינו נתנאל היה יושב בתענית, וסמך לדבריו: לא תאכלו על הדם, ובלילה היה סועד משלו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) הדברים שהאבל בהם ביום הראשון מן התורה; ובשאר הימים מדבריהם. ההבדל בין שלושת ימים הראשונים לשאר ימי השבעה - לענין עשיית מלאכה. שותפים או אחים שאירע אבל לאחד מהם - מה דין חנותם המשותפת. שאילת שלום לאבל מהתחלת ימי אבלו, עד תום י"ב חודש לאבל אביו ואמו.

א. אֵלֶּי דְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אֶסּוּר בָּהֶן בְּיוֹם רֵאשׁוֹן מִן
הַתּוֹרָה, וּבִשְׁאָר יְמֵים מִדְּבָרֵיהֶם²: אֶסּוּר לְסַפֵּר,
וְלִכְבֹּס, וְלִרְחֹץ, וְלִסְנוֹן³, וְלִשְׁמֵשׁ מִטָּה, וְלִנְעֹל אֶת
הַסַּנְדָּל, וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְלִקְרוֹת בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,
וְלִזְקֹק אֶת הַמָּטָה⁴, וְלִפְרַע אֶת רֵאשׁוֹ⁵, וְלִשְׁאֹל
שְׁלוֹם. הַכֹּל אֶחָד עֶשְׂרֵי דְּבָרִים.

(2) רבינו לשיטתו, שאין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון, שהוא יום המיתה ויום הקבורה, כדבריו לעיל פ"א ה"א. (3) בשמן מבושם, שסכים בו אחר הרחיצה, כמבואר להלן ה"ג. (4) שכל המיטות שיש לו בתוך ביתו, חייב להפכן ראשן למטה, ורגליהן למעלה, ראה להלן ה"ח. (5) גללות, שחייב בעטיפת הראש, כלהלן ה"ט. (6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ב. וּמִנֵּין שֶׁהָאָבֵל אֶסּוּר בְּתַסְפֶּרֶת? שֶׁהָיָה הַזִּהוּר בְּגִי
אֲהָרִן: רֵאשִׁיכֶם אֶל תַּפְרֵעוֹ⁷. מִפְּלֵל שֶׁפֶל הַמֶּתֶאָבֵל
אֶסּוּר לְסַפֵּר שְׁעָרוֹ, אֶלָּא מְגַדֵּל פְּרָעֵ⁸. וּכְשֶׁם שֶׁאֶסּוּר
לְגַלֵּחַ שְׁעָרֵי רֵאשׁוֹ, כֵּן אֶסּוּר לְגַלֵּחַ שְׁעָרֵי זָקְנוֹ וְכָל
שְׁעָרֵי שֵׁשׁ בּוֹ⁹. אֶחָד הַמְּגַלֵּחַ¹⁰ וְאֶחָד הַמֶּתֶגַּלֵּחַ¹¹.
הֵיךְ מְגַלֵּחַ וְשִׁמְעַ שְׁמַת אָבִיו - מִשְׁלִים תְּגַלַּחַת
שְׁעָרוֹ. אֶחָד הַמְּגַלֵּחַ וְאֶחָד הַמֶּתֶגַּלֵּחַ¹². וְכֵן אֶסּוּר
לְגַלֵּחַ שְׂפָה, וְלִטֹּל צִפְרָנוֹ בְּכֵלִי¹³; אֲבָל בְּשִׁנּוֹ, או
שְׁנוּטֵל צִפְרָן בְּצִפְרָן - מִתָּרֵן¹⁴.

(7) אל תגדלו שיער, כשמתו אחיהם נדב ואביהוא. (8) מועד קטן יד, ב. וטעם ההבדל בין בני אהרן לשאר האבלים, שגידול שיער נחשב לגיוול וצער, ואין זה כבוד לבני אהרן שיראו מנוולים לפני העם, הואיל ו"שמן משחת ה'" עליהם, ככתוב שם ז. וכנראה שמשח נצטווה מפי ה' כ"הוראת שעה", שבני אהרן ישתוו בזה לאביהם שהוא כהן גדול, שאינו מיטמא לקרובי, ואינו נוהג דיני אבל (ראה שם כא, י), והכל שלא לערבב שמחתו של מקום בימי המילואים (רמב"ן שם), וראה לקמן פ"ו, ה"ב. (9) שמחות פ"ז. וכן ב'תוספות' ליבמות מג, א ד"ה במקום שמותר. (10) אם הוא אבל, אינו יכול לגלח אחרים. (11) אם הוא אבל, לא

א אמרו: "מעשה באחד ששימש מיטתו בימי אבלו, ושמו חזירים את גוויתו". (24) לכנסה לחופה. (25) ואפילו כל שלשים יום אסור לו לישא, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ה (שם כג, א). (26) ואין חוששים שמא יבוא עליה (כתובות ד, ב). וכל זה בשאר אבילות, אבל אם מת אביו של חתן ונכנס לחופה, אסור לו להתייחד עם אשתו "כדי שלא ישמש מיטתו", כמבואר לקמן פ"א ה"ה, ובביאורנו שם. והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א.

- ו. מניין שהאבל אסור בנעילת הסנדל? שהרי נאמר
ליחזקאל²⁷: ונעליך תשים בגליך²⁸. מפלל שפל
העם אסורין²⁹. ה"ה בא בדרך³⁰ - נועל והולך;
וכשיפגס במדינה³¹ - חולץ מנעליו³².

(27) כשמתה עליו אשתו. (28) בניגוד לשאר אבלים, כי יחזקאל שימש בזה למופת, שבבוא ימי החורבן על ישראל, לא יתאבלו ולא יבכו, מרוב בהלה ותדהמה, כמפורש שם כד. (29) מ"ק טו, ב. וכל זה בסנדל של עור, אבל בשל עץ או של לבד מותר, שאין מנעל אלא של עור (יר"ד סי' שפב, סעיף א) והשווה הל' שביתת עשור פ"ג, ה"ז. (30) שקשה לו ללכת יחף. (31) לעיר. (32) מ"ק טו, ב. ובשמחות פ"ה, ה"י. והשווה הל' תעניות פ"ג, ה"ד.

- ז. רמז לאבל שאסור בעשיית מלאכה, זה שנאמר:
והפכתי חגיגכם לאבל. מה חג אסור בעשיית מלאכה,
אף אבל אסור בעשיית מלאכה³³. וכשם שהוא אסור
בעשיית מלאכה, כך הוא אסור לשא ולתן³⁴.
בסחורה, ולילך ממדינה למדינה בסחורה³⁵.

(33) מ"ק שם, ומתוך שאין זו ראייה גמורה, שהרי לא כל מה שאסור בחג אסור באבל, ולא כל מה שמותר בחול מותר באבל, נקט רבינו: "רמז לדבר" (רדב"ז). (34) לקנות ולמכור, ומקורו בירושלמי, מובא בבאורנו לקמן ה"ט, אות לח. (35) ודבר זה אסור כל שלשים יום, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. וכתב הרדב"ז: אם היה מסחרו דבר האבד, אחרים מוכרים לו סחורתו, וסמך רבינו על מה שכתב בהל' שביתת יו"ט פ"ז, הכ"ב: "אין עושים סחורה במועד (=חול המועד), בין למכור בין לקנות, ואם היה דבר אבד, שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות... שבאו, או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול, או לקחו ביוקר, הרי זה מותר לקנות או למכור". וכן ביורה דעה' סי' שפ, סעיף ו.

- ח. כל שלשה ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה
אפלו היה עני המתפרנס מן העצקה. מכאן ואילך,
אם היה עני - עושה בצנעה בתוך ביתו, והאשה
טוה בפלך³⁶ בתוך ביתה³⁷.

(36) כישור, קנה שעליו נכרכים החוטים הנטוים. (37) מ"ק כא, ב. ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, מסיים בה: "אבל אמרו, תבוא מאירה (=קלה) לשכניו, שהצריכוהו לכך". והטעם לשלשת ימים, מבואר שם, "שאינן תוקפו של אבל אלא עד שלשה ימים", כי כל שלשה ימים הראשונים הנפש מרחפת על הגוף, סוברת שעוד תחזור אליו, כיון שהיא רואה שנשתנה זיו הפנים, היא מניחתו והולכת לה.

יניח את המגלח שיגלחו, שאסור לסייע בידי עוברי עבירה (רדב"ז). והשווה הל' נזירות פ"ה, ה"א. (12) שמחות פ"ה ה"ח, משום כבוד הבריות. ולפיכך מותר, אפילו כשהמגלח הוא אבל. וכן בירושלמי שבת פ"א ה"ב, ולפיכך אם היה בעיר ספר אחר שאינו אבל, יגמור השני ולא האבל (יר"ד סי' שץ, סעיף ב). (13) מ"ק יח, א. "ובגנוסטר אסור". ומפרש הסמ"ג (עשין דרבנן ב): גנוסטר - מספרים, והוא-הדין בתער. ואע"פ שבמ"ק שם אמרו: "ביקשו ממנו שפה (המעכבת את האכילה) והתיר להם" = לגלח, אין זה אלא בחול המועד, אבל באבילות אסור בכל פנים, וראה הל' יו"ט פ"ז, ה"כ. (14) מועד קטן, שם.

- ג. ומניין שהאבל אסור לכבס בגדיו ולרחץ גופו
ולסוף? שנאמר: התאבלי נא ולבשי בגדי אבל¹⁵
ואל תסוכי שמן. ורחיצה בכלל סיכה¹⁶, שהרחיצה
קודמת לסיכה, שנאמר: ורחצת וסכת¹⁷. וכשם
שאבל אסור בכבוס בגדים, כך אסור ללבש פלים
לבגדים חדשים ומגהצין¹⁸.

(15) בלתי מכובסים (שם טו, א). (16) שם עמ' ב. ורש"י מפרש: "שנאמר (תהלים קט, יח) ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". כשם שהשמן סכים בו מבחוץ ונבלע בעצמות, אף "מים בקרבו" - נבלעים בו דרך רחיצה, שהיא מבחוץ (יומא עו, ב וברש"י שם). (17) דרש זה אינו נמצא בגמרא שם. וב"בית יוסף' סימן שפא, מדגיש: "שלא מצינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה". (18) אבל בגדים צבועים, אין גיהוצים וחידושם ניכר בהם הרבה (מ"ק כג, א), וראה לקמן פ"ו, ה"ד. וכתב הרדב"ז: דעת רוב האחרונים, שאסור אפילו להציע תחתיו סדינים מגוהצים, שכמו שאדם שמת כשלוש בגדים נאים, כן הוא שמת כשמציעים תחתיו, ואפשר שכן היא דעת רבינו. וכן ביר"ד סי' שפט, סעיף א.

- ד. אסור לסוף מקצת גופו ככל גופו¹⁹. ואם להעביר
את הזהמא - מתר²⁰. וכן אסור ברחיצת מקצת גופו
בחמין; אבל בצונן - רוחץ פניו ידיו ורגליו, אבל
לא כל גופו²¹.

(19) תענית יג, ב. (20) שאין זו לתענוג. ובירושלמי (יומא פ"ח, ה"א) שנינו: "בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה... שאינה של תענוג מותר", וסובר רבינו שיש להשוות דין אבל לתשעה באב, שגם הוא משום אבילות על חורבן הבית, כמבואר בתענית יג, א. וראה הל' תעניות פ"ה, ה"י. (21) שם עמ' ב. וביר"ד סי' שפא, סעיף א: "ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה, רוחץ כדרכו ואינו חושש".

- ה. מניין לאבל שאסור בתשמיש המטה? שנאמר:
וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכב
עמה²². מפלל שהיה אסור מקדש²³. וכן לא ישא
האבל אשה²⁴, ולא תנשא אשה, אף על פי שאין
משמשין מטתן²⁵. ומתיר להתחד עם אשתו, ואף על
פי שהוא אסור בתשמיש המטה²⁶.

(22) לאחר האבילות על ילדם. (23) מ"ק טו, ב. ושם כד,

יַעֲשֹׂה⁵⁵. וְאִם הָיוּ מַחֲכָרִים⁵⁶ אוּ מְשַׁכְּרִים מִקֶּדֶם לְזִמָּן
קָצוֹב⁵⁷ - הָרִי אֵלָיו יַעֲשֹׂה⁵⁸.

(49) שמקבל שדה מחבירו לעבדה, ויתן לבעל הקרקע שלישי התבואות או רביע מהן, כפי שיתנו ביניהם (הל' שכירות פ"ח ה"ב). (50) חוכר - שכר מחבירו שדה לזרעה, ויתן למשכיר פירות קצובים כגון עשרים כור לשנה, בין אם תעשה מעט או הרבה; קבלן - ששכר השדה בסכום כסף קבוע לשנה (שם, ה"א). ובתוספתא דמאי פ"ו ה"ב, שנינו: "מה בין שוכר לחוכר? השוכר - במעות; והחוכר - בפירות". (51) אע"פ שבעל השדה הוא אבל, מותר להם לעשות בשדה, שהרי הם עושים לעצמם, וכאילו בשלהם הם עוסקים (מ"ק יא, ב) "הרי אלו יעשו". ולא כגירסת הש"ס שלפנינו: "הרי אלו יעשו אחרים בשבילם" (רא"ש שם אות ג). (52) מוליכים משאות ע"ג חמורים, וכן הגמלים. (53) של האבל. ששוכרים ממנו בהמותיו. (54) מעבירים משא בספינה ששוכרים אצל האבל. (55) אסור להם לשכור את כל אלו בימי אבלו, ואפילו שכרום לפני אבלו וכלה הזמן לפני מקרה האבל, אסור להם להמשיך בשכירותם, כיון שבהמות אלו אינן אצל השוכרים ב"אריסות", אלא בשכירות רגילה, הרי זו "מלאכת אבל", ואבל מצווה על שביחת בהמתו. אבל בשדה, שהיא עומדת בדרך כלל לאריסות, ואפילו נשלם זמן האריסות, אין המנהג לסלק את האריס אלא הוא ממשיך באריסותו כמקודם, לפיכך אפילו נגמר הזמן לפני אבילות המשכיר, ממשיך האריס בעבודתו ואין זו מלאכת האבל, אלא מלאכת האריס שעושה בה לעצמו (שם, וכפירוש הראב"ד ברא"ש שם). ולשון הירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "אריסיו וחכיריו וקבלי - הרי אלו עושים; איכריו וספניו וגמליו - אינם עושים". (56) הבהמות או הספינה של האבל, לחלוק ברווח של שכר ההובלה, זה נותן בהמתו והחוכר עוסק בעבודה, והשוכר כפי שהתנו ביניהם. ראה רשב"ם לבבא-בתרא קכג, ב ד"ה מוחכרת. (57) ובינתיים אירע אבל למחכיר. (58) מו"ק יא, ב שאם לא יעשו יפסידו כל שכרם, וכשעושים - בשלהם הם עושים. אבל אם כלה זמן החכירה לפני שאירעה האבילות למחכיר, אין החוכר ממשיך מאליו, שדרך המחכיר להחליף חכירתו מזה לזה, וכל המרובה בשכרו - קודם. והרי זה כאילו רוצה לחכור ממנו בתחילה, ובימי אבלו אסור להחכיר, שאין כאן שום הפסד לחוכר (ראב"ד, הובא בכסף-משנה).

יב. שְׂכִיר יוֹם⁵⁹, אֶפְלוּ פָּעִיר אַחֲרָת⁶⁰ - לֹא יַעֲשֶׂה
לָוִי⁶¹.

(59) פועל שנשכר לאבל לעבודת יום בעבודת קרקע. (60) שלא ידוע שם שאירע אָבֵל למעבד. (61) שכל עבודת קרקע הרי זו פרהסיא, ואסור לו לעשות מלאכת האבל בשביל האבל (מ"ק שם).

יג. הָאֵבֶל שֶׁהֵיחָה מְלָאכָה אַחֲרֵיהֶם⁶² בְּיָדוֹ, בֵּין
בְּקַבְּלָנוֹת⁶³ בֵּין שְׂאִינָה בְּקַבְּלָנוֹת⁶⁴ - לֹא יַעֲשֶׂה⁶⁵.
הֵיחָה מְלָאכָתוֹ בְּיַד אַחֲרֵיהֶם⁶⁶: בְּבִיתוֹ - לֹא יַעֲשֹׂה⁶⁷,
בְּבֵית אַחֵר - עוֹשִׂין⁶⁸.

והראב"ד כותב: הואיל ושלשה ימים הראשונים הם לבכי (ראה לקמן פ"ג הי"א), אם יתעסק בהם במלאכה, נמצא מתעצל בבכי (כסף-משנה). ולדעת הרדב"ז, אשה טווה בפלך, אפילו בשלשה ימים הראשונים ואפילו היא עשירה, שהבטלה מביאה לידי זימה. ואם היא עניה, עושה את מלאכתה אחר שלשה ימים כאיש, בכל אומנות שהיא.

1 ז. שְׁנֵי אָחִים אוּ שְׁנֵי שְׁתֵּפִין⁶⁸ שֶׁהָיוּ בְּחִנּוּת אַחַת,
2 וְאַרְעֵ אֶבֶל לְאַחַד מֵהֶן - נוֹעֲלִין אֶת הַחִנּוּת כָּל
3 שְׁבָעָה⁶⁹.

(38) בכת"י תימן: שהן. (39) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, שהרי השותף עוסק במלאכת שניהם, וכאילו הוא שליחו של האבל. ולדעת הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ב, אות ה, אין השותף עוסק בחנות בפרהסיא, אבל בביתו בצנעה מתעסק השותף בעסק השותפות, והשוכר מתחלק לשניהם, כמבואר לקמן הי"א ב"מוחכרים או מושכרים מקודם... הרי אלו יעשו", משום שאין זה מפורסם שבהמה זו היא של פלוני האבל, וכנראה שרבינו מסכים לזה (כסף-משנה). וכן פסק ביו"ד שם, סעיף כא: "אבל יכול לעשות בצנעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבל הוא אדם חשוב והשותפות נקראת על שמו... אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו". ומקורו במו"ק יא, ב, בעובדה של מְרִיז ושותפו מר בריה דרב אחא.

4 י. אֶפְלוּ דְּכָרִים שְׂמָתָר לַעֲשׂוֹתָן בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁴⁰ -
5 אֲסוּר לְאֵבֶל לַעֲשׂוֹתָן בְּיָדוֹ בִּימֵי אָבִלוֹ⁴¹; אֶבֶל אַחֲרֵיהֶם
6 עוֹשִׂים לוֹ. בִּיצֵד? הָיוּ זִיתָיו לְהַפֵּךְ⁴², וּבְדִי לְגִנּוֹף⁴³,
7 וּפְשָׁתָנוּ לַעֲלוֹת מִן הַמִּשְׁרָה⁴⁴, וְצִמְרוֹ מִן הַיּוֹרֶה⁴⁵ -
8 שׂוֹכֵר אַחֲרֵיהֶם לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּדִי שְׁלֹא יֵאָבְדוּ⁴⁶.
9 וּמְרַבְּצִין⁴⁷ לוֹ שֶׁדָּהוּ מִשְׁתַּגִּיעַ עוֹנֵת הַפִּימִם⁴⁸.

(40) שאם לא ייעשו, יהיה לו הפסד רב, וכמבואר בהל' יו"ט פ"ז, ה"ב-ג. (41) מו"ק שם, כדי שלא ישכח אבלו (ר"ן שם). (42) שהגיעה שעתם להפכם בכלי הנקרא "מעטן" כדי שיתרככו היטב, ויוכשרו לדרכם בבית הבר. ורבינו גורס במו"ק שם: "אלו דברים העושים לאבל, זיתיו להפוך" (מגיד-משנה להל' יו"ט, שם ה"ג). (43) לסתום במגופה, שאם לא יוגפו יתקלקל השמן החדש שבכדים. (44) דרך לשום גבעולי פשתן במשרת מים כדי שיתרככו, ואח"כ מייבשם בתנור וסורקם, וכשישהו במים יותר מהראוי ירקבו. (45) שנתנו שם לקלוט צבע ממי צבע שביורה. (46) בניגוד לחול המועד, שעושה כל מלאכות אלו בעצמו (מו"ק שם). (47) משקים השקייה מועטת. (48) עונת ההשקייה, ואם לא ישקוה קודם הזריעה, שוב אינה נזרעת בשנה זו (רמב"ן). ובמו"ק שם הגירסא: "עונת המים שלו", ומפרש רש"י: יגיע זמנו להשקות השדה, שהמים חלוקים לשדות שבבקעה, לכל אחד יומו, או שבוע שלו, ואם לא ישקו לו עתה יאבד תורו והפסדו רב.

10 יא. הָאֲרִיסִין⁴⁹ וְהַחֲכִירִין שֶׁלוֹ וְהַקַּבְּלָנִין⁵⁰ - הָרִי אֵלָיו
11 יַעֲשֹׂה כְּדִרְכָּן⁵¹. אֶבֶל הַחֲמִירִים⁵² וְהַגְּמָלִים בְּהֵמָה
12 שֶׁלֹּא⁵³ וְהַסְּפִינִים בְּסִפִּינָה⁵⁴ שֶׁלוֹ - הָרִי אֵלָיו לֹא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ט מרחשון - ספר שופטים - הלכות אבל קט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(78) מלאכת דבר תלוש, כגון בגד לתפור. (63) בסכום מסוים עבור העבודה, ולא שכר לפי הימים, וברשותו לגמרה לאחר זמן. (64) שאינה בשכר קצוב עבור התפירה, אלא לפי שעות העבודה, נמצאת מלאכה זו אינה שלו. (65) שם, שאפילו הוא מפסיד ימי עבודתו - אסור לו לעשות בימי אבלו. (66) שמסר לחייט לתפור לו בגד, לפני שאירע לו האבל. (67) שלא יחשדוהו שהוא בעצמו מסייע במלאכה, או יאמרו שבימי אבלו - שכר לו פועל זה. (68) הואיל וזה דבר תלוש ונעשה בצנעה, לא ידעו שמלאכת אבל היא (שם). אבל בהלכה הקודמת מדובר בעבודת קרקע או במחבר לקרקע כגון בנין בית וכדומה, שזה גלוי ומפורסם, ולפיכך אסור לאחרים לעשות לו.

י. ה'יה לו דין עם אדם - אינו תובעו כל שבעת ימי האבלות.⁶⁹ ואם היה דבר אבד⁷⁰ - עושה שליח⁷¹. כזה הורו הגאונים.

(69) שגם זו בכלל עשיית מלאכה היא, כי מתוך בהילותו אחרי ממונו ישכח את אבלו. (70) כגון שבעל-דינו עומד לילך לחוץ לארץ, או שעדיין חולים, וחושש שמא ימותו, ויפסיד עדותם. (71) כדין האמור לעיל ה", שבדבר האבד שוכר אחרים לעשות לו.

טו. מניין שהאבל אסור בדברי תורה? שהרי נאמר ליחזקאל: האגן דם.⁷²

(72) דום, ולא תלמוד תורה (מו"ק טו, א).

טז. אסור לקרות בתורה בפניאים ובכתובים, ולשנות במשנה ובמדרש⁷³ ובהלכות⁷⁴. ואם היו רבים צריכין לו⁷⁵ - מתר. ובלבד שלא יעמיד תרגמן⁷⁶; אלא ילחש לאחר בצדו, וזה שבצדו אומר לתרגמן, והתרגמן משמיע לרבים⁷⁷.

(73) מדרש תנאים, כגון ספרא וספרי, שהם מדרשי הפסוקים (פירוש הרא"ש לנדרים לו, ב). (74) הלכה למשה מסיני (שם). ובברייתא במו"ק כא, א שהיא המקור להלכה זו, מנו: "ובהלכות ובש"ס ובאגדות". ואמנם בכת"י תימן, הנוסח כאן: ובהלכות ובהגדות. וכנראה שהאיסור הוא משום שמחה, שבדברי תורה נאמר (תהלים יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". והשווה הל' תעניות פ"ה הי"א, לענין אבל תשעה באב. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "אבל שונה הוא במקום שאינו רגיל", שאין זו שמחה. עוד אמרו שם: "אם היה להוט אחר התורה מותר". ולדעת "ההגות מיימוניות" מותר לאבל לעסוק בהלכות אבילות, וכן קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיהו, וכן ביו"ד סי' שפד סעיף ד, וכנימוק ה"רדב"ז: שע"י קריאה זו לא ישכח את אבלו, ולא יהיה שמח, ולא יהיה יושב ובטל. והשווה הל' תעניות שם. (75) להורות באיסור והיתר, ואין שם אחר, או שהוא נשיא ודורש ברבים (ר"ן). (76) המתרגם ומשמיע דרשתו בקול לעם, כדרך שהוא רגיל שלא בימי אבלו. (77) מו"ק כא, א.

יז. ומניין שאין האבל יושב על המטה?⁷⁸ שנאמר:

ויקם המלך ויקרע את בגדיו וישכב ארצה.⁷⁹

יח. וחיב לכפות המטה⁸⁰ כל שבעה⁸¹. ולא מטתו בלבד הוא פופה, אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא פופה. אפילו עשר מטות בעשרה בתים ובעשר עירות - חיב לכפות את כלן. ואפילו חמשה אחים, ומת אחד מהן - כלן פופין את מטותיהן⁸². המטה המיוחדת לכלים או למעות⁸³ - אינו צריך לכפותה⁸⁴. דרגש⁸⁵ - אינו צריך לכפותו, אלא מתיר את קרביטיו⁸⁶ והוא⁸⁷ נופל מאליו. מטה שנלקיטה⁸⁸ יוצאין ממנה, שהרי אי אפשר להפכה - זוקפה⁸⁹ ודי⁹⁰. הפך כל מטותיו, והיה הוא ישן על גבי מטות אחרים⁹¹, או על גבי פסא, או על גבי ארון, או על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו, אלא ישן על גבי המטה הקפוי⁹².

(80) להפכה ראשה למטה ורגליה למעלה. (81) כלומר, החובה לישוב על מיטה כפויה אינה אלא ביום ראשון לאבלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט, אבל המיטות חייבות להשאר כפויים כל שבעה (כסף-משנה). ובמו"ק טו, א שנינו: "דמות דיוקני (=צורת) נתתי בכם, ובעונותיכם הפכתיה (לפי נוסח הרי"ף), כפו מיטותיכם עליה". כלומר, אתם גרמתם בעונותיכם להפוך את צורתן מחיים למיתה, - כי האדם נברא בצלם אלקים - לפיכך יהפכו כל הראויים להתאבל - את מיטותיהם על אבידתם. ובירושלמי ברכות פ"ג ה"א, אמרו: "מתוך שהוא ישן על מיטה כפויה, הוא נוער (=ניער) בלילה ונזכר שהוא אבל". (82) מו"ק כז, א. (83) בגמרא שם, תיבות: או למעות, אינן. וראה שבת מד, ב "מיטה שייחדה למעות". (84) כי עיקר טעם כפיית המטה הוא, על שם שהיא מקום מושב ומנוחה של אדם, שביניהם היו יושבים על המיטות דרך שררה וכבוד ('פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שפז אות א). (85) מיטה שאינה סרוגה בחבלים, אלא מתוחה עור, וקושרים אותו ברצועות לארוכות המיטה. (86) רצועותיו. (87) מצע העור. (88) מוטות זקופים היוצאים מעל למיטה, כדי למתוח עליהם את הכילה. (89) על צידה. (90) מו"ק שם. (91) מיטות זקופות של אנשים אחרים. (92) כבר נתפרש לעיל פ"ד ה"ט, מקור דברי רבינו בירושלמי שם פ"ג ה"ה, שאפילו כפה מיטתו וישן על הקרקע, לא יצא ידי חובת כפיית המיטה, עד שיישן עליה. וכל זה ביום ראשון, אבל בשאר הימים יכול הוא לשבת או לישון על גבי מפץ או קרקע, ובלבד שמיטתו תהא כפויה, וראה לקמן פ"ג ה"ג, שאפילו המנחמים אינם יושבים אלא ע"ג קרקע. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": עכשיו אין אנו נוהגים בכפיית המיטה, כי סומכים אנו על הירושלמי (שם) האומר: "הדר בפונדק (אכסניא) אין מחייבים אותו לכפות, שלא יאמרו עליו חרש (=מכשף) הוא", וכמו כן אנו בין הנכרים, ויש בינינו עבדים ושפחות. וראה 'תוספות' למו"ק כא, א ד"ה אלו דברים, וכן ביו"ד סי' שפז סעיף ב, שהוסיפו עוד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) וביבמות מ, ב אמרו: "ירח - שלושים יום". (3) לדעת הרב"ז מקור דרש זה בירושלמי, אולם גדולי האחרונים מעירים, שלא מצאו דרש כזה בירושלמי שלפנינו (ראה תורה תמימה לפסוק זה, ועוד) ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ה דרשו: "ויתמו ימי בכי אבל משה, ימי - שבעה; בכי - שנים; אבל - שלושים". ובבבלי מועד קטן יט, ב אמרו: מניין לתספורת שאסורה כל שלושים יום? למד גזירה שווה פרע פרע מנזיר, נאמר באבל: ראשיתם אל תפרעו, ונאמר בנזיר: גדל פרע שער ראשו, מה להלן שלושים, אף כאן שלושים.

ב. ואלו דברים שהאבל אסור בהן כל שלשים יום: 22
אסור בתספורת, ובגהוץ, ובגשוואין, ובשמיחת 23
מרעות, 24 ולילף בסחורה ממדינה למדינה. 25 הכל 24
חמשה דברים. 25

(4) סעודה שרעים ואהובים עושים זה לזה (מועד קטן כב, ב). ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (5) מעיר לעיר. (6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ג. בתספורת כיצד? בשם שאסור לספר כל שער גופו 26
או לגלח שפמו או לקץ צפרניו בבלי כל שבעה, 27
כך אסור כל שלשים יום. 28 במה דברים אמורים? 28
באיש; אבל באשה - מתרת בנטילת שער לאחר 29
שבעה. והאיש - עד שלשים יום. ועל אביו ועל 30
אמו - חייב לגדל שערו עד שישלח פרע, 31 או עד 32
שיגער בו חבריו. 101

(7) ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (8) מועד קטן שם. (9) גידול שיער הרבה מאוד. (10) שכבר גידל פרע יותר מדאי (מועד קטן כב, ב), אלא ששם הנוסח: "על אביו ואמו עד שיגער בו חבריו" ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח הנוסח כדברי רבינו. ולדעת הרב"ז יש טעות בדברי רבינו והנוסח הנכון הוא: "עד שישלח פרע ויגער בו חבריו" ולדעתו כן הוא הנוסח גם בירושלמי הנ"ל. וכתב הכסף משנה: גערת חבריו אינה מועילה אלא לאחר שלושים יום, אבל אם גערו בו בתוך שלושים, אינה כלום.

ד. וכן אסור ללפש פלים לבנים חדשים ומגהצין 33
כל שלשים יום. 34 אחד האיש ואחד האשה. היו 34
צבועין ומגהצין - מתריין. 35 וכן אם לא היו חדשים, 35
אף על פי שהן לבנים ומגהצין - מתריין. 36 וכלי 36
פשתן - אין בהן משום גהוץ. 37 ולאחר שלשים יום 37
מתר בגהוץ אפלו על אביו ועל אמו. 38 161

(11) מוחלקים יפה במגהץ, ראה בר"ן לתענית כט, ב, שהגהוץ אינו מכוון לליבון הבגד, אלא על האבן שמעבירים עליו, כשמכבסים אותו, שעל ידי כן הוא מחזיר לחידושו. (12) מועד קטן כג, א. (13) שם, שאין הגהוץ ניכר בהם כל כך. (14) שאין גיהוצם עומד זמן מרובה, כי לאחר זמן קצר הוא מתמעך. (15) כמו שאמרו (תענית כט, ב) לעניין שבוע שחל בו תשעה באב: "כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ" ומפרש הרב"ז, משום שמתקלקלים מיד,

לפטור, הואיל ואין המיטות שלנו עשויות כמיטות שלהם, שהרי נקליטים יוצאים ממנה, ואין הכפיה ניכרת בהן.

י. מנין לאבל שאסור בפריעת הראש? 93 שהרי 1
נאמר ליחזקאל: לא תעטה על שפם. מקלל ששאר 2
האבלים חייבין בעטיפת הראש. 94 והסודר שמכסה 3
בו ראשו עוטה מקצתו מעט על פיו. 95 שנאמר: ועל 4
שפם יעטה, ואנקלוס תרגם: באבלא יתעטף. 5

(93) בגילוי ראש. (94) מו"ק טו, א. (95) ושם כד, א אמרו: "כל עטיפה (עטיפת הראש בסודר) שאינה כעטיפת הישמעאלים - אינה עטיפה", וכתבו ה'תוספות' שם כא, א שאין אנו נוהגים כיום בעטיפת הראש, הואיל וזה היה מביא לידי שחוק גדול בין הגוים. ובש"ך ליו"ד סי' שפו ס"ק א, מעיר שיש לנהוג בעטיפה קצת, שהיא למשוך הכובע למטה מהעינים.

ב. ומנין שהאבל אסור בשאלת שלום? שנאמר: 6
האנק דם. 96 כל שלשה ימים הראשונים, 97 מי שנתן 7
לו שלום - אין מחזיר לו, אלא מודיעו שהוא אבל; 8
ומשלשה ועד שבעה, מי ששאל בשלומו - מחזיר 9
לו שלום; ומשבעה ועד שלשים - שואל בשלומו 10
אחרים. 98 אבל אחרים אין שואלין בשלומו. 99 עד 11
לאחר שלשים. ועל אביו ועל אמו - אין שואלין 12
בשלומו עד לאחר שנים עשר חדש. 100 אם בשאלת 13
שלום נאסר האבל, קל וחמור שהוא אסור להרבות 14
דברים ולשחק; שנאמר: דם. ולא יאחז תינוק בידו, 15
שלא יביאנו לידי שחוק. 101 ולא יבנס למקום 16
שמחה, בגון בתי המשתאות וכיוצא בהן. 102 17

(96) דום, ואל תשאל שלום (מו"ק טו, א וברש"י). (97) שהם עיקר האבל, כמבואר לעיל ה"ח ובביאורנו שם. (98) שהרי הם שרויים בשלום. (99) שהוא אינו שרוי בשלום (שם כא, ב). (100) וראה לקמן פ"י הי"א, דין שאילת שלום בשבת שבתוך השבעה. (101) שם כו, ב. והברייתא מסיימת שם: "ונמצא מתגנה על הבריות". (102) שם כב, ב. ודבר זה אסור כל שלשים יום, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב, וראה שם ה"ז, שעל אביו ואמו לא יכנס לשמחת מרעות עד שנים עשר חודש.

יום חמישי ל' מרחשון ה'תשע"ו

פרק ששי

(1) הדברים שהאבל אסור בהם כל שלושים יום - מדברי סופרים. אבל על אשתו שמתה, מה דינו לעניין נישואין. מי שהוריו צלובים בעיר, המותר לו לשכון באותה העיר. שמקצת היום ככולו, בין לגזירת שבעה, בין לגזירת שלושים.

א. מדברי סופרים, שיהיה האבל נוהג במקצת דברי 18
אבלות כל שלשים יום. ומנין סמכו חכמים 19
לשלשים יום? שנאמר: ובקתה את אביה ואת אמה 20
ירח ימים. 21 מקלל שהאבל מצטער כל שלשים יום. 21

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ל' מרחשון - ספר שופטים - הלכות אבל קיא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והראש ששם פרק ד אות לב מפרש: לפי שאין מקפידים בהם על גיהוץ יפה, הואיל והם קרובים לבשר ומתלכלכים מיד מפני הזיעה. (16) הואיל ולא מצינו בתלמוד בבלי, שיחלקו בזה בין שאר קרובים, לאביו ואמו, כדרך שמחלקים בהם ביחס לשאר דברים, ראה מועד קטן כב, א ועמוד ב שהדגישו שם חילוקים רבים ביניהם לדברי אבילות שונים. וראוי להעיר שבירושלמי שם פרק ג, הלכה ח אמרו: "על כל המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלושים; על אביו ואמו עד שנים עשר חודש" ורבינו סובר שהבבלי חולק על זה ועלינו לפסוק כמותו. ובירושלמי דעה סימן שפט סעיף ג כותב הרמ"א שנהגו אסור ללבוש בגד חדש על אביו ואמו כל י"ב חודש, ושם בסעיף א כותב הרמ"א שנוהגים לא ללבוש בגד מכובס בתוך שלושים יום, אלא אם כן לובשו אדם אחר תחילה, ואחרי כן לובשו האבל, ואפילו במגוהץ מותר באופן זה (ש"ך שם סעיף קטן ג), ומקורו בתוספות מועד קטן כד, ב דיבור המתחיל ברכת אבלים. ובנוגע לבגד חדש, לאחר שלושים, הביא ה"בית יוסף" שם בשם ה"כלבו" שאם נותנו לאדם אחר ללבוש שניים או שלושה ימים מותר לאבל ללבושו, אפילו כשהוא מתאבל על אביו ואמו.

והראש ששם פרק ד אות לב מפרש: לפי שאין מקפידים בהם על גיהוץ יפה, הואיל והם קרובים לבשר ומתלכלכים מיד מפני הזיעה. (16) הואיל ולא מצינו בתלמוד בבלי, שיחלקו בזה בין שאר קרובים, לאביו ואמו, כדרך שמחלקים בהם ביחס לשאר דברים, ראה מועד קטן כב, א ועמוד ב שהדגישו שם חילוקים רבים ביניהם לדברי אבילות שונים. וראוי להעיר שבירושלמי שם פרק ג, הלכה ח אמרו: "על כל המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלושים; על אביו ואמו עד שנים עשר חודש" ורבינו סובר שהבבלי חולק על זה ועלינו לפסוק כמותו. ובירושלמי דעה סימן שפט סעיף ג כותב הרמ"א שנהגו אסור ללבוש בגד חדש על אביו ואמו כל י"ב חודש, ושם בסעיף א כותב הרמ"א שנוהגים לא ללבוש בגד מכובס בתוך שלושים יום, אלא אם כן לובשו אדם אחר תחילה, ואחרי כן לובשו האבל, ואפילו במגוהץ מותר באופן זה (ש"ך שם סעיף קטן ג), ומקורו בתוספות מועד קטן כד, ב דיבור המתחיל ברכת אבלים. ובנוגע לבגד חדש, לאחר שלושים, הביא ה"בית יוסף" שם בשם ה"כלבו" שאם נותנו לאדם אחר ללבוש שניים או שלושה ימים מותר לאבל ללבושו, אפילו כשהוא מתאבל על אביו ואמו.

11. ו. שְׁמַחַת מְרַעוּת שֶׁהָיָה חָיִב לְפָרֵעַ אוֹתָהּ מִיָּד²⁸ -
12. מִתֵּר לְעִשׂוֹתָהּ מִיָּד לְאַחַר שְׁבַעֲהָ²⁹. אָבֵל אִם אֵינוֹ
13. חָיִב לְפָרֵעָהּ³⁰ - אָסוּר לְהַפְנִס לָהּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם³¹.

(28) שחייב לשלם לחבריו סעודה, כנגד מה שהאכילוהו קודם שנעשה אבל. (29) שאי אפשר לו, שלא לפרוע (מועד קטן כב, ב וברש"י). (30) אלא חבירו מזמין אותו לסעודה אצלו, כדי שבעתיד יערוך אף הוא סעודה כמותו. (31) שם.

14. ז. בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים? בְּשָׂאָר כָּל מֵתִים; אָבֵל עַל
15. אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, בֵּין כָּה וּבֵין כָּה³² - לֹא יִפְגֹּס לְשִׁמְחַת
16. מְרַעוּת עַד שָׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ³³.

(32) אפילו כשחייב לפרוע אותה מיד. (33) שם. ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח שנינו: "אם הייתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר", כלומר לסעודת מצוה מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אפילו על אביו ואמו. ולפיכך נפסקה ההלכה בירושלמי דעה סימן שצא סעיף ב, שאם משיא האבל יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה, מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אבל תוך שלושים אסור בכל סעודת מצוה שבעולם. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל ולשמחת מריעות, שהכניסה למשתה בלא אכילה - מותרת, שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

17. ח. עַל כָּל הַמֵּתִים כָּלָן - מִתֵּר לֵילֵךְ בְּסִחוּרָה לְאַחַר
18. שְׁלֹשִׁים³⁴; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - עַד שִׁיגְעֵרֻהּ בּוֹ חֲבָרִיו
19. וְיֵאמְרוּ לוֹ: לֵךְ עִמָּנוּ³⁵.

(34) ירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ח, ומדובר שהולך לסחור למקום רחוק, ובשיירה גדולה, שיש בה פרסום גדול ודומה לשמחה, כי במשא ומתן רגיל מותר בו לאחר שבעה ימים. כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ז, שדינה כעשיית מלאכה (כסף משנה). (35) ירושלמי שם.

20. ז. עַל כָּל הַמֵּתִים כָּלָן - רָצָה מִמֶּעַט בְּעֶסְקָהּ³⁶, רָצָה
21. אֵינוֹ מִמֶּעַט³⁷; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - מִמֶּעַט בְּעֶסְקָהּ³⁸.

(36) במשאו ומתנו, כדרך שאמרו בתעניות ציבור על עצירת

1. ה. בְּנִשְׁוֹאִין פִּיצָד? אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה¹⁷ כָּל שְׁלֹשִׁים
2. יוֹם¹⁸. וּמִתֵּר לְאַרְשָׁהּ¹⁹ אָפְלוּ בְיוֹם הַמִּיתָהּ²⁰. וּמִי
3. שְׁמַחָה אִשְׁתּוֹ: אִם כָּבֹד קָיָם מִצֻּת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה²¹,
4. וַיֵּשׁ לוֹ מִי שִׁישְׁמִשְׁנֹה, וְאֵין לוֹ בָּנִים קְטָנִים - הָרִי
5. זֶה אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֲרֵת עַד שִׁיעֲבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה
6. רְגָלִים²²; אָבֵל מִי שְׁלֹא קָיָם מִצֻּת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אוֹ
7. שְׁקָיָם וַיֵּשׁ לוֹ בָּנִים קְטָנִים²³, אוֹ שְׁאֵין לוֹ מִי
8. שִׁישְׁמִשְׁנֹה²⁴ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְאַרְשָׁהּ וּלְכַנֵּס מִיָּד,
9. וְאָסוּר לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁵. וְכֵן הָאִשָּׁה
10. שֶׁהָיְתָה אֲבֵלָה²⁶ - לֹא תִבְעַל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁷.

(17) לכנסה לביתו. (18) מועד קטן כג, א. (19) לקדשה לו, ועדיין אינו כונסה לביתו עד לנישואין. (20) שמא יקדמנה אחר ברחמים. וכמו שאמרו בירושלמי (כתובות פרק א, הלכה א): מותר לארס בתשעה באב, שלא יקדמנו אחר בתפילה. והשווה הלכות אישות פרק י, הלכה י"ד. ומדובר כאן, באירוסין בלא סעודה, אבל עם סעודה, אסור בתוך שלושים, שזוהי שמחה יתירה (כסף משנה וכן בירושלמי דעה סימן שצב סעיף א). (21) שיש לו בן ובת (הלכות אישות פרק ט"ו, הלכה ד). (22) מועד קטן שם. וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם: כדי שתשתכח ממנו ולא יזכור אותה כשהיה עם השנייה. והוסיף ה"ט"ז לורה דעה סימן שצב סעיף קטן ב, שעל ידי שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה ומקורו בראש שם פרק ג אות מח. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל עד שיעברו: "כדי שיישא אחרת, ואל יהא זכור מן הראשונה, שלא יהיו שתי דיעות במטה" וכו'. (23) ואין לו מי שיטפל בהם. (24) ירושלמי יבמות פרק ד, הלכה י"א. (25) מועד קטן שם: "מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכה ופרנסי את בני אחותך. ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה" (=לאחר שלושים יום). ואף על פי שאסור לו לבעול בתוך שלושים - בכל זאת התירו למי שלא קיים מצוות פרייה

12 יג. מי שתקפוחו אֶבְלִי⁵² וְהִכְבִּיד שְׁעָרָיו⁵³ - מִקֵּל
13 בַּתַּעַר, לֹא בַּמִּסְפָּרִים⁵⁴. וּמִכֶּבֶס כְּסוּתוֹ בְּמִים, אֶבֶל
14 לֹא בִּנְתָר⁵⁵ וְלֹא בַחֹל⁵⁶. וְרוֹחֵץ כֵּל גּוֹפֹ בַּצּוֹנָן, אֶבֶל
15 לֹא בַּחֲמִין⁵⁷. וְכֵן מִי שֶׁתִּקְפּוּהוּ אֶבְלִי וְכָא מִמִּדֵּינָה
16 הֵימָּה⁵⁸ וּמִבֵּית הַשְּׂבִיחַ⁵⁹, אוֹ שִׁינְא מִבֵּית הָאֲסוּרִים,
17 אוֹ שֶׁהֵיךְ מִנְדָּה⁶⁰ וְהֵתֵר, אוֹ שֶׁהֵיךְ מִדֶּר וְנִשְׁאֵל עַל
18 נִדְרוֹ וְהֵתֵר⁶¹, וְכָל הַיּוֹצֵא מִטְּמֵאָה לְטַהֲרָה⁶² - הָרִי
19 אֵילוֹ מִגְלַחֲחִין בְּיָמֵי אֶבְלָם⁶³; הוֹאִיל וּתְכַפֵּם אֶבֶל אַחֵר
20 אֶבֶל וְלֹא מִצָּאוֹ פְּנֵא⁶⁴.

(52) באו עליו ברציפות, זה אחר זה, וטרם שקם מאבלו הראשון, אירע לו אבל שני. (53) שלא יכול היה להסתפר בגמר השלושים לאבלו הראשון, שכבר תכפו האבל השני. (54) מוריד משער ראשו ומספר ממנו קצת. והדבר ידוע, שהמספר מן השיער קצתו, אין דרכו בתער, ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספריים (כסף משנה בשם הרמב"ן). (55) אחד ממלחי הנתן, הידוע בימי קדם, כחומר מנקה ומטהר, ככתוב (ירמיה ב, כב) "אם תכבסי בנתר ותרבי לך בוויית". (56) מועד קטן יז, ב ושם הנוסח: "ולא בנתר ולא באהל". אולם הרי"ף שם פרק ג גורס: ולא בחול, וכן הגירסה בתענית יג, ב "ולא בנתר ולא בחול ולא באהל". (57) רי"ף למועד קטן שם. (58) שהיה טרוד שם בסחורה ולא הספיק להתגלח עד אשר חזר לביתו, ותכפו כאן אבל אחר אבל. (59) ממחנה האוייב. (60) והמנודה אסור בתספורת, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. (61) נדר שלא להסתפר ושאל לחכם והתיר לו את נדרו. (62) כגון, טמא מת או בועל נידה, אין מי שיגלחם בימי טומאתם, שהרי מטמאים הם כל הנוגע בהם (שיניי נוסחאות למועד קטן פרק ג, משנה א). וראה ב"מגיד משנה" להלכות יום טוב פרק ז, הלכה י"ט: "שהטמא אין לו להתקשט קודם הרגל". וראוי להעיר שבבירה דעה סימן שפט סעיף א מונה את כל אלה שלא יכלו להתגלח, ואילו "יוצא מטומאה לטהרה" אינו מונה עימהם. (63) כדרכם, בין בתער בין במספריים. (64) לפני אבלם, שאנוסים או טרודים היו (מועד קטן יז, ב). והוא הדין שמותר להם לכבס את כסותם בימי אבלם בנתר או בחול, כמבואר בבירה דעה סימן שפט סעיף א. וראה שם סימן שצ סעיף ג שמסתפרים אפילו בתוך שבעה כשם שמותר להם לכבס בתוך שבעה לאבלם.

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

(1) דין מי שבאה לו שמועה קרובה או רחוקה על מיתת קרובו. מת לו קרוב ולא ידע עד שבא, אין ימנה את שבעת ימי אבלו. דיני כהן גדול ומלך באבלם על קרוביהם. מי הם מנחמי המלך באבלו.

21 א. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה שְׁמַת לוֹ קְרוֹב²: אִם בְּתוֹךְ
22 שְׁלֹשִׁים יוֹם הַגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, אֶפְלוֹ יוֹם שְׁלֹשִׁים
23 עֲצָמוֹ - הָרִי זֶה שְׁמוּעָה קְרוֹבָה³, וְחָיִב לְנַהֵג שְׂבִיעָה
24 יָמִי אֲבָלוֹת מִיּוֹם שֶׁהִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, וְקוֹרֵעַ. וּמוֹנֶה
25 שְׁלֹשִׁים לְאַסוּר הַתְּסַפֵּרֶת עִם שְׂאֵר הַדְּבָרִים⁴. כָּלֵל
26 שֶׁל דָּבָר: יוֹם שְׁמוּעָתוֹ הַקְּרוֹבָה - בְּיוֹם הַקְּבוּרָה⁵.

גשמים: "עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ומתן" ראה הלכות תעניות פרק ג, הלכה ח. (37) ולאחר שבעה ידובר כאן, שמותר בסחורה. (38) כל שלושים יום (מועד קטן כב, א).

1 י. הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם³⁹: אִם יָכוֹל לְמַעַט
2 בְּעֶסְקוֹ⁴⁰ - יִמְעֹט⁴¹; וְאִם לֹא⁴² - יִקְנֶה צִרְכֵי הַדֶּרֶךְ⁴³
3 וְדָבָרִים שֵׁשׁ בֶּהֶן חַי נֶפֶשׁ.

(39) לאחר שבעה והוא אבל על אביו ואמו. (40) לא לקנות הרבה דברים. (41) כמבואר בהלכה הקודמת באבל על אביו ואמו. (42) שאין לו מי שיקנה עבורו, ואם לא יקנה שם תחסר לו צידה לדרך. (43) בכמות גדולה, שתספיק לו לכל הדרך, אף על פי שבביתו לא התירו לו לקנות אלא כמויות מעטות בלבד (מועד קטן כז, א): "יגלגל עימהן" וכפירוש רבינו חננאל שם.

4 יא. מִי שֶׁהֵיךְ בַּעֲלָה צְלוּב⁴⁴ בְּעִיר, אוֹ אֲשֶׁתוֹ צְלוּבָה,
5 אוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ - אֲסוּר לוֹ לְשִׁכֵּן בְּאוֹתָהּ הָעִיר עַד
6 שִׁיכֶלָה הַבְּשָׂר⁴⁵. וְאִם הִיָּתָה עִיר גְּדוֹלָה פְּאֻנְטוֹקִיָּא⁴⁶
7 - יֵשׁ לוֹ לְשִׁכֵּן בְּצֵד הָאֲחֵר שְׂאִינָן צְלוּבִין בּוֹ⁴⁷.

(44) תלוי. "ותלית אותו על עץ" (דברים כא, כב) מתרגם אונקלוס: ותצלוּב יתיה על צליבא. ומדובר, שנתלה בידי מלכות האומות ואין בידינו לקברו (פרישה לטור יורה דעה סימן שמו). (45) שמחות פרק ב, הלכה י"ג. "שאין הצורה ניכרת בעצמות", כלומר, שגורם לבזות המת, שיאמרו הרי אביו של זה צלוב, ואינו נוהג עליו אבילות אבל משכלה הבשר אין מקום עוד להתאבל (רדב"ז). ולשון הר"ן למועד קטן סוף פרק ג: "עד שיהיה הבשר מעוכל לגמרי, - כיוון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד". (46) עיר עתיקה, קריית ממלכה בצפון סוריה. במדרש בראשית רבה פרשה כג "אנטוכיא על שם אנטיוכוס". (47) ומתוך שאין אנשי צד זה מכירים באנשי הצד ההוא, לא יבוא לבזותו, שלא ידעו, שצלוב פלוני הוא אביו של זה (שמחות שם).

8 יב. יוֹם שְׂבִיעִי - מִקְצָתוֹ כָּלֵל⁴⁸, וְהוּא עוֹלָה לְכָאן
9 וְלָכָאן⁴⁹. וְלִפְיָךְ מִתֵּר לְכֶבֶס וְלִרְחֹץ וְלַעֲשׂוֹת שְׂאֵר
10 הַדְּבָרִים בְּיוֹם שְׂבִיעִי⁵⁰. וְכֵן יוֹם שְׁלֹשִׁים - מִקְצָתוֹ
11 כָּלֵל, וּמִתֵּר לְסַפֵּר וּלְהִנִּיחַ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים⁵¹.

(48) שאחרי הנץ החמה נגמרה האבלות ומותר לו להתרחץ ולעשות מלאכה וכו'. אבל מקצת ליל שביעי אינו ככל היום (רדב"ז) וכן בתוספות מועד קטן כא, ב דיבור המתחיל אפילו). (49) לגמר ימי השבעה ולהתחלת מניין השלושים, שאם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, הרי זה כאילו התחיל אבלות שלושים, ובטלה ממנו גזירת שלושים, כמבואר לקמן פרק י, הלכה ה (מועד קטן יט, ב). (50) שכבר נגמרה גזירת שבעה. וכל זה מצד הדין, אבל היום "נהגו לאסור רחיצה כל ל' יום... ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייחד על פי ותיקין" (רמ"א ליוורה דעה סימן שפא סעיף א, ומקורו ב"הגהות מיימוניות" הלכות אבל פרק י אות ו). (51) מועד קטן שם.

רבינו לעיל ה"א, שהרי אמרו שם: "שמע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה" - הרי שהשבת גורמת, שתיעשה שמועה רחוקה, ואילו שמע אותה שמועה ביום חול, הרי זו שמועה קרובה, למרות שביום שלשים עצמו שמע, ועל-כרחך לדקדק מכאן, שיום שלשים דינו כבתוך שלשים, ואין אומרים: מקצת היום ככולו אלא למי שנהג דיני אבילות, ולא למי שעדיין לא נהג אבילות כלל (רא"ש ו'נמוקי יוסף' שם). (17) בהלכה הקודמת. שיותר בכל הדברים, שאכל אסור בהם בימי השלושים, והשומע שמועה רחוקה בשבת, אינו נוהג בה אפילו דברים שבצנעה, ולמוצאי שבת נוהג שעה אחת ודיו: וכן השומע שמועה קרובה בשבת, השבת עולה לו ליום אחד, ולמחר קורע, נמצא יום ששי בשבת הרי הוא לו שביעי לאבילות (י"ד סי' תב סעיפים ו'ז).

ד. מי שמת לו קרוב ולא ידע עד שבא¹⁸: אם היה במקום קרוב, שהוא מהלך עשרה פרסאות¹⁹, שאפשר שיבוא ביום אחד²⁰, אפילו בא ביום השביעי, אם מצא מנחמים אצל גדול הבית, אף על פי שנגערו²¹ לעמד, הואיל ומצא מנחמים²² - עולה לו²³, ומונה עמך תשלום שלשים יום²⁴; ואם לא מצא מנחמים - מונה לעצמו²⁵. וכן אם היה במקום רחוק, אפילו בא ביום שני - מונה לעצמו שבועה²⁶. ושלשים מיום שבא.

(18) למקום שמת שם המת או שנקבר שם, וקרויבו מתאבלים שם עליו. (19) ופרסה היא שמונת אלפים אמה, שהפרסה היא ארבעה מילים, ומיל הוא אלפיים אמה. (20) שמהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, כמבואר בפסחים צג, ב. ואילו היה יודע, היה בא באותו יום אליהם, והרי הוא כאילו ישב עמם (מו"ק כא, ב וכפירוש הגאונים, הובא ברא"ש שם פ"ג אות לח). (21) מתנענעים ורוצים לעמוד ממקום ישיבתם, ראה לקמן פ"ג ה"ג, שהמנחמים יושבים ע"ג קרקע. (22) עדיין האבל נמשך. (23) כאילו מנה עמם, ואינו צריך למנות שבעה לעצמו. (24) מו"ק כב, א. (25) שבועה, מיום שבא ונודע לו (שם). אבל אם נודע לו במקומו והתחיל להתאבל, לא יקצר אבילותו בגלל זה שבא אליהם (י"ד סי' שעה, סעיף ח). (26) הואיל ולא היה יכול לבוא אליהם בתחילת האבילות - אינו יכול להצטרף עמם (שם כא, ב וברש"י). ואם הלך גדול הבית לעיר שיש שם בית הקברות לקבור את המת, והנשארים חזרו לביתם - משהחזירו את פניהם מללוותו, חל עליהם האבל, וגדול הבית אינו מתאבל אלא משיסתם הגולל, ראה לעיל פ"א, ה"ב וה"ה, ומשם מונה הוא אבילותו, ואפילו חזר אח"כ אצל בני הבית הם מונים לעצמם, והוא - לעצמו, והבא ממקום קרוב - מונה עם גדול הבית, שאחריו הוא נמשך, ולא אחר שאר בני הבית (כסף-משנה ורדב"ז).

ה. אבל בשלשה ימים הראשונים - אינו הולך אפילו לבית אבל אחר²⁷; מפאן ואילך - הולך. ואינו יושב במקום המנחמין, אלא במקום המתנחמין²⁸. ולא יצא למקום אחר מפתח ביתו כל שבת הראשונה²⁹.

אבל אם הגיעה לו השמועה אחר השלשים יום - הרי זו שמועה רחוקה, ואינה נוהגת אלא יום אחד, ואינו קורע⁶. ובאלו יום השמועה הוא יום שביעי ויום שלשים⁷, ומקצת היום ככולו⁸.

(2) שחייב להתאבל עליו. (3) כדעת הרי"ף למו"ק כ, ב בשם בעל הלכות, ולהלן ה"ג אות טו, נביא ראייה לדבריו. (4) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, שהאבל אסור בהם כל שלשים. (5) מו"ק כ, א. וכן מברין אותו סעודת הבראה, שהאבל אסור לו לאכול ביום ראשון משלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט (רא"ש שם). (6) ואפילו על אביו ואמו אינו קורע, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ח ה"ו, שלאחר שלשים אינו קורע אפילו על אביו ואמו. אולם מדברי הרי"ף שם, נראה - שעל אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "שכן על אביו ואמו אפילו למחר כמה, חייב לקרוע". וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' תב סעיף ד. (7) כלומר, מקצתו עולה לו לשבעה, ומקצתו עולה לו לשלשים (רדב"ז). (8) וממילא מותר הוא בכל הדברים שהאבל אסור בהם, בכל שלשים יום לאבלו (מו"ק שם עמ' ב).

ב. יציא מקצת היום ככולו? פיון שנהג אבילות שעה אחת⁹ - פאלו נהג כל היום פלו. ומתו לנעל ולרחץ ולסוף ולגלח בשאר היום¹⁰, וכן הוא מתו בכל הדברים¹¹.

(9) כגון שחלץ מנעלו לאות אבל, או כפה מיטתו, או עטף את ראשו, ואין צורך שיעשה את כולם (רמב"ן). (10) אע"פ שהתספורת אסורה כל שלשים יום. ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (11) מו"ק שם. ולדעת הרמב"ן על אביו ואמו הוא נוהג גזירת שלשים אפילו בשמועה רחוקה, ואינו מסתפר עד שיגער בו חבריו (ראה לעיל פ"ו ה"ג), וכן אין שואלים בשלומם (ראה לעיל פ"ה ה"כ) ואינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חודש. ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה, אבל אם באה לו השמועה לאחר י"ב חודש, אינו נוהג אלא יום אחד לכל הדברים, וכן ביו"ד סי' תב סעיף א.

ג. מי שבא לו שמועה קרובה בתוך הרגל¹² או ביום שבת¹³, ולאחר שבת או אחר הרגל נעשית רחוקה¹⁴ - עולה לו¹⁵, ואינו נוהג לאחר הרגל או לאחר השבת אלא יום אחד בלבד¹⁶, ומקצת היום ככולו, כמו שבארנו¹⁷.

(12) שאין אבילות נוהגת בו בשום דבר, ראה לקמן פ"י, ה"ג. (13) שאין בו אבילות בדברים שבגלוי, שם ה"א. (14) שלמוצאי שבת, כבר עברו שלשים יום מיום המיתה (ראה בש"ך ליו"ד סי' תב ס"ק ה, שלענין "יום השמועה" מונים משעת מיתה ולא מיום הקבורה). (15) השבת או הרגל עולים לו למנין השלושים, והרי זה כאילו לא שמע אלא לאחר הרגל, כיון שאינו יכול לקרוע ולנהוג אבילות בימים אלה. (16) מו"ק כ, ב. ומכאן אתה למד, שיום שלשים דינו כתוך שלשים לענין "שמועה קרובה", כדברי

(ויקרא כא, יא) "ומן המקדש לא יצא", ובהל' כלי המקדש שם, ה"ה - כותב רבינו: "מת לו מת, אינו יוצא אחריו ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש". וראה סנהדרין יח, א. (35) סעודת הבראה הנזכרת לעיל פ"ד, ה"ט. (36) סנהדרין שם. (37) בנו תתכפר, ואנחנו תחתיו לכל הראוי לבוא עליך (שם וברש"י). (38) אחרי שחזרו אבילים מבית הקברות, עומד האבל במקומו וכל העם עובר איש-איש לנחמו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ב. (39) סגן הכהנים. העומד תמיד לימין הכהן, והוא ממונה על כל הכהנים, ראה הל' כלי המקדש פ"ד, ה"ז. (40) שהממונה בימינו, וכל העם בשמאלו, והכהן הגדול באמצע, וגם האבילים בשמאלו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ב: "אבילים עומדים לשמאל המנחמים". ולשון רבינו בהל' כלי המקדש פ"ה, ה"ד: "והסגן ממצעו בינו לבין העם". (41) סנהדרין יט, א.

ז. וכן המלך חייב בכל דברי אבילות, אלא שאינו יוצא מפתח פלטרין⁴² שלו אחר מתו⁴³; ואין צריך לומר אחר מתים אחרים. ואינו מנחם אבילים⁴⁴. ולא יצא דוד אחר אבנר⁴⁵, אלא להודיע לעם שלא נהרג ברצונו⁴⁶.

(42) ארמונו. (43) שם כ, א שגנאי הוא למלך להראות עגום ועצב לפני העם, והכתוב אומר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". (44) תוספתא, סנהדרין פ"ד, ה"ב. (45) ראה - שמואל ב ג, לא "והמלך דוד הולך אחרי המיטה". (46) סנהדרין כ, א. וכן הכתוב מעיד: "וידעו כל העם... כי לא היתה מהמלך, להמית את אבנר בן נר" (שם לז).

ח. אין אדם נכנס למלך לנחמו⁴⁷, אלא עבדיו ומי שנתן לו רשות להקנס. ואין להן רשות לדבר לו דברי תנחומין, אלא פפי מה שישישה אותם. וכשמברין אותו - כל העם מסבין על הארץ, והוא מסב על הדרגש⁴⁸.

(47) תוספתא, סנהדרין שם: מלך ישראל אינו עומד בשורה להתנחם. (48) מיטה שמצעה עור, וקשור לארוכות המיטה ברצועות כמו ספה, והיא מכובדת יותר מספסל (סנהדרין שם). והשווה לקמן הל' מלכים פ"ב, ה"ד.

פרק שמיני

(1) חיוב הקריעה על מתו ומקורה בתורה. שיעור הקריעה ומהיכן קורע. המותר לקרוע חלוק שאלו. סדר הקריעה על מתים הרבה ובכללם אביו או אמו. הקורע על חולה שנתעלף וסבור שמת, ואחר כך מת.

א. אבל חייב לקרע על מתו. שנאמר: ובגדיכם לא תפרמו ולא תמטו. הא אחר - חייב לפרם². ואין קריעה אלא מעמד. שנאמר: ויקם המלך ויקרע את בגדיו³. ומהיכן קורע? מלפניו⁴. והקורע מאחרי או מן הצדדין או מלמטה - לא יצא ידי חובת קריעה. אלא כהן גדול, שהוא פורם מלמטה⁵.

שניה - יוצא, ואינו יושב במקומו. שלישית - יושב במקומו, ואינו מדבר כדרכו³⁰. רביעית - הרי הוא בקל אדם³¹.

(27) אע"פ שהוא מענין אבילותו, וכל-שכן שאינו הולך להשתתף בשאר מצוות, שאינן מענין אבילות (רדב"ז). ובשמחות פ"ו, שנינו: "מת באותה העיר - ביום הראשון וביום השני אינו יוצא עמהם (=ללוות)... אבל אם אין שם כדי נושאי המיטה וקובריה, יוצא עמהם אפילו ביום ראשון", שהרי הוא חייב בכל המצוות שבתורה, וכן ביו"ד סי' שצג סעיף א. (28) מו"ק כא, ב. (29) שבוע הראשון. (30) שם כג, א "ואינו מדבר", ומפרש רש"י לרי"ף שם: "אלא יושב ודומם ואינו מדבר ברבים כמנהגו". ובשו"ע יו"ד סי' שצג סעיף ב, מעיר: "ועכשיו נוהגים שאין יושבים במקומם כל שלשים, ועל אביו ואמו כל י"ב חודש". ולענין הליכת האבל לבית-הכנסת, כתוב בשו"ע שם סעיף ג, שאינו הולך שם אלא בשבת, ומקורו ברא"ש למו"ק שם אות מו, האומר: "האבל הולך לבית-הכנסת בשבת, ואחר התפילה האבל יוצא, וכל הקהל הולכים עמו, ויושבים שם שעה אחת. וסומכים על דברי אגדה בפרקי דרבי אליעזר (פי"ז): ראה שלמה שמידת גמילות-חסדים גדולה... וכשבנה בית המקדש בנה שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבילים ולמנוודים, והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבים בין שני שערים הללו, והנכנס בשער החתנים היו יודעים שהוא חתן... והנכנס בשער אבילים והיה שפמו מכוסה, היו יודעים שהוא אבל, והיו אומרים לו: השוכן בבית הזה ינחמך... משחרב בית-המקדש התקינו שיהיו חתנים ואבילים הולכים לבתי כנסיות... ורואים את האבל ויושבים עמו על הארץ, כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתם בגמילות חסדים" וכו'. (31) מו"ק כג, א. ואפילו לא שלמו שלשה שבועות, כגון שמת באמצע השבוע, מיד כשכלה אותו שבוע, ושנים שאחריו - נחשב השבוע הבא רביעי (יו"ד סי' שצג סעיף ב).

ו. כהן גדול חייב בכל דברי אבילות, אלא שאסור לו לקרע בגדיו למעלה³², ולגדל פרע³³, ולצאת אחר המטה³⁴. וכל העם פאין לנחמו לביתו. וכשמברין אותו³⁵ - כל העם מסבין על הארץ, והוא מסב על הספסל³⁶. ואומרים לו כשמנחמין אותו: אנו כפרתך³⁷. והוא אומר להם: תתברכו מן השמים. ואם רצה לנחם אחרים³⁸ - הממנה³⁹ ממצעו בתוך העם⁴⁰, ואומר להם: תנחמו⁴¹.

(32) שנאמר (ויקרא כא, י) "ובגדיו לא יפרום" - אינו פורם (=קורע) כדרך שבני אדם פורמים, אלא הוא מלמטה (בשפת בגדו) וההדיוט מלמעלה (הוריות יב, ב). והשווה הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ו. (33) שנאמר (שם, שם) "את ראשו לא יפרע" - אינו מרבה פרע לעולם, אלא מסתפר מערב שבת לערב שבת, "הואיל ומשמרות מתחדשות" (סנהדרין כב, ב). ומפרש רש"י: משמרות כהנים מתחלפות ומתחדשות בשבת, זו יוצאת וזו נכנסת, וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה הנכנסת, שתראנו ביפיו. (34) ככתוב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ל' מרחשון - ספר שופטים - הלכות אבל קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעת חימום (שם כד, א), וגם קרעים אלה אינם מתאחים לעולם, כנראה מסתימת דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א. (22) זהו הפירוש של חולץ, המוזכר שם כב, ב. ובריי"ף שם, מפרש: "חולץ כתיפו ומציא זרועו מן הקרע של חלוקו, ונמצא זרועו עם כתיפו מגולין". (23) שכן מצינו (בבא קמא יז, א) "וכבוד עשו לו במותו - זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף". וסובר רבינו שחליצת כתף אינה אלא "לפניו" - לפני המיטה בלבד, ולא לאחר הקבורה (כסף-משנה). "ובזמן הזה לא נהגו לחלוצ כתף כלל" (יו"ד סי' שמ סעיף יז).

ד. קורעין לקטן²⁴, מפני עגמת נפש²⁵. וחולה שמת¹⁸ לו מת - אין מקרעין לו, ולא מודיעין לו, שלא תטרף²⁶ עליו דעתו. ומשתקין את הנשים מפניו²⁷.

(24) את בגדיו. (25) שיבכו הרואים וידבר בכבוד המת, ולא מפני שהוא אבל (מו"ק יד, ב וברש"י). ואפילו שעדיין לא הגיע לחינוך (רדב"ז). (26) תתבלבל. (27) שלא יבכו על המת בפניו (מו"ק כו, ב). ובי"ד סי' שלז סעיף א: "ואין מספידים בפניו, שלא ישבר לבו, ומשתקים את המנחמים מפניו". ומפרש הש"ך שם ס"ק ב, אפילו על מת שאינו קרובו של חולה - אין מספידים, שלא ישבר לבו, בראותו פלוני זה מת, מפחד הוא שמא ימות גם הוא.

ה. וקורע אדם על חמיו ועל חמותו, מפני כבוד אשתו²⁸. וכן האשה קורעת על חמיה ועל חמותה, מפני כבוד בעלה²⁹.

(28) שם כו, ב. וקריעה זו אינה אלא כקריעה על שאר מתים, המבוארת לעיל ה"ג, ולא כקריעת אשתו, שהיא על אביה ואמה (רדב"ז), וראה בביתאורנו לעיל פ"ב ה"ה, ובי"ד סי' שמ סעיף ד, שאין נוהגים עכשיו כן, לקרוע על חמיו וחמותו. (29) אם מפני כבוד אשתו חייב לקרוע, מפני כבוד בעלה לא כל-שכן (כסף-משנה). וכן אמרו (מו"ק כ, ב) "וכן היא שמת חמיה או חמותה... נוהגת עמו אבילות".

ו. מי שאין לו חלוק לקרע³⁰, ונזדמן לו חלוק בתוך שבועה - קורע; לאחר שבועה - אינו קורע³¹. ועל אביו ועל אמו, אפילו לאחר שבועה - קורע כל שלשים יום³². וכל היוצא בבגד קרוע³³ לפני מתים, כלומר³⁴ שהוא קרע עתה עליהן - הרי זה גונב דעת הבריות³⁵, וזלזל בכבוד החיים והמתים³⁶.

(30) כגון שהיה לובש בגדים שאולים (רמב"ן). (31) שכבר שלמו ימי האבילות, ואין קריעה בלא אבילות (מועד קטן, שם). (32) משום כבודם (שם). ואע"פ שאמרו שם: "על אביו ואמו קורע והולך", סובר רבינו שלאחר שלשים אינו קורע, שכן רבי חייא לא קרע על אביו ואמו כשהגיעה אליו השמועה לאחר שלשים, וכמבואר ב'תוספות' שם ד"ה קורע. אבל בי"ד סי' שמ סעיף יח, פסקו: על אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "יש קריעה בלא איבול, שכן על אביו ואמו אפילו לאחר כמה חייב לקרוע" (ביאור הגר"א ס"ק מ). (33) קודם לכן.

(2) מועד קטן כד, א. ולדעת הרמב"ן הובאה בכסף-משנה, אין הקריעה אלא מדרבנן, וההוכחה מהפסוק הנ"ל אינה משמשת אלא אסמכתא בלבד, שהרי אפשר להבין את הכתוב: אתם לא תפרומו, ואילו אבילים אחרים רשאים לפרוס אבל אינם חייבים. וכנראה שזוהי גם דעת רבינו (כסף-משנה ורדב"ז). (3) שם כא, א. ומשמע מדברי רבינו, שהעמידה מעכבת, שאפילו אם שכח וקרע מיושב, הרי זה חוזר וקורע מעומד, וכן עשה אמימר (שם כ, ב) וכן נפסקה ההלכה ביו"ד סי' שמ סעיף א. (4) מתחת לבית הצואר. (5) מו"ק כו, ב. והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. וב'פתחי תשובה' ליו"ד שם ס"ק ב מביא בשם הרדב"ז, שאם קרע לרוחב הבגד לא יצא, שזה נראה כאילו נקרע מעצמו.

ב. במה שעור הקרע? טפח⁶. ואין צריך להבדיל שפת הבגד⁷. ומתיר לו לקרע בכלי⁸. ויש לו⁹ לקרע בפנים¹⁰, שלא בפני אדם. לפיכך יש לו להקניס ידו בפנים וקורע¹¹ בצנעה. ואינו חייב לקרע אלא בגד העליון בלבד¹².

(6) שנאמר (שמואל-ב א, יא) "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם" - אין אחיזה פחות מטפח (מו"ק כב, ב). (7) אלא מניחה שלימה, וקורע משפת בית הצואר ולמטה, ואע"פ שלמעלה היא שלימה, ואינה קרועה לשנים (שם). (8) בסכין, שלא יפסיד הבגד (שם וברש"י). (9) מותר לו. (10) מתחת למקטורן - הוא המעיל העליון. (11) את הבגד העליון. (12) שם.

ג. כל שבועת ימי אבילות הקרע לפנים¹⁴. ואם בא להחליף¹⁵ - מחליף, ואינו קורע קרע אחר; שפל קרע שאינו בשעת חמום¹⁶ - אינו קרע¹⁷. במה דברים אמורים? בשאר המתים חוץ מאביו ואמו; אבל על אביו ועל אמו - קורע עד שמגלה את לבו¹⁸. ומבדיל שפת הבגד¹⁹. ואינו קורע בכלי, אלא בידו. מפרחין, מפני כל העם. וקורע כל הבגדים שעליו. ובגד הוצה הדבוק לבשרו - אינו מעכב²⁰. ואם החליף בגד אחר - חייב לקרע כל שבועה²¹. וכן על אביו ועל אמו - חולץ כתפו ומציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתפו וזרועו²², והולך קף לפני המטה. ואחר שיקבר אביו ואמו - אינו חייב לחלץ²³.

(13) בכת"י תימן, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד לתיבות: במה דברים אמורים. (14) לפניו, שאינו מחזירו לאחריו, כמו בשבת, ראה לקמן פ"י, ה"א. (15) בגד אחר. (16) בשעת מיתה, שהיא התחלת הצער. (17) מו"ק כד, א וברש"י. (18) קרע ארוך יותר מטפח, עד שמגיע ללבו (שם כב, ב). ובירושלמי שם פ"ג ה"ח, אמרו: "מפני שבטלה ממנו מצוות כיבוד" - התלוי בלב, לפיכך יגלה את לבו. (19) את בית צוארו, שיראה הבגד קרוע ומובדל לשנים. (20) שם כב, ב "ואפיקרסותו אינה מעכבת". ומפרש רבינו: בגד הזיעה. ורש"י שם מפרש: הסודר שעל ראשו. (21) ואע"פ שאינה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. מי שָׁמַת לוֹ מֵת וְקָרַע עָלָיו, וְאַחַר כֵּן מֵת לוֹ מֵת
אָחֵר: אִם בְּתוֹךְ שְׁבָעָה - קוֹרֵעַ קָרַע אַחֲרָהּ; וְאִם
לְאַחַר שְׁבָעָה⁴⁹ - מוֹסִיף עַל הַקָּרַע הָרִאשׁוֹן כָּל
שֶׁהוּא⁵⁰. מֵת לוֹ מֵת שְׁלִישִׁי אַחֲרֵי שְׁבָעָה שֶׁל שְׁנֵי -
מוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ עַד טַבּוּרוֹ. הַגִּיעַ
לְטַבּוּר⁵¹ - מִרְחִיק שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת⁵² וְקוֹרֵעַ⁵³. נִתְמַלֵּא
מִלִּפְנֵי - מִחֲזִירוֹ לְאַחֲרָיו. נִתְמַלֵּא מִלְּמַעְלָה -
הוֹפֵכֵו לְמַטָּה⁵⁴. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחַר
שְׁבָעָה מֵת בְּנוֹ וְהוֹסִיף - מִתְאַחֶה הַתַּחֲתוֹן⁵⁵ וְלֹא
הָעֲלִיז, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר⁵⁶. אָמְרוּ לוֹ מֵת בְּנוֹ, וְקָרַע,
וְאַחַר שְׁבָעָה מֵת אָבִיו - אֵינוֹ מוֹסִיף⁵⁷, אֲלָא קוֹרֵעַ
קָרַע אַחֵר; שָׁאִין אָבִיו וְאָמוֹ בְּתוֹסַפֶּת⁵⁸.

48) שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח, או מרחיק שלש
אצבעות מצד הקרע, וקורע טפח (כסף-משנה בשם ה'טור').
49) שכבר שללו, כמבואר להלן פ"ט, ה"א. 50) קורע
תחילה כל השלילות ומוסיף כל שהוא, וניכר שעל מת אחר
קרע (מו"ק כו, ב וברש"י). 51) ומת לו מת אחר. טבור -
שָׁר, המקום השקוע בעור הבטן. 52) מצד הקרע הקודם.
53) וחוזר וקורע לפניו. 54) וחוזר וקורע מלמעלה (שם).
ואם נתמלא מכאן ומכאן "נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו
קורע" (יר"ד ס"ו שמ, סעיף כא). 55) התוספת, שהקרעים
שעל בנו, מותרים באיחוי = תפירה ישרה ומתוקנת.
56) לקמן פ"ט ה"א, שהקרע שעל אביו אינו מתאחה
לעולם. 57) באותו קרע. 58) על קרע קודם, אלא חייב
לקרע עליהם קרע חדש (מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן
בתיירה). אבל עליהם אפשר להוסיף, שאם קרע עליהם
ואח"כ מת לו מת אחר, הרי זה מוסיף עליהם כלשהו, ויצא
ידי קריעה, כאמור לעיל.

יום שישי א' כסלו ה'תשע"ו

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1) מתי מותר לשלול את הקרעים, ואימתי מאחים אותם.
הקריעה על רבו, ועל אב בית דין או נשיא. הקריעה על
חורבן ערי יהודה וירושלים ושאר מאורעות לא טובים.
הקריעה על המת בשעת יציאת נשמתו, אף על פי שאינו
קרובו. קריעת תלמידי חכמים זה על זה למרות שהם שווים
בחכמתם. האבל על אב"ד [=אב בית דין] ונשיא שנסתלקו.

א. כָּל הַקָּרְעִים שְׁקוֹרֵעַ אֲדָם עַל שָׂאֵר קְרוֹבָיו -
שׁוֹלֵל הַקָּרַע² לְאַחַר שְׁבָעָה, וּמִתְאַחֶה³ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים.
עַל אָבִיו וְעַל אָמוֹ - שׁוֹלֵל לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְאֵינוֹ
מִתְאַחֶה לְעוֹלָם. וְהָאִשָּׁה קוֹרֵעַת וְשׁוֹלֵלָת מִיָּד, אֶפְלוּ
עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת⁴.

2) תופר תפירה בלתי ישירה, ואינה מעשה אומן. שלל -
מלה ערבית, תפירה גסה, אחת הנה, ואחת הנה (הערוך
השלם). ובתוספות יום טוב למועד קטן פרק ג, משנה ו
מפרש: לשון שלל וביזה, שכן השלל מפוזר אחת הנה ואחת
הנה, ואינו מונח וצבור. 3) תופר תפירה שווה ומתוקנת,

34) כאילו הוא אומר. 35) שהרי הוא מרמה אותן, מראה
עצמו שקרע ולא קרע. 36) מו"ק כו, ב.

ז. הָאוֹמֵר לְחֻבְרוֹ: הַשְּׂאִילָנִי חֲלוּקָךְ וְאַבְקָר אֶת אָבִי
שֶׁהוּא חוֹלָה, וְהִלֵּךְ וּנְמָצָא שְׁמַת - קוֹרֵעַ³⁷ וּמִתְאַחֶה³⁸,
וּמִחֲזִיר לוֹ אֶת חֲלוּקוֹ³⁹, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי קָרְעוֹ⁴⁰. וְאִם לֹא
הוֹדִיעֵו שֶׁהוּא מְבַקֵּר לוֹ⁴¹ חוֹלָה - הָרִי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ⁴².

37) הואיל והודיע למשאיל, שאביו חולה, והשאילו -
הסכים מראש שיקרע, כדי שלא יתבייש שם. 38) תופר
תפירה ישרה ומתוקנת. 39) שם. ואע"פ שהקרעים שאדם
קורע על אביו - אינם מתאחים לעולם, ראה לקמן פ"ט,
ה"א. בבגד שאול מתאחים, שלא הקנה לו הבגד, אלא
הרשהו לקרוע כדי שלא יתבייש (נמוקי יוסף' שם).
40) מה שנגרע הבגד מערכו בגלל הקרע (שם).
41) בכת"י תימן: בו. 42) מו"ק שם. ואם קרע לא יצא ידי
חובת קריעה, שהרי זה שואל שלא מדעת. ונקרא גולן,
והקורע בחלוק גול, לא יצא ידי קריעה, כמבואר ביר"ד שם
סעיף כט (ש"ך שם ס"ק נ).

ח. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִתְעַלֵּף, וְסָבּוּר
שְׁמַת וְקָרַע, וְאַחַר כֵּן מֵת: אִם בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר⁴³ -
אֵינוֹ חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ⁴⁴; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דְבוּר מֵת - חוֹזֵר
וְקוֹרֵעַ קָרַע אַחֲרָהּ⁴⁵. וְכֵן מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו,
וְקָרַע, וְאַחַר כֵּן נִמְצָא שְׁמַת בְּנוֹ; אָמְרוּ לוֹ מֵת לוֹ
מֵת, וְכִסְבּוּר שֶׁאָבִיו וְקָרַע, וְאַחַר כֵּן נִמְצָא בְּנוֹ: אִם
תוֹךְ כְּדֵי דְבוּר נִודַע לוֹ אֲמַתַּת הַדְּבָר - יִצָּא יָדֵי
קָרְעָה; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דְבוּר - לֹא יִצָּא, וְחַיֵּב לְקָרַע
קָרַע אַחֲרָהּ⁴⁶.

43) כדי שאילת שלום של תלמיד לרב: שלום עליך רבי,
ראה ה'ל' שבועות פ"ב, ה"ז. 44) נדרים פז, א. כיון שמת
תוך כדי דיבור לקריעתו, הרי זה כאילו קרע עכשיו (ר"ן
שם). 45) שהרי בשעה שקרע עדיין לא מת, וקריעתו אינה
כלום (שם). 46) אע"פ שלא פירשו לו מי מת, ורק הוא
בעצמו טעה וסבר שזהו אביו, בכל זאת חייב לקרוע קרע
אחר (שם, ע"פ רב אשי), שהכל תלוי בכדי דיבור. וראוי
לציין, שבכת"י תימן, כל המשפט: "אמרו לו מת לו מת...
נמצא בנו" איננו, ורבינו אינו עוסק כשאמרו לו: מת לו מת
סתם, אלא כשפירשו לו: מת אביו וכו'. ולפי זה, אם אמרו
לו על מת סתם, אפילו נודעה לו אמיתת הדבר לאחר כדי
דיבור יצא, וזה ע"פ התירוצן הראשון שבגמרא שם, ורב אשי
לא בא לחלוק על התירוצן הראשון, אלא מוסיף לחדש
שאפילו כשפירשו לו מי מת, כל שמת בתוך כדי דיבור אינו
חייב לקרוע קרע אחר, וכן ביר"ד ס"ו שמ, סעיף כד.

ט. מִי שֶׁמָּתוּ לוֹ מֵתִים הִרְבֵּה בְּאֶחָד - קוֹרֵעַ קָרַע
אֶחָד לְכֻלָּם. הֵיכָה בְּכָלֵךְ אָבִיו אוֹ אָמוֹ - קוֹרֵעַ עַל
כָּל קָרַע אֶחָד, וְעַל אָבִיו וְעַל אָמוֹ קָרַע אַחֲרָהּ⁴⁷.

47) מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתיירה. ונראה מדברי
רבינו, שעל אביו ואמו שמתו כאחד, קורע קרע אחד על
שניהם (רדב"ז), וכן ביר"ד שם סעיף כג.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי א' כסלו - ספר שופטים - הלכות אבל קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16) שאין זה שלם, והרי זה כקרוע ועומד. (17) מועד קטן כו, ב. ובכתב יד תימן תיבת "בלבד" אינה. (18) הבגד. (19) בכתב יד תימן: ונעשית. (20) שם, וכדעת רבי שמעון בן אלעזר.

ד. וכשם שהמזכיר אסור לאחותו, כך הלוקח. 14
לפיכך, המזכיר צריך להודיע ללוקח שקרע זה אינו 15
מתאחה. 16

21) שם. ואם מכרו לו בגד קרוע סתם, ולא הודיעהו, אסור ללוקח לאחותו עד שידע, שקרע זה הוא מהמתאחים, וכן אסור למכרו לגוי (יורה דעה שם סעיף יט על פי מסכת שמחות פרק ט).

ה. ומניין שקרע על רבו פדרף שקרע על אביו? 17
שנאמר: והוא מצעק אבי אביו רכב ישראל ופרשיו, 18
ולא ראהו עוד, ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים 19
קרעים. 22. מפאן, שחייב להבדיל השפה. 20

22) ואף על פי שאלוהו חי הוא? כיוון "שלא ראהו עוד" הרי הוא אצלו כמת (מועד קטן כו, א). (23) את פתיחת בית צווארו, שייראה כאילו קרוע הוא לשניים, בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו שאינו צריך להבדיל שפת הבגד, אלא קרוע תחתיה ומניח השפה שלימה, כמבואר לעיל פרק ח, הלכה ב.

ו. ומניין שקרעין על הנשיא ועל אב בית דין ועל 21
שמועה שפאה שנהרג רב צביר? שנאמר: ויחזק 22
דוד בבגדיו ויקרעם, וגם כל האנשים אשר אתו. 23
ויספדו ויבכו ויצמו עד הערב, על שאול - זה 24
נשיא, ועל יהונתן בנו - זה אב בית דין, ועל עם יי 25
ועל בית ישראל כי נפלו בחרב - זו שמועה רעה. 26

24) ואין לדחות, שלא קרע דוד אלא על כל הצרות כולן, שהתרגשו ובאו עליו כאחת, שהרי "על - על" הפסיק העניין, לומר, שעל כל צרה מהן, חייבים לקרוע (מועד קטן שם). מדברי רבינו נראה שאינו חייב לקרוע אלא אם נהרג רוב הציבור, אולם דעת הרמב"ם וה"נמוקי יוסף" שם, אם נקבץ רוב הציבור למלחמה, ונשמע שניגף לפני האוייב ואפילו לא נהרג אלא המיעוט, חייבים לקרוע. וכן ביורה דעה סימן שמ סעיף לו, והוא הדין אם הלכו בשבי (יורה דעה שם).

ז. ומניין שקרעין על ברפת השם? שנאמר: ויבא 27
אלזקים בן חלקיהו אשר על הבית וישבנא הספר 28
ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קריעי בגדים. 29
אחד השומע ואחד השומע מפי שומע חזקין 30
לקרע. 26. 31

25) על דברי החירוף והגידוף של רבשקה שליחו של סנחריב מלך אשור באמרו: "מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי, כי יציל ה' את ירושלים מידי" (שם לה). (26) שכן כתוב (שם יט, א) "ויהי כשמוע המלך חזקיהו (דברי רבשקה, מפי אליקים וחביריו) ויקרע את

וראה להלן הלכה ג בביאורנו ל"איחוי אלכסנדר". "ועת לתפור" (קהלת ג, ז) מתרגם: "ועידן בחיר לאחאה בזיעה". (4) מועד קטן כב, ב. ולשון הגמרא שם: "מפני כבודה", ומפרש ה"נמוקי יוסף": שגנאי הוא לאשה אף על פי שאין ליבה מגולה, לעמוד בבגדים קרועים.

ב. פדרף שקרע אדם על אביו ועל אמו, כך חייב 1
לקרע על רבו שלמדי תורה, ועל הנשיא, ועל אב 2
בית דין, ועל רב הצביר שנהרג, ועל ברפת השם, 3
ועל ספר תורה שנושרף, ועל ערי יהודה, ועל 4
ירושלם, ועל המקדש. 5

5) על רבו מובהק, שלמד ממנו רוב חכמתו, "אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו, הרי זה תלמיד חבר... וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים" וכו' (לשון רבינו הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט). (6) ראש הסנהדרין ונקרא גם כן ראש הישיבה, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. ובנוגע למלך שמת - ראה לקמן פרק י"ד, הלכה כה. (7) זהו המשנה לנשיא, הגדול שבשבעים סנהדרין, כמבואר בהלכות סנהדרין שם. (8) גידוף שם שמים, ראה להלן הלכה ז. (9) שנחרבו, כמבואר להלן הלכה י. וכל אלה מקורם במועד קטן כו, א.

ג. כל אלו הקרעים קורע עד שמגלה את לבו, 6
ואינו מאחה לעולם. 11. ואף על פי שאין מתאחים - 7
מתר לשלל, 12, למלל וללקטן, 13, ולעשותם כמין 8
סלמות; 14, ולא אסרו אלא באחוי אלכסנדר בלבד. 9
וכל הקורע מתוך השלל או המלל או הלקוט - לא 10
עשה פלום; 16; אבל קורע מתוך האחוי האלכסנדר 11
בלבד. 17. אפילו הפך הפל 18 ונעשה 19 שפתו למטה - 12
לא יאחה. 20. 13

10) בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו, שאינה אלא טפח בלבד, ראה לעיל פרק ח, הלכה ב"ג. (11) שם כו, א, שנאמר באלישע שקרע על אליהו רבו (מלכים ב, יב) ויחזק בבגדיו ויקרעם לשניים קרעים - ממשמע שנאמר: ויקרעם, איני יודע שלשניים, אלא, מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם - שאינם מתאחים. ומכאן למד רבינו שיקרע עד שיגלה את לבו, שאז יש היכר שהוא קרוע לשנים, אבל בקריעת טפח בלבד אין היכר שהבגד קרוע לשנים (כסף משנה). (12) תפירה רחבה. (13) מלל - אוחד שני ראשי הקרע בין האצבעות וכורכם יחד כעין כריכת ספר, ותוחב שם שתיים או שלוש תפירות; לקט - אוחד כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט שתיים או שלוש פעמים (רש"י אלפסי שם). (14) כמעלות הסולם, שתופר שתי תפירות ומפסיק, וחוזר ותופר למטה, שמניח בין תפירה לתפירה הפסק, כסולם הזה שיש בו הפסק בין שלב לשלב (שם). (15) תפירה מתוקנת, שהיא שווה למעלה ובולטת למטה. והרמב"ם מפרש: סתם תפירה - שווה למעלה ובולטת למטה, ואיחוי אלכסנדר - שווה מלמעלה ומלמטה כעין אריגה (טור יורה דעה סימן שמ). ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז אמרו: "איזה איחוי? כל שאין מקומו ניכר".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 חֲכָמִים בְּכָל מְקוֹם לְקַרֵּעַ זֶה עַל זֶה טַפַּח, אָף עַל פִּי
23 שֶׁהָיוּ שְׂוִין וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מְלַמֵּד אֶת חֲבֵרָו.⁴⁵

(36) מועד קטן שם. "למה זה דומה לספר תורה שנשרף שחייב לקרוע" ומפרש רש"י: התורה קרויה נר שנאמר: כי נר מצוה ותורה אור, ונשמה נקראת נר, ככתוב: נר ה' נשמת אדם. ובשבת קה, ב מפרש רש"י: "אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו (=לספר תורה), שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצוות". ולדעת רבי מאיר מרוטנברג, הובאה בכסף משנה, חייבים לקרוע אפילו על אדם רשע, חוץ מעל מומר לעבודה זרה, או עובר על אחת מכל המצוות שבתורה להכעיס, שנחשב כמומר. (37) שאינו חשוד על שום עבירה, ולא על שום ביטול מצוה ואין שמועתו רעה, אף על פי שאינו גדול בתורה (לשון היורה דעה שם סעיף ו). (38) אפילו שלא במעמד יציאת נשמתו. (39) מועד קטן שם. (40) ממונה על העיר שמבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). (41) כקרוביו. (42) כדין קריעה על אביו ואמו, ראה לעיל פרק ח, הלכה ג, בניגוד ל"אדם כשר" שאין קורעים עליו אלא טפח. (43) חליצת כתף המפורשת לעיל שם, ולא ביאר רבינו שם בדיון: חולץ לאביו, אם מימין, או משמאל, כדין אב בית דין המבואר להלן הלכה י"ד, וכנראה שהכל תלוי ברצון הבן, שאם רצה חולץ משמאל ואפילו אם רצה לחלוץ שתי הידיים מכאן ומכאן כדין נשיא, ראה להלן הלכה ט"ו - חולץ (רדב"ז). (44) לפי שמספידים אותו, ואין עוסקים בתורה בבית מדרשו, שלא יתעצלו בהספדו (רמב"ן). ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שניים שניים ולומדים בבתיהם (יורה דעה סימן שדמ סעיף יח). (45) בבא מציעא לג, א ומפרש רש"י: לפי שהיו יושבים בבית המדרש יחד, ומקשים ומפרקים זה לזה, וכולם למדים זה מזה. נמצאו ארבע חלוקות הן: רבו מובהק, מפורש לעיל הלכה ב. ורבו שאינו מובהק, שלא למד רוב חכמתו ממנו, דינו מבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט שאינו קורע עליו אלא טפח, כשם שהוא קורע על כל המתים. חכם שהוא גדול ממנו, שקורע עליו מצד הדין כמבואר לפנינו. ותלמידי חכמים השווים זה לזה בתורתם, אינם קורעים אלא מחמת מנהג (רדב"ז).

24 יב. כָּל הַקּוֹרְעִים עַל הַחֶכֶם שְׁמָת, פִּיּוֹן שֶׁהִחֲזִירוּ
25 פְּנֵיהֶן מֵאַחֲרֵי הַמָּטָה שׁוֹלְלִין.⁴⁶ וְיִרְאָה לִי, שֶׁהַקּוֹרֵעַ
26 עַל הַחֶכֶם - מֵאַחַח לְמַחֲרָו;⁴⁷ שֶׁאֶפְלוּ רְבוּ⁴⁸ שְׁמָת -
27 אֵין מֵתָאָבֵל עָלָיו אֲלָא יוֹם אֶחָד בְּלֵבָד, או יוֹם מִיתָה
28 או יוֹם שְׁמוּעָה.⁴⁹ וְכֵן יִרְאָה לִי, שֶׁהַקּוֹרֵעַ עַל הַנָּשִׂיא
29 וְכִיּוֹצֵא בו - שׁוֹלֵל לְמַחֲרָו,⁵⁰ אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מֵאַחַח
30 עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם.

(46) מועד קטן כה, א. (47) ולדעת הרמב"ן מותר לו לאחות אפילו בו ביום. אולם דעת רבינו, הואיל ואמרו שם: כיוון שהחזיר פניהם... שוללים" הרי שלא התירו אלא לשלול, ולא לאחות באותו יום. (48) רבו מובהק. (49) שם עמוד ב. ולדעת הרמב"ן מתאבל עליו בחליצת נעל ושאר דיני אבלות. וביותר דעה רמב"ם סעיף כה מסיים:

בגדיו" (מועד קטן כו, א), והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה י: "והוא שישמענה מ ישראל... אבל השומע מפי הגוי אינו חייב לקרוע; ולא קרעו אליקים ושבנא, אלא מפני שרבשקה היה ישראל מומר", ומקורו בסנהדרין ס, א.

1 ח. וְהַעֲדִים אֵין חֲכִיבִין לְקַרֵּעַ כְּשֶׁעִידוּ בְּבֵית דִּין,²⁷
2 שֶׁכָּבֵר קָרְעוּ בְּשַׁעֲה שֶׁשָּׁמְעוּ.²⁸

(27) על ברכת המגדף. (28) מפי המגדף (שם). וכן הכתוב אומר: "ויקרא את בגדיו" - חזקיה קרע, והם לא קרעו. וראה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח.

3 ט. וּמִנֵּין שֶׁקּוֹרְעִין עַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׁרַף? שְׁנֵאָמַר:
4 וְהִי בְּקִרְוֵא יְהוּדֵי שְׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבַּעַה וְגוֹמֵר, עַד
5 תָּם כָּל הַמַּגְלָה עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאֵחָד,²⁹ וְלֹא פָחַדוּ
6 וְלֹא קָרְעוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם הַמְּלֹךְ וְכָל עַבְדָּיו. מְפָלָל
7 שֶׁחֲכִיבִין לְקַרֵּעַ. וְאֵין חֲכִיבִין לְקַרֵּעַ אֲלָא עַל סֵפֶר תּוֹרָה
8 שֶׁנִּשְׁרַף בְּזוֹרְעוֹ,³⁰ כְּפַעֲשָׁה שֶׁהָיָה.³¹ וְחִיב לְקַרֵּעַ שְׁתֵּי
9 קְרִיעוֹת: אַחַת עַל הַגּוֹיִל³² וְאַחַת עַל הַפֶּתַח. שְׁנֵאָמַר:
10 אַחֲרֵי שֶׁרַף הַמְּלֹךְ אֶת הַמַּגְלָה וְאֶת הַדְּבָרִים.³³

(29) מועד קטן כו, א, כיוון שקראו לפני המלך יהויקים בן יאשיהו, את הפסוק שבמגילת איכה (א, ה) "היו צריה לראש... כי ה' הוגה על רוב פשעיה" - מיד קרע כל אזכרות שבה ושרפן באש. (30) בכוח ובזדון, שיש כאן חילול השם, פרט אם פרצה דליקה ואינו יכול להציל ונשרף ספר תורה, שאין כאן חילול השם. (31) על ידי שריפת יהויקים. והוא הדין הוראה תפילין, או אפילו מגילה אחת מן הנביאים, או מן הכתובים, שנשרפה, חייב לקרוע (יורה דעה שם סעיף לו). וכן כשנקרע או נמחק בזרע - חייב לקרוע (ש"ך סעיף קטן נו). (32) הקלף המקיף את הכתב. (33) מועד קטן שם.

11 י. וּמִנֵּין שֶׁקּוֹרְעִין עַל עֲרֵי יְהוּדָה וְעַל יְרוּשָׁלַם וְעַל
12 הַמִּקְדָּשׁ שֶׁחֲרָבוּ? שְׁנֵאָמַר: וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְׁכֶּם
13 וּמִשִּׁילָה וּמִשְׁמֶרֶן שְׁמָנִים אִישׁ מַגְלִיחֵי זָקָן³⁴ וְקָרְעִי
14 בְּגָדֵיהֶם.³⁵

(34) ומפרש רש"י שם: כשיצאו מביתם לא ידעו בחורבן הבית, ובדרך שמעו וקרעו בגדיהם וגילחו זקנם. (35) ובהלכות תענית פרק ה הלכה ט"ז כותב רבינו: ראה ירושלים בחורבנה, אומר: ציון מדבר הייתה וגו' (ישעיה סד, ט); בית המקדש בחורבנו, אומר: בית קדשנו ותפארתנו וגו' (שם, י) וקורע", ומקורו במועד קטן שם.

15 יא. כָּל מִי שֶׁעָמַד עִם הַמֵּת בְּשַׁעֲת יְצִיאָתוֹ נִשְׁמָתוֹ,
16 אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ קְרוּבוֹ - חֲכִיב לְקַרֵּעַ.³⁶ וְכֵן אָדָם
17 כְּשֶׁר³⁷ שְׁמָת - הַכֹּל חֲכִיבִין לְקַרֵּעַ עָלָיו,³⁸ אָף עַל פִּי
18 שְׁאִינוּ חֲכִים. וְקוֹרְעִין טַפַּח כְּשֶׁאֵר הָאֲבָלִים.³⁹ אֲבָל
19 חֲכָם⁴⁰ שְׁמָת - הַכֹּל קְרוּבִיו⁴¹, וְהַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו עַד
20 שֶׁמִּגְלִין אֶת לְפָם,⁴² וְחוֹלְצִין מִיָּמִין.⁴³ וְכִית מִדְּרָשׁוֹ
21 שֶׁל אוֹתוֹ חֲכָם בְּטַל כָּל שְׂבָעָה.⁴⁴ וְכָבֵר נִהְגוּ תַלְמִידֵי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי א' כסלו - ספר שופטים - הלכות אבל קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 א. הַשְּׁבֵת עוֹלָה לְמִנְיָן אֲבִילוֹת². וְאֵין אֲבִילוֹת בַּשְּׁבֵת
15 אֲלֵא בְּדָבָרִים שֶׁבְּצִנְעָה, כְּגוֹן עֲטִיפַת הָרֹאשׁ³
16 וְתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה וְרִחִיצָה בַּחֲמִין⁴; אֲבָל דְּבָרִים
17 שֶׁבְּגִלּוּי - אֵינוֹ נוֹהֵג בָּהֶן אֲבִילוֹת, אֲלֵא לֹכֵשׁ
18 מִנְעֻלָּיו⁵, וְזֹקֵף אֶת הַמָּטָה⁶, וְנוֹתֵן שְׁלוֹם לְכָל אָדָם⁷.
19 וְאִם יֵשׁ לוֹ כְּגֵד - מַחְלִיף, וְלֹא יִלְבַּשׁ כְּגֵד⁸ קָרוֹעַ
20 בַּשְּׁבֵת, אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ⁹. וְאִם אֵין לוֹ
21 לְהַחְלִיף - מַחְזִיר אֶת הַקָּרֵעַ לְאַחֲרֵיו¹⁰.

(2) מצטרפת למנין שבעה (מו"ק יט, א), שהרי נוהג בה אבילות בדברים שבצנעה, כבסמוך. בניגוד לרגל שאין אבילות נוהגת בה כלל, ולפיכך אינה עולה לו כלל, כמבואר להלן ה"ח. (3) שחייב לכסות את ראשו עד לפיו, כמבואר לעיל פ"ה הי"ט, והואיל ואינו חייב בעטיפת הראש אפילו בימי החול - בפני אחרים, אלא בינו לבין עצמו, כמו ששנינו במס' שמחות פ": "בא לעמוד בשורה, מגלה את ראשו. יצא חוץ לשורה, מכסה את ראשו ונכנס לביתו. באו אחרים לנחמו, הרי זה מגלה את ראשו ופוטרים", נמצא שכל עטיפת הראש אינה אלא בצנעה, ולפיכך מכסה גם בשבת (רדב"ז). (4) רחיצת ידיים ורגלים, וכגון שהוחמו בערב שבת, שאם הוחמו בשבת, אסור לרחוץ בהם משום שבת (מו"ק כד, א וב'נמוקי יוסף' שם). (5) ואע"פ שבגמרא שם אמרו: נעילת הסנדל בשבת רשות, שאפילו אינו נועל, אין זה נראה כאבל - שמא בימי התלמוד היו נוהגים לילך יחף, אבל בימי רבינו לא הלכו יחפים אלא האבל בלבד, ולפיכך אם ילך יחף בשבת - יהא נראה לכל שנוהג בה אבילות (כסף-משנה). (6) שהיתה כפויה בימי האבל, ראה לעיל פ"ה הי"ח. (7) ירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת - שואלים" - וכיון ששואלים בשלומם, מכאן שהם משיבים שלום לכל שואליהם. שוב אמרו שם: רבי הושעיה הגדול, הלך למקום אחד, ראה אבלים בשבת ואמר: "איני יודע מנהג מקומכם, אלא שלום עליכם, כמנהג מקומנו". (8) שאינו קרוע. (9) ראה לעיל פ"ח ה"ג, שעל אביו ואמו אם החליף בגד אחר, חייב לקרוע כל שבעה. (10) שבית צואר שלהם היה מתוקן, כדי שיוכל להפוך חלוקו מה שלפנים לאחור (מו"ק כד, א וברש"י לרי"ף שם). וכל זה מפני כבוד השבת, שאין אבילות נוהגת בה בפרהסיא, כמו שאמרו בירושלמי שם ה"ה: "ברכת ה' היא תעשיר (משלי י, כב) - זו ברכת שבת (=שנאמר בה: ויברך אלקים את יום השביעי); ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות, ככתוב (שמואל-ב יט, ג) נעצב המלך על בנו" - מכאן שאין אבילות בשבת. ובכל זאת דברים שבצנעה נוהגים בה, מפני שלא כתוב בה: שמחה, אבל ברגל אין אבילות נוהגת בה כלל, שנאמר בה: ושמחת בחגך ('תוספות' למו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר).

22 ב. מֵאֵימָתִי זֹקְפִים אֶת הַמָּטוֹת בְּעֶרֶב שְׁבֵת? מֶן
23 הַמִּנְחָה וְלַמַּעֲלָה. וְאֵף עַל פִּי כֹן, לֹא יֵשֵׁב עָלֶיהָ עַד
24 שֶׁתַּחֲשֹׁךְ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּדֵּר לוֹ אֲלֵא יוֹם אֶחָד,
25 חֹזֵר וְכוּפָה אוֹתָן בְּמוֹצָאי שְׁבֵת¹¹.

"מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה", ודין רבו שאינו מובהק, נראה שהוא כ"חכם שמת" ואף על פי שהתלמיד גדול ממנו בחכמה ואין הגדול קורע על הקטן ממנו? כיוון שלימדו תורה חייב לקרוע עליו ומאחה למחר (רדב"ז בדעת רבינו). (50) בניגוד לקורע על קרוביו, שאינו שולל אלא לאחר שבעה ימים, ראה לעיל הלכה א. וכן אמרו בירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז לעניין רבו מובהק: "הורה רב יסא לשלול למחר".

1 יג. חֲכָם שֶׁפָּאָה שְׁמוּעָתוֹ שָׁמַת - אֵין קוֹרְעִין עָלָיו
2 אֲלֵא בַּשְּׁבֵת הַסְּפָדוֹ, וְזֶהוּ כְּבוֹדוֹ⁵¹. וְשׁוֹלֵל בּוֹ פִּיּוֹם,
3 וּמֵאַחָה לְמַחֲרָה⁵².

(51) מועד קטן כה, א "חכם כבודו בהספדו". וכל זה כשהספדו בתוך שלושים לקבורתו, אבל לאחר שלושים אין קורעים אפילו בשעת הספדו (ש"ך לורה דעה סימן שמ סעיף קטן יד). (52) כמבואר בהלכה הקודמת.

4 יד. אֵב בֵּית דִּין שָׁמַת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין
5 מִשְׁמָאל⁵³, וְכָל בְּתֵי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבְּעִירוֹ בְּטָלִין⁵⁴. וּבְנֵי
6 בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמִשְׁנִין אֶת
7 מְקוֹמָן: הַיּוֹשְׁבִין בְּדָרוֹם יֵשְׁבוּ בְּצָפוֹן, וְהַיּוֹשְׁבִים
8 בְּצָפוֹן יֵשְׁבוּ בְּדָרוֹם⁵⁵.

(53) וחליצת שמאל עדיפה מימין, שהיא מגלה את לבו (רדב"ז לעיל הלכה י"א). (54) מלימוד תורה, כדי שיהיו פנויים להתעסק בהספדו (רמב"ן). (55) מועד קטן כב, ב.

9 זו. נִשְׂאִי שָׁמַת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין שְׁתֵּי
10 הַיָּדִים מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן⁵⁶, וּבְכָל בְּתֵי מִדְרָשׁוֹת⁵⁷ בְּטָלִים.
11 וּבְנֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין בַּשְּׁבֵת לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרְאִין
12 שְׁבָעָה⁵⁸. וְלֹא יִטְּלוּ בִּשְׁוֶק, אֲלֵא יוֹשְׁבֵין מִשְׁפָּחוֹת
13 מִשְׁפָּחוֹת דָּוִים⁵⁹ כָּל הַיּוֹם⁶⁰.

(56) שם. (57) ובכתב יד תימן וכן בדפוס רומי ר"מ: וכל בתי מדרשות וכו'. ובשולחן ערוך יורה דעה סימן שדמ סעיף יח: "כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספידים אותו בטלים". (58) בתורה. אבל אין מתפללים שם לגמרי אלא בבית האבל. והוא הדין ביום שני וחמישי קוראים בתורה בבית הכנסת, וכל אנשי אותה עיר מתפללים בבית האבל (כסף משנה וכן ביורה דעה שם). (59) כואבים ומצטערים. (60) מועד קטן כג, א ושם הנוסח: "יושבים ודומים". וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "יושבים ודומים". ובטור שם כתב בשם רבינו האי גאון: "חכם ואלוף וגאון מכניסים אותו לבית הכנסת ומניחים המיטה במקום שהיה דורש, וסופדים התלמידים וקהל ישראל, וכשמוציאים המיטה סופדים אותו עד לבית הקברות" וכו'.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) דיני אבלות בשבת; ואם השבת עולה למניין האבילות. דין אבילות ברגלים ובראש השנה ויום הכיפורים. ביטול האבילות לקובר את מתו קודם הרגל. דין האבילות ביום טוב שני של גלויות, ואם עולה למניין שבעה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סעיף ו פוסק, שראש השנה ויוהכ"פ דינם כשלש רגלים לבטל האבילות. ואם נהג שעה אחת לפני ראש השנה, בטלה ממנו גזירת שבעה, ויוהכ"פ מבטל גזירת שלשים, ואחרי יום הכיפורים אינו מונה כלום, כמבואר שם סעיף ט, באופן שעושים שתי הפסקות אפילו באבילות אחת, ולא כדעת הראב"ד, שהזכרה לעיל אות יד.

ד. קבר את מתו קדם חג הסוכות - מונה אחר החג 11
תשעה ימים בלבד; שהרי שמיני עצרת רגל בפני 12
עצמו, ונמצא יום טוב הראשון מפסיק שבועה, 13
ושבעת ימי החג, ושמיני של חג רגל אחד - הרי 14
אחד ועשרים יום¹⁸. 15

(18) מו"ק שם.

ה. הקובר את מתו שבועת ימים קדם רגל מן הרגלים 16
או קדם ראש השנה ויום הפפורים - בטלה גזרת 17
שלשים¹⁹. ומתו לספר ולכנס בערב יום טוב או 18
בערב יום הפפורים²⁰, שמקצת היום ככלו²¹, ואינו 19
מונה לאחריהם כלום. ואם על אביו ועל אמו הוא 20
מתאבל, אפילו מתו קדם הרגל שלשים יום - אינו 21
מגלח עד שישלח פריע²² או עד שיגזעו בו חבריו, 22
ואין הרגלים מפסיקין דבר זה²³. 23

(19) שם יט, כ. (20) אחר תפילת מנחה לפני שקיעת החמה (רדב"ז). (21) ועולה לכאן ולכאן, נחשב כשביעי וכשמיני, והרי הוא כאילו נהג גזירת שלשים בקצת אותו יום (שם וברש"י). (22) יגדל שיער ארוך יותר מדאי, ראה לעיל פ"ו. (23) ירושלמי שם פ"ג, ה"ח: "כל דבר שהוא תלוי בשבעה ושלשים - הרגל מפסיק. ברם כאן, עד שישלח פריע, או עד שיגזעו בו חבריו". וראה ב'תוספות' למו"ק כב, ב ד"ה עד שיגזעו.

ו. חל ששי שלו בערב הרגל, ואין צריך לומר 24
חמישי או שלישי - אינו מגלח, ולא בטלה ממנו 25
אלא גזרת שבועה בלבד²⁴. ואינו מתר לרחץ ולסוף 26
ולעשות דבר עד שיקנס יום טוב²⁵. ויום טוב מפסיק 27
שאר השבועה, ולאחר יום טוב משלים כל שלשים 28
יום מיום המיתה, ואסור בהן בכל חמשה דברים²⁶. 29

(24) ועדיין הוא נוהג אבילות שלשים, שאסור לו להסתפר בהם, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ג. (25) וביו"ט אינו נוהג אבילות כלל (מו"ק יט, ב): "הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל, שאסור ברחיצה עד הערב". ומפרש רש"י: ולערב רוחץ בצונן, או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין, ואע"פ שאמרו שם: "כשחל שלישי שלו וכו' - כבר העיר הר"ף שם: הוא הדין אפילו יום ששי, שהרי עדיין לא שלמה אבילות שלו. (26) המנויים לעיל פ"ו, ה"ב.

ז. חל שביעי שלו להיות בערב הרגל, והרי הוא 30
שבתי²⁷ - בטלה ממנו גזרת שלשים. ומתו לגלח 31
בתוך המועד²⁸, שהרי אנוס ה"ה, ואי אפשר לו לגלח 32

(11) עד למחרת בבוקר, שמקצת היום ככולו, כמבואר לעיל פ"ו הי"ב (שם כז, א).

ג. הרגלים, וכן ראש השנה ויום הפפורים - אין 1
דבר מדברי אבילות נוהג בהן¹². וכל הקובר את מתו 2
אפילו שעה אחת קדם הרגל או קדם ראש השנה 3
ויום הפפורים - בטלה ממנו גזרת שבועה¹³. נמצא 4
מונה לאחר ראש השנה ויום הפפורים¹⁴ שלשה 5
ועשרים יום¹⁵, ולאחר הפסח - ששה עשר יום; 6
שהרי בטלה גזרת שבועה, ושבעת ימי החג - הרי 7
ארבעה עשר. וכן אם קבר קדם עצרת¹⁶ - מונה 8
אחריה ששה עשר יום; אף על פי שהוא יום אחד 9
- הרי היא רגל ועולה לשבועה ימים¹⁷. 10

(12) ואפילו דברים שבצנעה, וכלשון רבינו לקמן ה"ח: "לא חלה עליו אבילות כלל". ואע"פ שאמרו (כתובות ד, א): "אע"פ שאמרו אין אבילות במועד, אבל דברים של צנעא נוהג" - גירסת רבינו שם: בשבת, ולא: במועד, וכן גירסת 'בעל המאור' שם. וביו"ד סי' שצט סעיף א פוסק שדברים שבצנעה נוהג בהם אבילות אפילו ברגל, וכגירסת הגמרא בכתובות שלפנינו. וכן בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה. וראה ב'תוספות' למו"ק יט, ב ד"ה דלא נוהגין. (13) מו"ק יט, א "רגלים מפסיקים", ורבן גמליאל אומר: "ראש השנה ויום הכיפורים כרגלים". וראה שם כ, א "אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת". ובירושלמי שם ניםקו: "אפשר לשבועה בלא רגל (=ולפיכך היא מפסקת), אבל אי אפשר לשבועה בלא שבת". ואם השבת תפסיק כמו רגל, לא תמצא לעולם אבילות שבעה. (14) אם קבר מתו לפני יום הכיפורים. (15) להשלים גזירת שלשים. ואין אומרים: ראש השנה הפסיק גזירת שבעה, ויוהכ"פ שלאחריו יפסיק גזירת שלשים. או כשקבר מתו לפני יוהכ"פ ובטלה ממנו גזירת שבעה, יבוא חג הסוכות ויבטל גזירת שלשים, כמבואר בסמוך ה"ה? כי אין עושים שתי הפסקות באבילות אחת, הואיל ולא מנה שבעה ימי אבילות כדרכה, בגלל הפסקת הרגל הראשון, מעתה עליו למנות כרגל גזירת שלשים לפחות (כספ-משנה ע"פ הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ג אות כח). והראב"ד קורא: "שיבוש יש כאן", שהרי יום אחד לפני ראש השנה הרי הוא כשבועה, וראש השנה עצמו שבעה, הרי כאן ארבעה עשר יום ולא נשאר לגזירת שלשים אלא ששה עשר יום! ואמנם במו"ק כד, ב פוסק כך רב פפא, אולם רבינו סובר כרבי אושעיא שם, שדוקא עצרת (חג השבועות) נמנית כשבועה, שיש לה תשלומין כל שבעה (שם לא הביא קרבנות חגיגתו ביום הראשון, מביא והולך כל שבעה), אבל ראש השנה ויוהכ"פ, שאין טעם זה שייך בהם, שאין חוגגים בהם כלל, אינם נמנים כשבועה, ודי להם שיפסיקו גזירת שבעה או שלשים כרגלים (לחם-משנה). (16) דינה כרגל של פסח או של סוכות העולה לשבועה ימים. (17) שנאמר (דברים טז, טז) "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" - מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה (=שם לא חג והביא קרבנות החג ביו"ט, הראשון חוגג את כל הרגל), אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה (מו"ק כד, ב). ובשר"ע יו"ד סי' שצט

ה" (רי"ף שם). "יבוא עשה דיחיד, (=האבל) וידחה עשה דרבנן". וכל זה בששה מתים שמתאבל עליהם מדין תורה, אבל אלה שהוסיפו עליהם מדבריהם, כגון אשתו, או אחיו מאמו (ראה לעיל פ"ב, ה"א) - אין מתאבלים עליהם ביו"ט שני, שהרי אין בהם 'עשה' של תורה, יבוא 'עשה' של רבים (=רגל) מדבריהם, וידחה 'עשה' של יחיד מדבריהם (כסף-משנה בשם הרמב"ן). (45) ודינו כיו"ט ראשון. (46) פ"ה, ה"ח: "הואיל והיו עושים אותו שני ימים, ואפילו בזמן הראיה, התקינו שיהיו עושים - אפילו בני ארץ ישראל - אותו תמיד שני ימים, בזמן הזה שקובעים על החשבון". והטעם, שעשו אותו שני ימים אפילו בזמן הראיה, לפי שלא ידעו יום שקבעו בו בית-דין את החדוש, שאין השלוחים יוצאים ביום-טוב (שם ה"ז), וראה ביצה ד, ב "נולדה בזה אסורה בזה", שכיום אחד ארוך הם, וכן בהל' יו"ט, פ"א הכ"ד. ולדעת הרדב"ז, אין יו"ט שני של ראש השנה עולה לו למנין שבעה, שהרי כיום אחד ארוך הוא, ודינו כיו"ט ראשון. ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף יג פסק, שנוהגים לא להתאבל בשום יו"ט שני של גלויות על שום מת, אפילו הוא יום מיתה וקבורה, שסוברים כדעת האומרים שאין שום אבילות מן התורה, "וכן המנהג פשוט ואין לשנות".

פרק אחד עשר

(1) דיני אבילות בחול המועד. אבילות והספד בחנוכה ובפורים ובראשי חודשים. שלא לעורר אבל על המת, שלושים יום קודם לחג. שבעת ימי המשתה לנישואי חתן וכלה דינם כרגל. חתן שהכין כל צרכי סעודת נישואיו, ומת לו מת קודם שייכנס לחופה - מה דינו.

- א. אף על פי שאין אבילות במועד², קורע על מתו במועד וחולץ כתפו³. ומברין את האבלים לחם⁴ במועד⁵. כל אלו פהלו של מועד; אבל ביום טוב, אפלו ביום טוב שני⁶ - אין קורעין ולא חולצין ולא מברין.

(2) שנאמר (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך", ואין 'עשה' של אבילות יחיד דוחה 'עשה' של רבים (מועד קטן יד, ב), וראה לעיל פ"י, ה"ח. (3) מוציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתיפו וזרועו, כלשון רבינו לעיל פ"ח, ה"ג. (4) מאכילים אותם משל אחרים, שהאבל אסור לאכול ביום הראשון לאבלו משלו, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (5) מו"ק כד, ב. (6) שאינו אלא מדבריהם, ראה לעיל פ"י, ה"ט, ובביאורנו. ואע"פ שאמרו (ביצה ו, א): "י"ט שני לגבי מת כחול עשאוהו חכמים - אין זה אלא בצרכי המת עצמו, כגון לקברו או לתפור לו תכריכין, אבל הקריעה היא צרכי החיים של המתאבלים (ר"ן שם, וכן ברדב"ז). ואם מת ונקבר ביו"ט, אין לקרוע בחול המועד עד אחרי יו"ט כשיתחיל להתאבל, שחול-המועד אינו שעת חימום, ולא שעת שמועה, ומכיון שנדחת הקריעה ביו"ט, תידחה עד זמן האבל, שהוא לאחר החג (משנה-למלך, וכן ב"מגן אברהם" או"ח סי' תקמז ס"ק ג). והשווה הל' יו"ט, פ"ו הכ"ג.

- ב. אין קורעין במועד ולא חולצין אלא הקרובים שחביבין באבל⁷, או הקורע והחולץ על ההקסם⁸ או

בשבת²⁹. וכן מגלח אחר עצרת³⁰ או אחר ראש השנה ויום הכפורים, שהרי בטלה גזרת שלשים, ויש לו לגלח בכל עת שירצה³¹.

(27) שאסור לו להסתפר בה. (28) בחול המועד. (29) ואנוס מותר בגילוח במועד, כמבואר בהל' יו"ט, פ"ז הי"ד-יח (מו"ק יז, ב). (30) בשחל שביעי שלו בשבת, ערב עצרת. (31) כאבא שאול, האומר (שם יט, ב) "מותר לגלח אחר הרגל".

ח. הקובר את מתו בתוך הרגל - לא חלה עליו אבילות כלל³², ואינו נוהג אבילות ברגל. אלא לאחר הרגל מתחיל למנות שבעה, ונוהג בהן כל דברי אבילות³³. ומונה שלשים מיום הקבורה³⁴, ונוהג בשאר השלשים בכל גזרות שלשים.

(32) אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר לעיל אות יא. וכמו שכתבו ה'תוספות' במו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר: שברגל נאמר: "ושמחת בחגך" ואין להתאבל בה כלל. (33) שם כ, א, אלא שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, כמבואר שם. וכן ביו"ד סי' שצט סעיף ב: "ולכשיכלו שבעה למיתת המת, אע"פ שעדיין לא כלו שבעת ימי האבילות, מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתייהם". (34) שם.

ז. המקומות שעושין שני ימים טובים³⁵ - מונה השבעה מיום טוב שני האחרון³⁶, אף על פי שאינו נוהג אבילות³⁷. הואיל ומדבריהם הוא - עולה לו מן המנין³⁸, ומונה אחריו ששה ימים בלבד. ומונה שלשים יום מיום הקבורה, כמו שאמרנו³⁹.

(35) המקומות הרחוקים מארץ ישראל, שאין שלוחי בית-דין מגיעים אליהם, היו עושים שני ימים מפני הספק, לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית-דין את החדוש איזה יום הוא, מלשון רבינו בהל' קידוש החדוש, פ"ג הי"א. (36) קדושתו אינו אלא מדרבנן, שמן התורה אינו קדוש אלא היום הראשון בלבד, וביתור בזמננו, שאנו בקיאים בקביעת החדוש. ראה שם פ"ה ה"ו. (37) אם קברו המת בימים שלפניו, אבל אם קבורה ביום-טוב שני, דינו יתבאר בסמוך ה"י. (38) רי"ף למו"ק, פ"ג דף רפט. (39) לעיל ה"ח.

י. הקובר את מתו ביום טוב שני, שהוא יום טוב האחרון⁴⁰, או ביום טוב שני של עצרת⁴¹ - נוהג בו אבילות. הואיל ויום טוב שני מדבריהם, ואבילות יום ראשון של תורה⁴² - ידחה עשה של דבריהם⁴³ מפני עשה של תורה⁴⁴. אבל אם קבר ביום טוב שני של ראש השנה - אינו נוהג בו אבילות; ששניהן ביום ארוך הן⁴⁵, מטעם שבאננו בהלכות קדוש החדש⁴⁶.

(40) של פסח או סוכות, בניגוד ליו"ט שני של התחלת החג, שאינו נוהג בו אבילות, כלעיל ה"ח. (41) חג השבועות, שאין לו אלא שני ימים ובחזן לארץ. (42) ראה לעיל פ"א, ה"א. (43) שמחת החג של יו"ט שני. (44) האבילות, ככתוב (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאתי היום הייטב בעיני

למקום אחר לקברן בקברות אבותם. (23) צער יש לו בשעת לקיטתן (מ"ק ח, א). (24) שאינו שמח בהם כ"כ לקברם בקברות אבותם, ובוודאי יש לו צער בלקיטתן. וב'פרישה' ליו"ד סי' תג אות ח, מפרש: שעצמות שאר קרוביו ודאי אסור ללקט מפני שאינו חייב לכבדם. ובמס' שמחות פי"ב, שנינו: "כל שקורעים עליו בשעת מיתתו, קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות". וראה לקמן פי"ב, ה"ח. (25) שבת כא, ב. (26) מגילה ה, ב שנאמר בהם (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". (27) תענית יז, ב "ראש-חודש גופו יום-טוב הוא". (28) שאינם כרגלים המפסיקים את האבילות, וגם אינם כשבת, שאין אבילות נוהגת בה, והרי אמרו (מ"ק כח, ב): נשים מענות ומטפחות בהם (ביאור הגר"א לאו"ח סי' תרצו ס"ק ה). והרמ"א באו"ח שם מסכם: שאין אבילות נוהגת בפורים אלא בדברים שבצנעה בלבד. (29) אע"פ שאמרו (תענית יז, ב) "הימים האלה הכתובים במגילת תענית (=שלא להספיד בהם, וחנוכה ופורים בכללם), לפנייהם ולאחריהם, אסורים - כבר אמרו (ר"ה יח, ב) "בטלה מגילת תענית", ואע"פ שאמרו (שם יט, ב): חנוכה ופורים לא בטלו - הכוונה להם עצמם, ולא לימים שלפניהם ולאחריהם, שאינם עדיפים משאר ימי המגילה שבטלו (כסף-משנה).

ד. הנשים: במועד - מענות אכל לא מטפחות³⁰; 15
ובראשי חידשים ובחנכה ובפורים - מענות³¹ 16
ומטפחות. אכל אין מקוננות לא בזה ולא בזה. 17
נקבר המת - לא מענות ולא מטפחות³². 18

(30) מספקות כף אל כף. (31) יתבאר בסמוך בהלכה הבאה. (32) מ"ק כח, ב.

ה. אי זהו ענוי? שפלין עונות פאחת³³. קינה? שאחת 19
אומרת וכלן עונות אחריה. שנאמר: ולמדנה 20
בנתיכם נהי, ואשה רעותה קינה³⁴. במה דברים 21
אמורים? בשאר העם שמתו; אכל תלמיד חכם 22
שמת - סופדים אותו במועד, ואין צריך לומר 23
בחנכה ובפורים וראשי חידשים³⁵, אכל לא ביום טוב 24
שני³⁶. ואין סופדין אותו בימים אלו אלא בפניו³⁷. 25
נקבר - אסורין בהספד. ויום שמועת³⁸ - כפניו 26
הוא, וסופדין אותו, אף על פי שהיא רחוקה³⁹. 27

(33) מרימות קולן בדברי קינות ונהי. (34) שאחת מלמדת את חברתה קינה, כשהיא תתחיל, תדע חברתה מה תענה (שם). (35) שהם מותרים בעשיית מלאכה, בניגוד לחול-המועד שאסור במלאכה (שם כז, ב). (36) של גלויות, שהוא במקום יו"ט ראשון, שאסור להספיד בו מן התורה (כסף-משנה). (37) טרם שנקבר, והוא מוטל לפניו. והשווה הל' יו"ט, פ"ז הכ"ב. (38) שהגיעה השמועה שחכם פלוני מת. (39) לאחר שלשים יום למותו (מ"ק כז, ב), אלא ששם אינו מודגש: "אע"פ שהיא רחוקה". וראה בימוקי יוסף שם שיטה אחרת בזה.

ו. לא תעזר אשה⁴⁰ על מת שלה שלשים יום קדם 28
לחג, כדי שלא יבוא החג והם דוים⁴¹; שאין המת 29

1 על אדם פשרי, או מי שהיה עומד בשעת יציאת
2 נשמה¹⁰. ומברין הפל¹¹ על החכם במועד לתוך
3 הרחבה¹², כדרך שמברין את האבלים¹³; שהפל
4 אבלים עליו¹⁴.

(7) פרט לאלה שאינם חייבים לקרוע, ורוצים לקרוע מפני הכבוד, שאסורים (מ"ק כד, ב). (8) הממונה על העיר ומבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). (9) שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה, אע"פ שאינו גדול בתורה (לשון השו"ע יו"ד סי' שמ, סעיף ו). (10) ואפילו אינו אדם כשר, ועל כל אלה חייבים לקרוע וקורעים במועד, כמבואר במ"ק כה, א. והשווה לעיל פ"ט, הי"א. וראה ביו"ד סי' תא סעיף ג "שמע שמועה קרובה (=תוך שלושים יום למיתתו) בחול המועד - חייב לקרוע". (11) את הכל. וכל אחד מאכיל את חבירו ומחליף סעודתו עמו, כמו שמצינו ברבה ורב יוסף (מ"ק כז, ב) שהיו מחליפים סעודתיהם זה לזה. (12) כבר העיר. (13) על מות קרובם, שהיו מברים אותם ברחבה, כמבואר בכתובות ח, ב וברש"י שם. (14) "שהכל כקרוביו" (מ"ק כה, א), והשווה לעיל פ"ט, הי"א.

ג. כשמברין את האבלים במועד - אין מברין אלא 5
על מטות זקופות¹⁵. ואין אומרים ברכת אבלים 6
במועד¹⁶, אכל עומדין בשורה¹⁷ ומנחמין ופותרין¹⁸. 7
ואין מניחין את המטה¹⁹ ברחוב, שלא להרגיל את 8
ההספד²⁰; שהמועד אסור בהספד ובתענית²¹. וכן אין 9
מלקטים עצמות אביו ואמו²² במועד, שאכל הוא 10
לוי²³; ואין צריך לומר שאר קרובים²⁴. וכן אין 11
מספדין את המת בחנכה²⁵ ובפורים²⁶ ולא בראשי 12
חידשים²⁷, אכל נוהגין בהן כל דברי אבילות²⁸. ומתיר 13
לספד לפני חנכה ופורים ולאחריהן²⁹. 14

(15) בניגוד לימי החול, שאין האבלים אוכלים אלא על מיטות כפיות לארץ, ראה לעיל פ"ד ה"ט, שביום הראשון לאבלו חייב האבל לישב על מיטה כפוייה, ואילו במועד אוכל האבל על מיטה זקופה (שם כד, ב). שאין כפיית המיטה נוהגת במועד כלל (נמוקי יוסף שם), וראה ב'תוספות' שם כ, א ד"ה שכבר, רש"י היה אומר: שאין עושים הבראה ברגל, הואיל ואין בה אבילות. (16) כשחזרו מהלוויה, עמדו כולם ברחוב, ועמד אחד ואמר ברכה מיוחדת לאבלים לנחמם, ומסיים בה: "בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך מנחם אבלים" (כתובות ח, ב), וראה במגילה כג, ב וברש"י שם ד"ה אין אבלים (מ"ק כז, א). והואיל וברכה זו היא ברחבה, במקום פומבי ביותר, אין לאמרה בחול המועד (רדב"י). (17) המלווים את המת, כשחוזרים מהקבורה, עומדים בשורה בצד בית הקברות לנחם האבלים, ראה לקמן פי"ג, ה"א. (18) את המנחמים לביתם, ולא ילכו לביתו של האבל (מ"ק שם). (19) שהמת מוטל עליה. (20) שם, ומטעם זה "אין מוליכים המת לבית-הקברות בחול-המועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן" (יו"ד סי' תא, סעיף א). (21) שהמועד כיו"ט, שחייב לשמוח בו (תענית יז, ב). (22) להוליכן

ח. הכין כל צרכי הסעדה ואפה פתו וטבח טבחיו
כדי שיפנסו לשמחה, ומת לו מת קדם שיפנסו
לשמחה: אם לא נתן מים על גבי בשר⁴⁷ - מוכר
הבשר והפת, ונוהג שבועת ימי אבלות, ואחר כך
נוהג שבועת ימי המשחה⁴⁸; ואם נתן מים על גבי
בשר, שהרי אי אפשר למכרו - מכניסין את המת
לחדר⁴⁹, ואת החתן ואת הפלה לחפה, ובועל בעילת
מצוה⁵⁰ ופורש⁵¹, ונוהג שבועת ימי המשחה, ואחר כך
נוהג שבועת ימי אבלות. וכל אותן הימים נוהג
בדברים שבצנעה כשבת⁵². לפיכך הוא ישן בין
האנשים, ואשתו ישנה בין הנשים, כדי שלא ישמש
מטתו⁵³. ואין מונעין תכשיטין מן הפלה כל שלשים
יום⁵⁴. הוי במקום שאפשר למכר הבשר אף על פי
שנתן עליו מים - מוכר, ונוהג אבלות תחלה. הוי
במקום שאי אפשר למכר הבשר אף על פי שלא
נתן עליו מים - נוהג שבועת ימי המשחה תחלה.
במה דברים אמורים? בשמת אביו של חתן או אמה
של פלה; שאם יפסידו סעדה זו - אין להם מי
שיטרח להם. אבל אם מת אביה של פלה או אמו
של חתן או שאר קרוביהם - נוהגין שבועת ימי
האבל תחלה, ואחר כך תפנס לחפה וינהגו שבועת
ימי המשחה⁵⁵.

משתתף מן הלב שלשים יום. במה דברים אמורים?
במת ישן; אבל אם מת בתוך שלשים יום סמוך לחג
מעוררת⁴².

(40) לא תביא ספדן לערער על מתה, שמת זה ימים רבים,
לחזור אחרי קרובי המת, כדרך שחזור הספדן, שצועק
ואומר: בואו בכו עמי כל מרי לב, ומי שלבו דוח עליו הולך
ומספיד על קרובו (מו"ק פ"א מ"ה, וברע"ב שם).
(41) מו"ק ח, ב. וכדברי רבינו בהל' יו"ט, פ"ו הכ"ד: "כדי
שלא יבוא הרגל והוא נעצב, ולבו דואג וכואב מזכרון
הצער". ושם תפס רבינו לשון "ואסור לאדם שיעורר וכו'
כלשון המשנה במועד קטן, וכאן נקט רבינו לשון: לא
תעורר אשה וכו', ע"פ לשון הירושלמי שם פ"א ה"ה: "לא
תעורר אשה לויתתה (=אבל בעלה, שהוא חיבורה) במועד".
וכתב הכסף-משנה: כל זה לפי מנהגם שהיו מעוררים כבי
ויללה. אבל מה שאנו נוהגים, שבגמר השנה, מספידים המת
ומזכירים נשמתו - מותר, שאין זה "עירור" שלא ישכח מן
הלב, אדרבה דעתו להפסיק ע"ז אבילותו, וכן בשו"ע אור"ח
ס' תקמו סעיף ה. (42) שבין כך, המרידות חרותה בלבה
ואין בה תוספת בגלל ההספד (ירושלמי שם). ושם אמרו:
"איזה עירור? מזכירתו בין המתים; הספד - שהוא עושה
לו הספד בפני עצמו".

ז. שבועת ימי החתנות⁴³ - הרי הן פרגל⁴⁴. ומי שמת
לו מת בתוך ימי המשחה, אפילו אביו ואמו -
משלים שבועת ימי השמחה, ואחר כך נוהג שבועת
ימי אבלות⁴⁵. ומונה השלשים מאחר ימי השמחה⁴⁶.

(43) ימי המשחה, שמשח רבינו תיקן לישראל, שהנושא
בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, כמבואר בהל' אישות
פ"י הי"ב, ולעיל פ"א, ה"א. (44) שאין אבילות נוהגת
בהם (כתובות ד, א). (45) כדין הקובר את מתו ברגל,
המבואר לעיל פ"י, ה"ח. (46) והראב"ד שואל: למה לא
יעלו ימי המשחה למנין השלושים, כמו ששינו לעיל (שם)
לענין הרגל ש"מונה שלשים מיום הקבורה"? והרמב"ן
(הובא ב"טור" יו"ד ס' שמב) מתרץ, שברגל נוהג ממילא
מצות שלשים, לענין גיהוץ ותספורת שאסור בהם מחמת
הרגל, ולפיכך עולה לו למנין שלשים, אבל בשבועת ימי
המשחה מותר בגיהוץ ותספורת, ולפיכך אינם עולים לו.
ועדיין קשה, לפי שיטת רבינו לעיל פ"א ה"א, שאבילות יום
ראשון היא מן התורה, איך דוחה שמחת ימי המשחה
שאינה אלא מדבריהם, מצות אבילות שהיא מן התורה?
והר"ן בכתובות שם מתרץ: יש כח ביד החכמים לבטל דברי
תורה ב"שב ואל תעשה", שאינו חייב לעשות בימי שמחתו
מעשה אבילות. ולפי זה, אסור יהיה לו לעסוק בפועל בדברי
שמחה כל אותו היום, שאסור לו לדחות את אבולו ב"קום
ועשה". ונראה, שנוהג הוא בדברים שבצנעה, ולא ישמש
מיטתו, כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. והרדב"ז מתרץ,
שכאן אין החכמים מבטלים את האבילות לגמרי, אלא
דוחים אותה ליום אחר, ולפי זה אפילו בדברי שמחה
בפועל, מותר לו לעסוק באותו יום.

(47) עדיין ראוי הבשר למכירה. (48) הראב"ד שואל: למה
לא יחכה עד שיעברו עליו שלשים יום של אבילות, כמבואר
לעיל פ"ו ה"ה, שהאבל אסור בנישואין כל שלשים יום.
והרמב"ן - הובא ב"טור" יו"ד ס' שמב - אומר, הואיל וכבר
התכונן לחופה וטרח בה הרבה, אין לאחר החופה עד לגמר
שלשים. (49) שלא יקברוהו, כדי שלא תחול עליו אבילות
מיד לאחר סתימת הגולל, ואז לא יוכל לכנס עד שתעבור
האבילות. (50) הבעילה הראשונה שהחתן בועל את אשתו
הבתולה, נקראת "בעילת מצוה", כי ע"ז עשאה כלי, וכמו
שאמרו (סנהדרין כב, ב) "אין אשה כורתת ברית אלא למי
שעשאה כלי", ובאים לידי פריה ורביה, וכן הכתוב אומר
(ישעיה נד, ה) "כי בועליך עושיך" ('תוספות' לכתובות ד,
א ד"ה בעילת מצוה). (51) אחרי שקוברים את המת, אסור
הוא בדברים שבצנעה, מחמת אבלו, כבסמוך. (52) ראה
לעיל פ"י, ה"א. אבל ברגל ממש, מותר הוא אפילו בדברים
שבצנעה, כמבואר שם ה"ג ובביאורנו. (53) כתובות שם.
והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א. וכתוב ב"הגהות
מיימוניות": מיעוט אנשים שנים, ומיעוט נשים שנים.
וביו"ד ס' שמב סעיף א, מעיר הרמ"א, שאסורים להתייחד
גם ביום, ואם אינם יושנים בחדר אחד, אינם צריכים שימור
כלל. (54) שם. כדי שלא תתגנה על בעלה. (55) שם.
ולדעת רש"י שם ג, ב ד"ה אביו של חתן: אמה של כלה -
אינה משמשת גורם לסעודה, אלא היא המכילה תכשיטין
לכלה. והעיר הר"ן שם, כגון שהתמרוקים והקישוטים אינם
מתקיימים. שאם לא כן, תינשא לאחר שבעת ימי האבילות
באותם תמרוקים, שהכילה לה אמה מקודם.

(9) לומר: "קיים זה מה שכתוב בזה", כי אסור לישב על גבי מיטה שספר תורה מונה עליה, כמבואר בהלכות ספר תורה פרק י', הלכה ו' (מועד קטן כה, א). ודווקא על מיטתו, אבל להניח הספר לפניו על גבי ספסל, התיר רב האי גאון לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו, כמבואר בטור יורה דעה סימן שדמ וכן בש"ך שם ובטור יורה דעה סימן שנג. (10) אלא מוציאים אותו במיטה הראשונה שעשו לצרכו (מועד קטן שם) ובטור יורה דעה סימן שנג. (11) כגון, אם הייתה המיטה רחבה מפתח הדלת, שוכרים הקיר ומרחיבים הפתח (מועד קטן שם). (12) שלא אמרו אלא: "חכם כבודו דרך הפתח", וכן: "חכם כבודו במיטה הראשונה".

ד. אין פוחתין משבועה מעמדות למת¹³. ואין עושין מעמד ומושב בפחות מעשרה¹⁴. ואין עושין אלא בקרובים¹⁵. ואין עושין אלא ביום ראשון¹⁶, ובבית הקברות, ובמקום שנהגו¹⁷. כיצד עושין במקום שנהגו? מעמידין שאר הקרובים ובני משפחה שאינן בני אב, ואומרים לפניהם דברי קינות וכיוצא בהן. ואחר כך אומר: שבו יקרים שבו! ואומר לפניהם דברים אחרים כשהן יושבין. ואחר כך: עמדו יקרים עמדו! ואומר כשהן עומדין. וחוזר ואומר כך עד שבע פעמים¹⁸.

(13) בחזרתם מן הקבר הולכים מעט ויושבים, לנחם האבלים, או להרבות צער על המת ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה, כי חיי האדם הבל. ועומדים, והולכים מעט וחוזרים ויושבים מעט, כך עושים שבע פעמים, כנגד שבעה הבלים הכתובים בקהלת (א, ב) "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים (=הבלים שניים במשמע) הכל הבל" (בבא בתרא ק, ב וברשב"ם שם). ורש"י למגילה כג, ב אומר: "כשנושאים את המת לקברו היו יושבים שבע פעמים לבכות את המת, והרוצה לספדו יספדו". (14) אנשים (מגילה כג, ב). (15) קרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות לכבוד המת. (16) לקבורת המת. (17) בבא בתרא שם. (18) ולדעת הרשב"ם שם, לאחר שישבו מעט, היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר. ובטור יורה דעה סימן שעו מביא בשם גאון: "וצריך לישב שבע פעמים מפני שהרוחות מלוות אותו, ובכל שעה שיושב בורחות ממנו".

ה. כדרך שעושין מעמד ומושב לאנשים במקום שנהגו, כך עושין לנשים¹⁹. ומספידין הנשים פאנשים בכל מקום²⁰. אבל אין מניחין מטת האשה ברחוב לעולם²¹, שזה גנאי לאשה²², אלא סמוך למיתתה קבורתה²³.

(19) בבא בתרא שם. (20) כשמתה אמו של בן זוא, הספידה רבן גמליאל הספד גדול (ראש השנה כה, א). וכן במגילה כה, ב "רפרם הספיד לכלתו בבית הכנסת". (21) אפילו שלא בימי חול המועד, אלא בכל ימות השנה, ראה לעיל פרק י"א, הלכה ג. (22) להיות מונחת מתה

פרק שנים עשר

(1) דיני הספד, ושבעה מעמדות למת. דיני ליקוט עצמות ופינוי ארון המת ממקום למקום - לעניין אבל והספד. בן כמה שנים יהיה הקטן, ויהיה ראוי להספד. סדרי הלווייה שונים בקטנים - בהתאם לגילם. עבדים ושפחות - לעניין הספד ותנחומים.

א. ההספד כבוד המת הוא². לפיכך פופין את היורשין לתן שכר מקוננים והמקוננות³ וסופדין אותו. ואם צוה שלא יספדוהו - אין סופדין אותו⁴. אבל אם צוה שלא יקבר - אין שומעין לו; שהקבורה מצוה, שנאמר: כי קבור תקברנו⁵.

(2) ולא כבוד החיים ויקרם. (3) מלשון הכתוב (ירמיה ט, טז) "קראו למקוננות ותבואינה". (4) אבל אילו היה ההספד "כבוד החיים" לא היינו שומעים לו. שלא לפגוע בכבודם (סנהדרין מו, ב). (5) אלא שמסופקים בגמרא שם, אם המצוה היא "משום כפרה", שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות (רש"י שם), ולפיכך אם ציווה שלא לקברו - שומעים לו, שהרי אינו רוצה בכפרה, או "משום בזיון" היא, שלא יתבזה על החיים, שיראוהו מת ונרקב ונבקע, ולפיכך אפילו ציווה שלא לקברו אין שומעים לו, לבזות את החיים בגללו, ומתוך שזוהי בעייה שלא נפשטה, הולכים בה להחמיר (שם), והשווה הלכות זכייה ומתנה פרק י"א, הלכה כ"ד "שאסור להניחו בלא קבורה, אלא כופים את היורשים לקברו מנכסיו". וראה הלכות אישות פרק י"ד הלכה כ"ג-כ"ד בעניין חיובי הבעל בקבורת אשתו.

ב. כל המתעצל בהספדו של חכם - אינו מאריך ימים⁶. וכל המתעצל בהספד אדם פשוט - ראוי לקבר בחייו⁷. וכל המוריד דמעות על אדם פשוט - הרי שקברו שמור על כך אצל הקדוש ברוך הוא⁸.

(6) שבת קה, ב "מידה כנגד מידה" - הוא לא התאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחייו לא יחושו מן השמים (רש"י). (7) שם, שנאמר (יהושע כד, ל) "ויקברו אותו (את יהושע) בגבול נחלתו... מצפון להר געש" - מלמד שרגש עליהם ההר להרגם" על שלא הספידוהו כראוי (שם וברש"י). וגם עונש זה הוא "מידה כנגד מידה" - כי אם הוא מתעצל בהספדו, הרי הוא מחשיבו כחי, והרי הוא כאילו מונח בקבר כשהוא חי, לפיכך ענשו להיקבר בחייו (מהרש"א שם). וראוי להעיר כי הנוסח שלפנינו בגמרא שם הוא: המתעצל בהספדו של חכם, ורבינו כנראה נמשך אחרי גירסת הרי"ף במועד קטן פרק ג דף רצג, שהיא: "בהספד של אדם כשר". (8) שבת שם, "הקדוש ברוך הוא סופר ומניח בבית גזויר", שנאמר (תהלים נו, ט) "נודי ספרת אתה, שימה דמעתי בנאדך".

ג. אין מניחין ספר תורה על מטתו של חכם⁹. ואין משנין אותו ממטה למטה¹⁰. ואין מוציאים מטתו אלא דרך פתחים, לא שישלשלה דרך גגות¹¹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ב' כסלו - ספר שופטים - הלכות אבל קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברחוב לעיני הכל. (23) מועד קטן כח, א, שנאמר (במדבר כ, א) "ותמת שם מרים ותיקבר שם" - סמוך למיתה קבורה, ולשון ה"נמוקי יוסף" למשנה שם: "שגנאי הוא לנשים החיות, כשאשה מתה עומדת [שוכבת] בתכריכה לבושה לפני האנשים".

1. המלקט עצמות²⁴ - אין אומרים עליהם קינים ונהי²⁵, ולא ברפת אבלים ולא תנחומי אבלים²⁶.
2. אבל אומרים עליהן דברי שבת להקדוש ברוך הוא²⁷ ודברי בפוששים²⁸.

(24) מן הקבר, לקברן במקום אחר. (25) דברי בכי ומספד. (26) מפורש בסמוך בהלכה הבאה. (27) שהוא ממית ומחיה, מוריד שאל ויעל (ירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה וכפירוש הטור ביורה דעה סימן תג). (28) דברי מוסר, הכובשים את לבו של אדם ומכניעים את יצרו.

3. המפנה ארוננו של מת ממקום למקום: אם שדרו²⁹ קימת - עומדין עליו בשורה³⁰, ואומרים עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים³¹, ומספידין אותו, אף על פי שהעבירוהו לאחר שנים עשר חדש³²; ואם אין שדרו קימת - אין מספידין אותו, ואין עומדין עליו בשורה, ואין אומריין עליו ברפת אבלים ולא תנחומי אבלים. ואלו הן: ברפת אבלים - דברים שאומרים בבית האבל³³, תנחומי אבלים - שאומרים בשורה³⁴.

(29) מערכת החוליות בגבו, וכן בבבא קמא טז, א "שדרו של אדם". (30) לנחמו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה א. (31) מועד קטן כח, א, אלא, ששם הנוסח: "שדרו קיימת" ומפרש רש"י: גופו קיים, ורבינו סובר, כיוון ששדרתו קיימת, הרי זה כ"שדרו קיים" שהשדרה היא עיקר בניין הגוף (לחם משנה). (32) ואין מספידים אפילו את החכם לאחר שנים עשר חודש למיתתו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה י, זה שהעבירו את ארוננו ממקום למקום - מספידים הואיל ושדרו קיים ונקבר מחדש. (33) בברכת ה"טוב והמטיב" שבברכת המזון, שמוסיף בה דברים: דיין אמת, שופט בצדק, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו וכו', כדברי רבינו בהלכות ברכות פרק ב, הלכה ח. ובירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה: ברכת אבלים - מה שאומרים בבית הכנסת, ומפרש ה"קרבן העדה" "ברוך מנחם אבלים", וכן בירושלמי פסחים פרק ח, הלכה ח. וראוי להעיר שבכתובות ח, ב אמרו: "ברכת אבלים ברחבה" ומפרש רש"י: כשמברכים את האבל סעודה ראשונה משל אחרים, היו מברכים אותו ברחבה (רחוב העיר), ומברכים שם ברכת אבלים, ונוסח הברכה מפורש בגמרא שם: "אחינו המיוגעים המדוכאים באבל הזה... ברוך מנחם אבלים". (34) ירושלמי פסחים שם. כשחזרו מקבורת המת היו עומדים בצד בית הקברות לנחמו, כמבואר לקמן פרק י"ג, הלכה א.

13. המלקט עצמות אביו ואמו - הרי זה מתאבל עליהן כל היום פלו³⁵; ולערב - אין מתאבל, אפלו צורין לו בסדינו. ואין אומריין עליהן קינות³⁶.

(35) מועד קטן ח, א וכפירוש התוספות שם. ואותו היום נהוג בעטיפת הראש וכפיית המיטה... ורחיצה וסיכה. וכל מה שאסור באבל (כסף משנה בשם רבינו ירוחם). ולא דווקא בעצמות אביו אלא גם על עצמות כל הקרובים, מתאבל עליהם ביום לקיטתן, בכל הדברים הנוהגים באבל (טור יורה דעה סימן תג). (36) כבר הזכיר זה רבינו לעיל הלכה ו, וכן משמיענו שאפילו על עצמות אביו ואמו אין אומרים קינות.

16. ז. אין מספידין את הקטנים. וכן פמה שנים יהיה ראוי להספד? בני עניים או בני זקנים - בני חמש³⁷; ובני עשירים - בני שש. אחד זכרים ואחד נקבות.

(37) שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר, לפי שאין לו שמחה אחרת (מועד קטן כד, ב וברש"י). ושם אמרו: "בני זקנים - כבני עניים".

17. י. תינוק שמת: כל שלשים - יוצא בחיק³⁸, ונקבר באשה אחת ובשני אנשים; אבל לא באיש אחד ובשתי נשים, מפני היחוד³⁹. ואין עומדין עליו בשורה, ואין אומריין עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים⁴⁰. בן שלשים יום גמורים⁴¹ - יוצא בגלוסקמא⁴² קטנה הנשלת באגפים⁴³. ועומדין עליו בשורה, ואומריין עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים⁴⁴. בן שנים עשר חדש - יוצא במטה.

(38) לבית הקברות, ולא בארון. (39) שאסור להתייחד אפילו עם שתי נשים, מפני שדעתן קלה, ושתיהן נוחות להתפתות, אבל בשני אנשים מותר, שהאחד בוש מחבירו (קידושין פ, ב וברש"י). וכל זה בשעת אבל, שיצרו שבור ונכנע, אבל שלא בשעת אבלו, אפילו אנשים הרבה אסור להם להתייחד עם אשה אחת, עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם, כדברי רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק כ"ב, הלכה ח ובכסף משנה שם. (40) מועד קטן כד, ב. (41) יצא מחזקת נפל, אבל יום שלשים עצמו כיום שלפניו הוא (בכורות מט, א), והשווה לעיל פרק א, הלכה ו. (42) תיבה או ארון בלשון יוונית. ויישם בארון במצרים (בראשית נ, כו) מתרגם יונתן: ושון יתיה בגלוסקמא. ונוסח הגמרא במועד קטן שם: דלוסקמא. ונוסח הערוך בכל המקומות בתלמוד: גלוסקמא. (43) בזרועות שני אנשים דרך כבוד (רש"י שם). (44) כשאר כל אדם (שם). ולדעת הרמ"א ביורה דעה סימן שדמ סעיף ד אין אומרים צידוק הדין וקדיש על תינוק "עד שיהיה בן יב חודש, שיצא במיטה".

18. יא. כל היוצא במטה - רבים מצהיבין⁴⁵ עליו; וכל שאינו יוצא במטה - אין רבים מצהיבין עליו. וכל הנקר לרבים⁴⁶ - רבים מתעסקין בו⁴⁷; וכל שאינו נקר לרבים - אין רבים חבין להתעסק בו. ומקום שנהגו נשים לצאת לפגי המטה - יוצאות לפגי המטה⁴⁸; ולאחר המטה - יוצאות לאחר המטה⁴⁹.

קבו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ב' כסלו - ספר שופטים - הלכות אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

45) שריים בצער וסופדים. 46) שהיה רגיל לצאת מן הבית, והכירו אותו. 47) לספרו וללוותו. 48) ואין לחוש להרהור עבירה בשעת צער ואבל. 49) סנהדרין כ, א. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: לפני המיטה - שהן גרמו מיתה. לאחר המיטה - מפני כבוד בנות ישראל, שלא יהו (האנשים) מביטים בנשים. ובירור דעה סימן שנט סעיף א מסכם: "ועכשיו נגהו שאין יוצאות אלא לאחר המיטה, ואין לשנות".

ג. האבל מסב בראש. ואין המנחמין רשאים לישב אלא על גבי קרקע. שנאמר: וישבו אתו לארץ. ואין רשאים לומר דבר עד שיפתח האבל את פיו תחלה. שנאמר: ואין דבר אליו דבר; וכתוב: אחרי כן פתח איוב את פיהו וגומר, ויען אליפז. וכיון שנענע בראשו - שוב אין המנחמין רשאים לישב אצלו, שלא יטריחוהו יותר מדי.

יב. העבדים והשפחות⁵⁰ - אין מספידין אותן, ואין עומדין עליהן בשורה, ואין אומרים עליהן ברכת אבלים ותנחומי אבלים; אלא אומרים לו פשם שאומרים לו על שורו ועל חמורו: המקום ימלא חסרונך.

50) הכנענים. 51) ברכות טז, ב. ושם אמרו: "רבי יוסי אומר: אם עבר כשר הוא, אומרים עליו, הוי איש טוב ונאמן, ונהנה מיגיעו, אמרו לו: אם כן, מה הינחת לכשרים".

פרק שלשה עשר

1) סדר ניהום אבלים. מת שאין לו אבלים להתנחם עליו, כיצד עורכים לו אבל וניחומים. באיזה כלים מביאים את המאכל לבית האבל להברותו. שלבי זמן שונים באבילות, לבכי, להספד, לחספוד ולשאר חיובי אבל. החובה לדאוג ולפשפש במעשים לחזור בתשובה - בימי האבל.

א. כיצד מנחמין את האבלים? אחר שקוברין את המת מתקבצין האבלים ועומדין בצד בית הקברות, וכל המלוין את המת עומדין סביב להן שורה לפני שורה. ואין שורה פחותה מעשרה, ואין אבלים מן המנחמין.

2) סנהדרין יט, א. הואיל והשורה אינה דבר של חיוב כמו כל המצוות, אלא תוקנה לנחם אבלים, אינו ראוי שהמתנחם יהיה ממנין המנחמים (רדב"ז), אבל זה ברור שהאבל מצטרף לברכת הזימון, בין לשלשה, בין לעשרה, שהרי חייב בכל המצוות (שם) וכן ביר"ד סי' שעט סעיף ה. וראה כתובות ה, ב.

ב. האבלים עומדין לשמאל המנחמין, וכל המנחמין באין אצל האבלים אחד אחד³, ואומרים להן: תנחמו מן השמים. ואחר כך הולך האבל לביתו. וכל יום ויום משבעת ימי אבילות באין בני אדם לנחמו, בין שבאו פנים חדשות⁵ בין שלא באו.

3) סנהדרין שם. לפני האבלים מול פני המנחמים. 4) שם, לגבי כהן גדול המנחם את אחרים, והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. 5) שעריין לא נחמוהו כלל. 6) מנחמים אותו כל שבעה, ואפילו אלה שנחמוהו אתמול, כמו שאמרו (מ"ק כב, א) "אפילו בא ביום השביעי... והוא שבא ומצא מנחמים אצלו". ושם כא, א: "ואם באו פנים חדשות".

ו. מקבדין ומרדציין¹⁸ בבית האבל¹⁹, ומדיחין קערות וכוסות וקיתונות²⁰ וצלוחיות²¹, ומדליקין את הנרות. אבל אין מביאין שם לא את המגמר²² ולא את הבשמים²³.

18) מכבדים - מטאטאים; מרבצים - מזלפים מים על הרצפה להשכיב את האבק. 19) ואין בזה משום מלאכה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ב' כסלו - ספר שופטים - הלכות אבל קז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המת, ודאי שמותר לומר בפניו. ועל זה סומכים לקרוא פסוקים בבית-הקברות, ודרשה לכבוד המת (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שדמ סעיף יז). וראה לקמן פי"ד הי"ג, וכן בהלכה כה, ש"מושיבים ישיבה על קברו (=של מלך) שבעה ימים", ובביאורנו שם.

- 15 י. אין בוכין על המת יותר משלשה ימים, ואין
16 מספידין יותר משבעה³³. במה דברים אמורים? בשאר
17 העם; אבל תלמידי חכמים - הכל לפי חקמתו. ואין
18 בוכין עליהן יותר משלשים יום; שאין לנו גדול
19 ממשה רבנו, וכתוב: ויתמו ימי בכי אבל משה³⁴. וכן
20 אין מספידין יותר על שנים עשר חדש. אין לנו
21 בחכמה גדול מרבנו הקדוש, ושנים עשר חדש
22 בלבד נספד³⁵. וכן חכם שפאה שמועתו לאחר שנים
23 עשר חדש³⁶ - אין ספדין אותו³⁷.

(33) מו"ק כז, ב. שנאמר (ירמיה כב, י) "אל תבכו למת ואל תנודו לו" - אל תבכו, יותר מדאי; ואל תנודו לו, יותר מכשיעור, שלשה - לבכי, ושבעה - להספד. (34) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציוה להושיב ישיבה אחריו עם מלאת שלשים יום למותו, אמר: איני עדיף ממש רבינו וכו'. (35) שם. עד שלשים יום ספרו ביום ובלילה, מכאן ואילך ספרו ביום ולמדו בלילה, או להיפך. (36) משמת. (37) אפילו ביום שמועה. שכן מצינו (יבמות עט, א) שדוד המלך רצה להספיד את שאול המלך ולא הספידו, כיון שכבר עברו שנים עשר חודש מנפילתו, ומפרש רש"י: "שאין דרך כבוד לספוד אחר י"ב חודש, אחר שנתקבלו תנחומין על המת, כאמור במועד קטן כא, ב".

- 24 יא. אל יתקשה³⁸ אדם על מתו יותר מדי. שנאמר:
25 אל תבכו למת ואל תנדו לו. פלוגמ: יותר מדי³⁹.
26 שזהו מנהגו של עולם; והמצער [עצמו יותר] על
27 מנהגו של עולם - הרי זה טפש. אלא כיצד יעשה?
28 שלשה לבכי, שבעה להספד, שלשים יום להספדת
29 ולשאר החמשה דברים⁴⁰.

(38) מרבה להתאבל. (39) מו"ק כז, ב ושם אמרו: "המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה". וב"פתחי תשובה" ליו"ד סי' שצד ס"ק א, מביא בשם 'ספר חסידים': אדם שמת בנו או בתו אל ינשק אותם, ושאר מתים - סובר ה"פתחי תשובה" שמותר לנשקם, ככתוב (בראשית נ, א) ביעקב אבינו "ויבך" (=יוסף) עליו וישק לו". (40) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, ובמו"ק שם אמרו: "מכאן ואילך, אמר הקב"ה: אי אתם רחמנים בו יותר ממני".

- 30 יב. כל מי שאינו מתאבל כמו שצונו חכמים - הרי
31 זה אכזרי⁴¹. אלא יפחד וידאג ויפשיט⁴² במעשיו
32 ויחזר בתשובה. ואחד מבני חבונה שמת - תדאג
33 כל החבונה כלה⁴³. כל שלשה ימים הראשונים יראה
34 את עצמו כאלו חרב מנחת לו על צארו⁴⁴; ומשלשה
35 ועד שבעה - [כאלו היא] מנחת בקרן זוית; מכאן
36 ואילך⁴⁵ - [כאלו] עוברת פגדו בשוק⁴⁶. כל זה להכין

לאבל (מו"ק כז, א). (20) כדים. (21) בקבוקים קטנים, וראה מלכים-ב, ב. (22) קטורת של בשמים, הנשרפים באש ומעלים ריחות נעימים. (23) שם, שאסור לאבל להתענג ולהתעדן, אבל כל זמן שהמת מוטל, מביאים בשמים לבית המת, או על המת עצמו, להעביר הריח הרע, אלא שאין מברכים על בשמים של מתים, כמבואר שם וב'נמוקי יוסף', והשווה הל' ברכות פ"ט, ה"ח.

- 1 ז. אין מוליכין לבית האבל המאכל שמכרין בו לא
2 בכלי כסף ולא בכלי שעה²⁴ וכיוצא בהן, אלא בכלי
3 נסרים²⁵ של ערבה קלופה וכיוצא בהן; שלא לביש
4 את מי שאין לו. ואין משקין בזכוכית לבנה, אלא
5 בצבועה; שלא לביש את העניים שאין יינותיהן
6 טובות²⁶.

(24) עשויים מקליפת אלון מיוחד. (25) בדפוס רומי ר"מ: בכלי נצרים. וכן הנוסח במו"ק שם. (26) ובזכוכית צבועה, אין מראה היין ניכר מבחוץ (שם).

- 7 ח. אין שותין בבית האבל יותר על עשרה כוסות לכל
8 אחד ואחד: שלשה קדם אכילה, ושלשה בתוך
9 אכילה, וארבעה לאחר אכילה. ולא יוסיף, ששם
10 ישתפר²⁷.

(27) כתובות ח, ב "התחילו היו שותים ומשתכרים, החזירו הדבר ליושנה". ומפרש רש"י: ליושנה עשר כוסות. אלא שרש"י שם מפרש, שהיו משקים בעיקר את האבל, ככתוב (משלי לא, ו) "ויין למרי נפש", ואולי עם האבל היו שותים גם המנחמים. והרמב"ן - הובא בכסף-משנה - סובר, שלא ישתו אלא תוך הסעודה, שזין שבתוך הסעודה אינו משכר, וגם רבינו לא כתבה דרך חיוב אלא דרך שלילה, וראה לעיל פ"ד, ה"י: "נקבר המת, הרי זה מותר... ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות". הרי שלכתחילה אין לו לשתות יין אלא בתוך הסעודה.

- 11 ט. אין אומרים שמועה²⁸ והגדה בבית האבל²⁹, אלא
12 יושבין דוין³⁰. וכן אין אומרים בפני המת אלא דברים
13 של מת³¹. אבל לעסק בדברי תורה בפניו או בבית
14 הקברות - אסור³².

(28) דברי הלכה. (29) לפי שמושכים הלב, ולא יתעסקו באבילות (מו"ק כג, א. וב'נמוקי יוסף' שם). ואפילו בסתם דברי חול, נכון להחמיר, כדי שיתן אל לבו אבילותו (רדב"ז). ובירושלמי מו"ק פ"ג, הובא ב"הגהות מיימוניות" אמרו: אין לאכול עם האבל רוב עם, שיצטרכו להתחלק לשני מקומות, וכן ביו"ד סי' שעח סעיף י. (30) מצטערים וכואבים. (31) דברי הספד וצרכי הוצאתו וקבורתו. (32) ברכות ג, ב. יח, א. כי הכל חייבים לספר בדברי תורה, והמת דומם, הרי זה "לועג לרש", והכתוב אומר (משלי יז, ה) "לועג לרש חרף עושהו" (רש"י), אבל דברי חולין, שאין גנאי למחריש בהם - אין לאסור, ומעשים בכל יום, שעוסקים בדברי חול בפני המת, במעמד רבנים קשישים ואין מוחים בידם (הגהות מיימוניות). וכל שהוא לכבוד

קכח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שבת קודש ב' כסלו – ספר שופטים – הלכות אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לגוי שאינו בתורה ובמצוות. וראה שבת לא, א "דעלך סני, לחברך לא תעביד, זוהי כל התורה כולה". ובבבא-מציעא ל, ב דרשו: "והודעת להם את הדרך (שמות יח, כ) - זו גמילות חסדים; אשר ילכו - זה ביקור חולים; בה - זו קבורה; אשר יעשון - זו לפני משורת הדין". והשווה "ספר המצוות" לרבינו שורש א. והרמב"ן שם משיג על רבינו, ולדעתו ניהום אבלים וביקור חולים וכן קבורת המת - הן מצוות מן התורה, שכל אלו גמילות חסדים הן, ובכלל: ואהבת לרעך כמוך, הן. וכבר אמרו (סוטה יד, א) "אחרי ה' אלוקים שלכם... הלך אחר מדותיו של הקב"ה, ...הקב"ה ביקר חולים... אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניהם אבלים... אף אתה ניהם אבלים; הקב"ה קבר מתים... אף אתה קבר מתים". ורבינו סובר, שכל אלה אינם אלא אסמכתאות, ואינם אלא מדבריהם, שהרי בפירוש אמרו (סנהדרין ע, ב): אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה, דבר שהוא מצוה - תנחומי אבלים; דבר עבירה - תענית ציבור, ומפרש רש"י: תנחומי אבלים - תקנת חכמים בעלמא הוא, וכן פירש רבינו לעיל הל' ממרים פ"ז, ה"ב.

ב. שִׁכַּר הַלְוִיָּהּ¹¹ מִרְפָּה מִן הַפֶּלֶל¹². וְהוּא הַחֹק שֶׁחֲקָקוּ אֲבֹרֶהָם אֲבִינוּ, וְדָרָךְ הַחֹסֵד שֶׁנֶּהֱגָה בָּהּ: מֵאֲכִיל עֹבְרֵי דְרָכִים, וּמִשְׁשָׁה אוֹתָן, וּמְלִיָּה אוֹתָן¹³. וְגִדּוּלָה הַכִּנְסָת אוֹרְחִים מִהֶקְפָּלַת פְּנֵי שְׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים¹⁴. וְלִוְיִים יוֹתֵר מִהֶקְנָסָתָן. אֲמָרוּ חֲכָמִים: כָּל שְׂאִינוּ מְלִיָּה - פָּאָלוּ¹⁵ שׁוֹפֵף דָּמִים¹⁶.

(11) בכת"י תימן: הלווי. (12) סוטה מו, ב: "ששכר הלווייה אין לה שיעור". (13) "ואברהם הולך עמם לשלחם - המשל אומר: האכלת, השקית, תלווה, כך: ואברהם הולך עמם לשלחם" (מדרש בראשית רבה, פמ"ח, אות כ). ובמדרש "שוחר טוב" פ"ז, אמרו: ויטע א'ש'ל' בבאר שבע - אכילה, שתיה לוייה. וכן ברש"י סוטה י, א ד"ה פונדק. (14) וירא וירץ לקראתם, הרי שהניח את השכינה, והלך לקבל האורחים (שבת קכז, א). (15) סוטה מו, ב "שאלמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע, לא גירא דובים לתינוקות, שנאמר (מלכים ב' כג-כד) ויעל משם... ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו... ויקללם בשם ה', ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים". וכן אמרו שם: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו - וכי על לבנו עלתה, שבית-דין שופכים דמים? אלא לא בא לידנו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה".

ג. כּוּפִין לְלוֹיָהּ¹⁶ פֶּדֶרָךְ שְׁכּוּפִין לְצִדְקָה¹⁷. וּבֵית דִּין הֵיוּ מְתַקְנִין שְׁלוּחִין לְלוֹיָהּ אֲדָם הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. וְאִם נִתְעַצְלוּ בְּדָבָר זֶה - מַעֲלָה עֲלֵיהֶם כָּאָלוּ שְׁכּוּ דָמִים¹⁸. אֲפָלוּ הַמְלִיָּה אֶת חֲבֵירוֹ אֲרִבַּע אַמּוֹת - יֵשׁ לוֹ שֹׁכֵר הִרְבָּה¹⁹. וְכִמָּה שְׁעוֹר לְוִיָּה שְׂחִיב אֲדָם בָּהּ? הָרֵב לְתַלְמִיד - עַד עֲבוּרָה שֶׁל עִיר²⁰. וְהָאִישׁ לְחִבְרוֹ - עַד תַּחֲוִים שְׁבַת²¹. וְהַתַּלְמִיד לְרֵב - עַד פֶּרְסָה²². וְאִם הָיָה רַבּוֹ מִבְּהָקֶה²³ - עַד שְׁלֹשׁ פֶּרְסָאוֹת²⁴.

1 עֲצָמוֹ, וַיִּחְזֹר⁴⁷ וַיַּעֲזֹר מִשְׁנֹתוֹ. וַהֲרִי הוּא אוֹמֵר: 2 הַפִּיָּתָה אִתָּם וְלֹא חָלוּ. מִכָּלֵל שְׁצִיף לְהִקְיָן וְלַחֹל.

(41) שאין לבו מתרגש ומשתתף בצרת קרובו וחבירו. (42) ימשמש ויבדוק. "ויחפש, בגדול החל" (שם מד, יב) מתרגם הירושלמי: ופשפש. (43) שבת קו, א. ומפרש רש"י: ייראו מן המיתה. (44) מו"ק כז, ב. ושם הנוסח: בין שתי ירכותיו. ובר"ף שם: בין כתפיו, ומפרש הנמוקי יוסף: שאילו זוקף ראשו, היתה דוקרתו מאחוריו, וכל כך יעמוד בכובד ראש. (45) עד י"ב חודש. (46) מו"ק שם. שמידת הדין מתוחה נגדו. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ז: "שכל אותה השנה, הדין מתוח כנגד המשפחה... כל שבעה - החרב שלופה, עד שלשים - היא רופפת, לאחר שנים-עשר חודש - היא חוזרת לתערה, למה הדבר דומה? לכיפה של אבנים, כיון שנתערה (=נודעצה) אחת מהן, נתעררו כולן... ואם נולד בן זכר באותה המשפחה, נתרפאת כל אותה המשפחה". (47) ובכ"י תימן: לחזור בתשובה וכו'.

פֶּרֶק אֲרִבַּעַה עָשָׂר

(1) מתבארת בו מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, לנחם אבלים, להכניס הכלה וללוות האורחים וכו'. גודל ערך מצות הכנסת אורחים והלויתם לדרכם. זמני ביקור חולים. ביטול מלאכה ותלמוד תורה להוצאת תלמיד חכם לקבורה. נחום אבילי גוים וביקור חוליהם. איסור הנאה מבתי קברות, בנין הקבר, המת וכל תכריכיו והכלים הנזרקים על מטתו מחמת צער. הכבוד שעושים למלך או נשיא שמתו.

3 א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְבַקֵּר חוֹלִים, וּלְנַחֵם 4 אֲבָלִים, וּלְהוֹצִיא הַמֵּת, וּלְהַכְנִיס הַפֶּלֶה², וּלְלוֹוֹת 5 הָאוֹרְחִים³, וּלְהַתְעַסֵּק בְּכָל צָרָה הַקְּבוּרָה: לְשֹׂאת עַל 6 הַכֶּתֶף⁴, וְלִילֵךְ לְפָנָיו⁵, וּלְסַפֵּד, וּלְחַפֵּר, וּלְקַבֵּר⁶. וְכֵן 7 לְשִׁמְחַת הַפֶּלֶה וְהַחַתָּן, וּלְסַעֲדָם בְּכָל צָרָתָם⁷. וְאִלוּ 8 הֵן גְּמִילוֹת חֲסִדִּים שְׂבֻגּוּפוֹ, שְׂאִין לָהֶם שְׁעוֹר⁸. אֵף 9 עַל פִּי שֶׁכָּל מִצְוַת אֱלֹהִים מְדַבְּרֵיהֶם, הָרִי הֵן בְּכָלֵל 10 וְאַהֲבָה לְרַעַךְ מִמּוֹ⁹ - כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹצֵה 11 שְׂיַעֲשׂוּ אוֹתָם לְךָ אֲחֵרִים, עֲשֵׂה אִתָּה אוֹתָן לְאַחֶיךָ 12 בְּתוֹרָה וּבִמִּצְוֹת¹⁰.

(2) לחופה. (3) בדרכם למקומם. (4) השווה לעיל פ"ד, ה"ב: "וסובלים את המת על הכתף עד בית-הקברות", ובביאורנו שם. (5) לפני מיטתו. (6) מו"ק כח, ב: "היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" (קהלת ז, ב) - דברים של מיתה. אם ספד - יספדוהו; אם קבר - יקברוהו; אם טען (נשא) יטענוהו" וכו'. וראה לעיל פ"ב ה"ב, ובביאורנו שם. (7) ברכות ו, ב: "ואם משמחו (לחתן), מה שכרו? זוכה לתורה שניתנה בחמשה קולות" וכו'. ובכתובות יז, א אמרו: "רבי יהודה בר אילעי היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה, ואומר: כלה נאה וחסודה". (8) פאה פ"א, מ"א: "אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים". ואמרו בירושלמי שם ה"א: במה דברים אמורים בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור, שהרי נמנו באושא, שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה. (9) וכדברי ה"תורה כהנים" שם: "רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה". (10) פרט

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ב' כסלו - ספר שופטים - הלכות אבל קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אליו מיד, אפילו בחול רגיל. (32) צ"ל: שבהן. כלומר, באותן השעות. וכן נראה מלשון ה'בית יוסף' ליו"ד סי' שלה. וראוי להעיר, שבנדרים מ, א נימקו הטעם, שכל חולה מיקל עליו חליו בשעות הבוקר, ולא יחוש המבקר לבקש עליו רחמים, ובשלש שעות האחרונות - מכביד עליו חליו - וייתאש מלבקש עליו רחמים. ורבינו חידש טעם משלו לפי בקיאותו בחללים (רדב"ז). (33) שם מא, א חולי מעיים - משום בושה; חולי עין וראש, שהדיבור קשה להם. ומסיים השו"ע ביו"ד סי' שלה סעיף ח: "אלא נכנסים בבית החיצון, ושואלים ודורשים בו".

- 13 ו. הַנֶּכְנֵס לְבִקְרֵי אֶת הַחֹלֶה - לֹא יֵשֵׁב לֹא עַל גִּבִּי
- 14 מְטָה, וְלֹא עַל גִּבִּי כְּסֵא, וְלֹא עַל גִּבִּי סִפְסָל, וְלֹא
- 15 עַל גִּבִּי מְקוֹם גְּבוּהָ, וְלֹא לְמַעַל מִמְּרָא שְׁוֹתָיו³⁴.
- 16 אֶלָּא מִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב לְמִטָּה מִמְּרָא שְׁוֹתָיו, וּמִבִּקְשׁ
- 17 עָלָיו רַחֲמִים וְיוֹצֵא³⁵.

(34) שבת יב, ב "מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", ולפיכך מתעטף מאימת שכינה, כאדם היושב באימה ואינו פונה לצדדים (רש"י שם). ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ, שהיושב גבוה ממנו. אבל כששוכב על המיטה, מותר לישוב על כסא (יו"ד סי' שלה סעיף ג). (35) שאומר: המקום ירחם עליו בתוך חולי ישראל (שבת שם). ובבבא-בבא קטז, א אמרו: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, יד): חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה". - ומנהג זה בצרפת, שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, מבקש לפני הרב התופס ישיבה, שיברך אותו. ומזה נהגו בכל המדינות לברך החולה בבית הכנסת, ולבקש עליו רחמים (דרכי משה ל'טור' יו"ד סי' שלה אות ב).

- 18 ז. יִרְאֶה לִי, שְׁנַחֲמַת אֲבִלִים קוֹדֶם לְבִקְרֵי חוֹלִים;
- 19 שְׁנַחֲמַת אֲבִלִים גְּמִילוֹת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם
- 20 הַמֵּתִים³⁶.

(36) והרדב"ז מהסס בזה, כי יש מקום להעדיף ביקור חולים על ניחום אבלים, שהמבקר את החולה גורם לו שיחיה, ואם לא ביקרו כאילו שופך דמים, כמבואר לעיל ה"ד, ואילו ניחום אבלים אין בו מעלות אלו. וכדברי רבינו נראה, ממה שאמרו (שבת יב, ב) "בקושי התיירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת" - הרי שהקדימו ניחום אבלים לביקור חולים, ואע"פ שבסוכה מא, ב אמרו: "כך היה מנהגם של אנשי ירושלים... הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולבו בידו" - שם ברגל, הואיל ואין בו אבילות, אפילו בדברים שבצנעה, צער האבל מועט. ולפיכך ביקור חולים קודם (אור שמח).

- 21 ח. מִי שֶׁהָיָה לִפְנֵי מֵת וְכֹלָה - מְנִיחַ אֶת הַפֶּלֶה
- 22 וּמִתְעַסֵּק עִם הַמֵּת. וְכֵן הוּא אֹמֵר: לֵב הַחַיִּים בְּבֵית
- 23 אָבִי וְגוֹמֵר³⁷. מֵת וְכֹלָה שֶׁפָּגְעוּ זֶה בְּזֶה בְּדֶרֶךְ -
- 24 מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת³⁸ מִלִּפְנֵי הַפֶּלֶה³⁹. וְזֶה וְזֶה עוֹבְרִין
- 25 מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ⁴⁰.

(37) וסוף הפסוק: ולב כסילים בבית שמחה. ובמס' שמחות פי"ב, שנינו: "אבל חסידים הראשונים, היו מקדימים לבית האבל מלבית המשתה, שנאמר: טוב ללכת אל בית אבל

(16) את מי שאינו רוצה ללוות את חברו לדרך, שילוהו (סוטה מו, ב). (17) לתת צדקה, ראה ה' מתנות עניים פי"ז, ה"י. (18) סוטה שם. שהמהלך יחידי בדרך צפוי לסכנת לסטים. וב"תפארת ישראל" למשנה שם (פ"ט, מ"ו) מנמק: "ואפשר שלכך נהרג מלסטים, שחשבוהו כאיש שאין לו אוהבים לדרוש דמו". (19) שם. "בשביל ארבע פסיעות שלווה פרעה לאברהם, שנאמר: ויצו עליו פרעה אנשים וגו', נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה". (20) שבעים אמה ושייריים שנותנים אותן עבור (=בליטה) לעיר, ומזה והלאה מודדים תחום שבת (רא"ש נדרים נו, ב). (21) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר. (22) ארבעה מילים, ומיל הוא שיעור תחום שבת. (23) שרוב חכמתו קיבל ממנו. (24) סוטה, שם.

- 1 ד. בִּקְרֵי חוֹלִים - מְצִיָּה עַל הַפֶּלֶה²⁵. אֶפְלוּ גְדוֹל
- 2 מִבִּקְרֵי אֶת הַקָּטָן. וּמִבִּקְרֵי הַרְבֵּה פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְכָל
- 3 הַמּוֹסִיף - מְשַׁבַּח. וּבִלְבָד שְׁלֹא יִטְרִיחַ²⁶. וְכָל
- 4 הַמִּבְקֵר אֶת הַחֹלֶה - כָּאִלּוּ נֹטֵל חֶלֶק מִחֲלִיו²⁷. וְהִקָּל
- 5 מְעָלָיו; וְכָל שְׂאֵינוּ מִבִּקְרֵי - כָּאִלּוּ שׁוֹפֵף דָּמִים²⁸.

(25) נדרים לט, ב: "רמז לביקור חולים מן התורה, מניין? שנאמר (במדבר טז, כט): אם כמות כל האדם ימותון אלה, ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' - שהם חולים ומוטלים בעריסתם, ובני אדם מבקרים אותם (=ופקודת - לשון ביקור), מה הבריות אומרים: לא ה' שלחני. (26) על החולה, שאם זה מכביד עליו, יכנס לחדר החיצון לשאול עליו אצל בני-ביתו ('בית יוסף' ליו"ד סי' שלה). (27) כל אחד נוטל חלק מששים ממה שהשאיירו המבקרים הראשונים (נדרים שם). ושם הדגישו: "ובכן גילו", שאינו נוטל חלק מששים אלא בן גילו, ומפרש רש"י: בחור כמותו, או זקן לזקן. והר"ן שם, מפרש: שנוטל המבקר במזל של חולה. (28) שם מ, א "מעשה בתלמיד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו (בציוריו רבי עקיבא), היה אומר לו: רבי, החייתני. יצא ר"ע, ודרש: כל מי שאינו מבקר חולים, כאילו שופך דמים", שהמבקר עושה לחולה כל צרכיו. וכתב ה'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שלה, אפילו בימינו שהחולה שוכב על המיטה, ואין אבק הארץ מוזק לו, דעתו של אדם צלולה ונוחה כשהבית נקי. וגם רוח רעה שורה על מקום מיאוס, וחולה צריך לשמור נפשו יותר מאדם אחר, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ולפיכך יזהרו לכבד ולרבץ לפניו.

- 6 ה. אֵין מִבִּקְרֵי אֶת הַחֹלֶה אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלִישִׁי
- 7 וְהַלָּא²⁹. וְאֵם קָפֵץ עָלָיו הַחֹלִי וְהַכְּבִיד³⁰ - מִבִּקְרֵי
- 8 אוֹתוֹ מִיָּד³¹. וְאֵין מִבִּקְרֵי אֶת הַחֹלֶה לֹא בְּשִׁלֵּשׁ
- 9 שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת בַּיּוֹם וְלֹא בְּשִׁלֵּשׁ אַחֲרוֹנוֹת, מִפְּנֵי
- 10 שֶׁהֵן³² מִתְעַסְקִין בְּצִרְכֵי הַחֹלֶה. וְאֵין מִבִּקְרֵי לֹא
- 11 חוֹלֵי מַעֲיִם וְלֹא חוֹלֵי הָעֵין וְלֹא מַחוּשֵׁי הָרֹאשׁ,
- 12 מִפְּנֵי שֶׁהַבִּקְרֵי קָשָׁה לָהֶן³³.

(29) שלא ירע מזלו, ואולי בבקשה מועטת שיבקש שונא רעתו, יתוסף חליו (שם וברא"ש). (30) בבת אחת. (31) ירושלמי פאה פ"ג, ה"ז. ושם אמרו: הקרובים נכנסים

שלוש, כמבואר ב'בית יוסף' ל'טור' י"ד סי' שפז, בשם ה'כלבו'. וכן מספידים אותם, כמבואר בתוספתא גיטין הנ"ל.

- 14 יג. פתי הקברות אסורין בהנאה. פיצד? אין אוקלין
- 15 בהן, ואין שותין בהן⁵¹, ואין עושין בהן מלאכה,
- 16 ולא קורין בהן, ולא שונין⁵² בהן. כללו של דבר: 16
- 17 אין גאותין⁵³ בהן, ולא נוהגין בהן קלות ראש⁵⁴. לא
- 18 ילף אדם בתוך ארבע אמות של קבר ותפלין בידו⁵⁵
- 19 וספר תורה בזרועו, ולא יתפלל שם. ובחוק ארבע
- 20 אמות - מתיר⁵⁶.

(51) שזוהי קלות ראש, ובמגילה כט, א שנינו: "אין נוהגים בהם קלות ראש". וכשם שבבבלי-כנסת שנינו שם כח, א: אין אוכלים ושותים בהם, ומפרש רש"י שם, משום קלות ראש, שמקילים אותם, כך הדין בבתי הקברות (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסח ס"ק א). (52) משנה. שהרי זה "לועג לרש", שהמת אינו קורא ואינו שונה (ברכות יח, א). (53) נהנים, כלשון המשנה (ברכות נא, ב) "אין מברכים על הנר - עד שיאיתו לאורו". ומפרש רש"י: שיהנו. וכנראה שלמד רבינו דין איסור הנאה בבית-הקברות מדין בתי-הכנסת, שנאמר בהם (מגילה כח, ב) "ואין ניאותים בהם", והשווה הל' תפילה פ"א, ה"ו. (54) כנוג לעשות בהם צרכיו, כמפורש בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג, ובמגילה כט, א שנינו: "אין מרעים בהם במהמה... ואין מלקטים בהם עשבים... מפני כבוד מתים". (55) אפילו כשהוא אוזחון בידו, וקל-וחומר כשהן על ראשו, שהוא מקיים בהן המצוה, הרי זה "לועג לרש". ובברכות יח, א הנוסח: "ותפלין בראשו". (56) ברכות שם. וכל שהוא לכבודו של מת - מותר, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, בבבאורנו. והשווה הל' תפלין פ"ד, הכ"ג.

- 21 יד. המוליך עצמות⁵⁷ ממקום למקום - לא יתנם
- 22 בדרך⁵⁸ ויניחם על גבי חמורו ויפכ עליהם, מפני
- 23 שנוהג בהן מנהג בזיון⁵⁹. ואם היה מתירא מפני
- 24 הגנבים ומפני הלסטים - מתיר.

(57) עצמות המת. (58) מרצוף (שק) של עור. (59) ברכות יח, א והשווה הל' ספר תורה פ"א ה"א, ושם מסיים רבינו: "ואם אין שם פחד, מניחו (ספר התורה) בחיקו, כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך". ובנוגע לעצמות, מפשילן לאחריו על החמור, כמבואר ביו"ד סי' תג, סעיף י.

- 25 זו. אין מפנין⁶⁰ את המת מקבר לקבר, אפלו מבזוי
- 26 למקבד⁶¹. ואם היה בתוך שדה⁶² - מפנהו אפלו
- 27 ממקבד לבזוי⁶³.

(60) מעבירים. (61) ירושלמי מו"ק פ"ב, ה"ד. ומפרש ה"קרבן העדה" שהבלבול קשה למתים, שמתיראים מיום הדין, ובשמואל הוא אומר (שמואל-א כח, טו) "למה הרגתני להעלות אותי", ומפרש הר"ק, שהיה מפחד מיום הדין, כי סבר שקוראים אותו לדין. (62) שהקבר השני, הוא בשדה המת. (63) ירושלמי שם, "ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו", והשווה הל' יו"ט, פ"ח ה"ט. ואם נתנוהו שם על-מנת לפנותו - מותר בכל ענין, וכן מותר

מלכת אל בית משתה" וגו'. (38) דרך צדדית. (39) והכלה עוברת עם אורחיה בדרך המלך, באופן שמקדימים את הכלה תחילה (כתובות יז, א), ובמס' שמחות פ"א, מנמקים: שכבוד החי קודם לכבוד המתים. (40) שכבוד המלך עדיף משניהם, שנאמר: שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, ואין כבודו להמתין עד שהמת או הכלה יעברו מלפניו (כתובות שם). ובמס' שמחות שם, אמרו: "אגריפס המלך עבר לפני הכלה (=נכנס לרחוב צדדי, וחיכה עד שמסע הכלה יעבור תחילה), ושיבחוהו חכמים, אמרו לו מה ראתי? אמר להם: אני נוטל כתר בכל יום, וזאת תטול כתריה שעה אחת". ולדעת הרמב"ן - הובאה ב'טור' יו"ד סי' שס, הכנסת כלה קודמת לקבורת המת, ולאחר שנכנסה לחופה, נתחומי אבל קודמים לשמחת חתן וכלה, וכן הבראת האבל קודמת למשתה חתן, ש"החתן מאכיל את האחרים, והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים".

- 1 ט. מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת⁴¹ ולהכנסת
- 2 הפלה⁴². במה דברים אמורים? בשאין לו כל צרכו;
- 3 אבל יש לו כל צרכו⁴³ - אין מבטלין⁴⁴. וכל שאין
- 4 מתעסקין בתורה - חייבין להתעסק עמו⁴⁵.

(41) ללוותו לקבורה. (42) ללוותה מבית אביה לבית חופתה (רש"י למגילה כט, א). (43) שיש לכל-הפחות עשרה אנשים, לעמידה בשורה ולקדיש ולברכת אבלים (רמב"ן ב'טור' יו"ד סי' שסא). (44) מגילה, שם. (45) אפילו יש לו כל צרכו, וביחוד מי שהוא יושב ובטל, מוטב שיתעסק עם המת מלהבטל (רדב"ן). ובשו"ע יו"ד סי' שסא סעיף א: "ותינוקות של בית רבן אין מתבטלים כלל", שהרי אפילו לבנין בית-המקדש אין מבטלים אותם, כמבואר בשבת קיט, ב.

- 5 י. מת אחד בעיר - כל בני העיר אסורין בעשיית
- 6 מלאכה עד שיקברוהו. ואם יש לו מי שיתעסק
- 7 בצרכיו - מתירין⁴⁶.

(46) מועד קטן כז, ב. אבל מבטלים מלאכתם להוצאתו, כמבואר לעיל ה"ט. וביו"ד סי' שסא סעיף ג, פסק: "הרואה את המת ואינו מלווהו, עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא, ולפחות ילונו ארבע אמות".

- 8 יא. תלמיד חכם שמת, אפלו היו עמו עד ששים
- 9 רבוא - מבטלין תלמוד תורה להוצאתו⁴⁷. היו ששים
- 10 רבוא - אין מבטלין. ואם היה מלמד לאחרים⁴⁸ -
- 11 אין לו שעור, אלא מבטלין הפל להוצאתו⁴⁹.

(47) כתובות יז, א "נטילתה כנתינתה - מה נתינתה (=של תורה בסיני), בששים רבוא, אף נטילתה (=כשמת ותלמודו בטל) בששים רבוא". (48) מרביץ תורה ברבים. (49) שם.

- 12 יב. קוברין מתי עובדי כוכבים, ומנחמין אבליהם,
- 13 ומקברין חזליהם, מפני דרכי שלום⁵⁰.

(50) גיטין סא, א. ובתוספתא שם פ"ג ה"ח: "מנחמים אבלי גוים מפני דרכי שלום", והשווה הל' מלכים פ"י ה"ב, ובביאורנו שם. והוא-הדין שמלווים מתי גוים מפני דרכי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ב' כסלו - ספר שופטים - הלכות אבל קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

77) אחרי מות האדם, בנה את הנפש לשמו, נמצא שנקרא שמו עליו, והרי זו "הזמנה". (78) שיש כאן "הזמנה ומעשה" - כאחד, ונאסר עולמית (שם). והשווה ה' תפילין פ"ד, ה"ט: "כלי שהכינו להניח בו תפילין, והניח בו - נתקדש, ואסור להשתמש בו דברי חול; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חול כמו שהיה". שהזמנה, או מעשה - לבד, אינם מועילים.

13 **ב. הבונה קבר לאביו⁷⁹, והלף וקברו בקבר אחר -**
14 **הרי זה לא יקבר בו מת אחר עולמית, והקבר הזה**
15 **אסור בהנאה, מפני כבוד אביו⁸⁰.**

79) משמת. (80) שם. וכתב ה'טור' ביו"ד סי' שסד "לא יקבר בו הוא עולמית, אבל אחר מותר להקבר בו". ורבינו סובר, שאסור לבן לקבור בו אפילו מת אחר, משום כבוד אביו, וכנראה שחולק על דעת ה'טור' (לחם-משנה).

16 **כא. המת אסור בהנאה⁸¹ כלו; חוץ משערו שהוא**
17 **מת בהנאה, מפני שאינו גופו⁸². וכן ארזו וכל**
18 **תכריכו⁸³ - אסורין בהנאה⁸⁴. אבל פלים המוכנים**
19 **לתכריך⁸⁵ - לא נאסרו בהנאה. אפילו ארג בגד למת⁸⁶**
20 **- לא נאסר⁸⁷ עד שיגיע במטה הנקברת עמו⁸⁸. שאין**
21 **ההזמנה⁸⁹ אוסרת⁹⁰.**

81) ע"ז כט, ב. נאמר: ותמת שם מרים, ונאמר: וערפו שם את העגלה בנחל, הריני למד ב'גזירה-שוה' 'שם שם' - מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, שכפרה כתובה בה כקדשים, אף מת אסור בהנאה. ובירושלמי שבת פ"י ה"ה, משמע שמת גוי מותר בהנאה, שאמרו שם: המוציא מת גוי בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים - פטור, הואיל ומותר בהנאה, והוציאו ללמוד בו לצרכי רפואה, כי אילו היה אסור בהנאה היה חייב על הוצאתו, שהוא רוצה בביעורו שלא יכשל בו. וכן נראה מסנהדרין י"ט, ב שמה ערלות של הפלשתיים שהרג דוד, ראיות להשליכן לכלבים או לחתולים, הרי שמת גוי מותר בהנאה (משנה-למלך), אלא שבשו"ע יו"ד סי' שמט סעיף א, פסק שמת גוי אסור בהנאה כמת ישראל. 82) ששיער אינו בר מיתה, שאינו עשוי להשתנות (ערכין ז, ב כרב נחמן, וברש"י), וכן דעת ה'תוספות' בבבא-קמא י, א ד"ה שהשור. והשווה לעיל ה' סנהדרין פ"ב, ה"ד. 83) שכורכים ולובשים בהם את המת. (84) סנהדרין מח, ב. 85) שהזמינם לתרכיק, ועדיין לא כרך בהם. 86) לאחר שמת, ונקרא עליו שם המת. (87) כל עוד לא כרכו בו. (88) שנושאים אותו בה לקבורה, ורגילים היו לקברה עמו, ומשום שלא יתחלף בתכריכי המת אסורו (שם וברש"י). (89) בלא מעשה עמה. (90) שם מז, ב וכמבואר לעיל ה"ח-ט.

22 **כב. כל הפלים שזורקין על המת⁹¹ על המטה**
23 **הנקברת עמו - אסורין בהנאה, שלא יתחלפו**
24 **בתכריכין⁹².**

91) מחמת צער. 92) שלא יבואו להתיר גם התכריכין עצמם. אבל הכלים שנגעו במיטה שמת עליה, אין רגילים

לפנותו כדי להעלותו לארץ ישראל (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שסג סעיף א).

1 **מז. אין קוברין מת על גבי מת, ולא שני מתים**
2 **באחד, שפזיון הוא⁶⁴. וקטן הישן עם אמו - נקבר**
3 **עמה⁶⁵.**

64) שמחות פ"ג. אלא-אם-כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם. ובנוגע לקבורת מת על גבי מת - דוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים, אבל אם יש ביניהם עפר ששה טפחים - מותר ('טור' יו"ד סי' שסב). ונראה שהכל תלוי בטיב העפר, שאם היא אדמת סלע או קרקע קשה, אפילו אין ביניהם אלא הפסק כלשהו מותר, וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל (בבא-בבא קא, א) "הכל לפי הסלע" (רדב"ז). 65) מס' שמחות שם: "רבי יהודה אומר: האיש נקבר עם בתו הקטנה, והאשה עם בנה הקטן, ועם בן-בנה הקטן, זה הכלל: כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו" (לפי נוסח הרמב"ן ב'יתרת האדם' הובא ב'טור' יו"ד סי' שסב).

4 **זו. עפר הקבר - אינו אסור בהנאה, שאין קרקע**
5 **עולם נאסרת⁶⁶. אבל קבר הפזיון⁶⁷ - אסור בהנאה.**

66) שנאמר (מלכים-ב כג, ו) "וישלך את עפרה (=של האשירה) על קבר בני העם", מקיש (השוה) קבר בני העם לעבודה-זרה, מה ע"ז אינה נאסרת במחובר לקרקע, שכתוב "אלהיהם על ההרים" - ולא ההרים אלהיהם (=אין ההר נאסר כעבודה-זרה), אף הקבר אינו נאסר במחובר לקרקע (סנהדרין מז, ב). 67) שבנוהו למעלה מעל הקרקע, והרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו", ואסור במת כעבודה-זרה (שם). ויש אוסרים העפר שנטלו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, שהרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו" (יו"ד סי' שסד, סעיף א), ולדבריהם אינו מותר אלא העפר שבצדי המת ובתחתיתו, או החופר כוך בסלע שלא נתלש הגג כלל, ונשאר כבתחילתו (ש"ך שם).

6 **יח. הבונה קבר למת - לא נאסר עד שיפגס בו**
7 **המת⁶⁸. ואפילו הטיל בו גפלו⁶⁹ - נאסר בהנאה⁷⁰.**

68) אין ההזמנה בלבד אוסרתו. 69) תינוק שלא פלו לו חדשי לידתו. 70) סנהדרין שם.

8 **יז. נפש⁷¹ שנעשה לשם חי⁷², ושם בו המת, והוסיף**
9 **בו דימוס⁷³ אחד לשם המת, אף על פי שפנה המת**
10 **- הפל אסור בהנאה⁷⁴. ואם הפיר את התוספת -**
11 **חולץ⁷⁵ אותה, והשאר מת⁷⁶. נעשה לשם המת⁷⁷ -**
12 **פיון שהוטל בו המת נאסר, אף על פי שפנה⁷⁸.**

71) בנין שעל הקבר. ובלשון המקרא: ציון, ראה יחזקאל לט, טו "ובנה אצלו ציון". 72) לכשימות יקבר בו, ועדיין חי הוא. והואיל ואין שם המת נקרא עליו, אין זו הזמנת "נפש" למת, שהיא רק אחרי מות האדם. 73) שורה של אבנים. 74) ואילו לא הוסיף בו דימוס, לא היה הקבר אסור אלא כל זמן שהמת בתוכו, הואיל ולא נעשה מתחילה לשם המת משמת. 75) מסיר. 76) שם מח, א, שאין כאן אלא מעשה בלא "הזמנה", ואינו אסור אלא כשהמת בתוכו.

קלב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ו מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והירך. (103) כי אם יחתוך מן הארכובה ולמעלה הרי היא טריפה, ו"אסור לגרום לבהמה טריפות בידים" (שם וברש"י). (104) בבא-קמא טז, ב. תלמידים לעסוק שם בתורה. ואע"פ שאסור לעסוק בדברי תורה בפני המת או בבית-הקברות משום "לועג לרש", ראה לעיל פ"ב ה"ט - כל שהוא לכבוד המת, כגון בני ישיבה לכבוד רבם - מותר. או ידובר, בריחוק ארבע אמות מקברו ('נמוקי יוסף' לב"ק שם). (105) ראש הסנהדרין ונקרא גם ראש הישיבה, ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. (106) שכן ציוה רבינו הקדוש (כתובות קג, ב): הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום, אינו עדיף ממשה רבינו, שכתוב בו: "ויבכו בני ישראל את משה... שלשים יום", והשווה לעיל פ"ב, ה"י.

15 כו. מִלֵּךְ או נְשִׂיא שְׁמַת - יֵשׁ לָהֶן לְשֹׁרֵף מִטָּתוֹ וְכָל
16 כָּלִי תִשְׁמִישׁוֹ¹⁰⁷, וְאֵין בְּזֶה דֶּרֶךְ הָאֱמֹרִי¹⁰⁸ וְלֹא
17 מִשּׁוּם הַשְׁחָתָה¹⁰⁹. שְׁנֵאֲמַר: בְּשָׁלוֹם תָּמוּת
18 וּבְמִשְׁרָפוֹת אֲבוֹתֶיךָ¹¹⁰ הָרִאשִׁימִים יִשְׁרְפוּ לָךְ.

(107) שלא ישתמשו בהם אחרים, ואין זה לפי כבודם. (108) שאסור לנהוג כמותם, ככתוב (ויקרא יח, ג): "ובחוקותיהם לא תלכו". (109) איסור "לא תשחית" הנזכר לעיל הכ"ד. (110) בכת"י תימן: אבותיך המלכים, וכן הנוסח בפסוק: "ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים, אשר היו לפניך, כן ישרפו לך". ומכיון שזה לכבודו של מלך - אין זו השחתה, והואיל וזה מפורש בנביאים, אין בזה "דרך האמורי" שהרי לא נמשכנו בזה אחריהם, ולא מהם אנו למדים (סנהדרין נב, ב. וע"ז יא, א). אבל על הדיוטות אסור לשרוף, משום היריות, ומשום איסור השחתה (תוספתא סנהדרין פ"ד, ה"ב. וביד"ס סי' שמח סעיף א). ובמס' שמחות פ"ח, אמרו: "כשמת רבן גמליאל הזקן, שרף עליו אונקלוס הגר יותר משמונים מנה, אמרו לו מה ראית? אמר להם כתוב: ובמשרפות אבותיך וגו', ואין רבן גמליאל יפה יותר ממאה מלכים, שאין בהם צורך?!"
סְלִיקוּ לָהּ הַלְכוֹת אֲבָל בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא

לכורכו עליה בתכריכי קבורה ולא נאסרו, שלא יבואו להחליפם בתכריכין (שם מח, ב וברש"י).

1 כג. הָיוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ מְזֻקְקִין כָּלִים בְּחִמְתָּן עַל הַמֵּת⁹³
2 - מִצָּוָה עַל אֲחֵרִים לְהַצִּילָן⁹⁴. וְאֵם הַגִּיעִיו לְמִטָּה
3 הַנִּקְבְּרָת עִמּוֹ - אֵין מְצִילִין אוֹתָן⁹⁵.

(93) זורקים בגדיהם עליו מפני חיבתו, ומחמת צערם מתכוונים לאסור את כל ממונם עליו (רש"י שם עמ' א). (94) ליטלם מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו (שם וברש"י). שבוודאי יתחרטו אחר-כך (ש"ך ליו"ד סי' שטט ס"ק ד). (95) שלא יתחלפו בתכריכין, וכאמור לעיל הכ"ב.

4 כד. מְלַמְדִין אֶת הָאָדָם שְׁלֹא יִהְיֶה חַבְלָן⁹⁶, וְלֹא
5 יִפְסִיד אֶת הַכָּלִים וְיִשְׁלִיכֵם לַחֲבֵלָה. מוֹטֵב לְתַמָּם
6 לְעֵנִיִּים, וְאֵל יִשְׁלִיכֵם לְרִמָּה וְתוֹלְעָה⁹⁷. וְכָל הַמְרַבָּה
7 כָּלִים עַל הַמֵּת - עוֹבֵר בְּלֹא תַשְׁחִית⁹⁸.

(96) מקלקל ומשחית. (97) מס' שמחות פ"ט, ושם הנוסח: "מרבה עליו (על המת) רמה". (98) שם. שהתורה אמרה: "לא תשחית את עצה", ולקמן הל' מלכים פ"ו ה"י, מתבאר ש"לא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים... דרך השחתה, עובר בלא תשחית".

8 כה. מִלֵּךְ שְׁמַת - עוֹקְרִין סוֹס⁹⁹ שֶׁהִיא רוֹכֵב עָלָיו.
9 וְעִגְלָה שֶׁהִיָּתָה מוֹשָׁכָת בְּקֶרֶן¹⁰⁰ שֶׁהִיא יוֹשֵׁב בּוֹ -
10 מְנַשֵּׁר¹⁰¹ פְּרִסוֹתֶיהָ מִן הָאֲרֻכְבָּה¹⁰² וְלְמִטָּה¹⁰³, מְקוֹם
11 שֶׁאֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֶפֶה. וּמוֹשִׁיבִין יִשְׁיבָה עַל קִבְרוֹ
12 שְׂבָעָה יָמִים¹⁰⁴. שְׁנֵאֲמַר: וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ כְּמוֹתוֹ - זֶה
13 שֶׁהוֹשִׁיבוּ לוֹ יִשְׁיבָה עַל קִבְרוֹ. וְנִשְׂיָא¹⁰⁵ שְׁמַת - אֵין
14 מְבַטְלִין יִשְׁיבָתוֹ יְתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁰⁶.

(99) הגידים שעל פרסותיו, ואז אין אחר יכול להשתמש בו לרכיבה (ע"ז יא, א), וראה לקמן הל' מלכים פ"ב ה"א, שאין רוכבים על סוסו של מלך. (100) עגלה, כלי רכב. (101) חותך ומשיר. (102) הברך, פרק הרגל שבין השוק

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו מרחשון-ב' כסלו תשע"ו

20 הָרִי אֲתָה אָסוּר בִּהְנִיתִי - נֶאֱסַר עַל שְׁמֵעוֹן שֶׁהִנֵּה
21 בְּרֹאבוֹ³. וְאֵם עֹבֵר וְנִהְנֶה - אֵינוֹ לוֹקָה, שֶׁהָרִי לֹא
22 אָמַר שְׁמֵעוֹן כָּלוּם⁴. וּמִתֵּר לְרֹאבוֹן לְהִנּוֹת בְּשִׁמְעוֹן,
23 שֶׁהָרִי לֹא אָסַר עֲצָמוֹ בִּהְנִיתִי⁵.

(2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות ממנו (ראה לעיל פ"א, ה"ד. פ"ב, ה"ח). (3) משנה בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. (4) ולא אמן, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל

יום ראשון כ"ו מרחשון ה'תשע"ו

הלכות נדרים

פרק חמישי

(1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חברו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו ותוצאותיו, תערובת הדבר הנדור בדבר המותר וביטולה, חליפי פירות נדורים או גידוליהם.

19 א. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרִינִי עָלֶיךָ חֶרֶם², או

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ו מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למודר זה. (17) נדרים מב: מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). (18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, ה"א.

ו. האומר לבנו: הרי את אסור בהנתי, או שגשפע¹⁹
שלא יהנה בו²⁰, אם מת - יירשנו²¹; שנה פאומר:
נכסי עליך אסורין. אסר עליו הנתי, ופרש: בין
בחי בין במותי, אם מת - לא יירשנו²²; שנה כמי
שאמר לו: נכסים אלו אסורין עליך²³.

19) האב. (20) ונאסר הבן בהנייתו, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת הכסף משנה "אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקח עד שיקבל. (21) משנה בבא קמא קח: שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קריית ספר). (22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז). וכמבואר בסמוך ה"ח. (23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת.

ז. אסר בנו בהנתי²⁴, ואמר: אם יהיה בן בני זה תלמיד חכם, יקנה בני זה נכסי כדי להקנותן לבנו²⁵
- הרי זה מתר²⁶, ויהיה הבן אסור בנכסי האב, ובן הבן מתר בהן אם יהיה תלמיד חכם כמו שהתנה²⁷.

24) ופירש: בין בחי בין במותי. (25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: ובר"ן שם). (26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). (27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחברו: קנה אותה על-מנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנתא הראשון, אעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן כשיהיה תלמיד חכם, אף-על-פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה.

ח. זה הבן האסור בירשת אביו, אם נתן ירשת אביו לאחיו²⁸ או לבניו²⁹ - הרי זה מתר³⁰. וכן אם פרעם³¹
בחובו או בכתיבת אשתו. וצריך להודיען שאלו נכסי אבי שאסרן עליי³². שהגשפע שלא יהנה בו חברו - מתר לו³³ לפרע את חובו³⁴, כמו שיתבאר³⁵.

28) בן אביו. (29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה לרבינו). (30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט). ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותנו להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו

דבריו. וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות מנכסיו שעשאם המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם המדיר עצמו יהנה את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל דבריו", כמבואר לקמן פ"י, ה"ב (לחם משנה). (5) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא לההנותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ז).

ב. אומר לשמעון: הרי אתה עלי חרם⁶, או הריני אסור בהנתיך - הרי נאסר ראובן מלהנות בשמעון. ואם נהנה - לוקה, שהרי חלל דברו. ושמעון מתר בהנתיך ראובן. אומר לו: הריני עליך חרם ואתה עלי, או הריני אסור בהנתיך ואתה אסור בהנתי - שניהם אסורין זה בזה⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(6) שנכסין יאסרו עלי כחרם. (7) משנה בנדרים מז: ומובן שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה לקמן פ"ז ה"א-ג.

ג. ראובן שאמר לשמעון: הרי פרות פלוני אסורין עליך, או הרי אתה אסור בהנתי פלוני - אין זה פלוני; שאין אדם אסור חברו בדבר שאינו שלו⁸, אלא אם בן ענה שמעון אמן, כמו שבארנו⁹.

ד. האומר לחברו: ככרי זו אסורה עליך, אף על פי שנתנה לו במתנה¹⁰ - הרי זו אסורה עליי¹¹. מת ונפלה לו בירשה¹², או שנתנה לו אחר במתנה¹³ - הרי זו מתרת; שלא אמר לו אלא ככרי¹⁴, והרי אינה עתה שלי¹⁵.

(8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה-זרה, נאמר בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" - אינם נאסרים עד שיפסלו בעליהם (קריית ספר). (9) לעיל פ"ב, ה"א. (10) ואינה עוד שלו. (11) ואין אומרים לא נתכין זה, אלא לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא כשיתנה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו, מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים לד:). (12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו. (13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר נתנה למודר זה. (14) כל עוד שהיא שלי. (15) מאחר שמת, אין הכבר שלו (נדרים לו). אלא ששם (לד:) הגירסא היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז).

ה. אומר לו: פרות אלו אסורין עליך, ולא אמר לו פרותי, אף על פי שמכרן¹⁶ או שמת ונפלו לאחר - הרי אלו אסורין עליי. שהאוסר דבר שהוא שלו על חברו, אף על פי שצא מרשותו - הרי הוא באסורו עומד¹⁷; אלא אם בן אמר נכסי או ביתי או פרותי וכיוצא בלשונות אלו, שהרי לא אסרן¹⁸ אלא כל זמן שהן ברשותו.

קלד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ו מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלו. (48) מיני בושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין.

יב. נתערב יין זה שאסרו על עצמו בין אחר, אפלו טפה בחבית - נאסר הכל. מפני שיש לו להשאיל על נדרו⁴⁹, נעשה כדבר שיש לו מתירין⁵⁰ שאינו בטל במינוי⁵¹, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות⁵².

(49) מצוה עליו להשאיל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פ"ג, הכ"ה. (50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר בין זה", שאם אסר אחד על חברו יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירים, שהרי הנאסר אין בידו להשאיל על הדרת המדיר, ולמדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, הי"ב, שאם ההנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנותר לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל בין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנודר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). (51) "אפילו אחד בכמה אלפים". (52) פט"ו, ה"י. יב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, ה"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט.

יג. האומר: פרות האלו קרפן עלי⁵³, או קרפן הן לפי⁵⁴, או קרפן הן על פי - הרי זה אסור בחלופיה⁵⁵ ובגדוליהם⁵⁶, ואין צריך לומר במשקין⁵⁷ היוצאים מהן.

(53) אסורים עלי קרפן. (54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. (55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. (56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאו עלי כהקדש שאוסר חילופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאו הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחילופיו וגידוליו (ר"ן שם). (57) שהם יוצאים מעצם הפרי, ועדיפים מחלפין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב): "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחילופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם).

יד. נדר או נשבע שאיני אוכל אותם או שאיני טועם אותם: אם היה דבר שזרעו פלה⁵⁸ כשיזרע, כגון חטה ושעורה - הרי זה מתר בחלופיה⁵⁹ ובגדוליה⁶⁰; ואם היה הדבר⁶¹ שאין זרעו פלה בארץ כשיזרע⁶², כגון בצלים ושוזנים - אפלו גדולי גדולין⁶³ אסורין⁶⁴. ובין כך ובין כך⁶⁵, משקין היוצאים מהן⁶⁶ - ספק⁶⁷, לפיכך, אם שתה מהן - אינו לוקה⁶⁸.

בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). (31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. (32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או לההנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). (33) לנשבע עצמו. (34) עכור חברו. (35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנייה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהבריח הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז).

ט. מי שנאסר³⁶ עליו מין ממני מאכל בין בנדר בין בשבועה, ונתפשל עם מינים אחרים או נתערב עמהן - הרי זה מתר במינים המתירים, אף על פי שיש בהן טעם המין האסור³⁷. ואם נאסר בפירות אלו³⁸ ונתערבו באחרים: אם יש בהן טעם דבר האסור - אסורין, ואם לאו³⁹ - מתירין⁴⁰.

(36) שאסר על עצמו, ובסמ"ג לא תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסר עליו. (37) משנה בנדרים נב. שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערובת. (38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. (39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. (40) כדין כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו.

י. כיצד? נאסר בבשר⁴¹ או ביין - הרי זה מתר לאכל מרק וירקות שנתבשלו עם הבשר ועם היין, אף על פי שיש בהן טעם הבשר⁴² או טעם היין, ואינו אסור אלא באכילת בשר בפני עצמו או לשתות יין בפני עצמו.

(41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. (42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם וברא"ש).

יא. נאסר בבשר זה או ביין זה, ונתפשל עם הירק: אם יש בירקות טעם בשר או טעם היין - אסורין, ואם לאו - מתירין. שזה הבשר וזה היין נעשה כמו בשר נבלות⁴³ ושקצים וכיוצא בהן⁴⁴. וכן כל כיוצא בזה⁴⁵. לפיכך⁴⁶, האומר: בשר זה אסור עלי - הרי זה אסור בו ובמרק שבו⁴⁷ ובתבלין⁴⁸ שבו.

(43) מפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ה. (44) הואיל ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אוסר בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). (45) כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. (46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אוסר בתערובת. (47) ובכת"י התימנים:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ז מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 מִזֶּה הָאוֹסֵר פְּרוֹתָיו עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּנֵדָר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה
11 - הָרִי גִדּוּלִיָּהּ וְחִלּוּפִיהָ סֶפֶק⁷³. לְפִיכָּךְ חֲבֵרוֹ אָסוּר
12 בְּגִדּוּלֵי פְרוֹת אֵלּוּ וּבְחִלּוּפֵיהֶן⁷⁴, וְאִם עֲבַר וְנִהְיָה -
13 נִהְיָה⁷⁵.

73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו, כשם שאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשותו, וחבירו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חבירו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. 74) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. 75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה).

יום שני כ"ז מרחשון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1) מה בין המודר הנאה מחברו למודר ממנו הנאת מאכל, דיני נידר בפירות השנה השביעית, נדר שלא ידבר עם חבירו, מהו בכתובה.

14 א. הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: הִנָּהּ הַמְּבִיאָה לְיָדִי מֵאֲכָלָךְ
15 אֲסוּרָה עָלַי, אוּ הִנָּהּ הַמְּבִיאָה לְיָדִי מֵאֲכָלִי אֲסוּרָה
16 עָלֶיךָ - הָרִי זֶה הַנָּאֵסֵר לֹא יִשְׁאַל מִן הָאֲסוּר לוֹ נֶפֶשׁ
17 וּבְכֶרֶה וְרַחֲמִים וְתַנּוּר וְכָל דָּבָר שְׁעוֹשִׂין בּוֹ אֲכָל נֶפֶשׁ;
18 אֲבָל מִשְׁאֵלֹו נְזָמִים וְטִבְעוֹת וְכָלִים שְׁאִין עוֹשִׂין
19 בָּהֶן אֲכָל נֶפֶשׁ. וְאֲסוּר לִשְׁאַל מִמֶּנּוּ שֶׁק־לְהִבִּיא בּוֹ
20 פְּרוֹת, וְתַמּוּר לְהִבִּיא עָלָיו פְּרוֹת.

21 ב. מְקוֹם שֶׁדִּרְכָּן שְׁאִין מִשְׁאֵלִין בָּלִים אֲלֵא בְּשֶׁכֶר
22 - אָסוּר לִשְׁאַל מִמֶּנּוּ אִם בָּלִים שְׁאִין עוֹשִׂין בָּהֶן אֲכָל
23 נֶפֶשׁ. הָרִי שֶׁהֵיוּ בְּמִקוֹם שְׁאִין נוֹטְלִין שֶׁכֶר, וְשֶׁאֵל
24 מִמֶּנּוּ בָלִים שְׁאִין עוֹשִׂין בָּהֶן אֲכָל נֶפֶשׁ כְּדִי לְהִרְאוֹת
25 בָּהֶן בְּפָנָיו אַחֲרֵים עַד שִׁיִּהְיֶה מֵהֶם, אוּ שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲבֹר
26 בְּאַרְצוֹ כְּדִי שֶׁיִּלָּךְ בְּמִקוֹם שִׁיִּהְיֶה בּוֹ - הָרִי זֶה אָסוּר
27 מִסֶּפֶק. לְפִיכָּךְ, אִם עֲבַר - אֵינוֹ לּוֹקָה.

28 ג. אֵין בֵּין מִדֵּר הִנָּהּ מִחֲבֵרוֹ לְמִדֵּר מִמֶּנּוּ הִנֵּית
29 מֵאֲכָל, אֲלֵא דְרִיסַת הָרֶגֶל וְכָלִים שְׁאִין עוֹשִׂין בָּהֶן
30 אֲכָל נֶפֶשׁ בְּמִקוֹם שֶׁמִּשְׁאֵלִין אוֹתָם שֶׁם בְּחָנָם.

31 ד. רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלָיו הִנֵּית שְׁמֵעוֹן, בֵּין בְּנֵדָר בֵּין
32 בְּשִׁבּוּעָה - מִתֵּר לוֹ שְׁמֵעוֹן שְׁמֵעוֹן עַל יָדוֹ מִחֲצִית
33 הַשֶּׁקֶל שֶׁרְאוּבֵן חִיב בָּהּ, וְכֵן פּוֹרֵעַ חוֹב שְׁעָלָיו;
34 שֶׁהִרִי לֹא הִגִּיעַ לְיָד רְאוּבֵן כָּלִים, אֲלֵא מִנֵּעַ מִמֶּנּוּ
35 הַתְּבִיעָה, וּמִנִּיעַת הַתְּבִיעָה אֵינָה בְּכָלִל אָסוּר הִנֵּיהּ.
36 לְפִיכָּךְ מִתֵּר לוֹ לְזוֹן אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וְעַבְדָּיו,
37 אֲפִלּוֹ הַנִּנְעָנִים, אִם עַל פִּי שֶׁהוּא חִיב בְּמִזְוֹנוֹתָם.

58) נפסד ונאבד. 59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). 60) בכת"י התימנים: דבר. 61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. 62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. 63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחילופיהם ובגידוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדן חליפי חליפים שמתרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידוליו אסורים (ר"ן שם). 64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. 65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאני אוכל אותם, או שאני טועם אותם. 66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם ככנוסים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב: בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. 67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביוצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר: פירות אלו, עשאם עליו כחתיכת איסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, הי"ד.

1 טו. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ עָלַי קָרְבָּן⁶⁸,
2 אוּ קָרְבָּן הֵן לִפִּי, אוּ קָרְבָּן הֵן עַל פִּי - אָסוּר
3 בְּחִלּוּפֵיהֶן⁶⁹ וּבְגִדּוּלֵיהֶן⁷⁰. שְׁאִינִי טוֹעֵם, שְׁאִינִי
4 אוֹכֵל: אִם הֵיוּ פְרוֹת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ דָּבָר שֶׁזָּרְעוּ כָּלָה
5 - מִתֵּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן; וְאִם הֵיָה דָּבָר שְׁאִין
6 זָרְעוּ כָּלָה - אֲפִלּוֹ גִדּוּלֵי גִדּוּלִין אֲסוּרִין. וְלָמָּה לֹא
7 יִבְטַל הָעֶקֶר הָאֲסוּר בְּגִדּוּלִין שֶׁרְבּוּ עָלָיו? שֶׁהִרִי הֵן
8 דָּבָר שֶׁיִּשֵּׁשׁ לוֹ מִתִּירִין⁷¹, שְׁאִינִי בְטַל בְּרֵב, כְּמוֹ
9 שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷².

68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכילה לו. 69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה - חילופיהם אסורים. 70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נז וברא"ש שם). ומכאן, שכל המייחד ואוסר פירות חבירו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). 71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל הי"ב. 72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט). והראב"ד שואל: למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורם מותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבעל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בבאורנו אות מז (רדב"ן). ולדעת הכסף-משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר.

קלו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ח מרחשון – ספר הפלאה – הלכות נדרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אם היה לשמעון בהן תפיסת יד, כגון שהניח מהן
כל שהוא לעצמו ולא שכרו, אפילו הניח במרחץ
אמבטי אחת ובבית הבד עקל אחד - אסור לראובן
להפגס לאותה מרחץ ולדרוך בגת; ואם לא הניח
לעצמו כלום, אלא שכר הכל - הרי זה מתר.

יג. ואסור לראובן לאכל מפרות שדה שמעון,
ואפילו בשביעית שהכל הפקר; שהרי לפני שביעית
נדר. אבל אם נדר בשביעית - אוכל מן הפרות
הנוטות חוץ לשדה, אבל לא יפגס לשדה, אף על
פי שהקרקע הפקר; גזרה שמא ישהה שם אחר
שיאכל, ולא הפקירה אותה תורה אלא כל זמן
שהפרות בתוכה.

יד. במה דברים אמורים? כשאמר לו: הנית הנכסים
האלו אסורין עליך; אבל אם אמר לו: הנית נכסי
אסורין עליך, או שנשבע ראובן או שנדר מנכסי
שמעון - כיון שהגיעה שביעית אוכל מפרות שדהו,
שהרי יצאו מרשות שמעון. אבל לא יפגס לשדהו, מן
הטעם שבארנו.

טו. נאסרה על ראובן הנית מאכל שמעון בלבד, אם
לפני שביעית נאסרה, בין בנדר בין בשבועה - הרי
זה יורד לתוך שדהו, אבל אינו אוכל מפרותיו; ואם
בשביעית נאסרה - יורד ואוכל מפרותיו; שאין
פרות אלו של שמעון, אלא של הפקר הנ.

טז. ואסור לראובן להשאיל לשמעון, גזרה שמא
ישאל ממנו והרי הוא אסור בהנאתו. וכן אסור
להלוותו, גזרה שמא ילוה ממנו. ולא ימכר לו,
גזרה שמא יקח ממנו.

יז. נזדמנה לו מלאכה עמו, כגון שהיו קוצרים
באחד - עושה ברחוק ממנו, גזרה שמא יסיענו.
המידר את בנו מפני שאינו עוסק בתורה, ונאסר
בהנית אביו - הרי האב מתר למלאת לו חבית של
מים, ולהדליק לו את הנר, ולצלול לו דג קטן;
שאין פונתו אלא להנאה גדולה, ודברים אלו לגבי
הבן אינן חשובין.

יח. מי שנשבע או נדר שלא ידבר עם חברו - הרי
זה מתר לו לכתב בכתב, ולדבר עם אחר והוא
שומע הענין שירצה להשמיעו. וכזה הורו הגאונים.

אבל לא יזון את בהמתו, בין טמאה בין טהורה;
שכל שמוסיף בבשרה - היא הנזה שהגיע ליד
ראובן.

ה. היה שמעון כהן - הרי הוא מתר להקריב קרבנות
ראובן; שהכהנים שלוחי שמים הם, ואינם שלוחי
בעל הקרבן. ומשיא שמעון בתו הבוגרת לראובן
מדעתה. אבל אם היתה נערה, שהרי עדין היא
ברשותו - אסור; שזה כמוסר לו שפחה לשמשו.

ו. ותורם שמעון תרומת ראובן ומפריש לו
מעשרותיו מדעתו. פיצד מדעתו? כגון שאמר
ראובן: כל הרוצה לתרם - יבוא ויתרם. אבל לא
יאמר לשמעון לתרם לו, שהרי עושה אותו שליח,
וזו הנזה לו.

ז. ומלמדו תורה שבעל פה, שהרי אסור לטל עליה
שכר; אבל לא תורה שבכתב, שנוטלין עליה שכר.
ואם אין דרפן שם לטל שכר על תורה שבכתב -
הרי זה מתר. ובין כך ובין כך, מתר ללמד את בנו.

ח. חלה ראובן - נכנס שמעון לבקרו. ובמקום
שנוטל שכר מי שישב עם החולה לצוות לו - לא
ישב שמעון, אלא מבקרו ועומד. ומתר לו לרפאתו
בירו, שזו מצוה היא.

ט. חלתה בהמת ראובן - לא ירפא אותה שמעון;
אבל אמר לו: עשה לה כף וכף. ורוחץ עמו
באמבטי גדולה, אבל לא בקטנה, מפני שמהנהו
בשעה שמגביה עליו המים. וישן עמו במטה בימות
החמה, אבל לא בימות הגשמים, מפני שמחממו.
ומסב עמו על המטה, ואוכלין על שלחן אחד, אבל
לא מקערה אחת ולא מאבוס שלפני הפועלים;
שמא יניח שמעון חתיכה אחת טובה ולא יאכל
אותה כדי שיאכל אותה ראובן, או יקרב אותה
לפניו, ונמצא מהנהו. וכן בפרות שבאבוס. אבל אם
אכל שמעון מקערה שהוא יודע שכשיחזירנה לבעל
הבית יחזר בעל הבית ויניחנה לפני ראובן - הרי זה
מתר, ואין חוששין שמא הניח נתח טוב בשבילו.

י. ומתר ראובן לשותות כוס של תנחומין מידו של
שמעון משל ראובן, וכן כוס של בית המרחץ, שאין
בזה הנזה.

יא. ואסור ראובן בגחלתו של שמעון, ומתר
בשלהבת שלו.

יב. היה לשמעון מרחץ או בית הבד משפריס בעיר,

יום שלישי כ"ח מרחשון ה'תשע"ו

פרק שביעי

(1) שנים שהדירו הנאתם זה על זה, במה הם אסורים ובמה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ח מרחשון – ספר הפלאה – הלכות נדרים קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

17 חֲבֵרוֹ, אֵלָא לְרִשּׁוֹת אַחֲרִים, שְׁהָרִי כֹל אֶחָד מֵהֶם
18 נִסְתַּלַּק מִחֻלְקוֹ שֶׁבְּמִקְוֶה זֶה וְנִתְּנוּ בְּמִתְּנָה.

15 ולא יצטרכו לעקור לעיר אחרת. 16) שאומר לו זכה בשטר מתנה זה לטובת הנשיא או פלוני כדיני זכייה והקנאה המבוארים בהלכות זכייה ומתנה פרק ד, הלכה ב. שזכים לאדם שלא בפניו ואותו "אחר" נעשה כשלוחו של הנשיא הזוכה.

19 ד. הִיוּ שְׁנֵיהֶם שֹׁתְפִין בְּחֶצֶר¹⁷: אִם יֵשׁ בָּהּ דִּין
20 חֻלְקָה¹⁸ - הָרִי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְהַפְגֵּס לָהּ, עַד שִׁיחֲלֻקוּ
21 וַיִּפְגֹּס כֹּל אֶחָד לְחֻלְקוֹ¹⁹; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֻלְקָה²⁰
22 - כֹּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְנָס לְבֵיתוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: בְּתוֹךְ
23 שְׁלִי אֲנִי נִכְנָס²¹. וַיִּבֶן כֶּף וַיִּבֶן כֶּף²², שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים
24 לְהַעֲמִיד רַחֲמִים וְנִתְּנוּ וּלְגַדֵּל תְּרֻגּוּלִין בְּחֶצֶר זו²³.

17 שיש לכל אחד מהם בית בחצר, והחצר שלפני הבתים, שניהם שותפים בה. 18) כדי חלוקה, שיש לכל בית ארבע אמות לפניו ברוחב הפתח, והנשאר מן החצר יש בה ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף, ואז כופים עליהם, שיחלוקו. 19) כיוון שאפשר לחלקה, ומתחילה עומדת חצר זו לחלוקה, נמצא, כשקנאוה לא היה בדעתם, שכל אחד ישתמש בה בכל שטחה, ומתוך שלא הוברר עדיין חלקו של כל אחד מהם, אסורים הם להיכנס לחצר, כי שמא הוא נכנס לחלק חבירו, ומודר הנאה אסור בדריסת הרגל. 20) שאין בה השיעור האמור לעיל, ואין אחד יכול לכוף את חבירו לחלוק, "שכל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרויה חצר". 21) כדעת ר' אליעזר בן יעקב, האומר: יש ברידה. כלומר, הואיל ואי אפשר לאחד מן השותפים לעכב את חבירו מלהשתמש בה לעולם, ולא לכוף אותו לחלוק, מתחילה על מנת כן קנאוה, שתהא החצר קנויה לגמרי לכל אחד מהם, בשעת תשמישו, וכשמשתמש בה, אומרים אנו, שהוברר הדבר למפרע שמתחילתו הייתה קנויה לו לשעה זו, נמצא, שבשעה שנכנס לתוכה, בשלו הוא נכנס. 22) בין שיש בה כדי חלוקה, בין שאין בה. 23) כי בכל אלה יכולים שותפים (שלא נדרו הנאה זה מזה) לעכב זה על זה. אלא שרגילים הם לוותר, וזוהר אסור במודר הנאה, שדריסת הרגל אסורה לו, וכל שיכול לעכבו ואינו מעכבו נמצא מהנהו.

25 ה. שְׁנֵים שֶׁהָיוּ שֹׁתְפִין בְּחֶצֶר, וְנָדַר אֶחָד מֵהֶן שְׁלֹא
26 יִהְיֶה בּוֹ²⁴ הַשְּׁנִי - כּוֹפֵין אֶת הַנּוֹדֵר לְמַכּוֹר חֻלְקוֹ²⁵.
27 נָדַר שְׁלֹא יִהְיֶה הוּא בְּשֹׁנִי²⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהַפְגֵּס
28 לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי שְׁבִירָתוֹ²⁷ הוּא נִכְנָס. אֲבָל אֵינוּ יָכוֹל
29 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֶצֶר²⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²⁹.

24 ממנו. 25) הואיל ונתן מכשול לשני אם ישתמש בחצר, הדין נותן לכופו למכרו, שלא ייכשל חברו על ידו. אבל את הנאסר אין לכוף, כי אנוס הוא באיסורו. 26) מן השני. 27) שאין בה כדי חלוקה. 28) להעמיד ריחיים ותנור וכדומה. 29) אבל אין לכופו למכור את חלקו, כי לא נתן מכשול אלא לעצמו, והוא אומר: אהיה נזהר יפה שלא להיכשל.

הם מותרים, דין המודר הנאה מאומה כולה, המדיר כהנים מנכסיו מה הם בתרומתו, המדיר את חתנו בהנאה ורוצה לתת מעות לבתו, מה תקנתה?

1 א. שְׁנֵים שֶׁנֶּאֱסְרָה הַנָּאָה כֹּל אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ,
2 בֵּין בְּנֵדָר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה - הָרִי אֵלּוּ מִתֵּרִין לְהַחֲזִיר
3 אֲבֵדָה זֶה לָזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה². וּבְמִקְוֶה שֶׁדִּרְכָּן³
4 שְׁנוּטֵל שֶׁכֶּר הַמַּחֲזִיר אֶת הָאֲבֵדָה - יִפֹּל הַשֶּׁכֶּר
5 לְהִקְדָּשׁ⁴; שְׁאֵם יִטֹּל שֶׁכֶּר - נִמְצָא נִהְיָה⁵, וְאִם לֹא
6 יִטֹּל - נִמְצָא מִתְּנָה.

2) ואינו מהנהו כלום "שהתורה מכריחתו עליה". 3) מנהגם. 4) ואין אומרים יולין הנאה לים המלח, לפי שאסרו על עצמם הנאתם כהקדש, לפיכך כל הנאה הבאה לידם זה מזה, הקדש היא. 5) "לפי שבזה המנהג יצא מדין התורה (שאסור לו ליטול שכר על השבת אבידה) וכאילו החזירה כדי לקבל ממנו (שכר), ונמצא זה שנשבע שלא ינהגו מהנהג אותו". ולדעת הר"ן בנדרים לג. מותר למחזיר לקבל שכרו מצד הדין, כגון שהיה בטל ממלאכתו מחמת השבתה, כמבואר במסכת בבא מציעא ל: ואילו היה מחזיר רוצה ליטול שכרו, הרי זה מותר, למרות שהוא מודר הנאה ממנו, כי שכר טרחתו וביטולו ממלאכתו הוא נוטל. אלא, אם הוא אדם חשוב ואינו רוצה ליטול שכרו ומשאירו אצל בעל האבידה הרי זה אסור, שבעל האבידה מודר הנאה מהמחזיר, ולפיכך תיפול ההנאה להקדש.

7 ב. וּמִתֵּרִין בְּדִבְכָּרִים שֶׁהֵם בְּשִׁתְּפוֹת כֹּל יִשְׂרָאֵל⁶, כְּגוֹן
8 הַר הַבֵּית⁷ (וְהַלְשָׁכוֹת⁸) וְהַעֲזָרוֹת⁹ וְהַבְּאֵר שֶׁבְּאַמְצֵעַ
9 הַדִּירָף¹⁰. וְאֲסוּרִין בְּדִבְכָּרִים שֶׁהֵם בְּשִׁתְּפוֹת כֹּל אֲנָשִׁי
10 הָעִיר¹¹, כְּגוֹן הָרִחֶבֶת¹² שֶׁבְּעִיר וְהַמְּרִחֵץ וּבֵית הַכִּנֹּסֶת
11 וְהַתְּבַחֵץ¹³ וְהַסְּפָרִים¹⁴.

6) הואיל ויד כל ישראל שווה בהם, הרי הם כהפקר ולא כדבר שהוא של שותפים. 7) ההר שעליו בנוי המקדש, והיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. 8) חדרי המקדש ותאי. 9) חצרות המקדש, כלשון הכתוב: "ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה". ונקראת כך, לפי ששם מתפללים לה' והוא עוזרם. 10) מבבל לירושלים, שעולי רגל היו שותפים ממנה. ורבינו בפירושו שם כותב: "אף על פי שהציאה והבניין שלהם ממון כל ישראל, ולכל אחד מהם יש בהם זכות, אין זה כי אם זכות מעטה מאוד". 11) שהם דרים בה, מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהם, ויכולים למכרם שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, הרי הם כשותפים האוסרים זה על זה. 12) השוק. 13) שנותנים עליה ספר תורה לקרות. 14) שקונים בני העיר ללמוד בהם.

12 ג. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה כְּדִי שֶׁיִּהְיוּ מִתֵּרִין בְּדִבְכָּרִים אֵלּוּ?
13 כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פּוֹתֵב חֻלְקוֹ לְנָשִׂיא אוֹ
14 לְאֶחָד מִשְׁאֵר הָעָם, וּמִזְכָּה לוֹ בְּחֻלְקוֹ עַל יְדֵי אַחֵר¹⁶;
15 וְנִמְצָא כֹּל אֶחָד מֵהֶם, כְּשִׁיפְגֹּס לְמַרְחֵץ שֶׁהוּא לְכֹל
16 אֲנָשִׁי הָעִיר אוֹ לְבֵית הַכִּנֹּסֶת - אֵינוּ נִכְנָס לְרִשּׁוֹת

כאן הנאה למוכר אלא ללוקח, ולא גזרו למכור שמא ייקח.
 ח. אָסֵר הַנִּיתוֹ עֲלֵיהֶן וְהִנֵּנָה עָלָיו - לֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן
 עִמָּהֶם, וְכֵן לֹא יִשָּׂאוּ הֵן וְיִתְּנוּ עִמָּוֶהוּ⁴². וְלֹא יִשָּׂאֵל
 לָהֶן, וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶם, וְלֹא יִלְוֶה אוֹתָן.⁴³

(42) שבכל צד שהוא, נמצא אחד מהם נהנה, ובמקח ממוצע הנמכר בשווה, יש בו הנאה למוכר וללוקח גם יחד.

ט. אָסֵר עַל עֲצָמוֹ הַנִּיתוֹ בְּנֵי הָעִיר - אָסוּר לְהִשָּׂאֵל
 עַל נִדְרוֹ לְחֻכָּם מִבְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר⁴³ (הַהִיא). וְאִם
 נִשָּׂאֵל וְהִתִּיר לוֹ - הָרִי נִדְרוֹ מִתָּר⁴⁴, כִּמּוֹ שְׂבָאֲרָנוּ.⁴⁵

(43) שהרי הוא נהנה מהתרתו. (44) שאף על פי שנהנה מהחכם, לא בשביל זה נתבטלה התרתו. ולדעת ה"לחם משנה" נדרו מותר - אף על פי שהוא נהנה מחכם עירו - כי אין זה גרוע מתורה שבעל פה, שמותר לו למדיר ללמדה למודר מפני שאין נוטלין עליה שכר, ואף על פי שהמודר נהנה מהלימוד, מצוות לאו ליהנות ניתנו. גם כאן, הואיל ואין החכם רשאי ליטול שכר על התרתו, כדין תורה שבעל-פה, אין זו הנאה למודר.

י. מִי שֶׁאָסֵר הַנִּיתוֹ הַבְּרִיּוֹת⁴⁵ עָלָיו - הָרִי זֶה מִתָּר
 לְהִנּוֹת בְּלֻקָּט⁴⁶ שִׁכְחָה⁴⁷ וּפְאָה⁴⁸, וּמַעֲשֵׂר עֲנִי⁴⁹
 הַמִּתְחַלֵּק בְּגִרְנוֹת, אָבֵל לֹא בְּתוֹף הַבֵּית⁵⁰.

(45) מה ששייך לבריות. (46) שבלים הנופלות בשעת הקצירה והוא שייך לעניים. (47) עומר תבואה ששכחו בעל השדה בשדהו, בשעת הקציר, ואסור לו לשוב לקחתו, אלא משאירו לעניים. (48) שאדם חייב להניח תבואה בסוף שדהו לעניים. (49) החלק העשירי שבתבואה, שחייב אדם ליתנו לעניים בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה. שמניחו בגורן וכל הרוצה ליטול בא ונוטלו, והואיל וכל אלה הפקר הם, מותר לו ליהנות מהם, שאינם של הבריות. (50) כלומר, מעשר עני המתחלק בתוך הבית, לאחר שהכניס תבואתו לאוצר ולא הפריש ממנה מעשר עני בגורן, לפי שנאנס או שלא מצא עניים ליתן להם. ובמעשר זה נאמרה "נתינה" ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך" ויש בו טובת הנאה לבעלים, שמחלקו לעני שירצה, ולפיכך אין זה כהפקר גמור, בניגוד למעשר עני המתחלק בגורן, שלא נאמרה בו "לשון נתינה" אלא: "והנחת בשעריך" וכל הרוצה בא ונוטלו ואין בו לבעלים שום טובת הנאה.

יא. מִי שֶׁאָסֵר הַנִּיתוֹ עַל הַפְּהָנִים וְעַל הַלּוּיִם - הָרִי
 אֵלָיו בְּאִין⁵¹ וְנוֹטְלִין מִתְּנוּתֵיהֶם⁵² עַל בְּרִיּוֹת⁵³. וְאִם
 אָמַר: כִּהְנִים אֵלָיו וְלּוּיִם אֵלָיו - הָרִי אֵלָיו אֲסוּרִין⁵⁴,
 וְיִתֵּן תְּרוּמוֹתָיו וּמַעֲשֵׂרוֹתָיו לְכֹהֲנִים וְלּוּיִם אַחֲרֵים.⁵⁵
 וְהוּא הַדִּין בְּמִתְּנוֹת עֲנִיִּים⁵⁵ עִם הָעֲנִיִּים.⁵⁶

(51) שולחים אחרים ליטול בשבילם, כי הם בעצמם אסורים להיכנס לביתו או לשדהו. (52) תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי. (53) אף על פי שטובת הנאה שיש לבעלים בהם, נחשבת כממון, בכל זאת הואיל ואסור כל הכהנים בתרומתו, עשאה כעפר, שהרי תרומה אסורה באכילה

1. הִיָּה אֶחָד מִן הַשּׁוּק אָסוּר בְּהִנָּאת אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם
 2. - הָרִי זֶה מִתָּר לְהַכְנִיס לְחֹצֵר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ:
 3. לְתוֹף שֶׁל חֲבֵרָה אֲנִי נִכְנֵס, אֲנִי נִכְנֵס לְתוֹף שֶׁלִּי³⁰.

(30) שאפילו אחד מן השוק, שאינו שותף ואינו מפסיד כלום, אם נאסור עליו הכניסה לחצר, בכל זאת מותר לו להיכנס, כרבי אליעזר בן יעקב ומטעם "יש בריירה", כמבואר לעיל. וכל זה בחצר שאין בה כדי חלוקה. אבל כשיש בה כדי חלוקה אסור לו להיכנס עד שיחלוקו. ואין לומר, ייאסרו אלו להיכנס אפילו לאחר חלוקה, הואיל ולא הוברר בשעת הנדר חלקו של כל אחד מהם, אין אתה יודע אפילו לאחר חלוקה, אם זהו חלקו המגיעו משעה ראשונה, ועלינו לחוש, שמא כל אחד מהם נכנס לחלק חברו ועובר על נדרו? כי הדבר ברור, שעל מנת כן נשתתפו מתחילה, שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חברו, שיישאר האיסור אפילו לאחר חלוקה, שאם כן יוצא, שהוא אוסר נכסי חברו על חברו, ואינו בדין.

4. ז. מִי שֶׁאָסֵר הַנִּיתוֹ אֶמָּה מִן הָאֲמוֹת עַל עֲצָמוֹ - הָרִי
 5. זֶה מִתָּר לָקַח מֵהֶן בְּיוֹתֵר³¹ וְלִמְכֹּר לָהֶן בְּפָחוֹת³².
 6. אָסֵר הַנִּיתוֹ עֲלֵיהֶם, אִם שׁוֹמְעִין לוֹ שִׁיִּקַּח מֵהֶן
 7. בְּפָחוֹת³³ וְיִמְכֹּר בְּיוֹתֵר - מִתָּר³⁴. וְאִין גּוֹזְרִין כָּאִין³⁵
 8. שֶׁלֹּא יִמְכֹּר³⁶ גְּזֵרָה שְׂמָא יִקַּח³⁷, שֶׁהִרִי לֹא נִדְרֵי מַאיִשׁ
 9. אֶחָד כְּדֵי שְׁנַגְזֹר עָלָיו, [אֶלָּא] מֵאֲמָה כְּלָה, שְׂאֵם אִי
 10. אֶפְשָׁר לוֹ לִישָׂא וְלִיתֵן עִם זֶה - יִשָּׂא וְיִתֵּן עִם אַחֵר³⁸.
 11. לְפִיכָךְ³⁹, אִם אָסֵר הַנִּיתֵן עָלָיו - הָרִי זֶה מִשְׁאִילִין⁴⁰
 12. וּמִלּוֹה אוֹתָן, אָבֵל לֹא יִשָּׂאֵל מֵהֶם וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶן⁴¹.

(31) מהמחיר הרגיל. (32) מהמחיר המקובל, כדי שלא ייהנה מהם. וכל זה כשנדר שלא יהנה מאנשי אותה אומה, אבל אם נדר שלא ליהנות מנכסיהם, אפילו לקח שווה מאה במאתיים אסור לו ליהנות ממקחו, שנדרו חל על נכסיהם. (33) כדי שלא ייהנו ממנו. (34) ומדובר כאן במקח ממוצע (לא חריף ולא גרוע), שיש במכירתו הנאה למוכר וללוקח כשהוא נמכר שווה בשווה, כי במקח חריף אפילו כשימכור בשוויו אין בו הנאה ללוקח אלא למוכר בלבד, ואם כן זה שאסר הנייתו עליהם יכול למכור אפילו שווה בשווה, כי הם לא ייהנו בזה אלא הוא בלבד. (35) כשאסר הנייתם עליו. (36) בפחות. (37) בפחות, ונמצא נהנה, כשם שגזרו על כל מודר הנאה מחברו שלא ימכור לו בשום פנים, שמא יקח ממנו בפחות ונמצא נהנה. (38) שיעור דברי רבינו כך הם: "שהרי לא נדר מאיש אחד, כדי שנגזור עליו. שאם אי אפשר לו לישא וליתן עם זה ישא ויתן עם אחר - אלא מאומה כולה". וכוונת הדברים, שמאיש זה לאיש אחר אין טורח, ואפשר לגזור שלא ימכור לזה (המדיר) אלא לאחר, אבל לאסור עליו אומה שלימה ולהטריחו לישא וליתן עם אומה אחרת משום גזירה לא החמירו עליו. (39) הואיל ולא גזרו כאן. (40) כלים, שאין הוא נהנה אלא מהנה, בניגוד למודר הנאה מאיש אחד, שגזרו עליו לא להשאיל, שמא ישאל ממנו. (41) ממון, שאסור לו ליהנות מהם, וכן אמרו בנדרים לא. כשאסר הניית ישראל עליו מותר לו למכור להם דבר חריף אפילו שווה בשווה, שאין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ח מרחשון – ספר הפלאה – הלכות נדרים קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שנראית כהערמה. (63) אבן, או גוש אבן הבולט מעל הקרקע. (64) שאינו נהנה מהמדיר אלא משל הפקר.

15 **זו. נתן לאחד מתנה ואמר לו: הרי סעדה זו נתונה**
16 **לך מתנה, ויבוא פלוני שהוא אסור בהנתי ואכל**
17 **עמנו - הרי זה אסור⁶⁵. ולא עוד, אלא [אפלו] אם**
18 **נתן לו סתם, וחזר ואמר לו: רצונך⁶⁶ שיבוא פלוני**
19 **ויאכל עמנו? אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן**
20 **לו אלא על מנת שיבוא פלוני ויאכל - אסור. כגון**
21 **שהיתה סעדה גדולה⁶⁷, והוא רוצה שיבוא אביו או**
22 **רבו וכיוצא בהן⁶⁸ לאכל מסעדתו; שהרי סעדתו**
23 **מוכחת עליו שלא גמר להקנות לו. וכן כל כיוצא**
24 **בזה⁶⁹.**

(65) שהדברים מוכיחים, שלא נתן לו מתנה גמורה, אלא רוצה הוא להערים, כדי שפלוני המודר ייחנה עמו מסעדתו. (66) התסכים. (67) סעודת נישואין וכדומה. (68) שהדבר ידוע, שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר. (69) וכלשון האחרונה של רבא. ולדעת ה"ספ משנה" לא נתכון רבינו אלא כשאמר לו כך סמוך לנתינתו, אבל אם שעה קצת ולאחר שעה אמר לו כן, הרי זה מותר.

25 **זו. כל מתנה שאם הקדישה⁷⁰ לא תהיה מקדשת⁷¹**
26 **- אינה מתנה. וכל הנותן לזה מתנה על מנת**
27 **להקנותה לאחר⁷² - הרי זה האחר קנה פעת שיקנה**
28 **לו הראשון⁷³. ואם לא הקנה לו הראשון לאותו**
29 **אחר - לא קנה לא הראשון ולא השני⁷⁴.**

(70) לשמים, לצרכי הקדש. (71) הואיל ואם הקדישה המקבל בעודה בידו אינה מקודשת אין לה דין מתנה גם לשאר עניינים. ואסור למודר ליהנות על ידי מקבל זה, כי אין זו אלא הערמה והתחכמות, כמו ששינוי שם: "מעשה בחד, שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה (המדיר) משיא את בנו, ואמר לחבירו: חצר וסעודה נתונים לך במתנה ואינם לפניך אלא כדי שיבוא אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר, [=החבר], אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים. אמר לו [=הבן המדיר], לא נתתי לך את שלי, שתקדישם לשמים. אמר לו [=החבר]: לא נתת לי את שלך, אלא שתהא אתה ואביך אוכלים ושותים ומתרחצים זה לזה ויהא עוון התלוי בראשו? אמרו חכמים, כל מתנה שאינה, שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה". ואף על פי, שהלכה היא: מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה: שם, כל עוד שלא החזירה הרי זו מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל כאן, אין בידו להקנותה לשום אדם, שלא נתנה לו, אלא כדי שיאכל אביו. (72) לאחר זמן. (73) אף על פי שהראשון לא קנאה לעצמו מעולם שהנותן לא נתנה לראשון לעצמו, כי אם להקנותה לשני לאחר זמן. - ואין זה כאומר לחבירו: זכה בדבר זה לפלוני, שזכה בה פלוני, ששם כל הזכיה אינה בשביל עצמו, כי אם בשביל חברו, מקבל המתנה, אבל כאן קנה הראשון, כדי שיקנה לשני לאחר זמן. ושם בגמרא הוכיחו, שקניין על מנת להקנות מועיל, מדין "קניין סודר", שהרי הקונה שדה מחברו בקניין חליפין, נותן הוא סודר

לזרים, ומה יעשה בה, נמצא שהפקירה לגמרי ואין לו בה שום טובת הנאה. והמעשר אף על פי שמותר באכילה לזרים, נתינתו ללוי הוא, והפקירו גם כן. (54) הואיל ויכול ליתנם לכהנים ולויים אחרים, יש לו בהם טובת הנאה, שנותנם לכל מי שירצה, ואינם כהפקר, ויכול לאסרם עליהם. ואף על פי שבהלכות אישות פרק ה הלכה ו פסק רבינו, ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, שאין לו בה אלא טובת הנאה, ו"טובת הנאה אינה ממון"? אך באיסור נדרים, שהוא איסור הנאה, אפילו טובת הנאה, נחשבת כממון. שהרי אפילו ויתור אסור במודר הנאה. (55) כגון לקט שכחה ופאה, שאסרום בעלים על העניים, דינם כתרומה ומעשר, שבהלכה זו, שאם אמר על מתנות עניים המתחלקות בתוך ביתו: הרי הן אסורות "לעניים אלו" יתנן לעניים אחרים. ועל המתנות המתחלקות בגורן אף "עניים אלו" יכולים ליטלן על כורחו, שלא נאמרה בהן נתינה אלא "תעזוב" והפקר גמור הן, שאין לבעליהן בהן שום טובת הנאה.

1 **יב. מי שהיתה הנתינתו אסורה על חברו ואין לחברו**
2 **מה יאכל - הולך אצל החנוני ואומר: איש פלוני**
3 **אסור בהנתי ואני יודע מה אעשה⁵⁶. אם הלך**
4 **החנוני ונתן לו ויבא ונטל מזה⁵⁷ - הרי זה מתר⁵⁸.**

(56) אבל אסור לו לומר בפירוש, תן לו ואני אפרע, שאם כן נעשה החנוני שלוחו, ושלוcho של אדם כמותו. (57) המדיר, שנתן לחנוני מרצונו, אבל אינו יכול לכופו לשלם לו, שהרי לא אמר לחנוני: תן לו ואני אפרע. (58) ואין המדיר עובר על נדרו, שאינו אלא פורע חובו של המודר ומותר.

5 **יג. היה ביתו⁵⁹ לבנות, גדרו לגדר, שדהו לקצר,**
6 **והלך אצל פועלים ואמר: איש פלוני אסור בהנתי**
7 **ואני יודע מה אעשה, והלכו הן ועשו עמו, ויבאו**
8 **לזה ונתן להן שכרן - הרי זה מתר⁶⁰; שנמצא זה**
9 **שפרע לו חובו, וכבר בארנו שזה מתר לפרע לו**
10 **חובו⁶¹.**

(59) של המודר. (60) אף על פי שאין זה לצרכי מזונות אלא לצרכי בניין בלבד. וייתכן, שמשום כך כתב רבינו כאן: והלך אצל פועלים, שמשמעו בדיעבד, ולא לכתחילה, בעוד שבהלכה הקודמת כתב: הולך אצל חנווני, שמשמעו לכתחילה, כי זהו ההבדל בין צרכי חיי נפש, לצרכי בניין. (61) "שמניעת התביעה אינה בכלל הנייה".

11 **יד. היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל - נותן**
12 **לאחר משום מתנה, והלה מתר בה⁶². ואם אין**
13 **עמם אחר - מניח על הסלע⁶³ ואומר: הרי הן**
14 **מפקרין לכל מי שיחפץ, והלה נוטל ואוכל⁶⁴.**

(62) אף על פי שיש כאן קצת הערמה, שהדברים מוכיחים שלא נתנו לאחר, אלא כדי שייחנה בו המודר, הואיל ואין למודר מה לאכול התירו לו גם זה, אבל בהלכה הקודמת, שיש תקנה אחרת, לא התירו ליתן לאחר לשם מתנה,

15 או נשבע בגללו²⁴ - הרי זה כמי ששלה²⁵ נדרו או
16 שבועתו באותו דבר, ואם לא נתקיים אותו דבר
17 שנשבע בגללו - הרי זה מתר²⁶.

(2) הסיבה שבגללה נדר מה שנדר. (3) התנה. (4) אפילו
בלא שאלה לחכם. שהרי זה כתנאי גמור, ואם לא נתקיים
התנאי בטל הדבר, וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ט, ה"ג.

18 ב. פיצד? נדר או נשבע: שאיני נושא אשה פלונית
19 שאביה רע, שאיני נכנס לבית זה שפלב רע בתוכו;
20 מתו או שעשה האב תשובה - הרי זה מתר²⁷. שזה
21 כמי שנדר או נשבע ואמר: שלא אשא פלונית ולא
22 אפנס לבית זה אלא אם נסתלק ההזקק²⁸. וכן כל
23 פיצא בזה²⁹.

(5) אעפ"י שהמיתה היא סיבה ש"נולדה" לאחר נדרו ואין
ה"נולד" יכול לבטל הנדר, ללא שאלה לחכם, כמבואר
בסמוך ה"ה, - כאן, שתלה נדרו בסיבה ידועה, הרי זה עדיף
מנולד, כמו שמפרש רבינו והולך. (6) משנה בנדרים סה.
ובגמרא שם כדעת רב הונא, וכשנסתלק ההזיק - אין מקום
עוד לנדרו. (7) כמו שאמרו בירושלמי שם, "באומר קונם
שאיני נהנה לאיש פלוני כל הזמן שהוא לבוש שחורים,
לבש לבנים מותר בו".

24 ג. אבל הנדר או הנשבע, שאיני נושא אשה פלונית
25 הפעוורה, ונמצאת נאה³⁰; שחורה, ונמצאת לבנה;
26 קצרה³¹, ונמצאת ארקה³²; קונם³³ שאין אשתי
27 נהנית לי³⁴, שגנבה את כסי ושהפכת את בני,
28 ונדע שלא גנבה ושלל הפכה - הרי זה מתר³⁵,
29 מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות
30 שהן מתירין³⁶. ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא
31 נתקיים הדבר, שהרי הסבה שבגללה נדר לא
32 היתה מצויה³⁷ וטעות היתה³⁸.

(8) יפה. כלומר, לא שייפיה וקשטוה, אלא מתחילה היתה
נאה ויפה, ונמצא שנדר בטעות. (9) נמוכת קומה.
(10) גבוהה (משנה בנדרים טו.). (11) קרבן. קונם - הוא
כינוי לקרבן, כמבואר לעיל פ"א, ה"טז. ובכת"י התימנים,
וכן בדפוס רומי, תיבה זו איננה. (12) הנאתה ממני תהא
אסורה עליה כקרבן. (13) משנה שם כה: וכמבואר לעיל
פ"ד, ה"א. (14) מתחילה בשעת נדרו. (15) כלומר, בשני
המקרים שבשתי ההלכות שלפנינו, הוא מותר בלא שאלה
לחכם. אלא, שבדין האמור בהלכה ב הקודמת הוא מותר
מחמת שהוא תולה נדרו בדבר, וההיתר בהלכה שלפנינו
הוא מטעם "נדר טעות" שהוא בכלל נדרי שגגות (כסף-
משנה ע"פ סוגיית הגמרא שם סה:). ולדעת ה"אור שמח",
הנוסח בדברי רבינו כך הוא: "שהן מותרין, שהרי הסיבה
שבגללה נדר לא היתה מצויה, וטעות היה", והתיבות:
"ואין זה כתולה נדרו" וכו' אינן שייכות כלל כאן, ומקומן
בסמוך סוף ה"ה אחרי התיבות: "כמו שביארנו". וראה
בביאורנו שם.

33 ד. ולא עוד³⁹, אלא מי שראה אנשים מרחוק

(מטפחת) למקנה, ועם קבלת הסודר, מקנה בעל השדה את
שדהו לקונה, אף על פי, סודר זה יקבלו הקונה בחזרה
מידי המקנה לאחר ההקנאה, נמצא שכל קניין הסודר לא
היה אלא על מנת להקנות השדה לקונה, ומכאן שכל קונה
על מנת להקנות לאחר, קנה השני כשהראשון יקנה לו.
(74) הדבר ברור, שכל הנותן מתנה על תנאי, אם לא נתקיים
התנאי בטלה המתנה.

1 יז. מי שנתאסרה הניתו על בעל בתו, והוא רוצה לתת
2 לבתו מעות כדי שתהיה נהנית בהן ומוציאה אותן
3 בחפציה⁷⁵ - הרי זה נותן לה ואומר לה: הרי המעות
4 האלו נתונין לך במתנה, ובלבד שלא יהא לבעלך
5 רשות בהן, אלא יהיו למה שאת נותנת לפיך או
6 למה שתלכשי וכיוצא בזה⁷⁶. ואפלו אמר לה: על
7 מנת שאין לבעלך רשות בהן, אלא מה שתרצי עשי
8 בהן⁷⁷ - לא קנה הבעל, ומה שתמצא תעשה בהן⁷⁸.
9 אבל אם נתן לה מתנה ואמר לה: על מנת שאין
10 לבעלך רשות בהן, ולא פירש שתהיה המתנה הזאת
11 לכה ולכה או למה שתמצא תעשה בהן - הרי קנה
12 אותה הבעל לאכל פרותיה⁷⁹; ודבר זה אסור, שהרי
13 הוא אסור בהנית חותנה⁸⁰.

(75) והרי יש לבעל זכות בהן. שכל הנותן מתנה לאשת איש,
תילקח בה קרקע והבעל אוכל הפירות (הרווחים), נמצא זה
נהנה מחותנו שהדירו הנאה והרי זה כאילו נתן המעות
באופן ישיר לבעל, ואסור. (76) שלא הקנה המעות לאשה
אלא לאותו דבר בלבד, ומתוך שאין זו מתנה לכל דבר, אין
לבעל חלק בה. (77) ולא פירש לה, לאיזה דבר הקנה לה
המעות. (78) שם, כשמואל, האומר: אפילו אמר: מה
שתרצי עשי לא קנה אותן הבעל. וסובר רבינו ששמואל
מצריך לומר לה את זה נוסף על מאמרו: על מנת שאין
לבעלך רשות בהן, שמכיוון שמדגיש: "אלא מה שתרצי
עשי" כוונתו לומר, שלא יהיו שלך אלא לאותו דבר שתרצי
לעשות בהן בכל שעה ושעה, ואין ההקנאה חלה אלא
באותה שעה שתמצא לעשות בהן איזה דבר, ולאותו דבר
בלבד. נמצא, שאין לבעל קניין בהן, שהרי אף בתו לא
קנתה אותן לכל דבר. (79) שיר אשה כיד בעלה.
(80) ובכל זאת קנה אותן הבעל. ואף על פי שאסור לו
ליהנות מהן, אם ירצה ליתן צדקה לעניים, או לעשות בהן
צרכי רבים מותר, שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן בכל דבר
שאין לאדם בו היתר הנאה.

יום רביעי כ"ט מרחשון ה'תשע"ו

פרק שמיני

(1) נדר התלוי בדבר מסוים ולא נתקיים הדבר, נדר שהותר
מקצתו מה דינו ככולו, שהולכים אחר כוונת הנדר ולא
אחר משמעות הדיבור, ההבדל בין האומר: לביתך איני
נכנס, לאומר: לבית זה איני נכנס, דברים המותרים בלא
שאלה לחכם.

14 א. מי שנדר או נשבע, ופירש בפשע נדרו דבר שנדר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ט מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולא מקצתו, מכאן לנדר שבטל מקצתו - בטל כולו (ירושלמי נדרים פ"א, ה"א) והשווה לעיל פ"ד, ה"א. (25) שהדבר מוכיח, שלא אסר עליו, כמבואר לעיל ה"ד. (26) שלא נדר מתחילה, אלא על דעת שיתקיים כולו, והתרת מקצתו משמשת פתח היתר לכולו (משנה בנדרים סו. וברא"ש שם). והר"ן (שם כה): מפרש: כיון שאילו היה יודע שאביו ביניהם היה מוציאו מן הכלל, הרי זה מוטעה בעיקר הנדר, וכל שיש בעיקר הנדר טעות - אין פיו ולבו שוים ובטל מאליו. (27) נדרים כה: הואיל ומתחילה אסרם עליהם בלשון: כולכם, ועכשיו החליף דבריו הורע כוח הנדר, וכאילו נעקר והותר מקצתו, ולפיכך הותר כולו (רא"ש ותוספות שם). (28) שם, וכדעת רבה. (29) כיון שבשעת הנדר אמר: כולכם אסורים, ועכשיו בשעת החזרה הוא גם כן מעמיד דבריו הראשונים - ביחס לאחרים, אעפ"י שמוציא את אביו מן הכלל, אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר (ר"ן שם). (30) וכבר אמרנו, שאביו לא נכלל מעולם במשמעות הנדר, כמבואר לעיל ה"ד, נמצא שאין כאן נדר שהותר מקצתו. והוא"הדין אם מתחילה אמר: פירותי אלה יהיו אסורים לזה ולזה ולא הכירם, בגלל ריחוקם ממנו, וכשנתקרב וראה את אביו ביניהם, חזר ואמר: אילו הייתי יודע... הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא, הותרו כולם, מאחר שהחליף דבריו שמשעת האיסור, לדבריו שבשעת החזרה, הורע כח הנדר ונעקר, ומתוך דהותר מקצתו הותר כולו (כסף-משנה בשם הטור).

ז. וכן האומר: הנין קרבן עלי מפני שהנין רע לבני מעים, ואמרו לו: הרי המיזשן יפה לבני מעים; אם אמר: אלו הייתי יודע, לא הייתי נודר, ואפלו אמר: אלו הייתי יודע, הייתי אומר: החדש אסור והיזשן מתר - מתר בישן ובחדש³¹. אבל אם אמר: אלו הייתי יודע, הייתי אומר: כל היינות אסורין עלי חוץ מן המיזשן - הרי זה מתר במיזשן³². וכן כל פיוצא בזה³³.

(31) שהרי החליף דבריו, ועקר מקצת נדרו, וממילא הותר כולו. (32) הואיל והעמיד דבריו בכתחילה לא הורע נדרו, שאין זה אלא מתנה על המיזשן, שלא היה בכלל בשעת נדרו, אילו ידע שהוא יפה למעיים (נדרים סו. וכפירוש הגמרא שם כו: לענין בצל, וממנו למד רבינו לענין יין). (33) כמו שאמרו שם סו. "קונם בצל שאני טועם, שהבצל רע ללב, אמרו לו: והלא הכופרי (בצל כפרי) יפה ללב ? הותר בכופרי, ולא בכופרי בלבד הותר אלא בכל הבצלים", וכפי שהוסבר בגמרא שם כו.

ח. כל הנודר או נשבע - רואין דברים שפגללן נשבע או נדר, ולמדן מהן לאי זה נתפנן, והולכין אחר הענין³⁴, לא אחר כל משמעת הדבור³⁵. כיצד? הנה טעון משא של צמר או של פשתים, והזיע³⁶ והנה ריחו קשה³⁷, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר או פשתים לעולם - הרי זה מתר ללבש בגדי צמר או פשתים ולכסותן³⁸, ואינו אסור אלא

אוכלים תאנים שלו, ואמר להן: הרי הן עליכם קרבן¹⁷ - הנין שקרב אליהם והביט והרי הן אביו ואחיו, הרי אלו מתירין. אף על פי שלא פרש הסבה שהדין בגללה, הרי זה כמו שפרש. שהדבר מוכיח, שלא אסר עליהם אלא שהיה בדעתו שהן זרים¹⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(16) לא רק כשפירש בשפתיו ונמצא שטעה הרי זה מותר, אלא אפילו כשלא פירש כלל. (17) אסורים בהנאה כקרבן. (18) נמצא שהוא מוטעה בעיקר נדרו, שמעולם לא היתה דעתו עליהם, ובטל מאליו (משנה שם כה:).

ה. מי שנדר או נשבע, ונולד¹⁹ לו דבר שלא היה בלבו בשעת השבועה או בשעת הנדר - הרי זה אסור עד שישיאל להם ויתיר את נדרו. כיצד? אסור את עצמו בהנית פלוני או שלא יכנס למקום פלוני, ונעשה אותו האיש סופר²⁰ ואותו מקום בית הכנסת, אף על פי שהוא אומר: אלו הייתי יודע שזה נעשה סופר ובמקום זה יעשה בית הכנסת, לא הייתי נודר או נשבע - הרי זה אסור להנות ולהכנס עד שיתיר נדרו²¹, כמו שבאנו²². וכן כל פיוצא בזה²³.

(19) ונתחדש. (20) תלמיד חכם, והכל צריכים לו, או לבלר (כתבן) והכל צריכים לו, לפי שהוא כותב שטרות העיר (משנה שם סד. וברא"ש ותוספות שם). (21) שיבא לפני חכם מובהק או לפני שלשה הדיוטות ויאמר: אני נדרתי כך וכך ונחמתי, ואילו הייתי יודע שיארע לי כך וכך, לא הייתי נודר. ואילו היתה דעתי בעת הנדר כמו עתה, לא הייתי נודר, והואיל ונהפכה דעתו מתירים לו. (22) לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה והי"ב. כאן יש - לדעת ה"אור שמח" - לגרוס: "ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיים הדבר" (ראה לעיל ה"ג). כלומר, אעפ"י שאומר: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר, אין זה מותר, שאין זה כתולה נדרו בדבר, שזה לא תלה כלום בשעת נדרו, שגם עכשיו "עדיין לא ניחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלא יעשה זה סופר" (לשון רבינו שם). וראה בבאורנו שם. (23) כגון שהיה המודר משיא את בנו, ואמר המדיר "אילו הייתי יודע, שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר" (משנה בנדרים סד.).

ו. כל נדר שהת מקצתו - התר כלו²⁴. והוא הדין בשבועה. כיצד? ראה אנשים מרחוק אוכלין פרותיו, ואמר: הרי הן עליכם קרבן, וכשהגיע אליהם והנה הם אביו ואנשים זרים - הואיל ואביו מתר²⁵, כלן מתירין²⁶. ואפלו אמר: אלו הייתי יודע פן, הייתי אומר: פלוני ופלוני אסורין ואבי מתר - הרי כלן מתירין²⁷. אבל אם אומר כשהגיע אליהם: אלו הייתי יודע שאבי ביניכם, הייתי אומר: כלכם אסורין חוץ מאבי - הרי כלן אסורין²⁸ חוץ מאביו; שהרי גלה דעתו שלא התיר מקצת הנדר, אלא כמו שנדר הנה נודר²⁹ ומתנה על אביו³⁰.

(24) שנאמר (במדבר ל, ג) "ככל היוצא מפיו יעשה" כולו

קמב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ט מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

איני לוקח". וראה בביתאורנו לעיל אות י. (49) בעל הבית והשדה. (50) כיון שאמר "בית זה", עשאו עליו כחתיכת איסור (משנה נדרים מז. ובר"ן שם עמ' ב) והשווה לעיל פ"ה, ה"ד"ה.

יב. האומר לחברו: השאילני פרתך, אומר לו: אינה פנויה, נשבע או נדר ואמר: קונם⁵¹ שדי איני חורש בה⁵² לעולם⁵³; אם היה דרכו לחרש פירו⁵⁴ - הוא אסור, וכל אדם מתירין לחרש לו בה⁵⁵; ואם אין דרכו לחרש פירו - הוא וכל אדם אסורין⁵⁶. וכן כל פיוצא בדברים אלו.

(51) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים - תיבה זו איננה. (52) בפרה זו. (53) נתעצב השואל כנגד המשאל, ואמר כך מתוך כעס, שלא רצה זה להשאילו (משנה בנדרים מג. וברש"י). (54) בעצמו, שהוא איש כפרי, איכר. (55) שלא נתכוין אלא לאסור חרישתו הוא. (56) כיון שאין דרכו לחרוש בידו, לא נתכוין אלא שלא ליהנות מחרישתה לא על ידו ולא ע"י פועליו (שם).

יג. מי שנשבע או נדר שישא אשה או שיקנה בית או שיוצא בשירא⁵⁷ או פרש⁵⁸ בים - אין מחיבין אותו לשא אשה או לקנות או לצאת מיד, אלא עד שימצא דבר הגיון⁵⁹ לו. מעשה באשה שנדרה שכל מי שיתבע אותה תנשא לו, וקפצו עליה בני אדם שאינן הגיונין לה, ואמרו חכמים: לא נתפונה זו אלא לכל מי שיתבע אותה מן הגיונין לה. וכן כל פיוצא בזה.

(57) קבוצת אנשים העוברים יחד בדרך, או במדבר. (58) יפליג מיבשה לים. (59) בבא קמא פ. ושם הנוסח: מי שנדר ליקח בית ולישא אשה בארץ ישראל וכו' וכנראה שזו טעות סופר, שכן בתוספתא שם פ"ח, מ"ד, שהיא מקור ברייתא זו, לא נזכרה ארץ ישראל לענין זה (מעשה רוקח). וכן בשו"ע יו"ד ריט, סעיף א, לא הודגש כאן: ארץ ישראל.

יד. המדיר את חברו או שנשבע ואמר לו: שתבוא ותטל לבגדי פור אחד חטים או שתי חביות של יין⁶⁰ - הרי זה⁶¹ יכול להתיר נדרו בלא שאלה לחכם, ויאמר לו: כלום נתפונת אלא לכבדני⁶², כבודי שלא אטל⁶³, וכבר הגיע אלי כבוד שנדרת בשבילי⁶⁴. וכן הנזיר או הנשבע: שאין אתה נהנה לי אם אין אתה נותן לבני פור של חטים ושתי חביות של יין - הרי זה יכול להתיר נדרו שלא בשאלת חכם, ויאמר: הריני פאלו נתקבלתי⁶⁵ והגיעו לידי. וכן כל פיוצא בזה.

(60) שאמר לו: קונם שאני נהנה לך, אם אי אתה נוטל לבנך וכו' כלשון המשנה בנדרים סג. ובגמרא שם כ. ולפי זה, המדיר, הוא הנזיר על עצמו. (61) חברו, שנדרש ליטול ממנו. (62) בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה. (63) שאתכבד יותר, כשיראו

להפשילין³⁹ לאחוריו⁴⁰. היה לבוש בגדי צמר ונצטער בלבישתו⁴¹, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם - אסור ללבש, ומתיר לטען עליו, ומתיר להתכסות בגזי⁴² צמר; שלא נתפון זה אלא לכבד צמרו⁴³. וכן כל פיוצא בזה.

(34) כוונת הנדר. (35) ההבנה המילולית שבדיבור. (36) מכובד המשא. (37) או שהיה ריחו קשה, שהצמר והפשתים ריחם קשה (משנה בנדרים נה: וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם). (38) להתכסות בהם. (39) לתלותם. (40) וכל-שכן לטענם לפניו, אלא שדרכם של אלו להפשילם לאחוריו (תוספות יו"ט שם). שבענין שנצטער נדר, ולפיכך מותר לו להתכסות, ואסור לו לטענם (רש"י שם). (41) מחמת ריחם או מחמת כובדם (ריטב"א ורא"ש שם). (42) צמר שנגזז ועדיין לא נטוה. (43) שלא נדר אלא ממלבוש שנצטער בו (ברייתא שם, וברש"י). ונראה מדברי רבינו, שהנזיר מן הצמר סתם, אסור גם בלבישה וגם בטעינה (ר"ן וכסף-משנה).

ט. היו מבקשין ממנו שישא קרובתו⁴⁴ והוא ממאן, ופצרו⁴⁵ בו ונדר או נשבע שלא תהנה בו לעולם; וכן המגרש את אשתו ונשבע או נדר שלא תהנה בו לעולם - הרי אלו מתרות להנות לו; שאין פונתו אלא לשם אישות⁴⁶.

(44) ובמשנה נדרים סג: הנוסח: "בת אחותו". ומפרש רבינו שם: לפי שהוא נהוג, ועוד הוא מצוה וחייב אדם להשתדל בזה, כמו שאמרו "ומבשרך לא תתעלם" (ישעיה נח, ז) - זה הנושא בת אחותו, וראה יבמות סב: (45) בקשו הרבה. (46) נישואין (נדרים סג:).

י. וכן הקורא לחברו שישעך אצלו ומאן, ונשבע או נדר שלא יכנס לביתו ולא ישתה לו טפת צונן - הרי זה מתיר להכנס לביתו ולשתות לו צונן; שלא נתפון זה אלא שלא יאכל וישתה עמו בסעודה זו⁴⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(47) שתייה מרובה, אבל טיפת צונן מותר לו. וכן מותר לו לאכול ולשתות בביתו בסעודה אחרת, כמו שאמרו בתוספתא (נדרים פ"ד, מ"ח) "תוך המשתה אסור, לאחר המשתה מותר" (נדרים שם ובר"ן).

יא. האומר לחברו: קונם⁴⁸ לביתך אני נכנס ושדך אני לוקח, בין בגדר בין בשבועה, ומת⁴⁹ או מקרן לאחר - הרי זה מתיר להכנס לבית ולקח השדה מן היורש או מן הלוקח; שלא נתפון זה אלא כל זמן שהן ברשותו. אבל אם אמר: לבית הזה אני נכנס ושדה זו אני לוקח, ומת או מקרן לאחר - הרי זה אסור⁵⁰.

(48) מפורש לעיל ה"ג. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי ר"מ תיבת "קונם" איננה. אלא: "לביתך אני נכנס, ושדך

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ל' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. כל דבר שדרך שלית באותו מקום להמלך עליו
 - הרי הוא בכלל המין שנאמר לשלית סתם. כיצד?
 מקום שדרך, אם ישלח אדם שלית לקנות לו בשר
 סתם, אמר לו: לא מצאתי אלא דגים; אם נשבע או
 נדר במקום זה מן הבשר - נאסר אף בבשר דגים.
 וכן כל פיוצא בזה. ובכל מקום, הנודר מן הבשר -
 אסור בבשר עופות ובקרבנים, ומתר בהגבים. ואם
 מראין הדברים בעת שנדר שלא נתפון אלא בבשר
 בהמה בלבד [או לבשר עוף ובהמה בלבד] - הרי
 זה מתר בבשר דגים ואפלו במקום שהשלית נמלך
 עליהן.

ז. הנודר מן המבשל - מתר בביצה שלא נתבשלה
 עד שקפטה אלא נתגלגלה בלבד. הנודר ממעשה
 קדרה - אינו אסור אלא מדברים שמרתיחין אותן
 בקדרה, כגון ריפות ולביבות וכיוצא בהן. אסר
 עצמו מכל היודר לקדרה - הרי זה אסור בכל
 המתבשלין בקדרה.

ח. הנודר מן הדגים - מתר בציר ובמרס של דגים.
 הנודר מן החלב - מתר בקום, והוא המים המבדלין
 מן החלב. נדר מן הקום - מתר בחלב. נדר מן
 הגבינה - אסור בה בין מלוחה בין תפלה.

ט. הנודר מן החטים - אסור בהן בין חיין בין
 מבשלין. חטה חטים שאני טועם - אסור בהן בין
 קמח בין פת. חטה שאני טועם - אסור באפוי ומתר
 לכס. חטים שאני טועם - מתר באפוי ואסור לכס.
 חטה חטים שאני טועם - אסור בין באפוי בין לכס.
 והנודר מן הדגן או מן התבואה - אינו אסור אלא
 בחמשת המינין.

י. הנודר מן הירק - מתר בדלועין. הנודר בכרישין
 - מתר בקפלוטות. הנודר מן הפירוב - אסור במים
 שנתבשל בו הפירוב; שהרי מי שלקות - בשלקות.
 נדר ממי השלקות - מתר בשלקות עצמן. הנודר מן
 הרטב - מתר בתבלין שבו; מן התבלין - מתר
 ברטב. הנודר מן הגריסין - אסור במקפה של
 גריסין.

יא. הנודר מן פירות הארץ - אסור בכל פירות הארץ,
 ומתר בכמהין ופטירות. ואם אמר: כל גדולי קרקע
 עלי - אסור אף בכמהין ופטירות; אף על פי שאינן
 יונקין מן הקרקע, גדלין הן בקרקע.

יב. הנודר מפירות השנה - אסור בכל פירות השנה,
 ומתר בגדיים ובטלאים ובחלב ובביצים ובגוזלות.

שאיני רוצה לקבל. (64) וכל זה כשאין המדיר מפרש את
 כוונתו, אלא נדר סתם. אבל אם המדיר חולק ואומר: לא כי
 אלא לכבודי נתכוונתי, שאתכבד כשתקבל ממני מתנה, הרי
 זה אסור ללא היתר חכם (ר"ע ז"ל פ"ה הירושלמי בנדרים פ"ה,
 ה"ז. וכן בש"ך ליו"ד רלב, ס"ק מו). (65) קבלתי, ולשון
 משנה היא (בנדרים סג: ובתוספות יו"ט שם). וכתב
 הרדב"ז: מכאן יש ללמוד, שמי שנשבע לחברו לפרוע לו
 חובו ביום פלוני ולא השיגה ידו, אין תקנה להאריך לו זמן
 הפרעון, אלא יאמר לו המלוה: הריני כאילו נתקבלתי.

יום חמישי ל' מרחשון ה'תשע"ו

פרק תשיעי

(1) שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם למקומותיהם,
 הדברים שדרך השליח להמלך עליהם, הברלים בין הנודר
 מן החטה לנודר מן החטים, מקומות ואנשים שונים
 הנכללים בתוך הנדר ושאינם נכללים בו.

א. בנדרים הלך אחר לשון בני אדם באותו מקום
 ובאותו לשון ובאותו זמן שנדר או נשבע בו. כיצד?
 נדר או נשבע מן המבשל: אם דרך אותו מקום
 באותו לשון באותו זמן שקוראין מבשל אפלו לצלי
 ולשלוק - הרי זה אסור בכל; ואם אין דרךם לקרות
 מבשל אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלין - הרי
 זה מתר בצלי ובשלוק. וכן המעשן והמבשל בחמי
 טבירא וכיוצא בהן - הולכין בו אחר הלשון של
 בני העיר.

ב. נדר או נשבע מן המליח, אם דרךם לקרות מליח
 לכל המלוחין - הרי זה אסור בכל המלוחין; ואם
 אין דרךם לקרות מליח אלא לדג מליח בלבד - אינו
 אסור אלא בדג מליח.

ג. נדר או נשבע מן הפבוש, אם דרךם לקרות פבוש
 לכל הפבושים - הרי זה אסור בכל; ואם אין דרךם
 לקרות פבוש אלא לירק פבוש בלבד - אינו אסור
 אלא בפבוש של ירק. וכן כל פיוצא בזה.

ד. היו מקצת בני המקום קורין לו כך ומקצתם אין
 קורין - אין הולכין אחר הרב, אלא הרי זה ספק
 נדרים, וכל ספק נדרים - להחמיר, ואם עבר - אינו
 לוקה.

ה. כיצד? נדר מן השמן במקום שמסתפקין בשמן
 זית ובשמן שמשמן, ורב אנשי המקום אין קורין
 שמן סתם אלא לשמן זית, וקורין לשמן שמשמן
 שמן שמשמן, ומעוטם קורין אף לשמן שמשמן
 שמן סתם - הרי זה אסור בשניהם, ואינו לוקה על
 שמן שמשמן. וכן כל פיוצא בזה.

1 ואם אמר: כל גדולי שנה עלי - אסור בכלם. הנודר
2 מפרות הקיץ - אין אסור אלא בתאנים.
3 יג. ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן הזהר בעקר
4 הגדול, שהוא: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם
5 שבאותו מקום באותו לשון ובאותו זמן. ועל פי
6 עקר זה תורה ותאמר: זה הנודר אסור בדבר פלוני,
7 ומתור בדבר פלוני.

41 משחורי הראש - אסור בקרחים ובעלי שיבות,
42 ומתור בנשים ובקטנים. ואם דרך לקרות שחרי
43 הראש לכל - אסור בכל.
44 כ. נדר משוכתי שבת - אסור בישראל ובכותיים. נדר
45 מעולי ירושלים - אסור בישראל ומתור בכותיים;
46 שלא נתפון זה אלא למי שמצוה עליו לעלות
47 לירושלים. והנודר מבני נח - מתור בישראל; שאין
48 נקראים בני נח אלא שאר האמות.

49 כא. נדר מזרע אברהם - מתור בכני ישמעאל ובני
50 עשו, ואינו אסור אלא בישראל; שנאמר: כי יצחק
51 יקרא לך זרע; ויהי יצחק אמר ליעקב: ויתן לך את
52 ברכת אברהם.

53 כב. נדר מן הערלים - אסור במולי עובדי כוכבים
54 ומזלות, ומתור בערלי ישראל. נדר מן המולים - אסור
55 בערלי ישראל, ומתור במולי עובדי כוכבים ומזלות.
56 שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי כוכבים
57 ומזלות, שנאמר: כי כל הגוים ערלים; ואין פונתו
58 של זה אלא למי שהוא מצוה על המילה, ולא למי
59 שאינו מצוה עליה.

60 כג. הנודר מישראל - אסור בגרים; מן הגרים -
61 מתור בישראל. הנודר מישראל - אסור בכהנים
62 ולוים; מן הכהנים ומן הלויים - מתור בישראל.
63 הנודר מן הכהנים - מתור פלוים; מהלויים - מתור
64 בכהנים. הנודר מבניו - מתור בכני בניו. ובכל
65 הדברים האלו וכיוצא בהן דין הנודר והנשבע אחד
66 הוא.

יום שישי א' כסלו ה'תשע"ו

פרק עשירי

1 נדרים התלויים בזמנים שונים עד מתי נמשך זמן האיסור,
2 תלה נדרו במאורעות זמניים, שאין קבע לאירועם, עונת
3 הגשמים בלשון הנודר.

4 א. הנודר או הנשבע שאיני טועם היום - אינו אסור
5 אלא עד שתחשך². שאיני טועם יום אחד - אסור
6 מעת לעת משעת נדרי³. לפיכך⁴, הנודר שאני טועם
7 היום, אף על פי שהוא מתור⁵ משתחשך - לא יאכל⁶
8 משתחשך עד שיאכל⁷ לחם; גזירה שמא ישבע
9 פעם אחרת יום אחד ויאכל משתחשך⁸, שהרי אין
10 כל העם יודעים הפרש שבין זה לזה.

11 (2) שאז נגמר היום. (3) ואם עמד בשעת הנדר בחצי היום
12 אסור לו לטעום למחר עד חצי היום. (4) הואיל ואם נדר
13 "יום אחד" אסור מעת לעת. (5) מדין תורה. (6) מדברי

8 יד. הנודר מן הענבים - מתור ביין, ואפלו החדש.
9 מן הזיתים - מתור בשמן. מן התמרים - מתור בדבש
10 תמרים. מן הסתנויות - מתור בחמץ סתנויות. מן
11 היין - מתור ביין תפוחים. מן השמן - מתור בשמן
12 שמשמן. מן הדבש - מתור בדבש תמרים. מן
13 החמץ - מתור בחמץ סתנויות. מן הירק - מתור
14 בירקות שדה. מפני שכל אלו שם לוי הם, והוא לא
15 נדר אלא משם שאינו לוי באותו מקום. וכן כל
16 פיוצא בזה.

17 טו. הנודר מן הפסות - מתור בשק וביריעה
18 ובחמילה. מן הבית - אסור בעליה, שהעליה בכלל
19 הבית. נדר מן העליה - מתור בבית. מן הדגש -
20 מתור במטה; מן המטה - אסור בדגש, שהוא כמו
21 מטה קטנה.

22 טז. הנודר שלא יכנס לבית זה - הרי זה אסור מן
23 האגף ולפנים. נדר שלא יכנס לעיר זו - מתור להכנס
24 לתחומה, ואסור להכנס לעבורה.

25 יז. הנודר הנזה מבני העיר, ובא אדם ונשתתה שם
26 שנים עשר חדש - הרי זה אסור להנות ממנו; פחות
27 מכאן - מתור. נדר מיושבי העיר: כל ששתה שם
28 שלשים יום - אסור להנות ממנו; פחות מכאן - מתור.

29 יח. הנודר מן המים הנמשכין ממעין פלוני - אסור
30 בכל הנהרות היונקות ממנו, ואין צריך לומר
31 הנמשכות. אף על פי שגשתנה שם, ואין קורין
32 אותן אלא נהר פלוני ובאר פלוני, ואין מזוין אותן
33 לשם המעין הנדור - הואיל והוא עקרן, אסור בכל.
34 אבל אם נדר מנהר פלוני או ממעין פלוני - אין
35 אסור אלא בכל הנהרות הנקראות על שמו.

36 יט. הנודר מירודי הים - מתור ביושבי היבשה.
37 מיושבי היבשה - אסור בירודי הים, אף על פי שהן
38 מפרשים באמצע הים הגדול; שירודי הים בכלל
39 יושבי היבשה. נדר מירודי חמה - אסור בסומין;
40 שלא נתפון זה אלא ממי שהחמה רואה אותו. נדר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי א' כסלו - ספר הפלאה - הלכות נדרים קמה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. שְׁאֵנִי אוֹכֵל בֶּשֶׂר שְׁנָה זֹו, אֶפְלוּ לֹא נִשְׁאָר מִן
הַשְּׁנָה אֲלָא יוֹם אֶחָד²⁰ - אֵין אֶסוּר אֲלָא אוֹתוֹ הַיּוֹם,
וּבְיוֹם רֹאשׁ הַשְּׁנָה מֵתָר. וְרֹאשׁ הַשְּׁנָה לְנִדְרִים הוּא
יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ תְּשַׁרְי²¹. שְׁאֵנִי אוֹכֵל שְׁנָה אַחַת - הָרִי
זֶה אֶסוּר שְׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם²². וְאִם נִתְעַבְּרָה²³
הַשְּׁנָה - אֶסוּר בָּהּ וּבְעַבְרָהּ²⁴. שְׁאֵנִי אוֹכֵל שְׁנָה²⁵ -
הָרִי זֶה אֶסוּר שְׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם מִסְּפֶק, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ.²²

(20) כגון שעמד בכ"ט באלול. (21) שדרך בני אדם לקרוא
תשרי ראש השנה. (22) עד שנה אחרת באותו יום שנדר.
(23) שהוסיפו לה אדר שני. (24) נמצא זה אסור בבשר
שלושה עשר חודש. ואין אומרים לא הייתה דעתו אלא על
שנה פשוטה שהיא י"ב חודש, כי בנדרים הלך אחר לשון
בני אדם ובין פשוטה ובין מעוברת נקראת שנה. (25) ולא
פירש, לא אחת ולא זו.

ה. שְׁאֵנִי שוֹתֶה יַיִן שְׁבוּעַ זֶה²⁶ - אֶסוּר בִּשְׁאָר שְׁנֵי
הַשְּׁבוּעַ וּבְשִׁנַּת הַשְּׁמִטָּה²⁷, וְאִינוּ מֵתָר אֲלָא מִרֹאשׁ
הַשְּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. שְׁאֵנִי שוֹתֶה יַיִן שְׁבוּעַ
אֶחָד - אֶסוּר שְׁבַע שָׁנִים גְּמוּרוֹת מִיּוֹם לְיוֹם. אָמַר:
יֻבַּל זֶה²⁸ - אֶסוּר בִּשְׁאָר שְׁנֵי הַיּוֹבֵל וּבְשִׁנַּת חֲמִשִּׁים
עֶצְמָה²⁹.²⁸

(26) מחזור של שמיטה, שהוא שבע שנים. (27) שהיא
שייכת לשבוע העבר. כשם שיום השבת הוא סוף השבוע,
כך שנת השמיטה היא סוף מחזור השמיטה שעברה.
(28) שהוא מחזור של חמישים שנה. (29) ששנת החמישים
נמנית ליובל שעבר ולא לשבוע הבא.

ו. שְׁאֵנִי שוֹתֶה יַיִן עַד רֹאשׁ אֶדָר, אִם הִיתָה שְׁנָה
מְעַבְּרָת וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא מְעַבְּרָת כְּשֶׁנֶּדֶר - אִינוּ אֶסוּר
אֲלָא עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדָר רִאשׁוֹן³⁰. וְאִם נֶדֶר עַד סוֹף
אֶדָר - הָרִי זֶה אֶסוּר עַד סוֹף אֶדָר שְׁנִי³¹. וְאִם יָדַע
שֶׁהִיא מְעַבְּרָת וְנֶדֶר עַד רֹאשׁ אֶדָר - אֶסוּר עַד רֹאשׁ
אֶדָר שְׁנִי³².³⁴

(30) שלא נתכוון אלא לאדר הסמוך לשבט. (31) כי נתכוון
עד סוף כל הנקרא אדר וזהו סוף אדר שני. (32) כדעת רבי
מאיר שם האומר: "אדר שני - כותב אדר סתם".

ז. הָאוֹסֵר עֲצָמוֹ בְּדָבָר עַד הַפֶּסַח, בֵּין שְׁאָמַר 'עַד
פְּנֵי הַפֶּסַח' בֵּין שְׁאָמַר 'עַד הַפֶּסַח' - אִינוּ אֶסוּר אֲלָא
עַד שְׁיָגִיעַ בְּלִבָּד³³. וְאִם אָמַר: עַד שְׁיָהִיָּה הַפֶּסַח³⁴ -
הָרִי אֶסוּר עַד שְׁנִיעַצ הַפֶּסַח. אָמַר: עַד הַקָּצִיר אוֹ עַד
הַבָּצִיר, אוֹ שְׁאָמַר: עַד שְׁיָהִיָּה הַבָּצִיר אוֹ הַקָּצִיר -
אִינוּ אֶסוּר אֲלָא עַד שְׁיָגִיעַ.⁴⁰

(33) לפני הפסח. (34) משמעו: כל זמן שהוא הווה.

ח. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שֶׁזָּמְנוּ קְבוּעֵי³⁵ וְנֶדֶר עֲדִיּוֹ³⁶ - אֵין
אֶסוּר אֲלָא עַד שְׁיָגִיעַ; וְאִם נֶדֶר עַד שְׁיָהִיָּה - הָרִי
זֶה אֶסוּר עַד שְׁיָצֵא. וְכָל שְׁאֵין לוֹ זְמַן קְבוּעֵי³⁷, כְּגוֹן

חכמים. (7) להתיר לו נדרו. (8) בעוד שאסור לו לאכול
מצד הדין יום שלם מעת לעת.

ב. נֶדֶר שְׁאֵנִי טוֹעֵם יוֹם⁹ - הָרִי סֶפֶק¹⁰, וְאֶסוּר מֵעַתָּה
לְעַתָּה כְּאוֹמֵר יוֹם אֶחָד, וְאִם אָכַל אַחֵר שֶׁהִשְׁכָּה -
אִינוּ לֹקָה¹¹. שְׁאֵנִי טוֹעֵם שַׁבָּת¹² - הָרִי זֶה אֶסוּר
בִּשְׁאָר יְמֵי הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת¹³, וְהָרִי הוּא מֵתָר
מֵאֶחָד בַּשַּׁבָּת¹⁴. שְׁאֵנִי טוֹעֵם שַׁבָּת אַחַת¹⁵ - הָרִי זֶה
אֶסוּר שְׁבַע יָמִים מֵעַתָּה לְעַתָּה. אָמַר שַׁבָּת סֶתֶם וְלֹא
פִּירֵשׁ לֹא אַחַת וְלֹא זֹו - הָרִי סֶפֶק, וְאֶסוּר שְׁבַע
יָמִים מֵעַתָּה לְעַתָּה, וְאִם אָכַל אַחֵר שַׁבָּת - אִינוּ לֹקָה,
כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.⁹

(9) ולא אמר "היום". (10) אם דינו "כהיום" ואינו אסור
אלא עד שתחשך או דינו כ"יום אחד" ואסור מעת לעת.
(11) בעיני שלא נפשטה, ובאסור נדר שהוא אסור תורה -
הולכים להחמיר, אבל אינו לוקה, שאין לוקים על הספק.
(12) שבוע זה. (13) שלאחריהם, שהוא גמר ימי השבוע.
וכתב הרדב"ז: אין הדברים אמורים, אלא כגון שעמד
בשעת נדרו בימי החול, אבל היה עומד בשבת ונדר שלא
ישתה יין בשבת זו אינו אסור אלא באותו יום שבת בלבד
שאין העומד ביום השבת קורא שבת זו לשבוע הבא.
(14) אף על פי שלא עברו עדיין שבעה ימים מעת לעת.
(15) טעימת שבת אחת תיאסר עלי, וכגון שלא אסר עצמו
אלא ממין אחד, כגון יין וכדומה, כי אם אסר עצמו טעימת
כל המינים שבעולם, אין נדרו חל, שאי אפשר לו להתקיים
שבעה ימים ללא טעימה כל שהיא, והרי זה נדר שווא
שאינו חל.

ג. שְׁאֵנִי שוֹתֶה חֹדֶשׁ זֶה - אֶסוּר בִּשְׁאָר יְמֵי הַחֹדֶשׁ¹⁶,
אֲבָל בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ יְהִיָּה מֵתָר¹⁷, אָף עַל פִּי
שְׁיָהִיָּה¹⁸ חֹדֶשׁ חֶסֶר¹⁹. שְׁאֵנִי טוֹעֵם חֹדֶשׁ אֶחָד - אֶסוּר
שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים מֵעַתָּה לְעַתָּה. נֶדֶר חֹדֶשׁ סֶתֶם -
אֶסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵעַתָּה לְעַתָּה מִסְּפֶק.¹⁴

(16) של החודש השוטף. (17) שהוא נמנה עם ימי החודש
הבא. (18) החודש הבא. (19) בן עשרים ותשעה יום.
נמצא שהחודש שהוא עומד בו בשעת נדרו הוא מלא. שכן
דרך רוב החדשים אחד מלא ואחד חסר, ועושים בחודש
חסר הבא שני ימים ראש חודש, שלמעשה היום הראשון
הוא למלאות החודש שעבר, בכל זאת מותר לנדר לשנות
בו, הואיל ובלשון בני אדם נקרא יום זה ראש חודש -
ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם. אולם לפי פירוש זה, יותר
היה נוח אילו היה כתוב: "אף על פי שהיה החודש מלא"
ולפיכך פירש ה"אור שמח" בדרך אחרת, שלפעמים יקרה,
שהמולד החדש של הירח יחול בלילה שלאחר ראש חודש,
וזה נקרא "מולד זקן" ודבר זה ייתכן רק כאשר החודש
שעבר, היה חסר, שאז החודש הבא אין לו אלא יום אחד
ראש חודש, והייתי אומר, שהנודר לא לשנות יין בחודש
חסר זה, יהיה אסור לשנות גם ביום ראש חודש הבא,
שהוא כולו שייך ללבנה הישנה, שלפני המולד, אולם מפני
שבנדרים הלך אחר לשון בני אדם והם קוראים לו: ראש
חודש, לפיכך מותר לו מראש חודש ומעלה.

- 1 זמן הקציר והבציר, בין שגדר עדיין בין שגדר עד
2 שיהיה - אינו אסור אלא עד שיגיע³⁸.

- 25 הרי זה אסור עד שיעבר הפסח בארץ ישראל⁵⁶
26 ובמקומות שהם כמותה⁵⁷.

(50) בשנה מאוחרת, אבל בשנה בכירה עונת הגשמים מתחילה ב"ז מרחשון, כמבואר בסמוך. וזה שגדר עד הגשם - משמע, עד שיגיע זמן ירידת הגשמים ואפילו שלא ירדו בפועל וכוונתו לזמן המאוחר ביותר שהוא הרביעה השלישית שזמנה ראש חודש כסלו. (51) שזוהי עונת הגשמים בשנה בכירה. (52) הואיל וכבר ירדו בפועל אינם גרועים מהגיע זמן רביעה שלישית ולא ירדו, שיותר. (53) כוונתו לירידת גשמים ממש וגם שירדו מרביעה שנייה ואילך, שלשון "גשמים" משמעה רבים, ומיעוט רבים - שניים. (54) שלושה זמני רביעה הם: "הבכירה (בשנה מוקדמת) - בשבעה עשר במרחשון; הבינונית - בשלושה ועשרים בו; האפילה (המאוחרת) בראש חודש כסלו. רביעה - על שם שהמטר משכיב העפר ומרביצו. תרגום רובץ: רובע. (55) אבל אם ירדו גשמים ב"ז במרחשון עדיין אסור, הואיל ואמר: "עד הגשמים" כוונתו לרביעה שנייה כנ"ל. ובכל זאת אם לא ירדו גשמים והגיע זמן הרביעה השלישית שהא ראש חודש כסלו, הרי זה מותר, כי אין לאסור עד שיעבור הפסח אלא אם אמר בפירוש: עד "שיפסקו הגשמים". (56) שאז פסקו הגשמים כליל. (57) שצריכים לגשמים כמו ארץ ישראל, הנודר בהם ופירש כנ"ל, הרי זה אסור עד שיעבור הפסח, למעט מצרים ובבל, שאינם צריכים למים כל כך, הנודר בהם יהיה מותר קודם לכן בהתאם לזמן פסיקתם. וכבר נתבאר לעיל הלכה ט ש"הכל לפי מקום נדרו של הנודר". וראוי להעיר, שאף על פי שלעניין נדר פוסק רבינו כרבי יוסי, שזמן רביעה ראשונה הוא ב"ז מרחשון, ולדבריו, אין שואלים את הגשמים (תפילת: "ותן טל ומטר") אלא מ"ז במרחשון.

- 27 יב. מי שהדיר את אשתו במרחשון ואמר לה: שאין
28 את נהנית ל⁵⁸ מבאן⁵⁹ ועד הפסח אם תלכי לבית
29 אביך מהיום ועד סכות - הרי זו אסורה להנות לו
30 מיד⁶⁰, גזרה שמה תלף⁶¹. ואם הלכה לפני הפסח
31 והרי הוא מהנה אותה לפני הפסח - הרי זה לוקה⁶².
32 עבר הפסח⁶³, אף על פי שהלף התנאי⁶⁴ - הרי זה
33 אסור לנהג חלין בנדרו⁶⁵ ולהניחה שתלף ותהנה⁶⁶,
34 אלא נהג בה אסור עד החג כמו שגדר⁶⁷, ואף על
35 פי שתלה הנדר באסור זמן שעבר⁶⁸. וכן כל פיוצא
36 בזה. ואם הלכה אחר הפסח⁶⁹ - אינה אסורה
37 מלהנות לו⁷⁰.

(58) משלי. (59) מעכשיו. (60) אף על פי שעדיין לא הלכה. (61) ונמצא בעלה עובר למפרע משום: לא יחל. (62) בעלה לוקה שהרי הדירה ועובר על נדרו אם מהנה אותה, אבל היא אינה לוקה שהרי לא נדרה כלל. (63) אחרי שהלכה לפני הפסח והינה אותה. (64) העונש שהטיל עליה שלא להנהותה לפני הפסח. (65) שהדירה לא לילך לבית אביה עד הסוכות. (66) מאחר שחילל נדרו והנהה לפני הפסח, נאסר עליו לא להניחה לילך לבית אביה עד החג, ועליו לפסוק לה כפיה שנייה, שלא ינהה אותה גם

(35) שיש להמשכו זמן קבוע, כגון פסח שקבעה בו התורה שבעה ימים. (36) עד הגיע זמנו. (37) שאין להמשכו זמן קבוע כגון קציר או בציר שאין זמן קבוע למשך ימי הקציר והבציר, שלפעמים ימי הקציר מעטים ופעמים מרובים לפי ברכת השנים. (38) שאין בדעת הנודר להכניס את עצמו באיסור זמן בלתי ידוע לו ובוודאי כוונתו עד שיגיע ולא יותר.

- 3 מ. האוסר עצמו בדבר עד הקיץ³⁹ - הרי אסור עד
4 שיתחילו אנשי המקום שגדר בו להכניס בלילות⁴⁰
5 תאנים⁴¹. עד הקציר - עד שיתחילו העם לקצר קציר
6 חטים, אבל לא קציר שעורים⁴². פירש ואמר: עד
7 שיעבר הקיץ - הרי זה אסור עד שיכפלו⁴³ העם רב
8 המחצלות שבמקצה⁴⁴ שמבישין עליהם תאנים
9 וענבים לעשותם גרוגרות⁴⁵ וצמוקים⁴⁶. הכל לפי
10 מקום נדרו של נדר.

(39) זמן לקיטת תאנים, ונקרא קיץ, לפי שקוצרים אותן ביד. (40) סלים. (41) ואפילו אמר: עד שיהיה הקיץ, אינו אסור אלא עד שיתחילו להכניס מן השדה. (42) אף על פי שקציר שעורים הוא קודם לקציר חטים, אינו נקרא קציר סתם אלא קציר חטים, לרוב חשיבותו. (43) יקפלו. (44) מקום מיוחד בחצר שמאחורי הבית לשמור בו פירות. (45) תאנים יבשות. (46) ענבים מיובשות. ואחרי שמכניסים הפירות מקפלים המחצלות לשמורן לשנה הבאה.

- 11 י. פיצד? הרי שגדר בבקעה ואסר עצמו בדבר עד
12 הקיץ, ועלה להר⁴⁷ - אינו מסתפל בקיץ של מקום
13 שהוא בו עתה אם הגיע אם לא הגיע, אלא בקיץ
14 של מקום שגדר בו, ועליו הוא סומך⁴⁸. וכן כל
15 פיוצא בזה⁴⁹.

(47) בזמן קציצת תאנים. והדבר ידוע, שהקיץ בבקעה מקדים להגיע. (48) "הנודר עד הקיץ בגליל וירד לעמקים אף על פי שהגיע הקיץ בעמקים אסור עד שיגיע הקיץ בגליל". והוא הדין להיפך ולהקל. (49) שאם במקום נדרו הורגלו לקרוא לקציר שעורים "קציר סתם" ונדר עד הקציר אינו אסור אלא עד שיתחילו לקצור קציר שעורים.

- 16 יא. האוסר עצמו בדבר עד הגשם - הרי זה אסור
17 עד זמן הגשמים, שהוא בארץ ישראל ראש חדש
18 כסלו⁵⁰. הגיע זמן הגשמים - הרי זה מותר, בין ירדו
19 גשמים בין לא ירדו. ואם ירדו גשמים משבעה עשר
20 במרחשון⁵¹ - הרי זה מותר⁵². ואם אמר: עד
21 הגשמים⁵³ - הרי זה אסור עד שירדו הגשמים. והוא
22 שירדו מזמן רביעה שניה⁵⁴, שהוא בארץ ישראל
23 ובמקומות הסמוכין לה משלשה ועשרים במרחשון
24 ואילף⁵⁵. ואם פירש ואמר: עד שיפסקו הגשמים -

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שבת קודש ב' כסלו – ספר הפלאה – הלכות נדרים קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לו: בני, שמא לחמה וללכנה הקדשת, אמר לו: רבי! אל תתיגע, לא הקדשתי אלא למי שברא את אלה, אמר לי: צא בני, נדריך נדרים". (6) משנה במס' נדה מה: ואע"פ שאין הבן נעשה גדול עד שיהיו לו י"ג שנה ויום אחד, ואין הבת נקראת גדולה עד שתהיה בת שתיים-עשרה שנה ויום אחד, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א? לענין נדרים גילתה תורה, שאם הגיעו לגיל זה סמוך להתבגרותם הרי הם כגדולים ונדרים קיים, שנאמר (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר", קיבלו חכמינו: שאם יודע להפלות (לפרש) לשם מי נדר נדרו קיים, אע"פ שעדיין אינו גדול לשאר מצוות שבתורה, וכמבואר בסמוך ה"ד (נדר סב. ותמורה ב:). (7) שהרי קטנים הם (נדה שם). (8) כמבואר בסמוך ה"ב.

ב. פיצד? הרי שנדרו או הקדישו בתחלת שנה זו¹⁴, ושאלו אותן¹⁰ ונמצאו יודעין, ונתקיים נדרן, ונדרו נדר אחר, אפילו בסוף שנה זו - צריכין בדיקה ואחר כך יתקיים. ואין אומרים: הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה - אין צריכין בדיקה; אלא בודקין אותן את כל השנה הזו פלה¹¹.

(9) שתיים-עשרה לקטן, ואחת-עשרה לקטנה. (10) אם ידעו לשם מי נדרו. (11) נדה שם, בקשר לשינוי במשנה "ובודקים כל שתיים-עשרה", הסבירו בגמ': שאפילו נבדקה בתחילת השנה צריכה בדיקה עד סוף השנה. וגירסת רבינו שם: "היכא דבדקנא שלשים וידעה להפלות", ולא כגירסת הספרים שלפנינו "ולא ידעה להפלות" (רדב"ז).

ג. קדם הזמן הזה, אף על פי שאמרו: יודעין אנו לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו - אין נדריהן נדר ואין הקדשן הקדש¹². ואחר הזמן הזה, שנמצא הבן בן שלש עשרה שנה ויום אחד, והפת בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, אף על פי שאמרו: אין אנו יודעין לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו - דבריהן קיימין¹³, והקדשן הקדש ונדריהן נדרים¹⁴. ואף על פי שלא הביאו שתי שערות¹⁵. וזו היא¹⁶ עונת נדרים האמורה בכל מקום¹⁷.

(12) שהרי קטנים הם (משנה נדה שם). ולעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ז כתב רבינו: "קטנים שנשבעו ויודעים טעם השבועה, אע"פ שאינם חייבים כופים אותם לעמוד בדבריהם, כדי לחנכם ולאיים עליהם כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועה". וכן הדין בנדרים, כמבואר בשו"ע י"ד רלג סעיף א. (13) שכבר גדולים הם ואינם נחשבים כשוטים (שארין נדרם נדר) כי סופם לבוא לכלל דעת, ואין שוטה אלא המקרע כסותו והלך בבית הקברות וכו' (משנה נדה שם, וברש"י). (14) נמצאת הבת ממחרת להתבגר מהבן, וכן דרשו בגמרא שם: "ויבן ה' את הצלע - מלמד, שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש". ורבינו בפירושו המשנה שם מוסיף: "ושני הנקבה לעונת נדרים פחותות משני הזכר, להיות חייהן קצרים מחיי האיש ברוב". (15) "למטה בגוף, במקומות הידועים להבאת שיער" (לשון רבינו בהל' אישות, פ"ב, ה"א). ויש להעיר שדעת הרע"ב

אחרי הפסח, כדי שלא תלך ויעבור על "לא יחל", כי אמצעי אחר אין בידו למנעה מהליכתה, אלא איסור הנאתו עליה, ובנדר זה, שהוא נדר על עליה, יצא ידי חובתו שלא לעבור עוד על לא יחל. (67) שלא תלך. (68) איסור הנאה לפני הפסח, אין זה פוטר את נדרו, ועדיין עליו לנהוג איסור בנדרו. (69) ולא הנהה קודם הפסח, נמצא שלא עבר על נדרו, ולא חילל את תנאו. (70) אף על פי שעדיין אסורה לילך עד החג מחמת נדרו, אין מחמירים עליו לכפותה שנית שלא תינהג לו, הואיל ולא עבר על הכפייה הראשונה, ולא הנהה לפני הפסח.

יג. אמר לה⁷¹: שאין את נהנית לי עד החג⁷² אם תלכי לבית אביך עד הפסח - אסורה להנות מיד⁷³. ואם הלכה לפני הפסח ונמצא מהנה אותה⁷⁴ - הרי זה לוקה. ואסורה בהנחתו עד החג⁷⁵. ומתרת לילך לבית אביה משהגיע הפסח⁷⁶.

(71) לפני הפסח. (72) הסוכות. (73) גזירה שמא תלך לפני הפסח ונמצא עובר למפרע משום לא יחל. (74) בידיו ובהסכמתו. (75) שהרי עברה על תנאו. (76) אף על פי שעברה על תנאו והלכה לפני הפסח, אינה אסורה לילך אחרי הפסח, כי לא הדירה לילך אלא עד הפסח, ומשהגיע הפסח עבר זמן נדרו ואיננו ואין מקום למנעה לילך, שלא ינהוג חולין בנדרו בעוד שבהלכה הקודמת הדירה שלא לילך עד חג הסוכות, ואסור לו לנהוג חולין בנדרו להניחה לילך לבית אביה עד הסוכות, אף על פי שזמן תנאו הלך ונגמר.

יום שבת קודש ב' כסלו ה'תשע"ו

פרק אחד עשר

(1) קטן שנדר ויודע למי נדר מאימתי נדרו קיים, עד מתי האב מפיר נדרי בתו, נערה מאורסה מי מפיר נדריה, שומרת יבם ויתומה בחיי האב מי מפיר נדריהן, דרך תלמידי חכמים בהפרת נדרי בנותיהם.

א. קטן בן שתיים עשרה שנה ויום אחד, וקטנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד, שנשבעו או נדרו, בין נדרי אסר² בין נדרי הקדש³ - בודקין אותן ושואלין אותן. אם יודעין לשם מי נדרו⁴ ולשם מי הקדישו ונשבעו - נדריהן קיימים והקדשן הקדש⁵; ואם לא ידעו - אין בנדריהם ובקדריהם פלוג⁷. וצריכין בדיקה כל השנה פלה⁸, שהוא שנת שתיים עשרה לקטנה, ושנת שלש עשרה לקטן.

(2) שאסרו על עצמם לאכול דברים המותרים להם, כלשון הכתוב (במדבר ל, ג) "לאסר אסר על נפש" וכמבואר לעיל פ"א, ה"א. (3) שחייבו עצמם בקרבן שאינם חייבים בו, כגון שאמר הקטן הרי עלי להביא קרבן עולה, וכמבואר לעיל (שם ה"ב). (4) חוקרים. (5) שהנדר צריך לידור לשם שמים, ככתוב (במדבר שם): "איש כי ידור נדר לה'". ובספרי זוטא פ' מטות ל, ד אמרו: "מעשה בתינוק אחד, שבא לפני ר' עקיבא. אמר לו: רבי! הקדשתי קרדומי. אמר

אָחַד נְדָרֶיהָ קִימִין? בְּשֵׁלָא הֵיְתָה בְּרִשּׁוֹת הָאֵבֶּ 26 אִזּוּ
בְּרִשּׁוֹת הַפֶּעַל; אֲכַל אִם הֵיְתָה בְּרִשּׁוֹת הָאֵבֶּ, אֲפִלּוּ 12
הַגְדִּילָהּ וְהָרִי הִיא נֶעְרָה 27 - אֲבִיָּה מִפֶּרֶם 28 כָּל נְדָרֶיהָ
וְכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁתִּשָּׁבַע בַּיּוֹם שֶׁמָּעוּ; שְׁנֵאמַר: כָּל 13
נְדָרֶיהָ וְאִסְרֶיהָ וְגוֹמֵר, כִּי הֵנִיא אֲבִיָּה אֶתָּה וְגוֹמֵר. 14

26 כגון שבגרה או שנשאת ונתגרשה, כמפורש לקמן
הכ"ה. (27 מפורש בסמוך. 28) משהביאה שתי שערות
והיא בת שתיים-עשרה שנה, תקרא נערה עד ששה חדשים
גמורים, ומתחילת יום תשלום הששה חדשים ומעלה,
תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"ב).

ז. וְעַד מָתִי אֲבִיָּה מִפֶּרֶם? עַד שֶׁתִּכְבֵּר 29. בְּגֵרָה - אִינוּ 17
מִפֶּרֶם לָהּ 30, וְהָרִי כָּל נְדָרֶיהָ וְשְׁבוּעוֹתֶיהָ כְּנֶדֶר אֶלְמָנָה 18
וְגִירוּשָׁה, שְׁנֵאמַר בֵּהֶן: כָּל אֲשֶׁר אִסְרָה עַל נַפְשָׁהּ 19
וְגוֹמֵר. 20

29 משנה בנדרים ע. ככתוב (במדבר ל, יז) "בנעוריה בית
אביה" בנעוריה - ולא בבגרותה (רש"י שם). (30) יקום
עליה.

ח. וּמֵאִמָּתִי מִפֶּרֶם הַפֶּעַל נְדָרִי אֲשֶׁתּוֹ וְשְׁבוּעוֹתֶיהָ? 21
מִשְׁתַּכְנֵס לְחֻפָּה 31. וְהוּא מִפֶּרֶם לְעוֹלָם עַד שֶׁיִּגְרָשָׁנָה 22
וְיִגִּיעַ הַגֵּט לִידָהּ 32. הֵיְתָה מְגֵרֶשֶׁת מִסְּפָק 33 - לֹא יָפַר 23
לָהּ 34. נָתַן לָהּ גֵּט עַל תְּנָאִי 35 אוּלְאָחַר זְמַן 36 - לֹא 24
יָפַר בַּיָּמִים שֶׁבִּינָתִים 37. וְכֵן מִי שֶׁשָּׂמַעָה שְׁמַת פֶּעַלָּה 25
וְנִשְׁאַת וְהָרִי פֶעַלָּה קָמָם 38 וְכִיּוֹצֵא בָּהּ 39 - אֵין הַפֶּעַל 26
הָרָאוּשׁוֹן וְלֹא הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין נְדָרֶיהָ 40. הֵיְתָה מְחֻיָּבִי 27
לְאוֹיִן 41, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְחֻיָּבִי 42 עֲשֵׂה, וְהִפֵּר נְדָרֶיהָ 28
- הָרִי אֵלּוֹ מוֹפְרִין 43. 29

31 שיביאנה לתוך ביתו, ויתייחד עמה, ויחוד זה הוא
הנקרא כניסה לחופה (הל' אישות פ"י, ה"א). וכן שנינו
במשנה (נדרים עג): "אין הבעל מיפר עד שתיכנס לרשותו",
כמפורש בתורה (במדבר ל, יא-יג) "ואם בית אישה נדרה...
אישה הפרם". (32) שאם שלחו בידי שליח ועדיין לא
הגיע הגט לידה, יכול עוד בעלה להפר לה (ש"ך ליו"ד רלד
ס"ק ו). (33) כגון שזרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב
לו ספק קרוב לה. כמבואר בהל' גירושין פ"ה, ה"ג.
(34) ממשמעות הברייתא בגיטין עד. כדעת החכמים שם,
האומרים: "מגורשת ואינה מגורשת". והרדב"ז מנמק: כיון
שנתן לה גט, לא איכפת לו אם תתגנה ואינו יכול להפר,
כשם שאינו יכול להפר כל נדר שאין בו עינוי נפש, כמבואר
לקמן פ"ב, ה"א. (35) כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת,
ועדיין לא נתקיים. ראה הל' גירושין פ"ח, ה"א.
(36) שאמר לה: הרי זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר
שלישים יום. (37) שבין נתינת הגט לתחולתו הסופית
(גיטין עד.). (38) שבעלה הראשון בא חי לפנינו ודינה
לצאת מזה ומה, כמבואר בהל' גירושין פ"י, ה"ה.
(39) כגון שנשאת לאחר, ונמצא גיטה מבעלה הראשון בטל
(שם ה"ו). (40) משנה ביבמות פז: ובגמרא שם צ: פירשו
הטעם, שכל עיקר הפרת נדרים ע"י הבעל אינו אלא כדי

במשנה שם, שאין נדרים קיימים אלא כשהביאו שתי
שערות, וכמשמעות לשון הגמרא שם: "אם לא הביא שתי
שערות, קטן הוא" וכן היא דעת רבינו בפירושו למשנה שם,
האומר: "אם יביאו שתי שערות, עדיין קטנים הם". ונראה,
שלא נכתוב רבינו שם אלא לעניין עונש, שאין הנדר לוקה
על חילול נדרו עד שיביא שתי שערות, וכמבואר בדבריו
שם, אבל לעניין תחולת נדרו הרי הוא קיים, אע"פ שלא
הביא שתי שערות (מרכבת המשנה). ורבינו נמשך בזה
אחרי בעל הלכות גדולות בהלכות מיאון. (16) מוסב גם
על קטן בן שתיים-עשרה, וקטנה בת אחת-עשרה, הנזכרים
לעיל ה"א. (17) בגיטין סה. ויבמות קה: ורש"י פירש שם:
"עונת נדרים, שנה אחת לפני נעוריה נדרים נבדקים" וכו'.
משמע מדבריו, שאין המונח "עונת נדרים" אמור, אלא
כשלא הגיעה לשנות גדולתה. אבל משהגיעה לשנת י"ב
נדרה קיים כשאר הגדולות, ולא מטעם "עונת נדרים"
מיוחדת.

ד. הוֹאִיל 18 וְהִגִּיעוּ לְשָׁנֵי הַגְּדוּלִים - נְדָרֶיהֶן קִימִין, 1
אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִבִּיאוּ סִימָנִין וְעִדִּין לֹא נַעֲשׂוּ 2
גְּדוּלִים לְכָל דָּבָר. וְדָבָר זֶה מְדַבְּרֵי תוֹרָה, שֶׁהַמִּפְלֵא 3
הַסְּמוּךְ לְאִישׁ 20 הִקְדִּישׁוּ 21 הִקְדֵּשׁ וְנִדְרוּ נְדָרָם 22. אִף עַל 4
פִּי שֶׁנְּדָרֶיהֶן קִימִין, אִם חָלְלוּ נְדָרָן אוּ נִשְׁפָּעוּ 5
וְהִחְלִיפוּ - אֵינָן לוֹקִין, עַד שֶׁיִּגְדִּילוּ וִיבִיאוּ שְׁתֵּי 6
שְׁעָרוֹת 23. 7

18 בדפוס רומי, ר"מ וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת
הלכה. אלא מחובר עם דברי ההלכה הקודמת, המתחילה
במילים: וזו היא עונת נדרים וכו'. (19) מי שהגיע לפרק
זמן הראוי להפלות ולפרש לשם מי נודרים, מלשון הכתוב
(ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". וזה במלאות י"ג לכן
וי"ב לבת, אע"פ שאינו יודע עדיין להפלות. (20) סמוך
לכלל גדול, שעדיין לא הביא שתי שערות. (21) בדפוס
ר"מ: הקדשו הקדש. (22) נדה מו. "איש כי יפליא - מה
תלמוד לומר איש? לרבות בן י"ג שנה, שאע"פ שאינו יודע
להפליא, נדריו קיימים". ורש"י שם מפרש: מופלא - יודע
לפרוש לשם מי נדר, סמוך לאיש - שהוא סמוך לבוא לכלל
גדול, שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות,
בתינוקות - כל שנת י"ב, ובתינוק - כל שנת י"ג. והשוה
לקמן הל' ערכין פ"א, ה"ו. (23) כי אינם נעשים גדולים
לענין עונשים עד שיגדלו ויביאו שתי שערות, וכמבואר
בנדה מו:.

ה. הִקְדִּישׁוּ וְכֹא הַגְּדוֹל וְנִהְיָה מִן הַהִקְדֵּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוּ 8
- לֹקְהָה 24, מִשּׁוֹם שֶׁנְּדָרֶיהֶם נְדָרִים מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ 9
שֶׁבְּאִינוּ 25. 10

24 שם, כדין כל הנהגה מן ההקדש בודון שלוקה ומשלם
מה שפגם, כמבואר בהל' מעילה פ"א ה"ג, ואזהרתו מ"לא
תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" (דברים יב,
יז) - קיבלו חכמינו שזוהי אזהרה לנהגה מן הקדשים,
כמבואר שם. (25) בהלכה הקודמת, שהמופלא הסמוך
לאיש הקדישו הקדש מדין תורה. וראה נזיר כט:.

ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁבֶת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם 11

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש ב' כסלו - ספר הפלאה - הלכות נדרים קמט

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אביה, ואפילו מת האב ולא נשאר לה אלא בית אביה (ר"ן שם). (51) ובכת"י התימנים: "אחר מותו, אין הבעל מיפר נדרי רשתו עד שתיכנס לחופה" וראה להלן ה"כ, שאין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת.

יא. נַעֲרָה אֲרוּסָה⁵² שֶׁנִּדְרָה, וְשָׁמַע אַבִּיהָ וְלֹא שָׁמַע⁹
אֲרוּסָה, וְנִתְּגַרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְנִתְּאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ¹⁰
בַּיּוֹם⁵³, אָפְלוּ לְמֵאָה - אַבִּיהָ וּבַעֲלָהּ הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין¹¹
נְדָרֶיהָ שֶׁנִּדְרָה בְּפָנֵי אָרוּס רִאשׁוֹן; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִצְאָתָה¹²
לְרִשׁוֹת עֲצָמָה שְׂעָה אַחַת, שֶׁעֲדִין הִיא בְּרִשׁוֹת הָאָב,¹³
מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲרָה⁵⁴.¹⁴

(52) ואילו לא נתארסה, אביה לבדה היה מיפר לה ביום שמעו, כמבואר לעיל אות מז. (53) כי אם נתארסה למחר, אין האב יכול להפר למחרת יום שמעו. וראה לקמן פ"ב, ה"ז. (54) וגם לא נישאה לאחר (נדריים עב). וכל זה כשלא שמע הארוס הראשון את נדרה, אבל שמע ארוסה ונתגרשה, אין האב יכול להפר אפילו בשותפתו הארוס האחרון. כי אם גירשה הארוס אחר ששמע ולא היפר לה, הרי הוא כאילו הקים לה נדרה, ומשהקים לה ארוסה אין הפרת אביה מועילה כלום, וכמבואר להלן ה"ז. ואם לא גירשה הארוס הראשון אלא מת, אפילו שמע את נדרה לפני מותו ושחק, יכול אביה לבדו להפר לה, כמבואר להלן ה"ט. ואם נתארסה בו ביום, אביה וארוסה האחרון מפירים נדרה, כמבואר בנדריים עא. שנאמר "ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה" אפילו נדרים שנראו לארוס ראשון, יכולים אביה וארוסה האחרון להפר לה (כסף-משנה).

יב. אָבִל הָאִשָּׁה הַנְּשׁוּאָה שֶׁנִּדְרָה וְלֹא הָפַר לָהּ¹⁵
בַּעֲלָהּ, וְגִרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְהִחְזִירָהּ בּוֹ בַּיּוֹם - אֵינוֹ¹⁶
יָכוֹל לְהַפֵּר⁵⁵; שֶׁהִרְיָ יִצְאָתָה לְרִשׁוֹת עֲצָמָה אַחֵר¹⁷
שֶׁנִּדְרָה⁵⁶. אָף עַל פִּי שֶׁנִּדְרָה בְּרִשׁוֹת וְהִיא עֲתָה¹⁸
בְּרִשׁוֹתוֹ, הוֹאִיל וְיִצְאָתָה לְרִשׁוֹת עֲצָמָה בִּינְתָיִם -¹⁹
נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ⁵⁷.²⁰

(55) ואפילו אם תאמר גירושין כשתיקה הם (ראה להלן ה"ז) - מכיון שיצאה לרשות עצמה שעה אחת, אינו יכול להפר. (56) וגם אביה אינו יכול להפר, שמשנישאה בפעם הראשונה יצאה מרשותו (משנה בנדריים פט. וכפי שהוסברה בגמרא שם עב). (57) ואין הבעל מיפר נדריה שקדמו לנישואיו (כסף-משנה).

יג. נַעֲרָה מְאֻרָּסָה שֶׁנִּדְרָה, וְלֹא שָׁמַע אַבִּיהָ וְלֹא²¹
בַּעֲלָהּ, וְנִתְּגַרְשָׁה וְנִתְּאָרְסָה לְאַחֵרִים, אָפְלוּ לְאַחֵר²²
בְּמָה יָמִים, כְּשִׁישָׁמַע הָאָב וּבַעֲלָהּ הָאֲחֵרוֹן - מִפְּרִין²³
נְדָרֶיהָ שֶׁנִּדְרָה בְּפָנֵי אָרוּס הָרִאשׁוֹן, הוֹאִיל וְלֹא שָׁמַע²⁴
אוֹתָם הָאָרוּס הָרִאשׁוֹן⁵⁸.²⁵

(58) אין הגירושין נידונים כהיקם הנדר, שהרי לא ידע שיש לו להפר, והואיל וגם אביה לא שמע, יכולים להפר לה כשישמעו אפילו לאחר כמה ימים, כדברי הש"ס נדריים עב. אם לא שמע: "אפילו לאחר מאה ימים נמי" (אור שמח, וכבר קדמו בביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק מה), אבל אם

שלא תתגנה על בעלה, ובמקרה זה תתגנה ותתגנה. (41) כגון גרושה לכהן, ושאר חברותיה המנויות בהל' אישות פ"א, ה"ז. (42) כגון בעולה לכהן גדול, או מצרי ואדומי דור ראשון ודור שני (שם ה"ח) ובכל אלה הקידושין תופסין, בניגוד לחייבי כריתות שאין קידושין תופסין בהן ואינן נקראות אשתו, ראה הל' אישות פ"ד, ה"ב, וי"ד. (43) תוספתא יבמות פ"ב, ה"ג. וכן אמרו ב"ספרי זוטא" מטות יד "אישה יקימנו ואישה יפרנו, מה תלמוד לומר? לרבות אלמנה לכהן גדול, גרושה... לכהן הדיוט" וכו'. והשווה דברי התוספות ביבמות פט: דיבור-המתחיל כיון דלא ירתי, בסוף הדיבור שם. אבל ב"שניות" אע"פ שאין איסורן אלא מדברי סופרים (הל' אישות פ"א, ה"ו) אמרו בתוספתא שם: "אינן כאשתו לכל דבר, אין לה כתובה... ואין (בעלה) זכאי לא במציאתה... ולא בהפרת נדריה". והטעם, כי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ולפיכך ה"שניות" אין להן דין אישות כלל, ואפילו היפר לה בדיעבד, אין נדרה מופר, כדין חייבי כריתות.

1 ז. נַעֲרָה מְאֻרָּסָה⁴⁴ - אֵין מִפֵּר נְדָרֶיהָ אֲלֹא הָאָב עַם
2 הַבַּעַל⁴⁵ בְּאֶחָד. וְאֵם הָפַר הָאֶחָד לְבָדוֹ - אֵינוֹ
3 מוֹפֵר⁴⁶. הָפַר הַבַּעַל לְבָדוֹ, וְעִבְרָה עַל נְדָרָה קִדְּם
4 שִׁיפֵר הָאָב - אֵינָה לֹקָה⁴⁷.

(44) שנתקדשה ועדיין לא נכנסה לחופה. (45) הארוס. (46) משנה בנדריים סז. ובגמרא שם סח. אמרו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו (במדבר ל, יז) - מכאן לנערה מאורסה שאביה ובעלה מפירים נדריה" ומפרש הרא"ש שם: משמע להם, שבאשה אחת הכתוב מדבר, שרשות האב והבעל שולטים עליה, ושניהם כאחד מפירים, ששניהם שותפים בה, ובנערה הכתוב מדבר, כמודגש בסוף הפסוק: "בנעוריה בית אביה". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. (47) שם סח. שהבעל מקליש הנדר, ומסיר חצי האיסור מכל הנדר, ולא נשאר הנדר חמור ככתחילה. וכן מסקנת הסוגיא שם סט. על-פי בית הלל, וכתב הר"ן שם סח. הוא-הדין אם היפר האב לבדו ועברה על נדרה, אינה לוקה.

5 י. מֵת הָאָרוּס - חֲזָרָה לְרִשׁוֹת אַבִּיהָ. וְכָל שְׁתָּדֵר⁴⁸ -
6 הָאָב מִפֵּר כְּשֶׁהָיָה קִדְּם שְׁתֵּתָאָרְס⁴⁹. מֵת הָאָב אַחֵר
7 שֶׁנִּתְּאָרְסָה, וְנִדְרָה אַחֵר מוֹתוֹ - אֵין הַבַּעַל מִפֵּר⁵⁰;
8 שֶׁאֵין הַבַּעַל מִפֵּר נְדָרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּפְגַּס לַחֲפָה⁵¹.

(48) לאחר מות הארוס. (49) כמבואר לעיל ה"ו. והוא-הדין אפילו נדרה קודם שמת הארוס ושמע הארוס ושחק, ומת בו ביום, נתרוקנה רשות לאב ויכול להפר לבדו, כמבואר להלן ה"ט. והטעם מבואר בנדריים ע. שנאמר (במדבר ל, ז) "ואם היו תהיה לאיש" שתי הוויות (קידושין) במשמע, השווה קודמי הויה שניה, לראשונה, כשם שלפני האירוסין הראשונים האב מיפר לבדו, אף קודמי האירוסין השניים, כשמת הארוס הראשון, האב מיפר לבדו, ואפילו נדרים שנראו לארוס הראשון, כמבואר שם. (50) "שאין הארוס מיפר אלא בשותפות" = האב (להלן ה"ח). ובנדריים ע. אמרו: "מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל", שנאמר: בנעוריה בית אביה, כל זמן שהיא נערה - לא תצא מרשות

חזרה. נתרוקנה = כאדם המריק שקו ונותן לחברו כל מה שבתוכו, כן הבעל נשאר ריק והוריש לאב כל זכות שהיתה לו בה (רא"ש לנדרים סח.). (71) ברייתא נדרים סח. (72) אפילו לבדו, הואיל ושמע לפני שמת הארוס (ביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לא). אבל בהלכה הקודמת, כשלא שמע האב לאחר מות הארוס אינו יכול להפר לבדו, הואיל ולא היה נדר זה ראוי להפרה בחיי הארוס, אין בו כדי להוריש זכותו לאב (ע"פ הרא"ש, שם סח:). (73) אישר. (74) גילה דעתו שאינו רוצה בהפרתו, ונוח לו בנדרה, שהרי אי-אפשר להפר אלא ביום שמעו, ומכיון שעבר היום ולא היפר - זהו קיומו. (75) שהרי קיימו הארוס, ואין הפרת האב מועילה במקום הקמת הארוס (נדרים סח:). ואפילו היפר האב אתמול ביום שמעו, אין הפרתו מועילה, לאחר שהתבררה הקמת הארוס ע"י שתקתו עד סוף היום.

15 יו. גְּרִישָׁה הָאָרוֹס אַחֲרֵי שִׁשְׁמָע - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם
16 הַגְּרוּשִׁין בְּשִׁתְיָקָה וְיִפֵּר הָאֵב עִם הַפֶּעַל הָאֲחֵרוֹן
17 שִׁיפָּאֵרס בּוֹ בַּיּוֹם⁷⁶, אוּ הַגְּרוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁקִּים אָרוֹס
18 רִאשׁוֹן⁷⁷, שֶׁפָּכֵר נִתְקַיְּמוּ הַנְּדָרִים⁷⁸.

(76) או לבדו, כשלא תתארס בו ביום, שהרי נתרוקנה רשות האב (לחם-משנה). (77) מכיון שידוע הארוס שלא יוכל להפר לה אחר הגירושין, ולא היפר קודם הגירושין, הרי זה כאילו קיים (נדרים עא: ובר"ן). (78) ואין הפרת האב מועילה במקום קיום הארוס, ומתוך שבעיה זו לא נפשטה בגמרא שם, הרי זה ספק תורה והולכים בו להחמיר, ואפילו החזירה הארוס בו ביום אין האב יכול להפר עמו, מכח ספק זה, כמבואר בגמרא שם. וכל זה כששמע ואח"כ גירשה, אבל גירשה ואח"כ שמע, מבואר דינה לעיל הי"ג.

19 יח. שִׁשְׁמָע⁷⁹ הָאֵב וְהִפֵּר לָהּ וּמַת הָאֵב, וְאַחֲרֵי כֵן שִׁשְׁמָע
20 הַפֶּעַל, אֶפְלוּ שִׁשְׁמָע הַפֶּעַל קִדְּם שְׁיִמּוֹת הָאֵב⁸⁰ - לֹא
21 נִתְרוֹקְנָה רְשׁוּת לַפֶּעַל, וְאִינוּ יָכוֹל לְהִפֵּר לְעוֹלָם אַחֲרֵי
22 מוֹת הָאֵב; שֶׁאֵין הָאָרוֹס מִפֵּר אֶלָּא בְּשִׁתְפּוֹת⁸¹.

(79) בהיותה ארוסה. (80) ולא הספיק להפר, אע"פ שהיה ראוי להפר באותה שעה. (81) עם האב ובחיי (שם סח:). ומכיון שמת האב בטלה הפרתו, ולא נתרוקנה רשות לבעל, שנאמר: "בנעוריה בית אביה" - בית אביה, אע"פ שאביה אינו קיים (שם ע.). אבל משנכנסה לחופה, בעלה מיפר נדריה שתדור אחר כך, ואפילו היא נערה, כמבואר לעיל הי"ח, שהנישואין מוציאים מרשות האב.

23 יט. שִׁשְׁמָע אָרוֹס וְהִפֵּר לָהּ וּמַת, וְאַחֲרֵי כֵן שִׁשְׁמָע
24 הָאֵב⁸²; אוּ שִׁשְׁמָע הָאֵב וְהִפֵּר⁸³ לָהּ, וּמַת הַפֶּעַל קִדְּם
25 שִׁשְׁמָע⁸⁴ - אֵין הָאֵב לְבַדּוֹ יָכוֹל לְהִפֵּר נְדָרִים אֵלוּ,
26 שֶׁנִּרְאוּ לְאָרוֹס רִאשׁוֹן⁸⁵, אֶלָּא בְּשִׁתְפּוֹת אָרוֹס
27 הָאֲחֵרוֹן⁸⁶, אִם נִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם⁸⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁸⁸.

(82) מבואר לעיל הי"ו. (83) ועם הפרתו החליש את הנדר, ואפילו חלקו של הבעל נגרע על ידי כך. (84) ואין צורך לומר אם שמע ואח"כ מת, שבוודאי יכול הוא להורישו לארוס השני, וכמבואר לעיל אות ס. (85) נדרים עא. כיון שנחלשו עם הפרת האב, אין בהם כדי להתפיסם ולהורישם

שמע האב כשנדרה, לא יוכל להפר לה לאחר כמה ימים. שאין הפרה אלא ביום שמיעה, וכמבואר לקמן פי"ב, הי"ו.

1 יד. נִעְרָה מֵאֲרִסָּה שֶׁנִּדְרָה, וְשִׁשְׁמָע אָבִיהָ לְבַדּוֹ וְהִפֵּר
2 לָהּ⁵⁹, וּמַת הָאָרוֹס קִדְּם שִׁשְׁמָע⁶⁰, וְנִתְאָרְסָה בּוֹ
3 בַּיּוֹם⁶¹, אֶפְלוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וְאֲרִיסָּה הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין
4 נְדָרֶיהָ⁶² שֶׁנִּדְרָה בְּפָנֵי אָרוֹס רִאשׁוֹן, שִׁשְׁמָע קִדְּם
5 שִׁשְׁמָע⁶³.

(59) החליש את הנדר כולו, כמבואר בביאורנו לעיל הי"ט, ואפילו חלקו של הארוס נגרע ע"י כך. (60) נמצא שחלקו של הארוס קלוש מאד, עד שאינו ראוי להורישו לאביה, שהרי לא שמע כלל על הנדר. (61) כי אם תתארס למחר, לא יוכל האב להפר עם הארוס האחרון, שאין הבעל מיפר אלא ביום שמעו האב, וכמבואר לקמן פי"ב, הי"ז. (62) נדרים עא. אבל האב לבדו אינו יכול להפר, אפילו אם לא נתארסה כלל. ואין אומרים בזה: "מת הבעל נתרוקנה רשות לאב", כי הואיל וקדם האב והפר בחיי הבעל, נחלשה זכות הבעל ואינה חשובה להורישו לאב, כמבואר שם סט. על-פי בית-הלל. אבל כשישנו ארוס שני, הרי הוא ממלא מקום הארוס הראשון, וכאילו הראשון קיים (ר"ן שם עא. וכן ברדב"ז). (63) ואין צורך לומר אם מת הארוס לאחר ששמע ושתק, שלא נחלש כל-כך חלק הארוס וכדאי הוא להורישו לאב ולארוס האחרון שיפרוהו (לחם-משנה לעיל הי"א).

6 זו. שִׁשְׁמָע אָרוֹס רִאשׁוֹן וְהִפֵּר וּמַת⁶⁴, וְאַחֲרֵי כֵן שִׁשְׁמָע
7 הָאֵב, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֲרֵי בּוֹ בַּיּוֹם⁶⁵ - אָבִיהָ עִם הָאָרוֹס
8 הָאֲחֵרוֹן⁶⁶ מִפְּרִין נְדָרֶיהָ.

(64) נתבטלה הפרת הבעל, כיון שלא נגמרה כל ההפרה בימיו. (65) כי אם נתארסה למחר, אין האב ששמע הנדר היום יכול להפר לה מחר, כי אין הפרה אלא ביום שמיעה, אבל אילו לא שמע אביה עד למחר, אזי אפילו התארסה למחר, אביה עם הארוס האחרון מפירים נדריה (רדב"ז). (66) אבל האב לבדו אינו יכול להפר נדריה, כמבואר להלן הי"ט בדברי רבינו. ומקורו בדברי בית-הלל (נדרים עא). שאמרו: "אין יכול להפר". וסובר רבינו שאינו יכול להפר לבדו. שאחרי שהופר ע"י הבעל, הוקלש הנדר, ואין האב יכול לירשו, שמרוב קלישותו לא תפסה בו זכיה. אבל עם ארוס שני הוא מיפר, שרואים את השני כממלא מקום הראשון וכאילו הוא חי, כאמור לעיל אות נט. וכן נראה מדברי ביאור הגר"א יו"ד רלד ס"ק ל.

9 זו. שִׁשְׁמָע אָבִיהָ וְלֹא שִׁשְׁמָע הָאָרוֹס, וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם
10 הָאָרוֹס, אוּ שִׁשְׁמָע גַּם הָאָרוֹס וְהִפֵּר⁶⁷ אוּ שִׁשְׁתַּק⁶⁸
11 וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם⁶⁹ - נִתְרוֹקְנָה⁷⁰ רְשׁוּת לְאָבִי⁷¹, וְהָאֵב יָכוֹל
12 לְהִפֵּר⁷². שִׁשְׁמָע הָאָרוֹס וְקִים⁷³ וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם, אוּ
13 שִׁשְׁמָע וְשִׁתַּק וּמַת בַּיּוֹם שֶׁלְאַחֲרָיו⁷⁴ - אֵין הָאֵב יָכוֹל
14 לְהִפֵּר⁷⁵.

(67) בו ביום. (68) לא היפר ולא קיים. (69) ולא הספיק לגלות דעתו עד שמת. ויתכן, אילו היה קיים היה מפר לה באותו יום, אלא שמיתתו גרמה לו. (70) בכת"י התימנים:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש ב' כסלו - ספר הפלאה - הלכות נדרים קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

104) לעיל ה"כ. וכן אם נדרה עכשיו וגירשה והחזירה אין לה הפרה, כמבואר לעיל ה"ב. וראה כתובות מט. "הרי שמסר האב לשלוחי הבעל... ונתארמלה בדרך או נתגרשה... כיון שיצאתה שעה אחת מרשות אביה, שוב אינו יכול להפרי" כלומר, לא נתרוקנה רשות לאב, וכפירוש התוספות שם.

18 כג. שוֹמֵרֵת יָבָם¹⁰⁵, אֶפְלוּ עֲשֵׂה בָּהּ יָבָמָה מֵאִמָּר¹⁰⁶,
19 וְאֶפְלוּ יָבָם אֶחָד לְיָבָמָה אֶחָת¹⁰⁷ - אֵינוּ מִפְּרֵי נְדָרֵי
20 יָבָמָתוֹ עַד שְׂכִיבָא עָלֶיהָ¹⁰⁸.

105) אשה שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה לאחיו להתייבם. (106) "מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה בפני שני עדים בפרוטה... וזהו הנקרא מאמר" (לשון רבינו בהל' יבום פ"ב, ה"א). (107) שאין שם אחים אחרים אלא יבם זה, וכן אין שם נשים אחרות להתייבם אלא זו, באופן שהיא זקוקה בהחלט ליבם זה. (108) משנה נדרים עד. וכדעת רבי עקיבא "שאיין היבמה גמורה ליבם (שזר הבא עליה יתחייב מיתה) כשם שהארוסה גמורה לאישה" (שהבא על ארוסת רעהו, חייב מיתה), ואין אני קורא בה: "ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה", שאין זה אישה. ואשר למאמר - מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

21 כד. הֵיחָד יָבָמָתוֹ נַעֲרָה מֵאִרְסָהּ לְאֶחָיו¹⁰⁹ וְאָבִיָּה קָנָם
22 - אֵין הַיָּבָם וְאָבִיָּה מִפְּרִים נְדָרֶיהָ פְּאֻחָתוֹ¹¹⁰, אֶלָּא
23 הָאָב לְבָדוֹ הוּא שְׂמֵפֶר כָּל שְׂתָדְרָה¹¹¹. וְאֶפְלוּ עֲשֵׂה בָּהּ
24 הַיָּבָם מֵאִמָּר - אֵינָה פְּנֻעֶרָה מֵאִרְסָהּ; שְׂאִין הַמֵּאִמָּר
25 קוֹנֶה בְּיָבָמָה קִנְיָן גְּמוּרָה¹¹², כִּמּוֹ שְׂפָאֲרָנוּ¹¹³.

109) המת, שלא הספיק לכנסה לחופה. (110) כדין נערה המאורסה. (111) שהרי מת הארוס וחזרה לרשות אביה לגמרי, וכמבואר לעיל ה"י. ואע"פ שהיבם קיים, מתוך שלא קנאה עדיין קנין גמור, הרי זה כמי שאינו, ונתרוקנה רשות לאביה. תדע, שבמשנה שם לא הזכירו שלא יכול אביה להפר לה (כסף-משנה). וראה בר"ן שם עה. דיבור-המתחיל כשם, שנסתפק בזה. וכל זה כשהיתה מאורסה לאחיו, אבל היתה נשואה לאחיו ומת, שכבר יצאה לגמרי מרשות אביה, אינה חוזרת לרשותו לעולם ואפילו היא נערה, כמבואר בסמוך הכ"ה. (112) ליורשה או להפר נדרה, או לפטרה אח"כ בגט חליצה, שאין קנין ביבמה מן התורה אלא בבאה. (113) בהל' יבום פ"ב ה"א. וראה ברש"י ליבמות נב. "שהרי אין קידושין תופסין באשת אח, והתורה לא היתירה לו ליעשות כאשר נכרית אלא כסדר המצוות, וביאה כתבה בה רחמנא".

26 כה. נַעֲרָה שֶׁשִּׁיאָה אָבִיָּה¹¹⁴ וְנִתְאַלְמְנָה או
27 נִתְגַּרְשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין - הָרִי זוּ פִּיתוּמָה בְּחַיִּי
28 הָאָב¹¹⁵, וְאֵין אָבִיָּה מִפְּרֵי נְדָרֶיהָ וְאָף עַל פִּי
29 שְׂעִדִּין הִיא נַעֲרָה¹¹⁶.

114) יצאה מרשות אביה לגמרי. (115) ואינה חוזרת לרשות אביה להפרת נדרה. (116) משנה בנדרים פט: ובגמרא שם. והשווה הל' אישות פ"ג ה"ב: "וכן אם

לאב, ולפיכך אין אומרים כאן: "נתרוקנה רשות לאב". (86) שם. הארוס האחרון נידון כממלא מקום הראשון. וכמבואר לעיל ה"ד. (87) כי אם נתארסה למחר, לא יוכל אביה להצטרף עם הארוס להפר, שצריכה להיות כל ההפרה ביום שמיעה אחיד, ואיך תצטרף הפרת הארוס היום עם הפרת האב אתמול, ראה לקמן פ"ב, ה"ז, ואפילו שמע האב אתמול ושחק, לא יוכל להפר היום, שאין הפרה אלא ביום שמיעה (רדב"ז). (88) לעיל ה"ד והט"ו.

1 כ. נְדָרָה וְהִפֵּר לָהּ אָבִיָּה לְבָדוֹ, וְלֹא שְׂמֵעַ הָאָרוֹס
2 עַד שְׂנֻכְנֻסָּה לְרִשּׁוּתוֹ⁸⁹ - אֵינוּ יֹכֹל לְהִפֵּר; שְׂאִין
3 הַבֶּעַל מִפְּרֵי נְדָרֵי אִרְוֹסָתוֹ אַחֵר שְׂנֻשָּׂאָת, אֶלָּא קִדְּם
4 שְׂתַּכְנִס לְרִשּׁוּתוֹ הוּא שְׂמֵפֶר בְּשִׁתְּפוּת הָאָב⁹⁰.
5 לְפִיכָף⁹¹ הִיָּה דֶרֶךְ תַּלְמִידֵי חֻכְמִים, עַד שֶׁלֹּא תֵצֵא
6 בְּתוֹ מִרִּשּׁוּתוֹ אוֹמָר לָהּ: כָּל נְדָרִים⁹² שֶׁנִּדְרְתָּ בְּתוֹךְ
7 בֵּיתִי הָרִי הֵן מוֹפְרִין.

(89) לחופה ונשאת לו. (90) ומשנשאת כבר יצאה מרשות אביה, ואינו מיפר לה אלא מה שתידור מנישואין ואילך, כמבואר לעיל ה"ח. (91) הואיל ולא תועיל לה הפרה לאחר נשואיה, משיצאה מרשות אביה. (92) אפילו אלה שלא שמעתי עליהם כלל, וכמבואר בסמוך הכ"א.

8 כא. וְכֵן⁹³ הַבֶּעַל⁹⁴, עַד שֶׁלֹּא תַכְנִס לְרִשּׁוּתוֹ אוֹמָר
9 לָהּ⁹⁵: כָּל נְדָרִים שֶׁנִּדְרְתָּ מִשְׁאֲרִסְתִּיךְ עַד שֶׁלֹּא תַכְנִסִּי
10 בְּתוֹךְ בֵּיתִי הָרִי הֵן מוֹפְרִין⁹⁶. שֶׁהַבֶּעַל מִפְּרֵי נְדָרֵי
11 אִשְׁתּוֹ אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא שְׂמֵעַ אוֹתָם⁹⁷.

(93) בכת"י התימנים אין כאן התחלת הלכה, והכל מחובר להלכה הקודמת, ובצדק, שהרי בלי הפרת הבעל אין תקנה לנדרה. (94) כשהוא ת"ח. (95) דרכו לומר. א"כ מה שכתב רבינו: "דרך תלמידי חכמים" מוסב גם על אביה וגם על בעלה. (96) משנה נדרים עב: (97) וכן האב, כמבואר בסוגיית הגמרא שם. גם ממה שאמרו שם עג. "אם תמצא לומר בכל מיפר בלא שמיעה" וכו' משמע שכך היא ההלכה, כשיטת הגאונים, שכל מקום שאמרו: אם תמצא לומר וכו' סימן שכך ההלכה, (רדב"ז). וראה לקמן פ"ב ה"ג, שהראוי לשמוע (פרט לחרש) אין השמיעה מעכבת בו.

12 כב. הָלַךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבֶּעַל⁹⁸ או שְׁהִלְכוּ שְׁלוּחֵי
13 הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבֶּעַל - עֲדִין אָבִיָּה וּבִעֲלָה מִפְּרִין
14 נְדָרֶיהָ⁹⁹. מִסֵּר הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבֶּעַל¹⁰⁰ או שְׂמֵסְרוֹ
15 שְׁלוּחֵי הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבֶּעַל - אֵין הָאָב יֹכֹל לְהִפֵּר,
16 שֶׁהִרִי יֵצֵאת מִרִּשּׁוּתוֹ¹⁰¹, וְלֹא הַבֶּעַל יֹכֹל לְהִפֵּר¹⁰²,
17 שְׂאִין הַבֶּעַל מִפְּרֵי בְּקוֹדֶמִי¹⁰³, כִּמּוֹ שְׂפָאֲרָנוּ¹⁰⁴.

(98) שבאו להביאה לבית בעלה. (99) שכל עוד שהאב או שלוחיו עמה, עדיין לא יצאה מרשותו (נדרים פט.). (100) ולא הלך עמה. (101) כשמסרה לשלוחיו, ושוב אין לו זכות בה (שם). ואם נדרה בדרך, בעלה לבדו מיפר לה (רדב"ז). והשווה הל' אישות פכ"ב, ה"ב. (102) נדרה שנדרה לפני מסירתה. (103) מה שנדרה קודם נישואיה.

120) ארוסה האחרון. (121) עם התברורה או נישואיה. (122) ואין כח ביד הארוס להפר לבדו. (123) בשעה שנדרה. ואפילו כשנכנסה עכשיו לרשות הבעל, אין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת, כמבואר לעיל ה"כ (משנה נדרים פט: וכפירוש רבינו שם). וכן אמרו שם ע"מ א במשנה הקודמת: "נדרה בו ביום ונתגרשה בו ביום החזירה בו ביום, אינו יכול להפר" והעמידו בגמרא שם עב. שמשנה זו מדברת בגרושה מן הנישואין, ויצאה מרשות אביה ושוב נתארכה אין הארוס יכול להפר, שאינו מיפר אלא בשותפות האב (ביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לה).

השיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה... אין לאביה רשות בה לעולם.

1 בו. נערה מארסה שנדרה, ולא שמעו נדריה אביה ובעלה עד שבגרה¹¹⁷ או עד שנעשית תולמה בחיי האב¹¹⁸ - הרי נדריה¹¹⁹ קיימים; ואין הבעל¹²⁰ יכול להפר, שהרי יצאת מרשות אביה¹²¹ שהוא מפר עמו בשותפות¹²², ועדין לא נכנסה לרשות הבעל¹²³.

117) ובגרות מוציאה מרשות אביה, כמבואר לעיל ה"ז. 118) שנשאת לו או לאחר ונתגרשה ושוב נתקדשה, והרי היא עכשיו ארוסה. 119) שנדרה בהיותה נערה, ועכשיו בגרה, או נדרה לפני שנעשתה יתומה בחיי אביה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ז מרחשון-ב' כסלו תשע"ו

המצוה השי"ד — האזהרה שהזהרנו מלגרוע מן-התורה, לא שבכתב ולא שבעל-פה, והוא אמרו: "ולא תגרע ממנו" (שם). ובכמה מקומות אומרים: "נמצא עובר על בל-תגרע", "והרי עברת על בל-תגרע".

יום שני כ"ז מרחשון ה'תשע"ו

מצות לא תעשה שיח. שיט.

מצות עשה רי. ריא.

המצוה השי"ח — האזהרה שהזהרנו כל-אדם ממנו מלקלל אב ואם, והנה הענש מפניש בתורה, והוא אמרו: "ומקלל אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, יז) והוא מקלל הנסקלין ואפילו קלל אחד מהם בשם לאחר מותו במזיד — נסקל. אבל האזהרה לא נתבארה בכתוב בפרוש, שלא אמר: לא תקלל אביך; אלא כבר קדם שבארה האזהרה מלקלל כל-אדם מישראל — וזה כולל את-האב וזולתו. ובמקלל (פרשת משפטים שמות כא, יז) אמרו: "מקלל אביו ואמו מות יומת", ענש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר "אלהים לא תקלל", אם דין הוא אביך — הרי הוא בכלל אלהים; ואם נשיא הוא — הרי הוא בכלל נשיא; ואם בור (אדם פשוט) הוא (הרי הוא בכלל). "לא תקלל חרש". הרי אתה דן בגנין אב (אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן — שפרט המובא בפסוק מסויים הוא כ"אב" ויסוד להעתיקו למקומות נוספים שבאותו ענין) משלשון וגו' עד הצד השוה שבהם שהם 'פעמך' ואתה מזקק על קללתם, אף אביך שבעמך אתה מזקק על קללתו". ובספרא (פרשת קדושים): "כי-איש איש אשר יקלל את-אביו ואת-אמו" וגו' (ויקרא כ, ט) ענש שמענו, אזהרה לא שמענו! תלמוד לומר: "אלהים לא תקלל", שנה ללשון המקלל. ובכך נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (נג).

המצוה השי"ט — האזהרה שהזהרנו מלהכות אב ואם. וגם פן לא נתבארה בכתוב אזהרה מיוחדת למעשה

יום ראשון כ"ז מרחשון ה'תשע"ו

מצות עשה קעד.

מצות לא תעשה שיב. שיג. שיד.

המצוה הקע"ד — הצווי ששצטוינו לשמע לבית דין הגדול ולנהג על פיהם בכל אשר יצונו בעניני אסור ומתר. ואין חלוק בזה בין דבר שקבלוהו בקבלה (איש מפי איש עד משה רבינו), ובין דבר ששלדוהו באחת המדות שהתורה נדרשת בהן, או דבר שהסכימו עליו כדי לגדור פרצה (גזרות חכמינו שהם סיג לתורה), או בהתאם לאיזה מצב שהוא (לפי צרכי הרוחניים של הדור), ממה שנגארה להם נכון ושיש בו חזק לתורה — כל-זה חבבים אנו לקימו ולעשותו ולנהג על פי דבריהם, בל נעבור עליהם, והוא אמרו יתעלה: "על-פי התורה אשר יורוך וגו'" (דברים יז, יא). ולשון ספרי (פרשת שופטים): "ועל המשפט אשר-יאמרו לך תעשה — זו מצות עשה". ובכך נתבארו דיני מצוה זו בסוף סנהדרין (פו).

המצוה השי"ב — האזהרה שהזהרנו מלתלוק על בעלי הקבלה עליהם השלום (חכמים שמהם אנו מקבלים תורה שבעל פה) ומלסור מפל-מה-שיצונו במעשי התורה והוא אמרו: "לא תסור מן-הדבר אשר-יגידו לך" (שם) ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "לא תסור וגו' — זו מצות לא-תעשה". והעובר על לאו זה — והוא יקן (חכם) ממא (פי הסנהדרין ומורה כדעתו) — ח"ב חנק, בתנאים המקבלים המבארים בסוף סנהדרין (פו), ושם נתבארו דיני מצוה זו.

המצוה השי"ג — האזהרה שהזהרנו מלהוסיף בתורה לא שבכתב ולא שבעל-פה, והוא אמרו יתעלה: "לא-תסף עליו" (שם יג, א). ובפרוש אמרו בכמה מקומות (ראש השנה כח: ועוד): "עובר על בל-תוסיף", "עברת על בל-תוסיף".

45 "אֲזַהֲרָה לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה מִנִּין? תִּלְמֹד לומֵר: לֹא תֹאכְלוּ
46 עַל-הַדָּם", כְּלוּמֵר: לֹא תֹאכַל אֲכִילָה הַגִּירָמַת לִשְׁפוֹךְ דָּם,
47 וְהִיא אֲכִילַת זֶה הַזּוֹלֵל וְסוֹבֵא שְׂחִיב בּוֹ מִיתָה. וְאִם אֲכַל
48 אוֹתָהּ הֶאֱכִילָה הַרְעָה בְּאוֹתָם הַדְּרִכִּים הַבְּלִיטִי טוֹבִים —
49 הִרְיֵהוּ עוֹבֵר עַל לֹאוֹ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁנָה לֹאוֹ שֶׁבְּכִלְלוֹת,
50 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּכֹלל הַתְּשִׁיעִי, אֵין בְּכֹף כְּלוּם. שְׂכִינֹן
51 שֶׁהֶעֱנֵשׁ מִפְּרֵשׁ, לֹא נָחַשׁ (נִפְקֵף) לְאַזְהֲרָה אִם הִיא
52 מִן-הַדִּין אוֹ מִן לֹאוֹ שֶׁבְּכִלְלוֹת. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ אֶת-זֶה כְּמָה
53 פְּעָמִים וְקָדְמוֹ מִמֶּנּוּ דִּגְמָאוֹת. וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
54 בְּפֶרֶק ח' מִסְנֵה־דְרִין.

55 הַמִּצְוָה הַל"ז — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שִׁיתַּטְמֵאוּ הַכֹּהֲנִים
56 לְקָרוֹבִים הַנּוֹזְקִים בַּתּוֹרָה (שם כא, ב"ג). שְׂכָן מֵאַחֵר
57 שֶׁמִּנְעֵם הַכְּתוּב מִלְּהִתַּטְמֵא לְמַת בִּלְכָד (ולא לשאר
58 הַטּוֹמְאוֹת), כְּדִי לְכַבֵּד, וְהַתִּיר לָהֶם לְהִתַּטְמֵא לְקָרוֹבִים,
59 הִיא אֶפְשָׁר לְחַשֵּׁב שְׁנָה חֲלוּי בְּרִצּוֹנָם וְשׂוֹ רְשׁוֹת בִּלְכָד:
60 רוּצָה — יִתַּטְמֵא; אֵינוֹ רוּצָה — אֵל יִתַּטְמֵא, לְפִיכֹף גִּזֵּר
61 עֲלֵיהֶם גִּזֵּרָה וְחִיבָם בְּחִיּוֹב, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֵה
62 יִטְמֵא" (שם) כְּלוּמֵר לְאַחֲזוֹתוֹ. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת אִמּוֹר
63 שֶׁם): "לֵה יִטְמֵא — מִצְוָה. לֹא רָצָה לְהִתַּטְמֵא, מִטְמֵאִין
64 אוֹתוֹ עַל כְּרַחוּ. וּמַעֲשֵׂה בְיוֹסֵף הִכְהֵן שְׁמֵתָה אֲשֶׁתוֹ בְּעֵרֵב
65 הַפֶּסֶח וְלֹא רָצָה לְהִתַּטְמֵא לָהּ, וְדִחְפוּהוּ חֲכָמִים וְטְמֵאוּהוּ
66 עַל כְּרַחוּ". וְזוֹ עֲצָמָה הִיא מִצְוֹת אֲכַל, כְּלוּמֵר: שְׂכַל-אֲדָם
67 מִיִּשְׂרָאֵל חֵיב לְהִתְאַבֵּל עַל קְרוֹבִיו, רְצוּנִי לומֵר שֶׁשָּׁה
68 מִתִּי מִצְוָה (אב, אב, בן, בת, אח, ואחיות). וּמִחֲמַת חֲמֵר חֵיּוֹב
69 זֶה פֶּרֶשׁ בִּכְהֵן, שֶׁהוּא מְזַהֵר עַל הַטְמָאָה, שִׁיתַּטְמֵא
70 עַל-כָּל-פָּנִים כְּשֶׁאֵר יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְלוּ בְּדִינֵי
71 הָאֲבָלוֹת. וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרָ (זִבְחִים ק.) שֶׁאֲבָלוֹת יוֹם רִאשׁוֹן
72 דְּאוֹרֵיתָא. וּבְפֶרֶשׁ אָמְרוּ בְּמוֹעֵד קֶטֶן (יד:): "אֲכַל אֵינוֹ
73 נוֹהֵג אֲבָלוֹת בְּרִגְלָה, אִי אֲבָלוֹת דְּמַעֲקָרָא (מִלְּפִיכֹן, עַל מִי
74 שִׁמַּת קוֹדֵם הַרְגָל) הֵנָּה — אֶתִּי (בֹּא) עֲשֵׂה (שֶׁל) וְשִׁמַּחַת
75 בַּחגֵר" דְּרַבִּים (הַמוֹטֵל עַל כָּלל יִשְׂרָאֵל) וְדַחֵי עֲשֵׂה דִּיחִיד
76 (הַאֲבָלוֹת — הַמוֹטֵל עַל הָאֲבָל בִּלְבַד). הֵנָּה נִתְבָּאֲרָ (מִכֵּר
77 שִׁנְקָרָא "עֲשֵׂה", שְׂחִיּוֹב הָאֲבָלוֹת דְּאוֹרֵיתָא וְשֶׁהִיא מִצְוֹת
78 עֲשֵׂה, אֶף דְּוָקָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְכָד: אֲכַל שְׂאֵר הַשְּׂבָעָה
79 — מִדְּרַבָּנָן, וְשֶׁאֲפִלוּ הִכְהֵן יִנְהֵג אֲבָלוֹת בְּיוֹם רִאשׁוֹן
80 וְיִתַּטְמֵא לְקָרוֹבִיו; וְהֵבֵן זֶה. וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
81 (אֲבָלוֹת וְטוֹמְאוֹ) בְּמִסְכַּת מִשְׁקִין (מוֹעֵד קֶטֶן יט וְאֵילֶךְ)
82 וּבִכְמָה מְקוֹמוֹת בְּכִרְכּוֹת (יח). וּבִתְבּוֹת (ה): וּבִיבְמוֹת (כב):
83 וְעוֹד) וְעִבּוּדָה זָרָה (יג). וּבִסְפָּרָא בְּפֶרֶשׁת "אָמַר אֵל
84 הַכֹּהֲנִים". וְחִיּוֹב זֶה שֶׁאֲנוּ מִחֲיָבִים אֶת-הַכְהֵן לְהִתַּטְמֵא
85 לְקָרוֹבִים אֵינוֹ חוֹבָה לְנִשְׁיָם — לְפִי שְׁמִי שֶׁהִזְהֵר שֶׁלֹּא
86 יִטְמֵא לְזוֹלַת הַקָּרוֹבִים, הוּא שֶׁנִּצְטַוִּנוּ לְהִתַּטְמֵא לְקָרוֹבִים;
87 אֲכַל הַכְהֵנָה כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִזְהֵרָה עַל טְמֵאָת מַת, כְּמוֹ
88 שֶׁאֲבָרָ בְּמְקוֹמוֹ (לֹא תַעֲשֶׂה קִס), כִּף אֵין עֲלֶיהָ צוּי וְלֹא
89 חֵיּוֹב לְהִתַּטְמֵא. אָמְנָם חֵיבָתָה הִיא בְּאֲבָלוֹת, אֲכַל הַטְמָאָה
90 חֲלוּיָהּ בְּרִצּוֹנָה. וְהֵבֵן זֶה.

1 זֶה; אֲכַל הַזִּכְרִי אֶת-הַעֲנֵשׁ וְאָמַר: "וּמִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ מוֹת
2 יוֹמָת" (שְׁמוֹת כא, טז), וְלִמְדֵנוּ הָאֲזַהֲרָה לְמִכָּה אֲבִיו עַל
3 הַדֶּרֶךְ שֶׁלִּמְדֵנוּ לְמַקְלָל אֲבִיו, וְהוּא שֶׁכִּבֵּר בְּאַרְנוֹ בְּמִצְוָה
4 הַמְשַׁלִּימָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁאֲנוּ מְזַהֲרִים: עַל כָּל-אֲדָם
5 מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, וְאֲבִיו בְּכֹלל. וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא
6 (פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים שֶׁם): "מִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ" וְגו' עֲנֵשׁ שְׁמַעֲנוּ,
7 אֲזַהֲרָה לֹא שְׁמַעֲנוּ! תִּלְמֹד לומֵר: אֲרַבְעִים יִכְנֹנוּ לֹא יִסִּיף
8 (דְּבָרִים כה, ג). וְהָרִי דְּבָרִים קֵל וְחִמֵּר: אִם מִי שְׁמַעֲנוּ
9 לְהַכּוֹתוֹ הָרִי הוּא מְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, מִי שְׁמַעֲנוּ שֶׁלֹּא
10 לְהַכּוֹתוֹ — דִּין הוּא שֶׁיִּהְיֶה מְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ". וְהַעֲוֹבֵר
11 עַל לֹאוֹ זֶה, כְּלוּמֵר: הַמִּכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ בְּמִזִּיד וְיוֹצֵא מֵהֶם
12 דָּם — חֵיב חֲנָק. וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף
13 סִנְהֶדְרִין (פּה).

14 הַמִּצְוָה הַמְשַׁלִּימָה מֵאֲתִים וְעֶשֶׂר — הַצּוּי
15 שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְכַבֵּד אֲבִי וְאִם וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּבֵּד
16 אֶת-אָבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ" (שְׁמוֹת כ, יב; דְּבָרִים ד, טז) וְכִבֵּר
17 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכְמָה מְקוֹמוֹת בַּתִּלְמוּד, רַבָּם
18 בְּקִדּוּשֵׁין (לֹא). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (רִישׁ פֶּרֶשׁת קְדוּשִׁים): "אֵיזִהוּ
19 כְּבוֹד? מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה, מִלְּבִישׁ וּמִכֶּסֶה, מִכְּנִים וּמוֹצִיא".

20 הַמִּצְוָה הַרִ"א — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִירֵא מֵאֲבִי וְאִם.
21 וְשִׁנְחִשְׁבֵם כְּמַעֲלַת מִי שִׁירָאִים מִמֶּנּוּ שִׁיעֲנִישׁ, כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ,
22 וְנִתְנָה עִמָּהֶם כְּמוֹ שֶׁנִּתְנָה עִם מִי שִׁירָאִים מִמֶּנּוּ,
23 וְחוֹשְׁשִׁים פֶּן יַעֲשֶׂה לָהֶם דְּבָר בְּלִיטֵי רְצוּנִי, וְהוּא אָמְרוּ
24 יִתְעַלֶּה: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (וִיקְרָא יט, ג) וְלִשׁוֹן
25 סִפְרָא (פֶּרֶשׁת קְדוּשִׁים שֶׁם): "אֵיזִהוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב
26 בְּמְקוֹמוֹ (הַמִּיּוּחָד לוֹ) וְלֹא מִדְּבַר בְּמְקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתֹּר אֶת-
27 דְּבָרָיו". וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּקִדּוּשֵׁין (לֹא).

יום שלישי כ"ח מרחשון ה'תשע"ו

28 מצוות לא תעשה קצה.

29 מצוות עשה לו.

30 הַמִּצְוָה הַקצ"ה — הָאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהֵרָנוּ מִלְּהִיּוֹת זוֹלָל
31 וְסוֹבֵא (שְׁקוּע וְלִהוֹט) בְּמֵאֲכַל וּמִשְׁתֵּה בִימֵי הַנְּעוּרוֹת
32 בְּתַנָּאִים הָאֲמוּרִים בְּבֵן סוֹרֵר (סֵר מִדְּרַכּו) וּמוֹרֵה (מִמְרָה פִי
33 אֲבִיו), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹאכְלוּ עַל-הַדָּם" (וִיקְרָא
34 יט, כו) וּבִאֲוֹר עֲנִין זֶה שְׂכָן סוֹרֵר וּמוֹרֵה מְכַלֵּל מִחֲיָבִי
35 מִיתַת בֵּית דִּין וּמִפְּרֵשׁ בַּתּוֹרָה (דְּבָרִים כא, כא) שֶׁהוּא
36 בְּסִקְלָה. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ בְּהַקְדַּמַּת מֵאֲמֵר (סִפְרָא) זֶה (סוֹף
37 הַכֹּלל הִ"ד) שְׂכַל-מֵה-שְׂחִיב בּוֹ הַכְּתוּב כֶּרֶת אוֹ מִיתַת בֵּית
38 דִּין הָרִי הוּא מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן-הַפֶּסֶח וְהַמִּילָה,
39 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ (בַּהֲקִדְמָה שֶׁלֹּאֲחֵר הַכֹּלל הִ"ד). וְכִיּוֹן שֶׁדִּין אֶת
40 זֶה הַזּוֹלָל וְהַסּוֹבֵא בְּתַנָּאִים הָאֲמוּרִים בְּסִקְלָה יִדְעֵנוּ שְׁנָה
41 מַעֲשֵׂה שְׁמֹזְהִרִים עֲלָיו בְּהַחֲלֵט, וְהָרִי נִתְבָּאֲרָ הַעֲנֵשׁ,
42 וְנִשְׁאָר לָנוּ לְחַקוֹר עַל הָאֲזַהֲרָה לְפִי הַכָּלל שְׁלָנוּ: לֹא עֲנֵשׁ
43 הַכְּתוּב אֶל־אִם-כֵּן הִזְהִיר. וְלִשׁוֹן גְּמָרָא סִנְהֶדְרִין (סג):

בברכה לבשו"ט בפרט ובכלל.

ישעיה יד בג-ל

כג וְשִׁמְתִּיהָ לְמֹרֶשׁ קֶפֶד וְאַגְמִי־מִים וְטֹאטֹאטִיָּה בְּמִטְאֵמָה הַשְׁמֵד נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת: (ס) כד נִשְׁפָּע יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר אִם־לֹא בְּאִשֶּׁר דְּמִיתִי בֶּן הַיָּתֶה וּבְאִשֶּׁר יַעֲצִיתִי הָיָא תִּקּוּם: כה לְשָׁבֵר אֲשׁוּר בְּאַרְצִי וְעַל־הָרִי אֲבוּסֶנּוּ וְסָר מֵעִלְיָהֶם עָלָו וְסָבְלוּ מֵעַל שְׁכָמוֹ יָסוּר: כו זֹאת הָעֵצָה הַיְעוּצָה עַל־כָּל־הָאָרֶץ וְזֹאת הַיָּד הַנְּטוּיָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם: כז כִּי־יִהְיֶה צְבָאוֹת יַעֲזֹז וְיָרֵד הַנְּטוּיָה וְיָמִי יִשְׁכְּנָה: (פ) כח בְּשֵׁנֶת־מֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲזָה הָיָה הַמֶּשָׁא הַזֶּה: כט אֶל־תִּשְׁמָחִי פִּלְשֶׁת פִּלְךָ כִּי נִשְׁבֵּר שִׁבְט מִכָּךְ כִּי־מִשְׁרַשׁ נִחַשׁ יֵצֵא צָפַע וּפְרִיָו שָׁרָף מְעוֹפָף: ל וְרַעֲוֵי בְכוּרֵי דָלִים וְאֲבִיּוֹנִים לִבְטָח יִרְבְּצוּ וְהַמְתִּי בָרַעַב שְׂרִשְׁךָ וּשְׂאִרֶיךָ יִהְיֶה:

רש"י

שנאמר (דברי הימים ב כח) ובפלשתים פשטו בערי השפלה וגו': כי נשבר שבט מכך. כי נחלשה ונשפלה מלכות בית דוד שהיו למודים להכות בכס כמו שמצינו בדוד וכן עוזיהו מלך יהודה שהכה אתכם כענין שנאמר (ד"ה ב' כו) ויצא וילחם בפלשתים ויפרוץ את חומת גת: כי משרש נחש. משרש אותו נחש יצא צפע שהוא קשה מנחש ומי היה זה חזקיה שנאמר בו (מלכים ב' יח) הוא הכה את הפלשתים ואת עזה ואת גבולה ממגדל נוצרים עד עיר מבצר: ופריו שרף מעופף. תרגם יונתן ויהוה עובדוהי בכון כחיו: (ל) ורעו בכורי דלים. ורעו בימי שרי ישראל שהן עכשיו דלים מפניכם, בכורי לשון שרים כמו (תהלים פט) גם אני בכור אתנהו:

מצודת ציון

(כג) למורש. מלשון ירושה: קפוד. שם עוף מדברי: ואגמי מים. וכן נקרא מקום קבוצת המים וכן לאגם מים (תהלים ק): וטאטאטיה במטאטא. ענין נקוי וכבוד במכבדות העשוי לכבד את הבית ובדרז"ל שקולי טאטיא וטאטי ביתא (ר"ה כז): (כד) דמיתי. ענין מחשבה כמו אותי דימו להרוג (שופטים כ): תקום. תתקיים: (כה) אבוסנו. ענין רמיסה ודריסה: עולו. אמר בלשון שאלה מהעול ההושם על צואר הפרה לחרוש בשדה ר"ל הכבדת העבודה: וסבלו. ענין טעינת משא וכן יסור סבלו (לעיל י'): שכמו. כתפו: (כז) יפר. ענין ביטול ומניעה: (כט) צפע. שרף. מיני נחשים רעים: (ל) בכורי. ענין גדולים וחשובים וכן בכור אתנהו (תהלים פט): ירבעו. ענין השכיבה לנוח:

בהם בכ"א בשעתה וכפל הדבר במ"ש: (כז) ומי יפר. וכי ימצא מי יפר עצתו: וידו הנטויה. ר"ל ידו הלא היא נטויה להכות וכי ימצא מי ישוב ידו: (כט) פלשת כולך. כל ארץ פלשתים: כי נשבר. כי המלכים שמלכו קודם אחז היו מכים כך ובימי אחז נחלשה המלכות: כי משרש נחש. ר"ל מגזע המלכים המכים כך מאז יצא מלך מולך הדומה לצפע והוא חזקיה שירבה להכות בו: ופריו. פרי השורש יהיה שרף הדולג במהירות כעפירת העוף וגם זה יאמר על חזקיה וכפל הדבר במ"ש: (ל) ורעו בכורי דלים. בימיו ירעו מרעה שמן הראשים שבישראל אשר המה עתה עם דל ואביון: ואביונים. כל העם בכללה: שרשך. היסוד והעיקר של פלשתים: ושאריתך. הנשארים מן הרעב וההרג חזקיה:

מצודת דוד

(כג) ושמתי. אשים את בבל להיות למורשה לקפוד ואגמי מים כי שמה תדור הקפוד ושם יהיו אגמי מים כדרך המקומות החריבות: וטאטאטיה. אכבד ואנקא אותה במכבדות של השמדה כי תתרוקן מכל טוב ולא ישר מאומה: (כד) אם לא. הוא ענין שבועה וגזם ולא אמר והרי הוא כאדם האומר אם לא כן הוא יהיה ענשו כך וכן אם לא בתים רבים (לעיל ה): כאשר דמיתי. כמו כאשר חשבתי באשור כן היתה וכן כאשר יעצתי בבבל היא תקום: (כה) לשבור. חזור על כאשר דמיתי וכו' לומר מחשבתי היה לשבור את אשור בארצי כי סביב ירושלים נפל: וסר. ואז יסור מישראל העול מה ששם אשור עליו: וסבלו. ממשא שהעמים אשור על שכמו יסיר אז: (כו) זאת העצה. כן תהיה העצה הזאת היעוצה על כל הארץ על אשור בשעתה ועל בבל בשעתה: היד הנטויה. להכות

משלי כב יח-כט

יח פִּי־נָעִים פִּי־תִשְׁמָרֶם בְּבִטָּוֶה יִפְגּוּ יָחִידוֹ עַל־שִׁפְתָיו: יט לִהְיוֹת בִּיהוּה מְבִטָּחָה הוֹדַעְתִּיךָ הַיּוֹם אֶפְיָאֲתָה: כ הֲלֹא כִתְבֹתִי לָךְ (שְׁלֹשׁוֹם) שְׁלִישִׁים בְּמוֹעֶצַת וְדַעַת: כא לְהוֹדִיעֲךָ קִשְׁטִי אֲמָרִי אֲמַת לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֲמַת לְשִׁלְחִיךָ: כב אֶל־תִּגְלֹלֶדְךָ כִּי דִלְהוּא וְאֶל־תִּדְרֹא עֲנִי בְשָׁעָר: כג פִּי־הוּה יָרִיב רִיבָם וְקִבֵּעַ אֶת־קִבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ: כד אֶל־תִּתְרַע אֶת־בָּעַל אָף וְאֶת־אִישׁ חֲמוֹת לֹא תָבֹא: כה פֶּן־תֵּאָלֶף (אֶרְחַתוֹ) אֶרְחַתוֹ וְלִקְחַת מוֹקֵשׁ לְנִפְשָׁךְ: כו אֶל־תְּהִי בְתִקְעֵיכָהּ בְּעַרְבִים מִשָּׁאוֹת: כז אִם־אֵין־לָךְ לְשִׁלָּם לָמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ מִתַּחְתֶּיךָ: כח אֶל־תִּסַּג גְּבוּל עוֹלָם אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ: כט חֲזִיתִי אִישׁ | מְהִיר בְּמִלְאֲכָתוֹ לִפְנֵי־מַלְכִים יִתְיַצֵּב בְּלִי־יָתִיצֵב לִפְנֵי חֲשָׁשִׁים:

רש"י

לעמוד נגדך: (כג) כי ה' יריב ריבם וקבע. ויגזול את הנפש: קובעיהם. גזליה' ובלשון ארמי קביעה גזילה במסכ' ראש השנה אתה הוא גברא לקמיה אמר ליה קבען פלניא וכו': (כד) אל תתרע. אל תתחבר לשון רעות: (כה) פן תאלף. פן תלמד: (כו) אל תהי בתוקעי כף בעורבים משאות. הלוואות כמו משאת מאומה (דברי' כד): (כח) אל תסג גבול עולם. אל תשג אחור מנהג אבותיך ואז"ל המניח כלכלה תחת הגפן בשעת בצירה כדי שיפול בתוכו הפרט על זה נאמר אל תסג גבול וגו', תסג כמו יסוגו אחור (תהלים קכט):

מצודת ציון

(יח) נעים. ענין מתיקות וערבות: (כ) שלישים. שרים ונכבדים כמו ומבחר שלישי (שמות טו) ור"ל דברים חשובים ונכבדים וכן שמעו כי נגידים אדבר (לעיל ח): במועצות. מל' עצה: (כא) קשט. ענין אמת כמו מפני קושט סלה (תהלים ס): לשולחין. ענין טרוד וגרושין כמו הן ישלח איש (ירמיה ג): (כג) וקבע. ענין גזל כמו היקבע אדם אלהים (מלאכי א): (כד) תתרע. מל' ריע וחבר: (כה) תאלף. תלמד כמו כי יאלף עונך פיך (איוב טו): (כו) משאות. ענין הלוואה כמו משאת מאומה (דברים כד): (כח) תסג. ענין ההחזרה לאחור כמו ארור מסיג גבול (שם כז): (כט) חזית. ענין ראייה כמו ואחזה אנכי (לקמן כד): חשכים. שפלים ופחותים כי כמו שנקראים שרים חורים מל' חיור ולובן כן יקראו הפחותים חשובים מל' חושך ושחרות:

האמת ובין השקר ולא תירא א"כ עוד פן ייחון בשגגתה כי תוכל להשיב אמרי אמת ותשובה נוצחת להמטעים ומגרשים אותך מדרך האמת: (כב) כי דל הוא. ר"ל בחשבך כי דל הוא ואין לאל ידו לעמוד למוֹלך: ואל תדכא. אל תכתה העני בשער המשפט כאשר ישפט עמך: (כג) כי ה'. ר"ל אם אין לאל ידו לריב ריבו הנה ה' יריב ריבם ומן קובעיהם יקבע את הנפש כי ימות ויאבד נפשו: (כד) אל תתרע. אל תתחבר עם בעל אף ולא תבוא בדרך אחד עם בעל חמה וכפל הדבר במ"ש: (כה) פן תאלף. פן תלמוד דרכו ותקח בזה מוקש לנפשך: (כו) בתוקעי כף. בחברת אנשים התוקעים כף זה בעבור זה להיות ערב בחובו בשעבוד מקויים: בעורבים. בחברת אנשים הנעשים ערבים על ההלוואות וכפל הדבר במ"ש: (כז) אם אין וגו'. ר"ל אם לא יהיה לך לשלם למה תגרום שהמלוה יקח ממך מצעות משכבך: (כח) אל תסג. הדרך לעשות דבר לסימן בין שדה האיש לשדה רעהו לדעת גבול השדות ואמר סימן הגבול אשר מעולם אשר עשו אבותיך אל תחזיר לאחור אל תוך שדה רעך להרחיב את גבולך: (כט) חזית. כאשר תראה איש מהיר וזורי במלאכתו דע כי סופו יעמוד לפני מלכים לשמשם ולא יבא למדה זו לעמוד ולשמש לפני שפלים ופחותים:

מצודת דוד

(יח) כי נעים. נעים תהיה כאשר תשמרם בלבך הנתון בבטן וכאשר כל דברי התורה יחידיו יהיו נכונים על שפתיך מבלי שגיאה ובלבול ולזה שים לבך להם כי השומע מבלי הבנת הלב לא יוכל להוציא דבר מבלי שגיאה ואף מהר ישכחם: (יט) הודעתוך היום. בהדברים האלה הודעתוך עתה להיות מבטחך בה' ופנה מכל עסקך להעמיק בדברי חכמים בכל לב: אף אתה. ר"ל עם שאתה רק לומד לעצמך ואינך גדול כהמלמד לאחרים מ"מ אף אתה בטח בה' כי יש תקוה גם לך: (כ) הלא כתבתי. ר"ל ופן תאמר איך אבטח בה' לפנות לבבי מכל עסקי להעמיק בדברי מלמדי שמא שוגים גם המה בדברי התורה ואין מקום לבטוח בה' ולקבל שכר ולז"א הלא כתבתי לך בספר התורה דברים חשובים ונכבדים אמורים במועצות ודעת: (כא) להודיעך. ר"ל דברי התורה ההיא עשויים המה להודיעך אמתית אמרי אמת לדעת להבדיל בין

ה השקת שפסלע – אין ממלאין ממנה, ואין מקדשין בה, ואין מזין ממנה, ואינה צריכה צמיד פתיל, ואינה פוסלת את המקוה. היתה כלי וחברה בסיס – ממלאין בה, ומקדשין בה, ומזין ממנה, וצריכה צמיד פתיל, ופוסלת את המקוה. נקבה מלמטה, או מן הצד, ואינה יכולה לקבל מים כל שהם – פשרה. וכמה יהיה בנקב? בשפופרת הגוד. אמר רבי יהודה בן בתיא: מעשה בשקת יהוא שהיתה בירושלים, והיתה נקובה בשפופרת הגוד, והיו כל המהרות שבירושלים נעשות על גבה, ושלחו בית שמאי ופחתה; שפית שמאי אומרים: עד שיפחת רבה.

פירוש ברטנורא

ה השוקת. אכן חלולה שעל שפת המעיין, והמים נכנסין לה דרך חור שבדופנה, ומשקין בה הבחמות: אין ממלאים ממנה. מים למי טמא: ואין מקדשין בה. אין נותנים אפר פרה על המים שבתוכה, דאינה חשובה כלי. והכא מיירי בסלע מחובר שחקקו, ואפילו תלוש שחיבור ולבסוף חקקו, הואיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש אינו חשוב כלי: ואינה צריכה צמיד פתיל. אם היא באוהל המת מצלת על מה שבתוכה בכיסוי לבד בלא צמיד פתיל, לפי שאינה חשובה כלי אלא כבור ודות שמצילים על מה שבתוכה בכיסוי לבד: ואינה פוסלת את המקוה. אם נפלו מן גשמים מתוכה למקוה אין נחשבים מים שאובים לפסול את המקוה: וכמה יהא בנקב. לבטלו מתורת כלי שלא יפסול את המקוה ממעם שאיבה: כשפופרת הנאד. ושעורו שיהיו שתי אצבעות של יד הסמוכות לגודל חזרות ברחב ברוח בתוך הנקב: שוקת יהוא. כך היתה נקראת: וכל מהירות של ירושלים נטבילים על גבה. שמטבילים בתוכה ועושים טהרות. ולא היה בשוקת ארבעים סאה, אלא מקוה שלם היה בצדה ומי השוקת מתערבים בו דרך נקב כשפופרת: עד שתפחת רובה. אפילו יש בנקב כשפופרת הנאד לעולם תורת כלי עליה עד שתשכר רובה:

משניות מבוארות – קהתי

חשיבבר ברובה.

באור משנה ה

בארנו את הסיפא לפי הרמב"ם, שלאחר ששנינו: "נקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם, כשרה". מוסיפה הסיפא ללמד, מהו שיעור הנקב כדי לבטל את השוקת מתורת כלי, ובאותו ענין היא מביאה את המעשה בשוקת יהוא.

אבל יש תמיהם על פירוש זה, שהרי כמה ששנינו "ואינה יכולה לקבל מים כלשהם". כבר קבעה המשנה את שיעור הנקב, ולמה מוסיפה המשנה ללמד, כמה יהיה הנקב?

ועוד מקשים, שלפי פירוש זה המעשה בשוקת יהוא היה בענין המדובר במשנתנו, שהיתה השוקת נקובה כשפופרת הנאד, כדי שלא יפסלו המים המקלחים בתוכה, ואילו במסכת יבמות (טו, א) מבואר, שמחלוקת בית שמאי ובית הלל בשוקת יהוא היתה לענין עירוב מקואות, כגון שהיה בשוקת פחות מארבעים סאה, והיתה מחוברת למקוה שלם, שלדעת בית הלל די במחבורת נקב שהוא כשפופרת הנאד, ולדעת בית שמאי צריך שיפחת רובה, היינו רוב אורך ורוחב הדופן שביניהם ("תפארת ישראל"). מכאן יש מפרשים, שהסיפא אינה מוסבה על הרישא, אלא היא באה ללמדנו דין בפני עצמו לענין עירוב מקואות; וזהו ששנינו: וכמה יהא בנקב – המחבר את השוקת עם מקוה שלם, כדי שתהא גם השוקת כשרה לטבילה, אף על פי שאין בה ארבעים סאה? כשפופרת הנאד. וכן היה המעשה בשוקת יהוא, כמו שהבאנו לעיל ממסכת יבמות.

אבל בענין ששנינו ברישא: "נקבה מלמטה או מן הצד". אין צורך שיהא כשפופרת הנאד, שכן שהנקב הוא למטה בשוקת ואינה יכולה לקבל מים כל שהם, נחטלה מתורת כלי (ה"ר"ש; הרא"ש).

ברם, בעל "כסף משנה" נדחק ליישב את הסוגייה במסכת יבמות שלא תקשה כלל על משנתנו לפי פירוש הרמב"ם (ענין הל' מקואות ג).

הרב מברטנורא מפרש את הפיסקה "וכמה יהא בנקב" לענין ביטול השוקת מתורת כלי, ואילו המעשה בשוקת יהוא – לענין עירוב מקואות, כמבואר ביבמות, ומביאה כאן המשנה את המעשה, לפי שגם שם שיעור הנקב כשפופרת הנאד. וכן כותב המאירי: "אף על פי שביבמות הביאו זו של שוקת יהוא לענין עירוב מקואות, ורצה לומר שלא היו בה ארבעים סאה אלא שהיתה סמוכה למקוה אחר שהיו בו ארבעים סאה, והיו מתערבים דרך אותו הנקב, מכל מקום הואיל והא בהא תליא, שכל שהוא נחשב נקב לעירוב מקואות נחשב נקב להפקיעו מתורת כלי, שלא יפסל המקוה מתורת שאובה, לפיכך מביאים אחת על חברתה".

ומכל מקום עדיין נשארה הקושיה הראשונה על פירוש הרמב"ם והרב מברטנורא, שלאחר שכבר שנינו ברישא, שאינה יכולה לקבל מים כל שהם, למה מוסיפה המשנה ללמד, ששיעור הנקב כשפופרת הנאד?

אמנם יש מבארים (על פי התוספותא). שמה ששנינו: "ואינה יכולה לקבל מים כל שהם", היינו דווקא כשניקבה מלמטה, שבכגון זה אפילו הנקב כמלוא מחס, המים שבה כשרים, אבל בניקבה מן הצד, על כך באה המשנה ללמד: וכמה יהיה בנקב? כשפופרת הנאד (ענין "תוספות יום טוב"; וענין "תפארת ישראל").

השקת שפסלע – בית קיבול בסלע שנכנסים לתוכו מים מן המעיין הסמוך לו. אי ממלאין ממנה – מים לקידוש באפר פרה; הרישא של משנתנו נשנתה גם במסכת פרה (ה, ז), ושם גורסים: אין ממלאים בה, והיא גירסה נכונה ("תוספות יום טוב"; ענין "תפארת ישראל"); ואין מקדשין בה – אם מילא מים בכלי ונתנם לתוך השוקת, אין נותנים את אפר הפרה לתוכה לשם קידוש המים; ואין מזין ממנה – אם קידש מי אפר הפרה בכלי ושפכם לתוך השוקת, אין מזהים מתוכה; והטעם של כל האמור, לפי שאין ממלאים ואין מקדשים ואין מזהים מי אפר הפרה בכלי (פרה ה, ה). והשוקת אינה חשובה כלי; ואינה צריכה צמיד פתיל – שאם היתה באוהל המת הרי היא מצלת על מה שבתוכה מן הטומאה בכיסוי בלבד, בלא צמיד פתיל, לפי שאינה חשובה כלי, ודינה כבור ודות שבבית שמצילים על מה שבתוכה בכיסוי בלבד (אהלות ה, ו); ואינה פוסלת את המקוה – אם ידרו לתוכה מי גשמים, ונפלו ממנה למקוה שאין בו ארבעים סאה, לא נפסל המקוה משום מים שאובים, לפי שאין השוקת כלי, ואין למים שבתוכה דין מים שאובים. היתה כלי – שעשה שוקת בתוך אבן שתלש מן הסלע, וחברה בסיס – לקרקע, ועשאה כשוקת שבסלע. ממלאין בה – מים לקידוש באפר הפרה, ומקדשין בה, ומזין ממנה – שאף על פי שחיברה לקרקע לא נחטלה מתורת כלי, וצריכה צמיד פתיל – כדי להציל באוהל המת על מה שבתוכה שלא יטמא, לפי שדינה ככלי, ופוסלת את המקוה – שיש למי הגשמים שבתוכה דין מים שאובים הפוסלים את המקוה, הואיל והיא חשובה כלי. נקבה מלמטה – אם אותה השוקת שהיא ככלי, ופוסלת את המקוה, ניקבה בשוליה, או מן הצד – או שניקבה מן הצד, ואינה יכולה לקבל מים כל שהם – שהמים יוצאים דרך הנקב, פשרה – ואינה פוסלת את המקוה, כלומר שמי הגשמים העוברים דרכה למקוה אינם נחשבים כמים שאובים, לפי שהנקב מבטלה מתורת כלי. וכמה יהיה בנקב – כדי לבטל את השוקת מתורת כלי, שלא יפסלו בה המים משום שאובים? כשפופרת הגוד – כשפופרת הנתונה על פי הנאד, ורחבה כשיעור שאפשר לסבב בה בריכות שתי אצבעות הסמוכות לאגודל. אמר רבי יהודה בן בתיא: מעשה בשקת יהוא שהיתה בירושלים – היינו בשוקת שהיתה נקראת "שוקת יהוא", והיתה נקובה בשפופרת הגוד – כמו שבארנו לעיל, והיו כל המהרות שבירושלים נעשות על גבה – שהיו מטבילים בה כלים להשתמש בהם בטהרות, ושלחו בית שמאי ופחתה – ושברוה ברובה, שפית שמאי אומרים: עד שיפחת רבה – אפילו יש בנקב כשפופרת הנאד, לעולם תורת כלי עליה עד

פ ר ק ח מ י ש י

א מעין שהעבירו על גבי השקת – פסול. העבירו על גבי שפה כל שהוא – פשר חוצה לה; שהמעין מטהר בכל שהוא. העבירו על גבי ברכה והפסיקו – הרי הוא כמקוה; חזר והמשיכו – פסול לזבים, ולמצרעים, ולקדש מהן מי הטאת, עד שידע שיצאו הראשונים.

ב העבירו על גבי פלים, או על גבי ספסל – רבי יהודה אומר: הרי הוא כמו שהיה. רבי יוסי אומר: הרי הוא כמקוה, ובלבד שלא יטביל על גבי הספסל.

ג מעין שהוא מושך בגדל, רפה עליו והמשיכו – הרי הוא כמו שהיה. היה עומד, ורפה עליו והמשיכו –

פירוש ברטנורא

ה א מעין שהעבירו על גבי השוקת. שהוא כלי. ולא שוקת שבסלע: פסול. להטביל במים שבתוך השוקת ובמים שיוצאים ועוברים מן השוקת לחוץ, הואיל ומה מעין כולם שופכים לתוך השוקת. אבל אם מי המעין עוברים על שפת השוקת כל שהוא, אע"פ שמקצתם עוברים בתוך השוקת, כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה, דמעין מטהר בכל שהוא: והפסיקו. שאין מי הברכה מחוברין למעין: הרי הוא כמקוה. ואין מטהר בכל שהוא עד שהוא שם ארבעים סאה: חזר והמשיכו. שחזר מי המעין לברכה: פסול לזבים. דכבר פסק חיותן. וזבים ומצורעים ומי הטאת כתיב בהו מים חיים:

ב העבירו על גבי כלים. שהעביר המעין על דופני הכלים מבחוץ: הרי הוא כמו שהיה. לטהר בווחלים ובכל שהוא: הרי הוא כמקוה. דבעי ארבעים סאה ובאשבורן: ובלבד שלא יטביל על גבי ספסל. גזירה שמא יטביל בכלים. והלכה כר' יוסי:

ג שהוא מושך בגדל. שמימיו וחלים במקומות הרבה, כשרץ זה שמרבה רגלים, וקורין לו בלע"ז צנופודי: ריבה עליו. מים שאובים עד שנמשכו ונתגדלו

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה א

מלשון המשנה משמע, שמדובר בסיפא בכגון שהעביר את המעין על גבי בריכה ריקה, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שמי הברכה היו כולם מן המעין, מכל מקום משהפסיק את המעין מן הברכה, נעשו המים כמקוה, ואפילו חזר והמשיך את המעין, מכל מקום אין דינם כמים חיים. – כך אמרנו מפרש בעל "תפארת ישראל", וכן מפרש הראב"ד (בספר "בעלי הנפש").

אבל הרמב"ם כותב (הל' מקואות ט, ט): "היו מימיו (של המעין) נמשכין לתוך בריכה שהיא מלאה מים, ונקוין שם, הרי אותה הברכה כמקוה. והיא יוצא חוץ לבריכה – הרי זה פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מי חטאת, עד שידע שיצא כל מי המקוה שהיה בתוך מי הברכה".

וכתוב בעל "כסף משנה": "ונראה שמפרש רבנו (הרמב"ם). שמשנתנו מדרכת בבריכה מלאה מי מקוה: ומה ששנינו: והפסיקו. היינו לומר, שמי המעין יורדים לבריכה ולא היו יוצאים חוצה לה, לפיכך הרי היא כמקוה, שכיון שאין מי המעין נמשכים ויוצאים מן הברכה, אף על פי שעדיין מי המעין יורדין לתוכה, אינם מעלים את המים שבתוך הברכה מדין מקוה. חזר והמשיכו – כלומר שעשה שיימשך יוצא מהצד האחר, פסול לזבים וכו'. עד שידע שיצא הראשונים – היינו אף מי המעין הראשונים שנכנסו לבריכה, שכיון שנקו בבריכה פסק מהם שם מים חיים. ומכל מקום דינם כמעין לנעין טבילה, שמאחר שמי המעין נכנסו לה ויוצאים ממנה, מעלים הם את המים שבבריכה להיות כמעין".

ואף ב"בית יוסף" (סוד יורה דעה ר"א) מבואר, שמדובר במשנתנו בבריכה שהיתה כבר מלאה מי גשמים. ומכל מקום מדברי הרמב"ם בפירושו למשנתנו משמע (לדעת "בית יוסף"). שמדובר במשנה בכגון שלא היו בבריכה מים קודם שהעביר את המעין עליה, אלא שעל ידי העברת המעין עליה נתמלאה מים. וצריך עיון.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

העבירו – את המעין, **על גבי פלים** – היינו על גבי דפני הכלים מבחוץ (הרמב"ם; הראש"ם). **או על גבי ספסל** – שאין לו בית קיבול כלל, **רבי יהודה אומר: הרי הוא – המעין, לאחר שעבר על גבי הכלים או על גבי הספסל, כמו שהיה** – קודם שעבר עליהם, שאין הכלים או הספסל מבטלים אותו מתורת מעין, ואף לאחר שעבר עליהם הוא מטהר כמעין בווחלים ובכל שהוא. **רבי יוסי אומר: הרי הוא כמקוה** – לאחר שעבר על גבי הכלים או על גבי הספסל (במים דינו כמקוה, שאינו מטהר אלא בארבעים סאה ובאשבורן) **ובלבד שלא יטביל על גבי הספסל** – וכל שכן על גבי הכלים, גזירה שמא יטביל בתוך כלים (הראש"ם; ברטנורא). והלכה כרבי יוסי.

ב א ו ר מ ש נ ה ג

מעין שהוא מושך בגדל – שנמשכים ממנו נחלים קטנים רבים, ודומה לשרץ בעל רגלים מרובות הנקרא "גדל", **רפה עליו** – שפך לתוכו מים שאובים הרבה, **והמשיכו** – והגדיל את התפשטות נחליו

מעין שהעבירו על גבי השקת – ונמצאו מימיו יורדים לתוך השוקת, ומשם יוצאים לחוץ; ומדובר כאן בשוקת שדינה ככלי, כגון שעשה שוקת מאבן וקבעה סמוך למעין, **פסול** – היינו המים שבתוך השוקת ואף היוצאים מן השוקת כולם פסולים לטבילה, שהואיל וירדו לתוך השוקת נעשו מים שאובים. ואף על פי שמחוברים הם למעין, אין המעין מטהר אותם, לפי שהמים שבתוך השוקת שאובים בכלי הם, וגם המים שיצאו מן השוקת אינם מחוברים למעין אלא על ידי השאובים שבכלי (רמב"ם). ויש מבארים, שאינם פסולים אלא משום גזירה (עין ר"ש; הראש"ם). **העבירו על גבי שפה כל שהוא** – שמי המעין עוברים גם על שפת השוקת, ואפילו כל שהם, **פשר חוצה לה** – כשר להטביל במים שמחוץ לשוקת; **שהמעין מטהר בכל שהוא** – אף על פי שמי המעין הנמשכים על שפת השוקת אינם אלא כל שהם, מכל מקום מטהרים הם את המים השאובים היוצאים מן השוקת, לפי שהמעין מטהר בכל שהוא. יש מפרשים, שדווקא המים שמחוץ לשוקת כשרים לטבילה, אבל על שפת השוקת אסור לטבול, לפי שכתוב (ויקרא יא, לו): "מעין ובור מקוה מים יהיה טהור", והיינו בקרקע שאינו ראוי לקבל טומאה, אבל על גבי כלים לא (מהר"ם; "משנה אחרונה"; עין רמב"ם הל' מקואות ט, ט). ויש מפרשים: כשנר חוצה לה – היינו כל המים שאינם בתוך השוקת, בין המים שמחוץ לשוקת ממש ובין אלו שעל שפתה כשרים לטבילה (הראש"ם; ברטנורא). ברם, המים שבתוך השוקת פסולים, מהטעם שבארנו לעיל, שמים שאובים הנמצאים בכלי אינם מיטהרים על ידי חיבורם למעין. **העבירו** – את המעין, **על גבי ברכה** – שמימיו נכנסו לתוך בריכה, **והפסיקו** – והפסיק את המעין מן הברכה, **הרי הוא כמקוה** – כלומר מי המעין שבבריכה דינם כמקוה, ולא כמעין; וכבר הזכרנו, שמקוה אינו מטהר אלא בארבעים סאה ובאשבורן (במקום שמימיו מכוונסים). ואילו מעין מטהר בכל שהוא ואף בווחלים. **חזר והמשיכו** – שהמשיך שוב את המעין לבריכה, **פסול** – פסולים המים שבה, **לזבים** – לטבילת זבים, **ולמצרעים** – ולטהרת המצורעים בצפרים, **ולקדש מהן מי חטאת** – מי אפר הפרה האדומה, שכל אלו צריכים מים חיים (עין לעיל א. ח). והרי פסקה חיות המים, משהפסיקם מן המעין, **עד שידע שיצאו הראשונים** – שייכנסו לבריכה ויצאו ממנה כמות מים כזו, שלפי חשבון יוכל לשער בה, שכבר יצאו המים הראשונים שנשתיירו בבריכה לאחר שהפסיק את המעין (כמו שבארנו לעיל ג. ג). ברם, חזרו המים לטהר כמעין אף בווחלים ובכל שהוא (הראש"ם; המאירי).

שְׁוֹה לַמְקוּה לְטַהַר בְּאֶשְׁבֶּרֶן, וְלַמַּעֲוֵן לְהַטְבִּיל בּוֹ כָּכָל שְׁהוּא.

ד' כָּל הַיָּמִים בַּמְקוּה, שְׁנָאֲמַר (בראשית א, י): "וְלַמְקוּה הַיָּמִים קָרָא יָמִים"; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַיָּמִים הַגְּדוֹל בַּמְקוּה, לֹא נֶאֱמַר "יָמִים", אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיְּמֵי הַרְבֵּה. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: כָּל הַיָּמִים מִטַּהְרִים בְּזוּחָלִין, וּפְסוּלִין לְזָבִין, וְלַמַּצְרְעִים, וְלַקֵּדֶשׁ מִהֶם מִי חֲטָאֵת.

ה' הַזוּחָלִין – בַּמַּעֲוֵן, וְהַנוֹטְפִים – בַּמְקוּה. הָעִיד רַבִּי צְדוֹק עַל הַזוּחָלִין שֶׁרְבוּ עַל הַנוֹטְפִים – שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים. וְנוֹטְפִים

פירוש ברטנורא

המקומות שמימי זוחלים שם: הרי הוא כמו שהיה. המקומות הללו מטהרים בווחלים ובכל שהו כמו שהיו בתחילה: היה המעין עומד. ולא היו מימי זוחלים, וריבה עליו מים שאובים ונתגדל המעין עד שמימיו נוחלים אילך ואילך מחמת המים שאובין: שוה וכו' למעין. המקומות הללו שהמים נוחלים בהם, שוין למעין שמטהרים בכל שהו, ושיו למקוה שאין מטהרים בווחלין אלא באשבורן. פירוש אחר, ריבה עליו והמשיכו, שהרחיב הבריכות שהיו מושכות מים מן המעין ההוא והגדילן, הרי הוא כמות שהיה, דבמקום שהיו מימיו זוחלים קודם שריבה עליהן והרחיבן, שם מטהר בווחלין, ומן הצדדין אין מטהר אלא באשבורן. אבל אם לא היו מימיו זוחלים אלא עומדים, וריבה עליו, שהרחיב מקום עמידתו, והמשיכו, שעשה מקום עמידתו זוחלין, שוה למקוה לטהר באשבורן, ואין מטהר בווחלין, מאחר דעיקר מקום המעין אינו זוחלין:

ד' הים הגדול כמקוה. לא קרא הכתוב מקוה אלא לים הגדול, דביה משתעי קרא במעשה בראשית, ששם נקו כל מימי בראשית: ולא נאמר ימים. בלשון רבים, אלא מפני שמעורבין בו מיני ימים הרבה, שכל הנחלים הולכים אליו: רבי יוסי אומר כל הימים. וים הגדול נמי תורת מעין עליהם לענין שהם מטהרין בווחלין, מפני שהנחלים הולכים וזוחלין עליהם. אבל פסולין הן לתורת מים חיים, שהכתוב קראן מקוה. וחלבה כר' יוסי:

ה' הזוחלין. כגון נהרות שהן זוחלין, הרי הן כמעין ומטהרין בווחלין ובכל שהן: והנוטפים. כגון מי גשמים כמקוה. לטהר בארבעים סאה ובאשבורן: שהם

משניות מבוארות – קהתי

באשבורן בלבד (היינו בזמן שמימיו מכונסים במקום אחד ואינם זוחלים); וכן אינם כשרים לקידוש מי אפר הפרה ולטבילת זבים ולטהרת המצורעים בצפרים, הואיל וכל אלו טעונים "מים חיים" (עיי' ויקרא יד, ה-ו; טז, יג; במדבר יט, יז), והיינו מים הנובעים מן המעיין, ואין הימים נחשבים כמעיין, שְׁנָאֲמַר: "וְלַמְקוּה הַיָּמִים קָרָא יָמִים" – והרי שהימים נקראים "מקוה"; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – הסובר, שפסוק זה כולל כל הימים שבעולם. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַיָּם הַגְּדוֹל – בלבד, היינו האוקיינוס, בַּמְקוּה – דינו כמקוה, שכן בו הכתוב מדבר, ששם נקו מימי בראשית (ויש מפרשים, שהכוונה אף לים התיכון, המחובר לאוקיינוס). אבל שאר הימים דינם כמעיין שמטהרים אף בווחלים, וכשרים לכל הדברים הטעונים "מים חיים", לֹא נֶאֱמַר "יָמִים" – בלשון רבים, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ – מפני שיש בים הגדול, מִיְּמֵי יָמִים הַרְבֵּה – שכל הנחלים הולכים אליו (ח"ט: ברטנורא); וכן אמרו, שאינו דומה טעם דג העולה בעכו לטעם דג העולה בצידון (ספרי עקב: ה'ראש). רַבִּי יוֹסִי אָמַר: כָּל הַיָּמִים מִטַּהְרִים בְּזוּחָלִין – אף בווחלים, כדין מעיין, וּפְסוּלִין – אבל פסולים הם, לְזָבִין – לטבילת זבים, וְלַמַּצְרְעִים – לטהרתם בצפרים, וְלַקֵּדֶשׁ מִהֶם מִי חֲטָאֵת – מי אפר פרה האדומה, כמו שבארנו הטעם לעיל, שכל אלו צריכים מים חיים, ואין מים חיים אלא מי מעיינות הנובעים, ואילו מימי הימים אינם נובעים, וזהו שקראם הכתוב "מקוה", לפי שאין עליהם תורת "מים חיים".

רוב המפרשים מבארים, שלדעת רבי יוסי אף הים הגדול מטהר בווחלים. אבל הרמב"ם מפרש, שכונתו רבי יוסי היא: כל הימים – חוץ מן הים הגדול, שדינו כמקוה לכל דבר ואינו מטהר בווחלים (עיי' רמב"ם הל' פרה ה, ז' והל' מקואות ט, יב; ועיי' "ספך משנה" שם).

באור משנה ה

הַזוּחָלִין – כגון נהרות שהם זוחלים, בַּמַּעֲוֵן – דינם כמעיין, שמטהרים בווחלים ובכל שהם, וְהַנוֹטְפִים – והמים הנוטפים, כגון מי גשמים, בַּמְקוּה – דינם כמקוה, שאינם מטהרים אלא באשבורן (כשהם מכונסים ועומדים במקום אחד) ובארבעים סאה. הָעִיד רַבִּי צְדוֹק עַל הַזוּחָלִין שֶׁרְבוּ עַל הַנוֹטְפִים – שאם נתערבו נוטפים בווחלין, ורבו הזוחלין על הנוטפים, שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים – לטבילה בווחלים ובכל שהם; ואף על פי שאין כדי טבילה בווחלין אלא בהשלמת הנוטפים – שכן מה ששנינו שמטהרים בכל שהם, היינו שאינם צריכים ארבעים סאה, אבל על כל פנים צריך שיהא בהם כדי טבילת כל

לאורך ולרוחב, הִרִי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה – שמטהר כמעיין בכל שהוא ובווחלים בכל מקום שהתפשט והתרחב, אף על פי שהתפשטותו באה על ידי המים השאובים, משום שמי המעיין הולכים עמהם. הִרִי עוֹמֵד – היה המעיין עומד ונח, ולא היה משוך כנדל, וְרַבִּה עָלָיו – מים שאובים, וְהַמְשִׁיכוֹ – שעכשיו מימיו נמשכים וזוחלים אילך ואילך, שְׁוֹה לַמְקוּה לְטַהַר בְּאֶשְׁבֶּרֶן – במקום שמימיו מכונסים ואינם זוחלים, וְלַמַּעֲוֵן – ושווה למעיין, לְהַטְבִּיל בּוֹ כָּכָל שְׁהוּא – שמטהר בכל שהוא, אף שאין בו ארבעים סאה, כמו ששנינו (לעיל א, ז): "מעין שמימיו מועטים ורבו עליו מים שאובים, שווה למקוה לטהר באשבורן, ולמעין להטביל בו בכל שהוא".

בארנו משנתנו לפי הרמב"ם והרא"ש, אבל הרא"ש מפרש משנתנו בדרך אחרת: מעיין שהוא משוך כנדל, ריבה עליו והמשיכו – לא שריבה עליו מים שאובים, שאם כן לא היה מטהר בווחלין, כמו ששנינו לעיל בסוף פרק א' (במעיין שמימיו מועטים ורבו עליו מים שאובים), אלא ריבה עליו היינו שעשה בריכות לכל המקומות שהיה מוליד, ונתמלאה כל אחת מים (שהרחיב הבריכות שהיו מושכות מים מן המעיין ההוא והגדילן). ברטנורא, הרי הוא כמו שהיה – שבמקום שהיו מימיו זוחלין קודם שריבה עליהם והרחיבם, שם מטהר בווחלין, ומן הצדדיים אינו מטהר אלא באשבורן. היה עומד – כלומר שאותו מעיין לא היו מימיו זוחלין אלא עומדים, ורבה עליו – שהרחיב מקום עמידתו, והמשיכו – ועשה הרחבתו זוחלין, שווה למקוה לטהר באשבורן – ואינו מטהר בווחלין, מאחר שעיקר המעיין אינו זוחל (עיי' ברטנורא שמביא שני הפירושים).

והר"ן מפרש: מעיין שהוא משוך כנדל – שהיה מושך מעט מעט כנדל זה שהוא שרץ קטן מרובה רגלים, וריבה עליו והמשיכו – בשטף, אבל אינו נמשך אלא במקום שהיה מהלך בו בתחילתו (כלומר שאף לפירוש הר"ן הכוונה היא שריבה עליו מים שאובים, אלא שריבוי המים לא עשה שיימשכו המים להלן ממקומם כי אם שתהא המשיכה במקומם בשטף), הרי הוא כמו שהיה – שהרי באותו מקום היה זוחל מתחילתו. היה עומד – שלא היה נמשך כלל, ורבה עליו והמשיכו – להלן ממקומו, שני דינים יש בו: א' שווה למקוה לטהר באשבורן – היינו במקום שלא היה מהלך מתחילתו שווה למקוה שצריך אשבורן, והוא הדין שאין מטבילין בו בכל שהוא; ב' שווה למעיין להטביל בו בכל שהוא – היינו במקום שהיה עומד מתחילה, אף עכשיו מטהר כמעיין בכל שהוא, והוא הדין שמטהר בווחלין (עיי' "בית יוסף" על סוד יורה דעה סימן ר"א. דיבור המתחיל "מקוה שיש לו ארבעים סאה ומעיין כל שהוא").

באור משנה ד

משנתנו שנויה גם במסכת פרה (ח, ח).

כָּל הַיָּמִים בַּמְקוּה – דינם כמקוה ולא כמעיין, שאף על פי שדרכם להיות זוחלים כמעיין, מכל מקום אין תורת מעיין עליהם לטהר בין באשבורן בין בווחלים, אלא הרי הם כמקוה, שאינו מטהר אלא

שֶׁשָּׂאָן זֹחֲלִין – סוּמָךְ אֶפְלוּ מִקָּל, אֶפְלוּ קָנָה, אֶפְלוּ זָב וְזָבָה, יוֹרֵד וְטוֹבֵל; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל דְּבָר שֶׁהוּא מִקְבֵּל טָמְאָה – אֵין מְזַחֲלִין בּוּ.

ו גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ וּבּו אֲרֻעִים סָאָה, וְנָפַל עַל הָאָדָם וְעַל הַבְּלִים – מְהוֹרִים. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּו אֲרֻעִים סָאָה – מְטַבֵּילִין וּמְטַבֵּילִין, מְטַבֵּילִין בְּחִירִיצִין, וּבְנֻעִצִּים, וּבְפֶרֶסֶת הַחֲמֹזִר הַמְעֻרְכֶּת בִּבְקָעָה. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מְטַבֵּילִין בְּחִרְדָּלִית; בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵין מְטַבֵּילִין. וּמוֹדִים שֶׁהוּא גּוֹרֵד כְּלִים וְטוֹבֵל בָּהֶם. וְכִלִּים שֶׁגֹּרֵד בָּהֶם – לֹא הִטְבִּיל.

פירוש ברטנורא

כשרים. כוחלין, הואיל גנוטפין מועטים. ואפילו במקום שאין כדי טבילה בוחלין אלא אם כן גנוטפין משלימים להם: ונוטפים שששאן זוחלין. כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין זוחלין: סומך אפילו מקל. או קנה, או זב או זבה סומכין ביד או ברגל וסותמין מקום יציאת המים עד שיעמדו המים במקום אחד ונעשים אשבורן, ויורד הטמא וטובל: כל דבר שהוא מקבל טומאה. לא מיבעיא זב וזבה שהן טמאין, שאינן יכולים לסתום מקום יציאת המים בידיהם או ברגליהם כדי להעמיד המים ולעשותן אשבורן, אלא אפילו טהור גמור, הואיל והוא מקבל טומאה: אין מזחלין בו. כלומר אין מעמידין בו מקום החילה כדי שיעשה אשבורן ויכל למבול בו. ומעמא דרבי יוסי, דאמר קרא מקוה מים יהיה טהור, הווייתן תהא על ידי מהרה, והלכה כרבי יוסי: **ו גל שנתלש.** מן הים שהולך וסוער: ונפל על האדם ועל הכלים טהורים. לחולין בלבד, דחולין לא בעו כוונה. אבל למעשר שני ולתרומה, לא טהר הטובל עד שיכוין: טובלין, איש ואשה: ומטבילין, כלים או ידים במקום שצריך טבילת ידים, כגון לקודש דלא סגי בנטילה: חריצין, רחבים ומרובעים כמערה, אלא שאינן מקורין: ונעיצים, קצרים מלמטה ורחבים מלמעלה: פרסת חמור, והוא הדין פרסת כל בהמה: המעורבת בבקעה, גומא שנעשת בקרקע על ידי פרסת רגל של בהמה ונתקבצו בה מים והיא מעורבת למקוה של ארבעים סאה על ידי נקב כשפופרת הנוד, מטבילין בה: חרדלית, כמו הר דלית, וזם מים הבאים מדליו של הר, פירוש מגובה ההר. ואפילו אין מתחלתן ועד סופן אלא ארבעים סאה מטבילין בהן לכית שמאי: ובית הלל אומרים אין מטבילין.

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ – מן הים הסוער, ובו אֲרֻעִים סָאָה – והיה בגל ארבעים סאה מים, ונפל על האדם ועל הכלים – הטמאים, **טְהוֹרִים** – יש מפרשים, שסתם משנתנו כרבי יוסי, הסובר (לעיל משנה ד): "כל הימים מטהרים בוחלין", הלכך הגל מטהר, שהואיל ונפל על הטמאים הרי זו כטבילה בוחלין של הים (הוא"ש); ואף על פי שמעיין מטהר בכל שהוא, מכל מקום צריך שיהיו בגל ארבעים סאה, הואיל ונתלש ממקום חיבורו (ש"ך). ויש מפרשים, שמשנתנו נקטה "ובו ארבעים סאה", לפי שלטבילת אדם אף במעיין צריך ארבעים סאה, כדי שיהא כל גופו מתכסה במים (עיין "חוטפות יום טוב"; ועיין ט"ז, יורה דעה סימן דא סעיף ה). – בגמרא (חגיגה יט, א) מבואר, שמדובר במשנתנו כגון שהאדם היה יושב ומצפה שיפול הגל עליו, שבכגון זה עלתה לו טבילה לדבר שנחכוך לו; לפי שהטובל צריך לכוון לשם מה הוא טובל, ומי שטבל לשם דבר הקל, כגון לאכילת חולין או לאכילת מעשר שני, אין טבילתו זו מועילה לו לאכילת דבר חמור, כגון תרומה או קרבנות (עיין מנשה חגיגה ב. ו). ברם, יש מפרשים משנתנו בסתם, שלא נתכוון אמנם לטבילה זו בגל, ולא נקטה המשנה "טהורים" אלא לענין חולין בלבד, שאין הטובל לחולין צריך כוונה (רמב"ם; ברטנורא). **כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּו אֲרֻעִים סָאָה** – מים שאינם שאובים, טוֹבֵלִין – בו בני אדם, ומְטַבֵּילִין – בו את הכלים. מְטַבֵּילִין – כלים, בְּחִירִיצִין, וּבְנֻעִצִּים – במי גשמים המכונסים בחריצים או בנעיצים; חריצין – היינו חפירות רחבות ומרובעות, ונעיצים – חפירות שהן צרות מלמטה ורחבות מלמעלה (עיין בבא קמא ה. ה). ויש מפרשים, שנעיצים היינו חפירות הנושטות מעקירת דבר הנוצץ בקרקע, כגון מעקירת עץ או עמוד (הנצ"ט); וּבְפֶרֶסֶת הַחֲמֹזִר הַמְעֻרְכֶּת בִּבְקָעָה – בגומה שנעשתה בבקעה על ידי פרסת החמור, ונתמלאה מי גשמים, והיא מעורבת עם מקוה של ארבעים סאה שיש בבקעה על ידי נקב כשפופרת הנאד (חרי"ט; חרי"ב); ויש מפרשים, שאם יש כמה גומות כאלו, שנעשו בבקעה על ידי פרסת החמור, והגומות מעורבות על ידי נקבים כשפופרת הנאד, ונתמלאו כולן מי גשמים, ובין כולן ארבעים סאה, מטבילים כלים בכל אחת מהן (תפארת ישראל). **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מְטַבֵּילִין בְּחִרְדָּלִית** – "חרדלית" היינו זרם של מי גשמים היורדים מן ההר, וסוברים בית שמאי, שמטבילים כלים בחרדלית, אם יש בה, מתחילתה ועד סופה, ארבעים סאה, אף על פי שבמקום הטבילה אין ארבעים סאה. **בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵין**

הגוף הנטבל (עיין בפתיחה למסכתנו) – מכל מקום כשרים, שהואיל והנוטפים מועטים הרי הם מתבטלים ברוב הזוחלין. ויש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שדווקא אם רבו הזוחלין על הנוטפים כשרים, אבל אם רבו הנוטפים על הזוחלין, פסולים, ואין אומרים: ראשון ראשון שנפל מהנוטפים לתוך הזוחלין בטל, הואיל ודרכם בכך (הוא"ש). **וְנוֹטְפִים שֶׁשָּׂאָן זֹחֲלִין** – כגון מקוה שנפרץ על שפתו, ומימיו יוצאים זוחלים, **סוּמָךְ אֶפְלוּ מִקָּל, אֶפְלוּ קָנָה** – סומך למקום הפירצה מקל או קנה, כדי לעכב את יציאת המים, או אֶפְלוּ זָב וְזָבָה – סומכים ביד או ברגל וסותמים מקום יציאת המים, עד שיהיו מכונסים ועומדים במקום אחד, וזה שצריך לסבול יורד וטובל – בהם: דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל דְּבָר שֶׁהוּא מִקְבֵּל טָמְאָה, אֵין מְזַחֲלִין בּוּ – כלומר אין מעמידים בו את הזוחילה כדי שיעשה אשבורן ויהא כשר לטבילה; רבי יוסי סובר, שאין צורך לומר בזב וזבה שאינם יכולים לסתום מקום יציאת המים בידיהם או ברגליהם, בשביל שיהא המקוה כשר לטבילה, אלא אפילו טהור גמור אינו יכול לעשות כן, הואיל ועל כל פנים מקבל טומאה, לפי שנאמר (ויקרא יא, לו): "מקוה מים יהיה טהור", הווייתם תהא על ידי טהרה, ומכאן שאין להכשיר מקוה על ידי דבר המקבל טומאה.

בארנו משנתנו לפי הר"ש, וכן פירשה הרב מברטנורא. אבל יש מקשים על פירוש זה, שאינו מתיישב יפה בלשון המשנה (עיין פירוש הרא"ש). ברם הרב"ם מפרש משנתנו בדרך אחרת, שכולה עוסקת במעיין עצמו, והיא באה ללמד שיש הברל בין מימיו הזוחלים למימיו הנוטפים: הזוחלין – המים הזוחלים מן המעיין, כגון נהרות המושכים מימיהם מן המעינות, כמעין – דינם כמעין לכל דבר, והנוטפים – אבל מי המעיין הבאים טיפות טיפות ממקום גבוה ונקורים מטה, כמקוה – אף על פי שהטיפות נפלות תכופות, דינם כמקוה, שאין מטהרים אלא בארבעים סאה כשהם מכונסים ועומדים במקום אחד (באשבורן). ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת. העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים – שאם נתערבו המים הזוחלים מן המעיין עם הנוטפים ממנו, ורבו הזוחלים על הנוטפים, שהם כשרים – לזבים ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת, שדינם כמעין לכל דבר. ונוטפים שנשאן זוחלים – שכן נוטפים הבאים מן המעיין, שדינם כמקוה, אלא רוצה להעשות זוחלים, שומך אפילו קנה אפילו מקל – להחיל עליהם אלו הטיפות, וישוּבו להיות זוחלים, כגון זה אפילו זב וזבה יורד וטובל – במים שנחכנסו מהנוטפים שעשאם זוחלין, שדינם כמעין לכל דבר, ואף על פי שהזב בלבד צריך טבילה במים חיים, ואילו הזבה די לה במי מקוה, מכל מקום נקטה המשנה זבה אגב הזב. רבי יוסי אומר: כל דבר שהוא מקבל טומאה – ואפילו מדברי סופרים, כגון מקל שהוא פשוטי כלי עץ, אין מזחלין בו – אין סומכים אותו להחיל עליו את המים הנוטפים מן המעיין כדי לעשותם זוחלים, מהטעם שבארנו במשנה. והלכה כרבי יוסי.

פ ר ק ש ש י

א פֶּל הַמְעַרְב לַמְקוֹה – בַּמְקוֹה. חֲרֵי הַמְעַרְה וְסִדְקֵי הַמְעַרְה – מְטַבֵּיל בָּהֶם כְּמָה שֶׁהֵם. עוֹקֵת הַמְעַרְה – אֵין מְטַבֵּילִין בָּהּ, אֲלֵא אִם כֵּן הִיָּתָה נְקוּבָה כְּשִׁפּוּפֶרֶת הַגּוֹד. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתִי? בִּזְמַן שֶׁהָיָה מְעַמְדָת עֲצָמָה. אָבֵל אִם אֵינָה מְעַמְדָת עֲצָמָה – מְטַבֵּילִין בָּהּ כְּמָה שֶׁהָיָה.

ב דְּלִי שֶׁהוּא מְלֵא כִלִּים וְהַמְטִילֵן – הָרִי אֵלּוּ טְהוּרִים. וְאִם לֹא טָבֵל – אֵין הַמִּים מְעַרְבִין, עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעַרְבִין

פירוש ברטנורא

עד שיהיו ארבעים סאה במקום אחד. שאין חרדלית מטהרת אלא באשבורן: שגורר כלים וטובל בהם. עושה מחיצה בכלים כדי שיעכבו הילוך המים ולא יהיו זוחלין, וטובל באותן המים שבתוך מחיצת הכלים שהן כמי מקוה: וכלים שגורר בהן לא הוטבלו. לפי שלא הוטבל כל הכלי במים שבתוך המחיצה, כי אם הצד שכלפי החרדלית ולא צד שכלפי חוץ. ואי קשיא, והא אמר ר' יוסי לעיל כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מוחלין בו, והכי פליג אבית הלל שמורים שגורר כלים וטובל בהן. יש לומר, דהא ומודים אסיפא קא, דאמר וכלים שגורר בהן לא הוטבלו, והכי קאמר, מורים בית שמאי לבית הלל שהגורר כלים וטבל בהן, כלים שגורר בהן לא הוטבלו. אבל בית הלל לעולם סברי שאין גורר כלים וטובל בהן, כר' יוסי דאמר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מוחלין בו. והכי משמע בתוספתא:

א כל המערב. חורי המערב. חורין שבתוך המקוה. ומשום שרוב טבילות שלהן במערות, קרי למקוה מערה: כמח שחן. אע"פ שאין נקובין כשפופרת הנור: עוקת המערב. נומא שבשולי המקוה, אין מימיה נחשבין עם מימי המקוה שלמעלה מהן להיות כשרים לטבול בהן, אלא אם כן יש ביניהן כשפופרת הנור לחברן: אמר ר' יהודה אימתי. לא בא ר' יהודה לחלוק אלא לפרש: בזמן שהיא מעמדת את עצמה. כשבא לטבול בעוקא העוקא היא מעמדת את עצמה, ואין חגג המפסיק בינה ובין המערב נופל מאליו: אבל אם אינה מעמדת את עצמה. ובשעה שבא לטבול נופל גג העוקא שהוא תחתית המקוה ומתערבים מימי המערב במי העוקא: מטבילין בה כמו שהיא. ואפילו אין בנקב כשפופרת הנור:

ב והטבילין הרי אלו טהורים. ואפילו אין פי הדלי רחב כשפופרת הנור. וכגון שהדלי עצמו טמא וצריך טבילה, דמגו דסלקא ליה טבילה לדלי סלקא ליה נמי למה שבתוכו: ואם לא טבל. גרסין. כלומר ואם הדלי טהור ואינו מטבילין, שאינו צריך טבילה: עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנור. אין הכלים שבתוכו

משניות מבוארות – קהתי

כשרים פחות מארבעים סאה, אין מטבילין בה, אלא אם כן היתה נקובה כשפופרת הנור – שהעוקא היתה מחוברת למקוה בנקב כשפופרת הנוד; וכבר הזכרנו, שנקב כשפופרת הנוד היינו כשיעור נקב עגול שקוטרו כרוחב שתי אצבעות הסמוכות לאגודל. אמר רבי יהודה: אימתי – צריך שתהא נקובה כשפופרת הנוד? בזמן שהיא מעמדת את עצמה – שהכותל המפסיק בין העוקא למקוה הוא חזק, אלא אם אינה מעמדת את עצמה – שהכותל המפסיק בינה לבין המקוה הוא רעוע ורופף. מטבילין בה כמה שהיא – אפילו אינה נקובה כשפופרת הנוד אלא מחוברת למקוה בכל שהוא, מטבילים בה, לפי שהיא כחלק מן המקוה (תפארת ישראל). ויש מפרשים: אימתי? בזמן שהיא מעמדת עצמה – שחלוקים מימיה מן המקוה, שפעמים אף שיש במקוה ארבעים סאה, אין מימיה מתערבים עם המים שבעוקא, כבגון זה אינה מחוברת למקוה אלא אם כן היתה נקובה כשפופרת הנוד. אבל אם אינה מעמדת עצמה, שכל זמן שיש במקוה ארבעים סאה, מעורבים מימיה עם מי העוקא, מטבילין בה כמה שהיא – שחשובה היא כחלק מן המקוה, כמו חורי המערה וסדקיה (הר"ש; והרא"ש).

בארנו ענין עוקת המערה כפירוש הר"ש והרא"ש. אבל הרמב"ם מפרש, שהכוונה היא לעוקה שבתוך המקוה, היינו חפירה שהיא תחת שטח מי המקוה, עשויה ככירה, ובא רבי יהודה לפרש דברי תנא קמא, שאם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה והמקוה בריאה, ויכולה להעמיד את עצמה, אין מטבילים במים שבעוקה אלא אם כן היו מעורבים עם המקוה על ידי נקב כשפופרת הנוד; אבל אם אינה יכולה להעמיד את עצמה, עד שהטובל במקוה נופל לתוך מי העוקה, אפילו אינם מעורבים אלא בכל שהוא, מטבילים במי העוקה (פירוש המשנה להרמב"ם: הל' מקואות ז. ד). ואף הרב מברטנורא מפרש לפי הרמב"ם (ועי' "משנה אחרונה").

באור משנה ב

דלי שהוא מלא כלים – טמאים, והטבילין – במקוה, הרי אלו טהורים – הכלים שבדלי טהורים, אף על פי שפי הדלי צר ואין בו כשפופרת הנוד. בגמרא (חגיגה כב, א) מבואר, שכונת המשנה היא שאף הדלי טמא, הלכך מתוך שעלתה הטבילה לדלי עלתה טבילה גם לכלים שבתוכו. ואם לא טבל – את הדלי, כלומר שהדלי טהור ואינו צריך טבילה, ולא בא אלא להטביל את הכלים שבתוכו, אין המים – שבדלי ושבמקוה, מערבים – כדי לטהר את הכלים שבדלי,

מטבילין – בחרדלית, שאין מי גשמים מטהרים אלא כשהם מכונסים ועומדים במקום אחד בשיעור ארבעים סאה (עי' עדיות ה. ב). ומודים – בית הלל לבית שמאי, שהיא גודר כלים – שעושה גדר בכלים בתוך החרדלית, כדי לעכב את המים, וטובל בהם – במים המתכנסים סמוך לגדר, שהם כמי מקוה; ויש מפרשים, שעושה בתוך החרדלית היקף מחיצות של כלים וטובל במים המתכנסים בתוך אותו ההיקף (הרמב"ם). וכלים שגדר בהם – שעשה בהם את הגדר, אם היו טמאים, לא הטבילו – לפי שצדי הכלים שאינם כלפי החרדלית אלא כלפי חוץ לא הוטבלו במים המתכנסים (ולפי פירוש הרמב"ם: מפני שהצד החיצון של היקף הכלים הוא מתוך לגדר ולא הוטבל במים הנקווים אלא בזוחלים שמחוץ לגדר).

הרב מברטנורא מקשה על הסיפא: והלא שנינו לעיל, שרבי יוסי אומר: כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מוחלין בו (כלומר אין מעכבים בו את זחילת המים), וכיצד רבי יוסי חולק על בית הלל שמורים כאן, שהוא גורר כלים וטובל בהם?

מכאן נדחק הר"ב לפרש, שאין כונת המשנה שמורים בית הלל לבית שמאי שהוא גורר כלים וטובל בהם, אלא שמורים בית שמאי לבית הלל, שהגורר כלים וטובל בהם, כבגון זה כלים שגורר בהם לא הוטבלו. אבל בית הלל לעולם סוברים, שאין גורר כלים וטובל בהם, כדעת רבי יוסי, שכל דבר המקבל טומאה אין מוחליים בו (עי' "תוספות יום טוב", שלדעת המפרשים בדברי רבי יוסי: אין מוחליין בו – אין עושים שיהיו המים זוחלים, אין מקום לקשיית הר"ב).

באור משנה א

פרק זה דן בעירוב מקואות.

פל המערב למקוה – כל אוסף מים המחובר למקוה שלם, במקוה – דינו כמקוה, כמו שהמשנה מפרשת והולכת. חרי המערב – החורים שבמערה, כלומר שבתוך כתלי המקוה שהוא במערה (משנתנו קודמת למקוה מערה, משום שרוב מקואות שבימיהם היו במערות). וסדקי המערב – והסדקים שבכותלי המקוה, מטביל בהם – במים שבחורים ובסדקים הללו, כמה שהם – אף על פי שאינם מעורבים עם מי המקוה אלא בכל שהוא, כחוט השערה. ויש מוסיפים, שמשנתנו באה גם ללמד, שאפילו אין בהם אלא מים כל שהם, מטבילים בהם כלים, כגון מחטים וצינורות (פירוש המשנה להרמב"ם; המאירי; תפארת ישראל). עוקת המערב – החפירה שבצד המקוה, ויש בה מים

בְּשֹׁפֶרֶת הַנּוֹד.

ג' שְׁלֹשָׁה מְקוֹאוֹת, בְּזֶה עֶשְׂרִים סָאָה, וּבְזֶה עֶשְׂרִים סָאָה מִים שְׁאוּבִין, וְהַשְּׂאוּב מִן הַצֵּד, וַיִּרְדּוּ שְׁלֹשָׁה וּמָבְלוּ בָהֶן, וַנִּתְעַרְבוּ – הַמְקוֹאוֹת מִהוֹרִין, וְהַמְּבֻלִּים מִהוֹרִים. הִיָּה הַשְּׂאוּב בְּאֻמְצָע, וַיִּרְדּוּ שְׁלֹשָׁה וּמָבְלוּ בָהֶם, וַנִּתְעַרְבוּ – הַמְקוֹאוֹת בְּמוֹת שְׁהִי, וְהַמְּבֻלִּים בְּמוֹת שְׁהִי.

ד' הַסְּפּוֹג וְהַדְּלִי שְׁהִי בָּהֶן שְׁלֹשָׁה לֶגִין מִים, וְנִפְלּוּ לַמְּקוֹה – לֹא פִסְלוּהוּ, שְׁלֹא אָמְרוּ אֵלָּא שְׁלֹשָׁה לֶגִין שֶׁנִּפְּלוּ. ה' הַשְּׂדֵה וְהַתְּבָה שְׂפִים – אֵין מְטַבִּילִין בָּהֶם, אֵלָּא אִם כֵּן הָיוּ נְקוּבִין בְּשֹׁפֶרֶת הַנּוֹד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכָלִי גָדוֹל – אֶרְבָּעָה טַפְחִים, וּבִקְטָן – רַבּוֹ. אִם הָיָה שֶׁק אִזְכָּה – מְטַבִּילִין בָּהֶם כְּמָה שֶׁהֵם, מִפְּנֵי שֶׁהֵמָּה מְעַרְבִין. הָיוּ נְתוּנִים תַּחַת הַצִּנּוֹר – אֵינֶם פּוֹסְלִים אֶת הַמְּקוֹה, אֵלָּא מְטַבִּילִין אוֹתוֹ, וּמַעְלִין אוֹתוֹ בְּדִרְבָּן.

פירוש ברטנורא

טוהרים עד שיחיה בפי הדלי כשופרת הנוד:

ג' בזה עשרים ובה עשרים. מים כשרים, ובשלישי עשרים סאה מים שאובין: ומבלי ונתערבו. על ידי טבילת צפו המים והשיקו ונתחברו שלשתן זו בזו: המקואות טהורים. אפילו השאוב. שהרי שני הכשרים מתערבים יחד ויש כאן שיעור מקוה ארבעים סאה מים כשרים, וכשמתחבר להן השאוב שהמים צפין על גביהן מחמת הטובלים, הוכשרו מימיו לטבילה: היה השאוב באמצע. מחמת שהשאוב מפסיק בין שנים החיצונים הכשרים, אין הכשרים מתערבין זה עם זה: המקואות כמות שהיו. שהכשרים כשרים להקות עליהן להשלים ארבעים סאה כשרים, והשאוב אין כשר להקות עליו. ואע"פ שמימי השאוב מתערבין עם כל אחד, לא מופסלי להקות עליהן, דרך המשכה נתערבו ולא נפלו מן הכלי לכשרין, ומה שירדו ממנו לכל אחד נתבטל ברוב קודם שירדו למקוה:

ד' שהיו בהן שלשה לוגין מים. בלועין ודבוקין בהן, אבל אינן נראין בעין, הלכך לא גזרו רבנן דאין זה מקרי נפלו: וה' השידה והתיבה. כלים גדולים של עץ ומונחים בתוך מקוה כשר: אלא אם כן היו נקובים בשופרת הנוד. דומיא דקוקה דאמרין לעיל שצריך שתהא נקובה כשופרת הנוד: בכלי גדול. כגון בר תשעה טפחים או יותר, דמיעוטו הוי ארבעה טפחים, סני בנקיבת ארבעה טפחים. ואין הלכה כרבי יהודה: שק או קופה. סל עשוי מנצרים של ערבה קלופין: מטבילין בהן כמו שהן. אם הן בים. ולא כעו נקובה כשופרת הנוד, שכלם מלאים נקבים ובטלים מים שבתוכן לגבי מי מקוה: אינן פוסלים את המקוה. משום מים שאובין: ומעלין אותן בדרבן. כגון במקוה שיש בו ארבעים סאה מצומצמות דאמרין לקמן

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

הַסְּפּוֹג וְהַדְּלִי שְׁהִי בָּהֶן שְׁלֹשָׁה לֶגִין מִים – כלומר הספוג שהיו בלועים בו שלוש לוגים מים, וכן דלי שפיו צר ובתוכו שלוש לוגים מים שאובים, ונפלו למקוה – הספוג או הדלי, ולא היו במקוה ארבעים סאה, לֹא פִסְלוּהוּ – לא פסלו את המקוה, שְׁלֹא אָמְרוּ – חכמים, אֵלָּא שְׁלֹשָׁה לֶגִין שֶׁנִּפְּלוּ – כולם לתוך המקוה, פסלוהו, אבל כאן הרי לא נפלו כל שלוש הלוגים למקוה, שלא יצאו כל המים מתוך הספוג או מתוך הדלי, אלא שנתערבו המים שבתוכם עם מי המקוה, ובכגון זה לא פסלו חכמים את המקוה.

בארנו את המשנה לפי הרמב"ם והרא"ש. אבל הר"ש מפרש, שמדובר בדלי סתם, אלא שאף בדלי כמו בספוג לא היו שלוש הלוגים מים בעין כי אם היו בחלקם בלועים ודבוקים בו, הלכך לא גזרו בהם משום "שלושה לוגים שנפלו", ואינם פוסלים את המקוה.

באור משנה ה

הַשְּׂדֵה וְהַתְּבָה שְׂפִים – הצפות על הים ("השידה" – מין ארגז גדול, ומימיו נכנסים לתוכן דרך הסדקים, אֵין מְטַבִּילִין בָּהֶם, אֵלָּא אִם כֵּן הָיוּ נְקוּבִין בְּשֹׁפֶרֶת הַנּוֹד – שבכגון זה מימיהם מעורבים במי הים, וכשרים לטבילה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכָלִי גָדוֹל – שרוב גבהו הוא יותר מארבעה טפחים, אֶרְבָּעָה טַפְחִים – אם הנקב גדול ארבעה טפחים מטבילים בכלי, וּבִקְטָן – ובכלי קטן, שרוב גבהו הוא פחות מארבעה טפחים, רַבּוֹ – אם רוב הכלי נקוב מטבילים בו. ואין הלכה כרבי יהודה. אִם הָיָה שֶׁק אִזְכָּה – אפילו בים; קופה היינו סל גדול; מְטַבִּילִין בָּהֶם כְּמָה שֶׁהֵם – שכלם, והמים הם שלמים, מִפְּנֵי שֶׁהֵמָּה מְעַרְבִין – שמלאים הם נקבים, והמים שבהם נחשבים כמחבורים למי המקוה, אף על פי שאין בכלי נקב כשופרת הנוד. הָיוּ נְתוּנִים – שק או קופה, תַּחַת הַצִּנּוֹר – שיורדים בו מי גשמים, וירדו המים דרך השק או הקופה לתוך המקוה, אֵינֶם פּוֹסְלִים אֶת הַמְּקוֹה – שלא נעשו המים שבתוכם שאובים, אֵלָּא מְטַבִּילִין אוֹתָן – ויש גורסים: ומטבילין אותם. וּמַעְלִין אוֹתָן בְּדִרְבָּן – שכן בכר ובכסת של עור שהטבילים במקוה, שנוי להלן

עַד שְׁהִיּוּ מְעַרְבִין בְּשֹׁפֶרֶת הַנּוֹד – שאם פי הדלי רחב כשופרת הנוד, הכלים שבתוכו טהורים, לפי שהמים שבדלי נחשבים כמעורבים למקוה, אבל אם פי הדלי פחות מכשופרת הנוד, אין המים נחשבים כמעורבים, והכלים אינם נטהרים כטבילה זו, ברם, כבר שנינו (חגיגה ג, א), שדוקא לענין תרומה מטבילים כלים בתוך כלים אבל לא לקודש, שכן לקודש התמירו להטביל כל כלי בפני עצמו משום חשש חציצה (עיין באורנו על המשנה שם).

באור משנה ג

שְׁלֹשָׁה מְקוֹאוֹת – היו שלושה מקואות זה בצד זה, בְּזֶה עֶשְׂרִים סָאָה וּבְזֶה עֶשְׂרִים סָאָה מִים שְׁאוּבִין, וְהַשְּׂאוּב מִן הַצֵּד – והמקוה שבו מים שאובים הוא מן הצד, ולא באמצע, בין שני המקואות של מים כשרים, וַיִּרְדּוּ שְׁלֹשָׁה – טמאים, וּמָבְלוּ בָּהֶן – בבת אחת, כל אחד ואחד במקוה אחר, וַנִּתְעַרְבוּ – מי המקואות, שעל ידי טבילתם עלו המים למעלה משפתם ונתחברו שלשת המקואות, הַמְקוֹאוֹת מִהוֹרִין – שלשת המקואות כשרים, שהרי שני המקואות של מים כשרים נתערבו ונתחברו למקוה שלם של ארבעים סאה, ואף השאובים הוכשרו, משום שנתערבו בארבעים סאה של מים כשרים, וְהַמְּבֻלִּים מִהוֹרִים – שהואיל ונתערבו המים, נמצא שכל אחד מהם טבל במקוה של ארבעים סאה מים כשרים. הִיָּה הַשְּׂאוּב בְּאֻמְצָע – המקוה שבו מים שאובים היה באמצע, בין שני המקואות של מים כשרים, וַיִּרְדּוּ שְׁלֹשָׁה וּמָבְלוּ בָּהֶם, וַנִּתְעַרְבוּ – מי המקואות, כמו שבארנו לעיל, הַמְקוֹאוֹת כְּמוֹת שְׁהִי – נשארו כמו שהיו לפני טבילת הטמאים, שהואיל והשאוב מפסיק בין שני הכשרים, לא נתערבו מקואות הכשרים זה עם זה, ולא הוכשרו השאובים; ואף על פי שמי השאוב נתערבו עם כל אחד מהכשרים, לא נפסלו מלהשלימם לארבעים סאה, לפי שנתערבו בהם דרך המשכה, ונתבטלו ברוב הכשרים שנשארו במקומם, כמו שבארנו (לעיל ד, ד); הלכך הכשרים נשארו כשרים, ואפשר להשלימם לארבעים סאה, והשאוב נשאר פסול, וְהַמְּבֻלִּים כְּמוֹת שְׁהִי – נשארו טמאים כמו שהיו, שלא עלתה להם הטבילה.

ו גִּסְטְרָא שְׁפִמְקוּה, וְהַטְבִּיל בָּהּ אֶת הַכָּלִים – טְהוּר מִטְּמָאָתָן, אֲבָל טְמָאִים עַל גֵּב כְּלֵי חָרָס. אִם הָיוּ הַמַּיִם צָפִים עַל גִּבּוֹ פֶּל שֶׁהָן – טְהוּרִין. מַעֲיָן הַיֵּצֵא מִן הַתְּנוּרָה, וְיָרֵד וְיִטְבֵּל בְּתוֹכוֹ – הוּא טְהוֹר, וְיָדָיו טְמָאוֹת; וְאִם הָיוּ עַל גִּבּוֹ רֹם יָדָיו – אֵף יָדָיו טְהוּרוֹת.

ז עֲרוֹב מִקְוֹאוֹת – בְּשִׁפּוּפְרַת הַנּוֹד, כְּעֵבֶיָהּ וּכְחֻלְלָהּ, בְּשִׁתִּי אֲצַפְעוֹת חוֹזְרוֹת לְמִקְוֶה. סָפֵק בְּשִׁפּוּפְרַת הַנּוֹד סָפֵק שְׂאִינָה בְּשִׁפּוּפְרַת הַנּוֹד – פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִן הַתְּנוּרָה. וְכֵן פְּזִית מִן הַמֵּת, וְכִזְיִית מִן הַנְּבִילָה, וְכַעֲדָשָׁה מִן הַשְּׂרָץ. כָּל שִׁיעוּמָד בְּשִׁפּוּפְרַת הַנּוֹד – מְמַעְמָה. רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּא מְבָרִית הַמַּיִם – טְהוֹר.

פירוש ברטנורא

דבר וכסת של עור כיון שהגביה שפתותיהם מן המים, המים שבתוכן שאובין, כיצד יעשה, מטבילין ומעלה אותן דרך שוליהן, ובשק וקופה לא חיישנין, דלא חשיבי מים שבתוכן שאובין לפסול את המקוה:

ז עירוב מקואות. מקוה חסר שבצד מקוה שלם. אי נמי, כזה עשרים סאה וכו' עשרים סאה ומתערבין המים דרך חריץ או נקב, שיעורו לצרפן ולהכשירן כאלו יש בכל אחד ארבעים סאה: בשפופרת הנוד כעוביה וכו' חללה. של קנה שנותנין בפי הנוד. והיינו כשתי אצבעות חוזרות למקוה, מתהפכות בריוח בחלל הנקב. ושתי אצבעות שאמרו הם שתי אצבעות הסמוכות לגודל, הראשונות שבפם היר, דהיינו אצבע ואמה: מפני שהיא מן התורה. חייב הטבילה במקוה מים. היו מן התורה: וכן כזית מן המת. ספק יש בהן כשיעור ספק אין בהן כשיעור, ספקן טמא. ודוקא ברשות היחיד, אבל ברשות הרבים ספקן טהור. ואע"ג דאפילו דרבנן ספק טומאה ברשות היחיד ספקן טמא, מכל מקום הכא אילו הוו שיעורים דרבנן היינו מטהרין אותו: כל שיעומד. בין עפר

משניות מבוארות – קהתי

היה מעיין, ויירד – אדם טמא, ויטביל בתוכו – בתוך המעיין שבתנור, הוא טהור – האדם טהור, שאין אדם נטמא מאויר כלי חרס; ואף על פי שהמים שעל גופו נטמאו מאויר התנור, כשעלה מטבילתו, מכל מקום הוא טהור, שאין אדם מקבל טומאה ממשקים טמאים, ויירדו טמאות – לפי שגזרו חכמים, שיהיו ידים נטמאות מאויר כלי חרס טמא; ואפילו המים צפים על גבי התנור, אין המים שבתוך התנור מטבילים אויר התנור, והידיים נטמאות בו (הגר"א); ואם היו על גביו רום ידיו – שמי המעיין עלו מעל לתנור בשיעור גובה ידיו של הטובל, אף ידיו טהורות – שאף על פי שידיו נטמאו באויר התנור, הרי כשיצא מן המעיין נטבילו ידיו במים שלמעלה מן התנור ונטהרו, הואיל ויש בהם כשיעור רום ידיו. אבל אם היו המים שעל גבי התנור פחות מרום ידיו, הרי ידיו טמאות, לפי שכשהיתה עדיין תחתית ידיו בתנור כבר עלה הצד העליון של ידיו מן המים (הרא"ש); הגר"א; תפארת ישראל; משנה אחרונה. והרמב"ם כותב הטעם, לפי שנמצא – כשטבל – ידיו למעלה מן התנור (הול' מקואות ז ט).

באור משנה ז

עירוב מקואות – עירוב שני מקואות שיהיו נחשבים כמקוה אחד, כגון שאין בכל אחד מהם ארבעים סאה, וכשמתערבים מימיהם על ידי נקב, הרי הם מצטרפים למקוה שלם של ארבעים סאה, וכל אחד מהם כשר לטבילה, בשפופרת הנוד – עירובם הוא על ידי נקב כרוחב השפופרת שנותנים בפי הנוד, היינו: כעבירה – של השפופרת, וכחללה – ששיעור רוחב הנקב צריך להיות כעובי השפופרת עצמה וכרוחב חללה, והוא: בשתי אצבעות חוזרות למקוה – כשיעור שאפשר לסבב בחללו שתי אצבעות בריווח, כלומר כשיעור נקב עגול שקוטרו כרוחב שתי אצבעות, ומבואר במפרשים, שהכוונה לשתי אצבעות הסמוכות לאגודל. ספק בשפופרת הנוד ספק שאינה בשפופרת הנוד – מי שטבל במקוה מעורב, ונולד לו ספק אם היה בנקב כשפופרת הנוד (תפארת ישראל), פסולה – הטבילה, מפני שהיא מן התורה – שהטבילה במקוה כשר היא מן התורה, הלכך ספקא טמא. ויש מבארים: מפני שיעור הטבילה מן התורה, וכל שיעורו מן התורה, אף על פי ששיעורו הלכה למשה מסיני, ספק שיעורו להחמיר (רמב"ם; המאירי). וכן פזית מן המת, וכזית מן הנבילה, וכעדשה מן השרץ – שיש ספק אם היה בהם כשיעור לטמא, ספק טמא. יש מבארים הטעם, לפי ששיעורין מן התורה (הרא"ש); ויש מבארים, לפי ששיעורין הלכה למשה מסיני, וכל הלכה למשה מסיני דינה כשל תורה (עיין תפארת ישראל; וכבר הבאנו לעיל טעמו

(ז ט): "כיון שהגביה שפתותיהם מן המים, המים שבתוכן שאובין". ולפיכך כשטבילין בארבעים סאה מצומצמות, ונמצא שהמים שבתוכם חוזרים למקוה החסר ופוסלים אותו, כיצד יעשה מטבילין ומעלה אותו דרך שוליהם. היינו פיהם למטה ושוליהם למעלה, כדי שלא יקבלו מים בתוכם כשאובים מן המים, ובכגון זה המים הנוזלים מהם אינם נחשבים כשאובים ואינם פוסלים את המקוה; ובאה משנתנו ללמד, שבשק ובקופה אין הדין כן, אלא מטבילין אותו ומעלין אותו כדרך, שהואיל ואין המים שבתוכם פוסלים את המקוה, מותר להטבילם במקוה שאין בו אלא ארבעים סאה מצומצמות ולהעלות אותם מן המקוה כדרך, אף על פי שהמים שבתוכם נופלים לתוך המקוה בזמן שמגביהם מתוכו.

בעל "משנה אחרונה" כותב: משום שנישנה ברישא "שירה ותיבה" שיש בהן שתי מעלות: (א) שיש בהן שיעור מקוה; (ב) שאין מקבלות טומאה, מאחר שהן כלים הבאים במידה, ואף על פי כן אין מטבילין בהן אלא אם כן היו נקובות כשפופרת הנוד, לפיכך באה המשנה להשימיענו בסיפא בשק ובקופה, שיש בהם שתי רעותות: (א) שאין מחזיקים ארבעים סאה; (ב) שמקבלים טומאה, ואף על פי כן מטבילים בהם.

באור משנה ו

גסטרא שפמקה – גיסטרא היינו כלי חרס שנשבר חלק ממנו, ועדיין הוא ראוי לשמש (עיין כל"ס ד' ב-ג), ובאה המשנה ללמד בגיסטרא טמאה הצפה על פני המקוה, והמים נכנסים לתוכה דרך הפגיונות שבשפתה, והטביל בה את הכלים – כלים קטנים, כגון מחטים, שנשמאו, טהרו מטמאתן – שהרי המים שבתוכה מעורבים עם מי המקוה, כמו שבארנו לעיל, אבל טמאים על גב כלי חרס – שהואיל והגיסטרא יוצאה קצת מהמים, הרי כשמוציא את הכלים מן המים, נטמאים המים שעל גביהם מאויר הגיסטרא, שכלי חרס טמא מטמא מאוירו, ואינו נטהר במקוה, וחוזרים המים הטמאים ומטמאים את הכלים, כדון משקים טמאים. אם היו המים צפים על גביו – על גבי הגיסטרא, כל ששהן – שהיתה שקועה כולה, במי המקוה, אף על פי שאין למעלה משפתה אלא מים כל שהם, טהורין – הכלים, לפי שהמים שעל גביהם לא נטמאו מאויר הגיסטרא, והואיל והכלים לא היו באויר הגיסטרא עצמה אלא בתוך המים, והרי המים טהורים הם, מאחר שמחוברים עם מי המקוה; והכלים לא נטמאו מאויר הגיסטרא, שאין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס (רמב"ם; רא"ש; אליהו ורא"ש). מעיין היצא מן התנור – של חרס, שכן התנורים שבימיהם היו כעין קדירה גדולה בלי שוליים, ומחוברים בטיט לקרקע, ומדובר כאן בתנור גדול שהיה טמא, ומתחתיו

פירוש ברטנורא

בין צורות בין יבחושים אדומים הגדלין במים, אם עומדין על פי הנקב ממעטין בשפופרת הנוד ואין המקואות מתערבין: כל שהוא מכריית המים. כגון יבחושים אדומים. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

משניות מבוארות – קהתי

ממעט – ממעט את השפופרת, כלומר את שיעור הנקב, ואין המקואות מתערבים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שהוא מקריית המים – שנברא מן המים, כגון יבחושים, טהור – כלומר אינו ממעט את שיעור הנקב. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל (עין "תוספות יום טוב").

של הדמב"ס. כן מבואר במפרשים, שדווקא ברשות היחיד ספקם טמא, אבל ברשות הרבים ספקם טהור. ואף על פי שאפילו ספק טומאה דרבנן ברשות היחיד ספקו טמא (עין טהרות ד. ה). מכל מקום אילו היו שיעורים מדרבנן היה ספקם טהור (ברטנורא; "תפארת ישראל"). כל שיעמד בשפופרת הנוד – כל דבר שיעמוד בנקב שהוא כשפופרת הנאד, כגון עפר או צורות או יבחושים הגדלים במים,

אגרות קודש

ב"ה, י"ז מ"ח, תשכ"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הראשון, ולתוכנו עונה הנני מבלי לחכות על התור.

בו כותב אודות היחסים בין איש לאשתו וכו' - ובהתאם לפס"ד חז"ל אודות הבאת שלום בין איש לאשתו שאדם אוכל פירותיהם וגוי, מובן שכל יגיעה והשתדלות כדאיות בזה, וק"ל.

כן מובן אשר בעניינים כהנ"ל אי אפשר לקבוע מסמרות, כי תלוי בתכונת הנפש של האיש והאשה וכן אופני הסביבה בה נמצאים וחיים, אבל בודאי שלכל אדם אפשרית גישה והשפעה עליו ע"י התבוננות וחיפוש הדרך המתאימה לאדם מסוים זה בפעם אחר פעם בדרכי נועם אבל בתוקף ובדברים היוצאים מן הלב, וכ"ז לא קשה כלל לדבר בלבביות כיון שהענין נוגע להמדוברים ולדורות שלהם העתידיים לבניהם.

הצד השווה המועיל בכל מאורע כזה הוא ע"ד המובא באבות דרבי נתן פרק י"ב בהנהגתו של אהרן אוהב שלום.

ויהי רצון שחפץ ה' בידו יצליח לבסס בית בישראל ושיהי' ג"כ מיוסד על התורה והמצוה עד לחיי היום יומים.

אינו מזכיר בהנוגע לענייני חדש תשרי, הוא החדש המשובע בכל טוב, תקותי שניצלו באופן המתאים, והרי כללי הוא לכל השנה, ז.א. להמשיך מהתעוררות והתלהבות דימי החג בכל השנה כולה, ואם לכל אדם הדרישה כנ"ל עאכ"כ לאיש אשר השגחה העליונה זיכתו והצליחתו לנהל ק"ק בישראל במסילה העולה בית א-ל.

בברכה לבשו"ט בעניינים הפרטים והכללים גם יחד.

באם אפשרי הוא מצד עסקיהם של הזוג הנ"ל - יש מקום לומר שנסיעתם יחד לאיזה שבועות למקום נופש וכיו"ב, בתור "חודש-דבש" שני - הי' מתקן כל המצב.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף פג עמוד א. **הבא במאי עסקינן**. דאמר חולה לא צריך ואשמועינן מתני' דשומעין לרופאין: **וניספו ליה על פי בקי**. דהא באחד נמי אמר ר' ינאי דשומעין לרופא: **ואע"ג דאמר רב ספרא**. דהא דאמור רבנן תרי כמאה ומאה כתרי לענין עדות הוא דאמור אבל לענין אומדנא בתר דעות אזלינן אשמעי' במתני' דכי אמרינן זיל בתר דעות באומדנא דממונא כגון בשומא ששמיין לבעל חוב אבל באומדנא דחולה אף על גב דרובא אמרי לא צריך כיון דאיכא תרי דאמרי צריך ספק נפשות להקל: **מכלל דרישא דאמר צריך**. ואפ"ה קתני מתני' ע"פ בקיאיין אין, ע"פ עצמו לא: **במה דברים אמורים**. דמאכילין אותו ע"פ בקיאיין כלומר דבעינן בקיאיין דאמר לא צריך ואמרי בקיאיין צריך מאכילין אותו אבל אמר צריך אני אם אין שם בקיאיין תרי דאמרי לא צריך אלא חד מאכילין אותו ע"פ עצמו כר' ינאי דאמר שומעין לחולה: **מר בר רב אשי אמר**. דהך סיפא לא תפרש הכי דמשמע דהיכא דאמר צריך אני ואיכא תרי דאמרי לא צריך לא צייתנין ליה הא לא אמרי' דהיכא דאמר צריך אני ואפי' איכא מאה דאמרי לא צריך צייתנין ליה מאי טעמא לב יודע מרת נפשו: הכי גר' תנן אם אין שם בקיאיין מאכילין אותו על פי עצמו טעמא דליכא בקיאיין הא איכא בקיאיין לא, הכי קאמר במה דברים אמורים דאמר לא צריך אבל אמר צריך אני אין שם בקיאיין כלל מאכילין אותו וכו'. אין שם בקיאיין כלומר אין בקיאותן כלום:

דף פג עמוד א. מתרצת הגמרא: **הָבָא** שאמרה המשנה שאין שומעים אלא לבקיאים, **בְּמַאי עֲסָקִינָן**, דְּאָמַר הַחֹלֶה לֹא צָרִיכָא - איני צריך לאכול. ואף על פי כן שומעים לרופאים הסבורים שצריך לאכול, כדברי רבי ינאי בדין השני. אבל אם החולה אמר שצריך לאכול, בודאי שומעים לו גם נגד דעת הרופאים.

אלא שעדיין קשה הקושיא השניה, מדוע אמרה המשנה שאין מאכילים אלא על פי שני בקיאים: **וְלִיסְפוּ לִיה** - שיאכילוהו על פי בקי אחד, וכרבי ינאי. מתרצת הגמרא: **לֹא צָרִיכָא** לומר כן, אלא באופן דְּאִיכָא אַחֲרֵינָא בְּתַרֵּיהּ דְּאָמַר לֹא צָרִיךְ - שיש רופא נוסף שמצטרף לדברי החולה ואומר שאינו צריך לאכול, ולפיכך אין מאכילים אותו אלא על פי שנים. אבל כשאין אחר שסבור כמו החולה, מאכילים אותו אפילו על פי אחד, וכרבי ינאי.

הגמרא מקשה על התירוץ: אם כן, מה ששינוי שאף על פי שהחולה אומר שאינו צריך **מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי בְּקִיֵּינָא**, פְּשִׁיטָא הוא, שהרי **סָפֵק נַפְשׁוֹת הוּא, וְסָפֵק נַפְשׁוֹת לְהַקְלִי**. מתרצת הגמרא: **לֹא צָרִיכָא** לומר כן, אלא באופן דְּאִיכָא תְּרֵי אַחֲרֵינָא בְּתַרֵּיהּ - ששני רופאים מצטרפים לדברי החולה דְּאָמַר לֹא צָרִיךְ הוא לאכול. שאף שרוב דעות סבורים שאינו צריך לאכול, חוששים לדעת המיעוט ומאכילים אותו. **וְאָף עַל גַּב דְּאָמַר רַב סְפָרָא**, שהכלל שקבעו חכמים שכל תְּרֵי אנשים שקולים **בְּמֵאָה וּמֵאָה בְּתַרֵּי**, וכשמכחישים אלו את אלו אין מאה נאמנים יותר משנים, **הֲנִי מִלִּי כְּשֵׁהם חֲלוּקִים לְעֵנֵן עֲדוּת, אֲבָל כְּשֵׁהם חֲלוּקִים לְעֵנֵן אוּמְדָנָא** [קביעת מציאות על פי הערכה]. בְּתַר רוב דְּעוֹת אֲזִילִין. ואם כן, כאן, שהדבר תלוי באומדנא, מן הראוי היה שנסמון על דברי הרוב שאומרים לא לאכול. אף על פי כן מאכילים אותו כדעת המיעוט, כי (1) **הֲנִי מִלִּי** - לא אמר רב ספרא כן, אלא **לְעֵנֵן אוּמְדָנָא דְּמִמוֹנָא** - הערכת דבר הנוגעת לענייני ממון, **אֲבָל הָבָא סָפֵק נַפְשׁוֹת הוּא**, לפיכך מקילים כדברי המיעוט, ושומעים לשני הרופאים.

הגמרא מוסיפה להקשות על הפירוש במשנה לרבי ינאי: **וְהָא מִדְּקִתְּנִי סִיפָא וְאִם אֵין שָׁם בְּקִיֵּינָא מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, מְכַלל** - משמע מזה דְּרִישָׁא גם כן מדובר דְּאָמַר צָרִיךְ אני לאכול, ואף על פי כן אין מאכילים אותו על פי עצמו אלא על פי בקיאים, ורק במקום שאין בקיאים שומעים לו. מתרצת הגמרא: **תְּפִלְתִּי מִיחֲסָרָא וְהָכִי קִתְּנִי** - חסרה היא הסיפא ויש להוסיף בה מילים, וכך יש לשנות, **בְּמֵה דְּבָרִים אֲמִוּרִים** שמאכילים רק על פי בקיאים, **דְּאָמַר הַחֹלֶה לֹא צָרִיךְ אֲנִי** לאכול. **אֲבָל אִם אָמַר צָרִיךְ אֲנִי**, אזי אם אין שָׁם בְּקִיֵּינָא, דהיינו תְּרֵי רופאים שאומרים שאינו צריך, **אֲלָא** רק חד הוא דְּאָמַר לֹא צָרִיךְ, **מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ**, כדברי רבי ינאי. אבל אם שני רופאים אומרים שאינו צריך לאכול, אף על פי שהחולה אומר שהוא צריך, אין מאכילים אותו.

דעה החולקת על רבי ינאי: **מר בר רב אשי אמר, כָּל הֵיכָא דְּאָמַר הַחֹלֶה צָרִיךְ אֲנִי, אֲפִילוּ אִיכָא מֵאָה רופאים דְּאָמַר לֹא צָרִיךְ, לְרִידִית - לחולה שְׁמַעֲיָנָא, שְׁנֵאמַר לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נַפְשׁוֹ**.

הגמרא מקשה על מר בר רב אשי: תֵּנִן במשנתנו **אִם אֵין שָׁם בְּקִיֵּינָא מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ**. מדייקת הגמרא: **מֵעַמָּא** שמאכילים אותו על פי עצמו, משום דְּלִיכָא בְּקִיֵּינָא שאומרים שאינו צריך, **הָא אִיכָא בְּקִיֵּינָא** האומרים שאינו צריך, **לֹא** - אין מאכילים אותו על פי עצמו, וקשה על מר בר רב אשי שאמר שאפילו מאה

אומרים שאינו צריך שומעים לחולה. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** - כך כוונת המשנה, **בְּמֵה דְּבָרִים אֲמִוּרִים** שאין שומעים לחולה אלא לבקיאים, **דְּאָמַר הַחֹלֶה לֹא צָרִיךְ אֲנִי, אֲבָל אִם אָמַר הַחֹלֶה צָרִיךְ אֲנִי, אֵין שָׁם בְּקִיֵּינָא כְּלָל** - אין דבריהם נחשבים כלל, **וּמֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, שְׁנֵאמַר לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נַפְשׁוֹ**.

חלק זה. אמר להו עשיו, אם אכן מכרתי לכם זאת, הבו לי איגרתא
 - הראו לי שטר המכירה על חלקי במערה. אמרו ליה בני יעקב,
איגרתא בארעא דמצרים היא - השטר נמצא במצרים. חשבו
 האחים ביניהם וזמן ניוול - מי ילך להביאו מארץ מצרים, והחליטו
 שניוול - ילך נפתלי, משום דקליל כי איגרתא - הליכתה קלה
 ומחירה כשל אל. דכתיב 'נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר',
 ודרשו על כך, אמר רבי אבהו אל תקרי 'אמרי שפר', אלא אמרי
 ספר' - שהביא את שטר המכירה ממצרים. ממשיכה הגמרא
 ואומרת, שבאותו זמן, חושים שהוא פריה דין - בנו של דן בני יעקב,
 תמן הוה - היה שם בעת המכירה, ונקיין ליה אודניה - כבדו אוניו
 מלשמוע, אמר להו חושים לבני יעקב, מאי האי - מדוע אתם
 מתעכבים מלקבור את יעקב, ואמרו ליה קא מעבב האי - עשו
 מעבב אותו עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים ויביא עמו את שטר
 המכירה של המערה. אמר להו חושים, ועד דאתי נפתלי מארעא
 דמצרים יהא אבי אבא מוטל בפיו. שקל - נטל חושים קולפא
 - מקל, מתייה - והכה בו איישיה - על ראשו של עשו והרגו.
 ומחמת המכה נתן - נשרו עיניה - עיניו של עשו, ונפלו על
 אפרעא - רגליו דיעקב. פתחינהו יעקב לעיניה - פתח יעקב את
 עיניו ואחיה - וחיה, ותינו דכתיב 'ישמח צדיק כי הוה נקם,
 פעמיו ירחץ בדם הרשע', ולכן שמח יעקב שחזה בנקם שנקמו
 בעשו. ובאותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה, דכתיב 'למה
 אשכל גם שניכם יום אחד', ובה על גב מיתתן של עשוי ויעקב
 לא ביום אחד הווא, מכל מקום נחשב ששיכלה את שניהם ביום
 אחד כיון שקבורתן מיהא ביום אחד הווא.
 נאמר 'ויעל יוסף לקבור את אביו', וכן בשעת חזרתו נאמר 'אחרי
 קברו את אביו', הרי שיחס הכתוב את קבורת יעקב ליוסף. שואלת
 הגמרא, כיצד הניחודו אחיו ליטול לבדו את השם של קבורת
 אביהם, וכי ואי לא עסק ביה יוסף - אם לא היה יוסף מתעסק
 בקבורתו, אחיו לא הוה מעסקי ביה לקבורה, והכתיב 'וישא אותו
 בניו ארצה כנען', נמצא שאף שאר האחים התעסקו בקבורת יעקב,
 ואם כן מדוע נתנו לו שתיקרא הקבורה על שמו. מתרצת הגמרא,
 שאמרו שאר האחים, נתינו לו ליוסף להתעסק בקבורת יעקב יותר
 מאיתנו, מפני שכבודו בפלכים - כבודו של יעקב שיוסף שהוא מלך
 יתעסק בקבורתו יותר מבחיויות - ממה שנתעסק בו אנו.
 שנינו במשנה, מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה בוי'.
 תנו רבנן, בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו, שכל
 ישראל בולן נתעסקו בפיוה מהמצרים, ששאלו מהם כלי כסף וכלי
 זהב, והוא - משה נתעסק במצות - העלאת ארונו של יוסף,
 שנאמר 'חכם לב יקח מצות וגו'.' ומנין היה יודע משה רבינו
 היכן יוסף קבור - שלקח משם עצמותיו, אמרו חז"ל, קרה פת
 אשר נשתירה מאותו הדור, והלך משה אצלה, אמר לה משה,
 כלום את יודעת היכן יוסף קבור, אמרה לו ארון של מתכת כבד
 עשו לו מצרים, וקבעוהו בגילום תהר - הנהר שממנו כל ארץ
 מצרים שותה, ועשו כן כדי שיתקברו בזכותו מימיו של הנהר. הלך
 משה ועמד על שפת נהר הנילוס, אמר לו, יוסף יוסף, הגיע הקט
 שנשבע תקדוש ברוך הוא שאני גואל אתכם, והגיעה עת קיום
 השבועה שהשבעת את ישראל להעלותך לקבורה בארץ הקודש.
 אם אתה מראה עצמך שנוכל לקיים שבועתך, מוטב, אך אם לאו,
 הרי אנו מנוקין משבועתך. כיון שלא היתה השבועה אלא אם נוכל
 לקיימה. מיד צא ארונו של יוסף על מי הנהר, ונטלו משה. ומבארת
 הברייתא, ואל תתמה היאך שיחיה ברוך צא על המים, שהיה
 בתיב בתלמידי אלישע, 'ויהי האחד מפיל תקורה ואת הפדול
 נפל אל המים וגו'.' אהה אדוני! והוא שאול ואמר איש האלהים
 אנה נפל ונראהו את המקום ונקב עץ וישלך שמה ויצא
 הפדול, הרי שאלישע הנביא הציף את הברזל על המים, משום
 שרצון יראיו יעשה. וקלא - ולכן אין לתמוה על הדבר, שהרי

ואמרת מרים בנבואה, עתידה אמי שתלך בן שמושיע את
 ישראל. ובין שנולד משה, נתמלא כל הבית כולה אור, והבינו
 כי אכן נולד מושיען של ישראל, עמד אביה עמרם, ונשקה על
 ראשה, ואמר לה, בתי נתקיימה נבואתיך שעתיד לילד לנו
 מושיען של ישראל. אך ובין שהמליכו לאור, עמד אביה
 וספחה - חבט על ראשה, ואמר לה, בתי היכן נבואתיך - משום
 שחשב שימות ביאור. ותינו דכתיב 'ותתצב אחתו מרחק לדעה
 מה יעשה לו', דוקא היא עמדה לראותו היות והיתה בטוחה
 שינצל, ועמדה שם כדי לידע מה יהא בסוף נבואתה - מה יעלה
 בסופה.
 שנינו במשנה שיוסף זכה לקבור את אביו, וכו'. מבארת הגמרא
 עניני קבורת יעקב, ושואלת, מאי שנא מעיקרא - מדוע בתחילה
 כשעלו לקבור את יעקב, הקדימו את המצרים ליוסף ואחיו, דכתיב
 'ויעל יוסף לקבר את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו'',
 והדר - ואחר כך נאמר 'וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו'. ומאי
 שנא ואילו לבסוף - בשעת חזרתם מהקבורה, הקדימו את יוסף
 ואחיו למצרים דכתיב תחילה 'ויושב יוסף מצרימה הוא ואחיו',
 והדר - ואחר כך נאמר 'וכל העלם אתו לקבר את אביו' -
 דהיינו המצרים, כלומר להיפך מכפי שיצא בתחילה. מתרצת
 הגמרא, אמר רבי יוחנן, בתחילה עד שלא ראו המצרים בפניו
 של ישראל, לא נהנו בהן כבוד, ולכן הקדימו לצאת לפניו,
 ולבסוף לאחר קבורת יעקב, שראו או כבודו, נהנו בהן כבוד,
 ונתנו להם להקדים ולחזור לפניו. ומבארת הגמרא מהו הכבוד
 שראו בישראל, דכתיב 'ויבאו עד גרן האמד אשר בעבר הירדן
 ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד', וגורן האמד משמעו שהיה גורן
 מאטד, וקשה ובי גורן יש לו לאמד - וכי דרך לאסוף אטדין
 ולעשות הימנו גורן. לכן אמר רבי אבהו, לא היה זה גורן מאטדים
 אלא שהמקום נקרא גורן האמד, מלמד שהקיפוהו בתרים לארנו
 של יעקב, בגורן זה שמקיפים לו אמד של קוצים לשומרו מסביב,
 ומי הקיפוהו, שבאו בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה, וחלקו
 כבוד ליעקב, שתלו את כתריהם בארנו. והמצרים שראו כבוד זה,
 החלו אף הם לנהוג כבוד בבניו. תנא, בולס - בני עשו ובני ישמעאל
 ובני קטורה, מתחילה למלחמה באו - להלחם בבני יעקב כדי שלא
 יקבר יעקב במערת המכפלה, אך כיון שראו את כתרו של יוסף
 תלוי בארנו של יעקב, נטלו בולן בתחיתן ותלאום בארנו של
 יעקב. תנא, שלשים וששה בתרים נתלו בארנו של יעקב.
 'ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד'. תנא מהו ההספד הגדול
 והכבד שנעשה, שאפילו הסוסים ואפילו החמורים נעצבו על
 פטירתו (מאילו מאילו).
 אומרת הגמרא, כיון שהגיעו למערת המכפלה לקבור את יעקב,
 אתא עשו, וקא מעבב - עיכב אותם מלקבורו שם, וכן אמר להן
 - לבני יעקב, הרי נאמר 'מקרא קרית הארבע הוא חבדו', ואמר
 רבי יצחק הטעם שנקראת המערה קרית ארבע, לפי שאלו
 שנקברו בה ארבע זוגות היו, אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק
 ורבקה, יעקב ולאה. וכשמת יצחק נשארו שני קברים אותם ירשנו
 שנינו, ובין שאהו - יעקב, קברה ללאה במערה בירייה - בחלקו
 שקיבל בירושה, אם כן, והאי - הקבר דפיש - שנותר, ידי - שלי
 הוא. אמרו ליה בני יעקב, הרי ובינתה - מכרת ליעקב את חלקך
 במערה בשעה שמכרת את הבכורה. אמר להו עשיו, נהי דוביני
 בבירותא - אמנם מכרתי את חלק הבכורה, שלא אקבל פי שנים
 בירושה, אך פשיטותא - את חלק הפשוט שלי מי וביני - האם
 מכרתי. אמרו ליה בני יעקב, אין - אכן מכרת אף את חלק
 הפשיטות במערה, דכתיב שאמר יעקב ליוסף 'בבכרי אשר בירתי
 לי בארץ מצרים שמה תקברני', ואמר רבי יוחנן משום רבי
 שמעון בן יהוידק, מה נאמר 'כריתי', אי בידה אלא לשון
 מכירה, שכן בבכרי תים קורין למכירה ביריה, נמצא שמכרת אף

סרח בת אשר נשתתרה מאותו הדור. תימה וחלא מכיר ויאר בן מנשה נולדו בימי יעקב והיו מבאי הארץ למה לא שאלם משה ודם היו מבני בניו של יוסף י"ל ססוד האנולה ננסר לסרח כדאיתא בפירקי ר"א (פק מח) וכיון שבא משה הלכו קני ישראל אצלה לפי שכבר נכשלו על ידי בני אפרים שיצאו שלשים שנה לפני הקץ ונמלכו עתה בה ואמרה להם מה לשון אמר לכם המושיע הזה אמרו לה פקדו פקדתי אמרה להם א"כ הוא הוא לכך הלך גם משה אצלה. מתוספת רבי: סמליון

וְאִמְרַת עֲתִידָה אֲמִי שְׂתַלְדּוּ בֶן שְׁמוּשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל.
וְכִינּוּ שְׂנוֹלַד מִשָּׁה, נִתְמַלֵּא כָּל הַבֵּית פּוֹלָה אוֹר, עָמַד אֲבִיהָ, וַיִּנְשָׁקָה עַל רֹאשָׁה, אָמַר לָהּ, בְּתִי נִתְקַיְּמָה נְבוֹאֲתִיךָ. וְכִינּוּ שְׂתַהֲלִיחוּ לֵאמֹר, עָמַד אֲבִיהָ וַיִּמְפָּחָה עַל רֹאשָׁה, אָמַר לָהּ, בְּתִי הֵיכָן נְבוֹאֲתִיךָ, וְהִינּוּ דְכָתִיב וַתִּתְחַבֵּב אַחֲתוֹ מִרְחֹק לְרַעָה מִה יַעֲשֶׂה לָּו, לִידַע מַה יִּהְיֶה בְּסוֹף נְבוֹאֲתֶיהָ: יוֹסֵף זָכָה וְכו': מֵאִי שָׂנָא מַעֲרֵקָא, דְּכָתִיב וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת אָבִיו וַיַּעַל אֹתוֹ כָּל עַבְדֵי פָרְעֹה וְגו', וְהָדָר וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו. וּמֵאִי שָׂנָא לְבִסּוֹף, דְּכָתִיב וַיִּשָּׁב יוֹסֵף מִצִּירְיָהּ הוּא וְאֶחָיו וְהָדָר וְכָל הָעָלִים אֹתוֹ לְקַבֵּר אֶת אָבִיו. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּתַחֲלִילָה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ כִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא נִהְיָו בְּהֵן כְּבוֹד. וְלִבְסוֹף שָׂרָאוּ כִּכְבוֹדָן, נִהְיָו בְּהֵן כְּבוֹד, דְּכָתִיב וַיָּבִיאוּ עַד גֵּרֹן הָאֲמֹד' וְכִי גֵרֹן יֵשׁ לוֹ לְאֲמֹד, אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, מִלְּמַד שֶׁהִקְיִפוּהוּ בְּתָרִים לְאֹרֻנוּ שֶׁל יַעֲקֹב, בְּגִזְרֹן זֶה שֶׁמְקִיפִים לוֹ אֲמֹד, שִׁכְּאוֹ בְּנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קַטּוּרָה. תָּנָא, כּוֹלָם לְמַלְחָמָה כּוֹא, בִּינּוּ שָׂרָאוּ כְּתָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תְּלוֹי בְּאֹרֻנוּ שֶׁל יַעֲקֹב, נִמְלֹו כּוֹלָן כְּתָרֵיהֶן וְחַלְלוּם בְּאֹרֻנוּ שֶׁל יַעֲקֹב. תָּנָא, שְׁלֹשִׁים וְשֹׁשָׁה כְּתָרִים נִתְלוּ בְּאֹרֻנוּ שֶׁל יַעֲקֹב. וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפַּד גְּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד' תָּנָא, אֲפִילוּ סוֹסִים וְאֲפִילוּ חֲמוֹרִים (מֵאִילוּ מֵאִילוּ), בִּינּוּ שֶׁהִנִּיעוּ לְמַעֲרַת הַמִּכְבָּלָה, אֲתָא עֵשָׂו, קָא מַעֲבֵב. אָמַר לָהּ מִמְּרָא קְרִית הָאֲרַבְעָה הוּא חֲבֵרוֹן, וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק 'קְרִית אֲרַבְע', אֲרַבְעַ וּזְנוּתָּ הִי, אֲדָם וְחֹוֹה, אֲבָרְחָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וּרְבֵקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. אִיהוּ, קְבֵרָה לְלֵאָה בְּדִידִיָה, וְהָאִי דְפִיִּישׁ, יְדִידִי הוּא. אָמְרוּ לִיהּ, זַבִּינְתָּה. אָמַר לָהּ, הָדִי זַבִּינִי בְּבִירְתָּא, פְּשִׁיטוּתָא מִי זַבִּינִי. אָמְרוּ לִיהּ, אִין דְּכָתִיב 'בְּקִבְרִי אֲשֶׁר פְּרִיתִי לִי' וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יִהוֹצֶדֶק, אִין בִּירָה אֵלָא לְשׁוֹן מְכִירָה, שִׁבּוֹן בְּכַרְפִּי הֵים קוֹרִין לְמַכִּירָה 'בִּירָה', אָמַר לָהּ, הִבּוּ לִי אִינְרָתָא. אָמְרוּ לִיהּ, אִינְרָתָא בְּאַרְעָא דְּמַצְרַיִם הִיא. וּמֵאֵן נִיזִיל, נִיזִיל נִפְתְּלִי דְקָלִיל בִּי אִילָתָא, דְּכָתִיב 'נִפְתְּלִי אִילָה שְׁלַחָה הִנֵּתָן אֲמִרִי שְׁפָר', אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אַל תִּקְרִי 'אֲמִרִי שְׁפָר' אֵלָא אֲמִרִי סַפֵּר. חֲוִשִׁים בְּרִיה דְּדָן, תַּמָּן הָוֹה וַיִּקְרִין לִיהּ אוֹדִינְיָה, אָמַר לָהּ מֵאִי הָאִי, וְאָמְרוּ לִיהּ קָא מַעֲבֵב הָאִי עַד דָּאֲתִי נִפְתְּלִי מֵאַרְעָא דְּמַצְרַיִם, אָמַר לָהּ וְעַד דָּאֲתִי נִפְתְּלִי מֵאַרְעָא דְּמַצְרַיִם, יֵהָא אָבִי אָבָא מוֹטֵל בְּבִינּוֹן. שִׁקֵּל קוֹלְפָא, מְחִייה אֲרִישִׁיה, נִתְרֵן עֵינֵיה וּנְפִלּוּ אֲבָרְעָא דִיעֵקֵב. פְּתוּחֵיהּ יַעֲקֹב לְעִינֵיה וְאֶחָיד, וְהִינּוּ דְכָתִיב 'שְׁמַח צְדִיק בִּי תוֹהָ נָקָם, פְּעֻמּוֹ יִרְחֹץ בְּדָם הַרְשָׁע'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַיְּמָה נְבוֹאֲתֶיהָ שֶׁל רִבְקָה, דְּכָתִיב 'לֵמָּה אֲשַׁכֵּל גַּם שְׂנֵיכֶם יוֹם אֶחָד', וְאֵף עַל גַּב דְּמִיתָתָן לֹא בִּיּוֹם אֶחָד הוּא, קְבוּרָתָן מִיָּהָ בִּיּוֹם אֶחָד הוּא. וְאִי לֹא עָסַק בִּיהּ יוֹסֵף, אֶחָיו לֹא הָיוּ מַעֲסָקִי בִּיהּ, וְהַכְּתִיב וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ כִּבְנוֹ אֲרַצָּה בְּנֻעֹן. אָמְרוּ הִנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּמַלְכִּים יוֹתֵר מִבְּהִרְיוּתוֹ: מִי לָנוּ גְדוֹל מִיוֹסֵף כו': תָּנוּ רַבָּנֵן, בֹּא וְרֵאָה בְּמָה חֲבִיבוֹת מְצוֹת עַל מִשָּׁה רַבִּינוּ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כּוֹלָן נִתְעַסְקוּ בְּבִירָה וְהוּא נִתְעַסַּק בְּמַצּוֹת, שְׂנֵאֲמֹר 'חֲכָם לֵב יִקַּח מְצוֹת וְגו''. וּמִנּוּן הִיָּה יוֹדַע מִשָּׁה רַבִּינוּ הֵיכָן יוֹסֵף קְבוּר, אָמְרוּ, סָרַח בַּת אֲשֶׁר נִשְׁתַּתֵּירָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר, הִלָּךְ מִשָּׁה אֲצֵלָה, אָמַר לָהּ, כְּלוּם אַתָּה יוֹדַעַת הֵיכָן יוֹסֵף קְבוּר, אָמְרָה לוֹ, אֲרוֹן שֶׁל מִתְכַּת עֵשָׂו לֹא מַצְרַיִם, וּקְבָעוּהוּ בְּגִילּוֹם הַהָדָר בְּדִי שִׁיתְּכִרְכוּ מִימּוֹ. הִלָּךְ מִשָּׁה וְעָמַד עַל שִׁפְתֵי גִילּוֹם, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף יוֹסֵף, הִגִּיעַ הַעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂאֵנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִנֵּיעָה הַשְׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל. אַם אַתָּה מֵרָאָה עֲצָמְךָ מוֹטֵב, אַם לֹא, הָרִי אֲנִי מְנוּקָן מִשְׁבּוּעַתְךָ. מִיד, צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וְאַל תִּתְמָה הֵיאָד בְּרוֹל צָף, שֶׁהָרִי בְּתִיב וַיְהִי הָאֶחָד מִפִּיל הַקּוֹרָה וְאֵת הַבְּרוֹל נָפַל אֶל הַמַּיִם וְגו', אֲתָה אֲדוֹנִי וְהוּא שְׂאוֹל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲנִי נָפַל וַיִּרְאֶהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּצְבֵּב עָץ וַיִּשְׁלַךְ שָׁמָּה וַיִּצָּף הַבְּרוֹל'. וְהָלֹא דְבָרִים קָל וְחוֹמֶר, וְכֵּה אֱלִישֶׁע תִּלְמִידוֹ שֶׁל מִשָּׁה, צָף בְּרוֹל מִפְּנֵיו. כּוֹפֵנִי מִשָּׁה רַבָּנוּ, עַל אַחַת בְּמָה וְכֵּה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בְּקַפְרֵינִשׁ שֶׁל מַלְכִּים הִיָּה קְבוּר, הִלָּךְ מִשָּׁה וְעָמַד עַל קַפְרֵינִשׁ שֶׁל מַלְכִּים, אָמַר, יוֹסֵף, הִגִּיעַ עַת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂאֵנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִנֵּיעָה שְׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל, אַם אַתָּה מֵרָאָה עֲצָמְךָ מוֹטֵב, וְאֵם לֹא, הָרִי אֲנִי מְנוּקָן מִשְׁבּוּעַתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִדְרַעְעוּ אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, נִסְלֹו מִשָּׁה וְהִבִּיאוּ אֲצֵלָה. וְכָל אוֹתָן שְׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הִלָּלוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה, מִתְחַלְכִּין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין אוֹמְרִים, מַה הֵיכָן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הִלָּלוּ. אָמְרוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה. וְכִי מַה דְּרָפּוֹ שֶׁל מֵת לְהִלָּךְ עִם שְׁכִינָה. אָמְרוּ,

ק"י

מֵאִי שָׂנָא מַעֲרֵקָא. דְּאֶקְדַּמְיֵיהוּ לְמַצְרַיִם מַקְמִי אֲדוּ יוֹסֵף, וּמֵאִי שָׂנָא לְבִסּוֹף דְּכָתִיב הוּא וְאֶחָיו וְהָדָר וְכָל הָעָלִים אֹתוֹ: וְכִי. דֶּרֶךְ לְאֶסּוֹף אֲסִדּוּן וְלַעֲשׂוֹת מִתָּן גֵּרֹן: שְׁמִינּוּן לֹא אָמַד. גֵּרֹד שֶׁל קוֹצִים: שְׁלֹשִׁים וְשֹׁשָׁה בְּתָרִים. יִיב נְשִׁאִים דִּישְׁמַעְאֵל כּו"ג אֲלוּפִים נִמְנוּ בַּעֲשׂוֹ. וְאִת' בֵּית הָן, תִּמְנָן וְקֵנוּ נִמְנוּ ב' פְּעֻמִּים. וְאִת' קִרָּה נִמְנָה ב' פְּעֻמִּים, שְׁנֵי קִרָּה הָן, אֶחָד מִבְּנֵי אֱלִיפָן וְאֶחָד מִבְּנֵי אֶהֱלִיבֵקָה, וּמִ"מ לִ"ה הָן וּכְתוּב שֶׁל יוֹסֵף הָרִי לִ"ה קָא מַעֲבֵב. שֶׁלֹּא יִקְבְּרוּהוּ שָׁם: אֲמִר. קְרִית אֲרַבְעָה שְׁמָה שְׂאֵנִיה מְחוֹקֶת אֵלָּא ד'. וּזְנוּתָּ. הָא דְאִר' יִצְחָק לֹא מִלְתָּא דַּעֲשׂוּ הִיא אֵלָּא גְּמָרָא קְאָמַר לִיהּ לְמִמַּר טַעְמָא דַּעֲבּוּבָא, דְּוָדָא כּוֹן הָוֹה דְּבָרֵי עֵשָׂו שְׂאֵנִיה מְחוֹקֶת אֵלָּא ח' קְבָרִים: אִיהוּ. יַעֲקֹב: קְבֵרָה לְלֵאָה בְּדִידִיָה. בְּחִלָּק הַמְּוִיעָה בְּדְכָתִיב וַיִּשְׁקֹה בְּכַרְתִּי אֶת לֵאָה: זַבִּינְתָּה. בְּשִׁמְכִירָתָה הַקְּבוּרָה בְּתִי זַבִּינְתָּי לְכַבּוּרָתָי. וְלֹא אֲסוּל ב' שְׁנִים אֵלָּא כְּמוֹתָ: פְּשִׁיטוּתָא מִי זַבִּינִי. הִלָּךְ בְּחִלָּק פְּשׁוּט לֹא מְכַרְתָּ מֵ"ל אִין. פְּשִׁיטוּתִךְ נִמִּי וּזְנוּתָּ הִלָּךְ בְּמַעֲרָה זוֹ לְנִמְרִי, שְׁכָר אָמַר אֲבִינוּ בִּשְׁעַת מִיתָה אֲשֶׁר כְּרִיתִי לִי, וְאִין בִּירָה אֵלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה כְּמוֹ וְאֶפְרָה לִי בְּחַמְשָׁה עֶשֶׂר כֶּסֶף (ס'ט"ז ג) הִבּוּ אֲנִרְתָּא. הִרָא שְׁכָר מְכִירָה: יִקְרִין: אוֹרִינְיָה. כְּבוֹד אֲנִין מִשְׁמוּנֵי: מֵאִי. הָאִי. לְמַה אֵינְכֶם קוֹבְרִין אוֹתוֹ: שְׁקִיל גּוֹלְפִית. מְקַל. כְּמוֹ גּוֹלְפִי טוֹבִי בְּלַע מְאֻבְּמִי בְּעִרְכִּין (ו'ף כ"ג). וְאִי לֹא אִינְעַם בִּיהּ יוֹסֵף אֶחָיו מִי לֹא הָיוּ מַעֲסָקִי בִּיהּ. כְּלוּמַר הֵיאָד הִנִּיחוּהוּ אֶחָיו לְיוֹסֵף לְטוֹל לוֹ אֵת הַשֶּׁם לְכָבוֹד שֶׁל קְבוּרַת אֲבִיהֶם, וְכִי פִרְקוֹ מַעֲלִינּוּ הִעֵל וְלֹא חָשׂוּ לוֹ, וְאֵם לֹא נִתְעַסַּק בּוֹ הוּא הֵם לֹא הָיוּ עֲסוֹקִין בּוֹ, וְהַכְּתִיב וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בְּנִי, אֲלֵמָא אֵף הֵם הָיוּ עֲסוֹקִין בְּמִשְׁאוֹ וּקְבוּרָתוֹ. וּמִסְקָנָא בְּתִיב אֶחָי קְבוּר אֶת אָבִיו, מְלַח הַכְּתִיב בּוֹ שְׁהוּא זִהָ עֶקֶר הַדְּבָר: אֲמִרִי. אֲחִיו בִּינִינּוּ הִנִּיחוּ לוֹ לְהִתְעַסֵּב בּוֹ כְּגַדָּה כְּלָנָה: כְּבוֹדוֹ. שֶׁל אֲבִינוּ בְּמִלָּךְ יוֹתֵר מִמְּבִהֲרִיוּתוֹ. שִׁיּוּסֵף מִלָּךְ הוּא: נִתְעַסְקוּ בְּבִתָּה. שֶׁל מַצְרַיִם: כְּדִי שִׁיתְּכִרְכוּ מִיָּהוּ. תְּמִיד לְפִי שְׂאִין אֲרִץ מַצְרַיִם שׁוֹתָה מִמִּי שְׂמִימִם אֵלָּא שְׁבִלָה עֲשׂוּיָה: יֵאֻמְרוּם וְחִרְצִימִם מְנִילוּם עַד סוֹף הַמְּוִיעָה מִקֵּה פְּרָסְאוֹת, וְנִילוּם עוֹלָה וּמִשְׁקָה וּמִתְבָּרַךְ וּמְמוֹלָא אוֹתוֹן יֵאֻמְרוּם וּמַשְׁקִין מִתָּן הַשְּׁדוּת. וְהִינּוּ דְכָתִיב (ו'קנ"ה יז) וְהָיָה אִם לֹא יַעֲלֶה מִקֵּד מִשְׁפּוֹחַת וְגו' וְאֵלֵיהֶם יִתֵּהּ הַגִּשְׁם. וְאֵם מִשְׁפּוֹחַת מַצְרַיִם לֹא תַעֲלֶה וְלֹא תִבֵּא וּבִאָּה וְלֹא עֲלֵיהֶם, וְאִין כְּתִיב כָּאן הַגִּשְׁם אֵלָּא וְלֹא עֲלֵיהֶם יִתֵּהּ אוֹתוֹן נִקְרֵה שְׁתֵּן שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ. וְיוֹנָתָן כּוֹן עוֹדִיָּאל תִּרְגַּם וְלֹא עֲלֵיהֶם תִּיֶּסֶק נִילוּם: וְהִי' הָאֶחָד מִפִּיל הַקּוֹרָה וְגו'. בְּתַלְמִידִי אֱלִישֶׁע כְּתִיב מַלְכִּים: וְהוּא שְׂאוֹל. הַשְׂאִילוּהוּ לוֹ: תִּלְמִידוֹ שֶׁל מִשָּׁה. וְלֹא שְׁלֹמֹה מִפּוֹי. אֵלָּא תוֹרָתוֹ שֶׁל מִשָּׁה לְמַדּוֹ לֵאלֹהֵיהֶם בְּקַפְרֵינִשׁ שֶׁל מַלְכִּים. בְּקְבוּרַת שֶׁל מַלְכִּים, וְלְשׁוֹן וַיְהִי הוּא:

ק"ס

צָף, שֶׁהָרִי בְּתִיב וַיְהִי הָאֶחָד מִפִּיל הַקּוֹרָה וְאֵת הַבְּרוֹל נָפַל אֶל הַמַּיִם וְגו', אֲתָה אֲדוֹנִי וְהוּא שְׂאוֹל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲנִי נָפַל וַיִּרְאֶהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּצְבֵּב עָץ וַיִּשְׁלַךְ שָׁמָּה וַיִּצָּף הַבְּרוֹל'. וְהָלֹא דְבָרִים קָל וְחוֹמֶר, וְכֵּה אֱלִישֶׁע תִּלְמִידוֹ שֶׁל מִשָּׁה, צָף בְּרוֹל מִפְּנֵיו. כּוֹפֵנִי מִשָּׁה רַבָּנוּ, עַל אַחַת בְּמָה וְכֵּה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בְּקַפְרֵינִשׁ שֶׁל מַלְכִּים הִיָּה קְבוּר, הִלָּךְ מִשָּׁה וְעָמַד עַל קַפְרֵינִשׁ שֶׁל מַלְכִּים, אָמַר, יוֹסֵף, הִגִּיעַ עַת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂאֵנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִנֵּיעָה שְׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל, אַם אַתָּה מֵרָאָה עֲצָמְךָ מוֹטֵב, וְאֵם לֹא, הָרִי אֲנִי מְנוּקָן מִשְׁבּוּעַתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִדְרַעְעוּ אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, נִסְלֹו מִשָּׁה וְהִבִּיאוּ אֲצֵלָה. וְכָל אוֹתָן שְׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הִלָּלוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה, מִתְחַלְכִּין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין אוֹמְרִים, מַה הֵיכָן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הִלָּלוּ. אָמְרוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה. וְכִי מַה דְּרָפּוֹ שֶׁל מֵת לְהִלָּךְ עִם שְׁכִינָה. אָמְרוּ,

קנים זה מה שכתוב בזה. אנדה זו מפורשת במכילתא בפרשת ויהי בשלח פרעה. כתיב בזה אנכי וכתבי בזה התחת אלהים אנכי. כתיב בזה לא יזהר לך וכתבי בזה האלהים אני ורא, לא תשא - חי פרעה, זכור את יום השבת - וטבח טבח והכן, ואין זה אלא יום השבת, וכן הוא אומר והכינו את אשר יביאו, וכן כל עשרת הדברות. לא תשא את אחיך בלבבך, לא תקם ולא תטור, וחי אחיך עמך: ואי לא איעסק ביה משה וכו'. כלומר היאך הניחו ישראל למשה להתעסק בו לבדו, וכי לא חשו לשבועה, ואם לא נתעסק בו משה לא היו הם מתעסקין: וכתבי וכו'. אלקא לאחר שנפטר משה בערבות מואב נתעסקו בזה ישראל והעבירים את הירדן: וחי לא היו מתעסקין ביה ישראל. לאחר שנפטר משה בניו מי לא היו מיעסק ביה והיאך הניחו בניו את שאר העם להתעסק בו והכתבי בשכם ויהיו לבני יוסף לנחלה וגו', אלקא בנחלתם קבריהו דחביבי היה עליהן: אמרו, בניו בעצמם, הניחו לו שיתעסקו בו כל ישראל: כבודו בקרבים יותר מנחמיו. וישראל אמרו בעצמם בעוד משה קים, הניחו שיתעסק בו משה לבדו, כבודו בגדולים יותר מבקטנים: משכם נכבדו. כדכתיב וישלחו מעמק חרון ויבא שבמה, ושם היו רועין, ודודן אינה מקום. ויהי דכתיב (ס) ואמר האיש נסעו מזה וגו', כך אמר לו, אתה אומר את אחי אנכי מבקש, סעו מן הארצה הזאת ואין מחזיקין עצמן באחיו לך. כי שמעתי אומרים נלכה ונקשך דתות ודיעין היאך להחיותו אם יבא אצלנו: הכא כתיב ויחם משה, ולא שאר העם: אף מורידין אותו מגדלתו. וישמעאלים למתחיל ואינו גומר, אלא אם כן נאמן בשמשה שמת בעבר הירדן: ויורד יהודה שהוא התחיל בהצלת יוסף בשאמר מה בצע ולא גמר: נקרא יוסף עצמות כתיב. שצאמר והעליתם את עצמותי מזה ועודנו חי: שחוריד אצטנני פירעה מגדלתו, כשפרת את החלום והם לא ידעו לפתור: לעצמו. למשכב זכור מתוך יפיו: פירעו. היינו סרסו יתירא: כא בגריאל וסרסו לא גרס: כרב בשר. את בני מחלקותו, רב לכם בני לוי, והקב"ה מדקדק עם הצדיקים בחיט השגרה ונעשה באותה מדה. רב יש לך. הגיע מלכותו של יחושע, ואין לך מלכות נוגעת בחברתה: ד"א רב לך, אל תרבה בבקשה, שלא יאמרו הרב כמה קשה שאינו שומע לתלמידו, ותלמיד כמה סרקו, מפניו, ולשון חכמים הוא כן, היו מסרבין בו לשא את האחות בגדרים וכו' כגו, היו מסרבין בו שיאכל עמו בשבועות וכו' כגו: לפום גמלא שיתא. לפי כח הגמל מרבין במשא, אף כאן לפי צדקתו מדקדק אחרי: חיים קלאו. ביום זה נולדת לא גם יליה. לא ברח להלוותי בחו: דיו וזני. שני וזוגות, שני חברים היו, בהתחלת היום למשה וסופו ליהושע: ככנפי השכינה, ככנף לבוש הודו: מי יקום לי עם מרעים. להוכיחם לשמי: פשר דבר. שהיה יודע לעשות פשרה ביני ביני כגו: סמליון. שם חכם: סימן בתוך סימן. כלומר סימנים הרבה, בארץ מואב בגיא מול בית פעור, ואעפ"כ לא ידע וגו':

סמליון אומר. פי ר"ח אית דאמרי מלאך 1
ואית דאמרי שם חכם. ערוך: 2
יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם. 3

ותו, אי לא איעסקו ביה ישראל, בניו לא היו מיעסקין ביה, והכתבי ויהיו לבני יוסף לנחלה. אמרו, הניחו לו, כבודו בקרובים יותר מנחמיו. ותו אמרו, הניחו לו, כבודו בגדולים יותר מבקטנים. 'קברו בשכם' מאי שנא בשכם. אמר רבי חמא ברבי חנינא, משכם נגבוהו, ולשכם נחזיר אבדיתו. קשו קראי אהררי, כתיב ויחם משה את עצמות יוסף עמו, וכתבי ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו'. אמר רבי חמא ברבי חנינא, כל העושה דבר ולא גמר, ויבא אחר וגמר, מעלה עליו הכתוב על שגמר, פאליו עשאו. רבי אלעזר אומר, אף מורידין אותו מגדלתו, דכתיב ויהי בעת ההיא וירד יהודה. רבי שמואל בר נחמני אמר, אף קובר אשתו ובניו, דכתיב ויתמת בת שוע אשת יהודה וגו' וכתבי וימת ער ואונן. אמר רב יהודה אמר רב, מפני מה נקרא יוסף עצמות כתיב, מפני שלא מוחה בכבוד אביו, דקאמרי ליה 'עבדך אבינו', ולא אמר לחו ולא מיד. ואמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי חמא ברבי חנינא, מפני מה מת יוסף קודם לאחיו, מפני שהנהיג עצמו ברבנות: ויוסף הורד מצרימה' אמר רבי אלעזר, אל תיקרי 'הורד' אלא 'הוריד', שהוריד אצטנניו פרעה מגדלתו. ויחנהו פוטיפר סרים פרעה' אמר רב, שקנאו לעצמו (כא בגריאל וסרסו) כא בגריאל ופרעו, מעיקרא כתיב 'פוטיפר', ולבסוף 'פוטיפרע': מי לנו גדול ממשה וכו': ויאמר ה' אלי רב לך' אמר רבי לוי, ב'רב' בישר, ב'רב' בישורוהו. כרב בישר, רב לכם. כרב בישורוהו, רב לך. דבר אחר, רב יש לך, וזנו יהושע. דבר אחר, רב לך, שלא יאמרו, הרב כמה קשה ותלמיד כמה סרבן, וכל כך לפי מה, תנא דבי רבי ישמעאל, לפום גמלא שיתא: ויאמר אלהים בן מאה ועשרים שנה אנכי היום' שאין תלמוד לומר 'היום', היום מלאו ימי ושנותי. ללמדך שהקדוש ברוך הוא משלים שנותיהם של צדיקים, מיום ליום ומחדש לחדש, דכתיב ואת מספר ימיו אמלא'. לא אוכל עוד לצאת ולבוא, מאי לצאת ולבוא, אילקא לצאת ולבא ממוש, והכתבי ומושה בן מאה ועשרים שנה במתו לא נס לחו, וכתבי וינעל משה מערכת מואב אל הר נבו, ותנא שתיים עשרה מעלות היו שם ופסעו משה בפסיעה אחת. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, לצאת ולבוא' בדברי תורה, מלמד שנסתתמו כמנו שיערי חכמה. ויולך משה ויהושע ויתצבו באהל מועד' תנא, אותה שבת של דיו וזוגי היתה, ניוטלה רשות מזה וניתנה לזה. (ותנא) אמר רבי יהודה, אילקא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו. היכן משה מת, בחלקו של ראובן, דכתיב וינעל משה מערכת מואב אל הר נבו, ונבו בחלקו של ראובן כתיב, דכתיב ויבני ראובן בני וגו' ואת נבו וגו', (נבו ששם מתו ג' גביאים משה ואהרן ומרים). והיו משה קבור, בחלקו של נבו, דכתיב וירא ראשית לו וגו', ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה היו, ארבעה מילין. אותן ארבעה מילין מי הוליכו, מלמד שהיה משה מופל ככנפי שכינה, ומלאכי השרת אומרים 'צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל', והקדוש ברוך הוא אומר 'מי יקום לי עם מרעים מי יתצב לי עם פעלי און'. וישמואל אמר, 'מי בהחכם, ומי יודע פשר דבר'. ורבי יוחנן אמר, 'החכמה מאין תמצא'. ורב נחמן אמר, וימת שם משה וגו'. סמליון אמר, וימת שם משה, ספרא רבה ד'ישראל. תנא רבי אלעזר הגדול אומר, שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, כנגד מתנה ישראל, בת קול משמע ואומר וימת משה' ספרא רבה ד'ישראל. ויש אומרים לא מת משה, כתיב הקא וימת שם, וכתבי היום ויהי שם עם ה', מה להלן עומד ומשמש, אף כאן עומד ומשמש. ויקבר אתו בני בארץ מואב מול בית פעור' אמר רבי פרביה, סימן בתוך סימן, ואפילו הכי 'לא ידע איש את קברתו', וכבר שלחה מלכות הרשעה, אצל

57 פוּמִיפֶר, וְלִבְסוּף - בפרשה הבאה, נוספה לשמו האות ע' ונקרא
58 פוּמִיפֶרע, ודיינו משום שנעשה סריס.
59 שנינו במשנה, מִי לֵנו גְדוֹל מְשִׁיחַ וכו'. דורשת הגמרא את
60 הפסוקים שנאמרו בענין מיתת משה. נאמר וַיֹּאמֶר ה' אֵלֵי רֹב לֶךְ
61 אֶל תּוֹסֵף דָּבָר אֵלֵי עוֹד דְּבַר הַזֶּה, אָמַר רַבִּי לֵוִי, לִשּׁוֹן זֶה שֶׁאֵמַר
62 רֹב לֶךְ, בֹּא לִדְרוֹשׁ, שְׂכִינָן שְׂבִשְׁתָּ מַחְלֻקֹת קוֹרֵד וְעֵדֵתוֹ, בְּרַבִּי
63 בִישְׁרָה - עֵנָה לֵהֵם בִּלְשׁוֹן רַב, לִכֵּן עֲנֵשׁ בִּכְךָ שֶׁבְרַב בִּישְׁרָהוּ.
64 וּמִפֶּרֶשֶׁת הַגִּמְרָא, בְּרַב בִּישְׁרָה, הֵינּוּ מֵה שֶׁאֵמַר מִשָּׁה לִקְרָה וְעֵדֵתוֹ,
65 רַב לֶכֶם בְּנֵי לֵוִי, כְּלוֹמַר שְׂדֵי לֶכֶם בְּמֵה שִׁישׁ לֶכֶם. וְכִיּוֹן שֶׁהִקְבִּיחַ
66 מִדִּקְדָּק עִם צְדִיקִים כְּחוֹט הַשְּׂדֵרָה, עֲנֵשׁ בָּאוּתוֹ לִשּׁוֹן וְכָבֵד
67 בִישְׁרָהוּ, וְלִכֵּן נֹאמַר לוֹ רַב לֶךְ וְגו'. דְּבַר אַחֵר - בִּאֲפֻן אַחֵר
68 מִתִּפְרֵשׁ לִשּׁוֹן רַב לֶךְ, רַב יֵשׁ לֶךְ, שֶׁהִגִּיעַ זְמַן מַלְכוּתוֹ, וְכִיּוֹן - וּמִיּוֹ
69 אוֹתוֹ רַב, הִוָּשַׁע, וְלִכֵּן הִגִּיעַ זְמַן לְהִפְטֹר מִן הָעוֹלָם, שֶׁאֵין מַלְכוּתוֹ
70 נֹגַעַת בְּמַלְכוּתוֹ כְּמֵלֶךְ הַנִּימָה. דְּבַר אַחֵר, רַב לֶךְ, מִלְשׁוֹן דִּי לֶךְ,
71 בִּיקְשׁוּ הַקְבִּיחַ שֶׁלֹּא יִרְבֶּה עוֹד בִּבְקִשָּׁה עַל זֶה, כִּדִּי שְׁלֵאל יֹאמְרוּ
72 הָרֹאִים, הָרֹב - הַקְבִּיחַ, בְּמֵה קִשָּׁה הוּא. שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְתַלְמִידוֹ,
73 וְתַלְמִיד - מִשָּׁה בְּמֵה סִרְכֵּן הוּא יֵתֵר עַל הַמִּידָה. שׁוֹאֲלָת הַגִּמְרָא,
74 וְכָל כֶּךָ לֶכֶם - מִדּוּעַ בִּאֲמַת לֹא הִתְקַבְּלָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מִשָּׁה שֶׁרָצָה
75 לְהִכְנִס לֵאֲרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמִשִּׁיבָה, תֵּנָּה דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, לְפֻסֵּם
76 נִמְלָא שִׁיחָא - לְפִי כַח הַגִּמְלָה מֵרִבִּים אֵת מִשְׁאֵל, וְהָרִי זֶה מִשְׁל, שֶׁאֵף
77 כֵּאֵן לְפִי גוֹדֵל צְדָקָתוֹ שֶׁל מִשָּׁה הִרְבּוּ לְדַקְדֵּק עֲלָיו.
78 וַיֹּאמֶר אֱלִיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנִי הַיּוֹם לֹא אוֹכֵל עוֹד
79 לְצֵאת וּלְבֹא, זֶה אֲמַר אֵלֵי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה. דּוֹרֶשֶׁת
80 הַגִּמְרָא, אַחֵר שֶׁכֵּבֵר נֹאמַר שְׁהוּא בֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שְׁאֵין
81 תִּלְמוּד לִזְמַר - מֵה הוֹצִיךְ הַכְּתוּב לִזְמַר שׁוֹב הַיּוֹם, אֵלֹא יֵשׁ
82 לְדְרוֹשׁ מִכֶּה, שְׁהֵיּוֹם מִלְּאֵה יָמִי וְשְׁנוֹתַי שְׁנַעֲשִׂיתִי בֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים
83 שָׁנָה, כְּלוֹמַר שְׁבִיּוֹם זֶה נִגְדַּלְתִּי. לְלִמְדָּה שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁלֵּם
84 שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים, מִיּוֹם לֵיּוֹם וּמִחֲדָשׁ לְחֲדָשׁ - שְׁנִפְטִירִים מִן
85 הָעוֹלָם בָּאוּתוֹ יוֹם וּבִאוּתוֹ חוֹדֶשׁ שְׁבוּ נִגְדַּלְתִּי, דְּכֵתִיב אֵת מִסְפָּר
86 יָמָי אֲמַלֵּא. וְדוֹרֶשֶׁת הַגִּמְרָא מֵה שֶׁנֹּאמַר לֹא אוֹכֵל עוֹד לְצֵאת
87 וּלְבֹא, מֵאִי הַכּוֹנֵה לְצֵאת וּלְבֹא, אֵלִיָּמָה - אֵם תִּפְרֵשׁ שְׁתִּישׁ
88 כּוֹחַ וְאֵינוֹ יִכּוֹל עוֹד לְצֵאת וּלְבֹא מִשָּׁה, יִקְשֶׁה וְהַכְּתִיב וְיִמְשָׁה בֶן
89 מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה כְּמֵתוֹ לֹא נֵם לְחַי, וּמִתִּפְרֵשׁ שְׁעַד סוֹף יָמָיו לֹא
90 נֵם מִמֶּנּוּ לְחַלּוּתִית כְּחוֹת. וְכִן וְכֵתִיב וַיַּעַל מִשָּׁה מֵעֵרֶבֶת מוֹאָב אֶל
91 הַר נֹב, וְתֵנָּה - שְׁנִינוּ בְּבִרְיָא שֶׁשְׁתֵּים עָשָׂר מַעֲלֹת הָיוּ שֵׁם
92 - בְּעֵרֶבֶת מוֹאָב, וּפְסִקְסָן מִשָּׁה - אֵת כּוֹלֵן בְּפִסְקִיעָה אֲחֵת עַד הַר נֹב,
93 הָרִי שְׁהִיָּה כְּחוֹת עֵמוֹ. אֵלֹא אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי
94 יוֹנָתָן, מֵה שֶׁנֹּאמַר לְצֵאת וּלְבֹא, הֵינּוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וּמִלְּמַד
95 שֶׁנִּתְקַדְּמוּ מִמֶּנּוּ שְׁעָרֵי חֲכָמָה, וְלֹא יֵכֵל לְלַמּוֹד תּוֹרָה.
96 וַיַּעַל מִשָּׁה וַיַּהֲוִשֵׁעַ וַיִּתְּנֵבּוּ בְּאֶחָל מוֹעֵד, תֵּנָּה, אוֹתָהּ שִׁבַּת
97 שְׁמַת בַּה מִשָּׁה, שֶׁל דִּיּוֹ וְזִי וְזִי הָיְתָה - שְׁנֵי זִוְגוֹת הָיוּ בָּהּ, מִשָּׁה בְּתַחֲלִיל
98 הַיּוֹם וַיְהוֹשֻׁעַ בְּסוֹפּוֹ, וּבִאוּתָהּ שִׁבַּת נִימְלָה רְשׁוּת מֵאָה - מִמִּשָּׁה,
99 וְנִיתְּנָה לָּהּ - לְיִהוֹשֻׁעַ.
100 (וְתֵנָּה) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵילִמְלָא הַמְקַרָּא דְלַחֲלֹן לִגְבֵי מְקוֹם
101 קְבוּרַת מִשָּׁה כְּתוּב, אִי אֲפִשְׁרָה הִיא לְאֹמְרוֹ - לִזְמַר דְּבַר זֶה
102 מִעֲצֵמָה. וּמִבְּאֵר, הֵיכָן מִשָּׁה מָתָה, בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שְׁהוּא בְּחֻלְקֵן שֶׁל
103 רְאוּבֵן, דְּכֵתִיב בְּהַמִּשְׁךְ הַמְקַרָּא, וַיַּעַל מִשָּׁה מֵעֵרֶבֶת מוֹאָב אֶל הַר
104 נֹב, וְכִיּוֹן הָרִי בְּחֻלְקֵן שֶׁל רְאוּבֵן קְרִיָּמָה, דְּכֵתִיב וַיְבִי רְאוּבֵן בְּנֵי
105 וְגו' וְאֵת נֹב וְגו', (נֹב) שֵׁשׁ מֵתוֹ ג' נְבִיאִים מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וְמֹרְדֵּי,
106 הָרִי שְׁמִיתָתוֹ הִיָּתָה בְּחֻלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן. וְהֵיכָן מִשָּׁה קְבוּרָה, בְּעֵבֶר
107 הַיַּרְדֵּן בְּחֻלְקֵן שֶׁל גֵּר, דְּכֵתִיב וַיִּרְאֵהוּ רְאִישִׁית לֹא כִי שֵׁם חֲלֻקַּת מִזְרָק
108 סָפֹן וְגו', הָרִי שֶׁנִּקְבֵּר בְּנִחְלָתוֹ שֶׁל גֵּר. וּמִחֻלְקֵן שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֻלְקֵן
109 שֶׁל גֵּר בְּמֵה - מִרְחַק הָיוּ, אֲרֻכָּה מִלִּין. שׁוֹאֲלָת הַגִּמְרָא, אֵת אוֹתָן
110 אֲרֻכָּה מִלִּין שֶׁמִּנְחַלֵּת רְאוּבֵן לְנַחֲלָת גֵּר, מִי הוֹלִיכֵהוּ, הָרִי לֹא
111 הִתְעַסְקוּ יִשְׂרָאֵל בְּקִבּוּרָתוֹ, וּמִשִּׁיבָה, מִלְּמַד, שֶׁהָיָה מִשָּׁה מוֹטֵל
112 בְּכִנְפֵי שְׂכִינָה, וְהַשְׁכִּינָה הַעֲבִירָה אוֹתוֹ מִחֻלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן לְחֻלְקוֹ שֶׁל

1 קִיָּים זֶה - יוֹסֵף, אֵת כָּל מַה שֶׁכְּתוּב בָּהּ - בְּלוֹחוֹת הִבְרִית, וְלִכֵּן
2 רָאוּ לוֹ שִׁישָׁאוּ אֶת אֲרוֹנוֹ לְצַד אֵרֹן הִבְרִית.
3 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה שֶׁמִּשָּׁה הוּא זֶה שֶׁנִּתְעַסַּק בְּהַעֲלָאת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף,
4 שׁוֹאֲלָת הַגִּמְרָא, וְאִי לֹא עָסִיק בֵּיהּ מִשָּׁה - וְכִי אֵם לֹא הִיָּה מִשָּׁה
5 מִתְעַסֵּק לְהַעֲלוֹת עֲצֻמוֹתָיו, וַיִּשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מִתְעַסְכִּי בֵּיהּ, וְכִי לֹא
6 חֲשׂוֹ לְקִיָּים שְׁבוּעָתָם שֶׁהַשְּׁבִיעִים יוֹסֵף לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהַכְּתִיב אַחֲרַי
7 מִיתָת מִשָּׁה, וְאֵת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם
8 קְבִירוֹ בְּשֶׁכֶם, הָרִי מְבוֹאֵר שֶׁכֵּל יִשְׂרָאֵל הִתְעַסְקוּ בְּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף
9 וּקְבִירוֹ, וּמִדּוּעַ נִקְרָאת קְבוּרָתוֹ רַק עַל שֵׁם מִשָּׁה. וְתוֹ - עוֹדֵד קִשָּׁה,
10 מִדּוּעַ הִנִּיחוּ בְנֵי יוֹסֵף לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיקְבִירוּהוּ, וְכִי אִי לֹא אֶתְעַסְקוּ
11 בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל, בְּנֵי שֶׁל יוֹסֵף לֹא הָיוּ מִתְעַסְכִּי בֵּיהּ לְקוֹבְרוֹ, וְכִי לֹא
12 הִיָּה חֲבִיב עֲלֵיהֶם, וְהַכְּתִיב בְּהַמִּשְׁךְ הַפְסוֹק וַיְהִי וַיִּתְּנוּ לְבְנֵי יוֹסֵף
13 לְנִחְלָה שְׁקִבְרוּהוּ בְּנִחְלָתָם, הָרִי שְׁהִיָּה חֲבִיב עֲלֵיהֶם, וְאֵם כֵּן מִדּוּעַ
14 לֹא הִתְעַסְקוּ הֵם בְּקִבּוּרָתוֹ. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא עַל הַשְּׁאֵלָה הָאֲחֵרוֹנָה,
15 שֶׁאֲמָרוּ בְנֵי יוֹסֵף בֵּינֵם לְבִין עֲצֻמָּה, הִנִּיחוּ לוֹ - לֹאבִינֵי יוֹסֵף, וַיִּתְעַסְקוּ
16 בְּקִבּוּרָתוֹ כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁכְּבִידוֹ מְבִרְיָוִים יוֹתֵר מִמְּבִרְיָוִיָּם -
17 כְּבוֹד הוּא לוֹ שִׁיתְעַסְקוּ בְּקִבּוּרָתוֹ כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם מְרֻבִּין, יוֹתֵר
18 מִמֶּה שִׁיתְעַסְקוּ בּוֹ רַק בְּנֵי שֶׁהֵם מוֹעֲטִים. וְתוֹ - מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא עַל
19 הַשְּׁאֵלָה הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁכְּשֶׁהִיָּה מִשָּׁה חֵי, אָמַרְוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, הִנִּיחוּ לוֹ
20 לְיוֹסֵף שִׁיתְעַסֵּק בְּקִבּוּרָתוֹ מִשָּׁה לְבַדּוֹ, לְפִי שֶׁכְּבִידוֹ בְּגִדּוּלִים יוֹתֵר
21 מִבְּקִיָּמִים - כְּבוֹד הוּא לוֹ שִׁיתְעַסֵּק בְּקִבּוּרָתוֹ מִשָּׁה לְבַדּוֹ שְׁהוּא אִדָּם
22 גְּדוֹל יוֹתֵר מִמֶּה שִׁיתְעַסְקוּ בּוֹ שֶׁאֵרִי יִשְׂרָאֵל שְׁחֵן קֻטִּיָּם.
23 נֹאמַר בְּפִסּוֹק וְאֵת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם
24 קְבִירוֹ בְּשֶׁכֶם, שׁוֹאֲלָת הַגִּמְרָא, מֵאִי שָׁנָה - מִדּוּעַ קְבִירוֹ דּוֹקָא
25 בְּשֶׁכֶם. אָמַר רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִשְׁכֵּם נִבְּוָהוּ - שֶׁמִּכְרִיּוֹ
26 לְיִשְׁמַעְאֵלִים, שְׁהָרִי נֹאמַר בְּפִסּוֹק שִׁיעֵקֵב שְׁלֹחַ אֶל אַחֲיוֹ הָרוּעִים
27 בְּשֶׁכֶם. לִכֵּן אֲמָרוּ יִשְׂרָאֵל, וְלִשְׁכֵּם נִחְיִיר אֲבִידֵתוֹ - יִשְׁכִּיבוּ
28 לְקִבּוּרָה.
29 שׁוֹאֲלָת הַגִּמְרָא, קִשְׁו קְרָא אֲהֲדִי - הַפְסוֹקִים סוֹתֵרִים אֶחָדֵם
30 הַשְּׁנֵי, שֶׁבְּפִסּוֹק אַחַד כְּתִיב וַיִּקַּח מִשָּׁה אֵת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ, הָרִי
31 שֶׁמִּשָּׁה הוּא שֶׁהִתְעַסֵּק בְּהַעֲלָאָה בְּמִשְׁךְ כֹּל הָאֲרַבְעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר.
32 וְכֵתִיב - וְאֵילוּ בְּפִסּוֹק אַחֵר כְּתוּב וְאֵת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ
33 בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו', הָרִי שֶׁכֵּל יִשְׂרָאֵל הֶעֱלוֹם. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא, אָמַר
34 רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הָעוֹשֶׂה דְּבַר וְלֹא גָמְרוֹ, וְכֵא אַחֵר
35 וְגָמְרוֹ, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב - עַל זֶה שֶׁגָּמְרוֹ, כֵּאֵילוּ הוּא עֲשָׂאֵה אֵת
36 הַדְּבַר כּוֹלוֹ. רַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר, אֵף מִן הַשְּׁמַיִם מוֹרִידִין אוֹתוֹ - אֵת
37 זֶה שֶׁהַתַּחֲלִיל וְלֹא גָמַר מַעֲשֵׂיו מְגִדּוּלָתוֹ, דְּכֵתִיב אֲצֵל יְהוּדָה אַחֵר
38 מִכִּירַת יוֹסֵף, וַיְהִי בַּעַת הַחַיָּא וַיִּרְדֵּי יְהוּדָה - שִׁירֵד מִגְּדוּלָתוֹ, כִּיּוֹן
39 שְׁהוּא הַתַּחֲלִיל בְּהַצֵּלָת יוֹסֵף וְאֵמַר לְאֲחָיו מֵה בַּעַז כִּי נִהְרֹג אֵת אַחֲיוֹ
40 וְכִסְּנוּ אֶת דַּמּוֹ, וְהִיָּה לוֹ לְגִמּוֹר וְלִהְיוֹל מִיד אַחֲיוֹ וְלִהְיוֹשִׁבוֹ לֹאבִיו.
41 רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר, עֲנוּשׁוֹ שֶׁל הַמַּתְחִיל וְאֵינוֹ גּוֹמֵר חֲמוּר,
42 שֶׁאֵף קוֹבֵר אֵת אִשְׁתּוֹ וְכִיּוֹן בַּחַיָּה, דְּכֵתִיב וַיִּתְּנָה בַּת שׁוֹעַ אִשְׁתּוֹ
43 יְהוּדָה וְגו' הַיּוֹדָה אָמַר רַב מִפְּנֵי מַה נִּקְרָא יוֹסֵף עֲצֻמוֹת בְּחַיָּיו -
44 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מִפְּנֵי מַה נִּקְרָא יוֹסֵף עֲצֻמוֹת בְּחַיָּיו -
45 שֶׁכְּשִׁיחָה אֵת אַחֲיוֹ לְהַעֲלוֹת עֲצֻמוֹתָיו מִמִּצְרַיִם, אֲמַר וְהַעֲלִיתִם אֵת
46 עֲצֻמוֹתַי, וְהָרִי הִיָּה חֵי. מִפְּנֵי שְׁלֵאל מִיָּחָה בְּכַבּוֹד אֲבִיו, דְּקָאֲמְרִי
47 לִיָּה - שֶׁאֲמָרוּ לוֹ אַחֲיוֹ בְּרַדְתֵּם לְמַצְרַיִם עֲבָדְךָ אֲבִינֵנו, וְלֹא אָמַר
48 לָהּ וְלֹא מִיָּד - לֹא מִיָּחָה בָּהֶם עַל שֶׁקְרָאוּ לְיַעֲקֹב עֶבֶד. וְאָמַר רַב
49 יְהוּדָה אָמַר רַב, וַאֲיִתִּיָּמָה רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה מָתָה
50 יוֹסֵף קוֹרֵם לְאֲחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ אֵת עֲצָמוֹ בְּרִבְנוּת.
51 וַיּוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם, אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, אֵל תִּיקְרֵי הַיּוֹרֵד אֵלָּא
52 הַיּוֹרֵד, שֶׁהוֹרֵד יוֹסֵף אֵת אֲיִצְמִיָּגְנִי פֶרַע מְגִדּוּלָתָן - שֶׁלֹּא יִדְעוּ
53 לְפַתּוֹר אֵת הַחֹלֶם פֶּרַע כְּמוֹתוֹ. עוֹד נֹאמַר, וַיִּקְנֶהוּ פוּמִיפֶר סְרִיס
54 פֶּרַע, אָמַר רַב, שֶׁקָּנָה - פּוּטִיפֶר אֵת יוֹסֵף מִחֲמַת יוֹפִי לְעֲצָמוֹ -
55 לְמַשְׁכָּה זֹכֶר. (וְכֵאֵן גְּבִרְיָאֵל וְסִירָס) כֵּאֵן גְּבִרְיָאֵל וְסִירָעוֹ - סִירָס
56 אֵת פּוּטִיפֶר סִירָס מְרֻבָּה. וְהַזְכִּיחָה לִכֵּךְ הִיא, שֶׁמִּעֲקָרָה כְּתִיב

מספרך וגו', הרי שהסכים למות למענכם. ומה שנאמר 'וְאֵת פְּשָׁעִים נִמְנָה', היינו שְׁנִמְנָה עִם מְתֵי מִדְּבָר וראוי לו לחלוק אתם את השכר, לפי שנמנה למות אתם במדבר, וזה היה בעבורם, כמו שנאמר 'וַיַּעֲבֹר בִּי ה' לְמַעַנְכֶם'. ומה שנאמר 'וְהוּא חָטָא רַבִּים נִשְׂאָה', שנשא על עצמו עוון ישראל, בכך שְׁכִיפָר על מַעֲשֵׂה הַעֲנָל. ומה שנאמר 'וְלִפְשָׁעִים יִפְגִּיעַ', היינו שְׁכִיפָשׁ רַחֲמִים עַל פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל שִׁתְּחוּרֵי בְּתֻשׁוֹכָה ויכופר להם עונותם, וְאִין לשון 'פְּגִיעָה', אֵלֶּא אחת מלשונות התפלה, שְׁנִאָמַר 'וְאַתָּה אֵל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בְּעַדָם רָגָה וְתִתְפַּלֵּה וְאַל תִּפְגַּע בָּי', הרי שפגיעה אף היא מלשונות התפילה.

הדרן עלך המקנא לאשתו

היה מביא – פרק שני

בפרשת סוטה נאמר 'וְהִבִּיא הָאִשָּׁה אֶת אֲשֶׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהִבִּיא אֶת קֶרְבָּנָה עֲלֵיהֶּ', כלומר שמצוה על הבעל להביא את מנחת אשתו סוטה, ומבארת המשנה את סדר הבאת מנחת סוטה ובמה חלוק דינה משאר המנחות.

משנה. הָיָה הַבֵּעַל מְבִיא אֶת קֶרְבֵּן מִנְחָתָהּ שֶׁל אֲשֶׁתּוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמָר 'וְהִבִּיא אֶת קֶרְבָּנָה עֲלֵיהֶּ', בְּתוֹךְ בְּפִיפָה מִצִּירֵת – בֶּסֶל שֶׁל נֹצְרֵי דָקֶל זֹרֵדִים הַגְּדִילִים סָבִיב הַדָּקֶל, וְנִזְתָּנָה עַל יְדֵיהֶּ שֶׁל הָאִשָּׁה בְּהִיגְעוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָד לִיגָעָה.

ואלו הן החילוקים בין מנחת סוטה לשאר המנחות, כֹּל הַמִּנְחָוֹת, תְּחִילָתָן – כִּשְׁמֵבִיא אֶת הַמִּנְחָה מִבֵּיתוֹ וְסוּפֶן – כִּשְׁמֵבִיאִים לַעֲזֵרָה בְּכָלִי שָׂרֵת – הַמִּנְחָה נִתְּנָה בְּכָלִי חֹשֵׁב שְׂרָאִי לְהִיּוֹת כְּלִי שָׂרֵת, וְזוֹ – מִנְחַת סוֹטָה תְּחִילָתָהּ – כִּשְׁמֵבִיאָה מִבֵּיתוֹ, מְבִיאָה בְּכִפִּיפָה מִצִּירֵת – סֶל מִנְצִירֵי דָקֶל שֶׁאֵין רָאִי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ כְּלִי שָׂרֵת, וְסוּפָה – כִּשְׁמֵבִיאָה לַעֲזֵרָה לַעֲשׂוֹת בֵּה סֹדֶר הַקֶּרְבָּנָה, לִפְנֵי הַקְּמִיצָה מִנִּיחָה בְּכָלִי שָׂרֵת. כֹּל הַמִּנְחָוֹת מְעֻנּוֹת שָׁמֶן וְלִבְנָה – שֶׁנֶּאֱמָר 'וַיִּצֶק עֲלֵיהֶּ שֶׁמֶן וַתֵּן עֲלֵיהֶּ לִבְנָה', וְזוֹ אֵינָה מְעֻנָּה לֹא שָׁמֶן וְלֹא לִבְנָה – שֶׁנֶּאֱמָר 'לֹא יִצּוֹק עֲלֵיו שֶׁמֶן וְלֹא יֵתֵן עֲלָיו לִבְנָה וגו'.

כֹּל הַמִּנְחָוֹת – מִלְּבַד מִנְחַת הָעוֹמֵר בָּאוֹת מִן הַחֲטָיִין – שֶׁנֶּאֱמָר 'סֹלֶת חֲטָיִים תַּעֲשֶׂה אוֹתָם; וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׁעִירִין – שֶׁנֶּאֱמָר 'עֲשִׂירֵת הָאִיפָה קָמַח שְׁעוּרִים. מִנְחַת הָעוֹמֵר אֵף עַל פִּי שְׂבָאָה מִן הַשְּׁעִירִין אֵינָה דוֹמָה לְמִנְחַת סוֹטָה, שֶׁהִיא הִיָּתָה בָּאָה גֵרֶשׁ – מִהַמּוֹבָחָר וּמִנּוּפָה שִׁבְשְׁעוּרִים, שֶׁהִיא מִנְפִּים אֶת הַקָּמַח בִּי"ג נֶפֶשׁ עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה כַּעַן סֹלֶת חֲטָיִים, וְזוֹ – מִנְחַת סוֹטָה בָּאָה קָמַח – מִעוֹרֵב הַקָּמַח עִם קְלִיפַת הַשְּׁעוּרָה. רָבֵן גְּמִלְיָאֵל אוֹמֵר הַטַּעַם שֶׁמִּנְחַת סוֹטָה בָּאָה מִקָּמַח שְׁעוּרִים הוּא, שֶׁשֶּׁשׁ שְׁפָעִשִׁי מַעֲשֵׂה בְּהִמָּה – שֶׁהַפְּקִירָה עֲצָמָה לְתַשְׁמִישׁ לְמִי שֶׁאֵינוֹ בֵּן זֹגָה כֶּךָ קֶרְבָּנָה עֲשׂוֹי מִשְׁעוּרִים שֶׁהֵם מֵאֲכָל בְּהִמָּה.

גְּמָרָא מְבִאֵרָה הַגְּמָרָא תִּנְיָא אָבָא חֲנִין אוֹמֵר מִשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (וְכָל כֶּךָ לְמַעַן) מִפְּנֵי מָה אָמְרָה הַתּוֹרָה לְהַנִּיחַ אֶת הַמִּנְחָה עַל יַד הָאִשָּׁה, בְּיָד לִיגָעָה – כִּדִּי שֶׁתִּהְיֶה לְסוֹטָה יִגִּיעָה בְּהַבָּאת הַקֶּרְבֵּן, וְהַטַּעַם שֶׁרָצָתָה הַתּוֹרָה לִיגָעָה הוּא בְּיָד שֶׁתִּתְחַזֵּר בָּהּ מִחַמַּת הִיגִיעָה מִדְּבָרֶיהָ וְתוֹרָה שִׁזְיָנָהּ, וְלֹא תִיבָדֵק עַל יַד הַמִּים הַמְאָרִרִים שִׁיגְרָמוּ לָהּ לְמוֹת. וַיֵּשׁ לְלַמּוֹד מִכָּאן, שֶׁאֵם בְּבָה חֶסֶה תוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ – שֶׁהָיָה חֶסֶה עַל הָאִשָּׁה שִׁזְיָנָה וְעִבְרָה עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל מִקְּדָשׁ, כֹּל וְחוֹמֶר שֶׁחֶסֶה עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא וּמִמָּה שֶׁהַטַּעַם שֶׁרָצָתָה הַתּוֹרָה שֶׁתִּתְחַזֵּר בָּהּ לֹא תִיבָדֵק מִשׁוּם דְּחָקָה הוּא, דִּילְמָא רָצָתָה הַתּוֹרָה שֶׁתִּתְחַזֵּר בָּהּ בִּי יוֹכִי דְּלֹא יִצְטָרֵכוּ לְהַכִּין אֶת הַמִּים הַמְאָרִרִים וְתִיפְתָּק מִגְּמִלָּה שֶׁשֶּׁם ה' כְּתוּב בָּהּ. עוֹנָה הַגְּמָרָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֵינוֹ יָכוֹל לְלַמּוֹד שְׁעוּשִׁים כֵּן כִּדִּי שֶׁלֹא תִימָחֵק הַמְגִילָה, מִשׁוּם שֶׁקִּסְכָּר

נִקְסָמָר – מוֹשֵׁל שֶׁל בֵּית פְּעוֹר, וְאָמְרוּ לוֹ, הֲרָאֵנוּ הֵיכָן מִשָּׁה קָבוֹר. וְלֹא הִצְלִיחוּ לְמַצּוֹא מִקּוֹם זֶה, שֶׁכְּשֶׁעָמְדוּ לְמַעֲלָה, נִדְּמָה הִיָּה לָהֶם שֶׁמִּקּוֹם קְבוּרָתוֹ לְמַטָּה, וְכִשְׁעָמְדוּ לְמַטָּה, נִדְּמָה הִיָּה לָהֶם שֶׁהוּא קָבוֹר לְמַעֲלָה. וְאֵף שֶׁנִּחְלְקוּ לְשֵׁנִי בֵּיתוֹת – קְבוּצוֹת, אוֹתָן שְׁעוּמָדִים לְמַעֲלָה, הִיָּה נִדְּמָה לָהֶן מִקּוֹם קְבוּרָתוֹ לְמַטָּה, וְאוֹתָן שְׁעוּמָדִים לְמַטָּה, נִדְּמָה הִיָּה לָהֶן שֶׁהוּא קָבוֹר לְמַעֲלָה, לְקִיָּים מָה שֶׁנֶּאֱמָר בְּמִקְרָא 'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ'. רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אֵף מִשָּׁה רְבִינֵי בְּעַצְמוֹ אֵינוֹ יוֹדַע הֵיכָן הוּא קָבוֹר, דְּבִרְתִּיב הָכָא – בִּפְרִשְׁתָּ קְבוּרָתוֹ 'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ', וּבִרְתִּיב הָתָם 'וְזֹאת הַקְּבֻרָה אֲשֶׁר בְּרַךְ מִשָּׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים', הָרִי שֶׁמִּשָּׁה נִקְרָא אִישׁ, וְרָאִיהָ שָׂאָה הוּא לֹא יָדַע מִקּוֹם קְבוּרָתוֹ.

וְאָמַר רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, אֵף שֶׁלֹא זָכָה לִיכַסֵּס לֶאֱרָץ יִשְׂרָאֵל בְּחַיּוֹ, מִפְּנֵי מָה לֹא הִעֲלוּ אֶת עֲצָמוֹתָיו לֶאֱרָץ יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ שֶׁהִעֲלוּ אֶת עֲצָמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף, אֵלֶּא נִקְבֵּר מִשָּׁה אֶצֶל בֵּית פְּעוֹר. וְבִיָּאֵר שֶׁעָשׂוּ כֵן בְּיָד לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה – חֲטָא שֶׁל פְּעוֹר, שֶׁחֲטָאוּ בְּבִנוֹת מוֹאָב. וְאָמַר רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מָאִי דְּבִרְתִּיב "אֲחֵרִי ה' אֱלֹהֵיכֶם תִּלְבֹּו", שֶׁמִּשְׁמַעוֹתָיו לִלְכַּת בְּקֶרֶבֶת ה', וְכִי אָפְשָׁר לוֹ לֵאמֹר 'לְחֵלֶךְ אֲחֵרִי שְׁכִינָה, וְהִלָּא בְּכֶר נֶאֱמַר 'כִּי ה' אֱלֹהֵיךְ אֲשֶׁר אֲכַלָּה הוּא', וְאֵם כֵּן לֹא נִיתֵן לִילֵךְ אַחֲרָיו. אֵלֶּא כִּי הִיא כּוֹנֵנֶת הַפֶּסוּק, שֶׁצִּירֵךְ הָאֵדָם הִלְחֵךְ אַחֲרֵי מְדוּתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – לְנִזְהוּג כְּמִדּוּתָיו. הִיָּינָם, מָה הוּא – הַקֶּבֶץ מִלְּבִישׁ עֲרוּמִים, דְּבִרְתִּיב "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ בְּתִנּוּת עוֹר וְלִבְלָשִׁים", אֵף אִתָּה הַתְּנִיגָה כֵּן וְהִלְבֵּשׁ עֲרוּמִים. וְכֵן כִּפִּי שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בִּינְךָ חוֹלִים, דְּבִרְתִּיב בְּבּוֹאוֹ לְבַקֵּר אֶת אֲבִרָהּ אַחֲרֵי מִילְתּוֹ "וַיִּרְא אֵלָיו ה' בְּאֵלּוֹנֵי מִמְרָא", אֵף אִתָּה בִּינְךָ חוֹלִים. וְכֵן מָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִיחָם אֲבָלִים, דְּבִרְתִּיב "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אֲבִרָהּ וַיִּבְרַךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ" – שֶׁנִּיחָמוּ עַל אֲבִיו וּבְרַכּוּ אֱלֹקִים בְּרַכַּת אֲבָלִים, אֵף אִתָּה נִחָם אֲבָלִים. וְכֵן מָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קָבֵר מֵתִים, דְּבִרְתִּיב "וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בְּנִי", אֵף אִתָּה קָבוֹר מֵתִים.

כִּיֵּן שֶׁהוֹכִירָה הַגְּמָרָא שֶׁהַלְבִּישׁ הַקֶּבֶץ אֶת אָדָם וְחוּה בְּכַתְּנוֹת עוֹר, דִּנָּה הַגְּמָרָא מִמָּה הַמִּנְחָוֹת עוֹר שֶׁהַלְבִּישָׁם. נִחְלָקוּ בּוֹה רַב וְשְׁמוּאֵל, חֵד – אֶחָד מֵהֶם אָמַר, שֶׁהוּא מִדְּבָר בְּהִמָּה מִן הָעוֹר – צֶמַח, וְחֵד אָמַר שֶׁהִיָּה חֵד פֶּשֶׁת, וְנִקְרָא כֵן לִפִּי שֶׁהוּא דְּבָר שֶׁהָעוֹר נִתְּנָה מִמֶּנּוּ שְׁלּוּבִשִׁים אוֹתוֹ סוּמֹךְ לַעֲזֵרָה. דְּרֵשׁ רַבִּי שְׁמֵלָא, הַתּוֹרָה בְּתַחֲלִילָתָהּ עוֹסֶקֶת בְּגִמְלּוֹת חֲסָדִים, וְסוּפָה עוֹסֶק בְּגִמְלּוֹת חֲסָדִים, תְּחִילָתָהּ גִּמְלּוֹת חֲסָדִים, שֶׁנִּכְתַּב שְׁעֵשֶׂה הַקֶּבֶץ חֵסֶד לְאָדָם וְחוּה, דְּבִרְתִּיב "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ בְּתִנּוּת עוֹר וְלִבְלָשִׁים", וְסוּפָה עוֹסֶקֶת בְּגִמְלּוֹת חֲסָדִים, דְּבִרְתִּיב "וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בְּנִי".

דְּרֵשׁ רַבִּי שְׁמֵלָא, מִפְּנֵי מָה נִתְּנָה מִשָּׁה רְבִינֵי לִיכַסֵּס לֶאֱרָץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֹאֲכֹל מִפְּרִיָּה הוּא צִירָה, אוֹ לְשִׁבּוֹעַ מִטּוֹבָה הוּא צִירָה. אֵלֶּא כֶּךָ אָמַר מִשָּׁה בְּתַפִּילָתוֹ וּבִקְשָׁתוֹ לִיכַסֵּס לֶאֱרָץ, הִרְבָּה מִצּוֹת נִצְטָווּ יִשְׂרָאֵל, וְאִין מִתְקַיֵּימִין – חֵלֶק מִזֶּה אֵלֶּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכַךְ לֵאמֹר אֵף אֵינִי לֶאֱרָץ, בְּיָד שִׁתְּקַיֵּימוּ הַמִּצְוֹת כּוֹלֵן עַל יְדֵי. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּלּוֹם מָה שֶׁאִתָּה מְבַקֵּשׁ מִקְּדָשׁ הַמִּצְוֹת הַתְּלוּיֹת בְּאֶרֶץ, אֵין זֶה אֵלֶּא בְּכִדִּי לְקַבֵּל שְׂכָר עֲלֵיהֶם, אִם כֵּן מַעֲלָה אֵין עֲלֶיךָ כִּאֵלּוּ עֲשִׂיתָם וְתִקְבַּל שְׂכָר עֲלֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמָר "לְכֹן אֲחֻלֶּךְ לוֹ בְּרַבִּים, וְאֵת עֲצוּמִים יִחְלַק שְׁלָל, תַּחַת אֲשֶׁר הִעֲרָה לְמוֹת נַפְשׁוֹ, וְאֵת פְּשָׁעִים נִמְנָה, וְהוּא חָטָא רַבִּים נִשָּׂא, וְלִפְשָׁעִים יִפְגִּיעַ", וְנִדְרֵשׁ מִקְרָא זֶה לְגַבִּי מִשָּׁה, לְכֹן אֲחֻלֶּךְ לוֹ – שְׂכָר בְּרַבִּים, יָכוֹל – שֶׁמָּא תִאֲמַר שֶׁהִיָּה שְׂכָרָה בְּאֶחָדֻנִּים, וְלֹא בְּרַאשׁוֹנִים – הָאֲבוֹת, תִּלְמוּד לּוֹמֵר 'וְאֵת עֲצוּמִים יִחְלַק שְׁלָל' – שֶׁמֶתֵן הַשֶּׁכֶר יִהְיֶה בְּאֶבְרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵן עֲצוּמִים בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת. וְמָה שֶׁנֶּאֱמָר 'תַּחַת אֲשֶׁר הִעֲרָה לְמוֹת נַפְשׁוֹ', הוּא לִפִּי שְׁמֵכָה מִשָּׁה אֶת עֲצוּמוֹ לְמִיתָה בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמָר – לֵאחֲרַי חֲטָא הִעֲגַל אֲמַר מִשָּׁה, "וַעֲתָה אִם תִּשָּׂא חֲטָאתָם, וְאֵם אֵין מִחְנֵי נָא

סוטה. המקנא - פרק ראשון דף יד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קעא רש"י תוספות

1 גַּמְטָרָא. מושל, כמה שאמר קומוס דוכוס ושלטון, וחברו ריהטון קורטון גסטרא (קלטו דף
2 כ"ג) ויברך אלהים את יצחק, נחמו על אביו וברכו ברכת אבליים: דבר הקא מן העור. של
3 צמר הוא: שהעור נהנה מפניו. של פשתן שאדם לובש סמוך לעורה: תחלתו גמילות חסדים.
4 הלביש ערמית: ולפושעים יפגוע. בשביל פושעים הפגיע: הערה. הריק:

1 מפני מה נקבר מול בית פער כדי לכפר על מעשה פער. ומדש אגדה בכל שנה ושנה
2 בעת שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק בית פער עלה למעלה כדי לקטר
3 ולחזק עין וכשהוא רואה קברו של משה חזר ושקע שמשוה רבינו שקעו בקרקע עד
4 חוטמו וכל שעה שעולה חזר ונשקע למקום ששקעו משה רבינו. מתוספת רבי:

הדרן עלך המקנא

1 גַּמְטָרָא שֶׁל בֵּית פְּעוֹר, הֲרָאנוּ הֵיכָן מִשָּׁה קָבֹור. עֲמִדוֹ
2 לְמַעַלָּה, נִדְמָה לָהֶם לְמִטָּה. לְמִטָּה, נִדְמָה לָהֶם
3 לְמַעַלָּה. נִחְלְקוּ לְשֵׁנֵי בֵּיתוֹת, אוֹתָן שְׁעוּמִדִּים לְמַעַלָּה,
4 נִדְמָה לָהֶן לְמִטָּה. לְמִטָּה, נִדְמָה לָהֶן לְמַעַלָּה, לְקִיָּים
5 מֶה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ'. רַבִּי חֲמַא
6 בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אַף מִשָּׁה רַבִּינוּ אֵינּוּ יוֹדַע הֵיכָן
7 קָבֹור, כְּתִיב הֵכָא 'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ', וְכִתִּיב
8 הֵתָם 'וְזוֹאת הַבְּרִכָּה אֲשֶׁר בְּרַךְ מִשָּׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים'.
9 וְאָמַר רַבִּי חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מֶה גָּקֵר מִשָּׁה
10 אֶצֶל בֵּית פְּעוֹר, כְּדִי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר. וְאָמַר
11 רַבִּי חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מֵאִי דְכִתְּבִיב 'אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם
12 תִּלְכּוּ', וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְחַלֵּף אַחֵר שְׂכִינָה, וְהָלֹא
13 כָּבֹד נֶאֱמַר 'כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכֶלֶת הוּא', אֵלָּא לְחַלֵּף
14 אַחֵר מִדּוֹתָיו שֶׁל תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. מֶה הוּא מַלְבִּישׁ
15 עֲרוּמִים, דְּכִתְּבִיב 'וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ
16 פְּתֻנֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם', אַף אֶתָּה הַלְבִּישׁ עֲרוּמִים.
17 תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בִּימֵךְ חוֹלִים, דְּכִתְּבִיב 'וַיֹּרֶא אֱלֹוִי ה'
18 בְּאַלּוּנֵי מִמְרָא', אַף אֶתָּה בִּימֵךְ חוֹלִים. תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ
19 הוּא נִיחָם אֲבָלִים, דְּכִתְּבִיב 'וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אֲבֵרָהֶם
20 וַיִּבְרַךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בֶּנּוּ', אַף אֶתָּה נַחֵם אֲבָלִים.
21 תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קָבֹר מֵתִים, דְּכִתְּבִיב 'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ

הדרן עלך המקנא

5 הִיָּה מְבִיא אֶת מִנְחָתָהּ הַבֹּעַל, בְּדִכְתִּיב
6 וְהִבִּיא אֶת קֶרְבָּנָה עֲלֵיהָ וְגו' (פסוקי סו)
7 כְּפִיפָה מִצְרִית. סל של נצרי דקל, וְרִידִים שְׂגוּלִין
8 סְבִיב תְּקֵל: כְּדִי לִיָּעָה. בְּגִמְטָרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא:
9 תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן. הַשְׁתָּא מְשַׁמֵּעַ בְּשִׁמְבַּרְיָה מְבִיט
10 מְבִיטָה בְּכָלִי שְׂרָת לְעוֹרָה: וְסוֹפָה בְּכָלִי שְׂרָת.
11 קָדָם קְמִיעָה: כָּל הַמִּנְחָחוֹת טַעוֹנוֹת שְׁמֹן לְבֹנָה.
12 בְּדִכְתִּיב וַיִּצַק עֲלֶיהָ שֶׁמֶן וְהָתָּה עֲלֶיהָ לְבֹנָה (ויקרא)
13 ט. וְלַקְמִיָּה פִּרְיָה וְהָאִיכָא מִנְחַת חוּטָא: וְזוֹ אִינָה
14 מְעוּנָה. דְּכִתְּבִיב כֹּה לֹא יִצַק עֲלֶיהָ שְׁמֹן וְגו' (פסוק)
15 ט. בָּאוֹת מִן הַחֲטָיִין. דְּכִתְּבִיב סֵלֶת חֲטָיִים תַּעֲשֶׂה
16 אוֹתָם (שמות כט): מִנְחַת הַקֹּהֵן בָּאָה מִן שְׁעוּרִים.
17 מִבְּסַכַּת מִנְחָחוֹת (דף סח): וְלִפְקוֹן לֹה מְקַרָּא: בָּאָה
18 גֵּרֶשׁ. דְּכִתְּבִיב גֵּרֶשׁ בְּרַמְל תְּקַרִּיב אֶת מִנְחָת
19 בְּבוֹרֶיךָ (ויקרא ט), וּבִמְסַכַּת מִנְחָחוֹת (דף סו): אִמְרוּן
20 בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַחֲבוּב מִדְּבַר: גֵּרֶשׁ. בְּשַׁעוּרִים
21 מְבִיטָה שְׁבוּ, מְנַפֵּה בִּינָה נֶפֶחַ בְּעֵין סֵלֶת חֲטָיִים:
22 קָמָה. הַכֹּל מְעוּרָב כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁחָט: וְגַם וְכָל כֶּךָ לֵפָה.
23 לָמָּה אֵנּוּ טוֹרְחִין לִיָּעָה: עַל עוֹבְרֵי רִצּוֹנוֹ. שֶׁאֵם
24 וְהָתָּה עֹבְרָה עַל רִצּוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם וְרוֹצֶה שְׂחוּדָה
25 שֶׁלֹּא תִּבְדֹּק: קָסֵר. הָאִי תָנָא דְאָמַר מִשּׁוֹם
26 דְּחִסָּה הוּא:

5 **מְבִיא** את מנחתה. אין סדר המשנה וסדר
6 הפרשה מכווין שהרי כך סדר הפרשה
7 קינא לה ונסתרה מעלה האשה ומביא את
8 מנחתה הבקון מביא פיילי של חרס ונותן לתוכו
9 חצי לוג מים מן הכיור ונותן בו עפר מעמיד
10 האשה בשער נקור ואוחז בבגדיה וסותר את
11 שערה ונותן את המנחה על ידיה וביד הבקון מים
12 המרים ומשביע ומתנה עמה וכותב את המגילה
13 ומוחק ומשקה ונותל מנחתה מתוך כפיפה מצרית
14 ונותן לתוך כלי שרת מניף ומגיש קומץ ומקטיר
15 ולא ידענו למה שינה התנא הסדר ואם סדר
16 התנא דוקא או סדר הפרשה:
17 **כְּדִי** ליגיעה. שהרי היתה נתונה על ידיה עד גמיר
18 כל הסדר כדי שתחזור ותודה ולא שייך
19 למימר דרדש טעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן
20 מינה מידי דמריב מיניה וקרא סתמא כתיב וכולל
21 הכל ואנו דורשין טעמו ואומרים וזו הטעם של
22 פסוק הואיל וטעמו בשביל כך איכא דוקא כון
23 לא תחבול בגר אלמנה משמע בין עניה ועשירה
24 וקאמר ר"ש טעמא דקרא שאם אתה ממשכן
25 אותה אתה משיא לה שם רע בשכנותיה מתוך
26 שאתה משיב לה העבט ונאמר עניה דוקא אין
27 ממשכנין אותה (כ"ז דף קטו).
אי

22 בְּנִי, אַף אֶתָּה קָבֹור מֵתִים: 'פְּתֻנֹת עוֹר' רַב וְשִׁמּוּאֵל, חֵד אָמַר דְּבַר הַבָּא מִן הָעוֹר, וְחֵד אָמַר דְּבַר שְׁהָעוֹר נִהְיָה מִפְּנֵי. דְּרִשׁ
23 רַבִּי שְׁמֵלָא, תוֹרָה תְּחִלָּתָה גְּמִילוֹת חֲסִדִּים, וְסוֹפָה גְּמִילוֹת חֲסִדִּים. תְּחִלָּתָה גְּמִילוֹת חֲסִדִּים, דְּכִתְּבִיב 'וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם
24 וּלְאִשְׁתּוֹ פְּתֻנֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם', וְסוֹפָה גְּמִילוֹת חֲסִדִּים, דְּכִתְּבִיב 'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנִי'. דְּרִשׁ רַבִּי שְׁמֵלָא, מִפְּנֵי מֶה נִתְּאָוָה מִשָּׁה רַבִּינוּ
25 לִיָּבֹנֶם לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֹאֲכֹל מִפְּרִיָּה הוּא צִירָה, אוֹ לְשִׁבּוֹעַ מִטּוֹבָה הוּא צִירָה. אֵלָּא כְּדִי אָמַר מִשָּׁה, הִרְבָּה מִצּוֹת נִצְטָו יִשְׂרָאֵל,
26 וְאֵין מִתְקַוִּימִין אֵלָּא בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, אֲכַנֵּם אֵינִי לְאַרְצֵי, כְּדִי שִׁתְקַיִּימוּ בּוֹלֵן עַל יְדִי. אָמַר לוֹ תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כָּלוּם אֶתָּה מְבַקֵּשׁ
27 אֵלָּא לְקַבֵּל שְׂכָר, מַעַלָּה אֵינִי עֹלִיד כְּאִילוֹ עוֹשִׂיתָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בְּרִבִּים, וְאַתָּה עֲצוּמִים יַחֲלַק שְׁלָל', תַּחַת אֲשֶׁר הָעֵרָה
28 לְמוֹת נַפְשׁוֹ, וְאַתָּה פֹּשְׁעִים נִמְנָה, וְהוּא חֲמָא רַבִּים נִשָּׂא, וְלַפְּשָׁעִים יַפְגִּיעַ, 'לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בְּרִבִּים', וְכֹל בְּאַחֲרוֹנִים וְלֹא בְּרִאשׁוֹנִים,
29 תִּלְמוּד לֹמַר 'וְאַתָּה עֲצוּמִים יַחֲלַק שְׁלָל' בְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵן עֲצוּמִים בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת. 'תַּחַת אֲשֶׁר הָעֵרָה לְמוֹת נַפְשׁוֹ',
30 שְׁמֵר עֲצָמוֹ לְמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאֵם אֵין מַחְנֵי נָא וְגו''. 'וְאַתָּה פֹּשְׁעִים נִמְנָה', שְׁנִמְנָה עִם מְתֵי מִדְּבַר. 'וְהוּא חֲמָא רַבִּים נִשָּׂא', שְׂכִיפָר
31 עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. 'וְלַפְּשָׁעִים יַפְגִּיעַ', שְׂכִיפָר רַחֲמִים עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שִׁחְזוּר בְּתַשׁוּבָה, וְאֵין 'פְּגִיעָה' אֵלָּא תַּפְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַתָּה
32 אֵל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאֵל תִּשָּׂא בְּעַדָם רַחֵם וְתַפְּלָה וְאֵל תִּפְגַּע בִּי':

הדרן עלך המקנא לאשתו

הִיָּה מְבִיא - פֶּרֶק שְׁנִי

33 **מִשְׁנָה**. הִיָּה מְבִיא אֶת מִנְחָתָה בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית וְנוֹתְנָה עַל יְדֶיהָ כְּדִי לִיָּעָה. כָּל הַמִּנְחָחוֹת תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן בְּכָלִי שְׂרָת, וְזוֹ תְּחִלָּתָה
34 בְּכִפִּיפָה מִצְרִית וְסוֹפָה בְּכָלִי שְׂרָת. כָּל הַמִּנְחָחוֹת טַעוֹנוֹת שְׁמֹן וְלְבֹנָה, וְזוֹ אִינָה טַעוֹנָה לֹא שְׁמֹן וְלֹא לְבֹנָה. כָּל הַמִּנְחָחוֹת בָּאוֹת
35 מִן הַחֲטָיִין וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִין. מִנְחַת הָעוֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִין, הִיא הִיָּהָה בָּאָה גֵּרֶשׁ, וְזוֹ בָּאָה קָמָה. רַבִּן גְּמִלְיָאֵל אָמַר, בְּשֵׁם
36 שְׁמַעְשִׂיָּה מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה כְּדִי קֶרְבָּנָה מֵאֲכָל בְּהֵמָה. גְּמִלְיָאֵל תִּנְיָא אָבָא חֲנִין אָמַר מִשּׁוֹם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, (וְכָל כֶּךָ לָמָּה) כְּדִי לִיָּעָה כְּדִי שִׁתְחַזּוֹר
37 בָּהּ. אִם כָּכָה חֲסֵה תוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רִצּוֹנוֹ, קַל וְחוֹמֶר עַל עוֹשֵׂי רִצּוֹנוֹ. וּמֵאִמָּא מִשּׁוֹם דְּחִסָּה הוּא, דִּילְמָא כִּי הִיכִי דְלֹא תִימְחֹק מְגִילָה, קָסֵר
מִשְׁקָה

א' משום מגילה הא אימחיקא. היה קשה לרבי התאמר' לעיל (ה' ק) דלאחר שזנבמחקה
מגילתה מאימיון עליה שתשתה ונראה דעל כרחק אית לן למימר דר"א לית ליה איום
שתשתה אפי' אחר מחיקת מגילה ומדלא פריך נהי דמשקה ואחר מקריבה אימא דלאחר
מחיקה לאלתר היה נוטל המנחה מעל ידיה ש"מ דפשיטא ליה דער שעת הקרבה היה
מניחה על ידיה אם כן למאן דאמר מאימיון עליה

שתשתה אית לן למימר דסבירא ליה מקריב

מנחתה ואח"כ שותה דכבר נקריבה:

טעונה

משקה ואחר כך מקריב את מנחתה, דאי משום
מגילה הא אימחיקא לה: כל המנחות כו': ורמיהו,
סדר מנחות פיצר, אדם מביא מנחה מתוך ביתו

בקלות של כסף ושל זהב ונותנה לתוך פלי שרת ומקדשה בכלי שרת, ונותן עליה שמנה
ולבנותה ומוליכה אצל כהן, וכהן מוליכה אצל מזבח ומגישתה בכרן דרומית מערבית כנגד
חודה של קרן ודיו. ומסלק את הלבונה לצד אחד וקומץ מקומם שנתרבה שמנה, ונותנו
לתוך פלי שרת ומקדשו בכלי שרת ומלקט את לבנותה ונותנה על גביו (ומעלה אותו לגבי
מזבח) ומעלהו ומקטירו בכלי שרת ומולחו ונותנו על גבי האשיות. קרב הקומץ, שריה
נאכלין ורשאין הכהנים ליתן לתוכה יין ושמן ודבש, ואין אסורין אלא מלחמין. קתני מיהא,
בקלות של כסף ובקלות של זהב. אמר רב פפא, אימא בכלים הראויין לכלי שרת, מפלג
דכפיפה מצרית לא חוץ. כמאן, דלא פרבי יוסי פרבי יהודה, דתניא פלי שרת שעשאן של
עין, רבי פוסל ורבי יוסי פרבי יהודה מבשיר. אפילו תימא רבי יוסי פרבי יהודה, אמר
דאמר רבי יוסי פרבי יהודה בשזוכין, בפחותין מי אמר. וכי לית ליה לרבי יוסי פרבי יהודה
הקריבהו נא לפחתה: ונותנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת: שמעת מינה, פלי שרת
אין מקדשין אלא מדעת. אימא, נותנה בכלי שרת לקדשה בכלי שרת: ונותן עליה שמנה
ולבנותה: שנאמר ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה: ומוליכה אצל כהן: דכתיב והביאה
אל בני אהרן וגו': וכהן מוליכה אצל מזבח: דכתיב והגישתה (אצל) [אל] המזבח: מגישה
בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו. מגלן, דכתיב וזאת תורת המנחה הקרב
אתה בני אהרן לפני ה' אל בני המזבח: ותניא, לפני ה', יכול במערב, תלמוד לומר אל
בני המזבח. אי אל בני המזבח, יכול בדרום, תלמוד לומר לפני ה'. הא פיצר, מגישה בקרן
דרומית מערבית כנגד חודה של קרן, ודיו. רבי אלעזר אומר, יכול יגישנה במערבה של קרן
או לדרומה של קרן, אמרת כל מקום שאתה מוצא שני מקראות, אחד מקיים עצמו ומקיים
דברי חבירו, ואחד מקיים עצמו ומבטל דברי חבירו, מניחין את שמקיים עצמו ומבטל חבירו,
ותופסין את שמקיים עצמו ומקיים חבירו, כשאתה אומר לפני ה' במערב, ביטלתה אל פני
המזבח בדרום, וכשאתה אומר אל בני המזבח בדרום, קיימתה לפני ה' במערב. הא פיצר,
מגישה לדרומה של קרן. ותיבן קיימתה, אמר רב אשי, קסבר האי תנא, פוליה מזבח בצפון
קאי. מאי ודיו, אמר רב אשי, איצטרך, סלקא דעתך אמינא, תיבעי הגשת מנחה גופה,
קמושמע לן. ואימא הכי נמי, אמר קרא והקריבה אל הכהן וגו' והגישתה אל המזבח: מה
הקריבה אצל כהן בכלי, אף הגשה אצל מזבח בכלי: ומסלק את לבנותה לצד אחד: כי היכי
דלא תקמוץ בהרי מנחה, בדתנן קמץ ועלה בידו צרור או גרר מלח או קורט לבונה פסול:
וקומץ מקומם שנתרבה שמנה: מגלן, דכתיב מסלתה ומשמנה: מנרשה ומשמנה: ונותנו
לתוך פלי שרת ומקדשו בכלי שרת: לפה לי, הא קדשה חדא וימנא. מיד דהוה אדם, דם
אף על גב דקדושתיה ספין בצואר בהמה, הדר מקדש ליה בכלי שרת, הכא נמי לא שנא:
ומלקט את לבנותה ונותנה על גביו: דכתיב וזאת כל הלבנה אשר על המנחה: ומעלהו

ומקטירו

משקה. המים ואח"כ מקריב מנחתה, ופולגתא היא בפרק הזה נוטל (לפני דף יט). ומיהו כל
זמן שלא קרבה מנחתה אינה נבדקת, דכתיב מוקרת עין, ואפי' ששתתה מניחין אותה
בקהל כדי ליגעה ותודה, והשתא ודאי משום חסין הוא, דאי משום מגלה הא אימחיקא
לה: קלות. כעין שלם, אדם מביא מנחתו לעזרה מתוך ביתו בקלות וכו': ונותנה,
בקרן בכלי שרת, קסיד שצריך לתתה ע"מ כן
שיהא דעתו שיקדשה הכלי ופגישתה. מגיע את
הכלי לקרן מערבית דרומית. ולקמן יליף לה
מקרא: ודיו. לקמן מפרש מאי היא ותאמי
תיסק אדעתך דנבעי טפי: ומסלק הלבונה לצד
אחד. בתוך הכלי עצמה. ולקמן מפרש טעמא
דכלה מתניתא: שנתרבה שמנה. מקום שהיא
נכללת פה בשמן: ונותנו לכלי שרת. שני, ולקמן
מפרש טעמא, על גבי האשיות. על האש: למה
לתוכה. למה לתוך השירות: בכלים הראויין לכלי
שרת. אם היה מקדישין רבי פוסל. ובמנחותו
ובמסכת סנהדרין יליף טעמא בפרק החליל (ה' טז):
בשזוכין. בכלי עץ שזוכין: הקריבהו נא לפחתה.
סיפא דקרא, דהיינו או יגישתה פניה: אין מקדשין
אלא מדעת. שהנותנו כהן צריך שיתנו לשם
כהן. ואי' הרי מנחה קדושה ונעדרת מהקדשה
בה, קדשה פה אינה אלא קדשת דרמיו ואינה
קדשת הגוף, ואינה נפסלת בטבול יום ובלילה,
ואם נטמאת נפדית. קדשה בכלי קדשה קדשת
הגוף ונפסלת בטבול יום ובלילה ואין לה פדיון:
נותנה לקדשה. התורה הצריכה לה לתנו בכלי
שרת כדי שיקדשה הכלי ואפילו אינו מתקן
לכהן: ונותן עליה. הוה שמן ולבונה ואין צריך
בהן לכהן, דכתיב ויצק עליה שמן וגו' ותודה
והביאה אל בני אהרן וגו': וזאת תורת המנחה.
כל המנחות במשמע: הקרב אותה בני אהרן וגו'
יכול בפער. יגיענה לרפן מערבי של מזבח,
דהיינו לפני ה', שהיהכל במערב והמזבח בחצר
ל"ב אמה רחבו ממזע באמצע העזרה זה מול זה ל"ב
ההיכל ממזע באמצע העזרה זה מול זה ל"ב
אמה היכל ובתליו. חללו בו ובתליו ר' אמה עבי
בתל צפוני וששה בתל דרומי, נמצא מערבו
של מזבח לפני ה', דאין מפקינן כלום בינו לבין
ההיכל, דאלו אולם שלפני ההיכל פתוח הוא
ורחבו עשרים אמה ככל חללו של היכל: כנגד
חדו. כל מה שיוכל לקרבו כלפי מערב, ובלבד
שיהא שם קצת דרום משום אם פני המזבח, דאי
לאו כנגד חדה ליכא לפני ה' כלל שחרי וזיות
ההיכל כלם כנגד וזיות המזבח: ר' אלעזר אומר
כו'. דורשו למקרא בענין אחר, וכך דורשו, מתוך
שנאמר לפני ה' אל בני המזבח: יכול יגישנה
לאחד מן רצח למערב רצח לדרומה. וה"ל לה
בתיב: או לדרומה של קרן אמרת. כר תשיבנה
כל מקום שאתה מוצא בו. דכיון דאפשר לקם
את שניהם תו לא תוקמה רצח זה עושה רצח

זה עושה אלא תפוס המקיים את שניהם: קיימתה לפני ה' במערב הא פיצר מגישה לדרומה של קרן. וה"ל לה בתיב. לדרומה של קרן ולא בעי כנגד חדה ותיבן קיימתה. ולמא חוץ
לכנגד וזיות ההיכל הוא: קסבר האי תנא. ר' אלעזר: בליה מזבח בצפון קאי. בחלק צפוני של עזרה. ולית ליה דמזבח מקן כנגד ההיכל ובתליו. נמצא דרומו של מזבח כנגד אמצע
פתח ההיכל. הלכך יגישנה אל פני המזבח בדרום, ובלבד שיהא סמוך למערב, נמצא מקום את שניהם. וה"ל נמי אם היה מזבח משוך מעט מכנגד וזיות דרומית ההיכל ולצפון שיהא
דרומו של מזבח כנגד ההיכל וזה מצי לקים את שניהם. דכנגד ההיכל קרינו ביה לפני ה' ובלבד שיגיש סמוך לקרן דהיינו אצל מערב. והא דנקט למשמע מנה בליה מזבח בצפון קאי
משום דג' מחלוקות הן בדרך זה. ר' יהודה אית ליה מזבח מקן כנגד ההיכל ובתליו בפ"ק דיומא (ה' טז). ור"א כן יעקב אית ליה בליה מזבח בדרום קאי. דאמר צפוני שהוא צד פני
מכלום, ור' יוסי הגלילי אית ליה בליה מזבח בצפון קאי. ובזהם בפ' קדשי קדשים (ה' טז). הלכך לר"א דהא דשמעי' ליה ע"כ דקאמר וזיות דרומית של מזבח לפני המזבח וזיות של
היכל הוא. ופליג אדרי"ו ואדרי"א כן יעקב. מוקמין ליה כר' יוסי הגלילי דס"ל דכליה מזבח בצפון. ולא מוקמין ליה במחלוקת רביעית: מאי ודיו. מאי תיסק אדעתיה דנבעי טפי: מנחה
גופה. ולא הכלי שהיה בה אלא: כיון הכלי שהיה בנוגע סלת למזבח: פסול. משום דהוה קמץ חסר: סבין. הוה כלי שרת דתניא (ומה דף יט): כל הכהים שעשה משה משיחתו מקדשתו.
מכאן ואילך עבודתו מחובתו: הדר מקדש ליה בכלי. שמקבלו בכלי שרת בדכתיב וקם באגנות (שמות כז) ואת כל הלבונה. גבי הקשרה בתיב. דמקטר קמץ ולבונה כי הדי:
ה"ל

1 שסדר בדיקת הסוטה הוא, שתחילה מוחים את מגילת סוטה אל
2 המים ומשקה את המים, וגם לאחר שהשקה משאירים את המנחה
3 על ידיה ואחר כך מקריב את מנחתה, ולכן הוכרח לומר שהטעם
4 שרצתה התורה ליגעה כדי שתודה ולא תיבדק הוא משום שחסה
5 עליה שלא תמות, דאי משום מגילה שלא תימחק, מדוע ממשיכים
6 ליגעה הא כבר איפחיקא לה.
7 כל המנחות כו'. מקשה הגמרא ורמינהו, שנינו בברייתא סדר
8 מנחות ביצה, אדם מביא מנחה מתוך ביתו בקללות – כעין סלים
9 של כסף ושל זהב, ונותנה כשמיני לעורה לתוך כלי שרת
10 ומקדשה בכלי שרת – הבינה הגמרא שכשנותן את המנחה בכלי
11 שרת צריך שתהיה דעתו שהכלי יקדשהו, ונותן עליה בעל הקרבן
12 שמנה ולבנותה ומוליכה אצל בהו, ובהו מוליכה אצל מנבח
13 החיצון ומגישה – שיעה הכלי בקרן דרומית מערבית כנגד חודה
14 של קרן, ודיו די בכך. ומסלק הכהן את הלבונה שבתוך הכלי לצד
15 אחד של הכלי, כדי שלא יתערב בקומץ חלק מן הלבונה, וקומץ –
16 נוטל הכהן בקמיצתו מקום שנתרבה שמה – ממקום שהמנחה
17 בלולה היטב בשמן, ונותנו לתוך כלי שרת אחר ומקדשו בכלי
18 שרת בשנית, ולהלן יתפרש טעם הדבר. ומלכט את לבנותה
19 שנותרה בכלי הראשון ונותנה על גבי – על גבי הקומץ, (ומעלה
20 אותו לגבי מנבח) ומעלהו – את הקומץ שהלבונה נתונה על גבי
21 ומקדשו בכלי שרת, ומולחו ונותנו על גבי האשים שעל המזבח.
22 לאחר שקרב הקומץ, שריהו על המנחה שנותרו בכלי נאכלין
23 לכהנים, ורשאיין תהנין ליתן לתוכה – לתוך השירים וכן ושמך
24 ודבש, ואין אסורין לעשות בשיירי המנחה אלא מלחמן – לגרום
25 להם שיחמיצו. מבארת הגמרא הקושיא מהברייתא, קתני מיהא,
26 שהביאו את המנחה מבית בעל הקרבן בקללות של כסף ובקללות
27 של זהב ורק לאחר הבאתה לעורה הניחיה בכלי שרת, ואילו במשנה
28 מבואר שאף תחילתן בכלי שרת. מתרצת הגמרא, אמר רב פפא
29 אימא בכלים הראויין לכלי שרת – אין כוונת המשנה שנותנה
30 מתחילה בכלי שרת, אלא שנותנה בכלים הראויים לקדשן ולעשות
31 מהם כלי שרת. מדייקת הגמרא, מכלל – משמע מהמשנה דבפסח
32 מקריב לא חוץ – אינה ראויה להיות כלי שרת ולכן אין מביאין בה
33 אלא מנחת סוטה, כמאן, דלא ברבי יוסי ברבי יהודה – דין זה הוא
34 כדעת רבי ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, דתניא כלי שרת ששעשן של
35 עין, רבי פוסל ורבי יוסי ברבי יהודה מביא – והבינה הגמרא
36 שהטעם שכפיה מצרית אינה ראויה לכלי שרת הוא משום שעשויה
37 מעץ וכרבי, אך לדעת רבי יוסי ברבי יהודה גם כפיה מצרית ראויה
38 לכלי שרת. דוחה הגמרא אפילו תימא שמשנתנו סוברת ברבי יוסי
39 ברבי יהודה, מכל מקום כפיה מצרית אינה ראויה לכלי שרת,
40 אמר דאמר רבי יוסי ברבי יהודה פחשובין – שאף רבי יוסי ברבי
41 יהודה לא הכשיר לכלי שרת אלא כלי עץ חשובים אך פחשובין מי
42 אמר – וודאי לא סבר שעושים כלי שרת מדברים פחותים ובזויים
43 ככפיה מצרית, שהרי מי לית ליה לרבי יוסי ברבי יהודה
44 'הקריבהו נא לפחתה' – וכי לא סבר רבי יוסי בר יהודה את הלימוד
45 מהפסוק 'הקריבהו נא לפחתך הירצא או הישא פניך', שאין להביא
46 קרבן מדברים פחותים.

47 מבואר בברייתא ונותנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת. סברה
48 הגמרא שכשמניח את המנחה בכלי שרת עליו להתכוון שהכלי
49 יקדשהו, שמעת מינה כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת – ומוכח
50 שכלי שרת אינם מקדשים את מה שבתוכם אלא אם כן הנותן
51 מתכוון לכך. דוחה הגמרא, אמא כוונת הברייתא היא שנותנה
52 בכלי שרת לקדשה בכלי שרת – הטעם שהצריכה התורה להניח
53 את המנחה בכלי שרת, הוא כדי שתתקדש המנחה בכלי, אך אף אם
54 אינו מתכוון שהכלי יקדשה הכלי מקדשהו, ונותן עליה בעל המנחה
55 שמנה ולבנותה, שפאמר ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה.
56 ומוליכה אצל בהו, דתניא 'הביאה אל בני אהרן וגו'. ובהו

57 מוליכה אצל מנבח, דתניא 'הגישה (אצל) [אל] המנבח'.
58 מבואר בברייתא מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של
59 קרן ודיו. שואלת הגמרא, מנחן שמקום הגשת המנחה הוא בחודה
60 של קרן מערבית דרומית, עונה הגמרא, דתניא 'וזאת תורת
61 המנחה תקרב אתה בני אהרן לפני ה' אל פני המנבח' – משמע
62 שזו היא תורת כל המנחות. ותניא, לפני ה', יכול במערב – אם היה
63 כתוב רק 'לפני ה' היינו מפרשים שמגישה אל הקיר המערבי של
64 המזבח, תלמוד לומר 'אל פני המנבח' – לכך נאמר 'אל פני
65 המזבח', ופני המזבח הם בצד דרום ששם נמצא הכבש שעולים בו
66 למזבח. אי אל פני המנבח יכול בדרום – ואם היה כתוב רק 'אל
67 פני המזבח', היינו מפרשים שמגישה אל הקיר הדרומי של המזבח,
68 תלמוד לומר לפני ה' – לכך נאמר 'לפני ה' דהיינו לצד המערבי,
69 הא ביצה – כיצד יתכן שיגישה גם 'לפני ה' וגם 'אל פני המזבח',
70 אלא שמגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו –
71 מגישה כנגד חודה של קרן דרומית מערבית, ובאופן זה נחשב
72 שהגישה גם 'לפני ה' וגם 'אל פני המזבח'.

73 מביאה הגמרא שרבי אלעזר אמר, כיון שנאמר גם 'לפני ה' וגם 'אל
74 פני המזבח' יכול יגישה במערבה של קרן או לדרומה של קרן –
75 היינו יכולים לומר שיכול להגישה להיכן שחפץ, או לצד מערב של
76 הקרן ויקיים 'לפני ה' או לצד דרום ויקיים 'אל פני המזבח', אך אין
77 זה נכון משום שאמרת – יש להשיב ולומר, שדוקא במקום שאי
78 אפשר לקיים דין אחד משני הפסוקים – בזה צריך לומר שכוונת
79 שני מקראות שאחד מקנים עצמו וקנים דברי חבירו – שהדין
80 שנאמר בפסוק אחד ניתן ליישב גם עם מה שנאמר בו וגם עם מה
81 שנאמר בפסוק השני, ואחר מקנים עצמו ומכיל דברי חבירו –
82 ואילו הדין שנראה מהפסוק השני מתיישב עם מה שנאמר בו עצמו
83 אך סותר את מה שנאמר בפסוק הראשון, מניחין את הדין שנראה
84 מהפסוק השני שמקנים עצמו ומכיל חבירו, ותופסין את הדין
85 שנאמר בפסוק הראשון שמקנים עצמו ומקנים חבירו. ולכן לגבי
86 הגשת המנחה, כשאתה אומר לפני ה' במערב – אם נרצה לקיים
87 רק את מה שנאמר בפסוק 'לפני ה' ולהגיש לצד מערב, ביטלתה
88 'אל פני המנבח' בדרום לא נקים כלל את מה שנאמר 'אל פני
89 המזבח' שמשמע שצריך להגיש לצד דרום, ובשאתה אומר 'אל פני
90 המנבח' בדרום קיימתה לפני ה' במערב – אך אם נקים את מה
91 שנאמר בפסוק 'אל פני המזבח' ונגיש לצד דרום, נקים גם את מה
92 שנאמר 'לפני ה' דהיינו לצד במערב, הא ביצה – להיכן יגיש ויקיים
93 את שני הדינים, מגישה לדרומה של קרן – מגיש את המנחה לקיר
94 הדרומי של המזבח ואין צריך שיהיה כנגד חודה. שואלת הגמרא
95 והיכן קיימתה בזה את מה שנאמר 'לפני ה', והרי התבאר של"ב
96 אמות של המזבח היו מכוונות כנגד היכל וקירותיו וזויות המזבח
97 אינם מכוונות כנגד ההיכל, נמצא שלא קיים 'לפני ה'. מבארת
98 הגמרא, אמר רב אשי קסבר ראי תנא פוליה מנבח בצפון קאי
99 – רבי אליעזר סבר כשיטת רבי יוסי הגלילי, שכל ל"ב אמות המזבח
100 היו בצפון העורה, כלומר שיש עשרה אמות הדרומיות של המזבח
101 בלבד היו כנגד חציו הצפוני של ההיכל, נמצא שאף העומד בצד
102 הקיר הדרומי של המזבח עומד כנגד ההיכל, ומגיש את המנחה לקיר
103 הדרומי סמוך ביותר למערב, ובכך מקיים גם את מה שנאמר 'לפני
104 ה' שהרי הוא כנגד ההיכל, וכן את 'אל פני המזבח' שהרי מגיש לצד
105 דרום.

106 שואלת הגמרא מאי כוונת הברייתא במה שאמרה ודיו – ומשמע
107 שהיינו סבורים שיש לו לעשות יותר. ומשיבה, אמר רב אשי,
108 איצטריך – הברייתא הוצרכה לומר כן משום שפלקא דעתך
109 אמנא תיבעי הנשת מנחה גופה – היינו סבורים שאין די בהגשת
110 הכלי עם המנחה למזבח אלא צריך לכוף את הכלי ולהקריב את
111 סולת המנחה עצמה שתהיה נוגעת במזבח, קמשמע לן שדי בנגיעת

סלֵת – שמנפים את הקמח שלא יהיה מעורב בפסולת. ומנחת
העומר, אף על פי שהיא באה מן השעורים, מכל מקום יש בה
מעלה שמעונה שמן ולבונה, ובאה גרש – שמנפים היטב את קמח
השעורים לבל יהיה מעורב בו קליפת השעורה. אבל וזו – מנחת
סוטה, אין בה אף מעלה מאלו המעלות. שכן אינה מעונה לא שמן
ולא לבונה, ובאה מן השעורים, ובאה קמח שאינו מנופה.
התבאר שמנחת חטא אינה טעונה שמן ולבונה, ומביאה הגמרא
ברייתא בענין זה. תניא, אמר רבי שמעון בדין הוא – היה ראוי
שתהא מנחת חטא מעונה שמן ולבונה, כדי שלא יהא חטא
נשקר שיקלו במנחתו. ומפני מה אינה מעונה שמן ולבונה, כדי
שלא יהא חטא מהודר. ובדין הוא שתהא חטאת חלב – כלומר
כל החטאות, שנקראו חטאת חלב מעונה נסכים בקרבנות נדר
ונדבה, כדי שלא יהא חטא נשקר. ומפני מה אמרה התורה
בפרשת נסכים 'לפלא נדר או בנדבה', ללמדנו שאין חוב נסכים אלא
בקרבן הבא בנדר או בנדבה, אך חטאת אינה מעונה נסכים, כדי
שלא יהא חטא קרבנו של החטא מהודר על ידי הנסכים. וממשיכה
הברייתא, שאף שכל החטאות אין בהם נסכים כדי שלא יהיה קרבנו
של החטא מהודר, אבל חטאתו של מצורע ואשמו מעונין להביא
עם קרבנותיו נסכים, לפי שאין קרבנות אלו באין על חטא, אלא
להכשירו ליטרה, ולכן הם באים עם נסכים. מקשה הגמרא, וכי
קרבנות מצורע אינם באים על חטא, איני, והאמר רבי שמואל בר
נחמני אמר רבי יונתן, על שבעה דברים – חטאים, נגעים באין
ובו' – על האדם להיות מצורע. הרי מבואר שנגעי מצורע באים
מחמת החטא, וממילא גם הקרבנות באים לכפר על כך, ואין אמרו
שאינם באים על החטא. מתרצת הגמרא, הָתָם – במצורע, אין
הקרבן בא על החטא, כיון שעל ידי הייסורים והבושה שהיו לו
מנגיעה, הוא דאיכפר ליה החטא שמחמתו בא הנגע. וכי מיייתי
קרְבָן – הקרבן שמביא הוא רק כדי לאשתוריו בקרשים הוא דקא
מיייתי' – שאינו יוצא מטומאתו עד שיביא קרבן. שואלת הגמרא,
אֵלָא מַעֲתָה לדבריה, שהטעם שמביאין נסכים על חטא מצורע
הוא משום שאינה באה על חטא, אם כן חטאת נזיר – שמביא הנזיר
חטאת במלאת ימי נזרו תהא מעונה נסכים עם הקרבן, לפי שלא
חטא הנזיר בנזירותו, ונמצא שאינה באה על חטא. עונה הגמרא,
סָבַר לָהּ רבי שמעון שאמר שהטעם שאין מביאים נסכים בחטאת
הוא כדי שלא יהיה קרבנו של החטא מהודר, כרבי אלעזר הקפא,
דאמר שזויר גמי חטא הוא – כיון שציער את עצמו מן היין, ואין
לאדם להוסיף חובה על נפשו ממה שלא ציותה עליו התורה, ויש
חשש שמא יעבור על נזירותו ויכשל באיסורי הנזיר, ונמצא שחטאתו
באה על חטא.
שנינו במשנה, רבן גמליאל אומר בשם שמעיה מעשה בהמה, כך
קרבנה בו, מביאה הגמרא. תניא, אמר רבן גמליאל להקבאים,
סופרים, הנניח לי וחדשנה לכם הטעם שמנחת הסוטה באה דוקא
מן השעורים בדין חומר – כמו תכשית שמחברים אותו לשני קצוות
צוארי החלוק לני.

ומקטירו בכלי שרת. שואלת הגמרא, כיצד נאמר שכבר עתה
לאחר שהעלהו בכלי שרת מקטיר ליה, והרי עדיין לא מלחו,
ובהמשך הברייתא מבואר ש'מלחו ונותנו על גבי האש', ומשמע
שאנו מקטירו אלא לאחר המליחה. מתרצת הגמרא, אין כוונת
הברייתא שמעלהו בכלי שרת ומיד מקטירו, אלא אימא שמעלהו
בכלי שרת על מנת להקטירו לאחר מכן כשומלחו.
מבואר בברייתא לגבי קומץ המנחה ומולחו ונותנו על גבי
האש, אומרת הגמרא שדין זה נלמד מדכתיב 'וכל קרבן
מנחתך במלח תמלח וגו'.

עוד מבואר בברייתא שלאחר שקרב הקומץ שוריה נאכלין.
שואלת הגמרא, מנלן שהקטרת הקומץ מתירה את אכילת השירים
לכהנים. ומשיבה, דכתיב 'והקטיר הכהן את אזהרתה וגו'',
וכתיב בפסוק הבא לאחר מכן, 'והנותרת מן המנחה לאהרן
ולבניו' – והיינו שלאחר הקטרת הקומץ הותרה הנותרת מן המנחה
לאהרן ולבניו. מבארת הגמרא, מאימתי נחשב שקרב הקומץ
ומותרים השירים באכילה, למד בראית ליה ולמד בראית ליה –
נחלקו בזה התנאים ולכל תנא כשיטתו, דאימור בברייתא, הקומץ,
מאימתי נחשב שהוקרב לענין שיהיה מותר את השירים באכילה,
רבי חנינא אמר, משתלשם בו האור – ממתי שאחזה בו האש
אפילו מעט, הותרו השירים באכילה. רבי יוחנן אמר אין השירים
מותרים אלא משתיצת האור ברובו.

בהמשך הברייתא מבואר לגבי שירי המנחה, ורשאיין הכהנים ליתן
לתוכו יין ושמן ודבש. שואלת הגמרא, מאי טעמא שהותר לתת
לתוכו יין ודבש. ומשיבה, אמר קרא לגבי מתנות כהונה 'לך נתתם
למשחה ולבניך לחק עולם', ולמשחה היינו לגדולה, כלומר שיאכלו
את מתנותיהם בדרך גדולה בדרך שהמלכים אוכלין, – ולכן מותר
לתת בשירי המנחה שמן ודבש שהוא דרך גדולה.

מה שמבואר בברייתא לגבי השירים ואין אסורין אלא מלחמין,
מבארת הגמרא שדין זה נלמד מדכתיב 'לא תאפה חמין חלקם',
ואמר רבי שמעון בן לקיש שדורשים את המילה 'חלקם' אף על
הנאמר קודם לכן, כלומר, שאפילו חלקם של הכהנים שניתן להם
לאכילה לא תאפה חמין.

שנינו במשנה כל המנחות טעונות שמן ולבונה בו. שואלת
הגמרא, וכי וכל המנחות מעונות שמן ולבונה חוץ ממנחת סוטה,
והאימא מנחת חטא – והיינו קרבן עולה ויורד הבא על חטאים,
כגון שנכנס למקדש בטומאה בשוגג, או חטא בשבועת העדות
ושבועת ביטוי, שאף היא אינה טעונה שמן ולבונה, דר' חמא אמר
"הביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת לחטאת לא ישים
עליה שמן ולא יתן עליה לבונה". מתרצת הגמרא, התנא של
משנתנו כשמנה החילוקים בין מנחת חטא לשאר מנחות, לא מנה
כל חילוק בפני עצמו שנוהג בכל המנחות ולא במנחת סוטה, אלא
הכי קאמר – כרך כל הדינים יחד, ושנה כך – כל המנחות יש בהן
לפחות אחת מהמעלות הללו. שמעונות שמן ולבונה, ובאות מן
החמין, ובאות סלת. ומפרטת הגמרא, שמנחת חטא, אף על פי
שאינה מעונה שמן ולבונה, מכל מקום באה מן החמין ובאה

המשך ביאור למסכת סוטה ליום חמישי עמ' א

הכבוד "במראה אבן ספיר דמות כסא", הרי שהספיר שהוא
הרקיע דומה לכסא הכבוד.
משנה. המשנה מבארת דיני כתיבת מגילת סוטה הנכתבת בספר
שהוא קלף. אינו בותב אותה לא על הלוח של עץ, ולא על תניין
העשוי מעשבים שכותשים אותם ומדביקים אותם בדבק, ונעשה
כעור שניתן לכתוב עליו, ולא על

דתניא בברייתא שכל המקיים מצות ציצית כאילו הקביל פני שכינה,
שהיה רבי מאיר אומר, מה נשתנה צבע התכלת שנצטוו ליתנו
בציצות יותר מכל מיני צבעונין. מפני שהתכלת דומה מראיתו
ליים, וים דומה הוא במראהו לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד.
שנאמר לגבי הרקיע "וראו את אלהי ישראל ותחת רגליו
כמעשה לכנת הספיר ובעצם השמים לטהר", וכתיב לגבי כסא

איכא למפרך מה למצורע. הא סוגיא כרב אחא בריה דרבא דאמר בפרק המפלת (נה) ק' ג. לרבי ישמעאל כל ג' ש' שאינה מופנה כל עיקר למדין ומשיבין ולפי המסקנא דילין ליה מבבלי לא תיקשה נמי לרב יהודה דאמר אין למידן כל עיקר:

מה מים שלא נעשתה בהם מלאכה. וא"ת כיון דמי ביוז הו' מי לא עסקינן שקדש ממנו כבר יר לומר אפי' אם קידש בהן שיצא מן

הדרין שבו לא היתה מלאכה גבי נטילה דתנן בפ"ק דידים (מ"ג ע"ב) עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו פסולין ואפי' קתני (ס"ט מ"ג) מים שנחתום מטביל בהן את הגולסוקין פסולין ושדוא מדיח בהן ידיו כשירין אלמא דלא חשיב מלאכה הדרת ידים אלא הדרת כלים ומי נחתום כדקתני התם: **ומה** מים שלא נשתנו. תימה דמאחר דמי ביוז הו' ומי ביוז כשירין במי מקוה ומי מקוה שנשתנו מראיתן כשר בדרתן במסכת מקואות פ"ו (מ"ג) דמי צבע אין פסולין המקוה בשינוי מראה ועוד תימה לרבי מאי שנא דהכא אמר מה מים שלא נשתנו ובפרק ב' דמסכת ע"ו (ק"ה) לא מסיק דמי גבי ביטול עובדי כוכבים ונראה דהכא נמי אסתמכתא בעלמא הוא וליכא אלא פסולא דרבנן: **נתאכמו** והחזירין לתוך כבשן האש מהו. תימה מ"ש דקא מבטלי ליה הכא בנראה וחוור ונראה והא בפ' לולב הגזול (ס"ט) ק' (נ"ג) קא מבטלי לן ולא אפשיט ועוד מאי שנא מהא דאמר בבבב"ב פ"ב (ק"ה) בגדי כהונה שחיו מקורעין או מטושטשין ועבר עבודתו פסולה ואפי' הכי אם כיבס טשטוש וגיעול שלחן חזרו להתירין כדמיתיי ברייתא פרק המזבח מקדש (ס"ט ק"ה) בגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג נתגעלו אין מבכשין אותן לא בנתר ולא באהל ופריכין הא במים מבכשין אמר אבי ה"ק הוצעו למים מבכשין אותן בנתר אלמא דמבכשין אותן ולא אמר דנדרחו. מ"ד:

והא התם הדרי ומפשטי. פרש"י מדלא קתני שנעשה בהן מלאכה ש"מ אמלאכה לא קפיד אשינוי קפיד וקשיא לרבי מתוספתא דנענים פרק אין מצורע ר' אליעזר אומר ע"ז ארו ואובו ושני תולעת שנאמר בתורה שלא נעשית בהן מלאכה אלמא דמלאכה פוסלת בהן לר' אליעזר

גופיה:

לרבות

דשמייעיה לרבי מאיר דקאמר, **היא האכילתו מעדני עולם, לפיכך קרבנה מאכל בהמה. אמר ליה, התיינה עשירה, עניה מאי איפא למימר. אלא בשם שמעשה מעשה בהמה, כך קרבנה מאכל בהמה: משנה. היה מביא פילי של חרם ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הפיור. רבי יהודה אומר, רביעית. בשם שמעט בפיתב כך מעט במים. נכנס להיכל ופנה לימינו וקוקם היה שם אמה על אמה, וטבילא של שיש וטבעת היתה קבועה בה, בשהוא מגביה ונוטיל עפר מתחתיה, ונותן כדי שיראה על הפנים, שגאמר 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המושפן יקח הכהן ונתן אל המים': גמרא. תנא, פילי של חרם חדשה, דברי רבי ישמעאל. מאי טעמא דרבי ישמעאל, גמר כלי כלי ממוצער. מה להלן חרם חדשה, אף כן פאן חרם חדשה. והתם מגל, דכתיב 'ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים', מה מים חיים, שלא נעשתה בהן מלאכה, אף כלי שלא נעשתה בו מלאכה. אי מה להלן מים חיים אף כן פאן מים חיים, לרבי ישמעאל הכי נמי, דאמר רבי יוחנן, מי פיור. רבי ישמעאל אומר, מי מעיין הן. והכמים אומרים, משאר מימות הן. איפא למפרך, מה למצורע שכן טעון ע"ז ארו ואובו ושני תולעת. אמר רבה, אמר קרא 'בכלי (חרס) (חרש)', כלי שאמרתיו לך כבר. אמר רבא, לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו, אבל נתאכמו פניו פסולין. מאי טעמא, דומיא דמים, מה מים שלא נשתנו, אף כלי שלא נשתנה. בעי רבא, נתאכמו, והחזירין לתוך כבשן האש ונתלבנו, מהו. מי אמרינן בין דאיחדו איחדו, או דילמא בין דהדרו דהדרו. תא שמע, רבי אלעזר אומר, ע"ז ארו ואובו ושני**

תולעת שהפשיל בהן קופתו לאחוריו פסולין. והא התם, הדרי ומפשטי. התם, דאיכלוף איקלופי: נכנס להיכל ופנה לימינו וכו': מאי טעמא, דאמר בר, כל פיוות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין: מקום היה שם אמה כו': תנו רבנן 'ומן העפר אשר יהיה' יכול יתכן מבחוץ ויכנים, תלמוד לומר 'בקרקע המושפן'. אי בקרקע המושפן, יכול יחפור בקרדומות, תלמוד לומר 'אשר יהיה'. הא ביצד, יש שם, הבא. אין שם, תן שם. תניא אידך, 'ומן העפר אשר יהיה וגו'', תלמוד שהיה מתקן מבחוץ ומכנים בקרקע המושפן. איסי בן יהודה אומר, להביא קרקע

שילה

דשמייעיה לרבי מאיר דאמר כו'. בפ"ק (לפ"ל ק"ה) גבי במדה שאדם מודד: עניה. לא האכילתו מעדנים, למה מביאה מאכל בהמה: אלא היא עשיתה מעשה בהמה. שהפיקה עצמה לתשמיש למי שאינה בן זוגה: מתני' היה כמביא. הכהן: פילי. כוס של מים: מן הפיור. דכתיב מים קדושים (מקדש) ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי. הכי תניא בספרי: בשם שמעט. רבי יהודה בכתב המגלה לקמן במתני,

כך ממעט כאן במים: וקוקם היה שם. נכר מתוך שאר צפת ההיכל: טבעת בקינה בה. לאחיה בטבעתה ולהגביהה מבין הרצפה שהיא כלה באבני שיש: כדי שיראה. צריך לתן שיעור שיהא נראה ונקר על פני הפנים: ונתן אל המים. מדלא כתיב ונתן במים אלא אל המים משמע שלא יתא נבלע בתוכו: גמ מאי טעמא דרבי ישמעאל. דבעי חדשה: גמר ממוצער. ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש וגו': שלא נעשה בהן מלאכה. דהא חיים כתיב: לר' ישמעאל. דפרכת הא אלביה: הכי נמי. דבעין מים חיים לסוטה, דהא מן הפיור הוא נוטל, ושמעין ליה לר' ישמעאל בעלמא דאמר מי ביוז מי מעיין הן דהיינו חיים: משאר מימות הן. אם רצה לתן לתוכו מן מקוה ותן: איפא למפרך. בהא גז' דרבי ישמעאל דגמר כלי כלי ממוצער: מה למצורע שכן טעון כו'. לפיכך כלי שלו חדש, האמר בסוטה שאין בה כל אלו: אמר רבה וכו' בכלי שאמרתיו לך כבר. הכי משמע ליה לרבה מדלא כתיב ולקח כלי חרש ונתן בו מים וכתב בכלי חרש, משמע שבקר חזר כלי זה במקום אחר, ואמר רחמנא דבא שבאותו כלי שאמרתיו לך במקום אחר קח אותם, ומאי ניהו דמוצער: לא שנו. רבנן דמתני' דבעי חרס ומכשרי בלשן: אלא שלא נתאכמו. דשחורו פניו על ידי האור: דומיא דמים. אע"ז דלא גמרי ממוצער. מיהו מנה ובה גמרי כלי דסוטה ממנו סוטה, ונהי דמי סוטה לרבנן לא חיים ניהו דמכשרי בעאר מימות מידת לא נשתנו, וכלי נמי בעיין בעאר נשתנה: התייר לכבשן. של יוצר שמצריפים בו את הקדרות של חרס חדשות: שהפשיל קפתי לאחוריו. מדלא קתני שנעשה בהן מלאכה, ש"מ אמלאכה לא קפיד. אשנאי קפיד, ואלו נתעקמו במשאוי: והא (התם) דתמרי ופספשי. וקתני פסולין, אלמא בין דאיחדו איחדו. דאיכלוף שעל ידי המשור נתקלפו מקלפתן. דשנאי דלא הדר הוא: דאמר בר. בסדר יומא (ק"ה) ובשחיטת קדשים (ק"ה) ונליף לה מפנינים פונים דשנים גשר בקר דים שעשה שלמה: וכן העפר אשר יהיה בקרקע המושפן: אי לא היה כתיב בקרקע ודאי בעינן מקרקע המושפן ממש, אבל השתא דכתיב בקרקעו משמע דאינו מקפיד אלא שיכניס העפר להיכל: יכול 'יתכן וימין' עפר מבחוץ ויכניס בהיכל ודאי בכניסתו: ת"ל

בקרקע. בקרקעית: אי בקרקע. קא דרשינן ולא כתיב אשר יהיה, יכול לא מצא שם עפר תיחור נוח לנטל יחפור שם בקרקעות, ת"ל אשר יהיה. ומדלא כתיב ומוקדש המושפן יקח ש"מ לא הקפיד אלא שיהא מוקדש בקרקעית המושפן שענה אותו, הא ביצד יש שם עפר תיחור הבא משם: אין שם תן שם. על הקרקעית, וחזרו ונוטלו ונותנו לתוך המים: תניא אידך. בליגא אחך קמיתא, ותנאי היא דקרקתה בה פלוגתא דתנאי, ודך דלעיל מיתוקמא באיסי בן מנחם: [ו]מן העפר אשר יהיה (במשפן). מדלא כתיב ומוקדש המושפן יקח אינו מקפיד אלא שיכניס להיכל. תלמוד שמתקן מבחוץ ומכניס מבפנים להיכל ונותן אל המים וא"צ להניחו בקרקע ההיכל: בקרקע המושפן איסי בן יהודה אומר להביא קרקע בית עולמים. ד"ג לה בספרי, ולא גרס לרבות שילה ונוב וגבעון ובית עולמים, דשילה משכן הוא ולא צריך לרבויה דהוא עקר הכתוב, ונוב וגבעון אין משקן בה סוטה. דהא במה תנאי ולא היה שם ארון אלא מקוה החוששת לבדו ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שום חובת יחיד שאין לה זמן קבוע כדאמר בשחיטת קדשים (ק"ה) ובמגלה (ק"ה) אכל בית עולמים הוצרך לרבות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש. בית המקדש שבידושלים קרי ליה בית עולמים לפי שאין אחר קדשו התר במקום אחר נשוב לא שרתה שכינה במקום אחר:

במקום אחר, והוא הכלי חרס שנאמר במצורע.
מבאר הגמרא, **אמר רבא** מה ששינו במשנה לדעת רבנן שלא הצריכו שיהיה כלי חרס חדש, אלא יכול ליטול כלי שנעשה בו מלאכה, לא שנו דבר זה אלא בכלי שלא נתאבדו פניו – לא הושחרו פניו בשימוש באש, אבל נתאבדו פניו מחמת שימוש באש, פסולין. שואלת הגמרא: מאי טעמא שהדין כן לדעת חכמים, והרי לא למדו דין סוטה ממצורע. ומשיבה, שאף שלא למדו ממצורע, מכל סוברים שהכלי של מי סוטה צריך להיות דומיא דמים של סוטה, שהרי נאמר בפסוק 'ולקח הכהן מים קדשים בכלי חרש', הוקש הכלי למים, מה מים שלא נשתנו מראיתם, אף כלי צריך להיות שלא נשתנה מראיתו.
בעי רבא, לפי המבואר שצריך שלא ישתנה מראיתו של הכלי, מה יהיה הדין אם הכלים נתאבדו, והחזירין לתוך כבשן האש – החזיר הכלים לכבשן עד שחזרו הכלים ונתלבנו, מהו, האם הכלי כשר או לא. מי אמרינן כיון דאידיהו – שנפסל הכלי פעם אחת להשקאת הסוטה, אידיהו – אינו חוזר שוב להכשרו אפילו אם נתלבנו בשנית, או דילמא כיון דהדור הדור – כיון שחזר למראיתו הראשונה כשר בבתחילה. מביאה הגמרא ראייה ממה שמצינו לגבי מצורע, תא שמע, רבי אלעזר אומר עץ ארז ואזוב ושני תולעת שהפשיל בהן קופתו לאחוריו – שהשתמש בהן והתעקמו, פסולין לטהרת המצורע. מדייקת הגמרא, והא הוה תדיר ומפשטי – הרי אפשר לחזור וליישרם בבתחילה, אלא מוכח שכן שנדחה פעם אחת אינו חוזר לכשרותו בבתחילה, וממילא גם כלים שהושחרו אינם חוזרים לכשרותם אף אם יתלבנו. דוחה הגמרא, אין להוכיח משם, משום שהתם דאיכלוף איכלופי – בברייתא מדובר באופן שמחמת המשווי התקלף העץ מקליפתו וכן האזוב ולא ניתן להחזירם לקדמותם, אך באופן שניתן להחזירם לקדמותם כגון ללכך את הכלים – יהיה כשר בבתחילה.
שנינו במשנה שהכהן היה נכנס להיכל ופנה לימינו וכו', שואלת הגמרא, מאי טעמא עשו את הטבילה בימינו של הנכנס דוקא. עונה הגמרא, משום דאמר מר כל פינות שאותה פונה, לא יהו אלא דרך ימין, ולמדו כן מהפסוק שנאמר לגבי הים שעשה שלמה שיהיה מנוח על י"ב בקר עשיות מנחתו, ואמר הכתוב שם 'עמד על שני עשר בקר ושלשה פנים צפונה ושלשה פנים ימא ושלשה פנים נגבה, ושלשה פנים מזרחה והים עליהם מלמעלה', מנה הכתוב את סדר עמידתם כסדר הפונה דרך ימין, שהנכנס לעזרה ובא להקיף דרך ימינו, הולך תחילה לצפון ואחר כך למערב ולדרום ולמזרח.
מקום היה שם אמה בו, וכשהוא מגביה נטל עפר מתחתיה. תנו רבנן דורשת הברייתא את הפסוק בפרשת סוטה, 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים, אילו לא היה נאמר 'אשר יהיה בקרקע המשכן, אלא 'אשר יהיה במשכן', יכול יתקן מבחוץ ויכניס – היינו סבורים שרשאי ליטול עפר מחוץ למשכן ולהכניסו למשכן. תלמוד לומר – לכך נכתב 'בקרע המשכן', ללמד שצריך ליטול עפר מקרקעית המשכן ואין די בעפר הנכנס למשכן. ממשיכה הברייתא, אי בקרקע המשכן – אילו לא היה נאמר 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן' אלא 'ומן העפר אשר בקרקע המשכן, יכול יחפור בקרעומוט – היינו סבורים שאם לא מצא שם עפר רך שנוח ליטול, צריך להביא קרדום ולחפור בקרקע המשכן ליטול ממנה העפר. תלמוד לומר 'אשר יהיה' שאינו צריך לחפור בקרקע, אלא הא כיצד יעשו, אם יש שם עפר רך שניתן לקחתו בקלות, האם אותו, ואם אין שם עפר תיחוד, הן שם עפר ותיטלו, ונחשב שלקח מהקרקע המשכן. תניא אידיך – בברייתא שניה נחלקו תנאים בנידון זה. נאמר בפסוק 'ומן העפר אשר יהיה וכו'', מכך שלא נאמר מקרקע המשכן, מלמד שהיה מתקן את העפר מבחוץ ומכניס להיכל ונתן אל המים, ואין צריך להניחו בקרקע ההיכל. ובקרקע המשכן – לשיטה זו מדוע נאמר בקרקע המשכן, והרי כשר אף אם הונס למשכן ולא הונח שם, איסי בן יהודה אומר מקרא זה בא להביא – לרבות, קרקע

דשמייה רבן גמליאל לרבי מאיר דקאמר לעיל שהטעם שמנחת סוטה באה מן השעורין, הוא משום מידה כנגד מידה, לפי שהיא האבילה – את הבעל מעדני עולם כדי לפתותו, לפיכך קרקע מקומו שעורים שהוא מאכל בהמה. אמר ליה רבן גמליאל לרבי מאיר לא יתכן לפרש שזוהו טעם הדבר, משום שהתניח עשירה, עניה מאי אכא למימר – בשלמא באופן שהסוטה עשירה והאכילה את הבעל מעדני עולם יתכן טעם זה, אך באופן שהיא עניה ולא נהגה כן מדוע מביאה מאכל בהמה. אלא כך הוא טעם הדבר, כשם ששמייה מעשה בהמה, כך קרקע מאכל בהמה – כשם שמעשיה לזנות הוא מעשה בהמה, שמפקירה עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה, לכך קרבנה מאכל בהמה.
משנה. לאחר שהביאו את מנחת הסוטה, היה מביא הכהן פילי של חרס – כוס מחרס, ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור – שהרי התורה אמרה 'מים קדושים', ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי. רבי יהודה אומר אינו נותן בכלי אלא רביעית מים, שפשים שפמט כבת – שסובר רבי יהודה שאין כותבים במגילת סוטה אלא מעט פסוקים, כך מבעט במים – שכוין שהכתב מועט אין צריך מים מרובים למחקו, ודי במים מועטים לכך. נכנס הכהן להיכל ופנה לימינו – לפי דרשו חז"ל שכל פניות שאדם פונה לא יהיו אלא דרך ימין, ומקום היה שם שניכר ובלט מתוך שאר ריצפת ההיכל, וגודלו אמה על אמה, וכתבא של שיש וטבעת היה קבועה בה שעל ידי הטבעת יכול לאחוז בטבלה ולהרימה מקרקעית העזרה שהיתה כולה מרוצפת באבני שיש. כשהוא מנביח את השיש ונוטל עפר מתחתיה, ונותן העפר בכוס המים כדי שיראה על המים – שיהיה ניכר העפר ונראה במים, שנאמר 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים' – והיינו ממה שנאמר 'אל המים', ולא נאמר 'ונתן במים', משמע שלא יהיה בלוע בתוך המים, אלא יהיה נראה על המים.
נמרא. תנו שנינו בברייתא, פילי של חרס צריך שיהיה הכוס של חרס חדשה – שלא נעשתה בו כל מלאכה, דברי רבי ישמעאל. שואלת הגמרא, מאי טעמא דרבי ישמעאל שצריך הכלי להיות חדש. ומשיבה, נמר כלי כלי ממצורע בגזירה שוה, נאמר לגבי סוטה 'בכלי חרש', ובמצורע נאמר 'אל כלי חרש על מים חיים', ולומדים מה להלן צריך שיהיה כלי חרס חדשה אף כאן חרס חדשה. שואלת הגמרא, והתם – במצורע מנלן שצריך כלי חרס חדש. עונה הגמרא, דבתיב 'ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים' – הוקש הכלי למים, מה מים חיים שלא נעשתה בהן מלאכה – שהרי 'מים חיים' הם מי מעיין שלא נעשתה בהם מלאכה, אף הכלי שנאמר במצורע, צריך להיות שלא נעשתה בו מלאכה, ולומדים בגזירה שוה שאף לגבי סוטה צריך שיהיה הכלי חדש. שואלת הגמרא, אי כיון שלמד רבי ישמעאל דין סוטה מדין מצורע בגזירה שוה לגבי הכלי, אם כן נלמד דין נוסף, מה להלן – במצורע, צריך שיהיו מים חיים, אף כאן בסוטה צריך מים חיים – שלא נעשתה בהם מלאכה, עונה הגמרא, לרבי ישמעאל הסובר שבסוטה צריך כלי חרס, משום שלמד בגזירה שוה ממצורע, הכי נמי – סובר גם שמי הסוטה הם מי מעיין שלא נעשתה בהם מלאכה. כמו דאמר רבי יוחנן, מה הם מי כיור שמהם מכינים מי סוטה, רבי ישמעאל אומר מי מעיין הן – כפי שהתבאר שלמד בגזירה שוה ממצורע, והכמים אמרים משאר מימות הן – יכולים לקחת אף ממי מקדו.
מקשה הגמרא על רבי ישמעאל שלמד דין סוטה בגזירה שוה ממצורע, והרי איכא למיפרך גזירה שוה זו, מה למצורע שהחמירה התורה בדינו שכן מעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת – ולכן החמירה התורה להצריכו כלי חדש ומים חיים, מה שאין כן בסוטה שאין בה דברים אלו. מתרצת הגמרא, אמר רבא הגמרא לא נאמר לגבי סוטה 'ולקח מים קדושים בכלי (חרס)', ולא נאמר ולקח כלי חרס ונתן בו מים, משמע שהכלי שנאמר כאן הוא כלי ידוע, כלומר כלי שאמרתיו לך כבר – שכבר דיבר עליו הכתוב

בפירוש. שואלת הגמרא, כיון שאין דרך התנא לשיר דבר אחד
לבו, וּמַאי שִׁיר עוד, מלבד דְּהַאי שִׁיר – ששיר עפר מי סוטה.
מתרצת הגמרא שִׁיר מה שמצינו לגבי מְצוּרָה, שגם בזה עקרה
ההלכה את מה שנאמר בתורה. דְּתַנְיָא בברייתא, לגבי התגלחת
השניה שעושה המצורע ביום השביעי שלאחר התגלחת הראשונה.
נאמר בפסוק "וְהָיָה כִּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵגַלַּח אֶת כָּל שְׁעָרָיו אֶת רֹאשׁוֹ
וְאֵת זָקְנוֹ וְאֵת גְּבוֹת עֵינָיו וְאֵת כָּל שְׁעָרָיו יֵגַלַּח", ודורשים כך, מה
שנאמר 'אֵת כָּל שְׁעָרָיו' הוא כָּלָל, ומה שנאמר 'אֵת רֹאשׁוֹ וְאֵת
זָקְנוֹ וְאֵת גְּבוֹת עֵינָיו' הוא פֶּרֶט – שפירטה התורה את מה עליו
לגלח, ומה שנאמר 'וְאֵת כָּל שְׁעָרָיו יֵגַלַּח' חִזּוּר וְכָלָל. והמידה היא,
שכָּלָל וּפֶרֶט וְכָלָל, אִי אֵתָּה דֵּן אֶת הַכָּלֵל הָאֲחֵרוֹן אֲלֵא כְּעֵין
הַפֶּרֶט. ולכן דורשים, מַה הַפֶּרֶט שהוזכרו בפסוק שחייב לגלחם,
מִפְּרֶשׁ בָּהֶם שֶׁהֵם מְקוּם כְּיָנוּס שֶׁר – שיש בהם ריבוי שער,
וְנִרְאָה – שאינם במקומות נסתרים, אֵף כָּל מְקוּם בגופו שיש בו
כְּיָנוּס שֶׁר וְנִרְאָה, צריך לגלח את השיער בהם. מבארת הגמרא,
מַה רַבִּי הַכָּלֵל, רַבִּי שִׁיעַר הַרְגָּלִים – שיער הערוה שחייב לגלחו.
ומַאי מִיעֵט הפרט שאינו חייב לגלח, מִיעֵט השיער דְּבִית הַשְּׁחִי
שאינו נראה, וְדִבְרֵיהֶם גּוֹפִיָה – שער שבוזרעותיו ושקיו שאינו
מקום כְּיָנוּס שיער. וְהִלְכְתָּא למשה מסיני עקרה את מה שנדרש
בכלל ופרט וכלל, ואמרה שאף בתגלחת השניה מְנַלַּח את כל גופו
ואף את שיער בית השחי ושיער כל הגוף שיהיה חלק בְּדִלְעָת,
דְּתַנְיָא, כֹּא לֹא לְחִקּוֹף אֶת הַמְצוּרָה את תגלחתו הראשונה מְעַבֵּר
תַּעַר עַל כָּל כְּשָׂרוֹ כפי שנאמר בפסוק, וְקִתְּנֵי סִיפָא במשנה שם
וְכִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְנַלַּח תְּגִלְחָת שְׁנִיָּה בְּתַגְלַת רֹאשׁוֹנָה שנאמר
בה 'מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בָּשָׂרוֹ', ונמצא שההלכה עקרה מה שנלמד
מהכלל ופרט וכלל, וזהו ששיר רבי ישמעאל מלבד מה ששיר מי
סוטה.

דוחה הגמרא, אֲמַר רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, דבר זה אינו נחשב שיער,
משום שְׁכִי קָא חֲשִׁיב רבי ישמעאל בדבריו, הם דברים שהִלְכָּה
עוֹקְבָתָהּ הם מְקַרָּא מפורש, אבל הָא – בתגלחת מצורע, אין
ההלכה עוֹקְבָתָהּ מה שנאמר במפורש בפסוק, אֵלָּא בְּדִרְבָּנָא הִיא –
עוקרת דין שנלמד מכלל ופרט וכלל. רַב פֶּפְסָא דוחה באופן אחר
וְאֲמַר שאין הדין במצורע נחשב שיער, כִּי קָא חֲשִׁיב רבי ישמעאל
בברייתא, הם דברים שהִלְכָּה עוֹקְבָתָהּ וְעוֹקְבָתָהּ את מה שנאמר
בפסוק, כְּגוֹן כִּסּוּי הָדָם, גַּט כְּרִיתוֹת ותגלחת הנזיר, שההלכה עקרה
ואמרה שאף שבתורה נאמר שאינו יכול לכסות אלא בעפר – יכול
לכסות אף בשאר דברים, וכן לכתוב גַּט על שאר דברים והנזיר
ליקה אף על שאר אופני גילוח, כלומר שההלכה הפזיזה ממה
שנאמר בתורה. אבל הָא – לגבי מצורע, ההלכה לא הפזיזה ממה
שנאמר בפסוק, אֵלָּא אֲדִרְבָּה עוֹקְבָתָהּ וּמוֹסְפָתָהּ הִיא – שילגלח מלבד
את המקומות הנלמדים בכלל ופרט וכלל, אף את שיער ידיו ורגליו
ושיער בית השחי, ואין בזה הפזיזה ממה שאמרה התורה אלא
תוספת. רַב אֲשִׁי דוחה באופן אחר וְאֲמַר, לגבי מצורע לא עקרה
ההלכה את מה שנאמר בתורה, אֵלָּא שְׁהָא מְתַנִּיתָא – בברייתא
שדרשה מכלל ופרט וכלל שהתגלחת השניה היא רק במקום
הנראה וכינוס שיער, מִנִּי – מי הוא התנא ששנאה, רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל
הִיא דְּרִישׁ בכל התורה כָּלָלִי וּפֶרֶטִי, ולדעתו כך הוא הדין,
שבתגלחת שניה אינו מגלח את שערות כל גופו.

שִׁילָה נֹב וְגִבְעוֹן וּבֵית עוֹלָמִים – בית המקדש, שאף שאינם
נקראים משכן נוהגת בהם פרשת סוטה. אִיִּס בֶּן מִנְחֵם אֹמֵר, אִיִּנֹ
צָרִיךְ פסוק לרבות את המקדש שתנהג בו פרשת סוטה, שהרי ניתן
ללמוד זאת מקל וחומר, וְמַה בְּטוֹמְאָה קָלָה – איסור כניסה
למקדש בטומאה שדינו בכרת, לֹא חִלַּק הַתָּנוּב בין המשכן
למקדש. בְּטוֹמְאָת אִשֶּׁת אִישׁ שנבעלה, שטומאתה חֲמוּרָה שהרי
מיתתה בחנק, לֹא כָּל שִׁבְן שהושוו המשכן ומקדש בבודקה
ולבערה מתוכם. אִם בֶּן שאין צריך לרבות מקדש, מַה תִּלְמוּד
לְאִמָּר – לאיזה צורך נכתב 'בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן', אומר איסי בן מנחם,
שמקרא זה בא לרבות שְׁלֵא יָבִיא מִתּוֹךְ קוֹפְתוֹ – שלא די בזה
שמכניס העפר לתוך המשכן, אלא כשמביאו מהחוץ יניחו בקרקע
המשכן ומשם יטלו, כדעת התנא בברייתא הקודמת שהביאה
הגמרא.

מסתפקת הגמרא, אִיִּפְעִיָא לָהּ, אִם אִין שֶׁם – במשכן ובסביבותיו
עָפַר תִּיחֹחַ לתת במי הסוטה, מַהוּ שִׁיתָא אִפֶּר במקום העפר. והנה,
לגבי מצות כיסוי הדם נאמר בתורה 'וכסדו בעפר', ונחלקו בית
שמאי ובית הלל האם גם אפר קרוי עפר וכשר לכיסוי או לאו.
אומרת הגמרא, אֲלִיבָא דְּבִית שְׁמַאי לֹא תִיבְעִי לָךְ – שודאי אין
האפר כשר למי סוטה, כיון דְּאִמְרֵי לֹא מְצִינוּ אִפֶּר שְׁקָרֵי עָפַר
ואינו כשר לכיסוי הדם, הוא הדין שאינו כשר לסוטה. כִּי תִיבְעִי
לָךְ אֲלִיבָא דְּבִית הֵלֵל דְּאִמְרֵי מְצִינוּ לגבי אפר פרה אדומה, אִפֶּר
שְׁקָרֵי עָפַר ולכן כשר לכיסוי הדם, מַאי? היא הדין לגבי מי סוטה.
האם אֵף עַל גַּב דְּאִיִּקְרִי עָפַר, הֲכֵאָה לגבי סוטה ש'בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן'
בְּתִיב – דורשים שצריך שיהיה דומה לקרקע המשכן, למעט אפר.
אוּ דִּילְמָא שלדעת בית הלל גם לגבי סוטה יזיזה אפר כשר כעפר,
וְהָא 'בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן' נכתב או לְבִדְאִיִּס בֶּן יְהוֹדָה – שבא
לרבות דין סוטה גם בבית עולמים, או לְבִדְאִיִּס בֶּן מִנְחֵם הוּא
דְּאִיִּי – ללמוד שצריך להניחו בקרקע, ולא די במה שמכניסו
למשכן. מביאה הגמרא ראייה לפשוט הספק, הָא שְׁמַע שִׁנְיָו
בברייתא, דְּאִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, בְּשִׁלְשִׁיָּה
מְקוּמוֹת באה הִלְכָּה למשה מסיני, ועוֹקְבָתָהּ – עוקרת את הנאמר
בפירוש בְּמִקְרָא. ואילו הם, הַתּוֹרָה אֲמַרָה בפרשת כיסוי הדם
'ושפר את דמו וכסדו בְּעָפָר' – שצריך לכסות בעפר דוקא, וְהִלְכָּה
למשה מסיני אמרה שרשאי לכסות בְּכָל דְּבָר, כְּמוֹ כֵּן הַתּוֹרָה
אֲמַרָה לגבי איסור הנזיר לגלח שערות ראשו, "כל ימי נדר נזרו תער
לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ", שהאיסור הוא לגלח בְּתַעַר, וְהִלְכָּה למשה
מסיני אמרה שהנזיר אסור להעביר את שערות ראשו בְּכָל דְּבָר.
כְּמוֹ כֵּן הַתּוֹרָה אֲמַרָה לגבי גַּט כְּרִיתוֹת "וכתב לה ספר כריתת ותתן
בידה ושלחה מביתו", וְסָפַר משמעו קָלָף דּוּקָא, וְהִלְכָּה למשה
מסיני אמרה שרשאי לכתוב הגַט בְּכָל דְּבָר – אף על עלה של זית
או על הנזיר ועל הלוח של עץ. מבארת הגמרא את הראייה, וְאִם
אִיתָא שהאפר כשר למי סוטה, היה לו לרבי ישמעאל לִיחְשׁוֹב נְמִי
הָא – שגם בדבר זה ההלכה עוקרת את מה שנאמר בתורה,
שהתורה אמרה שישול עפר ויתנו במים, וההלכה אמרה שאף אפר
כשר לכך. דוחה הגמרא, לעולם יתכן שאפר כשר למי סוטה, ורבי
ישמעאל לא מנה את כל המקומות שבהם עקרה ההלכה את מה
שאמרה התורה בפירוש, אֵלָּא תָּנָא חלק מהדברים וְשִׁיר – לא מנה
עפר מי סוטה, אף שגם בזה עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שישי עמ' ב

שבברייתא, שסוברים שאינה שותה יותר מפעם אחת אף בשני
אנשים, יש להקשות שהרי הָא בְּתִיב תּוֹרַת לרבות, ולדבריהם מה
ריבה מקרא זה. מתרצת הגמרא, אֲמַר רַבָּא, בְּאִישׁ אֶחָד וּבְעֵל
אֶחָד – בעל אחד שקינא לאשתו שני פעמים שלא תיסתר עם אותו
פלוני ונסתרה עמו. דְּכֹלִי עֲלָמָא לֹא פְלִיגִי בזה, ומודים דְּאִין
הָאִשָּׁה שוֹתָה וְשׁוֹנָה אחר שנסתרה עם אותו בועל שנית.

אותה שוב. אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד – אך אם אותו בעל קינא לה פעם
שניה ונסתרה, אין משקים אותה שוב. וְחֲכָמִים אֹמְרִים – שיטה
שלישית, אִין הָאִשָּׁה שוֹתָה וְשׁוֹנָה פעם שניה, בֶּין בְּאִישׁ אֶחָד
שקינא לה שני פעמים, וּבֶין בְּב' אֲנָשִׁים שונים. שואלת הגמרא,
וְתָנָא קָמָא נְמִי שסבר שהאשה שותה ושונה, ומשמע שאף בבעל
אחד שותה שני פעמים, קשה שהרי בְּתִיב 'זאת' למעט, ומה ימעטו
מפסוק זה. וכן קשה, וְרַבִּנָּן בְּתִרְאִי נְמִי – על דעת חכמים

סוטה. היה מביא – פרק שני דף טז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט רש"י תוספות

אינו צריך. לרבות בית העולמים: ומה פסאח קלה. לכנס בטמאת הגוף למקדש, שאינה במיתת ביד אלא כרת, לא חלק הכתוב בין מקדש למשכן. שנאמר בפרשת פרה אדמה שני פסוקים, כי את מקדש ה' טמא (כי) את משכן ה' טמא (ומקדש יט): לא כל שכן. שהשור מקדש ומשכן לך דקה ולבגדה מותכן: אי"כ מה ח"ל בפרקע שלא יביא מותך קשתו. לתוך כלי וכןס ליהליל, אלא מוקדעיתו וטול, ואם

אין שם יביא ויניח שם ואח"כ יטלו ונתקיים
אשר יהיה ונתקיים בפרקע בדרשיו לעיל.
ובספרי לא תני הכי להך ברייתא, ואומר אני
מדרש שני הוא בפנים אחרים: פלוגתא דב"ש
וב"ה דשחיטת חזין (הו"פ) גבי כסוי הדם אלקא
דב"ה דאמרי אפר קרי עפר דכתיב (ומקדש יט)
ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת, וב"ש
אומרים עפר שרפה נקרא, עפר סתמא לא אקרי:
הכא בפרקע המשכן כתיב וקרא יתראה הוא.
דקא אתריב מאשר יהיה דאין צריך להפרו
משם. הלכך למעוטי אפר אקא ולמדך דבעינו
דומיא דפרקע דמשכן: עוקבת, מקופת את
עקבו מעמדו ועוקרת. בג' מקומות הלכה למשה
מסיני באה ועוקרת את הפסוק: התורה אמרה
בגפר. לענון כסוי הדם, ולא הבשיר דבר אחר:
והלכה בכל דבר. המגדל צמחים, כגון (הגיד)
והזנוך וחסיד וחרסית ולבנה שבתשה: התורה
אמרה ספי. לענון גט ברייתו: והלכה בכל דבר.
שכתבו עליו, על עלה של דת על הזנוך ועל
הלות: התורה אמרה תער. לא יעבור על ראשו
בגזיר. והלכה בכל דבר. דתן (קרי דף טז) נזיר
שגלח בין בוגר בין בתער או שספסף כל שהוא
חביב. וא"ת אין זו עקירה אלא תוספת, איכא
עקירה היא, שמלקין אותו על כך, ואסור להכות
את ישראל בחנם שדרי אמרה תורה (וקריס יט)
לא יוסיף פן יוסיף. ואע"ג דבבבזו קראי דרשי
בשחיטת חזין (הו"פ) ובגנשן (הו"פ) ובגזיר (הו"
טז): לר' ישמעאל לא משמע ליה קראי, דרובם
לה דמריבין מניה לרבות לה דרשי ליה
בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בבספ
בדרשיו לה הקם, וכן בלז, אלא אהלכה
למשה מסיני סמכין וקראי אסמכתא בעלמא
הוא, הלכך שאר מדרשים רבויין דכל התורה
כלה לא חשיב לר' ה' ישמעאל בהלכה עוקבת
מקראי הני תלת. ובמסכת קדושין ירושלמי
קמאמי משנה זו דר' ישמעאל, ואין תער מן
השלשה אלא מרצע, והכי תניא הקם, התורה
אמרה ספר והלכה בכל דבר המלול, התורה
אמרה עפר והלכה בכל דבר המגדל צמחים.

התורה אמרה מרצע והלכה אמרה אפי' סול יוסיף.
הוא נראה בעיני מאד דהך דתער
מספת הוא: ואם איתא, דאפר נמי כשר ליחשב נמי דהא הלכה עוקבת מקרא, דהתורה
אמרה עפר והלכה אמרה אף אפר, ומשמעותיה לא משמע לן, דקא לרבי ישמעאל
עפר לאו ממשמעותיה ממש נפקא ליה לענון כסוי הדם: תנא ושייר. לא חשבינן לה לכלדו
מקומות: שיר מצורע. בתגלחת שניה, שהוא צריך שני תגלחות דכתיב וכבס המשוש את בגדיו וגו' והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו', בתגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרט
אלא את כל שער סתם, דמשמע כל גופו וזרועותיו ושוקיו ובית השחי, שיהא כל גופו חלק כדלעת, ובתגלחת שניה כתב בכלל ופרט, דמשמע מקום כגון שיער שיהא שם קבוצ
שיער הרבה, למעוטי זרועותיו ושוקיו שאינו מכנס ונראה, למעוטי בית השחי: שיער הרגלים. דאותו מקום, ולשנא מעלייתא נקט: והלכה כגלח כלו' כדלעת. אף בתגלחת שניה קתני
דמגלח כל גופו: בתרגו. במסכת נגעים (פ"ד מ"ז) להקרי. לגלחו כלו, לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט) מעביר תער על כל שער. ובתגלחת ראשונה קאי: ה"ל וקתני סיפא וביום
השביעי מגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה. ולא גריסין יגלחו שתנא תגלחת וכו', דלא אקרא קאי אלא לשון המשנה ומגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה תנן בה, אלקא
שניה נמי כדלעת. דקא תנא ליה בתגלחת ראשונה מעביר תער על כל בשר: אפר רב נחמן בר יצחק. מצורע לא שיעור הוא. דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא, כגון ספר תער עפר
דכתיב בהדיא והלכה עוקבת מוספת על המקרא: רב אישי אמר הא מתינתא. דקתני מקום כגון שער ונראה דדרשי. כל התורה כלה בכלל ופרט כדאמרינן בשבועות פ"א (טו.) רבי
ישמעאל שמש את רבי חנניא בן הקנה שיהא דורש את כל התורה בכללי ופרטי, ור"ע שמש את נחום איש גם זו שהיה דורש כל התורה ברבוי ומיעוטי, וכבר פירשתי כל משמעות
בכל ופרט ורבי מיעוטי וחלוקן בגמ' סנה ב' החליל (הו"פ):

לרבות. נוב וגבעון שילה ובת עולמים. רש"י גורס להביא קרקע בית עולמים ושיבש
הגירסא שילה נוב וגבעון משום דנוב וגבעון אין משקין בהן סוטות משום דהוי
מנחת יחיד שאין קבול לה זמן ותימה ששיבשה משום קושיא זו דילמא קסבר איסי בן
יהודה רבי יהודה דאמר בפרק בתרא דשחיטת קדשים (והחז"ל ד' ק"ה) כל שחציוצור והיחיד
מקריבין באהל מועד שבמדרב מקריבין באהל

מועד שבגלגל ואין חילוק ביחיד אלא במתו
שבראש גגו וחשתא הוצרך לרבות נוב וגבעון
משום דבמה הו:

ובית העולמים. מקשינן אמאי איצטרך לרבות
בית העולמים והאמר בפ"ב דשבועות (הו"
טז) דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן ואי
לא הוה כתיב אלא (כי) את משכן ה' טמא הוה
נמי מקדש בכלל הכא נמי נמיא הכי ובריש מסכת
עירובין (הו"פ) דנפקא לן שלמים ששחטן קודם
שיפתחו דלתות והיכל פסולים במקדש משום
דמקדש אקרי משכן ואע"ג דושחטו פתח אהל
מועד במשכן כתיב ולפי גירסת הספר הוה אתי
שפיר דהוי מצי למימר עיקר ריבויא לא הוה צריך
אלא משום נוב וגבעון ובית עולמים נקט אנב
שיטפיה אבל ר"י פירש שאי דאיצטריך לה
לרבות בית עולמים משום דכתיב קרקע משמע
היכא דאיכא קרקע לאפוקי בית העולמים דהואי
ריצפה ולא מסתברא משום דמריבויא דקרקע
מריבין בית העולמים דאי לא הוה כתיב קרקע
לא הוה בית העולמים בכלל ולפירושו לא הוה
צריך למיתבס קרקע כלל ועוד קשיא מפ' טורף
בקלפי (ויחזק דף מ"ז) דמיתין ברייתא וכל אדם לא
יהיה באהל מועד אין לי אלא אהל מועד
שבמדרב שילה ובית העולמים מניין אלמא
דשילה לא הוה בכלל אהל מועד וכן בית
העולמים ובפ"ק דעירובין (הו"פ) אמר דבית
העולמים הוה בכלל אהל מועד ושחטו פתח אהל
מועד הואיל ומקדש אקרי משכן וכן בפרק
הוציאו לו (ויחזק דף מ"ז) רב ששת אמר אין לי אלא
אהל מועד שבמדרב שילה ובית עולמים מניין ת"ל
וכסה: ואם איתא ליחשב נמי הא. תימה היכי
מצי למפישט מדר' ישמעאל הוא כביא ליה
כבית שמאי דאפר לא איקרי עפר ואליבא דבית
שמאי לא קמיבעי ליה אלא אליבא דב"ה אי"כ
ה"נ אפר בכלל משמעותא דעפר משום דהכא
בפרקע כתיב:

תנא ושייר. ואי קשיא היכי מצי למימר תנא
ושייר הוא שלשה קתני ואמר בפ"ק
דקידושין (הו"פ טז) גבי הענקה וכי תימא הכא נמי
תנא ושייר הוא ארבעה קתני ונראה דהתם דוקא כיון דתחת למניינא דוקא הוא משום דקתני
בסיפא ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן כו' ואם איתא דמיתת האב נמי מוציאה היה
יכול לומר ארבעה באשה:

מאי

בתגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרט
דמשמע מקום כגון שיער שיהא שם קבוצ
אף בתגלחת שניה קתני
כדלעת. אף בתגלחת שניה קתני
דמגלח כל גופו: בתרגו. במסכת נגעים (פ"ד מ"ז) להקרי. לגלחו כלו, לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט) מעביר תער על כל שער. ובתגלחת ראשונה קאי: ה"ל וקתני סיפא וביום
השביעי מגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה. ולא גריסין יגלחו שתנא תגלחת וכו', דלא אקרא קאי אלא לשון המשנה ומגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה תנן בה, אלקא
שניה נמי כדלעת. דקא תנא ליה בתגלחת ראשונה מעביר תער על כל בשר: אפר רב נחמן בר יצחק. מצורע לא שיעור הוא. דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא, כגון ספר תער עפר
דכתיב בהדיא והלכה עוקבת מוספת על המקרא: רב אישי אמר הא מתינתא. דקתני מקום כגון שער ונראה דדרשי. כל התורה כלה בכלל ופרט כדאמרינן בשבועות פ"א (טו.) רבי
ישמעאל שמש את רבי חנניא בן הקנה שיהא דורש את כל התורה בכללי ופרטי, ור"ע שמש את נחום איש גם זו שהיה דורש כל התורה ברבוי ומיעוטי, וכבר פירשתי כל משמעות

כדלעת

הפסוק ללמדנו את עיקר הדין. מתרצת הגמרא **אם בן** – כדעת
 רבנן, שלא בא הכתוב אלא להשמיענו שיטבלם בדם ומים ואף שאין
 הדם ניכר, **לכתוב רחמנא** רק **וּמִכָּל בְּהֵמָה**, שהרי כבר נאמר
 בפסוק הקודם ששוחט את הציפור על המים החיים והדם מעורב
 במים, **בְּדָם וּבְמֵימָם** לְמַעַן לִי – מדוע חזרה התורה וכתבה כן,
 בהכרח לְיִצְחָק – להשמיענו שצריך שיהיה הדם ניכר במים. מבאר
 הגמרא, וְרַבִּנָּן שנחלקו על רבי ישמעאל סברו שאין להוכיח כן,
 משום שאי כְּתִיב רחמנא וּמִכָּל בְּהֵמָה ולא היה נכתב 'בדם ובמים',
 הִנֵּה אִמְרֵינָא שאין מערבים את הדם במים, אלא יעשה הא' –
 טבילה אחת לַחֲזוּרֵיהּ בדם, וְהָא' – טבילה נוספת לַחֲזוּרֵיהּ במים,
 לכן כְּתִיב רחמנא בְּדָם וּבְמֵימָם ללמדנו שצריך לְעִירֵינּוּ יחדיו.
 מבאר הגמרא, וְרַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל סבר שדין זה שצריך לְעִירֵינּוּ יחד,
 נלמד מִקְרָא אַחֲרֵינָא, שְׂכֵתִיב **וַיִּשְׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת** אל כלי
 חרש על מים חיים" וגו' – וכיון ששוחט את הציפור על המים,
 ממילא המים והדם מעורבים. מבאר הגמרא, וְרַבִּנָּן שהוצרכו
 ללמוד דין זה מ'בדם ובמים', סברו שאי נלמד מִהָהוּא – מהפסוק
 'ושחט את הצפור וגו' לא היינו יודעים שהמים והדם מעורבים,
 אלא הִנֵּה אִמְרֵינָא לִישְׁחַטְהָ סָמוּךְ לִמְנָא – צריך לשחוט את
 הצפור סמוך לכלי עם המים, וְנִינְקִיטֵיהוּ – יאחז בידיו לַחֲזוּרֵיהּ של
 הצפור השחוטה באופן שלא ייצא הדם לכלי שבו המים, אלא
 וְלִקְבִלְהָ לְדָם בְּמִנְא אַחֲרֵינָא – את הדם מהווירדים יקבל בכלי
 אחר, ויטבול בכל כלי בנפרד, קָא מְשַׁמְעֵ לָן – לכך נאמר 'וטבל'
 במים ובדם', להשמיענו שצריך לטבול בשניהם יחד כשהם
 מעורבים.
 מסתפקת הגמרא לגבי דין טהרת המצורע, בְּעָא מִינֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה
 מְרַבִּי זִירָא, כיצד הדין בהביא המצורע ציפור גדולה ויש בה דם
 מרובה, וכשנשפך דמה לכלי עם הרביעית מים, וּמִדְּחַת אֶת הַמֵּיִם
 – נראה הכל כדם ולא ניכר כלל שהיה בה מים. או אם היתה ציפור
 קְטַנָּה שדמה מועט, וכשנשפך דמה אל הכלי עם הרביעית מים,
 וְנִדְחִית מִפְּנֵי הַמֵּיִם – לא ניכר הדם במים, מָהוּ – האם כשרים
 לטהרת המצורע. אָמַר לִיה רבי זירא, לֹא אִמְרֵינָא לָךְ – וכי לא
 אמרתי לך כבר, לֹא תִפְסֵךְ נִפְשֶׁךָ לְבַר מַהֲלִיכְתָּא – אל תהרהר
 אחר הישערים שאמרו חכמים. והספק שהסתפקת בו אינו שייך
 במציאות, משום ששיעור רביעית שאמרו, בְּצִפּוֹר דְּרוּר שִׁיעֲרוּ
 רַבִּנָּן, וְאִין לָךְ צפור דרוור גדולה שדמה רב כל עד כדי שְׁמִדְחָת
 אֶת הַמֵּיִם – שאם תערבו ברביעית מים לא יהיה ניכר שיש
 בתערובת מים, וְאִין לָךְ צפור דרוור קְטַנָּה שדמה מועט כל כך,
 שְׁנִיחִית מִפְּנֵי הַמֵּיִם – שאם תערבו ברביעית מים לא יהיה ניכר
 הדם במים.
 סדר נתינת המים והעפר בסוטה הוא, נותן המים בתחילה, ועליו נותן
 את העפר, שכן נאמר "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, יקח
 הכהן ונתן אל המים". ועל כך שנו בברייתא, תָּנוּ רַבִּנָּן, אם הִקְדִּים
 ונתן את העֶפֶר בכלי קודם שנתן לַמֵּיִם, פְּסוּל להשקאת הסוטה,
 שנאמר "ומן העפר וכו' יקח הכהן ונתן אל המים", הרי שנותן את
 העפר אל המים ולא את המים על העפר, ובסוף הפרשה נאמר
 "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת", ללמד שצריך לעשות כסדר
 שנאמר בפרשה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְכַשֵּׁיר בדיעבד אף אם נתן את
 העפר קודם שנתן את המים. מבאר הגמרא מִאִי מַעְמָא דְרַבִּי
 שְׁמַעוֹן שהכשיר בדיעבד אף אם לא עשה כסדר הכתוב, דְּכֵתִיב
 לגבי אפר פרה אדומה **וְלִקְחוּ לִטְמֵא מַעַפֵּר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת** ונתן
 עליו מים חיים אל כלי, וְתִנָּא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מפני מה נאמר
 'עפר' וְכִי עֶפֶר הוא, וְהָלֵא אָפֶר הוא, אלא שִׁינָה הִכְתוּב
 בְּמִשְׁמַעוֹ וכתב עפר במקום אפר, לְדוֹן הֵימֵנו – כדי שנלמד פרה
 אדומה מסוטה בְּזוּרָה שְׁוֶה, נֶאֱמַר כֹּאן – באפר פרה אדומה
 עֶפֶר, וְנֶאֱמַר לְהֵלֵן – לגבי סוטה עֶפֶר, מִה לְהֵלֵן – לגבי סוטה,

והתנא של המשנה בנגעים שסובר שמגלח את כל גופו בְּדִלְעָת אף
 בתגלחת שניה, אינו משום הלכה למשה מסיני, אלא מִנֵּי רַבִּי
 עֲקִיבָא הָיָא, שאינו דורש את התורה בכלל ופרט כרבי ישמעאל,
 אלא דְּרִישׁ רִיבּוּי וּמִיעוּטֵי – ולדבריו הכלל האחרון בא לרבות
 אף דברים שאינם כעין הפרט, ולכן סובר שצריך לגלח אף מקומות
 שאינם כעין הפרט, כלומר שאינם נראים ואינם מקומות כינוס שער.
 ומצינו שלדעה שדורשת את התורה בריבוי ומיעוט, צריך לגלח כל
 גופו. דְּתִנָּא בברייתא, נאמר בפסוק **וְהָיָה בְיוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַח אֶת
 כָּל שְׂעָרוֹ** רִיבָה הפסוק שיגלח את כל שערו, ולאחר מכן נאמר
אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זָקְנוֹ וְאֶת גְּבוֹת עֵינָיו, מִיעוּט הפסוק שאינו צריך
 לגלח אלא מקומות כעין אלו. ובמה שנאמר בהמשך **וְאֶת כָּל
 שְׂעָרוֹ יִגְלַח** הִנֵּה הפסוק וְרִיבָה שצריך לגלח אף שאר מקומות,
 והכלל הוא שבאופן שהפסוק וְרִיבָה וּמִיעוּט וְרִיבָה, הריבוי האחרון
 חוזר וְרִיבָה הַכֹּל. מִאִי רִיבָה בריבוי זה, רִיבָה דְּכֻלָּיהּ גּוּפִיהּ –
 שאף מקומות שאינם נראים ואינם מקום כינוס שער צריך לגלח.
 וּמִאִי מִיעוּט – איזה מקום התמעט מהפרט, מִיעוּט שִׁיעוֹר שְׂכֵתִיב
 הַחוּטָם – שאת מקום זה אין צריך המצורע לגלח בתגלחת שניה,
 כיון שאינו דומה כלל לפרט.
 חזרת הגמרא למד שהסתפקה ושואלת, מִאִי הָיָה עֲלֶיהָ – האם אפר
 כשר למי סוטה במקום העפר או לאו. מביאה הגמרא ראיה, תָּא
 שְׁמַעֲי, דְּאָמַר רַב הוּנָא כִּי אִשִּׁי אָמַר רַב, אִם אֵין שָׁם – בקרקע
 המשכן עֶפֶר למי הסוטה, מְבִיא רַקְבּוּבִית יֶרֶק – פירווי ירק שנרקב
 והתפורר ונעשה כעין עפר, וּמִקְבִּיבֵיהּ בהנחתו על קרקע המשכן
 ומתקדש בכך ואחר כך נותנו במי סוטה, ואם כן הוא הדין שאפר
 כשר למי סוטה. דוחה הגמרא, וְלֹא הָיָא – אין הדימוי נכון, אלא
 דוקא רַקְבּוּבִית יֶרֶק הוא דְּהוּא עֶפֶר ולכן ראוי למי סוטה, אך אָפֶר
 לֹא הוּא עֶפֶר ואינו ראוי למי סוטה.
 כִּי שִׁירָאָה עַל הַמֵּיִם. תָּנוּ רַבִּנָּן, שִׁלְשָׁה דברים שנינו בהם
 שְׂצִירֵין שִׁירָאָה ויניכרים לעין, במשנתנו נתבאר כן לגבי עֶפֶר
 סוֹטָה שצריך לתת כשיעור שיראה על פני המים. וְאָפֶר פָּרָה –
 כשעושה מי חטאת ומניח את אפר הפרה במים, צריך שיתן כשיעור
 שיראה האפר על פני המים. וְיֹזֵק יִמְכָּה – כשממאן היבם ליבם את
 אשת אחיו וחולצת לו להיות מותרת לינשא, אמרה התורה "ונגשה
 יבמתו אליו לעיני הזקנים, וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו",
 וממה שנכתב 'לעיני הזקנים' משמע שהרוק ניכר. מְשוּם רַבִּי
 יִשְׁמַעְיֵאל אָמַר, אָף דָּם צִפּוֹר – הנעשה בטהרת מצורע, צריך
 ליתנו כשיעור שיהיה הדם ניכר במים. שואלת הגמרא, מִאִי מַעְמָא
 דְרַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל שדם הציפור צריך להראות. ומבאר, דְּכֵתִיב לגבי
 טהרת המצורע "את הצפור החיה יקח אותה ואת עץ הארץ ואת
 שני התולעת ואת האזוב וּמִכָּל אוֹתָם בְּדָם הַצִּפּוֹר וגו'", וְתִנָּא
 בברייתא, אם היה נאמר רק **בְּדָם**, יָכוּל – היינו יכולים לפרש
 שיטבלם רק בְּדָם בְּמֵיִם, תִּלְמוּד לזִמְרָה – לכך נאמר גם
בְּמֵיִם. וְאִי היה נאמר רק **בְּמֵיִם**, יָכוּל – היינו יכולים לפרש
 שיטבלם רק בְּמֵיִם וְלֹא בְּדָם, תִּלְמוּד לזִמְרָה – לכך נאמר גם **בְּדָם**,
 הָא בְּצִד מְקִיִּים שִׁנְיָה, מְבִיא מֵיִם ומערב בהם דם ציפור, וצריך
 שיהיו המים כשיעור שדם צִפּוֹר נִיכָר בָּהֶן ומקיים בזה טבילה
 בדם ובמים. וּבְמָה הוא שיעור המים שדם הציפור ניכר בהם –
 רְבִיעִית.
 מבאר הגמרא, וְרַבִּנָּן שלא מנו את דם הציפור בכלל הדברים
 שצריכים שירא, סוברים שאין להוכיח מהפסוק שצריך הדם להיות
 ניכר במים, אלא הָהוּא – הפסוק הוצרך לְגוּפִיהּ – לעיקר הדין
 שצריך להטביל בדם ובמים, דְּהָיָה קִאָמַר רַחֲמֵנָא במה שאמרה
 'וטבל אותם ואת הצפור החיה בדם הצפור השחוטה על המים',
 שְׁאִמְבִּיל בְּדָם וּבְמֵיִם יחדיו, אך אין צריך שיהיה ניכר. מבאר
 הגמרא וְרַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל, מִנֵּן למד שצריך שיהיה ניכר, הרי הוצרך

56 שֶׁהָיָה דְּרִיבְיָא – ה"א שנאמרה בתחילת 'האלות', שהיא
 57 מילה שבאה לרבות – שכותב את האלות, דְּרִיבְיָא הִיא – באה
 58 לרבות שכותב גם קללות הבאות מחמת ברכות, ואילו הָיָה דְּרִיבְיָא
 59 דְּמִיעֻטָּא – ה"א שנאמרה בתחילת 'האלה', שהיא מילה שבאה
 60 למעט – שכותב אלות אלו ולא שבמשנה תורה, מִיעֻטָּא – באה
 61 למעט שאינו כותב צוואות וקבלות.
 62 שואלת הגמרא, מדוע לדעת רבי מאיר כותב הכהן אף את הפסוק
 63 'אם לא שכב איש אותך וגו' הנקי, וְהָא לִית לִיה לְרַבִּי מֵאִיר
 64 בעלמא, שדי לומר בלשון לאו, ונדע שפִּבְלָל שאמר לֹא אֲתָה
 65 שוֹמֵעַ את הדין – הן, וממילא מפסוק זה שמשמעו ברכה, לא
 66 נשמעת קללה – שאם שטתה לא תנקה, ואם כן מדוע כותבים אותו
 67 במגילת סוטה, שאין כותבים בה אלא הקללות שנאמרו לה אם
 68 שטתה. מבארת הגמרא, אֲמַר רַבִּי תַנְחֻם יֵש בַּפְסוּק זֶה מִשְׁמַעוֹת
 69 קללה, כיון ש'הִנֵּק' בְּרִיבִי בְּכַתִּיב חֹסֵר וְלֹא הִינֵק, ונדרש הפסוק
 70 בשני אופנים, אם לא שטית טומאה תחת אישך, הנקי – מלשון
 71 נקיות, ואם שטית, הנקי – מלשון חנק.
 72 דְּרִישׁ רַבִּי עֲקִיבָא, אִישׁ וְאִשָּׁה נְשׂוּאִים שָׁבוּ – הולכים שניהם
 73 בדרך ישרה ואינם גואפים, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶן, שהרי שמו של
 74 הקב"ה נמצא בהם, י"ד באיש וה"א באשה, לֹא זָכוּ – אינם הולכים
 75 בדרך ישרה, הקב"ה מסלק שמו מבניהם, הי"ד מהאיש והה"א
 76 מהאשה, ונמצא שדם אש ואש, והאש אִשׁ אוֹכֵלָתָן. אֲמַר רַבָּא,
 77 אֵם לֹא זָכוּ, וְדִאֲשָׁה – האש של האשה, עֲרִיפָא – קשה ויורר
 78 וממהרת לאכול, מִדְּאִישׁ מִשַּׁל הָאִישׁ, (מֵאִיר מִעֻטָּא), משום שֶׁהָאִישׁ
 79 – אש של האשה מִצְרָה – גם לפני שהסתלקה הה"א היו האותיות
 80 אש יחד, ולכן נדלקת האש מהר, וְהָאִישׁ – אש של האיש, לֹא מִצְרָה
 81 – הי"ד של השכינה הפסיקה באמצע.
 82 אֲמַר רַבָּא, מִפְּנֵי כֹה אֲמָרָה תוֹרָה הֵבָא עֹפֵר לְסוּטָה, לומר שאם
 83 זָכְתָה – שנמצאה טהורה שלא זינתה, יוצא מִמֶּנָּה בֶּן כֹּאכְרָהָם
 84 אֲבִינוּ, דְּכַתִּיב בֵּיה "ואנכי עֹפֵר וְאֶפֶר", ואם לֹא זָכְתָה – שזינתה,
 85 תמות ותִּחְזוֹר לַעֲפָרָה. עוד דְּרִישׁ רַבָּא, בְּשֹׁכֵר שֹׁאֵמֵר אֲבִרָהָם
 86 אֲבִינוּ וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר, והראה את מידת ענוותנותו, זָכוּ בְּנֵינוּ
 87 לִב' מִצּוֹת הַשִּׁיבוֹת לעפר ואפר, למצות אֶפֶר פָּרָה אֲדוּמָה, וְעֹפֵר
 88 סוּטָה. שואלת הגמרא וכי רק אלו המצוות שייכות בעפר ואפר,
 89 וְהָאִיבָא נָמִי מצות עֹפֵר בִּיסוּי הָדָם, ומדוע לא אמר שזכו לזה
 90 בזכות אמירת אברהם 'ואנכי עפר ואפר', מתרצת הגמרא, הֵתָם
 91 במצות כיסוי הדם, הִבְשֵׁר מִצְוַת אִיבָא – יש בזה קיום מצוה, אֵךְ
 92 הֵנָּה לִיבָא – אין הנאה מעצם קיום מצוה זו, אבל אפר פרה ועפר
 93 סוטה, יש הנאה בקיומם, באפר פרה, שנשחרים מטומאת מת וכן
 94 מכפר על עוון העגל, ובעפר סוטה, שמביא שלום בין איש לאשתו.
 95 וכן שמברר אם זינתה, ואם יתברר שזינתה יועיל שלא ירבו ממזרים
 96 בישראל, ואם לא זינתה יועיל שנפקדת בזרע וכן מבטלת הלעו מעל
 97 בניה.
 98 עוד דְּרִישׁ רַבָּא, בְּשֹׁכֵר שֹׁאֵמֵר אֲבִרָהָם אֲבִינוּ, "אם מחזיק ועד
 99 שְׂרָוֶה נֶעַל ואם אקח מכל אשר לך" – שנתרחק מן הגזל, זָכוּ בְּנֵינוּ
 100 כנגד זה לִב' מִצּוֹת, כנגד מה שאמר 'מחזיק זכו לחוט' שֶׁל תִּבְלָתָהּ,
 101 וכנגד מה שאמר 'שרוך נעל' זכו לזִרְצוּעָה שֶׁל תִּפְלִין. שואלת
 102 הגמרא, בְּשֹׁלְמָא רִצּוּעָה שֶׁל תִּפְלִין יש הנאה מעצם קיום המצוה,
 103 דְּכַתִּיב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נִקְרָא עֲלֵיהֶם ויראו ממך",
 104 וְתִנָּא בְּבִרְיָתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אֹמֵר כִּיצַד רֹאִים שֵׁם ה'
 105 נקרא על ישראל, אִילוּ תִּפְלִין שֶׁבְּרָאשׁ – שיש בהם רוב השם של
 106 הקב"ה, שהשיין כתובה בקמט העור שבבתיים, והדל"ת ברצועות,
 107 ועל ידי זה עמי הארץ יראים מישראל וזו היא ההנאה ממצות
 108 תִּפְלִין. אֵלָּא חוֹט שֶׁל תִּבְלָתָהּ מֵאִיר הִיא ההנאה שיש לישראל
 109 ממצוה זו, והרי התבאר שלא אומרים 'בשכר וכו' אלא על מצוה
 110 שיש הנאה בקיומה. מתרצת הגמרא, יש הנאה בקיום מצוה זו,

המשך בעמוד קעד

1 פרשת סוטה נחלקת לשלושה ענינים. האחד, 'ציוויים' – הפסוקים
 2 בהם מצווה התורה מה לעשות בענין סוטה. השני, 'שבועות', אלות
 3 וקללות, שהם הפסוקים בהם מבוארות השבועות, האלות והקללות
 4 שיחולו על האשה אם אכן זינתה. והשלישי, 'קבלות', שהם
 5 הפסוקים בהם נכתב שמקבלת האשה על עצמה את השבועות,
 6 האלות והקללות שמחיל עליה הכהן. ונחלקו התנאים מה היה כותב
 7 הכהן במגילת הסוטה ונמחק במים.
 8 משנה. בָּא לֹא הִכָּהן לְכַתּוֹב אֶת הַמְּגִלָּה של הסוטה, מֵאִיר
 9 מְקוֹם – פסוק הוא כּוֹתֵב, לדעת רבי מאיר מתחיל לכתוב מ'וְאִם
 10 לֹא שָׁכַב אִישׁ אוֹתָךְ וגו', וְאֵת כִּי שְׁטִית תַּחַת אִישְׁךָ הנקי ממי
 11 המרים המאריים האלה. וְאֵינוּ כּוֹתֵב את תחילת הפסוק שנאמר
 12 לאחר מכן, וְהַשְׁבִּיעַ הִכָּהן אֶת הָאִשָּׁה בשבעת האלה ואמר הכהן
 13 לאשה, אלא מודלג על חלק זה וכוֹתֵב את המשך הפסוק "וְיָהֵן ה'
 14 אוֹתָךְ לְאֵלָה וְלִשְׁבָּעָה בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה,
 15 וְכֹאֵו הַמִּים הַמְאֲרִים הָאֵלָה בְּמַעֲרָה לְצִבּוֹת בְּמֶן וְלִנְפֵל יִרְדָּה",
 16 עד כאן כותב הכהן במגילת סוטה. וְאֵינוּ כּוֹתֵב את מה שנאמר
 17 בזמנך הפסוק "וְאִמְרָה הָאִשָּׁה אֲמֵן אֲמֵן". רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר
 18 מתחיל לכתוב מ'אם לא שכב איש אותך וגו', וְלֹא הִיָּה מְפָסִיק
 19 בכתיבת הפרשה כסדרה, אלא היה כותב גם תחילת הפסוק
 20 "והשביע הכהן את האשה בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה", וגם
 21 את הקבלה שמקבלת על עצמה "ואמרה האשה אמן אמן". רַבִּי
 22 יְהוּדָה אֹמֵר כָּל עֲצָמוֹ אֵינוּ כּוֹתֵב – יחד הכהן בעצמה, ולא
 23 יכתוב אֵלָּא את האלות המפורשות בפסוקים, "וְיָהֵן ה' אוֹתָךְ לְאֵלָה
 24 וְלִשְׁבָּעָה וגו'", וְכֹאֵו הַמִּים הַמְאֲרִים הָאֵלָה בְּמַעֲרָה וגו', וְאֵינוּ
 25 כּוֹתֵב מה שנאמר בסיום הפסוק "וְאִמְרָה הָאִשָּׁה אֲמֵן אֲמֵן".
 26 גמרא. שואלת הגמרא, בְּמֵאִיר קָא מִיפְלִי – מה טעמם של התנאים
 27 שנחלקו מהיכן היה כותב. ומשיבה, בְּהָאִי קָרָא מִיפְלִי – נחלקו
 28 כיצד לדרוש המקרא "וְכֹתֵב אֶת הָאֵלֹת הָאֵלָה הִכָּהן בְּכַפֶּר", רַבִּי
 29 מֵאִיר קָרָא, אם היה נאמר 'וכתב את אֵלֹת', היינו סבורים שאינו
 30 כותב אלא את הָאֵלֹת מִפֶּשׁ – המפורשות בפסוקים, לכך נאמר
 31 הָאֵלֹת, לְרִבּוֹת – שכותב גם את הַקְּלָלוֹת הַקְּבָאוֹת מִחֻמַּת בְּרִכּוֹת.
 32 ומה שנאמר 'אֵלָּה' שמשמעו שיכתוב אלות אלו ולא אחרות,
 33 לְמַעֲנֵיהֶן – שאינו כותב במגילת סוטה את הַקְּלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תוֹרָה
 34 – קללות שנאמרו בפרשת כי תבוא. ומה שנאמר 'הָאֵלָּה' ביתור
 35 ה"א, לְמַעֲנֵיהֶן – שאינו כותב את הַצְּוֹאוֹת שְׁצִיּוּתָהּ התורה לכהן
 36 להשביע את האשה, וְקִבְּלוֹת האשה, שאומרת אֲמֵן, וְרַבִּי יוֹסִי
 37 הסובר שלא היה מפסיק, סבר שְׂכִינָהוּ – כל הדרשות נדרשות
 38 בְּרִבְּאִמְרָתָה – כפי שדרש רבי מאיר, מלבד מה שדרש רבי מאיר
 39 מהה"א של 'האלה' שבא למעט צוואות וקבלות, על זה חלק רבי יוסי
 40 וסבר שממה שנאמר 'וכתב את האלות האלה', היתור של 'את' בא
 41 לְרִבּוֹת שכותב גם צְּוֹאוֹת וקְּבָלוֹת. מבארת הגמרא, וְרַבִּי מֵאִיר
 42 שלא דרש כן, הוא משום שְׁאֵתִים לֹא דְרִישׁ בכל התורה. וְרַבִּי
 43 יְהוּדָה הסובר שכותב רק מִיָּתֵן ה' אוֹתָךְ, וכן אינו כותב את הקבלה
 44 שבסוף הפרשה, טעמו, שְׂכִינָהוּ הה"א שנאמר בפסוק בְּמִיעֻטָּי
 45 דְרִישׁ לָהּ – באים למעט, וכך דרש, 'הָאֵלֹת', אֵלֹת מִפֶּשׁ – שכותב
 46 את האלות המפורשות בפסוקים, הָאֵלֹת, הה"א באה לְמַעֲנֵיהֶן
 47 שאינו כותב קְלָלוֹת הַקְּבָאוֹת מִחֻמַּת בְּרִכּוֹת – דהיינו 'אם לא שכב
 48 וגו', 'אֵלָּה' בא לְמַעֲנֵיהֶן שאינו כותב את הַקְּלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תוֹרָה,
 49 וְהָאֵלָּה' בא לְמַעֲנֵיהֶן צְּוֹאוֹת וקְּבָלוֹת.
 50 שואלת הגמרא, וְרַבִּי מֵאִיר הסובר שהה"א של 'האלות' באה
 51 לרבות שכותב גם קללות הבאות מחמת ברכות, והה"א של 'האלה'
 52 באה למעט שאינו כותב קללות שבמשנה תורה, מֵאִיר שְׁנָא הָאִי ה"י
 53 של 'האלות' דְּרַבִּי בִּיה – שדורש שבאה לרבות, וְכֹאֵו שְׁנָא הָאִי
 54 ה"י של 'האלה' דְּמַעֲנֵיהֶן בִּיה – שדורש שבאה למעט, ואינו סובר
 55 כרבי יהודה ששניהם באו למעט. מבארת הגמרא, סבר רבי מאיר

1 פתני. מואם לא שָׁכב איש אותך. ואם לא שָׁטית טמאה וגו', שהן קללות הבאות מחמת
2 ברכות, דמשמע הא אם שָׁטית לא דקקי, ואת כי שָׁטית טמאה תחת אישך וכי נטמאת
3 וגו' יתן ה' אותך לְאֵלֶּה וּלְשׁוֹבְעָה בתוך עמך וגו' ובאו הפנים המאָרְרִים וגו', וכן הן סדרין
4 בפרשה. אלא שהשביע הכהן את האשה בשבועת האלה ואמר הכהן לאשה מפסיק
5 בראש יתן ה' אותך, ואינו כותבו דאינו אלא
6 צוואה שמצוה הכהן להשביעה, וגם בסוף ובאו
7 הפנים המאָרְרִים במעין לצבות בסוף ולפיל ירך
8 אינו כותב סוף המקרא ואמר האשה, דהיינו
9 קבלה שהאשה תקבל עליה שבועה, ואין זו מן
10 האלות: לא היה מפסיק. משהתחיל אם לא שָׁכב
11 איש אותך עד אָמֵן אָמֵן, שהיה כותב צוואה
12 ודחשיב הכהן את האשה וקבלה ודאמר
13 האשה אָמֵן אָמֵן: כָּל עֲצוּמוֹ, לשון בגלמא וכו'.
14 יָקָר עֲצוּמוֹ שֶׁלֹא יָתָּה כותב אלא אלות לבדו,
15 ואפלו אם לא שָׁכב איש אותך ודקקי לא היה
16 כותב, וכ"ש ודחשיב הכהן, ואינו כותב ואמר
17 האשה אָמֵן אָמֵן שהוא סוף המקרא הנה: **גמ'**
18 אלות מפש. יתן ה' אותך, ובאו הפנים המאָרְרִים
19 האלה במעין וגו': קללות הבאות וכו'. הנקי ממי
20 המקרים: אלה. מיעוטא הוא: שְׁבִמְשֵׁנָה תוֹרָה. דאי
21 כתב קרא וכתב את האלות בספר הנה משמע
22 אלות שבמשנה תורה, יבכה ה' בשחפת, דאלה
23 איקרו דכתיב והיה בשמע את דברי האלה
24 הזאת וגו' (דברים טז): צוואות ודחשיב הכהן את
25 האשה, דלא תימא לא דלג, הלך איצטרך
26 למעשניה: וקבלת אָמֵן, ולקמיה פריך מ"ש האי
27 ה"י דמקרה היה ומ"ש האי ה"י דמעט ביה:
28 בלה. ורביא בדקאמרת. אלות אלות ממש,
29 האלות הקללות הבאות מחמת ברכות, אלה
30 למעט שְׁבִמְשֵׁנָה תוֹרָה ושבועת ברכות, אָל
31 ה"י דאלה לא תדרוש למעט צוואות
32 וקבלות, דאָתָּא אָת ורבינא, וה"י דאלה
33 אורחיה הוא: ור"י בלה. הנה"ן דקרא מעט
34 דרש לה: דלגבי רבי. דהאלות דקאי אכתב:
35 דלגבי מיעוט. אלה דמעטא הוא, אלה ולא
36 אחרות: והא לית ליה לר"ם מפלל לא אמה
37 שומע הן. שומעין ליה דבעי תנאי כפול, דהנן
38 ר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גר ובני
39 ראובן אינו תנאי, דכתיב ביה אם יעברו ואם לא
40 יעברו: קרא לא כפלה מכלל לא לא לתשע הן:
41 א"ר תנחום הנקי כתיב. בלא ייד, דמשמעת הן:
42 הנקי אם לא שָׁכב, ותדרוש הכי טמאה תחת
43 אישך דקקי: וכו'. לכתב בדרך ישרה שלא יתא
44 הוא נאף ולא היא נאפת: שכינה ביניהם. שהרי
45 חלק את שמו ושכנו ביניהן, ייד באיש וה"י
46 באשה: לא וכו' אש אוכלתן, שהקב"ה מסלק
47 שמו מביניהן ונמצאו אש ואש: וראשה עדיפא
48 מראיש. אש של אשה קשה וממרת לאכול
49 ולפרע משל איש: מאי טעמא האי מוצר. אש
50 של אשה נוטה להדליק מהר, שאין אות של שם
51 מפסיק אלא מחבר הוא ונקרא אש, אבל של
52 איש אין אותיות אש של מוצר: ויחיד, שהייד
53 של שכינה מפסקת: הנאף ל"ב. ואין זה קבול שכן,
54 אבל כאן יש הנאף. בסוטה לתת שלום ושלל ירבה ממזרים בישראל אם זונה היא, ואם נקתה ונזנעה זרע, ומבטלת לעז מעל
55 בניה, ואפר פרה לטורח ולכות את ישראל מפעשה העגל: בשכר אם מחוט ועד שרוף גלגל. שהבית עצמו מן הגלגל: חוט של תבלת. כנגד מחוט, ורצועה של תפלין כנגד שרוף, דהיינו
56 רצועה בשלמא רצועה של תפלין. קבול שכן הוא דאיבא הנאף כדכתיב וכו', אבל חוט של תבלת של ציצית מאי הנאף איבא: מה נשתנה תבלת. שהוקדו הכותב לציצית: שהתבלת
57 דומה ליה בו'. בא לקדמוני שקל המקום מצות ציצית כאלו הקביל פני שכינה, והכי תנאי לה בספר. וזוה"א יצטרכו כל הני, משום דלא אשכחן קראי אלא בקריע שדומה לכסא הכבוד,
58 הלכך תבלת דומה ליה וים דומה לקריע. ותבלת לא דמי לקריע כל כך אלא דומה לדומה. כמו תבלת דומה למראה הים, ואנן קחוינן דים דומה למראה הקריע: וקריע דומה לכסא
59 הקבול. קרא קרריש, דכתיב בקריע כמעשה לבנת הספיר, וכתיב בכסא הכבוד כמראה אבן ספיר דמות פסא: מתנ"י לוח. של עין: גייר. של עשבים שותתין ומדבדקין אותן בדבק שקורין
גלייר ועושין כמו עור.

1 האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. תימה לרבי דהבא דריש ר"מ ה"י דהאלות
2 ובפ"ק דהוריות (ק"ף ט"ז). אמר ור"מ קהל הקהל לא דריש ותו איבא למיתמה
3 דר"י דריש הכא ה"י דריבויא למעט והתם דריש קהל הקהל לרביא ותו קשיא דר' יהודה
4 אדריבי יהודה דהבא משמע ולא דריש את האלות ובפ"ק דמנחות (ק"ף י"א). אמר ר"י סבר
5 את וכל הלבונה לרבות וקורטו אחר:
6 **אמר** רבי תנחום הנקי כתיב. הכא פרשי
7 דתדרוש רבי טומאה תחת אישך חזק
8 אבל בסוף פרק שבעות העדות (טעו"ק ק"ף ט"ז).
9 פירש הנקי בלא ייד כמו חזקי וקאי אקרא
10 דבתורה ואת כי שטות דמשמע הכי חזקי ממין
11 המרים האלה ואת כי שטית והתם אמר כי לית
12 ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן בממונא
13 באיסורא אית ליה וסוטה איסורא דאית ביה
14 ממונא הוא ונשאל רבי הוא בפ"ק דנדרים (ק"ף י"א).
15 אמר בגמרא מאי לחולין לא חולין לדיוי אלא
16 לקרבן מני מתני' א"ר מ"י הא לית ליה מכל לאו
17 וחזי דייק נמי בסוף הפרק (ק"ף ט"ז) ובריש פרק שני
18 (ק"ף ט"ז). אע"ג דאיסורא גירדתא הוא והחשיב רבי
19 דהתם נמי איסורא דאית ביה ממונא הוא שאסר
20 ממונו על הכבוד:
21 **מפני** שהתכלת דומה לים. בירושלמי דפ"ק
22 דברכות מגיד שהתכלת דומה לים הים
23 דומה לעשבים ועשבים לרקיע ורקיע לכסא
24 והכסא לספיר וכתיב ואראה הנה (על) (ואל)
25 הרקיע וגו' (ויחזקאל י"ז):
26 **אינו** כותב וכו' על הנזיר אלא על המוגילה.
27 תימה בפ' דמוציא (ספ"ה ק"ף ט"ז). דתנן
28 קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפלין
29 שמע ישראל אמאי לא קתני פרשת סוטה
30 דשיעור וזוטא טפי אור"י דפרשת סוטה לא
31 שכיב כפרשת תפלין ואמרין התם (ק"ף ט"ז). כל
32 מילתא דשכיב ולא שכיב אוול רבנן בתר שכיב
33 לקולא: **לא** על הלוח ולא על הנזיר אלא
34 על המוגילה. תימה אמאי לא מרבינן כל מילי
35 מוכתב כדאמרין פרק שני דגיטין (ק"ף ט"ז). ספר
36 אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר ת"ל וכתב
37 מ"מ אם כן מה ת"ל ספר מה ספר שאין בו רוח
38 חיים ורבנן אי כתב בספר כדאמרת אלמא כל
הכא

דכתיב ביה: "עפר ואפר", לא זכתה, תחזור לעפרה. דריש רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו
ו"אנכי עפר ואפר" וכו' בניו לשתי מצות, אפר פרה ועפר סוטה. והאיכא נמי עפר פיוסי הדם?
התם הכשר מצוה איכא, הנאף ליכא. דרש רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו "אם מחוט
ועד שרוף גלגל" וכו' בניו לשתי מצות: חוט של תבלת ורצועה של תפלין. בשלמא רצועה של
תפלין, דכתיב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" ותניא, ר' אליעזר הגדול אומר: אלו
תפלין שבראש. אלא חוט של תבלת מאי היא? דתניא, היה ר' מאיר אומר: מה נשתנה תבלת
מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד,
שנאמר: "וראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר ובעצם השמים לטהר"
וכתיב: "כמראה אבן ספיר דמות פסא: מתנ"י לוח. של עין: גייר. של עשבים שותתין ומדבדקין אותן בדבק שקורין
היפתרא

היכא דכתיב בספר כ"ע מודו דמרבין כל מילי בר מדבר שיש בו רוח חיים מיהו לפי ר"ת לא קשיא מידי דפי' התם בכלל ופרט וכלל דרשין ליה דחור וכתב ונתן לה (ספר כריתות) אבל
הכא כלל ופרט הוא ואין בכלל אלא מה שבפרט א"נ התם קרא יתירא הוא דקא דריש משום דכתיב תרי זימני וכתב לה ספר כריתות ובירושלמי מקשה ליה נמי הכא כתיב ספר וזכא
כתיב ספר הכא את אומר כל דבר שהוא בתלוש והכא את אומר הכין שניא היא הכא דכתיב בספר אבל בגמרא דידן לא אתרם הכי דאמר אי כתיב בספר כדקא אמרת דהוי מרבין
כל מילי דתלוש בר מדבר שיש בו רוח חיים ירושלמי תניא ר"א בן שמעון אומר אין כותבין על עורות בהמה טמאה אמר ר"ש מכין דאיתמר למחיקה ניתנה למה אינו כותב תני ר"א ובר
שמעון אומר רואה אני את דברי ר"א בן שמעון

מדברי אבא שמא תאמר איני שותה ונמצא השם
נגזר על עור בהמה טמאה ותו התם ר' לוי בר סיס
בעי קמיה רבי מגילת סוטה מהו שרשמו את
הדיים א"ל הרי זו שאלה א"ר יוסי אינה שאלה
כלום גזרו על הספרים שיטמאו את הדיים לא
מפני קדושתן וזו למחיקה ניתנה לא צריכא (ודלא)
הואיל ונתנה למחיקה:

שנאמר ומחה כתב שיכול למחוק בירושלמי
אי מחה יכול במשקה או במי פירות
ת"ל וכתב האי כיצד כתב שיכול למחוק אינו זו דין
שאין בו קנקנות והא תני אם מחק מתוך הספר
כשר תיפטר כהדיו תניא דתנא אמר ר"מ כל ימי
שהיינו למדין אצל ר' ישמעאל (ולא היינו נותנין
קנקנות לתוך הדיו):

מה משפט שיש אף מגילת סוטה ביום. כל
מעשה סוטה ליפנין מהבא בפ"ב דמגילה
(ק"ז כ"ז) דהשקאה ביום רש"י פי' מה משפט ביום

בסנהדרין נפקא לן מוהיה ביום הנחילו את בניו ולא מסתברא דהא ע"פ התורה כתיב גבי זקן ממרא דמשתעי בדיני נפשות והאי קרא דביום הנחילו משתעי בדיני ממונות אלא מהודקע
אותם לה' נגד השמש נפקא לן התם דביום ונראה לי דכל דין סוטה בין גמר בין תחילה פסול בלילה דומיא דדיני נפשות ולא בדיני ממונות דתחילת דין ביום אבל גמר דין אפילו בלילה:
דכתיב וכתב את האלות הדברים ורובן הדברים לא משמע להו הילכך איצטרך והו' שלא יקראנה למפרע ואמאי לא נפקא להו מהחלה כי הכא הדברים האלה דכתיבא וי"ל כיון
דקיבלו וגמרי מרבותיהו דשמעו אית לן למודרש בכל לשון שאתה שומע איתר לך והו' שלא יקראנה למפרע והאלה דרשי להו לדרשא אחריתי: **קודם** שתקבל עליה שבועה פסולה.
ירושלמי ר' קרספא אמר איתפלגון ר' יוחנן ור"ל חד אמר משביע ואד"כ כותב וחד אמר כותב ואד"כ משביע ומפרש טעמא כדי לסמוך שבועה להשקאה וחתם משמע דבדוכי פליגי מ"ד
משביע ואד"כ כותב אית ליה חוקה ותורה מעכב על הסדר ומאן דאמר כותב ואד"כ משביע אית ליה אע"ג דמעכב אינו על הסדר ותימא א"כ במאן ס"ל לא כר"י ולא כר' נחמיה ב'פ'
הוציאו לו (וימא ק"ז ס.) דמשמע דכ"ע סבירא להו היכא דכתיב חוקה מעכב נמי על הסדר ותמה רבי דבפרק ד' מיתות (פסוקי דק"ש) אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הווא כל מקום ששנו
הבנים דרך מנין אין מוקדם ומאוחר ודין משביע סממנין רב פפא סבא משמיה דרב אמר אף ד' מיתות ואידך בפלוגתא לא קא מיירי רב פפא אומר אף סדר יומא ואידך ההוא לחומרא
בעלמא דמשמע הא לא היה חשבי ליה ואמאי לא חשיב סדר סוטה דהא איהו אמר הכא כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה ומשמע בירושלמי דבעי כל הפרשה על הסדר
ונראה דלא חשיב אלא היכא דשנוין על הסדר אבל סדר סוטה אינה נשנית על הסדר שהרי אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין כמו שפירשנו בראש הפרק וסדר הפרשה עיקר אבל
סדר המשנה אפילו למצוה בעלמא לא ולהכי לא אמר נמי התם דאמר וזו סדר תמיה לאפוקי ממצות חליצה אבל לאפוקי מסדר סוטה ליכא למימר דאפילו ביריעב נמי לאל:

כתבה איגרת פסולה. רש"י פירש אגרת בלא שרטוט בספר אמר רחמנא והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט ואי קשיא מאי איירא משום דנקראת ספר תיפוק לי דבלאו הכי
אסור לכתוב שום פסוק בלא שרטוט דאמר' בפ"ק דגיטין (ק"ז א') אמר רב יוסף מאן לימא לן דר' אביתר בר סמכא הוא ועוד הא איהו דשלח ליה לרב יהודה בני אדם העולים
משם לכאן הן קיימו בעצמם ויתנו הילך בוונה והילדה מכרו ביין וישתו וכתב ליה בלא שרטוט וא"ר יצחק שחם כותבין שלש אין כותבין ואמרין בסוף פרק מצות חליצה (נמוק ק"ז ק"ז) אמר
אביי האי מאן דכתב גיטא דחליצתא לכתוב הכי אקרינה לדידה ממאן יבמי עד יבמי ופירוש דלא מצי למכתב שלש תיבות רצופין בלא שרטוט כדמסיק מר וזוטא שירטט וכתב ליה לבולה
פרשתא מתקפה לה מר בר רב אדרי הוא לא ניתן ליכתב והילכתא כמר וזוטא אע"ג דלא ניתן ליכתב תריץ אי לאו משום דנקראת ספר ד"א אע"ג דאסור לכתוב בלא שירטוט המגילה
עצמה אינה פסולה קמ"ל דפסולה ונראה שלא היו המים בודקין על ידה מיהו לא ידענא אם שרטט אותה בין שיטה לשיטה לאחר כתיבה אע"ג דבשעת כתיבה כתב באיסורא אי הא המגילה
כשירה בבחי או ולא הוא דאמר' בהקומץ רבה (נמוק ק"ז ב') ובמגילה (ק"ז י"ח) הלכתא מוזהא צריכה שירטוט אבל לא תפילין נראה דהכי הילכתא גמירי לא דאין לו לשרטט תפילין דאי לא
תימא הכי אלא הא דפסיק אבל לא תפילין דלא מיפסלי אי כתב בלא שרטוט מיהו צריך לשרטט משום דאסור לכתוב בלא שרטוט א"כ הא דמקשה התם מהא דתפילין שבלו אין עושין
מזן מוזהא שאין מורידין אותו מקדושה חמורה לקדושה קלה טעמא דאין מורידין אבל משום שרטוט לא ומשני תנאי היא אי הוה מצי לשרטט להו הוה מצי למימר במשורטטין אלא ש"מ
דהכי גמירי לה דלא מצי לשרטט להו אבל ר"ת פירש הא דאמר' שלש אין כותבין היינו לא אם שרטט כלל אבל אם שרטט ב' פאות הגלגלים אע"פ דלא שרטט בין שיטה לשיטה חשוב
שירטוט אפי' לענין ס"ת אלא משום זה אלי ואנוהו (נמוק ט"ו) צריך לשרטט בין כל שיטה ושיטה וכן מוכיח בפ"ק דמגילה (ק"ז ט"ז) דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה
ופירש ר"ח דלאו היינו ס"ת אלא מוזהא ולישנא דאמיתה משמע ביחידה של תורה דהיינו מוזהא דיש בה עול מלכות שמים וכן עיקר דאי ס"ת ממש משתעי ההוא קרא דואמת א"כ הא
דגרסינן בפ"ב דמגילה (ק"ז י"ט) מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בפשתן פסולה מאי איירא משום ספר תיפוק ליה משום ואמת וימנא צריכה שרטוט ותפירה כאמיתה
של תורה אלא ש"מ לשרטוט דמוזהא איצטרך דהתם תפירה ליכא ולענין תפירה נקראת ספר והשתא לא תקשי הא דפסקין בהקומץ רבה (נמוק ק"ז ב') ובמגילה (ק"ז י"ח) הילכתא מוזהא
צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שרטוט ומקשה מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מוזהא לפי שאין מורידין הא משום שרטוט לא ומשני תנאי היא מדלא משני במשורטטין ש"מ דאפי'
מנהג ליכא הואיל וכן אין צריך לשרטוט דגרסינן בירושלמי בפרק במה מודליקין ויצאות השבתן כל הפטור בדבר ועושהו נקרא חריוט השתא ו"ל הא דאין צריכין שרטוט היינו בין השיתין
אבל בר' פיאות צריכין שרטוט דלא גריעי משלש אין כותבין מיהא לפירוש לא תירץ מאי איצטרך למימר גבי מגילת סוטה דפסולה בלא שרטוט כיון דאפילו ס"ת הוא מצי ליה בשרטוט
לארבע פאות מוצאתי בתוספות רבינו יב"א במסכת גיטין שמעתי מר' אליהו הצרפתי שהיה אומר מה שאנו כותבים בכתבים בלא שרטוט ליכא למיחש דלא כתבין לשום פסוק אלא
לאמירה בעלמא לפירוש בשלום בלשון עברי או לדבר בו בלשון צח אלא בשכותב שמביא אותו לשום פסוק כי האי וזוטא אסור למכתב בלא שרטוט ולא ידענא מנלן לכתוב בפירושים
פסוקים בא שרטוט כשומביא לשום פסוק;

סוטה דף יז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קפה

- 16 אלא ביום, אף מגילת סוטה דינה להיעשות דוקא ביום.
17 ועוד אמר רבא, אם כתבה - את המגילת סוטה למפרע - מסופה
18 לתחילתה, הרי היא פסולה, דכתיב "וְכָתַבְתָּ אֶת הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה",
19 ומגילת 'האלה' משמע שיש לכתוב את המגילה כי דכתיבא -
20 כסדר שנכתבה הפרשה במקרא.
21 ועוד אמר רבא, אם כתבה הכהן - את המגילת סוטה קודם
22 שתקבל עליה הסוטה את השבועה הכהן, הרי היא
23 מגילה פסולה, [שנאמר] תחילה 'וְהִשְׁבַּעְתָּ' הכהן את האשה וגו',
24 'ואמרה האשה אמן אמן', ואחר כך נאמר 'וְכָתַבְתָּ אֶת הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה'
25 הכהן בספר וגו', הרי שכותב את הספר רק לאחר שקיבלה עליה את
26 השבועה.
27 ועוד אמר רבא, אם כתבה הכהן - את המגילת סוטה איגרת - ללא
28 שישרטט את הקלף תחילה, הרי היא מגילה פסולה, שהרי 'בספר'
29 אמר רחמנא, והלכה למשה מסיני שהספרים צריכים שרטוט.
- 1 הדיפתרא - עור שלא עבדוהו כל צרכו ועדיין אינו קלף. אלא
2 כותבים על המגילה - קלף שעובד כל צרכו. שנאמר "וכתב את
3 האלת האלה הכהן בפפר", וספר הוא קלף מעובד כראוי. המשנה
4 באה לבאר באיזה דיו יש לכתוב המגילה, ואינו כותב לא בקוממוס
5 - שרף אילן שמתכו במים, ולא בקנקנתום - שהוא מין מזהפר
6 המשחיר. ולא ככל דבר שרושם - שנבלע בתוך הקלף ואינו
7 נמחק, אלא כדיו של שרף שרישומו נמחה במים. שנאמר "וכתב
8 את האלת האלה הכהן ומחה אל מי המרים", שמשמע שכותב על
9 הספר בכתב שיכול למחות במים, ולכן אין כותבים בקוממוס
10 ובקנקנתום משום שאינם נמחים.
11 נמרא. אמר רבא, מגילת סוטה שכתבה בלילה, הרי היא פסולה.
12 מאי טעמא איתא בגזירה שזה תורה האמורה במגילת סוטה,
13 מתורה האמורה במשפט, כתיב חקא - לגבי מגילת סוטה, "ועשה
14 לה כתבן את כל התורה הזאת", וכתיב התם - לגבי זקן ממרא,
15 "על פי התורה אשר יוריד ועל המשפט", מה משפט אין דנים

אגרות קודש

בי"ה כ' חשון, ה'תשכ"א

ברוקלין, נ.י.

הרב הגאון הרה"ח וו"ח אי"א נוי"מ עוסק

בצ"צ וכו' וכו'

מוהרש"י שליט"א

שלום וברכה!

מצורף בזה העתק מכתבי להרב ניסן שי' טלושקין.

כן מצורף בזה העתק מכתבי למר שזר שי'. ועוד הפעם - אבקש את כת"ר שי' לדבר עם מר שזר שי' בעניני תזכיר שנשלח לו, והם: (א) כפר חב"ד השני, (ב) יסוד בית ספר למלאכת המסגרות - בתכנית בתי ספר למלאכה בכפר חב"ד, (ג) בנין בשביל הסמינריון לבנות בכפר חב"ד, (ד) בנין בעד ישיבת תורת אמת בירושלים, (ה) בנין בעד ישיבת אחי תמימים בראשון לציון, (ו) תמיכות חד פעמיות בעד בתי ספר הרשת. ויהי רצון שיחיי שליח טוב ויבשר טוב, בנוגע כל סעיף וסעיף שבתזכיר. לכאורה, ביותר השפעת הנ"ל ויכולתו - בסעיף א' ו'.

בהזדמנות זו אעורר שאתא לידי הענין דגזירה שבטל טעמה - הבטלה גם הגזירה, וכמובן פיניתי תו"מ להאנציקלופדיא תלמודית, אבל לתמהוני לא מצאתי שם כלום עד"ז, עכ"פ בערך גזרה.

ולמותר להוסיף, אשר הערותי בנוגע לאנציקלופדיא התלמודית בכתבי לכת"ר פשיטא שלא לקנתר ח"ו, כ"א בתקוה שיצרפן להערות שבודאי מקבל מכמה ומכמה מקומות, ומזמן לזמן יוציא לאור חוברת ועלון תשלומים של הערות לכרכים שהופיעו.

שהרי פשיטא שאין לחכות בהנ"ל להוצאה שני' של כל הכרכים.

מצורף בזה מכתב ששאלוני בשו"ע אדה"ז ובצדו הערותי על הגליון.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

מ. שניאורסאהן

ועוד אמר רבא, אם בְּתֵבָה הכהן – את המגילת סוטה על שְׁנֵי דָפִין
 – עמודים, כספר תורה הנכתב עמודים עמודים, הרי המגילה
 פְּסוּלָה, משום ש'סִפְרָא' אֶחָד אֶמַר רַחֲמֵנָא – נכתב 'ספר' בלשון
 יחיד, ומשמע שצריך לכתובה בעמוד אחד, וְלֹא יכתובה שְׁנַיִם
 וּשְׁלֹשָׁה סְפָרִים.
 ועוד אמר רבא, אם בְּתֵבָה הכהן אֵיזֶה אֶחָת בלבד מפרשת סוטה,
 וְיִחָקק את האֵיזֶה אֶחָת במים, והמשיך וְיִכְתֹּב אֵיזֶה אֶחָת שלאחריה
 בפרשה, וְיִחָקק את האֵיזֶה אֶחָת השנייה, וכן עשה עד סוף הפרשה,
 פְּסוּלָה, אף שנמצא לבסוף שכתב ומחק את כל הפרשה, ונלמד
 מִדְּבַר הַיָּדוּעַ 'וְהַעֲמִיד את האשה לפני ה' וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל
 הַתּוֹרָה הַזֹּאת', שצריך שתהיה כולה כתובה יחד.
 בְּעֵי – הסתפק רַבָּא, אם בְּתֵבָה הכהן ב' מְגִלּוֹת לְשֵׁנֵי סוֹמְרוֹת –
 לכל אחת כתב מגילה מיוחדת עבורה, וְיִחָקֵק – את שתי המגילות
 לְתוֹךְ בֹּסֶם אֶחָד, מֵהוּ – האם כשרים המים לבדיקה, ונותנים לכל
 אחת מהם לשתות מהכוס או לאו. ומבאר הגמרא את צדדי הספק,
 שנאמר בפרשה 'ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, ולומדים
 שסדר בדיקת הסוטה צריך להיעשות לשם הסוטה שנבדקה, ויש
 להסתפק האם בְּתֵיבָה לְשִׁמָּה בְּעֵינָן – שרק כתיבת המגילה צריכה
 להיות לשמה, וממילא וְהָאֵיכָא – באופן זה יהיו המים כשרים
 לבדיקה, כיון שהמגילות נכתבו לשמן כדן. או דִּילְמָא לא די
 שכתבת המגילה תהיה לשמה של אותה סוטה, אלא בְּעֵינָן נִמְי
 שהמְחִיקָה לתוך המים תיעשה לְשִׁמָּה, וגריר שיהיה ניכר הדבר
 שנעשתה המחיקה לשמה, ובאופן זה שנמחקו שני המגילות לכוס
 אחת, לא ניכר שנעשתה המחיקה לשמן – ויהיו המים פסולים.
 מוסיף רבא להסתפק, וְאֵם תִּמְצָא לִזְמַר – לפשוט כהצד השני,
 שאכן בְּעֵינָן נִמְי שתעשה המְחִיקָה לְשִׁמָּה של אותה סוטה, ובאופן
 הקודם יהיו המים פסולים. מה יהיה הדין אם מְחָקֵן – את שתי
 המגילות בְּב' בֹּסוֹת – כל מגילה מחק לתוך כוס נפרדת לשם סוטה
 אחת, וְחֹזֵר לאחר מכן וְעֹרֵךְ – את המים של שני הכוסות יחד, מֵהוּ
 – האם מים אלו כשרים או לאו. ומבאר הגמרא את צדדי הספק,
 האם מְחִיקָה לְשִׁמָּה בְּעֵינָן – המחיקה עצמה צריכה להיעשות
 באופן שניכר שנעשתה לשם סוטה זו, וממילא וְהָאֵיכָא – באופן זה
 יהיו המים כשרים לבדיקה, כיון שעשה את המחיקות כדכנס, וישתו
 שתיהן מזהמים שהתערבו. או דִּילְמָא לא די שהכתיבה והמחיקה
 יַעֲשׂוּ לשם אותה סוטה, אלא צריכה כל אחת לשתות את המים
 שנעשו לשמה, ובאופן זה, הֵא לֹא דִידָה קָא שְׁתִּיָא – הסוטה הזו
 אינה שותה את המים שהוכנו עבורה, שהרי מעורב בהם מהמים
 שנעשו לשניה, וְהָא – גם השניה לֹא דִידָה קָא שְׁתִּיָא שהרי שותה
 אף מימי חברתה המעורבים בהם – ויהיו המים פסולים.
 מוסיף רבא להסתפק, וְאֵם תִּמְצָא לִזְמַר – לפשוט כהצד השני,
 שצריכה הסוטה לשתות דוקא את המים שנעשו לשמה, ולכן באופן
 הקודם יהיו המים פסולים כיון שְׁהָא לֹא דִידָה קָא שְׁתִּיָא, וְהָא לֹא
 דִידָה קָא שְׁתִּיָא, אלא כל אחת שותה אף את מי חברתה המעורבים.
 מה יהיה הדין אם לאחר שעירבו את המים שבשני הכוסות, חֲזַר
 הכהן וְחָלֵקֵן – את המים לשתי כוסות, ונותן לכל אחת מהם לשתות
 מכוס אחת, מֵהוּ – האם מים אלו כשרים או לאו. ומבאר הגמרא
 את צדדי הספק, האם יֵשׁ בְּרִידָה – שבשמיחלקם, נחשב הדבר כאילו
 התברר שהמים שניתנו בכוס של האחת הם המים שנעשו עבורה,
 והמים שניתנו בכוס של השניה הם המים שנעשו עבורה, ויהיו המים
 כשרים לבדיקה. או אֵין בְּרִידָה – אין זה נחשב שהתברר שכל אחת
 מהן קיבלה את המים שנעשו עבורה – ויהיו המים פסולים. מסיקה
 הגמרא, תִּיקֵן – נשאר הדבר בספק.
 בְּעֵי רַבָּא, אם הכהן לא השקה את הסוטה את המים מתוך כלי,

אלא הִשְׁקָה אותה בְּסִיב – מתוך סיב חלול, מֵהוּ – האם שתיה
 באופן זה מועילה לבדיקה או לאו. וכן הסתפק באופן שהשקה
 אותה בְּשִׁפּוּפֶרֶת – מתוך צינור, מֵהוּ – האם שתיה באופן זה
 מועילה לבדיקה או לאו. ומבאר הגמרא את צדדי הספק, האם
 דִּירָךְ שְׁתִּיָה בְּכָךְ ומועילה לבדיקה, או אֵין דִּירָךְ שְׁתִּיָה בְּכָךְ ולא
 מועילה לבדיקה. מסיקה הגמרא, תִּיקֵן.
 בְּעֵי רַב אֲשִׁי, אם נִשְׁפְּכוּ מקצת מֵהֶן – ממי המרים, לאחר שמחק
 לתוכן את המגילה, וְנִשְׁתַּיְדּוּ מֵהֶן מקצת מהמים, מֵהוּ – האם יכולה
 להיבדק במים הנותרים או לאו. מסיקה הגמרא, תִּיקֵן.
 אֶמַר רַבִּי יוֹדָא אֶמַר רַב ב' שְׁבוּעוֹת הֶאֱמַרְתָּ בְּסוֹמְרָה, לְמָה
 הוצרכו, ולא די בשבועה אחת. ומבאר, אֶחָת – את השבועה
 הראשונה, משביע הכהן קוֹרֵם שְׁנֵי מְגִלּוֹת, וְאֶחָת – את
 השבועה השנייה משביע הכהן לְאַחֵר שְׁנֵי מְגִלּוֹת. מקשה הגמרא,
 מִתְקִיף לָהּ רַבָּא, והרי תְּרוּיָהוּ – שני השבועות קוֹרֵם שְׁנֵי מְגִלּוֹת
 מְגִלָּה בְּתִיבָן בתורה, ומשמע שאת שתי השבועות משביע לפני
 המחיקה. אֶלָּא אֶמַר רַבָּא – חולק על רבי יודא ומבאר באופן אחר,
 לעולם שתי השבועות הן לפני המחיקה, אלא שְׁאֵחָת – השבועה
 השנייה היא שְׁבוּעָה שֵׁישׁ עָמָה אֶלָּה – מזכיר הכהן בשבועה את
 הקללה שתחול עליה אם ימצא שזינתה, וְאֶחָת – השבועה
 הראשונה היא שְׁבוּעָה שָׁאֵין עָמָה אֶלָּה, אלא שבועה בעלמא
 שלא זינתה.
 שואלת הגמרא, הִיכִי דְמִי שְׁבוּעָה שֵׁישׁ עָמָה אֶלָּה – כיצד משביע
 אותה הכהן את השבועה עם האלה. ומבאר, אֶמַר רַב עֲמֵרָם
 אֶמַר רַב, שאומר לה מְשַׁבְּעִנִי עֲלֶיךָ בשמו של הקב"ה שְׁלֹא
 נִטְמָא, ומוסיף לומר לה שְׁאֵם אכן נִטְמָא, יְבוֹאוּ בִיד המים
 לצבות בטן ולנפל ירך, והאשה אומרת אמן אמן, ומסכימה לשבועה
 זו ומקבלת את האלה עליה. דוחה הגמרא, אֶמַר רַבָּא, זה אינו
 נחשב 'שבועת האלה', שהרי אֶלָּה לְחֹזְרָה קִיָּמָא – האלה שאומר
 לה עומדת בפני עצמה ואינה חלק מהשבועה, וּשְׁבוּעָה לְחֹזְרָה
 קִיָּמָא – השבועה שלא נטמאת עומדת בפני עצמה ואין מזכיר בה
 את האלה, ומהלשון 'שבועת האלה', משמע שמשביע אותה אף על
 האלה. אֶלָּא אֶמַר רַבָּא 'שבועת האלה' נאמרת בלשון זו, מְשַׁבְּעִנִי
 עֲלֶיךָ, שְׁאֵם נִטְמָא יְבוֹאוּ בִיד, ומקבלת על עצמה את האלה
 בשבועה. דוחה הגמרא, אֶמַר רַב אֲשִׁי, גם זה אינו הביאור
 ב'שבועת האלה', כיון שבאופן זה נמצא שְׁאֶלָּה אֵיכָא – על הקללה
 הוא משביע אותה, ואילו שְׁבוּעָה לִיכָא – על המעשה עצמו אם
 נטמאה או לאו, אינו משביע אותה. אֶלָּא אֶמַר רַב אֲשִׁי, 'שבועת
 האלה' נאמרת בלשון זו, מְשַׁבְּעִנִי עֲלֶיךָ שנכונים הם הדברים
 שאמרת שְׁלֹא נִטְמָא, ומוסיף ומשביע את האשה, וְאֵם נִטְמָא
 יְבוֹאוּ בִיד האלה.
 בשבועת הסוטה נאמר 'ואמרה האשה אמן אמן', שצריכה הסוטה
 לקבל על עצמה את השבועה ולהודות עליה, מפרשת המשנה
 הטעם שכופלת האשה האמן בדבריה.
 מִשְׁנָה. שואלת המשנה, עַל מָה הִיא אוֹמְרַת הסוטה בשבועתה
 אֲמֵן אֲמֵן – שני פעמים. ומבאר, שעונה אֲמֵן עַל הָאֵלָּה – מקבלת
 על עצמה את הקללה שאמר לה הכהן שתחול עליה אם זינתה, וכן
 אֲמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה – מקבלת על עצמה את השבועה שמשביעה
 הכהן, והרי זה כמי שנשבעת בעצמה. וכן, אֲמֵן מֵאִישׁ זֶה – נשבעת
 שלא זינתה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו, וּמֵאִישׁ
 אֲחֵר – נשבעת גם שלא זינתה עם אדם אחר. וכן אומרת אֲמֵן שְׁלֹא
 שְׁמִיתִי – נשבעת שלא זינתה אף בהיותה אֲרוּסָה וְנִשְׁוּאָה, ומכאן
 למדו דין לגלול שבועה, שאף שלא היה עליה קינוי כשהיתה
 ארוסה, מגלגלים עליה שבועה גם על זמן זה.

סוטה. היה מביא – פרק שני דף יח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפז רש"י תוספות

על שני דפין. כדפין של ספר תורה העשויין עמודים: כתב אות אחת ומחקת. על המים, וְחֹרֶר וְכַתֵּב אוֹת שְׁלֹא־חִירָהּ וּמְחַקָה עַד שֶׁהַשֵּׁלִים אֶת כֻּלָּה פְּסוּלָה, דְּכָתִיב אֶת כָּל הַתּוֹרָה עַד שֶׁתֵּהָא כֻּלָּה כְּאֹדָה: לְשִׁמָּה. כִּסְפֵּר לְעֲצוּמוֹ, דְּכָתִיב וְעָשָׂה לָהּ לְשִׁמָּה: מְחִיקָה נִמְיָ. כְּבוֹס לְשִׁמָּה לְעֲצוּמָה, שִׁתָּה נָכַר הַמְּחִיקָה שֶׁהִיא לְשִׁמָּה: הַשֶּׁקָה בְּסִיב. שְׁהוּא חֲלוּל בְּדֶרֶךְ שְׁהַתִּינוּקוֹת שׁוֹתִין: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אֲלֵה. דְּכָתִיב

בְּהָא מְנִיחִיה בִּשְׁבוּעַת הָאֵלֶּה, וְלִקְרִימָה מִפְּרֹשׁ הִכִּי דְמִי מְשִׁבְעִי עֲלֶיךָ. בְּשֵׁם, וּמִזְכִּיר שֵׁם: שְׁלֹא נִטְמָאת. שְׁאֵת אֹמֵר אָמַת שְׁלֹא נִטְמָאת, הִינֵי שְׁבוּעָה שְׁאֵין עֲמָה אֵלֶּה: שְׁאֵם נִטְמָאת יְבוֹאוּ בִּיה. הַמִּים לְצֻבּוֹת כְּטֹן כּוֹ, וְהִינֵי אֵלֶּה: אִמֵּר רַבָּא אֵלֶּה לְחֹדְרֵי קִיּוּמָא כּוֹ, שְׁבוּעָה וְאֵלֶּה יֵשׁ כְּאֵן וְשִׁנְיָן עַל הָאֵשָׁה, וְקָרָא כְּתִיב בִּשְׁבוּעַת הָאֵלֶּה שֶׁשְׁבוּעָה שֶׁל אֵלֶּה: מְשִׁבְעִי עֲלֶיךָ שְׁאֵם נִטְמָאת יְבוֹאוּ בִּיה. דִּיאֵבָא הַשְׁתָּא שְׁבוּעַת הָאֵלֶּה, שֶׁמְשִׁבְעִי אֶת הָאֵלֶּה שֶׁתּוֹרָה: שְׁבוּעָה לִיבָא. עַל הָאֵשָׁה, וְקָרָא כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעַ אֶת הָאֵשָׁה: מְשִׁבְעִי עֲלֶיךָ שְׁלֹא נִטְמָאת וְאֵם נִטְמָאת יְבוֹאוּ בִּיה. מְשִׁבְעִי עֲלֶיךָ שִׁתָּה אָמַת מַה שְׁאִמְרָת בְּפִגְנֵי שְׁלֹא נִטְמָאת, וְאֵם נִטְמָאת יְבוֹאוּ בִּיה. הַמִּים, דְּקִיּוּמָא שְׁבוּעָה אֲאִשָּׁה שְׁלֹא נִטְמָאת וְאִנְאֵל שֶׁתּוֹרָה: מְתִנִּי אֲמֵן עַל הָאֵל וְכוּ'. לִכְךָ הִצְרִיחַ לְכַפּוֹל: אִירֹסָה וְנִשְׁוָאָה. עַל דִּי גִלְגּוּל שְׁבוּעָה הוּא מְגִלְגֵּל עֲלֶיךָ זְנוּת שֶׁל אִירֹסִין אֶע"פ שְׁלֹא הָיָה כּוֹ, וּמִקָּאן לְגִלְגּוּל שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה: שׁוּמְרַת

כְּתִיבָה עַל שְׁנֵי דִפִּין פְּסוּלָה. "סִפֵּר" אֲחָד אֲמֵר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנִים וְשִׁלְשָׁה סְפָרִים. כְּתִב אוֹת אֶחָת וּמְחָק אוֹת אֶחָת וְכַתֵּב אוֹת אֶחָת וּמְחָק אוֹת אֶחָת פְּסוּלָה, דְּכָתִיב: "וְעָשָׂה לָהּ הַכֶּתֶן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת". בְּעֵי רַבָּא: כְּתִב שְׁתֵּי מְגִילוֹת לְשְׁתֵּי סוּטוֹת, וּמְחָקֵן לְחוּד כּוֹס אֲחָד מַהוּ? כְּתִיבָה לְשִׁמָּה בְּעֵינֵי וְהֵאִיפָא, אוּ דִּילְמָא בְּעֵינֵי נִמְי מְחִיקָה לְשִׁמָּה? וְאֵם תִּמְצָא לְזִמְר בְּעֵינֵי נִמְי מְחִיקָה לְשִׁמָּה, מְחָקֵן בְּשְׁתֵּי כּוֹסוֹת, וְחֹרֶר וְעִירְבֹן מַהוּ? מְחִיקָה לְשִׁמָּה בְּעֵינֵי, וְהֵאִיפָא, אוּ דִּילְמָא הָא לֹא דִידָה קָא שְׁתִּיָּא? וְהָא לֹא דִידָה קָא שְׁתִּיָּא וְאֵם תִּמְצָא לְזִמְר, הָא לֹא דִידָה קָא שְׁתִּיָּא וְהָא לֹא דִידָה קָא שְׁתִּיָּא, אִם חֹר וְחֻלְקֵן מַהוּ? יֵשׁ בְּרִירָה, אוּ אִין בְּרִירָה? תִּיקוּ. בְּעֵי רַבָּא: הַשֶּׁקָה בְּסִיב, מַהוּ? בְּשִׁפּוּפֶרֶת מַהוּ? דֶּרֶךְ שְׁתִּיָּה בְּכָד, אוּ אִין דֶּרֶךְ שְׁתִּיָּה בְּכָד? תִּיקוּ. בְּעֵי רַב אֲשִׁי: נִשְׁפְּכוּ מִקֶּחַ, וְנִשְׁתִּיירוּ מִהֵן מַהוּ? תִּיקוּ. אֲמֵר ר' יִזְרָא אֲמֵר רב: שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת הָאֲמֹרוֹת בְּסוּמָה לְמָהּ? אֶחָת קוֹדֵם שְׁנִמְחָקָה מְגִילָה, וְאַחֶרֶת שְׁנִמְחָקָה.

מְחִיקָה לָהּ רַבָּא: תְּרוּיָהּ קוֹדֵם שְׁנִמְחָקָה מְגִילָה כְּתִיבָה?! אֵלֶּא אֲמֵר רַבָּא: אֶחָת שְׁבוּעָה שֵׁשׁ עֲמָה אֵלֶּה וְאַחֶת שְׁבוּעָה שְׁאֵין עֲמָה אֵלֶּה. הִכִּי דְמִי שְׁבוּעָה שֵׁשׁ עֲמָה אֵלֶּה? אֲמֵר רַב עֲמָרָם אֲמֵר רב: "מְשִׁבְעִי עֲלֶיךָ שְׁלֹא נִטְמָאת, שְׁאֵם נִטְמָאת יְבוֹאוּ בִּיה". אֲמֵר רַבָּא: אֵלֶּה לְחוּדָה קִיּוּמָא וְשְׁבוּעָה לְחוּדָא קִיּוּמָא? אֵלֶּא אֲמֵר רַבָּא, "מְשִׁבְעִי עֲלֶיךָ שְׁאֵם נִטְמָאת יְבוֹאוּ בִּיה". אֲמֵר רב אֲשִׁי: אֵלֶּה אִיפָא שְׁבוּעָה לִיבָא?! אֵלֶּא אֲמֵר רב אֲשִׁי, מְשִׁבְעִי עֲלֶיךָ שְׁלֹא נִטְמָאת, וְאֵם נִטְמָאת יְבוֹאוּ בִּיה: מְתִנִּי עַל מָה הִיא אוֹמְרַת "אֲמֵן אֲמֵן", אֲמֵן עַל הָאֵלֶּה אֲמֵן עַל הַשְׁבוּעָה, אֲמֵן מֵאִישׁ זֶה אֲמֵן מֵאִישׁ אֲחֵר. אֲמֵן שְׁלֹא שְׁמִיתִי אִירֹסָה וְנִשְׁוָאָה וְשׁוּמְרַת

לא דמי לביריה דמדלח מן הבור פלוגתא דר' אליעזר ב"י ורבנן בשור שנגח (נ"ק דף ק"א) דחתם לא הוכר חלקן של אחד מזה הוכר אבל חתב ונתערב וכן ברירה משני לזוין שאני עתיד להפריש דמייתיה בפ' מרובה (ס"ז דף ס"ט) נמי לא הוכר המעשר מעולם וכן לכולהו ברירות דמייתיה בפ' כל הגט (נ"ט דף ס"ה) אבל דמי לביריה דמייתיה בכלל מעריבין (ש"מ דף ס"ו) שתי נשים שלקחו קנינה בעירוב או שנתנו דמי קנינה לכוון איזה שירצה יקריב חטאת ואי זה שירצה יקריב עולה א"ע' דהוכרו מתחילה דמי כל אחת לא אמרי' זו מתכפרת במה שנקח מדמי חבירתה או שתי קנין של אחת יקריב כולן לעולה ושל חבירתה לחטאת א"כ איפכא דאמרי' ברירה ואע"ג דדחי ליה התם כשהנתנו מידו חזינן דקא מייתי לה אשאר ברירות אלמא דליכא לאיפלוגי בין ברירה שהוכרה מתחילה לשאר ברירות וכן בפ' הוציאו לו (י"ח דף ס"ה) דמייתיה מתנ"י ר' יהודה אומר לא היו מביאין שופרות לקניי חובה מפני התערבות ומסיק משום תערובות דמי חטאת שנתנו בעליה וקא פריך ונברור ד' זויו ונשדי במיא הנך לישתרו ר' יהודה לית ליה ברירה מנלן ומייתי דהויא דהלוקח יין מבין הכותים ומסיק מדתני איז אלמא דמדומי ברירה דאם בא חכם למזור א"ע' דליכא היכרא מעיקרא לביריה דארבעה זויו דהוכר מעיקרא א"כ רבא מאי קא מבעיא ליה דלא פשטי מהני ומהא נמי דתנן בפ' בתרא דמס' מעילה (ק"ה) פרושה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרושה בכיס זה הקדש כיון שהוציא הראשונה מעל דברי ר"ע וחכ"א עד שיוציא את כל הכיס אלמא לר"ע אית ליה ברירה כי האי גונא דאמר בפרושה הראשונה הוכר הדבר שפרושה ראשונה שעלתה בידו היא היתה של הקדש שנפלה מיהא לא איתבריר לן דתם במנאי פליגי ומהא נמי ליכא למפשט דמייתיה בכבורות פרק הלוקח בממה (ק"כ) סאה תרומה שנתנה שפלה כל ר"א אומר תירום ותירקב שאני אומר היא סאה שעלתה היא סאה שנפלה ד"ג נמא שהחמק של לאה יגיע ללאה דחתם מקילינן דברבנן דמדאורייתא חד בתרי בטל וריב"א הקשה בפ' הוציאו לו (י"ח דף ס"ה) אהא ונברור ד' זויו דתניא בתוספתא דמעילה (פ"ה) נזיר שהפריש מעות ואמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי ונתערבו הרי לוקח בהן ג' בהמות בין ממקום אחד בין משלשה מקומות מחלל דמי חטאת וכו' ודוקא בכי האי גונא שרי אבל ליקח שליש המעות וליקח בהן בהמה לחטאת וינמא הוכר הדבר דאלו הוו דמי חטאת לא אמרי' מיהו מכל הני הוה מצי רבא למיפשט ועוד תימה אי אית לן למימר ברירה כי האי גונא אם כן כל התערבות שבעולם חוזר ויחלק משום ברירה ועוד אמאי לא פשטי ליה מפרק קמא דראש השנה (ק"ה) ד' דקיימא לן דיש ביזל לשמן ויין נמצא דאין ברירה בדבר לן ובפרק התערבות (נחמ"ס דף פ') מייתי ליה פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן צלוחית של חטאת שנפל לתוך (ולתוכה) מים וכו' ונראה דהכא קא מבעיא ליה מי אמרינן לא קפיד קרא אלא אמוחקה מן הדמגילה שתהא נכרת לתוך המים שלא אבל לתוך כוס אחד איכא למימר כל חזא שתייא מים דלאו דידה לאו מחיקה נכרת היא חזר וחלקו הרי מים של כל אחת ניכרין מי אמרינן ברירה וכו' הרי הוברור מימיה אי דילמא אין ברירה כלומר ברירת מים בשעת מחיקה בעינן אבל על תערובת דיו של כתב המגילה לא קפדינן שהרי בשעת מחיקה בטל הכתב ולא תלי מילתא אלא במחיקה לתוך מים המבוררין לצרכה וקא מבעיא ליה אי מיא לא בדקי לה משום דלא נמחקה כהלכתא אי משום דטהורה היא: בְּעִירָבָא השקה בסיב מהו. ליכא למיפשט מהא דאמר רבא בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קע"ו) ברכן בסיב אף ידי מצה לא יצא אלמא אין דרך אכילה בכך דחתם מפסיק הסיב בין המצה ובין בית הבליעה אבל הכא דלא מפסיק קא מיבעיא ליה: ע"ל מה היא אומרת אמן אמן. בפרק שליש דמסכת שבוועת (ק"ה) כל העונה אמן כאילו מציא שבוועה מפיו ובפרק שבוועת העדות (ס"ז דף ס"ה) אמן שו בו ככלה יש בו שבוועה יש בו האמנות דבריה:

אמן

כתבה על שני דפין פסולה. מקשים לפירוש רש"י (שפ"י) בדפין של ס"ת מפרק בתרא דגיטין (ק"ה פ"ה) דתנן שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשור ולא חשיב ליה שני ספרים כיון דמעורה כדאמרי' בפרק שני דגיטין (ק"ה) אהא הרי זה גיטך הנייר שלי אינה מגורשת וכו' בעי רב פפא בין שיטה לשיטה בין חיבה לחיבה מהו וקפריך ותיפוק ליה משום דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים לא צריכא דמעורה ובהקומץ רבה (נמח"ס דף ס"ה) גבי מוחא אמר נמי רב יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה מיתבי כתבה על שני דפין והניח בשני סיפין פסולה הא בסף אחד כשירה ראויה לשני סיפין קא אמר אלמא דשני דפין דקאמר שמואל בנחתכין זה מזה קאמר שאין מעורין להכי מפרש נמי הכא שני דפין שאין מעורין ופירש ר"י הא דאמר נמי בפ' ראשון ב"ד (נ"ח דף ט"ו) אפי' לרבנן דאמרי קרן פרה פסול כיון דאית בה גילדי כשנים ושלש שופרות דמי ואע"ג דמחברי התם נמי דרכו להוסיף בכל שנה גלד אחד והרי הוא כמביאו משופר אחד ומדבקו לזה כדתנן דיבק כשרי שופרות פסול מפני שמתחילתו ולא היתה בריתן רבה אחת וכתב רש"י ופירש ר' מנחם חיבורו דומה כאילו גט נכתב על ב' דפין ותפרן יחד דפסול דאהא דוקא כשכתב חצי מגילת סוטה על דף זה וחציה על דף אחר אמרינן דחשיב שני ספרים והיה אם כתב לה שתי מגילות ומחוקן לתוך כוס אחד וכן גבי גט אם נתן לה שני גיטין א"ע' דכל חד חד שלם הוא וספר אחד בפני עצמו פסולין ולא מיגרשא בתריויהו משום שנים או שלשה ספרים כדאמרינן בפ' שור שנגח (נ"ק דף ק"ה) כופר אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה כופרין ובפרק לולב הגזול (ס"ה דף ס"ה) לינקוט תרתי תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה פירות ואין להקשות מאי שנת משנתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שנוע יצא ולא חשיב ליה כשני שופרות דחתם בשמיעה תליא מילתא דזווא לא שמע אלא קול הפנימי:

חזר וחלקו מהו יש ברירה או אין ברירה. האי לא דמי לביריה דמדלח מן הבור פלוגתא דר' אליעזר ב"י ורבנן בשור שנגח (נ"ק דף ק"א) דחתם לא הוכר חלקן של אחד מזה הוכר אבל חתב ונתערב וכן ברירה משני לזוין שאני עתיד להפריש דמייתיה בפ' מרובה (ס"ז דף ס"ט) נמי לא הוכר המעשר מעולם וכן לכולהו ברירות דמייתיה בפ' כל הגט (נ"ט דף ס"ה) אבל דמי לביריה דמייתיה בכלל מעריבין (ש"מ דף ס"ו) שתי נשים שלקחו קנינה בעירוב או שנתנו דמי קנינה לכוון איזה שירצה יקריב חטאת ואי זה שירצה יקריב עולה א"ע' דהוכרו מתחילה דמי כל אחת לא אמרי' זו מתכפרת במה שנקח מדמי חבירתה או שתי קנין של אחת יקריב כולן לעולה ושל חבירתה לחטאת א"כ איפכא דאמרי' ברירה ואע"ג דדחי ליה התם כשהנתנו מידו חזינן דקא מייתי לה אשאר ברירות אלמא דליכא לאיפלוגי בין ברירה שהוכרה מתחילה לשאר ברירות וכן בפ' הוציאו לו (י"ח דף ס"ה) דמייתיה מתנ"י ר' יהודה אומר לא היו מביאין שופרות לקניי חובה מפני התערבות ומסיק משום תערובות דמי חטאת שנתנו בעליה וקא פריך ונברור ד' זויו ונשדי במיא הנך לישתרו ר' יהודה לית ליה ברירה מנלן ומייתי דהויא דהלוקח יין מבין הכותים ומסיק מדתני איז אלמא דמדומי ברירה דאם בא חכם למזור א"ע' דליכא היכרא מעיקרא לביריה דארבעה זויו דהוכר מעיקרא א"כ רבא מאי קא מבעיא ליה דלא פשטי מהני ומהא נמי דתנן בפ' בתרא דמס' מעילה (ק"ה) פרושה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרושה בכיס זה הקדש כיון שהוציא הראשונה מעל דברי ר"ע וחכ"א עד שיוציא את כל הכיס אלמא לר"ע אית ליה ברירה כי האי גונא דאמר בפרושה הראשונה הוכר הדבר שפרושה ראשונה שעלתה בידו היא היתה של הקדש שנפלה מיהא לא איתבריר לן דתם במנאי פליגי ומהא נמי ליכא למפשט דמייתיה בכבורות פרק הלוקח בממה (ק"כ) סאה תרומה שנתנה שפלה כל ר"א אומר תירום ותירקב שאני אומר היא סאה שעלתה היא סאה שנפלה ד"ג נמא שהחמק של לאה יגיע ללאה דחתם מקילינן דברבנן דמדאורייתא חד בתרי בטל וריב"א הקשה בפ' הוציאו לו (י"ח דף ס"ה) אהא ונברור ד' זויו דתניא בתוספתא דמעילה (פ"ה) נזיר שהפריש מעות ואמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי ונתערבו הרי לוקח בהן ג' בהמות בין ממקום אחד בין משלשה מקומות מחלל דמי חטאת וכו' ודוקא בכי האי גונא שרי אבל ליקח שליש המעות וליקח בהן בהמה לחטאת וינמא הוכר הדבר דאלו הוו דמי חטאת לא אמרי' מיהו מכל הני הוה מצי רבא למיפשט ועוד תימה אי אית לן למימר ברירה כי האי גונא אם כן כל התערבות שבעולם חוזר ויחלק משום ברירה ועוד אמאי לא פשטי ליה מפרק קמא דראש השנה (ק"ה) ד' דקיימא לן דיש ביזל לשמן ויין נמצא דאין ברירה בדבר לן ובפרק התערבות (נחמ"ס דף פ') מייתי ליה פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן צלוחית של חטאת שנפל לתוך (ולתוכה) מים וכו' ונראה דהכא קא מבעיא ליה מי אמרינן לא קפיד קרא אלא אמוחקה מן הדמגילה שתהא נכרת לתוך המים שלא אבל לתוך כוס אחד איכא למימר כל חזא שתייא מים דלאו דידה לאו מחיקה נכרת היא חזר וחלקו הרי מים של כל אחת ניכרין מי אמרינן ברירה וכו' הרי הוברור מימיה אי דילמא אין ברירה כלומר ברירת מים בשעת מחיקה בעינן אבל על תערובת דיו של כתב המגילה לא קפדינן שהרי בשעת מחיקה בטל הכתב ולא תלי מילתא אלא במחיקה לתוך מים המבוררין לצרכה וקא מבעיא ליה אי מיא לא בדקי לה משום דלא נמחקה כהלכתא אי משום דטהורה היא: בְּעִירָבָא השקה בסיב מהו. ליכא למיפשט מהא דאמר רבא בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קע"ו) ברכן בסיב אף ידי מצה לא יצא אלמא אין דרך אכילה בכך דחתם מפסיק הסיב בין המצה ובין בית הבליעה אבל הכא דלא מפסיק קא מיבעיא ליה: ע"ל מה היא אומרת אמן אמן. בפרק שליש דמסכת שבוועת (ק"ה) כל העונה אמן כאילו מציא שבוועה מפיו ובפרק שבוועת העדות (ס"ז דף ס"ה) אמן שו בו ככלה יש בו שבוועה יש בו האמנות דבריה:

סוטה.
תוספות

תפסי בה קידושין משום דאגידא ביה וזו היא
בארוסתו שזנתה:
אמר במעריב לית הילכתא כרב המונא.
בסוף פ"ב דסנהדרין (קף וק) מפרש
דאמר במעריבא היינו רבי יוימיה ונראה א"ע
דפסיק דלית הילכתא כרב המונא הילכתא
כוותיה דאמר בהאשה רבה (יבמות ק"ג) דרב
סבירא ליה דאין קידושין תופסין ביבמה ושמואל
מספקא ליה ואמר בעניתינו צריכה גט ופסיק
אסימור כשמואל ורב גידל אמר בר חייא בר יוסף
אמר בר ינאיאן שי בה בנות דרבב המונא וכן
יחזון ור' ינאי סבירא ליה ההם דאין תופסין
תופסין ביבמה ופשטי לה ר' יוחנן ממונתי דלאחר
שיחלוץ לך בימך וא"ל רבי ינאי אי לאו דלדאי
לך חספא מי משכחת מרגיעא תותיה וא"ל ר"ל
לדאי אי לאו דקלסך גברא רבה ה"א מונתי ר"ע
לדאי ומיחד לך לא פליגי אדר' יוחנן דזא מונתי
ההם באותו חפרק (ק"ג) ואר' דקתני ההם במקום
ששבא על האיסור קל נאסר האוסר בשומרת יבם
וכדבר המונא ובסוף ההיא גמרא ובשליחי
הדולץ (ס"ד ק"מ): אמרנן נמי אביי מספקא ליה אי
כרבי אי כשמואל ובפ' הורק בגיטין (קף פ) פליגי
לבייש דגמרא אי מותנה הוה חיובתא לרב המונא
אי הוה סתמיתא ההם מצ' למדודי סתמיתה י
הוה לאוקמיה מתניתין כ"ר"ע אלא דדחי לה
מלישנא דמתני' גופיה בירושלמי מפרש הי"ך
קילס רבי ינאי לרבי יוחנן שקרא עליו הוליס הדב
מכיס בני אל יליו מעינין חכם בני ושמח לבי תן
לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויפסק לקח א"ר ליה
בבב כ' אל פסוקי קלוסייה יכיל אלא פת"ל ר"ל
כ"ר"ע ור' דחי ליה ויחיבניה מה איכפת לו
ממזר גבי קניי התורה אמרה וקנא את אשתו
אפילו מקצת אשתו ולפום מסקנא דההם משמע
ודלית הילכתא רב המונא ודכי גרס ההם
שומרת יבם שזנתה ר"א אמר מותרת לביתא ר'
יהושע בן לוי אמר אסורה לביתא א"ר ינאי
ידועת יבם שזנתה מותרת לביתא ותני כן
ונתעלמה מעיני אישה ולא מעיני יבמה רבי יעקב בן
זבדי בשם ר' אבדו מעשה היה וכתבת היתה
והותרה לביתה א"ר יוסי בר כן אף לא מכות אין
בה לפי הירושלמי משמע דפליגי רבי ינאי ארבי
ינאי ואמר בהאשה רבא א"ר ינאי בחבורה
בניא וגמרא אין קידושין תופסין ביבמה גרסי הכי
בירושלמי א"ר שמואל לא כן א"ר ינאי נמנו
שלשים וכמה וקנים מנין שאין קידושין תופסין וכו';
מהו שיתנה אדם על נישואין אחרונים.
ירושלמי א"ר ינאי פשיטא שאדם מוחל

ברדקין את האשה טמאה היא ואסורה לביתה: **אין** האשה שותה ושונה. ירושלמי כורבנא בפ"ק לקידושין (ף וף) ד' מומקמין הנהו האי קתני בגביהו כיון שבמכר פנים אחת שוב אי אהיה בשמכר פעם אחת וכי' מתוספת רבי: **ורבנן** בותרה הכהני תורת. ואפי' את דרשין ליה ב' שהיה ממייך קודם ששתנה קצא לה מפלוני ובתרה קצא לה מפלוני ובתרה וכן פעמים הרבה חרות לשונה נשונה שחור וזהו לא למכר ולקנות וחסר

חופר שיחין. להכניס מים לעולי רגל
שהשקה ונשאת לאחר וקנא לה וה

כִּי־שִׁשְׁתֶּה וְשִׁנְתָּה וְשִׁילְשָׁה לִפְנֵי
אֵי לְמוֹכְרוֹ בְּשָׁנִי בְּנֵי אָדָם אֲבָל בְּאָדָם
דְּכִרְיֹתוֹת (ק"ו ט:); שֶׁאֲדָם מֵבִיא קֶרֶב אֶן
מִשְׁקָה בְּפֶעַם אַחַת עַל כּוֹלֹן וּמֵבִיא מִמֶּנּוּ
שְׁחֹרֶת וְשֹׁמֶה שֹׁמֵת: **הִדְרֵן עֲלֵה**

1 יִכְסֶה וְקָנָא לֵה נִסְתָּרָהּ. מִגִּלְגַּל עֲלֶיהָ שְׂבוּעָה שְׁלֹא
 2 בָּם מִצָּדָה וּמִמַּתְנָה לִקְבֹּם שִׁיבְכֻנָּה, כְּמוֹ וְאָבִיו שָׁמַר
 3 אֶת־יָדָיו וְלֹא־יָדָה אֶת־שְׁלֹא נִסְמָאֵת. הִינִי בִקְבֹלֶת שְׂבוּעָהּ.
 4 בְּיָרֵךְ הַשְׁשִׁיבִיעָה, כְּדָמַר לַעֲלֹל בְּקִמְרָא מִשְׁבִּיעֵנִי
 5 עֲלֶיךָ שְׁלֹא נִסְמָאֵת וְאִם נִסְמָאֵת יִכְאֹו בִּיךָ, וְהִינִי
 6 פִירִשְׁוֹ דְּאָמֵן עַל הַשְׁשִׁיבִיעָה אָמֵן עַל הָאֵלֶּה דְּהִתְנָא
 7 בְּרִישָׁיָא־כִּי שְׁלֹא אִסְמָא. שְׁאֵם נִסְמָאֵת אֲדָרְבָּי וְכֵן
 8 מִיָּם מִעֲרֻרֵין אוֹתָהּ לֵאחֹר שִׁתְּסָמָא, בְּדִתְנָא
 9 בְּבִרְיָתָא בְּקִמְרָא: וְלֹא עַל אֲחֵר שִׁתְּנִירְשׁ כִּי.
 10 וְאִפְלוּ לִרְמֵי דְאִמַר מִתְּנָה עַל הַעֲתִידָה: וְנִסְמָאֵת.
 11 בְּגִירֻדְשֵׁיהָ, דְּאִתְנָה נִסְטָרָת עֲלֶיהָ לְחֹזֵר לֹא אֵלָא
 12 אִיכִי נִשְׂאֵת עַל יָדִי קְדוּשִׁין, דְּכִי כְּתִיב (וְקִיָּם הוּא)
 13 יִכְלֵךְ אֶת־הַשֵּׁשׁ וְרִאשֹׁנָא אֲחֵר שְׁלֹחָה לְשֵׁשׁ לְחֻמְקָהּ
 14 אֲחֵר קְדוּשִׁין וְנִשְׂוֹאִין כְּתִיב, בְּדִרְכֵיהֶן וְיִתְחַדֵּל לֵאשִׁי
 15 אֲחֵר וְשִׁנְאָה הָאִישׁ הָאֲחֵרֹן: נִגְמִי שְׁוֹנָתָה, כְּשִׁהֲיָא
 16 שְׁוֹמֶרֶת יָבֵם: אִסְרִיהָ לִישְׁמָהּ. כְּאִשָּׁה שְׁוֹנָתָה תִּתֵּן
 17 בַּעֲלָהּ שְׁאִסְרֶיהָ לְכַעֲלָהּ, מִתְּנָתֶיהָ שְׁוֹמֶרֶת יָבֵם.
 18 שְׂמִשְׁבִּיעָה עַל זִנּוּת שְׁוֹנָתָה כְּשִׁהֲיָא שְׁוֹמֶרֶת יָבֵם:
 19 אִי אִסְרֶיהָ בְּשִׁלְמָהּ. וְהָהָא נִסְטָרָת עֲלֶיהָ, מִשּׁוּם הִכִּי
 20 מִתְּנָה עֲלֵי גִלְגָּל אֵם, עַל אֲחֵרֹן וְנֹתָ, אֵלָא אִי
 21 אִמְרֵת כִּי: אִין קְדוּשִׁין וְיִסְמִין, לֵאשָׁה הָאִסְרֶיהָ
 22 עַל הַמְקֻדָּשָׁה בְּלֹאן. וְרַבְּנָן פְּלִיגִי עֲלֶיהָ וְאָמְרִי,
 23 בְּחִיבֵי בְרִיתָהּ הִוא דְּלֹא תִפְסִי אֶבֶל כְּחִיבֵי לֵאמֹן
 24 תִּפְסִי, אִסְמָא לִרְעֵי מִשְׁוֹי חִיבֵי לֵאמֹן חֲמוּרוֹת
 25 לַעֲנִין אֲסוּרִיָּהם בְּחִיבֵי בְרִיתָהּ שְׁוֹנָתָה מִמּוּזָה.
 26 וְלִבְנֵי לֵאסוֹר, עַל בַּעֲלָהּ מִי כִי הִכִּי הִתְחַבֵּל עַל
 27 אִשֶּׁת אִישׁ שְׁהֵא אִסְרֶיהָ אִסְרֶיהָ עַל בַּעֲלָהּ כִּן הֵבֵא
 28 עַל שְׁוֹמֶרֶת יָבֵם נִגְמִי שְׁהֵא עֲלֶיהָ בְּלֹא תִּתְּנָה אִשֶּׁת
 29 הַבֵּת הַחֲזוּנָה לֵאשִׁי דְּ(וְקִיָּם הוּא) אִסְרֶיהָ עַל יָבֵמָה:
 30 מִשְׁוֹי לֹה. לְחִיבֵי לֵאמֹן: כִּי עֲרִידָה דְּכִרְתָּ נִשְׂוֹאִין
 31 הָרִאשֹׁנִים. בְּגוֹן גִּרְשָׁה וְהַחֲזוּרָה וְקָנָא לֵה נִסְתָּרָהּ
 32 [עַל שְׁוֹנָתָה]. אִתְּנָה לְגִלְגַּל נִתְּנָה שִׁתְּסָמָא אֲחֵיהָ.
 33 דִּיאָה דְּתֵנָן בְּמִתְנָיָה מִשְׁוֹתָה וְנִשְׂוֹאֵה שְׁוֹמֶרֶת יָבֵם:
 34 וְכִנּוּסָה לֹא בְּחֵדָא אֲתֵתָא, קִאִי שִׁשְׁקָנָה יָבֵם:
 35 וְשִׁבְיַעֲנָה עַל אִירִיסוֹן וְנִשְׂוֹאִין שֶׁל אֲחֵיהָ, אֵלָא
 36 מִלִּי מִלִּי קִתְּנִי, אִם הִבְעַל מִשְׁקָה מִתְּנָה עִמָּה עַל
 37 אִירֹסָה וְנִשְׂוֹאָה, וְאִם הִיבָּם בְּקִסְמָה מִשְׁקָה נִגְמִי
 38 עִמָּה שְׁוֹמֶרֶת יָבֵם: וְכִנּוּסָה: אִי אִסְרֶיהָ הִכִּי נִגְמִי
 39 בְּדִתְנָתָהּ, וְזוֹ נִסְטָרָת עֲלֶיהָ בְּנוֹת וְנִשְׂוֹאִין הָרִאשֹׁנִים
 40 לְעוֹלָם וְכִן בְּנוֹת נִשְׂוֹאִין אֲחֵיהָ, כְּדָמַר בְּפִי' (וְשִׁי
 41 דִּף כ.) אִם תָּמָּה חוֹלְצָת וְלֹא מִתִּיבְכִיָּהּ: לֹא בְּשִׁאֲסֵר
 42 יִרְמֵי אִם שְׁלֹא אִסְמָא. עֲלֶתָה עַל דִּיעוּתָה שִׁתְּבֹדֵךְ
 43 עֲכָשִׁיו עַל הַעֲתִידָה: מִעֲרֻרֵין אוֹתָהּ. חוֹרֵרִין לֵה
 44 לְחוֹךְ גְּרוּנָה כְּאֵם הַחֲזֵק עֲרֵי מִשְׁקָה קִדָּה
 45 בְּעוֹשֶׁת עֲרֵרָה, דְּלֹא־יִשְׁרֹף וְעַתָּה שְׂכֵר יַעֲרֻרֶיהָ
 46 (וְשִׁמְשׁוּ עוֹלָם) עַל נִשְׂוֹאִין אֲחֵרִיָּהם. לִרְמֵי דְאִמַר מִתְּנָה
 47 עַל הַעֲתִידִי מִדּוּ שִׁתְּנָה עִמָּה בְּגִלְגַּל שְׂבוּעָה
 48 שְׁלֹא תִסְמָא אִם יִנְרְשָׁה וְהַחֲזוּרָה וְתִסְמָא: וְאִתְּנָה
 49 כִּי חֲזוּרָתָה, טִמְאָה דְּתִסְמָא בִּימֵי גִרְשָׁהּ דְּלֹא
 50 מִתְּסָרָא עֲלֶיהָ, אִם תִּסְמָא לֵאחֹר חוֹרָה הִכִּי נִגְמִי
 51 דְּמִתְנָיָה עֲכָשִׁי: תִּירֵת הַמִּלּוֹת, תוֹרֵת אֲחֵת רַבִּי
 52 הַקִּנְאוּת, שֶׁכְּבָלָן עֲשֶׂה לֵה בְּחוֹרָה הוֹאֵת לֵה
 53 יְהוּדָה אֲמִירָה זֹאת, מִיעֻסָּא הוּא, זֹאת וְלֹא אֲחֵרָתָה
 54 בְּשִׁדּוֹת וְדִרְכֵיהֶם: נִגְמִי אִנְשֵׁים, אִם מִתְּ

מזמרה ואבטליון: **קבלנו** עזרות בשני אנשים. צ"ע
 חוד נמכר וגשנה ולפירוש רש"י דהם נחא שפיר כיון
 אפילו אם קינא לאשתו על ידי אנשים הרבה וי"ל
 אחת על כלן ונפקא לן מקנאות אבל דרשינן

היה מביא

הַרְאֵנוּנִים - אדם שגירש את אשתו ואחר כך החזירה, וקינא לה
ונסתרה בנישואין שניים, האם יכול לגלגל עליה שבועה שלא זינתה
תחתיו בנישואין הראשונים. וכן הסתפק, לגבי יבם שייבם את
היבמה וקינא לה ונסתרה, **על נישואי אחיו מהו** - האם יכול לגלגל
עליה שבועה שלא זינתה כשהיתה נשואה לאחיו שמת. מביאה
הגמרא ראייה לפשוט הספק, **הא שמע, שנינו** במשנתנו, **זה**
הכלל, כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה
- על זנות שאינה נאסרת מחמתה על הבעל, אינו יכול לגלגל
ולחשביעה, ויש לדייק, שרק על זנות שאינה נאסרת מחמתה אינו
משביעה, **הא אסירה** - אך על זנות שנאסרת מחמתה על הבעל,
הכי נמי דמתנה ומגלגל עליה כן. שמע מינה - ואם כן יש לפשוט
ספקות אלו, שהרי אם זינתה תחתיו בנישואין הראשונים נאסרת
עליו מחמת זה לעולם, וכן אם זינתה כשהיתה נשואה לאחיו נאסרת
להתיבם לו מחמת זה, לפיכך יכול לגלגל שבועה על בעילות אלו,
שהן בעילות שאסורות.
שנינו במשנה, **רבי מאיר אומר אמר אמן שלא נמאיתי וכו', תניא**
מבאר הברייתא כוונת רבי מאיר, **לא בשאמר רבי מאיר** - מה
שאמר רבי מאיר שאומרת גם **אמן שלא אפמא** - שנשבעת שלא
תזנה בעתיד, לא עלה על דעתו לומר **שאם בעתיד תפמא, הניס**
בדקין אותה מעכשיו, אלא כך היא כוונתו, **לכשתפמא** - אם
בעתיד תעבור על שבועתה ותזנה, **הניס** ששתתה כשהביאה על
מה נסתרה **מעצערין אותה** - יחזרו לה לתוך גרונה, ובודקין
אותה - ויבררו שזינתה.
כעני - הסתפק **רב אשי**, לדעת רבי מאיר הסובר שנשבעת גם שלא
תזנה בעתיד, **מהו שיתנה אדם על נישואין האחרונים** - האם יכול
להשביעה גם שאם יגרשנה ויחזור וישאנה, שלא תזנה תחתיו בזמן
הנישואין השניים. מבאר הגמרא את צדדי הספק, האם משביעה
רק שלא תזנה תחתיו בנישואין אלו, כיון שאם תזנה נמצא שאסורה
עליו תוך כדי הנישואין, אך באופן זה, **כיון שהשתא** - בזמן
הנישואין הראשונים, **מיהא לא אסירה ליה** - אף אם תזנה בזמן
הנישואין השניים, לא נאסרה עליו לזמן הנישואין הראשונים, אינו
יכול כעת לגלגל עליה שבועה זו. **אז דילמא, כיון שיומנין דמגרש**
לה ותרר מתדר לה - אף שלא תיאסר בנישואין אלו, אך כיון שסוף
סוף תיאסר עליו בזנות זו, יכול לגלגל עליה שבועה על כך. מביאה
הגמרא ראייה לפשוט הספק, **הא שמע, שנינו** במשנתנו, **הכל שנין**
שלא היה מתנה עמה לא על זנות שהיתה קודם שיתאדם, ולא
על זנות שתהיה לאחר שיתגרש ממנו, ולכן אף אם בזמן שהיתה
גרופה נסתרה לאחר ונמאית - זינתה עם אחר, **ואחר כך**
החזירה בעלה הראשון, אינו נחשב שעברה על השבועה, כיון שלא
היה מתנה עמה - לא השביע אותה על זמן זה. ויש לדייק, שרק
על זנות בזמן שהיא עדיין גרופה אינו משביעה, **הא יחזירנה**
ותיטמא - אך אם תזנה לאחר שיחזירה שוב, **הכי נמי דמתני** -
יכול לגלגל עליה שבועה על כך, **שמע מינה** - מוכח כהצד השני
של הספק, שלדעת רבי מאיר מגלגל עליה גם שבועה זו.
הברייתא דנה כמה פעמים אם קינא הבעל לאשתו ונסתרה בודקים
אותה במים המאריים. **הנו רבנן**, נאמר במקרא בפרשת סוטה "זאת
תורת הקנאות", ו"תורת ריבוי הוא, ומשמעו שבכל הקנאות שיקנא
לאשתו יעשה לה כתורה הזאת, ריבוי זה מלמד, שהאשה שותה
ישונה על כל פעם שקינא לה בעלה והיא נסתרה. **רבי יהודה חולק**
ואומר, מהמילה "זאת", ממעטים, ולומדים **שאין האשה שותה**
ישונה - שאין משקים אשה סוטה אלא פעם אחת. ואף אם שוב קינא
לה בעלה ונסתרה - אין משקים אותה. **אמר רבי יהודה, מעשה**
והעיד לפנינו בחנוניא חופר שיחין, שהאשה שותה ישונה פעם
שניה, וקיבלנו עדותו לנהוג כן, בשני אנשים - שאם שתתה פעם
אחת, ומת בעלה ונשאת לאחר, וגם השני קינא לה ונסתרה, משקים

ישומרת יבם וכןסה - אם נישואיה של אשה זו בתורת ייבום הם,
שמת אחיו ללא בנים וייבמה זה, וקינא לה ונסתרה תחתיו, מגלגל
עליה גם שבועה שלא זינתה כשהיתה שומרת יבם, כלומר בזמן
שהמתנה לייבום. חזרת המשנה למה שאמרה בתחילה, שאומרת
הסוטה אמן על האלה אמן על השבועה, ומפרשת, שאמן על
השבועה פירושו שאומרת **אמן שלא נמאיתי** - מקבלת עליה את
השבועה שלא זינתה, ואמן על האלה היינו, **ואם נמאיתי יבואו**
כי - מקבלת על עצמה שאם זינתה יבואו עליה הקללות האמורות
במקרא. **רבי מאיר חולק ואומר**, שמלבד שאומרת **אמן שלא**
נמאיתי - שנשבעת שלא זינתה תחתיו בעבר, אומרת גם **אמן**
שלא אפמא - מגלגלים עליה שבועה שלא תזנה תחתיו גם להבא,
ואם תזנה להבא, המים ששותה עכשיו יפגעו בה לאחר שתזנה.
ומבאר המשנה, **שהכל שנין** - רבי מאיר וחכמים שנחלקו האם
מגלגלים עליה שבועה שלא תזנה להבא, מודים **שאין מתנה עמה**
- אין מגלגלים עליה שתשבע, **לא על כך שלא זינתה קודם**
שיתאדם לו. **ולא על כך שלא תזנה לאחר שיתגרש ממנו**.
כלומר, שעל כך שאם לאחר שהתגרשה נסתרה **לאחר ונמאית** -
זינתה עם אחר, **ואחר כך החזירה בעלה הראשון, לא היה מתנה**
עמה - לא השביע אותה, משום שאף אם תזנה בעודה גרופה, אינה
נאסרת לחזור אליו. ומבאר המשנה שאינה נשבעת על זמנים אלו,
משום שהיה הכלל, אין משביעים אותה אלא על כך שלא זינתה זנות
שנאסרה בה על בעלה, אך **כל שתיבעל ולא היה אסורה לו** -
על זנות שלא נאסרת בה על בעלה, כגון אם זינתה קודם
שהתארסה לו, **לא היה מתנה עמה** ומגלגל עליה שבועתה.
נמרא. אמר רב המנונא, שומרת יבם שזינתה בעודה שומרת יבם,
אסורה ליבמה - נאסרת להתיבם ליבם, אלא יחלוץ לה. שואלת
הגמרא **ממאי** למדו שנאסרת עליו. ומשיבה, יש להוכיח כן
ממשנתנו, **מדקתני שומרת יבם וכןסה** - שאם יבם את אשת אחיו
וקינא לה ונסתרה לאחר הייבום, מגלגל עליה שבועה שלא זינתה
בעודה שומרת יבם, **אי אסרת בשלמא** - אם נאמר שאם זינתה
בעודה שומרת יבם, **אסירה** - נאסרת להתיבם ליבם, כרב המנונא,
משום הכי מתנה ביהרה - מוכן הדבר שמגלגל עליה שבועה זו.
אלא אי אסרת שאף אם זינתה בעודה שומרת יבם, **לא אסירה** -
אינה נאסרת בכך על היבם, **הכי מתנה ביהרה** - היאך מגלגל עליה
שבועה שלא זינתה בזמן זה, **והתנן** - במשנתנו, **זה הכלל, כל**
שאלו תיבעל ולא תהא אסורה לו - על זנות שלא אוסרת אותה
על בעלה, **לא היה מתנה עמה** - לא היה משביעה. אלא מוכח
מהמשנה כרב המנונא, ששומרת יבם שזינתה נאסרת על היבם.
מביאה הגמרא, **אמר רבא** - אמרו בארץ ישראל, **לית**
הילכתא כרב המנונא, אלא שומרת יבם שזינתה מותרת להתיבם.
שואלת הגמרא, **ואלא הא דקתני במשנתנו, שומרת יבם וכןסה**
- ומוכח שנאסרת על היבם ולכן יכול לגלגל עליה שלא זינתה
בעודה שומרת יבם. עונה הגמרא, **הא מני** - התנא של המשנה **רבי**
עקיבא היא, דאמר אין קידושין תופסין בתיבי לאוין - אדם
שקידש אשה שאסורה עליו באיסור לאו, אין הקידושין חלים, וכן
אם תלד לו הולד ממזר. כלומר, **ומשוי לה** - שרבי עקיבא מחשיב
אשה שאסורה באיסור לאו, **כי ערוה** - כאשה שאסורה באיסור
כרת. ולשיטתו, כיון ששומרת יבם אסורה לשוק באיסור לאו, אם
עברה על הלאו זינתה, הרי היא כאשת איש שזינתה תחת בעלה
שנאסרת על בעלה, וכמו כן היא נאסרת על היבם, ולכן סבר התנא
שמגלגל עליה שבועה שלא זינתה בזמן זה. אך להלכה לא נפסק
כרבי עקיבא, אלא הדין הוא שקידושין חלים בחייבי לאוין משום
שאינם נחשבים כחייבי כריתות, ולכן שומרת יבם שזינתה אינה
נאסרת על היבם.
כעני - הסתפק **רבי ירמיה**, מהו **שיתנה אדם על נישואין**

36 שְׁנָאֵמָר "וּקְמַץ הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְחָה אֶת אוֹכְרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ וְאַחֲרָיִהּ
37 יִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמֵּיִם". וּמִכָּל מְקוֹם מוֹדָה רַבִּי שְׁמוּעוֹן, שֶׁאִם
38 הַשְּׂקָה וְאַחֲרָיִהּ בְּדֵף הַקִּרְיָב אֶת מִנְחָתָהּ, בְּשִׁרְהָ.
39 גְּמָרָא. אֲמַר לִיה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פִּדְתִּי לְרַבִּי יִאֲשִׁיָּה דְּדִרְיָה - שְׂהִיָּה
40 בֶן דּוֹרוֹ, לֹא תִיתֵב אֶבְרָעָךְ - אֵל תִּשָּׁב אֵלָא תַעֲמִיד עַל רַגְלֶיךָ עַד
41 דְּמִפְרָשְׁתָּ לָּהּ לֵהָא מִלְתָּא עַד שְׁתַּפְּרֵשׁ לִי דְבַר זֶה. מִנֵּין לְמִנְחָתָהּ
42 סוֹמְחָה שְׁמֻעָנָה תְּנוּפָה. תִּמָּה עֲלֵיו רַב יִאֲשִׁיָּה, מַה שְּׂאֵלָת מִנָּא לָךְ,
43 הֲלֹא 'וְהִנֵּי' בְּתִיבָה - בְּפִירוּשׁ כְּתוּבָה הַתּוֹרָה לִגְבִי מִנְחָת סוֹטָה
44 'וְהִנֵּי'. אֲמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּבִעְעִלִים מְנָלָן - שְׂאֵלָתִי הִיא, מִנֵּין
45 שְׂצִירָךְ שֶׁתֵּהָא אֲשֶׁה מְנִיפָה עִם הַכֹּהֵן. עֲנָה לוֹ רַב יִאֲשִׁיָּה, אֲתִיָּא -
46 דִּין תְּנוּפָת מִנְחָת סוֹטָה נִלְמַד בְּגִיזָה שׁוּרָה 'יָד' מִשְׁלָמִים -
47 מִתְּנוּפָת חֹזֶה וְשׁוֹק וְאִמּוּרִים שֶׁל שְׁלָמִים. בְּתִיבָה הֶבְאֵה - לִגְבִי תְּנוּפָת
48 מִנְחָת סוֹטָה, "וְלִקַּח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחָתָהּ הַקְּנָאוֹת וְהִנִּיף
49 וְגו'", וּבְתִיבָה הֶהֱמָה - לִגְבִי תְּנוּפָת שְׁלָמִים, "יָדֶיךָ תְּבִיאֶנָּה אֶת אִישִׁי
50 ה' וְגו'" לְהִנִּיף אוֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'". וְנִלְמַדִּים אֶחָד מִזֵּה שֶׁנִּי, מַה בָּאֵן
51 - בְּסוֹטָה, נַעֲשִׂית הַתְּנוּפָה עַל יַד בְּהֵן, אֵף לְחֵלָן - בְּשְׁלָמִים, נַעֲשִׂית
52 הַתְּנוּפָה גַּם עַל יַד בְּהֵן. וְכֵן לְחֵלָן - בְּשְׁלָמִים, נַעֲשִׂית הַתְּנוּפָה גַּם
53 עַל יַד הַבְּעִילִים אֵף בָּאֵן - בְּסוֹטָה, נַעֲשִׂית הַתְּנוּפָה גַּם עַל יַד
54 הַבְּעִילִים. הָא בְּיָצֵד - תִּתְקִים הַתְּנוּפָה עַל יַד בְּעִלִּים וְכֵן גַּם יָחִיד,
55 מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא, עַל יַד שֶׁהַכֹּהֵן מְנִיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעִילִים וְיִנְיָהּ
56 יָחִיד עִימוֹ.
57 שִׁנּוּ בַּמִּשְׁנָה, הִנֵּי וְהִנֵּי קָמִין וְכו' הִיָּה מִשְׁקָה וְאַחֲרָיִהּ בְּדֵף מִקְרִיב
58 אֶת מִנְחָתָהּ. שְׂאֵלָת הַגִּמְרָא עַל תַּנָּא קָמָא שְׂאֵמָר שְׁתִּיתִּית הַמֵּיִם
59 קוֹדֵמִים לְהִקְרַבַת הַמִּנְחָה, הָא אֶתְרַבָּה - הָרִי מְקוֹדֵם לְכֹן שְׁנָה אֶת
60 סֹדֶר הַקְּרַבַת הַמִּנְחָה, וּמִשְׁמַע לְכַאוּרָה שֶׁהִתְנָא שׁוּנָה אֶת הַדְּבָרִים
61 כְּסֹדֶר עֲשִׂיתָן, וְאִם כֵּן, מִשְׁמַעוֹת דְּבָרֵינוּ עוֹלָה, שֶׁהַקְּרַבַת הַמִּנְחָת
62 קוֹדֵמָה לְשִׁיתָהּ. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא, הִכִּי קָאֵמָר הַתַּנָּא בְּרִישָׁא, סֹדֶר
63 מִנְחָתוֹ בְּיָצֵד, הִנֵּי וְהִנֵּי קָמִין וְהַקְטִיר וְהַשְּׂאֵר נֶאֱכָל לְבָהִינִים.
64 כְּלוּמָר, הַתַּנָּא לֹא הִקְפִּיד לְסוֹדֶר אֶת הַדְּבָרִים כְּסֹדֶר עֲשִׂיתָן בְּפִעוּלָה,
65 וּבִכְךָ שֶׁשְׁנָה אֶת סֹדֶר הַקְּרַבַת הַמִּנְחָה קוֹדֵם הַהִשְׁקָא, לֹא בֹא לִזְמַר
66 שֶׁהַקְּרַבָה קוֹדֵמָה לְהִשְׁקָא. אֵלָא בְּתַחֲלִילָה כָּתַב אֶת סֹדֶר הַקְּרַבַת
67 מִנְחָת סוֹטָה, וְאַמֵּר שְׂכִשְׁבָא לְהִקְרִיבָה הִיָּה נוֹטְלָה מִתּוֹךְ כְּפִיפָה
68 מִצְרִית וְכו', וְלֵאחֲרַיִה מִכָּן כָּתַב אֶת סֹדֶר הַפְּעוּלוֹת, תְּנוּפָה וְהַגְשָׁה
69 קִמִּיצָה וְהַקְטִירָה. וְרַק לְאַחֲרַיִה מִכָּן בֹּא הַתַּנָּא לְבַאֵר אֶת סֹדֶר הַדְּבָרִים,
70 וְאוֹמֵר, וְכִשְׁקָאָה גִּיפָה פְּלִיגִי - בְּדִין זֶה, אִם הִשְׁקָאָה קוֹדֵמָה או
71 שֶׁהַקְּרַבַת הַמִּנְחָה קוֹדֵמָה, נִחְלָקוּ רַבִּי שְׁמֻעוֹן וְרַבִּי הִרְשֵׁן בְּסִבְרֵי,
72 מִשְׁקָה וְאַחֲרָיִה בְּדֵף מִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְרַבִּי שְׁמֻעוֹן סִבְרֵי, מִקְרִיב
73 אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחֲרָיִה בְּדֵף מִשְׁקָה שְׁנָאֵמָר 'וְאַחֲרָיִה יִשְׁקָה'.
74 שִׁנּוּ בַּמִּשְׁנָה, וְאִם הַשְּׂקָה וְאַחֲרָיִה בְּדֵף מִנְחָתָהּ בְּשִׁרְהָ.

1 וּלְמַדּוֹ מִן מִדְּבָרֵיב 'וְאֵת' כִּמוֹ כֵּן בְּשֵׁנִי אֲנָשִׁים וְשֵׁנִי בּוֹעֲלִין - אִשָּׁה
2 שְׂקִינָא לָהּ בְּעֵלָה וְנִסְתַּרְהָ וְהִשְׁקוּ אוֹתָהּ וּמֵתָהּ, וְאַחֲרָיִה כִּךְ נִישָׂאָה לְאַחֲרָיִה
3 וְהוּא קִינָא לָהּ שְׂאֵלָה תִּיסְתֵּר עִם אָדָם אַחֵר, דְּכּוֹלִי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי,
4 וּמוֹדִים דְּהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה - שְׁמֻשְׁקִים אוֹתָהּ פִּעַם נּוֹסֶפֶת, וְנִלְמַד
5 מִדְּבָרֵיב 'וְתוֹרָתִי', וּמִרְבִּים שְׁפַעֲמִים שְׂאֵשָׁה אֶחָת שׁוֹתָה כַּמָּה פְּעָמִים.
6 כִּי פְּלִיגִי - הַתַּנָּאִים הִלְלוּ נִחְלָקוּ בְּשֵׁנִי אֹפְנִים, הִרְאִשׁוּן, בְּאִישׁ אֶחָד
7 וְשֵׁנִי בּוֹעֲלִין - שְׂהִיתָה נִשׁוּאָה לְאַחֵד, וְקִינָא לָהּ שְׁנֵי פְּעָמִים, בְּכָל
8 פְּעַם שְׂאֵלָה תִּיסְתֵּר עִם אָדָם אַחֵר. וְהִשְׁנִי, בְּשֵׁנִי אֲנָשִׁים וְכּוֹעֵל אֶחָד
9 - שְׂקִינָא לָהּ בְּעֵלָה וְנִסְתַּרְהָ וְהִשְׁקוּ אוֹתָהּ וּמֵתָהּ, וְאַחֲרָיִה כִּךְ נִישָׂאָה
10 לְאַחֵר וְגַם הוּא קִינָא לָהּ שְׂאֵלָה תִּיסְתֵּר עִם אוֹתוֹ אָדָם. שְׁתִּנָּא קָמָא
11 סִבְרֵי, 'וְתוֹרָתִי' בֹּא לְרַבִּינוּי בּוֹלְהִי - שְׂאֵף בְּשֵׁנִי הָאֹפְנִים הִלְלוּ מִשְׁקִין
12 אוֹתָהּ פִּעַם שְׁנִיָּה, וְ'וְאֵת' בֹּא לְמַעוֹטֵי שְׂאִין מִשְׁקִים שְׁנֵי פְּעָמִים, רַק
13 בְּאוֹפֵן שֶׁל אִישׁ אֶחָד וְכּוֹעֵל אֶחָד. וְרַבִּי הִרְשֵׁן בְּסִבְרֵי סִבְרֵי, שְׂאֵף בֹּא
14 לְמַעוֹטֵי בּוֹלְהִי - שְׂאֵף בְּשֵׁנִי הָאֹפְנִים הִלְלוּ אִין מִשְׁקִין אוֹתָהּ פִּעַם
15 שְׁנִיָּה, וְ'וְתוֹרָתִי' בֹּא לְרַבִּינוּי שְׁמֻשְׁקִין פִּעַם שְׁנִיָּה, רַק בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁנֵי
16 אֲנָשִׁים וְשֵׁנִי בּוֹעֲלִין. וְרַבִּי הִרְשֵׁן סִבְרֵי, שְׂאֵף בֹּא לְמַעוֹטֵי תְּרִיתִי
17 אֹפְנִים, וְ'וְתוֹרָתִי' בֹּא לְרַבּוֹת תְּרִיתִי אֹפְנִים. וּמִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא,
18 שְׂאֵף בֹּא לְמַעוֹטֵי תְּרִיתִי הָאֹפְנִים הִלְלוּ, הִרְאִשׁוּן, אִישׁ אֶחָד
19 וְכּוֹעֵל אֶחָד, וְהִשְׁנִי, אִישׁ אֶחָד וְשֵׁנִי בּוֹעֲלִין - שְׂבִשְׁנֵי אֹפְנִים אֵלּוֹ
20 אִין מִשְׁקִין אוֹתָהּ פִּעַם שְׁנִיָּה. וְ'וְתוֹרָתִי' בֹּא לְרַבִּינוּי תְּרִיתִי אֹפְנִים
21 הִלְלוּ, הִרְאִשׁוּן, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וְכּוֹעֵל אֶחָד, וְהִשְׁנִי, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וְשֵׁנִי
22 בּוֹעֲלִין - שְׂבִשְׁנֵי אֹפְנִים אֵלּוֹ מִשְׁקִין אוֹתָהּ פִּעַם שְׁנִיָּה.

הדרן עֲלֵךְ הִיָּה מִבִּיא

הִיָּה נוֹטֵל - פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

23 פֶּרֶק זֶה, מִמְּשִׁיךְ לַעֲסוֹק בְּסִדְרֵי הַנִּהְגוֹת הַסוֹטָה בְּעוֹרָה, וְיִתְבַּאֲרוּ בּו
24 עֵינֵינוּ הַבָּאָה קִרְבָּנָהּ, וְעוֹד עֵינֵינוּ שְׁנִיִּים הַקְּשׁוּרִים לְשִׁיתִי הַמֵּיִם
25 הַמֵּרִים.
26 מִשְׁנָה. אַחֲרֵי הַשְּׁבֻעָת הַסוֹטָה, הִיָּה הַבֵּעַל נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ מִתּוֹךְ
27 כְּפִיפָה מִצְרִית - הִסֵּל שְׂהִיתָה מוֹבָאָה בּוֹ מִנְחָת סוֹטָה, וְנִוְתָּנָה
28 לְתוֹךְ כְּלִי שְׂרָת - כְּדִי לְקַדְשָׁהּ, וְנִוְתָּנָה עַל יָדָהּ - שֶׁל הַסוֹטָה כְּדִי
29 לְהִנִּיף, וְכֵן מְנִיחַ יָדוֹ מִתְּחִילָתָהּ - תַּחַת יַד הָאִשָּׁה וְיִנְיָפָה - מוֹלִיךְ
30 וּמִבִּיא מַעֲלָה וּמוֹרִיד מְמוֹרָד, כִּשְׁדִּידוֹ תַּחַת יַד הָאִשָּׁה. הִנֵּי וְהִנֵּי
31 לְקֶרֶן מַעֲרִבִית דְּרוּמִית שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, קָמִין וְהַקְטִיר אֶת הַקּוֹמֵץ עַל
32 הַמִּזְבֵּחַ, וְהַשְּׂאֵר נֶאֱכָל לְבָהִינִים. בְּסֹדֶר הַדְּבָרִים הִיָּה, שְׂתַחֲלִילָה הִיָּה
33 מִשְׁקָה - אֶת הָאִשָּׁה מִהַמֵּיִם הַמֵּרִים, וְאַחֲרָיִה בְּדֵף מִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ.
34 רַבִּי שְׁמֻעוֹן חוֹלֵק וְאוֹמֵר, שְׂלִכְתַּחֲלִילָה סֹדֶר הַדְּבָרִים הוּא, שְׂתַחֲלִילָה
35 מִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְאַחֲרָיִה בְּדֵף הִיָּה מִשְׁקָה - אֶת הָאִשָּׁה מִהַמֵּיִם,

הַמִּשְׁךָ מִעֲמוּד ג

וְלֹכֵן לֹא רַק שְׂאִינוֹ מְקַבֵּל אֶת דְּבָרֵי הַיִּצָּר הָרַע. אֵלָא עוֹד זֹאת, הוּא בּוֹרַח מִמֶּנּוּ, וְאִינוֹ רוֹצֵה כָּלֵל לְשִׁמּוֹעַ אֶת דְּבָרָיו.

וְהוֹרָאָה נּוֹסֶפֶת - בְּהַמִּשְׁךָ לְהַנִּיל - מִסּוֹף הַשִּׁיעוֹר: יִתִּירָה מִזּוֹ, מִכִּיּוֹן שׁ"כֵּל יִשְׂרָאֵל עֲרַבִּין זֶה בְּזוֹה"ו, אִי אִפְשָׁר שִׁיסְתַּפֵּק בְּהַנִּהְגוֹת שֶׁהִיא כְּדַבְעִי, אֵלָא עֲלֵיו לְהִיּוֹת עֲרַב וְאַחֲרָיִה לְעוֹד יְהוּדִים, שְׂגָם הֵם יִתְנַהֲגוּ כְּדַבְעִי. כִּפִּי שׁוֹה מִתְּבַטָּא בְּסוֹף הַשִּׁיעוֹר הַיּוֹמִי "הוּדוֹ לְהוּי", כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: שְׁפוֹנָה בְּלִשׁוֹן רַבִּים לְכָלֵל יִשְׂרָאֵל - "הוּדוֹ" וּשְׂבַחוֹ עַל גִּילּוֹי חֲסִדוֹ לְכַאוּ"א מִיִּשְׂרָאֵל - "כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ".⁷

(6) שְׁבֻעוֹת לֵט, א. וְרָאָה סִה"ש ה'תש"א ע' 144.
(7) מִשִּׁיחַת כ"ד אֵלּוֹל - לִילְדִי צְבָאוֹת ה' ה'תשמ"ה.

ורבי יהודה אומר בבלבוס של ברזל מטילין לה לתוך פיה. בפרק ד' מיתות (פסולין נ"ב) פליגי ר"י ורבנן במצות הנשרפין דתנן גתנין סודר קשה לתוך הרכבה וכו' על צוארו זה מושך אילן זה מושך אילן עד שפותח את פיו וזורק את הפתילה לתוך פיו ר"י אומר אם מת בידם לא היו מקימין בו מצות שריפה אלא פותח פיו בצבת וכו' ותימה לר"י מאי שנא הכא דלרבי יהודה בבלבוס והתם בצבת ופי' ר"י

תנו רבנן, "והשקה", מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר "והשקה"! **שאם נמחקה מגילה ואומרת "איני שותה" מערערין אותה, ומשקין אותה בעל פרה, דברי ר' עקיבא. ר' שמעון אומר: "ואחר ישקה" מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר "והשקה"!** **אלא אחר פל מעשים כולן האמורין למעלה, מגיד שלשה דברים מעבדין בה עד שלא קרב הקומץ ועד שלא נמחקה מגילה ועד שלא תקבל עליה שבועה. עד שלא קרב הקומץ, ר' שמעון לטעמיה, דאמר: מקריב את מנחתה ואחר כך משקה. עד שלא נמחקה מגילה, אלא מאי משקה לה? אמר רב אשי: לא נזכרה לשרישימו ניפר. עד שלא תקבל עליה שבועה, מישתא הוא דלא שתיא הא מיכתב כתבי לה? והאמר רבא: מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום! כדי נסבה. במאי קמיפלגי? תלתא קראי פתיבי: "והשקה" קמא, "ואחר ישקה", "והשקה" בתרא, רבנן סברי: "והשקה" קמא לגופו, שמשקה ואחר כך מקריב את מנחתה, "ואחר ישקה" מיבעי ליה לשרישימו ניפר, "והשקה" בתרא שאם נמחקה מגילה ואומרת "איני שותה" מערערין אותה ומשקה אותה בעל פרה. ור' שמעון סבר: "ואחר ישקה" לגופו שמשקריב את מנחתה ואחר כך משקה, "והשקה"**

קמא שאם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה פשרה, "והשקה" בתרא שאם נמחקה מגילה ואמרה "איני שותה" מערערין אותה ומשקין אותה בעל פרה. ורבנן, בריעבד לא פתח קרא. וסבר ר' עקיבא משקין אותה בעל פרה? והתניא, ר' יהודה אומר: בלבבוס של ברזל מטילין לתוך פיה, שאם נמחקה מגילה ואמרה "איני שותה" מערערין אותה ומשקין אותה בעל פרה. אמר ר' עקיבא: כלום אנו צריכין אלא לבדוקה והלא בדוקה ועומדת, אלא עד שלא קרב הקומץ יכולה לחזור בה, משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה. וליטעמיך תיקשי לך היא גופה, משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה? והלא בדוקה ועומדת, לא קשיא, הא דקהדרא בה מחמת ריתותא, והא דקהדרא בה מחמת ברייתא, והכי קאמר: כל מחמת ברייתא, כלל כלל לא שתיא. מחמת ריתותא, עד שלא קרב הקומץ, דאפתי לא אמוחק מגילה, אי נמי אמוחק מגילה, דשלא בדין עבדי פתנים דמחקן, מצי הדרא בה. משקרב הקומץ, בדין עבדי פתנים דמחקן, לא מצי הדרא בה, קשיא

ראשון אינו נדרש אלא לגופו ומקראות יתרות האמורים אחריה נתנו לדרוש. הלכך קמא דוקא לומר שמשקה ואחר כך מקריב את מנחתה. ועי' אחר ישקה אע"פ שנכתב אחר הקטרה אקדם הקטרה קאי, ואחר דקאמר אמתיה קאי הכתובה למעלה, וקאמר רבנן דאם לא נמחקה נפה לא ישקה. והשקה בתרא נמי אקדם הקטרה קאי ולדרשה אמת קאי. עי' ור"ש כבר ואחר ישקה. משמע דדוקא הוא, ודוקא כתיבה לאחר הקטרה, לומר שכל מעבדין בה הקטרה המנחה ורשם הנזר, וכלהו מהבא נפקי דקודמין להשקאה, והשקה קמא לאשכרי דאי עבדי איפקא: והשקה בתרא שאם נמחקה מגילה ודוקא אחר הקטרה בדיון אמתיה משקין אותה בעל פרה. והנין ישקה לרשמו נזר, והשקה בתרא לגופיה לומר שמקריב מנחתה ואחר כך משקה מנחתה בשורה. הלכך והשקה קמא דריש נזר, ואע"ג דשלא בדין אמתיה קדם הקטרה. ואחר ישקה לרשמו נזר, והשקה בתרא לגופיה לומר שמקריב מנחתה ואחר כך משקה לרשמו נזר. שאם היה רשמו נזר צריך לומר שמשקין אותה בעל פרה. ורבנן, בריעבד לא פתח קרא. אין דרך הכותב לומר בתחת דבריו שלא בדרך מצותו, אלא בתחת סדר משפט דבריו, ולבסוף מרבה מקראות לדרוש: בלבבוס. שני שנים יש לו, ונתן לתוך פיה וקור אלא לברקה. אם שחורה אם טמאה: והלא בדוקה ועומדת, דכיון דאמרה איני שותה מודה שהיא טמאה: יכולה לחזור בה. ולומר איני שותה, ואין אנוסין אותה דקא מודה דטמאה היא: משקרב הקומץ וכו', ולקמיה פריך היא גופא קשיא אמאי אינה יכולה לחזור והלא בדוקה ועומדת היא: דקא הדרא מחמת ברייתא. הא דקתני בדוקה ועומדת דקא הדרא בה מחמת ברייתא הוא, שאינה רותנת וקאמרה איני שותה, ודאי טמאה היא ולכך אינה רותנת דסמך מעקרא ואמרה כי מטיא למשתי לא שתיא, ולא שנא קרב קמין ולא שנא לא קרב לא שתיא כדמפרש ואילו כל מחמת ברייתא כלל כלל לא שתיא ואפי' קרב הקומץ. והא דמפלגי בין קרב ללא קרב, דקא הדרא בה מחמת ריתותא, שאנו רואין אותה רותנת, דאיכא למימר דאינה מאמנת שלא יבדקה המים ואפילו היא טמאה, ורועה היתה לסמוך על טקרתה ולשתות, ולפיכך היא רותנת וכשמוצעת לשתות חוזרת בה. הלכך עד שלא קרב

בו, וברייתא קמיתא דלעיל דקתני מערערין אותה במחמת ריתותא קאמר:

האחרון. ובוה נחלקו, שר'נן סב'ר, 'והשקה' קמא הכתוב לפני
ההקטרה, לגופו – לענין ההשקאה עצמה בא. ללמד שמשקה ואחר
ב' מקריב את מנחתה – כלומר, מכך שכתבה התורה את
ההשקאה לפני ההקטרה, יש ללמוד שכך הוא סדר עשיית הדברים.
והפסוק 'ואחר ישקה', מופיע ליה לשרישומו ניכר – ללמד שאין
משקין אותה עד לאחר מחיקת המגילה לגמרי, שלא יותר בה
רושם, והרי זה כאילו נאמר 'ואחר המחיקה ישקה, ומ'והשקה'
בתרא לומדים, שאם נמחקת כבר המגילה ואומרת הסוטה איני
שותה, מערערין אותה – פותח את פיה שלא בטובתה ומשקה
אותה בעל כרחיה.

ורבי שמעון סב'ר – דרש את הפסוקים כך, הפסוק השני – 'ואחר
ישקה', לגופו – לענין השקאת הסוטה עצמה בא. ללמד שמשקריב
את מנחתה ואחר כך משקה – כלומר, שההשקאה נעשית לאחר
כל הדברים האמורים בפרשה, כתיבת המגילה, הקטרה ומחיקת
המגילה לתוך המים באופן שלא יארש רושם. 'והשקה' קמא –
ראשון הכתוב בפרשה לפני ההקטרה, בא ללמד שאם השקה ואחר
ב' הקריב את מנחתה בפרשה – כלומר, אף שלכתחילה נעשית
ההשקאה לאחר ההקטרה, אם השקה אותה הכון קודם ההקטרה,
כשר. 'והשקה' בתרא – האחרון האמור לאחר כל הפעולות, דהיינו,
מחיקת המגילה וההקטרה, בא ללמד שאם נמחקת מגילה לאחר
כל אלו, ואמרה איני שותה, מערערין אותה ומשקין אותה בעל
כרחיה. שואלת הגמרא, ו'ר'נן מדוע אינם דורשים את הפסוקים
כרבי שמעון, ללמוד מ'ואחר ישקה' שההשקאה נעשית לאחר
הקטרה, הרי מסתבר טעמו. משיבה הגמרא, ב'דעבד לא פתח קרא
– אין זה מדרך הכתוב לומר בתחילה את הדורשה ולאחר מכן את
סדר הדברים, אלא בתחילה מסדר הכתוב את אופן עשיית המצוה
ולאחר מכן מוסיף מקראות לדרשו. ולפיכך, מסתבר לומר שהשקה'
הראשון שנכתב קודם הקטרה נאמר בדוקא, ו'ואחר ישקה, ו'השקה'
האחרון נכתב לדרשה.

הגמרא חוזרת בברייתא שהביאה לעיל, ומקשה סתירה בדברי רבי
עקיבא, וסב'ר – וכי סב'ר רבי עקיבא שסוטה שאמרה איני שותה
לאחר שנמחקה המגילה משקין אותה בעל כרחיה, והתניא, רבי
יהודה אומר כלבום – שניים של ב'ר'ל מטיילין לתוך פיה –
פותחים את פיה בבוח ונותנים אותם לתוך הפה כשהן זקופים שלא
תוכל לסגור, כדי שאם נמחקת מגילה ואמרה איני שותה,
מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחיה. אמר רבי עקיבא,
כלום אנו צריכין את שתיית המים אלא לבדוקה אם טהורה היא
או לא, והלא כיון שאומרת איני שותה, ב'דוקה ועומדת היא, שהרי
בכך מודה שטמאה היא. אלא עד שלא קרב הקומץ יכולה לחזור
בה ולומר איני שותה, ואין משקין אותה בעל כורחה, שהרי זה
כאילו הודתה שטמאה היא, אך משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור
בה. הרי שלדעת רבי עקיבא אין משקין אותה בעל כורחה אלא
לאחר הקרבת המנחה, וזה סותר למה שאמר בברייתא הראשונה,
שללא שנמחקה המגילה משקין אותה בעל כורחה.

שואלת הגמרא מה משקה, ולישעמיך – לטעמן שהקשית
מברייתא זו, מדוע הקשית רק שיש סתירה ממנה לברייתא שהובאה
לעיל, תיקשי לך היא גופה – תקשה על הברייתא בפני עצמה,
מאחר שאם חוזרת בה ומסרבת לשתות נחשב שמודה שזינתה, מדוע
משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה, ומחייבים אותה לשתות,
והלא כיון שאמרה איני שותה הרי היא ב'דוקה ועומדת – שהרי
נחשב שהודתה, ומדוע נחייבה לשתות. מתרצת הגמרא, לא קשיא
– זה אינו קשה, הא – מה שאמר רבי עקיבא שאם כבר קרב הקומץ
מחייבים אותה לשתות, וחזרתה משתיית המים אינה נחשבת
כחודא בטומאה, מדובר באופן ד'קדורא בה מ'חמת ר'תנא –
שחזרה בה מחמת פחד, שראינו את גופה שהיא רותת. והא – ומה

הגמרא מביאה ברייתא לבאר מזהיך למד רבי שמעון שהשקאת
הסוטה נעשית לאחר הקרבת המנחה. ג' פעמים מוזכרת ההשקאה
בפרשת סוטה בסדר דלהלן. א. לאחר מיחוי מגילת הסוטה במים,
"וכתב את כל האלות האלה הכון בספר ומחה אל מי המרים.
והשקה את האיש". ב. לאחר הקרבת המנחה, "וקמץ הכון מן
המנחה את אוכרתה והקטיר המזבחה ואחר ישקה את האשה את
המים". ג. בפסוק שאחריו נאמר שוב, "השקה את המים וגו'".
הברייתא שלפנינו תביא מחלוקת תנאים בדרשת הפסוקים. תנו
ר'נן, 'והשקה' הראשון המוזכר בפרשה לפני הקטרת המנחה, מה
תלמוד לומר – מה בא ללמדנו, והלא כבר נאמר לאחר הקטרת
המנחה 'והשקה את המים', ומכך שאמר הכתוב 'ואחר ישקה',
משמע ששתיית המים נעשית לאחר ההקרה, ואם כן 'והשקה'
האמור לאחר המחיקה לשם מה נכתב, בא ללמדנו שאם נמחקת
מגילה ואומרת איני שותה – כלומר, אף שקודם מחיקת המגילה
יכולה לומר איני שותה, אם כבר נמחקה ואמרה איני שותה, אין
שומעין לה, אלא מערערין אותה – פותחין את פיה שלא בטובתה
ומשקין אותה בעל כרחיה. דברי רבי עקיבא. רבי שמעון אומר,
'ואחר ישקה' – השקאה שניה המוזכרת בפרשה לאחר הקטרה מה
תלמוד לומר – מה באה ללמד, אין לומר שבאה ללמד שהשקאת
המים נעשית לאחר ההקטרה, והלא כבר נאמר – שהרי כבר נאמר
בפסוק שליש 'והשקה' לאחר ההקטרה, וממנו כבר למדנו
שההשקאה נעשית לאחר הקטרה. אלא ללמד שאין משקים אותה
אלא לאחר כל מעשים ב'ר'ל האמורים למעלה – קודם לכן
בפרשה, מ'גיד – ובאה התורה ללמד בכך, שג' דברים מעבדין בה,
כלומר, שאין משקין אותה מהמים המרים, עד שלא קרב הקומץ,
ועד שלא נמחקת מגילה, ועד שלא תקבל עליה שבועה.

הגמרא חוזרת על דברי רבי שמעון בברייתא לפרשם, מה שאמר
שאין משקים אותה עד שלא קרב הקומץ, הולך בזה רבי שמעון
למעמיה, דאמר במשנתנו, שקודם מקריב את מנחתה ואחר כך
משקה, אך על מה שאמר שאין משקים אותה עד שלא נמחקת
מגילה, יש לשאול, מה הוצרך לומר זאת, הרי אם לא נמחקה
המגילה אלא מא' משקה לה – הלא המים הבודקים, הם מים
שמהו מגילת סוטה לתוכן, ולפני שמחו אינם מי סוטה. אמר רב אשי
ליישוב את דבריו, אכן לא הוצרך לומר שאין משקין אותה לפני
שמחו את המגילה לתוך המים, לא נצרכה – אלא שהוצרך לומר,
לשרישומו ניכר – שאף שכבר מחו לתוכן, אם עדיין נותר רושם
במגילה, אין משקין אותה מהם עד שימחוק באופן שלא יהא רישומו
ניכר. וכן על מה שאמר רבי שמעון, שאינה יכול לשתות עד שלא
תקבל עליה שבועה יש לשאול, שמדבריו מדויק מ'שקאה הוא דלא
שתיא – שקבלת השבועה מעכבת את השתייה, הא מ'כתב ב'תבי
לה – אבל לכתוב את המגילה ניתן גם קודם קבלת השבועה. וקשה
והאמר רבא, מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה
לא עשה ולא כלום, לפי שסדר כתיבת מגילת סוטה נאמר בתורה
לאחר קבלת השבועה, ומשמע שהמגילה נכתבת רק לאחר קבלת
השבועה. מתרצת הגמרא, אכן אין כותבים את המגילה עד שתקבל
עליה שבועה, ומה שאמר שאינה יכולה לשתות עד לאחר קבלת
שבועה, ב'די נסבה – בדרך אגב ושלא לצורך אמרו, שהרי גם
כתיבת המגילה אינה נעשית לפני קבלת השבועה.

במשנתנו נחלקו רבנן ורבי שמעון מהו סדר הדברים בבדיקת הסוטה,
לדעת רבנן משקין אותה ואחר כך מקריבין את מנחתה, ולדעת רבי
שמעון מקריבין את מנחתה ואחר כך משקין אותה. שואלת הגמרא,
במאי קמיפלגי – מה יסוד המחלוקת בניהם, ומשיבה, תלתא קראי
ב'תבי – ג' פעמים מוזכרת ההשקאה בפרשה, 'והשקה' קמא –
ראשון, נכתב לאחר המחיקה וקודם הקטרה, בפעם השניה כתוב
לאחר ההקטרה 'ואחר ישקה', ולאחריו כתוב 'והשקה' בתרא –

- 10 לְאֹהֶן הָרִי אֲנִי מְנוֹקֵין מִשְׁבֻּעַתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִדְעוּעַ אֲרוֹנוֹ שֶׁל
11 יוֹסֵף וְהַכִּיר מִשָּׁה שְׁהוּא אֲרוֹנוֹ, נִמְלֹו מִשָּׁה וְהִבְיֹאוּ אֶצְלִי.
12 וְכָל אוֹתָן שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר בְּדֶרֶךְ עֲלִיתָם לָאָרֶץ בְּנֵעָן,
13 הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלֵּל, אֶחָד שֶׁל מֵת – אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וְאֶחָד שֶׁל
14 שְׂכִינָה – אֲרוֹן הַבְּרִית שֶׁבּוּ הָיוּ הַלְוִיִּם, מִהַלְלֵין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ
15 עוֹבְרִין וְשׁוֹבִין שְׂרָאוּ זֹאת זֶה לְצֵד זֶה אֲזֻמָּרִים, מִהַ מִיָּכָן שֶׁל – מִה
16 הֵם שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלֵּל, אֶמְרוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל, אֲרוֹן אֶחָד הוּא שֶׁל מֵת,
17 וְאֶחָד שֶׁל הַשְּׂכִינָה. חֲזֹרוּ וּשְׂאֵלוּ, וְכִי מֵה, דְּרָבּוּ שֶׁל מֵת לְהֵלֵךְ עִם
18 אֲרוֹן שֶׁבּוּ הַשְּׂכִינָה לְצִידוֹ. אֶמְרוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל,
- 1 הַדְּבָרִים קָל וְחוֹמֶר, וְכֵּן אֶלִישֶׁעַ שְׁהִיָּה תִלְמִידוֹ שֶׁל אֱלֹהִים,
2 וְאֶלִיָּהוּ הָיָה תִלְמִידוֹ שֶׁל מִשָּׁה, שְׁהָרִי תוֹרָתוֹ שֶׁל מִשָּׁה לִימֵד
3 לְאֱלֹהִים, וּמִצִּינוֹ שֶׁצָּפָה הַבְּרִיָּה מִפְּנֵי, מִפְּנֵי מִשָּׁה רִבִּינוּ עַל אֶחָת
4 בְּמִה וּבְמִה.
5 רִבִּי נֶתָן אֹמֵר, לֹא הָיָה הָאֲרוֹן מוֹנֵחַ בְּנִילוֹס, אֲלֵא בְּקִבְרֵינִי –
6 בְּקִבְרוֹת שֶׁל מְלָכִים הָיָה קְבוּרָה, הֵלֵךְ מִשָּׁה וְעָמַד עַל קִבְרֵינִי שֶׁל
7 מְלָכִים – בְּמִקוֹם קְבוּרָתָהֶם, וְאָמַר, יוֹסֵף, הִנֵּנִי עֵת שֶׁנִּשְׁפָּע הַקָּדוֹשׁ
8 בְּרוּךְ הוּא שְׂאֵנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִנֵּנִי זֶמֶן קִיּוֹם הַשְּׂבִיעִי שֶׁהַשְּׂפָעַת
9 אֶת יִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת עֲצֻמוֹתֶיךָ, אִם אֶתָּה מֵרָאֵה עֲצֻמְךָ מוֹטָב, וְאִם

המשך מעמוד יט

שיחת ש"פ תולדות, ב' כסלו, ה'תשכ"ה

- 1 כו. (והוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת-שחוק:) ועתה נתיישב אצלי מה שסיפר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר
2 לפני שנים רבות, ובמשך כל הזמן לא הבנתי לשם מה סיפר לי זאת, עד שאירע מאורע זה:
3 כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר לי¹³¹ אודות הסדר שהיה אצל אדמו"ר מהר"ש - שכללות הנהגתו היתה
4 בהרחבה ביותר¹³² - שבשעה שהיה אומר חסידות, היו ממונים שהחזיקו "צעמעריצע" (על שאלתי מה
5 זה "צעמעריצע", השיב לי כ"ק מו"ח אדמו"ר, שזהו סממנים בעלי ריח חזק¹³³), וכאשר היו רואים
6 מישהו שמתנמנם וישן, היו נותנים לו להריח, ועל-ידי-זה היה מתעורר...
7 ובכן: בעקבות ההמצאה הנ"ל של "ועד המסדר" - נתיישב אצלי מדוע סיפר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר
8 סיפור הנ"ל!...
9 גם כאשר מעוררים מישהו מהשינה על-ידי ריח חזק - אין זה דבר נעים ("ס'איז אויך ניט אַזוי
10 געשמאַק"), ויש בזה ענין של צער, אבל לכל-הפחות הצער הוא לרגע קצר בלבד, ולא כבנידון-דידן,
11 שמכריחים מישהו לעמוד על רגליו במשך זמן ארוך. ובכל אופן, אם יהיה מי שירצה "לקנא קנאת ה'
12 צבאות" - יעורר את הישנים על-ידי ריח חזק!...
13 כז. ויהי רצון שיתן ה' יתברך לכל אחד ואחד מישראל - בין ער ובין ישן - "מטל השמים ומשמני
14 הארץ"⁵⁸, ובאופן השייך ליום השבת, ובפרט לאחר חצות, רעוא דרעוין¹³⁴ - "נחלה בלי מצרים"¹³⁵,
15 והרי הענין ד"נחלה בלי מצרים" יכול להיות הן בנוגע לענינים גשמיים והן בנוגע לענינים רוחניים,
16 ועד להענין ד"גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"¹³⁶,
17 אלא שענין זה תלוי בבחירתו של האדם - שיש לו בחירה חפשית מה לבקש, שכן, אותה תפלה
18 ובקשה יכולה להתפרש בכמה אופנים, וכפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹³⁷ אודות שני אנשים שביקשו
19 "פנינים" ("פערל"), אלא שאחד ביקש מחירות פנינים לענוד על הצואר, ואחד ביקש "גריסים"
20 ("פערל-גרופן") בתוך המרק... ואכן, זה שביקש מחירות פנינים לענוד על הצואר, קיבל את כל צרכיו
21 עד למחירות פנינים, וזה שביקש "פערל-גרופן", נתמלאה אמנם בקשתו, כיון שביקש מעומק הלב... אבל
22 לאחר מילוי בקשתו נשאר עם "פערל-גרופן" בלבד!...
23 ויהי רצון שיתן ה' יתברך לכל אחד "לב בשר"¹³⁸, וידע לנצל את ה"נחלה בלי מצרים" באופן
24 המתאים.

(136) תהלים קיט, יח. וראה גם תורת מנחם סה"מ אייר ע' רצא ואילך. וש"נ.
(137) ראה שיחת ש"פ בראשית תש"ג סוס"ה (נדרסה בס' נצוצי אור (ברוקלין, תשס"ז) ע' 19). וראה גם תורת מנחם - התועדות חכ"ו ע' 239. וש"נ.
(138) יחזקאל יא, יט. לו, כז.

(131) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קפג. וש"נ.
(132) ראה גם תורת מנחם - התועדות חל"ב ע' 137. וש"נ.
(133) ברשימת היומן שם: "אבק מעורר לזוור - ניסען - ביותר".
(134) זח"כ פח, סע"ב.
(135) שבת קיח, סע"א.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1. בסעודה ג' אין צריך לקדש על היין¹³⁶ דהיינו לברך על הכוס קדם הפעודה כמו קדם סעדת שחרית
- 2 לפי שלא תקנו חכמים קדוש ביום אלא בעין קדוש שבלילה ומה בלילה די בקדוש אחר אף ביום די
- 3 בקדוש אחר שבשחרית³⁸:

סימן רצא, דין שלש סעודות טעף ו

מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

יג] על היין - בסידור לא כתב 'אין צריך' אלא 'ואין קידוש' היינו אזהרה שלא לקדש בתורת קידוש קודם הסעודה³⁷.

ציונים והוספות

- ובאמצע הסעודה צריך לשותות יין כמו בכל סעודות שבת ולכוין כו' ולא בהתחלה הסעודה בסוד הקידוש כו' עכ"ל הפע"ח (שער הכולל פכ"ט אות ט).
- ובקצות השלחן (סי' צב בדה"ש ס"ק ו): וכתב המג"א שיש לו לברך על היין בתוך הסעודה וכ"כ בפע"ח, ואדמו"ר לא הזכיר זה כלל, וגם לא ראיתי נוהגין אצלנו בזה. ולהעיר שאף שאין מברכים על היין מכל-מקום אומרים אתקינו סעודתא וכל הנוסח שבסידור.
- וראה להלן על סעיף ז אם יוצאים ביין ידי חובת סעודה שלישית.
- (38) כדלעיל סי' רפט ס"ב: ותקנו חכמים לקדש על היין קודם סעודת שחרית כמו קודם סעודת הלילה.
- 36) עד"ז לעיל סי' רעג סוף ס"ז (לענין הסועד סעודות נוספות בשבת): הרי סעודה זו האחרת דומה לסעודה שלישית של שבת שאין צריך לברך על הכוס לפניה.
- 37) הנה כתבי האריז"ל נראים בזה כסותרים; שכתב יכוין בשתיית היין בסעודה זו כו', וכתב אין קידוש בסעודה זו. והר"ש ויטאל בהגהותיו לשער הכוונות תירץ אין קידוש בסעודה זו היינו בתחלת הסעודה אבל תוך הסעודה ישתה יין ויכוין כו'...
- אבל בסדור כתב ואין קידוש בסעודה זו היינו אזהרה שלא לקדש בתורת קידוש קודם הסעודה, משום שבפע"ח (שער השבת פרק כ"ג) כתב ואין ראוי לקדש על היין בסעודה זו כו', ואין ראוי לעורר הדין כו'.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת - לפי לוח "רב יומי"

- 1 כא נכרי שעשה בשבת ארון או קבר לקבור בו מתו או
- 2 למכור (בעיר שרובה נכרים) מותר לישראל ליקבר
- 3 במוצאי שבת מיד ואם עשאו בשביל ישראל צריך להמתין
- 4 בכדי שיעשו בין לקבור בו ישראל זה שנעשה בשבילו בין
- 5 לקבור בו ישראל אחר.
- 6 במה דברים אמורים כשהקבר או הארון עומדים במקום
- 7 המוצנע שאין הדבר מפורסם לכל שנעשו בשבת בשביל
- 8 פלוני ישראל אבל קבר העומד בפרהסיא וכן ארון הנעשה
- 9 בשבת אצל קבר העומד בפרהסיא בענין שהכל יודעים
- 10 שקבר זה או ארון זה נעשה בשבת לפלוני ישראל אסור
- 11 לקבור בו אותו ישראל עולמית ואף לאחר בכדי שיעשו
- 12 משום קנס על שנתחלל שבת ע"י נכרי בפרהסיא בשבילו
- 13 אבל מותר לקבור בו ישראל אחר לאחר בכדי שיעשו והוא
- 14 הדין אם נתחלל שבת ע"י נכרי בפרהסיא בשביל ישראל חי
- 15 אסור לו עולמית משום קנס אע"פ שלא צוה את הנכרי על
- 16 ככה.
- 17 ויש אומרים שלא אסור עולמית גבי מת משום קנס אלא
- 18 משום שגנאי הוא למת שיקבר בקבר מפורסם שנתחלל בו
- 19 שבת בשבילו ולפי זה גבי חי מותר אף לו לאחר בכדי
- 20 שיעשו ולעת הצורך יש לסמוך על דעתם להקל בדברי
- 21 סופרים.
- 22 ואף לפי סברא הראשונה לא החמירו חכמים אלא כשעשה
- 23 הנכרי הדבר מעצמו אבל אם קבל עליו קודם השבת לעשות
- 24 זה וקצץ לו הישראל שכר ולא קבע לו זמן אימתי יעשנו
- 25 ועשה בשבת מדעת עצמו אין איסור מן הדין לאחר המתנה
- 26 בכדי שיעשו אע"פ שעשה בפרהסיא ואפילו היה הנכרי
- 27 שכיר יום אלא שלא קבע לו הישראל איזה יום ועשה
- 28 מעצמו בשבת ואפילו גבי מת מותר בענין זה מן הדין אלא
- 29 שנכון להחמיר אף גבי חי לדברי הכל שלא יהנה ממנו
- 30 עולמית שום אדם מישראל כל שנתחלל בו שבת ע"י נכרי
- 31 בפרהסיא ע"י אמירת ישראל אפילו עשהו הנכרי בקבלנות
- 32 שאין בו איסור מעיקר הדין כמן שיתבאר בסי' תרס"ד אלא
- 33 אם כן מיחה ביד הנכרי ולא השגיח בו בשביל הנאת עצמו
- 34 כמ"ש בסי' רמ"ד:
- 35 כב נכרי שהביא בשבת דרך רשות הרבים חלילין להספיד
- 36 בהם ישראל כיון שנעשה בהם איסור של תורה לא
- 37 יספידו בהם לא אותו ישראל ולא ישראל אחר עד שימתינו

ומכל-מקום לא התירו בחמי טבריא אלא כשהם בקרקע
אבל כשהם בכלי דינם כחמי האור מפני שכל שהוא בכלי
אינו ניכר בין חמי האור לחמי טבריא ויש לגזור על אלו
מפני אלו:

ב יש אומרים שלא התירו חמי טבריא אלא כשאין המקום
מקורה אבל אם המקום מקורה אסור מפני שבא לידי
זיעה ואסור להזיע בשבת כמו שיתבאר ויש אומרים שמותר
להזיע בחמי טבריא שהרי לא אסרו את הזיעה אלא משום
גזרת רחיצה כמו שיתבאר וכיון שמותר לרחוץ בחמי טבריא
כל-שכן שמותר להזיע בהם ולענין הלכה בדברי סופרים
הלך אחר המיקל:

ג אמת המים של חמי טבריא אסור להמשיך לתוכה אפילו
מבעוד יום סילון של צונן ופי הסילון יוצא חוץ לאמה
ומימיו נשפכים לעוקא שבקרקע ועושיין כן כדי שיתחממו
מים הללו שבסילון בעברם דרך האמה של חמין והרי זו
כעין הטמנה בדבר המוסיף הבל שמים הללו נטמנו בתוך
האמה של חמי טבריא שהן נקראים דבר המוסיף הבל וכבר
נחבאר בסי' רנ"ז שאסור להטמין בדבר המוסיף הבל אפילו
מבעוד יום ואם עבר והטמין אסור ולכן אם עבר והמשיך
הסילון של צונן לתוך האמה אסורים המים הנשפכים ממנו
לעוקא בין ברחיצה בין בשתיה כאלו הוחמו בשבת שאסור
אפילו לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו ואפילו אבר אחד בלבד
ואם המשיך סילון זה בערב יו"ט דינם כחמין שהוחמו
ביו"ט שאסור לרחוץ בהם כל גופו או רובו אבל מותרים
בשתיה או לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו כמו שיתבאר בסי'
תקי"א.

וכל זה כשגוף הסילון מוקף מכל צד ופיו יוצא חוץ לאמה
אבל אם הוא שופך הצונן לתוך האמה אין זה נקרא הטמנה
כלל שהצונן מתערב הוא בחמין ולא נטמן בו לפיכך מותר
להמשיך הצונן מבעוד יום לשם והוא נמשך לשם והולך כל
השבת כולה ואין בו משום בישול כיון שהתחיל מבעוד יום
והוא נגמר מאליו בשבת כמו שנתבאר בסי' רנ"ב ומותר ג"כ
לרחוץ אפילו כל גופו ביחד באמה זו כמו בשאר חמי
טבריא:

ד לא ישתטף אדם בצונן כל גופו ויתחמם כנגד המדורה
מפני שמפשייר מים שעליו ונמצא כרוחץ בחמין כל גופו
אבל מותר להשתטף בצונן אחר שנתחמם אצל האש מפני
שאינ המים שעליו מתחממים כל כך.

ויש אומרים שאפילו הרוחץ ידיו צריך לזוזה שלא לחמם
כנגד המדורה אפילו במקום שאין היד סולדת בו אם לא
ינגבם תחלה יפה מפני שמפשייר המים שעליהן ונמצא
כרוחץ בחמין שהוחמו בשבת וחמין שהוחמו בשבת אפילו
בהיתר אסור לרחוץ בהם אפילו אבר אחד ואפילו לא הוחמו
אלא מעט שאין היד סולדת בו ויש להחמיר כדבריהם:

ה מי שחש במעיו אסור ליתן על גבי בטנו כלי שיש בו
מים חמין שמא ישפכו על רוב גופו ונמצא כרוחץ רוב
גופו בחמין ואפילו אם הם מים מועטים שאין בהם כדי
רחיצת רוב גופו מכל-מקום אם הוחמו בשבת אפילו מעט

בכדי שיכולים להביאם במוצאי שבת מאותו מקום שהביאם
הנכרי בשבת בין שאותו מקום הוא חוץ לתחום בין שהוא
בתוך התחום ואם אינו ידוע מהיכן הביאם די שימתינו בכדי
שיכולין להביאם מחוץ לתחום במה דברים אמורים
כשהביאם בצנעא אבל אם הביאם בפרהסיא בענין שהכל
יודעים שהובאו ברשות הרבים בשבת בשביל פלוני ישראל
אסור להספיד בהם אותו ישראל עולמית.

וכל זה ברשות הרבים גמורה אבל אם הביאם דרך כרמלית
אם הביאם מתוך התחום אין צריך להמתין כלל אפילו למי
שהובאו בשבילו שלא החמירו למי שהובא בשבילו
בכרמלית אלא שלא יהנה ממנה בשבת עצמה אבל לא
להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו אלא אם כן הביאם
מחוץ לתחום שאז מועלת הבאתו בשבת משא"כ בתוך
התחום אין הבאתו בשבת מועלת כל כך (מפני שהיה
הישראל יכול לילך לשם בעצמו בשבת ולהביאם במוצאי
שבת מיד ומשום שיעור מועט שהיה שווה במוצאי שבת
בחזירתו משם לכאן אין לחוש בשביל כך שמא יאמר לנכרי
לילך לשם בשבת).

ואם הוא ספק אם הביאם מחוץ לתחום או מתוך התחום
אסור למי שהובא בשבילו אבל לאחרים מותר אפילו בודאי
חוץ לתחום ואם הביאם מחוץ לתחום דרך כרמלית ואחר
כך העבירם דרך רשות הרבים אין צריך להמתין אלא בכדי
שיכולין להביאם מתחלת רשות הרבים במוצאי שבת ואח"כ
מותר לאחרים או אפילו למי שהובא בשבילו אם הובאו
מתוך התחום:

חלק ב סימן שכה נכרי שעשה מלאכה בעד ישראל

א אסרו חכמים לרחוץ כל גופו או רובו בחמין בין אם הם
בכלי בין אם הם בקרקע אפילו הוחמו מערב שבת מפני
הבלנים שהיו מחמין בשבת ואמרו מערב שבת החמנו
ואע"פ שלא נחשדו ישראל על השבתות לחלל בודון
מכל-מקום היו נותנים עצים תחת המים צוננים מבעוד יום
סמוך לחשכה והם מתבערים והולכים כל השבת ומחממים
את המים שעליהם ודבר זה אסור משום גזרה שמא ישכח
ויחתה בגחלים משחשכה לפיכך אסור לכל אדם לרחוץ
בחמין אפילו שלא במרחץ של הבלנים ואפילו לשפוך המים
על גופו להשתטף שאין זו דרך רחיצה שבמרחץ ששם
מכניס גופו ואבריו בתוך המים ואפילו רוחץ כל אבר ואבר
לבדו ולא רוב גופו בבת אחת ואעפ"כ לא חלקו חכמים
בגזרתם כיון שעכ"פ דומה קצת לרחיצה שבמרחץ שרוחץ
כל גופו או רובו.

אבל מותר לרחוץ בחמין פניו ידיו ורגליו או שאר אברים
כל שאינו רוחץ רוב גופו ולכן במקום שאין שם מנהג מותר
לאשה ללבוש לבנים בשבת כי אינה צריכה לרחוץ אלא
פניה של מטה ובין ירכותיה רק שתזהר שלא תרחץ בבגד
שלא תבא לידי סחיטה.

וכל זה בחמי האור אבל בחמי טבריא מותר לרחוץ אפילו
להכניס כל גופו יחד בתוך המים ואין צריך לומר בצוננים

מפני שנימוח על ידו והרי זה כמוליד בשבת ודומה
למלאכה כמו שנתבאר בסי' ש"כ שאסור לרסק שלג או ברד
מטעם זה ולדברי האומרים שטעם איסור לרסק שלג וברד
הוא משום גזרת סחיטת פירות העומדים למשקין שאף
השלג והברד למימיהם הם עומדים כמו שנתבאר שם אם
כן בורית ושאר חלב שאינן עומדים למשקין מותר לרסק
לכתחלה אבל יש להחמיר כסברא הראשונה:

יא מרחץ שהאור ניוקת מבחוץ מתחתיו אם סתמו מערב
שבת אותן הנקבים שהמרחץ מתחמם על ידו מותר
לרחוץ בו במוצאי שבת מיד שהרי לא נתחמם כלל בשבת
אבל אם לא סתמו נקביו מערב שבת אע"פ שמאליו הוחם
בשבת צריך להמתין לערב בכדי שיעשו לפי שהוחם באיסור
שאסור להיות נקביו פתוחים בשבת כשיש אש תחתיו גזרה
שמא יתהה בגחלים:

יב אסור חכמים ליכנס למרחץ אפילו להזיע בלבד מפני
עוברי עבירה שהיו רוחצין בחמין ואמרו מזיעין אנחנו
ויש אומרים שאפילו לעבור במרחץ במקום שיכול להזיע
אסור אף על פי שאינו מתכוין לכך:

יג עיר שישאל ונכרים דרים בה ויש בה מרחץ רוחצת
בשבת אם רוב נכרים מותר לרחוץ בה למוצאי שבת
מיד שמן הסתם הוחמה בשבת בשביל הנכרים שהם הרוב
ואם רובה ישראל צריך להמתין עד כדי שיוחם ואפילו
במחצה על מחצה צריך להמתין כן לפי שמן הסתם הוחמה
בשבת בשביל שניהם:

חלק ב סימן שכו דיני רחיצה בשבת ובו י"ג טעמים:

א החושש במתניו לא יסוך שמן וחומץ (מעורבים) מפני
שאינן דרך לסוך בהם אלא לרפואה וכל שהדבר ניכר
שמתכוין לרפואה אסור מטעם שיתבאר בסי' ש"ח אבל סך
הוא בשמן (לבדו) אבל לא בשמן ורד לפי שדמיו יקרים
ואינו מצוי ואין רגילים לסוך בו אלא לרפואה ואם הוא
מקום שמצוי בו שמן ורד ודרך בני אדם לסוכו שלא
לרפואה מותר לסוך בו אפילו לרפואה ובמקומות אלו שאין
נוהגין לסוך בשמן כי אם לרפואה אסור לסוך בשום שמן
לרפואה מפני שהדבר ניכר שמתכוין לרפואה ולכן אסור
לסוך הראש שיש בו חטטין:

ב מותר לסוך ולמשמש ביד על כל הגוף להנאה ובלבד
שישנה מדרך חול דהיינו שיסוך וימשמש ביחד ולא
ימשמש בכח אלא ברפיון ידים:

ג אין מגרדין בכלי המיוחד לכך כדרך חול אלא אם כן
היו ידיו או רגליו מטונפות בטיט או צואה ואם היה לו
מגדרת המיוחדת לשבת מותר ומה נהגו הבתולות להיות
להן כלי משער חזיר המיוחד לשבת כמ"ש בסי' ש"ג:

ד לא יסוך רגלו בשמן כשהיא בתוך המנעל או הסנדל
החדשים מפני שעורן מתרכך ע"י לכלוך השמן ודומה
לעיבוד אבל סך הוא את רגלו ואח"כ מניחה במנעל וסך
הוא את כל גופו ומתעגל על גבי העור ואינו חושש והוא
שלא יהא בשמן הנישוף מגופו שיעור כדי לעבדו אפילו יש

שאינן היד סולדת בו אסור כמו שנתבאר ואפילו בחול אסור
לעשות כן מפני הסכנה שפעמים שהמים רותחים אבל מותר
להחם בגד וליתנו על גבי בטנו ואפילו בשבת:

ה הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה כשעולה מהנהר שלא
ישארו המים עליו ויטלטלם ד' אמות בכרמלית כמו
שנתבאר בסי' ש"א ועוד צריך [ליזהר] שלא לשוט גופו
בנהר וגם שלא להשיט שום דבר כגון הקסמין שעל פני
המים אסור להפצילן לכאן ולכאן לנקות המים כמו שיתבאר
בסי' של"ט ועוד צריך ליזהר כל רוחץ שלא לסחוט שערו
ואף שלא שייך סחיטה בשיער שהשער קשה ואינו בולע
המים בתוכו ממש מכל-מקום אסור מדברי סופרים ומפני
שאינן הכל יודעים ליזהר בכל זה לכן נתפשט המנהג
במדינות אלו שלא לרחוץ כלל בשבת אפילו בצונן אע"פ
שאינן איסור בדבר מן הדין:

ו אדם מותר לטבול מטומאתו בשבת אפילו הצריך טבילה
מן התורה כגון נדה וכיוצא בהם מפני שאינו נראה
כמתקן אלא כיורד להקר ואפילו טובל במים סרוחים שאין
דרך להקר בהם ואפילו בימות הגשמים שאין דרך להקר
כלל מכל-מקום פעמים שאדם מלוכלך בטיט וצואה ורוחץ
אפילו בימות הגשמים ואפילו במים סרוחים כדי להעביר
הטיט והצואה מעליו.

ובמדינות אלו נהגו לאסור טבילת אשה בשבת אלא אם כן
יש בעלה בעיר וגם לא היה אפשר לה לטבול קודם השבת
או שלא היה בעלה בעיר ובא בערב שבת שלא פשעה במה
שלא טבלה קודם לכן אבל כל שהיה בעלה בעיר והיה
אפשר לה לטבול ולא טבלה אינה טובלת בשבת ויש שנתנו
טעם למנהג שכיון שנתפשט המנהג שלא לרחוץ בשבת אם
כן כשטמא טובל מטומאתו הרי זה נראה כמתקן ולא כיורד
להקר כיון שאין דרך כלל לרחוץ להקר מטעם שנתבאר
אע"פ שאין איסור בדבר.

ומכל-מקום מותר לטבול לקרי שכיון שטבילה זו אינה מן
התורה (ואף לא חיוב גמור מדברי סופרים אינו נראה
כמתקן וכן המומר ששב בתשובה מותר לטבול בשבת שאין
טבילתו מן התורה כמו טבילת הגר (ואף אין חיוב גמור
מדברי סופרים) וכן כל אשה שצריכה לחזור ולטבול
לחומרא בעלמא מותרת לטבול בשבת כמו שנתבאר בי"ד
סי' קצ"ו [I]):

ז מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בדברים שאינם משירים
שער מעורבים עם דברים המשירים ובלבד שלא יהא
הרוב מדבר שמשיר בודאי בענין שהוא פסיק רישיה ולא
ימות:

ח מותר לרחוץ ידיו במורסן מפני שהוא גבול כלאחר יד
ואע"פ שיש להחמיר שלא לגבל ע"י שינוי בשבת אלא
אם כן נתן המים מערב שבת כמו שנתבאר בסי' ש"ד
מכל-מקום כאן שאינו נותן מים ממש על המורסן אלא
שלוקחו בידיים רטובות מותר לדברי הכל:

י אסור לרחוץ ידיו במלח וכל-שכן בבורית או שאר חלב

12 סממנים לרפואה כשיהיה מותר לעסוק ברפואות בשבת
13 ויתחייב משום טוחן:

14 ב מי שיש לו חולי של סכנה מצוה לחלל עליו את השבת
15 והזרזי הרי זה משובח והשואל הרי זה שופך דמים
16 והנשאל הרי זה מגונה שהיה לו לדרוש ברבים שמותר
17 ואפילו ספק נפשות דוחה את השבת שנאמר אשר יעשה
18 האדם וחי בהם מה תלמוד לומר וחי בהם כלומר ראה
19 שיהא חי ודאי בעשיית המצות ולא שיבא על ידי כך לידי
20 ספק סכנה ומכל-מקום אפילו בודאי סכנה אין מחללין אלא
21 ברפואה שהיא ידועה לכל או על פי מומחה וכשהיא רפואה
22 ידועה אף שאין ידוע אם זה יתרפא בה אם לאו מחללין
23 מספק:

חלק ב סימן שכח דין חולה בשבת ובו נ"ה טעמים:

1 בו כדי לצחצחו מותר והוא שלא יתכוין הוא אפילו לצחצחו
2 גזרה משום לעבדו:

3 ה הדורס על העור עד שיתקשה או המרככו בידיו ומושכו
4 ומשוה אותו כדרך שהאומנים עושים חייב משום
5 מעבד:

חלק ב סימן שכז דיני טיכה בשבת ובו ה' טעמים:

6 א מי שיש לו מיחוש בעלמא שאין בו חשש סכנה כלל
7 והוא מתחזק והולך כבריא אסור לעשות לו שום רפואה
8 בשבת אפילו ע"י נכרי אלא ע"ד שיתבאר ואפילו דבר שאין
9 בו משום סרך מלאכה אפילו מדברי סופרים ואין בו שום
10 איסור כלל לבריא מכל-מקום כיון שעושה לרפואה וניכר
11 הדבר שמתכוין לרפואה אסור משום גזרה שמא ישחוק

לקוטי תורה

27 וכל אותיות התורה הם כלים כמ"ש וכלים
28 מכלים שונים ויין מלכות רב, דהיינו השראת
29 השכינה.

30 אותיות התורה הן "כלים" לאורו יתברך, וכמו
31 ענין האותיות בפשטות, שהן "כלים", שאותיות
32 ותיבות מכילות "תוכן" מסויים (אם רעיון שכלי או
33 תיאור רגש שבלב וכדומה).

34 וזהו הפירוש הפנימי בכתוב "כלים מכלים
35 שונים ויין מלכות רב", ידידע שכל מלך הנזכר
36 במגילת אסתר קאי גם על מלך מלכי המלכים
37 הקב"ה. ומהו "יינו" של הקב"ה - "ויין מלכות
38 רב" - זוהי השראת השכינה שאין לה גבול; וכיצד
39 אפשר לו לאדם להכיל "יין רב" זה? הנה על זה
40 אומר "וכלים מכלים שונים", שהכלים הם אותיות
41 התורה, שבהן מלובש אור שכינתו יתברך.

42 ובזמן שבהמ"ק קיים היה עיקר השראת השכינה
43 בקדשי קדשים, ומשם מתפשט לכל העולם.

44 ועכשיו כשחרב בהמ"ק אין להקב"ה בעולמו
45 אלא ד' אמות של הלכה, [דשם הוא] עיקר
46 השראת השכינה, ומשם מתפשט לכל העולם
47 בולו.

48 כמו הנשמה שעיקר השראתה במוח ומשם
49 מתפשטת לכל הגוף בולו להחיותו.

50 ידוע שבית המקדש הוא כמו ה"מוח" של כל
51 העולם, דכמו שעיקר השראת הנשמה היא במוח

1 וזהו לשם יחוד כו' לפי פשוטו, שלא יחפזין שום
2 דבר כמ"ש מי לי בשמים כו'.

3 ענין זה - שעכ"פ נדרש מהאדם לכוון בלימוד
4 התורה וקיום המצוות לשם המשכת אלקותו יתברך
5 בנפשו ועי"ז בכל העולם כדי להשלים כוונת
6 הבריאה - הוא הוא תוכן אמירת "לשם יחוד
7 קודש-א-בריך-הוא ושכינתו" קודם כל מצוה,
8 שתוכן כוונה זו הוא, שבעשיית מצוה צריך להיות
9 כוונת האדם לא לשם תועלת עצמו (אפילו לשם
10 התועלת והמעלה הרוחנית הנפעלת באדם על ידי
11 המצוות), אלא אך ורק לכבודו יתברך (לשם
12 הקב"ה ושכינתו), היינו לגלות כבודו ושכינתו
13 יתברך בעולם כדי שתהי' לו דירה בתחתונים.

14 והוא כענין מ"ש "מי לי בשמים ועמך לא
15 חפצתי בארץ", שהפירוש בזה הוא שהאדם רוצה
16 רק את הקב"ה בלבד, היינו שאינו רוצה שום דבר
17 לעצמו, אפילו לא ענינים רוחניים שבשמים, אלא
18 רק שיתמלא רצונו יתברך שיהי' לו דירה
19 בתחתונים.

20 ואי אפשר להמשיך אלהותו ית' כי-אם לתוך
21 כלים, דהיינו תורה ומצוות.

22 הטעם שהמשכת אלקות בעולם היא רק ע"י
23 תורה ומצוות הוא לפי שכדי שיהי' אלקות בגילוי
24 בתוך גדרי העולם צריך האור האלקי להתלבש
25 ב"כלים" - ותורה ומצוות הן הן ה"כלים" לאורו
26 יתברך.

42 **בְּתֵר שֶׁהוּא סוֹבֵב וּמְקִיף.**
 43 נִתְבָּאָר לְעֵיל שְׂכָדִי לְהַסִּיר אֶת הַמֶּסֶךְ הַמַּסְתִּיר
 44 עַל בַּחֲנִינָה "יִשְׂרָאֵל" שָׁבוּ, צָרִיךְ לַעֲוֹרֵר רַחֲמִים
 45 גְּדוֹלִים מִבַּחֲנִינָה "אֲב הַרְחֲמִים" שֶׁהֵם לְמַעֲלָה
 46 מִמִּדְיָה וְהַגְבֵּלָה;
 47 וְזֶהוּ עֵינִן "יִסּוּבְבִנְהוּ" - לְשׁוֹן סוֹבֵב וּמְקִיף,
 48 שֶׁהֵם הַרְחֲמִים מִבַּחֲנִינָה ה'"כֶּתֶר" שֶׁלְמַעֲלָה מִחֲכָמָה
 49 (כְּמוֹ הַכֶּתֶר הַסּוֹבֵב וּמְקִיף אֶת הַמוֹחִין שֶׁבְּרָאשׁ),
 50 שֶׁהֵם רַחֲמִים שֶׁלְמַעֲלָה מִן הַחֲכָמָה וְהַמִּדְיָה
 51 וְהַגְבֵּלָה.
 52 יִבּוֹנְנָהוּ, פִּירוּשׁ יִתְבּוֹנֵן שְׁמֵלָא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ,
 53 לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹהוּתוֹ ית' שִׁיחִיהָ לוֹ דִּירָה בְּתַחֲתוֹנִים
 54 עַל יְדֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת כּו'.
 55 אֲךָ נִתְבָּאָר לְעֵיל שְׁתַּכְלִית הַתְּשׁוּבָה הִיא,
 56 לְהַתְעוֹרֵר בְּרָצוֹן וְתִשְׁקוּקָה לְהַשְׁלִים כּוֹוֹנַת הַבְּרִיָּאָה
 57 לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבַּרְךְ דִּירָה בְּתַחֲתוֹנִים, ע"י הַתְּכּוֹנְנוֹת
 58 שֶׁ"מֵלָא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ".
 59 וְעַל זֶה מִמְּשִׁיךְ בְּכָתוּב "יִבּוֹנְנָהוּ", שְׂצָרִיךְ
 60 לְהִיטֵב עֵינִן הַתְּכּוֹנְנוֹת (יִבּוֹנְנָהוּ) שֶׁ"מֵלָא כָּל הָאָרֶץ
 61 כְּבוֹדוֹ" (שֶׁכְּבוֹדוֹ ית' מֵלָא (הֵינֵנו "מֵמֵלָא") הָאָרֶץ
 62 הַלְּזוֹ הַגִּשְׁמִיּוֹת), וְכַתּוּבָא מִזֶּה עוֹסֵק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת
 63 שֶׁעַל יִדֵּן מִמְּשִׁיךְ אֱלֹקוֹת לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי.
 64 [ב' הַעֲנִינִים ד'"יִסּוּבְבִנְהוּ וְיִבּוֹנְנָהוּ" נִרְמְזִים גַּם
 65 בְּכָתוּב שְׁלֹאֲחֵרִי - "כִּנְשֵׁר יַעֲרִיד קִנּוּ גו'"]:
 66 כִּנְשֵׁר, הוּא רַחֲמִנּוֹת רַחֲמִים גְּדוֹלִים.
 67 פִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט ד'"כִּנְשֵׁר יַעֲרִיד קִנּוּ" הוּא
 68 שֶׁהַקִּבְ"ה "נִהְגֵּם בְּרַחֲמִים וּבְחֲמֵלָה כִּנְשֵׁר הַזֶּה
 69 רַחֲמִנִי עַל בְּנִי", וּבְעִבּוּדָה הוּא עֵינִן הַתְּעוֹרֵרוֹת
 70 רַחֲמִים רַבִּים הַעֲלִינִים מִבַּחֲנִינָה "אֲב הַרְחֲמִים".
 71 יַעֲרִיד קִנּוּ כּו', וִיחִיָּה הַתְּגַלּוֹת אֱלֹהוּתוֹ.
 72 "קִנּוּ" הוּא מְקוֹם מְנוּחַת הַנֶּשֶׁר וְגוֹזְלִיו, וְעֵינִן
 73 הַפְּנִימִי ד'"יַעֲרִיד קִנּוּ וְעַל גּוֹזְלִיו יִרְחֹף" הוּא -
 74 הַתְּגַלּוֹת אֱלֹקוֹת לְמַטָּה עַד שֶׁהָעוֹלָם נַעֲשֶׂה מְכוֹן
 75 לְשִׁבְתוֹ ית'.
 76 וְאִזְ ה' בְּדֵר יִנְחֵנוּ כּו':
 77 וְעִי"ז בָּאִים לְתַכְלִית הַכֹּל - "הוּי" בְּדֵר יִנְחֵנוּ,
 78 שֶׁהוּא עֵינִן גִּילּוֹי אֲחֻדּוֹתוֹ יִתְבַּרְךְ הָאֱמִיתִי, שֶׁ"הוּא
 79 לְבָדוּ הוּא וְאִין זוֹלָתוֹ", כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ.

1 הָאָדָם וּמִשֵּׁם מִתְפַּשֵּׁט חַיּוֹת הַנִּשְׁמָה, וְכֵן כּוֹחוֹתֵי,
 2 לְכָל אֲבָרֵי הַגּוּף - כֵּךְ עֵיקֶר הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה הִי
 3 בְּמִקְדָּשׁ, וּמִשֵּׁם נִתְפַּשֵּׁט אֱלֹקוֹת כָּל הָעוֹלָם.
 4 וּמִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עֵיקֶר הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה
 5 הוּא בְּעִבּוּדָה זֹה הַקְּשׁוּרָה ב'"מוֹח", דֵּהֵינֵנו לִימּוֹד
 6 הַתּוֹרָה, וּמִהַשְּׂרָאָה זֹה שֶׁבִּנְפֶשׁ הָאָדָם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה,
 7 מִתְפַּשֵּׁט אֹר הַשְּׂכִינָה כָּל הָעוֹלָם.
 8 [לְסִיכּוּם: עֵינִן הַתְּשׁוּבָה הוּא - "שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל",
 9 לְהַסִּיר הַמֶּסֶךְ הַמַּסְתִּיר עַל בַּחֲנִינָה "יִשְׂרָאֵל"
 10 שֶׁבִּנְשִׁמָּתוֹ, "כִּי חֶלֶק הוּי' עִמּוֹ", הַמֵּאוּחָדָת בְּתַכְלִית
 11 עִם הוּי' ת' בְּאוֹפֵן שֶׁלֹא שִׁיךְ שׁוֹם עֵינִן שֶׁל פִּירוּד ח'ו'
 12 מִמֵּנו יִתְבַּרְךְ];
 13 אֲךָ תַּכְלִית עֵינִן הַתְּשׁוּבָה הוּא לֹא רַק לְהַתְעַלּוֹת
 14 וְ"לְהַגִּיעַ" לְבַחֲנִינָה "יִשְׂרָאֵל", אֲלֵא לְהַשְׁתַּחֲוֶה לְהַמְשִׁיךְ
 15 אֱלֹקוֹת בְּעוֹלָם עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹתֵי, כְּלוּמֹר: לְאַחֲרֵי
 16 שֶׁהָאָדָם מִגְּלָה אֶת בַּחֲנִינָה "יִשְׂרָאֵל" שָׁבוּ, שְׂעִי"ז
 17 נִרְגָּשׁתָּ אֲצִלּוֹ אֲחֻדּוֹתוֹ יִתְבַּרְךְ הָאֱמִיתִית שֶׁהִכָּל "כּוֹלָא
 18 חַד" עִם אֱלֹקוֹת, הִרִי בְּדֶרֶךְ מִמֵּלָא צָרִיךְ זֶה לַעֲוֹרֵר
 19 אֲצִלּוֹ תִשְׁקוּקָה גְּדוֹלָה שֶׁאֲחֻדּוֹת זֹה תִתְגַּלֵּה בְּכָל הָעוֹלָם
 20 כּוֹלוֹ, עַד שִׁיחֵי כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרְךְ מֵלָא כָּל הָעוֹלָם, שְׁזוּדֵי
 21 תַּכְלִית הַבְּרִיָּאָה.
 22 וְע"פ הַנ"ל - שְׂעִבּוּדָה הַתְּשׁוּבָה כְּלוּלָה מִשְׁנֵי
 23 שְׁלִבִּים: (א) לְשׁוֹב לְבַחֲנִינָה "יִשְׂרָאֵל" שָׁבוּ, (ב)
 24 הַעֲבֻדָה לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹקוֹת לְמַטָּה כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּלֵּה אֲחֻדּוֹתוֹ
 25 ית' בְּכָל הָעוֹלָם - יִבּוֹרָא ג'כ מ"ש בְּהַמְשִׁיךְ ל'"כִּי חֶלֶק
 26 הוּי' עִמּוֹ גו'" (דְּקָא עַל בַּחֲנִינָה יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּנְשִׁמָּה) -
 27 "יִמְצָאָהוּ בְּאָרֶץ מְדַבֵּר גו'"]:
 28 וְזֶהוּ ג'כ פִּירוּשׁ יִמְצָאָהוּ בְּאָרֶץ מְדַבֵּר, פִּירוּשׁ,
 29 יִמְצָאָהוּ לְחֶלֶק אֱלֹהִים [שֶׁמְדוּבֵר עֲלָיו בְּפִסּוּק
 30 שֶׁלְפָנָיו, "כִּי חֶלֶק הוּי' עִמּוֹ"], בְּמִקּוֹם הַקְּלִיפּוֹת
 31 כִּשְׁנִמְשֵׁךְ אַחֲרֵי תַּאֲוֹת הַגּוֹף הַהוּא וְנִפְסָד, וּבִתְחִיל
 32 יִלֵּל יִשְׁמִיּוֹן.
 33 יָדוּעַ דְּמְדַבֵּר מוֹרָה עַל מְקוֹם הַקְּלִיפּוֹת, שֶׁהוּא
 34 מְקוֹם שִׁמְם מֵאֱלֹקוֹת, וְגַם כִּי הַגּוֹף (וְגִשְׁמִיּוֹת כְּכֹל)
 35 הוּא הוּוֹה וְנִפְסָד, וְלִכֵּן נִמְשָׁל לְמְדַבֵּר שִׁמְם.
 36 וְעֵינִינָה שֶׁל עֲבֻדָה הַתְּשׁוּבָה הוּא - לְהַשִּׁיב אֶת
 37 עִצְמוֹ "אֵל לְבָבוֹ", שֶׁלֹּא דוֹרֵשׁ לִידַע אֶת מְקוֹמוֹ
 38 וְשִׁרְשׁוֹ כְּדֵי שִׁיּוּכָל לְחַזֵּר לְמְקוֹמוֹ הָרָאשׁוֹן - וְזֶהוּ
 39 עֵינִן "יִמְצָאָהוּ בְּאָרֶץ מְדַבֵּר", לְמִצּוֹא אֶת ה'"חֶלֶק ה'
 40 עִמּוֹ" שֶׁ"תּוֹעָה בְּמְדַבֵּר".
 41 יִסּוּבְבִנְהוּ, פִּירוּשׁ, יִתְעוֹרֵר רַחֲמִים גְּדוֹלִים שֶׁהוּא

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

מעופש שאין אור הנר יכול להאיר היטב ויכבה אמנם בקצת רוח ואויר טוב מהשגה אלקית שבלבו יאיר כמקדם או כמו משל לב בשר הקשה שיכולים לרככו במעט בישול אור וזהו או במרירות והשפלת הלב או ע"י שמחה באור האלקי ואינו נקרא טמטום כלל ויש חלוקה ב' שנתגבר התאווה כרשפי אש בוערת בלהב ממש ובעומק רצון ותשוקה שהגיע לעצמיות נפשו שנקרא עומק רע דנוגה גם שהוא בדבר המותר קרוב ערכו לרע דתאות איסור ושכנים הם דמהיתר יוכל לבא לאיסור אך אין זה רק בהולך בשרירות לבו שהוא ההתפשטות היתירה לילך אחר תאות לבו שזה קשה יותר הרבה מגופה של תאווה הרעה שהיא בלהב ובעומק היותר גדול אבל אם אין לו רצון בהתפשטות התאווה כלל וכלל רק שבהגיע עיתה יתפעל בעומק הרצון וברשפי אש מצד טבעו המחמם או מצד אכילה גסה ושתיה מרובה הנה יש תקוה לעקירת שרשה גם שבודאי נעשה מזה טמטום הלב והמוח עד שכל אוכל דחכמה האלקית תתעב נפשו ויגיע עד שערי מות דאיסור גמור והוא במרירות עצומה עד שיכבה וימאס בחייו וישליך נפשו מנגד למאוס בתאווה כו' והמרירות העצומה הוא שתגיע הצער בנפש עד ערך עומק העונג ורצון עמוק שהיה לו בתאווה זו ואז יעקור הצער והמרירות לאותו הרצון והעונג לגמרי מכל וכל ויטהר לבו לקבל אור פני מלך חיים בעבודה שבלב כמקדם אבל ההולך אחרי שרירות לבו במזיד הרי מובן שאין לו תקוה עוד ויפול הנופל ממילא כי לא יגיע לעולם למרירות העצומה הנ"ל אחר שלבבו שלם ואומר שלום יהיה לי כו' ואין פחד אלקים לנגד כו' גם כי אחריתו בפיו יזכור ויתחרט לפרקים שקר בימינו ואדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה ולא יחיה כי המות נדבק אחריו וד"ל:

הקדמות שער התשובה

(ג) והנה תחלה יש לבאר חלקי תאות היתר שמונעים אור החיים לרוב העיתים והמונעים יש בהן הרבה מדרגות הא' כמו טמטום הלב שהלב קשה כאבן וכטינא ויוכל להיות מאד שיתפעל במוח בתכלית ולא יגיע ללבו ולא שאינו חפץ ואינו מרגיש בלבו כי זה דבר שא"א שלא יחפץ בלב מה שנתפעל באמת במוח אלא שאין החיות שבמוח מזה מגיע ללב כלל שאין בלבו חיות מדבר זה האלקי כלל ורבים ידמו לומר שהתפעלות המוח שקר, ואינו כן שהרי לפרקים יהיה להיפך שההלב יתפעל בקל יותר גם מאיזה דבר מה בהתבוננות שכבר יודע כו' ובמוח אין שום התפעלות כלל רק כמו מחשבה בעלמא גם אם ירבה להעמיק בפרטי פרטות כו' א"כ יש ליתן דעתו לזה שאין זה רק לפי אופן הפגם שפגם באיזה מקום ומדרגה בתאות היתר אם במוח או בלב שם יהיה הטמטום הקשה לא יבא שם אור חיות האלקי בשעה זו ע"ד דוגמא תאות המשגל הנה כתיב נואף אשה חסר לב מבואר שהנאוף גם בהיתר אם אינו מקדש א"ע כראוי עושה להיות חסר לב ופי' חסר לב שנחסר ונתרוקן אור האלקי שבמדות שבלב כאילו לא היה לו לב לה' מהתבוננות אלקות מעולם שהתאווה הבאה בחום נמשך כל לבו שם ונחסר לפי ערך מאור הנשמה שבלב בחלל הימיני (ויש פי' כפשוטו שחסר הלב גורם הניאוף והכל א' דודאי מצד ריקניות הלב מחיות אור אלקי לגמרי מכל וכל יפול בתאות היתר ממילא לא מצד חמימות יתירה אלא כמעשה בהמה כי סר צל אדם אלקי מלבו כו') והנה גם בזה יש ריבוי חלוקות יש שלא נחסר לבו כ"כ ויוכל לפעול התפעלות הלב בקל כידוע לפי שלא היה בה בחי' העומק כ"כ והיינו שלא בעומק רצון ותשוקה לא ברשפי אש ולא בקרירות הנמשך ולא בכל עצמיות שלו היה ע"כ יוכל בקל לפתוח לבו וזהו כמו אויר

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תר"ט

4 היינו קרקעות, ולהבין זה מהו ענין חזקה ומה שייך זה
5 לשמים וארץ. הענין הוא דהנה איתא במד"ר על דור
6 המבול, החזיקו בפלטיין של מלך ואמרו אין זה פלטיין

1 והנה מ"ש שמים וארץ קנין א' זהו מ"ש שם עוד
2 במשנה נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף
3 ובשטר ובחזקה ופירש"י נכסים שיש להם אחריות

כתי' כי ביד חזקה הוציאך כו', וכתי' למען תדע כי אין
כמוני בכל הארץ, נמצא שזה נק' חזקה היפוך מדור
המבול שהחזיקו בפלטיץ שאמרו עזב ה' כו', אך חזקה
היא בחי' המשכת אלקות למטה דוקא ועי"ז נקנין
הנכסים דהיינו שנעשה הקנין שמים וארץ, וזהו נכסים
שיש להם אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה, בכסף
הוא בחי' אהבה ושטר הוא אותיות התורה ובחזקה הוא
להמשיך בחי' גילוי אלקות למטה בשמים וארץ, וזהו
ממש כמו ג' דברים שהאשה נקנית בהם רק שהדברים
שהאשה נקנית בהם הוא בבחי' המשכ' פנימית כו' וג'
דברים שהנכסי' נקנין בהם הוא בחי' המשכה חיצונית
בחי' המשכות החיות לחדש מע"ב וכמ"ש ובטובו
מחדש בכ"י תמיד מעשה בראשית, וזהו מ"ש ישמחו
השמים ותגל הארץ ר"ת הוי', ישמחו השמים הוא בחי'
י"ה ותגל הארץ וי"ה, ששרש המשכה הוא רק מבחי'
שם הוי' כו' אבל קנין ישראל שהוא בחי' אשה נקנית
כתי' עד יעבור עמך הוי' כו' למעלה משם הוי' שהוא
המשכה חדשה כו'. ואפ"ל שלכך נק' שמים וארץ בחי'
נכסים שיש להם אחריות לפי שהמשכ' שממשיכים
בשמים וארץ שהוא בחי' המשכ' המחדש בכ"י תמע"ב
שהוא המשכ' תמידית שאין לה הפסק, כי או"א
זווגייהו תדיר בשביל חיות העולמות, וע"כ נק' נכסי'
שיש להן אחריות לפי שאין לבחי' זו הפסק כלל שאם
הי' נפסק ח"ו כרגע המשכה זו הי' העולמות בטלים
והיו כלא היו ממש, וזהו ישמחו השמים י"ה ששרש
המשכה מבחי' י"ה זווגייהו תדיר תרין רעין דלא
מתפרדין לעלמין, וכשנמשך המשכה זו מבחי' י"ה
בשמים ממילא נמשך המשכ' זו בארץ ג"כ ונעשה יחוד
שם הוי' כו', משא"כ המשכה שהאשה ניקנית היא בחי'
המשכה פנימית שהיא בחי' יחוד פנימי דאו"א שהם רק
לפרקים.

חזמשה קנינים

של מלך כו', ולכאורה אין למשל זה הבנה, אך הענין
הוא דהנה איתא בגמ' אמר ל' ההוא אמגוזא פי' מין
לאמימר מפלגא ולעילא דאהורמין ומפלגא דלתתא
דאהורמיז, והיינו שרצה לומר שיש הבדלה גמורה בין
מים עליונים למים תחתונים, דהנה כתי' יהי רקיע ויהי
מבדיל בין מים למים שיש הבדלה בין מים עליונים
למים תחתונים שמים עליונים בתכלית העילוי שבחי'
מים מצמיח כל מיני תענוגים ומים עליונים הוא בחי'
המשכת התענוג לעולמות עליונים וכמ"ש ונהר יוצא
מעדן להשקות את הגן, ומים תחתונים הוא מקור
לתענוגים גשמי' כו' שאינו בערך כלל, וע"כ יש הבדלה
ביניהם, וע"כ רצה לומר שהוא הבדלה גמורה ולמטה
אינו נמשך כלל בחי' גילוי אלקות שהם אומרים עזב
ה' את הארץ וכמ"ש רם על כל גוים ה' על השמים
כבודו שמרוממים אלקו' ואומרים שעל השמים דוקא
כבודו אבל למטה היא השפלה וירידה נגדו, שאין דרכו
להשפיל ולהשגיח על מעשה התחתונים ואומרים שאין
השגחה פרטיות כו', וזהו החזיקו בפלטיץ של מלך
ואמרו אין זה פלטיץ של מלך שאין דרכו להשגיח על
מעשה תחתונים ועזב ה' את הארץ שהוא בחי' שמים
וארץ גשמי'. אבל באמת אינו כן ואנו אומרים מי כה'
אלקינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים
ובארץ בשוה, שגם השמים היא בחי' השפלה אצלו
ממש כמו בארץ, וע"כ אינו שייך לומר שדוקא על
השמים כבודו כיון שהשמים שוה כמו הארץ ממש,
וע"כ המשפילי לראות בשמים ובארץ בשוה, גם בארץ
כמו בשמים כיון ששניהם שוים לפניו, וזהו שנק' חזקה
לפי שחזקה הוא בחי' גילוי אלקות למטה כמו למעלה,
וכמ"ש אתה החילות להראות את עבדך את גדלך ואת
ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ כו', שבחי'
המשכת אלקות בארץ כמו בשמים זהו בחי' חזקה, וכן

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ועי"ז נמתקים הגבורות דשם אלקי' להיות אלקי' ברוב
חסדיך שגם מבחי' שם אלקי' לא יומשך הדין והעיכוב,
וזהו שתפלת הצבור אינה נמאסת שנא' הן אל כביר לא
ימאס. וי"ל שמבחי' שם אלקי' נעשה שם אל שנודע
ששם אל הוא בחסד, והיינו ע"י המשכת יגמה"ר נעשה
אלקי' ברוב חסדיך ולכן נק' אל ע"ש ריבוי החסד
שנמשך בו מחסדי' דעתיקא קדישא כו'. וכמו"כ גם
תפלת היחיד כשהוא בבחי' נמוכי הרוח עי"ז ממתיק

והנה כמו"כ ע"י תפלת הצבור שממשיכי' בחי' י"ג
מדה"ר ממתקים ג"כ הגבורות דשם אלקי',
שזהו מ"ש ומי כהוי' אלקינו שמבחי' אלקי' נעשה
אלקינו, היינו שם אלקים שלנו, שזהו ע"י בכל קראנו
אליו כמ"ש בספרי אליו ולא למדותיו שזהו בחי'
אוא"ס שבכתר, וע"י המשכת אור חדש כזה נעשה הוי'
אלקינו היינו יחוד חו"ב, וממילא נמשך עת רצון
שיומשך בבחי' עת היינו בחי' המל' מבחי' רצון כו',

שלמעלה מבחי' בירור הקרבנות כו' כמ"ש במ"א בענין
מה שאמר שאל לשמואל הקימותי את דבר הוי' ע"י
הקרבנות שיעלה והשיב לו שמואל הלא שמוע מזבח
טוב, וא"כ איך יתכפר החטא שלא שמע בקול הוי' ע"י
הקרבן רק שזהו מדה"ר דשם הוי' שע"י שמביא קרבן
יתכפר לו, וגם זה רק על השגגות כו', אבל רוח נשברה
ולב נשבר ונדכה גם בחי' מדה"ד דשם אלקי' לא תבזה,
דהחטא ושבירת הלב על החטא מגיע מאד נעלה כו',
שע"ז נמתקי' גם הגבורות דשם אלקי' כו'.

אריב"ל כו' גדולים נמוכי הרוח

בס"ד (ש"פ בהר (ערב ל"ג בעומר), ל"ב.

ג"כ גבורות דשם אלקי' כמ"ש בזהר פ' משפטים דק"ח
ע"א שכל הקרבנות הם לשם הוי', אבל הקרבן לשם
אלקי' הוא עציבא ותבירא דרוחא, ופי' בזהר"ק
מהאריז"ל שכל הקרבנות עולים לשם הוי' אבל לבחי' ש'
אלקי' כתי' כי לא תחפוץ זבח כו' שאינו מתרצה בבחי'
הקרבן כ"א נוקם ונוטר כנחש כו', אבל זבחי' הראוי' לו
הם רוח נשברה ולב נשבר ונדכה. וי"ל כי טענת שם
אלקי' הוא על הקרבנות דהלא שמוע מזבח טוב להקשיב
מחלב אילים, השמיעה וביטול הרצון מגיע בבחי' הכתר

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

וכפי שמסביר האדמו"ר הזקן בתניא באיגרת כ' שנפש
השור יכולה להימשך מ'פני השור' במרכבה באופן של
עילה ועלול, אך לא בשר השור הגשמי. וכמו כן, כל
היש שמתהווה אין זה באופן של עילה ועלול אלא יש
מאין' מהרצון של הבורא.
ולכן כמו שכאשר הרצון מסתלק יחזור היש להיות אין
ואפס, כך גם כל עוד שהיש נמצא אין כאן באמת דבר
נפרד מהרצון של ה'. ולכן דוקא ביש הגשמי ניכר
ה"אין עוד", ולא רק ביטול כנר של אבוקה באור חזק
יותר ("שרגא בטיהרא") אלא ביטול מוחלט, כיון שכל
היש הגשמי הוא חידוש שנוצר בכח הרצון, ובהתבטל
ה"מחדש" (כח הרצון) בטל לגמרי המחודש (היש
הגשמי).

אמנם בעולם העשיה יש קליפה חזקה ביותר המסתירה
על אלוקות. אבל ללא הקליפה, דוקא עצם מציאות
היש הגשמי מגלה את הקדוש-ברוך-הוא יותר מכל
הדרגות הרוחניות, שהרי דוקא בו ניכר שכל מציאותו
הוא מעצמותו ית' ממש אשר רק בכוחו ויכולתו לברוא
יש מאין.

ובמקום אחר מבואר³² דלחיות שההתהוות הוא לא
מאיזו דרגה רוחנית של 'הארה' אלא כיון שזה חידוש
הרי זה דוקא מעצמות אין-סוף, דהוא לברו בכחו

ובזה יובן איך שענין אין עוד הוא במציאות היש דוקא,
- כלומר, דוקא העולם הגשמי שהוא היש הגדול ביותר,
יכול להכיר באמת כי "אין עוד מלבדו".
דהתהוות היש דוקא הוא מבחינת הרצון כמו שכתוב³²
כל אשר הפי' ה' עשה, ש"עשה" רומז על ההתהוות
בעולם העשיה הגשמי, והרצון הוא בחינת אין, ולכן
דוקא היש הנתהווה מבחינת הרצון יכול להכיר כי הכל
"אין", ובפעולתו של הרצון שמהוה את העולמות הוא
גם כן שלא נעשה מציאות דבר בפני עצמו, ועל כן
כשמסתלק הרצון מתבטלת הפעולה לגמרי, ואם כן גם
בעת היותו של הפעולה של התהוות העולמות הרי
באמת הוא בחינת אין ממש, לא בבחינת מציאות דבר
כלל כו'.

פירוש הדברים: העולמות הרוחניים מתהווים
מהעולמות שמעליהם באופן של עילה ועלול, ולכן אי
אפשר לומר שעולם היצירה - לדוגמא - הוא אין ואפס
לגבי עולם הבריאה, כי הוא השתלשל ממנו, וכשהיה
כלול בו, הוא היה איזו שהיא מציאות, ולכן בעולם
היצירה לא מורגש לגמרי אפס מציאותו.

מה-שאין-כן בהתהוות היש בעולם העשיה, שאין זה
נעשה באופן של השתלשלות עילה ועלול מעולם עליון
יותר אלא מציאות חדשה לגמרי שמ'אין' נתאוה יש',

32. תהילים קלה, ו.

33. ראה גם המשך זה פרק ע"ב: ומה שאנו יכולים לכוון
בעצמות הוא רק בשם בורא. דשם זה אינו כינוי ותואר, שאינו מתאר אותו
ית' באיזה ענין פרטי כמו מאור וכו', ואדרבה מורה שהוא ית' קדמון
האמיתי, וע"כ לו ית' היכולת לברוא מאין ליש כו' ושואר נמצא בבחינת
מציאות בלתי נמצא כו'. וכמו שנת"ל פס"ט בשם האגה"ק דכח ההתהוות

הוא בעצמות דוקא משום דמציאותו מעצמותו ע"כ בכחו ויכולתו להוות
יש מאין כו'. הרי דענין הבריאה וההתהוות מורה על קדמותו ית'
שמציאותו מעצמותו כו', ומאחר שמציאותו מעצמותו הרי מציאותו ית'
הוא בבלתי מציאות נמצא כו'. ולכן ההתהוות היא גם כן באופן כוח
ענתהוה יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת
ליש הזה כמ"ש באגה"ק הנזכר לעיל. וגם שריש באמת אינו במציאות כלל.

וביאור הענין דהנה אור איין־סוף הסובב הנם דאת
השמים ואת הארץ אני מלא הרי הוא קדוש ומובדל,
ויוכן על־דרך־משל הרצון שמובדל מכל הכחות שהן
בבחינת מציאות חוץ לעצמות הנפש, והוא שהנפש
משכלת בכח השכל ומתעורר בכח המדות, ובפעולתן
הוא שנעשה דבר כמו השכלה או הטבה, ועל כן גם
כשמסתלק הכח נשארה הפעולה, אבל הרצון הוא רק
הטיית הנפש, והוא אין בעצם, ועל כן כשמסתלק הנפש
לא נשאר מאומה,
ולמעלה הוא דמאור פנימי נשאר גם כשמסתלק וכמו
הספיחים, אבל אם היה מסתלק חס־ושלום הרצון
מהעולמות היה אין ואפס, ולכן בראש השנה הסילוק
רק בפנימיות.

שבת פרשת עקב

לכח הנפש כפי שהוא בביתו, ועד"ז בשאר כחות הנפש, והיינו לפי שישנו
ענין של הגלמה וציור שהוא דבר נוסף על כח הנפש, ונמצא, שישנה
ההרכבה של כח תפיש עם ההגלמה והציור שניתוסף בו. וכן הוא אפילו
למעלה מכללות העולמות, בעולם האצילות, שגם בו ישנה ההרכבה של
אורות וכלים, חיווי וגרמוזי. וכיון שזהו דבר המורכב, הרי לא שייך לומר
שמציאותו מעצמותו, וכידוע הכלל שכל דבר המורכב משני דברים ישנו
ענין שהרכיב אותם. וכיון שנעצמותו ית' מציאותו היא מעצמותו, הרי מובן
שמציאותו היא בבחינת בלתי מציאות נמצא, והיינו, שאינו מציאות
מורכבת, ולא מציאות שמתהווית ממצאות אחרת, שזה גופא ה"ע של
הרכבה בין הכח המהווה עם הדבר שנתהווה. ולכן לא שייך בו ענין
השינויים, כי ענין השינוי שייך רק כאשר יוצאים מגדר האחדות (שישנו
יותר מאחד). ונמצא, שפנימיות ואמיתית הענין דבחינת כי לא אדם הוא
להנחם הרי זה עצמותו ית'. וכן גם בחינת אור אין סוף, כי האור הוא מעין
העצם ומגלה את העצם, ולכן יש בו הענין דבלתי מציאות נמצא כו'.

ויכולתו להוות יש מאין ואפס המוחלט כו'³⁴, ועל כן
כמו שהעצמות הוא נמצא בבחינת בלתי מציאות
נמצא³⁵, - היינו שמציאותו היא לא כמו המציאות של
כל שאר הנמצאים, שמחודשים ממצאות אחרת
ומציאותם היא מורכבת³⁶, אלא עצמותו ית' לא מחודש
ולא מורכב, ולכן כמו כן ההתהוות שנמשכת מעצמותו
ית' ממש, היינו היש הגשמי, הוא בחינת מציאות
שבאמת אינו בבחינת מציאות כלל כו'. כלומר התהוות
הנבראים הגשמיים היא באופן כזה שכל מציאותם גם
לאחר התהוותם היא בבחינת "בלתי מציאות נמצא" -
שאין הם מציאות אמיתית, ולכן דוקא בהם יכולה
להיות ההכרה כי "אין עוד מלבדו".

קיצור.

כי מציאות היש הוא התחדשות, וכל התחדשות הוא רק כח המחודש אותו
ובלענדו לא יש התחדשות כלל וכמ"ש במ"א באורך, והרי מציאות היש
הוא בדוגמא נמצא בבחינת בלתי מציאות נמצא (זה מפלגי תמים דעים
כל יכול ית' לזהות דבר בדוגמת העצמות), וא"כ הרי ההתהוות מורה על
אמיתת עצמותו ית'.

34. תניא איגרת קודש סימן כ'.

35. ראה מורה נבוכים ח"א פנ"ו.

36. ראה מאמר ד"ה "פרה בשלום נפשי" י"ט כסלו תשכ"א:

והענין בזה, דהנה, כל מציאות (כפי שגדר המציאות הוא למטה) בהכרח
שתהי' מורכבת משני ענינים, חומר וצורה. ועד שאפילו המלאכים הנקראים
שכלים נבדלים, וכמ"ש הרמב"ם בהלכות יסודות שיהם צורה בלא גולם,
הרי הכוונה בזה שאין להם גולם דעולם העשי', אבל יש להם גולם רוחני
מעולם שלמעלה הימנו, שבוה נפתס המלאך ונבדל מחבירו. וכידוע
הדוגמא לזה מכחות הנפש, שאף שכולם נקראים בשם כחות הנפש לפי
שמיאיר בהם אור הנפש, מכל מקום אינו דומה כח הנפש כפי שהוא בחכמה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים - חלק א

יתרון האור - בנה"א, מתוך החושך - דנה"ב. בסוכת ארעי בעוה"ז תשבו שבעת ימים
- שבעים שנה לזכר המדות. האחדות שבנטילת ד' מינים

דוקא על־ידי ירידת הנשמה למטה, דהנשמה כמו
שהיא למעלה היא הכל בבחינת גבול ואינה מגיע[ה]
בבחינת עצמות אור אין סוף, ובכדי לבוא לאתקבה
ד"בכל מאדך" בבחינת בלי גבול, זהו דוקא על־ידי
הברור דנפש הבהמית, שבה מגיע בבחינת עצמות
אור־אין־סוף. אָמֵנָם התחברות הנפש האלקית והנפש
הבהמית לברור הוא על־ידי הנפש השלישי שהיא נפש
השכלית, וזהו "בפסל תשבו שבעת ימים", דחיי האדם
על פני האדמה בעולם הזה הוא סבה שהיא באמת

וזהו היתרון שנעשה בנפש האלקית על־ידי הברור
דנפש הבהמית, דיתרון האור הוא מתוך החושך
דוקא, וכמו הראיה שמתלבשת דוקא בשחר שבעין,
דלקאורה היתה צריכה להיות התלבשות הראיה בלבן
שבעין, ואמרו רבותינו ז"ל "אין אדם רואה מן הלבן
אלא מן השחר שבעין", והיינו דיתרון האור הוא מן
החושך דוקא, וכמו כן יתרון האור בנפש האלקית הוא
דוקא על־ידי ברור ותקון החושך דנפש הבהמית. וכמו
כן יוכן בעבודתו, דלבוא אל האתקבה הבלתי מגבולת זהו

16 בְּהַעֲלִיּוֹת שֶׁל הַנֶּשֶׁמָה שֶׁהִיא בִּישְׁרָאֵל" (דְּלַעֲלֵא"י) הוּא
17 עַל־יְדֵי הַיְשִׁיבָה בְּסֶפֶה דְּוָקָא, דְּעַל־יְדֵי הַבְּרוּר וְזַכּוּף
18 לַמִּטָּה הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הַעֲלִיָּה בְּנֶשֶׁמָה. וּמַעֲקָרִי
19 הַמַּצּוּה הוּא "לְמַעַן יִדְעוּ דּוֹרוֹתֵיכֶם" כּו', שֶׁהַכֹּל יִדְעוּ
20 דְּחַיֵּי הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא כְּמוֹ סֶכֶה בְּלֶכֶד. וְזֶה
21 צְרִיכִים לִזְכֹּר תָּמִיד, וּבְזֶמֶן וּמְקוֹם הַסֶּכֶה צְרִיכָה לְהִיּוֹת
22 מַצּוֹת נְטִילַת לֹאֵב וּמִינִיּוֹ, דְּכָלֶם מוֹרִים עַל עֲנָן
23 הָאֲחֻדוֹת, דְּלֹאֵב הוּא לוֹ לֵב, דְּלִהְיוֹת צְרִיכָה לְהִיּוֹת לֵב
24 טוֹב, וְאַתְרוּג הוּא רֹאשֵׁי תְבוֹת "אַל תְּבוֹאֲנִי רִגְלִי גֶאֱנָה",
25 וְהַדָּם וְעֶרְכָּה גַם־כֵּן מוֹרִים עַל הַיְחוד. וְנִבְחָרוּ ד' מִיָּנִים
26 אֵלֶּי, וְנִטְּלָתָן הוּא בְּסֶפֶה דְּוָקָא, לְהוֹרוֹת דְּזִמְנֵי הַסֶּכֶה
27 שֶׁהוּא זֶמֶן חַיֵּי הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה צְרִיכִים לְקַיֵּם עֲנָן זֶה
28 שֶׁהוּא עֲנָן הַעֲבוּדָה בְּעֻבּוּדַת הַבְּרוּרִים, דְּעַל־יְדֵי־זֶה
29 מְשַׁלְּמִים הַכֹּהֵן הַעֲלִיּוֹנָה, דְּנִתְּאָה הַקּוֹדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
30 לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַתְּחוּנִים.

חג הסוכות, תר"צ, ניוארק

1 דִּירַת אֶרֶץ, דְּכֻמוֹ כֵּן יִרְדַּת הַנֶּשֶׁמָה לַמִּטָּה הוּא עַל זֶמֶן
2 קְבוּעַ וּמִגְבֹּל, וְזֶמֶן יְשִׁיבַת הַסֶּכֶה הוּא שְׂבַעַת יָמִים, הֵינּוּ
3 שְׂבַעִים שָׁנָה הַנ"ל בְּשִׁבְלֵי בְּרוּר וְזַכּוּף הַמַּדּוּת. וְזֶהוּ
4 הַטַּעַם שֶׁתִּקְףָּ וּמִיד אַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם הוֹלִיכֵנוּ הַשֵּׁם־
5 יִתְבָּרֵךְ בְּמִדְרָב בְּמָקוֹם נִתְּשׁ שְׂרָף וְעַקְרָב, לְהוֹרוֹת
6 דְּכָלְלוֹת עֲנָן יִרְדַּת הַנֶּשֶׁמָה לַמִּטָּה בְּגוֹף הוּא בְּכַדִּי
7 לְבָרֵךְ בְּרוּרִים, וְכַשֵּׁם שֶׁבְּמִדְרָב הָרִי הִיָּה הָאֲרוֹן הוֹלֵךְ
8 לְפָנֵיהֶם כּו', כֵּן הוּא עֹכֶשׁוּ עַל־יְדֵי הַעֲבוּדָה בְּתוֹרָה
9 דְּוָקָא, וְכַשֵּׁם שֶׁבְּהַלִּיכֶם בְּמִדְרָב הַקִּיפִס בְּעֲנָנִי כְבוֹד,
10 הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא גַם עֵתָה ד' לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר
11 יִשְׂרָאֵל". וְזֶהוּ הַגֵּם דְּסֶכֶה הוּא מִקִּיף, הֵינּוּ דְּכָלְלוֹת עֲנָן
12 יִרְדַּת הַנֶּשֶׁמָה בְּגוֹף הִיא גְּזֵרָה עֲלִיוֹנָה שְׂאִין עֲלֶיהָ טַעַם
13 כָּלִל לְמָה הִיָּתָה כְּזֹאת מְלַכְנֵי יִתְבָּרֵךְ לְהוֹרִיד נֶשֶׁמָה
14 בְּגוֹף, וּמְכַל־מְקוֹם צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַיְשִׁיבָה בְּסֶפֶה שֶׁהוּא
15 עֲנָן הַהִתְלַשְׁבוּת, דְּזֶהוּ "כָּל הָאֲזָרָח (מָה שְׁזֹרַח

יח. שלמעלה.

ספר השיחות - ה"ש"ת"ת"ש"א בלה"ק

22 עברה חצי שעה, נכנס ר' חיים מאיר ואומר לי
23 שאבי קורא לי, כשנכנסתי אל אבי הכרתי מיד שפני
24 הקודש מאירים בשמחה ותענוג, והבנתי שהשמחה
25 והתענוג הם מהדין וחשבון הרוחני של תלמידי תומכי
26 תמימים.
27 אני שבע רצון - אומר אבי - מפרישת השלום
28 הרחב של תלמידי התמימים. זה אצלי בשורה טובה.
29 יצליח השי"ת את המשגיחים והמשפיעים בהשפעתם
30 ויצליח את התלמידים בקבלתם.
31 אולי - פניתי בהיסוס - בהזדמנות הבשורה
32 הטובה היו עורכים התוועדות.
33 כן - הסכים אבי - ובתוך זמן קצר היינו כולנו
34 בחדר האוכל של אבי והתוועדו טוב מאוד.
35 שיחות הקודש של פורים ושושן פורים, דומות
36 מאוד בענינים ובסיפורים הרוחניים, הגלויים
37 והבהירים, לענינים ולסיפורים שזכינו לשמוע בי"ט
38 כסלו.
39 מן הסתם יגיע הזמן שהרשימות של אותו פורים
40 ושושן פורים יפורסמו, אך בינתיים ברצוני למסור
41 לכם אימרה אחת קצרה מאותן שיחות הקודש.
42 השעה היתה כבר מאוחרת בלילה וכולנו היינו

1 פורים תרס"ג⁶⁶ היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
2 ביניה. לסעודה הגיעו יהודים שלנו מרוסיה, באו גם
3 יהודים מפולניה והונגריה, התוועדו היטב ביום שישי
4 משעה שתיים בצהריים עד לשעה שמונה. אז קיבלו
5 שבת, התפללו תפילת ערבית, וסעודת שבת קודש עד
6 חצי שעה אחרי חצות.
7 היהודים הספורים שלנו מרוסיה באו במוצאי
8 שבת מתוך כוונה שיתוועדו. אך הוד כ"ק אאמו"ר
9 הרה"ק לא קיבל בקשתם של אנ"ש אלה להתוועד.
10 כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מיאן להתוועד
11 הלכנו לחדר צדדי והתוועדנו בינינו.
12 עברה שעה, ור' חיים מאיר ראזין - משרתו של
13 אבי שהתלווה אלינו - מביא לי מכתב דחוף. פתחתי
14 את המכתב ועברתי עליו במהירות. היה זה דין
15 וחשבון רוחני מפורט - מהמשגיחים בנגלה ובחסידות
16 של ישיבת תומכי תמימים - אודות התלמידים.
17 בראותי - אם כי ברפרוף - בדין וחשבון, שביעות
18 רצונם הגדול של המשגיחים והמשפיעים בהנהגה
19 והלימוד של התלמידים, ובידעי עד כמה נוגע לאבי
20 בנפשו הקדושה ההנהגה והלימוד של כל תלמיד
21 בפרט, הכנסתי מיד את המכתב אל אבי.

11 אכן, בלי מדריגות לא יכולים לצאת מהנחיתות
12 ובלי מדריגות לא יכולים לעלות. ביציאה מהנחיתות
13 ובעליה למעלה, ישנן ארבע מדריגות. שתיים -
14 ליציאה מהנחיתות, ושתיים - לעלות למעלה.
15 שתי המדריגות ליציאה מהנחיתות, הן: (א)
16 להתבונן בכל דבר גשמי שאדם מוכרח לו, מהי
17 התועלת והתכלית בו, ולהשתמש בו רק בשביל
18 התועלת והתכלית. (ב) לקבוע לעצמו סדר מסודר
19 ולהתבונן בענין של חסידות חמשה עשר רגעים בכל
20 יום.

שבת חזו"מ פסח, ה'ת"ש

1 כבר די מבוססים, שאל אחד מאנ"ש:
2 רבי, כיצד מתעלים? ובכה מאוד.
3 ענה לו אבי:
4 היכנס לקרון שלי ותתעלה. הקרון שלי ספוג
5 בדמעות ובזיעה של עבודה שבלב, ומשובץ בהשכלה
6 והשגה אלקית.
7 שאל עוד אחד:
8 רבי, היכן הן המדריגות שיוכלו דרכן לעלות
9 לקרון שלכם?
10 ענה לו אבי:

12 (הרמב"ם), ועוד כדומה. אפשר סדר מי שהוא כעין זה
13 רשימת הספרים של החסידים מתחיל מקודם הבעש"ט
14 (כמו מר' אדם בע"ש) עד היום.
15 מדי קראי מכתבו נתעורר אצלי אותו הרגש שהי'
16 בינינו כלי"ה ל"ו שנה מקודם, והייתי חפץ מאד לדעת
17 מחייו עכשו, ואם יש לו קורת רוח מזה שנתגשם בחיים
18 לכה"פ חלק קטן משאיפותיו שקיוה אשר אם יהי' כך וכך
19 יהי' טוב לו. כוונתי על חייו הרוחניים. כן אני מתענין לדעת
20 מצב חייו הגשמיים ומצב ב"ב שי'.
21 מענין אותי לדעת אם נשארו כתביו ומאמריו של כבוד
22 אביו החסיד המשכיל נ"ע, והיכן הם.
23 והשי"ת יצליח לו בכל אשר יפנה.
24 והנני ידידו הדו"ש מכבדו ומברכו
25 יוסף יצחק.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תרצ"א.

כבוד ידידי הנכבד, החכם הנעלה ואוהב
מושכלות, בעל מדות תרומיות מר
מיכאל שי'

1 שלום וברכה!
2 קראתי את מכתבו למנהל הביבליותיקה שלי, ואני
3 נותן לו את תודתי שהשיב על הכל.
4 ברצוני הי' לקבץ קולקצי' שלמה של הספרים
5 המדברים א[נ]ד חסידים וחסידות. כן ברצוני להשיג כל
6 ספרי החסידים, כוונתי כל האילן וענפיו (וואהלן, פולניא
7 וגליציא), ואולי יודע כבודו מי שהתענין לסדר רשימה כזו
8 של ספרי החסידים כעין רשימותיו של הד"ר יעללינעק
9 שסדר קונטרסים שונים כמו קונטרס המפרש (רשימת
10 ספרי הראשונים על ש"ס), קונטרס המגיד (רשימת ספרי
11 כללי האגדה), קונטרס הרמב"ם (רשימת הספרים על

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שבת קודש עמ' ב

10 שאנו רואים אותה שהיא נפחדת ורתתת, אות הוא כי מתחילה
11 התכוונה לשתות וסמכה על טהרתה, אלא שכעת היא נפחדת
12 וחוששת שלא יבדקו אותה המים למרות שהיא טהורה, ובאופן זה יש
13 חילוק, אם חזרה בה עד שלא קרב הקומץ, דאבתי לא אִמְחוק
14 מְגִילָה, אִי נָמִי אם אִמְחוק מְגִילָה לפני שקרב הקומץ, דְּשֵׁלָא בְּדִין
15 עֲבִיד בְּהִנֵּם דְּמַחֲקִי, מְצִי דְּרָאָה בָּהּ ואין משקין אותה בעל כורחה,
16 אך מְשַׁקֵּב הַקּוּמִץ, דְּבִדִּין עֲבִיד בְּהִנֵּם דְּמַחֲקִי, לא מְצִי דְּרָאָה
17 בָּהּ.

1 שאמר רבי עקיבא שאם סירבה לשתות לאחר המחיקה הרי היא
2 בדוקה ועומדת, מדובר באופן דְּקִתְרָאָה בָּהּ מְחַמֵּת בְּרִיּוּתָא - מתוך
3 בריאותה, שאינה רותתת ואמרה איני שותה. וְהָכִי קְאָמֵר רבי
4 עקיבא, כָּל מְחַמֵּת בְּרִיּוּתָא - אם סירבה לשתות מתוך בריאותה,
5 שלא גילתה כלל סימני פחד ורעדה, כָּלֵל כָּלֵל לא שְׁתִּיָּא - אינה
6 שותה כלל. שהאומרת איני שותה שלא מתוך פחד, יש להניח שגם
7 מתחילה כשאמרה שתשתה, לא התכוונה לשתות באמת, אלא
8 סמכה על כך שכשיבואו להשקותה תסרב, לפיכך כשמסרבת,
9 נחשבת כמודה בטומאה. אבל המסרבת לשתות מְחַמֵּת בְּרִיּוּתָא -

פרשת תולדות

כה וַיֹּאֲלֶה תוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק: ^אוַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בִּקְרָחַתוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדָן אֲרָם אֲחֻת לָבָן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה: ^בוַיַּעֲתֹר יִצְחָק לַיהוָה לִנְכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָה הוּא וַיַּעֲתֹר לוֹ יְהוָה וַתֵּהָר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: ^גוַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְפָּה וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה: ^דוַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי כְּתִיב גַּיִם קָרִי גוֹיִם בְּבִטְנָךְ וּשְׁנֵי לְאִמִּים מִמֶּנִּי: ^הוַיִּפְרְדּוּ וְלֹאֵם מְלֹאֵם יֶאֱמָן וְרַב יַעֲבֹד צַעִיר: ^ווַיִּמְלְאוּ יְמִיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמָם בְּבִטְנָהּ: ^זוַיֵּצֵא הָרֹאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כֻלּוֹ כְּאֹדֶרֶת שֶׁעַר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: ^חוַאֲחֵרֶיכֵן יָצָא אָחִיו וַיְרֹד אֲחֻת בְּעֵקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה בָּלֶדֶת אֹתָם: ^טוַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שֹׂדֵה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֲהֻלִּים: ^יוַיֵּאָהֵב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צִיד בָּפִיו וּרְבָקָה אֲהֵבָת אֶת־יַעֲקֹב: ^{יא}וַיִּזְדַּר יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֵא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיף: ^{יב}וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הֲלָעִימָנִי נָא מִן־הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה כִּי עֵיף אֲנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָוָם: ^{יג}וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכַרָּה כְּיוֹם אֶת־בְּכֹרְתְךָ לִי: ^{יד}וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וְלִמְהֵרָה לִי בְכֹרָה: ^{טו}וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשְׁבַּעָה לִּי כְּיוֹם וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרְתוֹ לַיַּעֲקֹב: ^{טז}וַיַּעֲקֹב נָתַן לַעֲשׂוֹ לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכֵל וַיִּשְׁתַּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיָּבֹו עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה: ^{יז}כֹּו וַיְהִי רָעַל בְּאָרֶץ מִלְכָּל הָרָעַב הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בֵּינֵי אֲבִרְהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גִּרְרָה: ^{יח}וַיֹּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶל־תֵּרֶד מִצְרָיִם שָׁכֵן בְּאָרֶץ אֲשֶׁר אָמַר אֲלֶיךָ: ^{יט}וַיֹּרָא בְּאָרֶץ הַזֹּאת וַאֲחֵיהָ

עִמָּךְ וַאֲבִרְכָךְ כִּי־לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְּןָ אֶת־כָּל־הָאָרֶצַת הָאֵל וְהַקְמַתִי אֶת־הַשְׁבָּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבִרְהָם אָבִיךָ: ^כוְהִרְפִּיתִי אֶת־זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזֶרְעֶךָ אֶת־כָּל־הָאָרֶצַת הָאֵל וְהַתְּבָרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל־גּוֹי הָאָרֶץ: ^{כא}וְעָקַב אֲשֶׁר־שָׁמַע אֲבִרְהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֶרְתִּי מִצּוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתַי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 108)

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים (כה, כז)

סִטְרָא דְאַבְרָהָם גָּרִים לוֹן (זח"א קלח, ב)

וְקָשָׁה, בִּיצֵד מִתְאַיֶּמָה הַנְּהַגְתּוֹ הַשְּׁלִילִית שֶׁל עֵשָׂו עִם הַשְּׁפָעְתּוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם. וְנֵשׁ לֹמֵר, דְּהִנֵּה עֵשָׂו נוֹלֵד עִם נְטוּיֹת רַעוּת, כְּפִי שֶׁמִּצֵּנוּ שְׂעוּד בְּמַעֲוִי אִמּוֹ רָצָה לְצַאת לִפְתָּחִי עֲבוּדָה־וְרָה (רש"י פסוק כב). וְאַבְרָהָם חָנֹכַו לְמַדּוֹ לְהִלָּחֵם בִּיצֵרוֹ וְלִהְתְּגַבֵּר עַל נְטוּיֹתֵי הָרַעוּת. וְאַכֵּן, זוֹ הִיָּתָה עֲבוּדָתוֹ כָּל עוֹד הַתְּחַנּוּךְ עַל יְדֵי אֲבִרְהָם; אֲכָל לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם, יָצָא לְתַרְבּוּת רָצָה (רש"י פסוק ל).

שְׁנֵי וַיִּשְׁבַּע יִצְחָק בְּגִרָה: וַיִּשְׁאָלוּ אֲנָשִׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֵתִי הוּא כִּי יֹרָא לְאֹמֶר אִשְׁתִּי פִּן־יִהְיֶה־לִּי אֲנָשִׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבָת מְרָאָה הוּא: ^אוַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיִּשְׁקֹף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחֲלוֹן וַיֹּרָא וְהִנֵּה יִצְחָק מִצְחָק אֶת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: ^בוַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אֵךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הוּא וַאֲיֵךְ אֲמַרְתָּ אֲחֵתִי הוּא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אֲמַרְתִּי פֶן־אָמוּת עָלֶיהָ: ^גוַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אֶחָד הָעָם אֶת־אִשְׁתְּךָ וְהִבַּאתָ עָלֵינוּ אִשָּׁם: ^דוַיֵּצֵא אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לְאֹמֶר הַנֶּגַע בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוֹמָת: ^הוַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאָרֶץ הַלְוָא וַיִּמְצָא בְּשָׁנָה הַהוּא מָאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 74)

וַיִּזְרַע יִצְחָק (כו, יב)

וְכִי יִצְחָק זָרַע דָּגָן ח'ו, אֵלָא לָקַח אֶת כָּל מַעֲשֵׂר קְמוּנוֹ וַיִּזְרַע צִדְקָה לְעַנְיִים (פרקי דרבי אליעזר פרק ל"ג)
הַמְדָּרֵשׁ שׁוֹאֵל, בִּיצֵד עֵסֶק יִצְחָק בְּחִרִּישָׁה וְרִיעָה וְקִצְיָה, וְלֹא חֲשַׁשׁ שֶׁמֶלָאכָה זֶה תְּפָרִיעַ לְדְבָקוֹתָו בְּהָ. וְהַמְדָּרֵשׁ עוֹנֶה,

שיצחק לא ירע דגן אלא צדקה: משרתו לא היתה נדון עצמו, אלא קיים מצות צדקה.

שלישי י ויגדל האיש וילך הלוח וגדל עד פריגדל מאד: י ויהיו לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו אתו פלשתים: י וכל הבארת אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר: י ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו פרי עצמת ממנו מאד: י וילך משם יצחק ויחן בגחל-גור וישב שם: י וישב יצחק ויחפר את בארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות בשמות אשר קרא להן אביו: י ויחפרו עבדי-יצחק בגחל וימצאו-שם באר מים חיים: י ויריבו רעי גור עם-רעי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו: י ויחפרו באר אחרת ויריבו גם-עליה ויקרא שמה שטנה: י ויעתק משם ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחבות ויאמר כי עתה הרחיב יהוה לנו ופרניו בארץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת כ)

ויחפרו עבדי יצחק . . באר מים חיים (כו, יט)

איתא ב'לקוטי תורה', שיש לעשות שלש הנאות לפני תפלת שחרית: צדקה, מקנה ולמוד מוסר. ויש לומר, שזה נלמד משלשת האבות. צדקה - מאברהם, עליו נאמר "לעשות צדקה ומשפט". מקנה - מיצחק, שחפר בארות מים. למוד מוסר - מיצחק, "יושב אהלים", שרומז ללמוד התורה. ולאחר ההנאות הללו באה התפלה עצמה, וכמבאר ב'תורה אור', שבני יצחק רומזים לארבעת השליכות של סלם התפלה: פסוקי דזמרה (ראובן), ברכות קריאת שמע (שמעון), קריאת שמע (לוי) ושמונה-עשרה (יהודה).

רביעי י ויעל משם באר שבע: י וירא אליו יהוה בלילה והוא ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך אל-תירא כי-אתך אנכי וברכתיו והרביתי אתי ורעד בעבור אברהם עבדי: י ויבן שם מזבח ויקרא בשם יהוה וישם אהלו ויכרו-שם

עבדי-יצחק באר: י ויבמלך הלך אליו מגור ואחות מרעהו ופיקל שר-צבאו: י ויאמר אלהים יצחק מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אתי ותשלחוני מאתכם: י ויאמרו ראו ראינו כי-היה יהוה עמך ונאמר תהי נא אלה בינותינו בינינו ובינך ונברתה ברית עמך: י ואם-תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענך וכאשר עשינו עמך רק-טוב ונשלחך בשלום אתה עתה ברוך יהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 129)

ראו ראינו כי היה ה' עמך (כו, כח)

עבודתו של יצחק לא היתה ללכת מעיר לעיר כדי לפרסם את שמו של הקב"ה, כפי שעשה אברהם, אלא הוא נשאר במקומו, בארץ ישראל, ושם משך וקרב אליו את באי העולם, בדגמת אבוקה גדולה שמושכת אליה ניצוצות. וענן זה מדגש במיוחד לגבי יצחק ואבימלך. שכן, בתחלה אמר לו אבימלך "לך מעמנו", אבל לאחר שבנה יצחק מזבח וקרא בשם ה', הלך אליו אבימלך עם אחיות מרעהו ואמר לו "ראינו כי היה ה' עמך . . תהי נא אלה בינותינו".

חמישי י ויעש להם משתה ויאכלו וישתו: י וישכמו בבקר וישבעו איש לאחיו וישלחם יצחק וילכו מאתו בשלום: י ויהי א ביום ההוא ויבאו עבדי יצחק ויגדו לו על-אדות הבאר אשר חפרו ויאמרו לו מצאנו מים: י ויקרא אתה שבעה עליבן שם-העיר באר שבע עד היום הזה: י ויהי עשו בן-ארבעים שנה ויקח אשה את-יהודית בת-בארי החתי ואת-בשמת בת-אילן החתי: י ותהיון מרת רוח ליצחק ולרבקה: י כז ויהי כיוון יצחק ותבהין עיניו מראת ויקרא את-עשו א בנו הגדל ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני: י ויאמר הנה-נא זקנתי לא ידעתי יום מותי: י ועתה שא-נא בלך תלך וקשתך וצא השדה ועודה לי כתיב צידה קי ציד: י ועשה-לי מטעמים כאשר אהבתי

והביאה לי ואכלה בעבור תברכה נפשי במרם
אמות: ה ורבה שמעת בדבר יצחק אל-עשו
בנו וילך עשו השדה לצוד ציד להביא:
ו רבה אמרה אל-יעקב בנה לאמר הנה
שמעתי את-אביך מדבר אל-עשו אחיד
לאמר: ה הביאה לי ציד ועשה-לי מטעמים
ואכלה ואברכה לפני יהוה לפני מותי:
ח ועתה בני שמע בקלי לאשר אני מצוה אתך:
ט לך-נא אלה-צאן וקח-לי משם שני גדיי עזים
טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר
אהב: והבאת לאביך ואכל בעבור אשר
יברכה לפני מותו: י ויאמר יעקב אל-רבה
אמו הן עשו אחי איש שער ואנכי איש חלק:
יב אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע
והבאתי עלי קללה ולא ברכה: יג ותאמר לו
אמו עלי קללתך בני אך שמע בקלי ולך
קח-לי: יד וילך ויקח ויבא לאמו ותעש אמו
מטעמים כאשר אהב אביו: טו ותקח רבה
את-בגדי עשו בנה הגדל החמדת אשר אתה
בבית ותלבש את-יעקב בנה הקטן: טז ואת
ערת גדיי העזים הלבישה על-ידיו ועל חלקת
צואריו: יז ותתן את-המטעמים ואת-הלחם
אשר עשתה ביד יעקב בנה: יח ויבא אל-אביו
ויאמר אבי ויאמר הנני מי אתה בני: יט ויאמר
יעקב אל-אביו אנכי עשו בכרך עשיתי כאשר
דברת אלי קום-נא שבה ואכלה מצידו בעבור
תברכני נפשך: כ ויאמר יצחק אל-בנו מה-זה
מחרת למצא בני ויאמר כי הקרה יהוה אלהיך
לפני: כא ויאמר יצחק אל-יעקב גשה-נא
ואמשך בני האתה זה בני עשו אם-לא:
כב ויגש יעקב אל-יצחק אביו וימשהו ויאמר
הקל קול יעקב וחדדים ידי עשו: כג ולא הכירו
פיהו ידיו בידי עשו אחיו שערת ויברכהו:

כד ויאמר אתה זה בני עשו ויאמר אני:
כה ויאמר הגשה לי ואכלה מציד בני למען
תברכה נפשי ויגשלו ויאכל ויבא לו יין וישת:
כו ויאמר אליו יצחק אביו גשה-נא וישקה-לי
בני: כז ויגש וישק-לו וירח את-ריח בגדיו
ויברכהו ויאמר ראה ריח בני פריח שדה אשר
ברכו יהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2 קוטי שיחות א עמ' 56)

עלי קללתך בני (כו, יג)

לכאורה, איזו נחמה היא זו, וברי כל בן דואג וחרד
לשלום אמו, ובפרט בן כמו יעקב. ויש לומר, שרבה אמרה
ל-יעקב שהיא מוכנה למסירות נפש, להעמיד את עצמה
בסכנה, כדי לקבל את הברכות. ודבריה פועלו גם ב-יעקב
תנועה של מסירות נפש.

ששי כח ויתן-לך האלהים מפל השמים ומשמני
הארץ ורכ דגן ותרש: טז יעבדוך עמים
כתיב וישתחו קרי וישתחוו לך לאמים הוה גביר
לאחיד וישתחוו לך בני אמך ארריך אורו
ומברכך ברוך: יז ויהי כאשר בלה יצחק לברך
את-יעקב ויהי אך יצא יצא יעקב מאת בני
יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו: יח ויעש
גם-הוא מטעמים ויבא לאביו ויאמר לאביו יקם
אבי ואכל מציד בנו בעבור תברכני נפשך:
יט ויאמר לו יצחק אביו מי-אתה ויאמר אני בכרך
בכרך עשו: כ ויחרד יצחק חרדה גדלה עד-
מאד ויאמר מי-אפוא הוא הצד-ציד ויבא לי
ואכל מפל במרם תבוא ואברכהו גם-ברוך
יהיה: כא בשמע עשו את-דברי אביו ויצעק
צעקה גדלה ומרה עד-מאד ויאמר לאביו
ברכני גם-אני אבי: כב ויאמר בא אחיד במרמה
ויקח ברכתך: כג ויאמר הכי קרא שמו יעקב
ויעקבני זה פעמים את-בכרתי לקח והנה עתה
לקח ברכתי ויאמר הלא-אצלת לי ברכה:
כד ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיך לך
ואת-פל-אחיו נתתי לו לעבדים ודגן ותרש

עצמה (שהיא משלמת) נותן הקב"ה לאדם גם את היכלת להוסיף על הברכה בכחות עצמו.

שביעי ה' וישלח יצחק את-יעקב וילך פדנה ארם אל-לבן בן-בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו: וירא עשו כי-ברך יצחק את-יעקב ושלח אותו פדנה ארם לקחת-לו משם אשה בברכו אתו ויצו עליו לאמור לא-תקח אשה מבנות פנען: וישמע יעקב אל-אביו ואל-אמו וילך פדנה ארם: ה' וירא עשו כי רעות בנות פנען בעיני יצחק אביו: ט' וילך עשו אל-ישמעאל ויקח את-מחלת | בת-ישמעאל בן-אברהם אחות נביות על-נשיו לו לאשה:

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא ברעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיוכו ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתחדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירין בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ח א עמ' 93)

וישלח יצחק את יעקב (כח, ה)

כל יהודי הוא שלוחו של הקב"ה להפוך את העולם לדירה לו יתברך. ודבר זה נראה בשליחותו של יעקב, שהיא השליחות הראשונה שנוכרה בתורה. דהנה, יעקב יצא לחרון (חרון אף של עולם) והקים שם משפחה באפן של מטתו שלמה; בבר את נצוצות הקדושה שהיו בצאן לבן; ויברך לשם העלה אפילו את הדומם: "והאבן הזאת... יהיה בית אלקים". ואף לגבי כל יהודי כך: עליו "להוליד" עוד יהודי ועוד יהודי על ידי שפועל אצלם הוספה בתורה ובמצוות; עליו להשפיע גם על אמות העולם (תושבי "חרן") לקיים את שבע מצוות בני נח; ועליו להפוך את העולם כלו, גם את הדומם, לדירה לו יתברך.

סמכתיו ולכה אפוא מה אעשה בני: לה ויאמר עשו אל-אביו הברכה אחת הוא-לך אבי ברכני גם-אני אבי וישא עשו קלו ויבך: ט' ויען יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל: ט' ועל-חרבך תחיה ואת-אחיד תעבד והיה פאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך: מא וישטם עשו את-יעקב על-הברכה אשר ברכו אביו ויאמר עשו בלבו יקברו ימי אבלי אבי ואהרנה את-יעקב אחי: מב ויגד לרבקה את-דברי עשו בנה הגדל ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיד מתנחם לך להרגך: מד ועתה בני שמע בקלי וקום ברח-לך אל-לבן אחי חרנה: מד וישבת עמו ימים אחדים עד אשר-תשוב חמת אחיד: מה עד-שוב אף-אחיד ממוך ושכח את אשר-עשית לו ושלחתי ולקחתיך משם למה אשכל גם-שניכם יום אחד: מז ותאמר רבקה אל-יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת אם-לקח יעקב אשה מבנות-חת פאלה מבנות הארץ למה לי חיים: כח * ויקרא יצחק אל-יעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמר לו לא-תקח אשה מבנות פנען: כ קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח-לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך: ג ואל שדי יברך אתך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים: ד ויתן-לך את-ברכת אברהם לך ולורעך אתה לרשתך את-ארץ מגריך אשר-נתן אלהים לאברהם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 80)

וימת לך האלקים (כו, כח)

יתן ויחזיר ויתן (רש"י)

יש לשאל, הרי מדבר בנתינתו של הקב"ה, שהיא שלמה ויללא שום חסרון, ואם כן מה חסר בנתינה הראשונה, עד שיש צורך לחזור ולתת שוב. ויש לומר, שנוסף על הנתינה

מפטיר: וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פָּדְנָה
אָרָם: ה וַיֵּרָא עֲשׂוֹ כִּי רָעוֹת בָּנוֹת כָּנְעֵן בְּעֵינָיו
יִצְחָק אָבִיו: ט וַיֵּלֶךְ עֲשׂוֹ אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקָּח אֶת־
מַחֲלָה | בַּת־יִשְׁמָעֵאל בִּן־אֲבֵרָהָם אַחֲזָה נָכוֹת
עַל־נָשָׂיו לוֹ לְאִשָּׁה:
ססס ק"ו פסוקים, על"ו סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מִשָּׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמוֹחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיךָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיךָ דְּרַכִּינָעִם, וְכָל־נִתְיבְתִּיךָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יי חֲפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְוֹכִיִּם וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנִּאֲמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשָּׁה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א מִשָּׂא נְכוּאָה דְּבִרְיָהוּהָ אֶל־
יִשְׂרָאֵל תִּנְשְׁלַח בֶּיַד תְּנַבִּיא מִלֵּאכִי
שְׁהִיה חוֹמֶם תְּנַבִּיאִים אַחֵר חַי וְנִכְרִיה
שֶׁנִּבְאוּ בְּבֵית שְׁנֵי: ב אֶהְבְּתִי אֶתְכֶם
אֲמַר יְהוָה וְאָמַרְתֶּם וְאִם תֹּאמְרוּ
בְּפִמּוֹ אֶהְבְּתֵנוּ וְהִשִּׁיב לָכֶם הַלּוֹא־
אֵח עֲשׂוֹ לִיעֲקֹב אֲחִים הִיוּ בְּנֵי
יִצְחָק אוֹהְבֵי נֶאֱמַר יְהוָה וְאֶהְבּ
אֶת־יַעֲקֹב וּבְחַרְתִּי בְּיַעֲקֹב וְיִבְרְעוּ
אֲחֵרָיו אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם מְבַעֲרִים אוֹתִי,
וְנִתְּתִי לִזְרַע יַעֲקֹב הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם וְלִיצְחָק: ג וְאֶת־עֲשׂוֹ שִׁנְאֵתִי לְדַחֲפוֹ אֶל אֶרֶץ שְׂעִיר מִפְּנֵי יַעֲקֹב אֲחִיו. וּמִנְהַג שֶׁעוֹלָם, מִי שֵׁשׁ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, לְכָבוֹד הוּא בּוֹרֵר לוֹ מִנֶּה יָפָה. וְאֲשִׁים

הפטרה לפרשת תולדות לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלאכי פרק איב

א א מִשָּׂא דְּבִרְיָהוּהָ אֶל־יִשְׂרָאֵל בֶּיַד

מִלֵּאכִי: ב אֶהְבְּתִי אֶתְכֶם אֲמַר יְהוָה וְאָמַרְתֶּם בְּפִמּוֹ אֶהְבְּתֵנוּ
הַלּוֹא־אֵח עֲשׂוֹ לִיעֲקֹב נֶאֱמַר יְהוָה וְאֶהְבּ אֶת־יַעֲקֹב: ג וְאֶת־
עֲשׂוֹ שִׁנְאֵתִי וְאֲשִׁים אֶת־הָרִיו שְׁמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת

שי למורא

(א) מִשָּׂא, נְכוּאָה. מִלֵּאכִי, הוּא
שְׁמוֹ שֶׁל תְּנַבִּיא. וְאֲמַרְוּ רו"ל
שֶׁ"מִלֵּאכִי" הוּא עוֹרָא תַּפּוּפֵר.
(ג) לְתַנּוֹת מְדַבֵּר, מְעוֹן לְתַנִּים

וְאֲשִׁים

ותנות תמים במדבר. ד) רששנו, נהיינו רשים ודלים, על ידי גבוקדנצר שהחלה גם אותם מארצם. ונשוב ונבנה, ועבשיו שהעשרנו נשוב ונבנה את התרבות. ו) בן יכבד אב, יש עליו לכבד אב, וכן עבד אדוניו. ואתם קרויים בנים ועבדים. ואם אב אני לכם, איך כבודי. ז) לחם

את־הריו שממה אין דומין להרי ישראל ואת־נחלתו לתנות מדבר מעון תנים: ד כִּי־תאמר אֲדָוִם שנה לא בא מאת ה' רק רששנו רשים היינו מצד המבוע או המזל ונשוב ונבנה תרבות בשניעה מכלנו משפלותו, משיב להם תבוא כה אמר יהוה צבאות המה יבנו ואני אהרום

אם יבנו אני אהרום וקראו להם

וקראו כל העולם לארצם גבול

רשעה כי ברשעת יושבית היא תרבה

לעולם, ויוסיפו והעם אשר־עם

יהוה ערעולם הוא אדום:

ה ועיניכם תראינה בהרבה

ואתם תאמרו יגדל יהוה מעל

לגבול ישראל בזמן הנאולה

העתידה תתנו שבח וגדולה שאתם

בגבולכם יושבים וגבולם תרכ: ו בן

יכבד יש עליו לכבד אב ועבד

אדניו ואתם קרויו בנים ועבדים,

ועתה ואם־אב אני איך כבודי

ואם־אדונים אני איך מוראי

אמר יהוה צבאות לכם אתם

הכהנים בוני הבזים את שמי

ואמרתם ידעתי שתאמרו לי במה

בוינו את־שמך: ז מוגשים על־

מזבחי לחם מגאל ואמרתם ואם

תאמרו במה גאלגוד את לחם

מזבחה, אני משיב לכם כי בואת

גאלתם אותי באמרתם שלחן

יהוה הוא המזבח שמסדרים עליו

הקדש לגבוה גבוה הוא כי מרחק

עליו תדם ונקטר עליו החלב שנפשו

של אדם קצה בהם: ח וכִּי־תגשון

שה עור לזבח אין רע בעיניכם,

הואיל והמזבח הוא מבזה בעיניכם וכי

תגישו שה פסח וחלה אין רע

בעיניכם, הקריבחו נא לפחיתך

למושל שלך הורצך באתה המנחה

והאכד או הישא פניך לעשות

בפשחך אמר יהוה צבאות:

ט ועתה אתם הבהנים חלונא

העתידי בעדני פניאל ויחגנו אם

יחזן אותנו בעבור תפלתכם, כי

מידכם היתה זאת הרעה הלא

ממארה המשתלחת בך היא בעבורכם הישא מכם פנים

וכי מתחכם ישא לנו פנים, הלא אין קמטור געשה סגור אמר יהוה צבאות: י מי גס־בכם

ויסגר דלתים הלוא וקום איש טוב בכם שישגר דלתי מקדשי לכלתי תביא שם קרנן מתועבה הזאת. ולא־תאירו מזבחי חנם באשים שאני מתרצה

בהם, שתי איני־לי חפץ בכם אמר יהוה צבאות ומנחה לא־ארצה לא אקבל מידכם ברצון, וכאומר: ולמה אם בן תבעירו איש על מזבחי בחנם:

יא ולמה אתם מחללים שמי, והלא כי ממזרח־שמש ועד־מבואו גדול שמי בגוים ובכל־מקום מקטר מגש לשמי ומנחה מהורה פי־גדול שמי

מדבר: ד כִּי־תאמר אֲדָוִם רששנו

ונשוב ונבנה תרבות כה אמר יהוה

צבאות המה יבנו ואני אהרום וקראו

להם גבול רשעה והעם אשר־עם

יהוה ערעולם: ה ועיניכם תראינה

ואתם תאמרו יגדל יהוה מעל לגבול

ישראל: ו בן יכבד אב ועבד אדניו

ואם־אב אני איך כבודי ואם־אדונים

אני איך מוראי אמר יהוה צבאות

לכם הכהנים בוני שמי ואמרתם במה

בוינו את־שמך: ז מוגשים על־מזבחי

לחם מגאל ואמרתם במה גאלגוד

באמרתם שלחן יהוה גבוה הוא:

ח וכִּי־תגשון עור לזבח אין רע וכי

תגישו פסח וחלה אין רע הקריבחו

נא לפחיתך הורצך או הישא פניך

אמר יהוה צבאות: ט ועתה חלונא

פניאל ויחגנו מידכם היתה זאת הישא מכם פנים אמר

יהוה צבאות: י מי גס־בכם ויסגר דלתים ולא־תאירו מזבחי

חנם איני־לי חפץ בכם אמר יהוה צבאות ומנחה לא־ארצה

מידכם: יא כי ממזרח־שמש ועד־מבואו גדול שמי בגוים

ובכל־מקום מקטר מגש לשמי ומנחה מהורה פי־גדול שמי

המארה המשתלחת בך היא בעבורכם הישא מכם פנים וכי מתחכם ישא לנו פנים, הלא אין קמטור געשה סגור אמר יהוה צבאות: י מי גס־בכם

ויסגר דלתים הלוא וקום איש טוב בכם שישגר דלתי מקדשי לכלתי תביא שם קרנן מתועבה הזאת. ולא־תאירו מזבחי חנם באשים שאני מתרצה

בהם, שתי איני־לי חפץ בכם אמר יהוה צבאות ומנחה לא־ארצה לא אקבל מידכם ברצון, וכאומר: ולמה אם בן תבעירו איש על מזבחי בחנם:

יא ולמה אתם מחללים שמי, והלא כי ממזרח־שמש ועד־מבואו גדול שמי בגוים אלו תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה ובכל־מקום

עטרת מרים

שי למורא

ובכל מקום מקטר מגש לשמי, אם הייתי מצוה אותם כמו שצויתי אתכם היו מקטרים ומגשים לשמי מנחה טהורה. יב) וניבו נבזה אכלו, וניב שפתיו של הכהן הוא "נבזה אכלו". כלומר, לחם המזבח ואכלו, שהוא החלב והדבש, מגאל ונבזה הוא. יג) מתללאת, בהקמה כחגיגה.

והפחתם אותו, ותעשו מפה נפש למזבח. יד) נוכל, מתנפל במרמה, לומר שאין בידו יותר מבחור. זכר, איל תמים והגון לקרבן עולה. משחת, בעל מום. ב) לתת כבוד לשמי, שלא לקבל קרבן בעל מום. המארה, מלשון איררה. וארותי את ברכותיכם, וקללתי את מה שצריך לברך לכם, הדין והתירוש והניצור. וגם ארותיה, וגם הקללה הנמצאת עכשיו, איננה במקרה, אלא אני ארותיה. ג) גזער לכם את הזרע, שלא תצמח. וזריתי פֶּרֶשׁ על פניכם, אפור את הזבל של הבהמות על פניכם. כלומר, לא תמקלו שֶׁכֶר על הביאכם קרבנות פֶּאֱלֹ, ועוד יהיו לכם לרעה ולבשת. פֶּרֶשׁ חֲגִיבִים, וכל הבהמות שאתם מביאים בחגיגכם. ונשא אתכם אליו, העון הזה שבידכם ושא אתכם אל הבניין הזה. וידעתם, וידעו לכם. את המצוה הזאת, להיות נזהרים בכבודי. להיות בריתי את לוי, שתשמרו את הברית שברתי לאהרן ופינחס שהיו משכב לוי. ה) בריתי היתה אתו, הברית שברתי עם שבט לוי. החיים והשלום, שנאמר לפינחס "הניני נוח לו את בריתי שלום" (במדבר כהב). "והיתה לו ולזרעו אחריו" הרי ישא וזרעו בחיים. ואתכם לו מורא ויראני, את אלה נתתי לו בעבור המורא שהיה בלבו, והיה ורא מפני נחת הוא, הוא מתקרא.

והשלום ואתכם לו מורא ויראני ומפני שמי נחת הוא:

אליכם את המצוה הזאת להיות נזהרים בכבודי לפי שארצה שתתקמו בבריתי את עם שבט לוי אמר אתו הוסיפה לו החיים והשלום ואתכם לו את אלה בעבור המורא שהיה בלבו ויראני ומפני שמי נחת

שאתם מתלללים לפני ואף בגולה מקטר מגש לשמי ומנחה טהורה הוא לי כִּי־עַל יְדֵכֶם גָּדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲבֹל: יב ואתם מחללים אותו באמרכם בפה שאתם אומרים שלחן אדני והוא המזבח מגאל הוא וניבו אמר המזבח השגור בפיכם לדבר בו הוא

בגוים אמר יהוה צבאות: יב ואתם מחללים אותו באמרכם שלחן אדני מגאל הוא וניבו נבזה אכלו:

יג ואמרתם הנה מתללאת והפחתם אותו אמר יהוה צבאות והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה והבאתם את המנחה הארצה אותה מידכם אמר יהוה: יד וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונדר וזבח משחת לאדני כי מלך גדול אני אמר יהוה צבאות ושמי נורא בגוים: ב א ועתה אליכם המצוה הזאת הפהנים: ד אם־לא תשמעו ואם־לא תשימו על־לב לתת כבוד לשמי אמר יהוה צבאות ושלחתי בכם את־המארה וארותי את־ברכותיכם וגם ארותיה כי אינכם שמים על־לב: ג הניני גער לכם את־הזרע וזריתי פֶּרֶשׁ על־פניכם פֶּרֶשׁ חֲגִיבִים ונשא אתכם אליו: ד וידעתם כי שלחתי אליכם את המצוה הזאת להיות בריתי את־לוי אמר יהוה צבאות: ה בריתי ו היתה אתו החיים

לומר נבזה אכלו: יג ואמרתם הנה מתללאת כבש בחוש וזה והפחתם אותו והפחתם אותו על הפרקע דרך כיוון אמר יהוה צבאות והבאתם גם אתם מביאים לפני קרבן גזול ואת־הפסח ואת־החולה והבאתם האיל ומאחת מאלה תביאו את־המנחה כחשורה הארצה אותה וכי אקבלה ברצון מידכם אמר יהוה: יד וארור נוכל המערים לומר שאין בידו יותר מוכתר להקריב ממה שהביא ויש בעדרו זכר מוכתר וטוב הראוי לעולה ונדר והוא מעדר וזבח לה וזבח משחת שה נשחת וכחש לאדני כי מלך גדול אני אמר יהוה צבאות ומתראוי אם בן להקריב לפני מן המוכתר ושמי נורא בגוים היראים מלפני: א ועתה אליכם הפהנים אני מצוה המצוה הזאת הפהנים שלא תקריבו אלה על מזבחי: ב אם־לא תשמעו ואם־לא תשימו על־לב לתת כבוד לשמי לכל לחלל בקרבן שאין ראוי לי אמר יהוה צבאות ושלחתי בכם בפהנים ובעם את־המארה מחסור והפסד וארותי אהפך לקללה את־ברכותיכם את הברכה שברכתי אתכם אחר בנין הבית וגם המארה המשמשת עתה איננה במקרה, כי אני ארותיה מלשון איררה וקללה כי אינכם שמים על־לב להיות בכבודי: ג הניני גער לכם את־הזרע אנער בזרע שלא יצמח וזריתי אפור פֶּרֶשׁ וכל על־פניכם פֶּרֶשׁ חֲגִיבִים וכל מהבהמות שאתם מקריבים לפני ונשא העון הזה שבידכם ושא אתכם אליו אל הבניין הזה: ד וידעתם כי שלחתי יהוה צבאות: ה בריתי ו היתה

נחת, מלשון "ויהי חתת" (בראשית לזח). ו) תורת אמת היתה בפייהו, שבת לוי היתה מלמד את העם תורה, ולא נטה מדרך האמת. הוא היה מתירא ונרעד: ו אהרן ואלעזר ופינחס הכהנים, כל אחד ואחד לא-נמצא בשפתיו בשלום ובמישור. תורת אמת היתה בפייהו שלא היה אחד בפה ואחד בלב, והו ועולה לשלום ובמישור הלה רודף לעשות שלום בין חבריו, ולתדריכם בדרך הישרה. ו) כי מלאך ה' וגו', כי הוא שלוחו של הקב"ה להורותם הדרך הישרה. וכמו שכתוב "וללוי אמר... יורו משפטיך לעמך ותורתך לישראל" (דברים ג, ח-י).

ותורת אמת היתה בפייהו ועולה לא-נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלה אתי ורבים השיב מעון: ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך יהוה צבאות הוא:

מקום להורותם הדרך הישרה, וכמו שנאמר וללוי אמר וגו' יורו משפטיך לעמך (דברים ג):

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה: שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, ותברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:02	06:07	08:06	08:09	08:41	08:44	09:37	09:39	16:47	16:43	17:14	17:11	16:24	17:21
חיפה (ח)	06:03	06:09	08:06	08:09	08:41	08:45	09:37	09:39	16:47	16:43	17:11	17:07	16:13	17:18
ירושלים (ח)	06:01	06:06	08:05	08:08	08:40	08:43	09:35	09:38	16:49	16:46	17:12	17:08	16:06	17:19
תל אביב (ח)	06:03	06:08	08:07	08:09	08:42	08:45	09:37	09:40	16:47	16:43	17:13	17:09	16:23	17:20
אוסטריה, וינה (ח)	06:50	06:59	08:27	08:31	09:12	09:17	10:02	10:06	16:26	16:18	17:01	16:54	16:01	17:08
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:07	06:01	08:51	08:48	09:33	09:31	10:45	10:44	20:03	20:09	20:32	20:39	19:50	20:52
אוקראינה, אודסה (ח)	06:48	06:57	08:29	08:33	09:12	09:17	10:03	10:06	16:33	16:26	17:07	17:00	16:09	17:14
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:24	06:33	08:01	08:05	08:46	08:51	09:36	09:40	16:01	15:53	16:36	16:29	15:36	16:42
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:36	06:45	08:12	08:16	08:58	09:03	09:47	09:51	16:11	16:03	16:46	16:39	15:46	16:53
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:07	07:17	08:38	08:43	09:26	09:31	10:15	10:18	16:31	16:22	17:08	17:00	16:06	17:15
אוקראינה, קייב (ח)	07:00	07:10	08:31	08:35	09:19	09:24	10:07	10:11	16:23	16:14	17:00	16:52	15:58	17:07
איטליה, מילאנו (ח)	07:12	07:20	08:54	08:58	09:37	09:42	10:28	10:32	17:04	16:57	17:35	17:29	16:40	17:42
אקוואדור, קיטו (ח)	05:54	05:55	08:24	08:25	08:54	08:55	09:57	09:57	18:02	18:02	18:25	18:25	17:44	18:35
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:46	05:41	08:30	08:27	09:10	09:08	10:20	10:19	19:30	19:36	19:59	20:05	19:17	20:17
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:24	06:18	09:09	09:05	09:55	09:52	11:08	11:06	20:35	20:42	21:07	21:15	20:23	21:29
ארה"ב, בולטימור (ח)	06:42	06:49	08:35	08:39	09:14	09:18	10:07	10:10	16:58	16:53	17:28	17:23	16:35	17:35
ארה"ב, ברוקלין (ח)	06:34	06:41	08:25	08:29	09:05	09:08	09:57	10:00	16:45	16:39	17:15	17:10	16:22	17:22
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	06:34	06:42	08:26	08:29	09:05	09:09	09:58	10:01	16:45	16:39	17:16	17:10	16:22	17:22
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:14	07:21	09:02	09:06	09:43	09:47	10:35	10:38	17:17	17:11	17:49	17:43	16:54	17:56
ארה"ב, האוסטון (ח)	06:40	06:45	08:47	08:49	09:21	09:23	10:17	10:19	17:30	17:27	17:56	17:53	17:10	18:03
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:18	06:23	08:19	08:22	08:55	08:58	09:50	09:52	16:54	16:49	17:21	17:18	16:32	17:28
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:34	06:38	08:44	08:46	09:17	09:20	10:14	10:16	17:35	17:33	18:01	17:58	17:15	18:08
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:31	06:38	08:21	08:25	09:01	09:05	09:54	09:57	16:39	16:33	17:10	17:05	16:16	17:17
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	06:58	07:05	08:49	08:53	09:29	09:32	10:22	10:24	17:09	17:04	17:40	17:35	16:46	17:47
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:31	06:39	08:20	08:24	09:01	09:05	09:53	09:56	16:37	16:31	17:08	17:03	16:14	17:15
בוליביה, לה-פס (ח)	05:52	05:51	08:31	08:30	09:02	09:02	10:08	10:08	18:40	18:43	19:05	19:08	18:25	19:17
בלגיה, אנטוורפן (ח)	07:47	07:57	09:16	09:20	10:04	10:10	10:53	10:57	17:05	16:56	17:43	17:35	16:39	17:49
בלגיה, בריסל (ח)	07:46	07:56	09:16	09:20	10:04	10:09	10:53	10:56	17:06	16:57	17:44	17:36	16:41	17:50
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:17	05:14	07:58	07:56	08:32	08:31	09:39	09:39	18:29	18:33	18:50	18:54	18:14	19:04
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:06	05:03	07:47	07:45	08:20	08:19	09:28	09:27	18:11	18:15	18:37	18:41	17:56	18:51
בריטניה, לונדון (ח)	07:06	07:16	08:34	08:39	09:23	09:28	10:11	10:15	16:24	16:15	17:00	16:52	16:01	17:07
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:21	07:32	08:43	08:48	09:34	09:40	10:22	10:26	16:24	16:14	17:04	16:55	16:01	17:11
גרמניה, ברלין (ח)	07:15	07:26	08:40	08:45	09:30	09:36	10:18	10:22	16:26	16:17	17:04	16:56	16:00	17:11
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:26	07:36	08:58	09:03	09:46	09:51	10:35	10:38	16:51	16:43	17:28	17:20	16:26	17:35
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:13	05:10	07:55	07:54	08:30	08:29	09:39	09:38	18:36	18:40	18:55	19:00	18:21	19:10
הודו, מומבאי (ח)	06:42	06:45	08:59	09:00	09:30	09:32	10:29	10:30	18:02	18:00	18:27	18:25	17:43	18:35
הודו, פונה (ח)	06:37	06:40	08:55	08:56	09:26	09:28	10:25	10:26	17:59	17:57	18:23	18:22	17:40	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	06:37	06:46	08:16	08:20	09:00	09:05	09:50	09:54	16:17	16:09	16:52	16:45	15:52	16:58
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:39	06:46	08:30	08:33	09:09	09:13	10:02	10:05	16:49	16:43	17:20	17:14	16:26	17:26
יוון, אתונה (ח)	06:58	07:04	08:53	08:57	09:31	09:35	10:25	10:28	17:20	17:14	17:49	17:44	16:57	17:56
מולדובה, קישינב (ח)	06:57	07:06	08:36	08:40	09:21	09:25	10:11	10:14	16:39	16:32	17:14	17:07	16:15	17:20

רטו

לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:40	06:43	08:56	08:58	09:28	09:30	10:26	10:28	17:59	17:57	18:23	18:22	17:39	18:31
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:58	04:51	07:43	07:37	08:34	08:31	09:48	09:46	19:29	19:37	20:04	20:14	19:18	20:29
נפאל, קטמנדו (ח)	06:19	06:23	08:28	08:30	09:01	09:04	09:58	10:00	17:15	17:12	17:41	17:39	16:55	17:49
סינגפור, סינגפור (ח)	06:46	06:47	09:16	09:16	09:45	09:46	10:48	10:48	18:50	18:51	19:13	19:14	18:33	19:23
פולין, ורשא (ח)	06:43	06:54	08:10	08:14	08:59	09:05	09:47	09:51	15:55	15:46	16:34	16:26	15:29	16:41
פרו, לימה (ח)	05:34	05:33	08:10	08:10	08:41	08:41	09:46	09:46	18:10	18:12	18:34	18:36	17:54	18:46
צרפת, לאיון (ח)	07:30	07:38	09:12	09:16	09:55	10:00	10:46	10:49	17:18	17:11	17:52	17:45	16:54	17:58
צרפת, פריז (ח)	07:48	07:58	09:23	09:27	10:09	10:14	10:59	11:02	17:22	17:14	17:56	17:49	16:57	18:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:42	05:44	08:09	08:10	08:39	08:40	09:41	09:42	17:38	17:38	18:01	18:01	17:20	18:10
קנדה, טורונטו (ח)	07:02	07:10	08:48	08:52	09:30	09:34	10:21	10:24	17:03	16:56	17:32	17:26	16:39	17:39
קנדה, מונטריאול (ח)	06:43	06:52	08:26	08:29	09:08	09:13	10:00	10:03	16:33	16:26	17:06	16:59	16:09	17:12
קפריסין, לרנקה (ח)	06:12	06:18	08:13	08:15	08:49	08:52	09:43	09:46	16:46	16:41	17:14	17:10	16:24	17:21
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:13	08:25	09:31	09:36	10:24	10:30	11:11	11:15	17:07	16:56	17:48	17:39	16:40	17:55
רוסיה, מוסקבה (ח)	07:49	08:02	09:04	09:10	09:59	10:06	10:45	10:50	16:40	16:29	17:19	17:10	16:13	17:26
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:14	07:23	08:53	08:57	09:37	09:42	10:28	10:31	16:55	16:48	17:30	17:23	16:31	17:36
שווייץ, ציריך (ח)	07:19	07:28	08:58	09:02	09:42	09:47	10:33	10:36	17:04	16:56	17:34	17:27	16:40	17:41
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:15	06:17	08:36	08:37	09:06	09:08	10:06	10:07	17:49	17:48	18:12	18:12	17:30	18:21

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ טכ"ז – התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנסוע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיית רעות בדרך ומפל־פּוֹרֶעֲנוּת המַתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. ותשלח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־יפה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00499
08/11/2015

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7